

સાલેમ

૦૬-૦૮-૨૧.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાખિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૧૨ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ યાદી (પા.પ. ૩૧૧૧.૩૨૫)

વિષય હપ્ ૭૨:૨:૮૫ ૭૨૨૨૨૨૨૨૨૨.

૭૮૬

ચાંદાભાઈના

ગાલ્લાનો કેસ.

ભાગ પહેલો.

હાઇ કોર્ટમાં ચાલેલા કેસનો નામદાર મુદ્દાંજી
સાહેબની જખાની સુધીનો સંપૂર્ણ અહેવાલ
ફરીયાદી

વાદી ૧ એડવોકેટ જનરલ.

૨ મેસર્સ આદમજી પીરભાઈના પુત્રો.

૩ શરફઅલી મામુલ.

૪ એ. એમ. જવણજી.

પ્રતિવાદી-૧ ઇસુફઅલી ઇબ્રાહીમજી બંદુકવાળા.

૨ સમસોદીન મહમદઅલી.

૩ વડા મુદ્દાંજી સરદારંત હેર સચેકુદીન સાહેબ

છપાવી પ્રગટ કરનાર.

મુનશી ફતેહખાન અહેમદખાન. “દીલકશ”
માલીક અને એડીટર “ઇન્સાફ અને ઇસ્લામ.”

ઇસ્લામપુરા પોષ્ટ ગીરગામ—મુંબઇ નં. ૪

હિ. સ. ૧૩૩૯ વ્ર ૨૫૦૦ સને ૧૯૨૧.

કિંમત રૂ. ૨-૮-૦

720 લિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
દર શુકરવારે ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

પ્રગટ થતું ઈસ્લામી અઠવાડીક પેપર

ઈસલામ

તાલીમી ધાર્મિક અને સંસારી બાબતો અરચા-
વતું આ એક મનમાનતું પેપર છે.

વાર્ષિક લવાજમ પોસ્ટ સાથે રૂ. ૫)

આ પુસ્તકનાં પૃષ્ઠ ૧ થી ૩૬૮ સુધી ધી સત્યચિન્ત્ય પ્રીન્ટીંગ
પ્રેસના માલિક શ્રી. સાંકલચંદ હરીલાલે છાપ્યાં અને બાકીના પાછલો
તમામ ભાગ ધી આદર્શ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસના માલિક પંડીત વાડીલાલ
ડાહ્યાબાઈ શાહે છાપ્યું. ડે. પાંચકુવા નવા દરવાજા—અમદાવાદ.

દર મહિને

પ્રગટ થતું ઈસ્લામી માસીક

ઈસલામ

તાલીમી ધાર્મિક અને સંસારી વિષયોનો મી-
ષ્ટાન રજુ કરનાર આ પંડાએલું માસીક છે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦

ઈસલામપુરા મુંબાઈ નં. ૪

પ્રસ્તાવના.

કિસીને ચે બુકરાતસે નકે પૂછા
 મરઝ તેરે નઝદીક મોહલક હે કયા કયા;
 કહા દુઃખ જહાંમે નહીં કોઈ અયસા,
 કે જીસ્કી દવા હકને કી હો ન પેદા;
 મગર વોહ મરઝ જીસ્કો આસાન સમજે,
 કહે જો તખીબ જીસ્કો હિઝયાન સમજે.

“કોઈએ બુકરાત નામના મહા પ્રવિણ હકિમને પુછ્યું કે તારી નજરમાં કઈ કઈ બિમારીઓ મહા ભયંકર છે? તેણે જવાબ આપ્યો કે, દુનિયામાં કોઈ પણ બિમારી એવી નથી કે જેની દવા ખૂદાએ ઉત્પન્ન ન કરી હોય; પરંતુ જે બિમારીને લોકો સાધારણ સમજે અને હકીમ જે કહે તેને માત્ર ખાલી બકવાસ જણાવે, તે બિમારી મહા ભયંકર છે તેને બિમારીના કારણે તથા તેની પીછાણ સમજાવતાં તે તેમાં અનેક વાંધાઓ ઉઠાવે, દવા અને પરડેજથી નાસ્તો કરે અને જરા પણ મયક આપે નહિ તે એટલે સુધી કે બિમારી વધી જતી તે મરણ પથારીએ જઈ પડે.”

દુનિયાની સપાટી ઉપર સુલેહ અને સંપમાં પહેલા નંબરે ગણાતી અને પોતાના ધર્મ ગુરૂના એક બોલ ઉપર કુરમાન થઈ જતી હિંદમાં “વહોરા કોમ” જાણીતી છે. આ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેની સ્થિતિ વહોરા કોમના થોડાક આગેવાનો અને બીજાઓની થવા પામી છે તેમની નિષ્કાળજીને લઈ વડા મુદ્દાંજી અને તેમના મુરીદો ઉપર જુદી જુદી જાતના અસાધારણ આક્ષેપો થવા લાગ્યા છે એને તેવા આક્ષેપોની ધમાલ એટલી બધી વધી જવા પામી કે જેથી કોમમાં હોહોકાર મચી ગયો અને ભવિષ્યમાં બહુ મોટી હાની પહોંચશે એવા દરેકને ભાશ થવા લાગ્યો. અને દિવસે દિવસે તેમાં વધારો થવા લાગ્યો. આખરે ૧૯૧૬ ની સાલમાં આ કોમ પબ્લીકની આંખોમાં જણાવા લાગી અને વડા મુદ્દાંજી તથા વહોરા કોમ તેમજ કોમના એક વખત ગણાતા આગેવાન સર આદમજી પીર ભાઈના પુત્રોમાં સામસામે હસ્દર્શી અંગારે પોતાનો જખુન કાપુ મેળવ્યો. અને વહોરા કોમમાં

કુસંપનો પગપેસારો થયો.

કોમ તથા ધર્મની ગમે તેટલી અપકિર્તી થાય તેની દરેક પક્ષ વાળાઓને જરા પણ દરકાર જણાઈ નહિ માત્ર તેઓ પોતાનો કંકો ખરો કરાવવાજ અને એક ખીજના અંગત સ્વાર્થ સાધવા મથી રહ્યાં. અહિં સુધી કે સર આદમજી પીરભાઈવાળા અને ખીજઓએ વડા મુલ્લાંજી તરફ તથા કોમ ઉપર ન જાજતા હુમલા કરતા રહ્યા અને તેવા હુમલાઓની હાર માળા પેપરો અને પુસ્તકો દ્વારા પ્રગટ કરાવતા રહ્યા અને પોતાના ધર્મ, કોમ તથા ધર્મ ગુરૂ પર તોછડાઈ તથા હલકાઈના હુમલાઓ કરવામાં તેમને જરા પણ શરમનો પડછાયો નડ્યો નહિ.

આખરે કોમમાં સંપને બદલે કુસંપે પોતાનો પગ ધુસાવ્યો અને તેના લીધે એક નહિ પણ અનેક વહેારા કુટુંબોને જમાત બહાર કહડાવ્યાં!! છેવટે તેઓનાં અંદર અંદરના અનેક ફીસાદોનો એકંદર ઝુમકો ચાંદાભાઈના ગદલાને નામે ટ્રસ્ટ નક્કી કરવાના નામે બહાર આવ્યો અને તે મુજબ સર આદમજી પીરભાઈના પુત્રો મી. શરદાબલી મામુજી અને મી. એ. એમ જીવજીજીએ એડવોકેટ જનરલ મારફતે હાઇકોર્ટમાં ગજાનો ટ્રસ્ટ નિમવા માટે ફરિયાદ માંડી.

લાંબી મુત થયાં બાદ તા. ૩૦ મી અગસ્ટના દિવસ આ ફરીયાદ વાળો મુકદ્દમો હાઇકોર્ટના નામદાર જડજ મી. માર્ટન સાહેબની હજુરમાં નિકળ્યો અને તે હાલસુધી ચાલે છે અમારા વાંચકોને તે પેપર દ્વારા વાંચવાને પુરતો અવકાશ નહિ મળ્યો હશે. અને આ કેશ હમેશ વાંચવાને શુભમ પડે એમ સમજી અમોએ આ કેશનો અડધો ભાગ જે નામદાર વડા મુલ્લાંજી ગુપ્તાની સુધી પુકના આકારમાં પ્રગટ કર્યો છે.

માણસ માત્ર જૂલને પાત્ર છે તેમજ આ કેશને પુકના આકારમાં છપાવતે અથવા છાપતાં પ્રેસની કેટલીક ખામીઓ જણાય તો તે બદલ વાંચકો ક્ષમા કરશે એવી હિમેદ છે.

તા. ૧-૧-૨૧ શનીવાર

અમદાવાદ.

લી૦ તમારો
મુનશી ફતેહખાન બહેમદખાન
દીલકશ.

અર્પણ પત્રિકા.

મહેરબાન મુરખી શેઠ સાહેબ,
મહમદઅલી અબદુલઅલી રાજકોટવાલા.
માનવંતા સાહેબ !

આપ
સાહેબની
મુલાંજ સાહેબ
તરફની ઉત્તમ લાગણી
તેમજ કૌમ તરફની ખંતીલી
હમદદી, ગરીબ કૌમી બિરાદરો
તરફની ઉંચી વલણુ તેમજ મારા તરફની
એક સાચા સ્નેહી તરીકેની નિખાલસ દીલસોઝી
તરફ ખેંચાઈ. મારા તરફથી પ્રગટ થતી
ચાંદાભાઈ ગદ્દા કેસની બુક હું
આપને અર્પણ કરવાની મારી
ફરજ સમજું છું. તો તે
ફરજને આપ કબુલ
કરશે એવી
આશા છે.
હું છું તમારો 'દીલકશ'.

મહેરબાન સાહેબો ?

આ

ઠેકાણું લખી રાખો.

જ્યારે પણ આપને, ગાડી ઘોડાનો શોક

થાય ત્યારે કામ લાગશે. કારણ

અમારે ત્યાં

મોટર બ્રાંડના ગાડીના રબર ટાયર ઘણી

ઉંચી કવાલેટીના, સ્પેશીઅલ બડાઈના

ખાસ તૈયાર છે. એક વખત જોઈ જવા લલામણુ છે.

તે ઉપરાંત

મોટરના તથા ગાડીના ફનોસો, વોટરપુર્ફ, હુડ-
કલોથ, પ્રેસ બટન તથા ટર્ને ચાક, રબર, ઘરી, કમાન
પાલ, ધમણુ ધંટી વગેરે દરેક સામાન તૈયાર છે.

મહમદઅલી અબદુલઅલી રાજકોટવાલા

૪૨૪ લીડીબજાર. મુંબઈ.

હાડવેર એન્ડ જનરલ ઇલેક્ટ્રીક મરચાંદ.

લુહાર ચાલ
જુસબ બિલ્ડીંગ્સ.
મુંબઈ નં. ૨

અખ્યાસભાઈ તાજભાઈ.

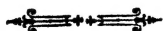
ચાલુ જમાનો કુદકે ને
ભુસકે આગળ વધે છે તમે
પણ તમારા મકાનો, બિલ્ડીંગો
બંગલાઓને દિપાવવા
ઇલેક્ટ્રીક લાઇટ લેવા ચુકશો નહિ.
ફાંદરી ફીટીંગ અને નમુનેદાર કામ
કરવા ખુશી હોય તો ફક્ત
એક વખત અમારી દ્રાય કરવાની લલામણ છે.

સાધન સુંદર વેપાર તથા સુખદાયક સમજાય;
ઇલેક્ટ્રીક ફીટીંગ તો અખ્યાસની ઘર ઘરમાંવખણાય.

અગત્યનો ખુલાસો.

સદરહુ બુકમાં કેસના તમામ સાક્ષીઓના ફે-
ટ્ચો આપવાની અમારી અભિલાશા હતી. અને
અમોએ કેટલાક ફેટ્ચો તૈયાર પણ કર્યા હતાં. પણ
તેઓ બધાઓમાં નામદાર વડા મુલ્તાંજી સાહેબનો પણ
ફેટ્ચ આવી જતો હોવાથી તેઓ નામદારના ફેટ્ચથી
ના. મુલ્તાંજી સાહેબ ત્યાં વહોરા કૌમ બંને નારાજ
હોવાથી અમોએ તે કાર્ય માંડીવાળી કોઈના પણ
ફેટ્ચો આપવા મુનાસબ ધાર્યા નથી.

જેથી ફેટ્ચોના શોખીનો દરગુજર કરશે.

બીજા ભાગમાં ધારાના હિમાયતીઓ ત્યાં જડજ
સાહેબનો ફેટ્ચો મુકવામાં આવશે.

ચાંદાભાઈના ગદ્દાનો કેસ.

એડવોકેટ જનરલનું ફરીયાદના મું.

ત્રસ્ટીઓ નેમવાની અને યોજના ઘડવાની અરજ.

તા. ૩૦. અગષ્ટ ૧૯૨૦ ના દિવસે લાંબા વખત થયાં દાકિદી વોહરા કોમમાં મોટી ચર્ચાના મુળ સરખો થઇ પડેલો “ ચાંદાભાઈના ગદ્દાના કેસ ” ને નામે મચ્છુર થયેલો મુંબઈની હાઈકોર્ટમાં માંડવામાં આવેલો મુકદ્દમો સુનાવણી માટે ઓ. જસ્ટીસ માર્ટનની કોર્ટની બોર્ડ ઉપર મુકવામાં આવ્યો હતો.

એ મુકદ્દમો મુંબઈના વોહરા વેપારીઓ મી. કરીમભાઈ આદમજી પીરભાઈ, મરહુમ શરફઅલી મામુજી અને મી. અલીભાઈ મુલ્લાં જીવનજીની સુચનાથી એડવોકેટ જનરલ ઓ. સર થોમસ જોસફ એંગમેને યુસુફઅલી મહમદઅલી અને કંપનીની પહેડીનાં નામે મુંબઈમાં બાગીદારીમાં ધંધો કરતાં વોહરા મોહોમેદનો મેશરસ યુસુફઅલી ઇબરાહીમજી તથા રામસુદીન મહમદઅલી અને દાકિદી વોહરા કોમના વડા ધર્મગુરુ નામદાર વડા મુલ્લાંજી સાહેબ સરદાર સમયદના તાહેર સમકુદીન સાહેબ સામે માંડ્યો હતો.

એડવોકેટ જેનરલે પોતાનાં ફરિયાદનામામાં એવી દાદ આપી છે કે, શેઠ આંદાબાદ કરીમબાદ મસજીદ તરીકે ઓળખાતી મસજીદ, મજકુર શેઠની કબર, અને તે કબરને લગતા આંદાબાદના ગલ્લામાં પડતી બેઠો તથા તે બેઠોમાંથી ખરીદવામાં આવેલી મીલકતોને સંખ્યાવતનાં તથા ધર્મનાં જાહેર કામો માટે ઉમાં કરવામાં આવેલાં એક ત્રસ્ટ તરીકે જાહેર કરવી, ત્રીજા પ્રતીવાદી ત્રસ્ટ એસ્ટેટમાં કાયદા પુર્વક નેમાયલા ત્રસ્ટો નથી એમ જાહેર કરવું, ત્રસ્ટ એસ્ટેટની સંધર્મી મીલકતોની સંપૂર્ણ સાચી તપસીલ તથા તેના હિસાબના સંધર્મી ચોપડા પુરા પાડવા તથા ત્રસ્ટ એસ્ટેટના વહીવટનો હિસાબ આપવા પ્રતીવાદીઓને ફરમાવવું, સાચક આસામીઓને ત્રસ્ટ એસ્ટેટના ત્રસ્ટીઓ તરીકે નેમવા, ત્રસ્ટ એસ્ટેટના વહીવટ માટે કોર્ટ યોજના ધડી કઢાડવી, અને મુકદ્દમો ચુકે તેટલાં ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો અખત્યાર લેવા રીસીવર નેમવે.

એ મુકદ્દમો સાંભળવાને માટે સવારના ૧૦ વાગ્યાથી દાઉદી વોહરાઓની જંગી મોટી સંખ્યા હાઇકોર્ટમાં ઉતરી પડી હતી, જેઓથી કોર્ટનું દીવાખાનું તથા તે ઉપરની એલરી ચીફાર બરાબ જવા ઉપરાંત બીજા સેક્ટો વોહરાઓને બાહેર કબા રેહેવું પડ્યું હતું. આ કેસને લીધે નામદાર વડા મુસ્લાંજ સાહેબ તરફ લાગણી અને દીલસોજી બતાવવા સાફ વોહરાઓએ પોતાનો કામ ધંધો બંધ રાખેલો હોવાથી તેઓની ધણી મોટી ગીરદી કોર્ટમાં જમા થઇ હતી. નામદાર વડા મુસ્લાંજ સાહેબના પક્ષ તરફના કોર્ટમાં હાજર થયેલા વોહરા મુકદ્દમોમાં નીચલાઓ પણ જણાતા હતા: બાઇસાહેબ ફજલબાઇ સાહેબ કુલખુદીન, બાઇસાહેબ નુરુદીન અ-

મંદુલ તપ્ત્ય બાઇસાહેબ, જયકુદદીન મોહસીન બાઇસાહેબ કૃષ્ણ-
ચંદ્રી, હુસેન બાઇસાહેબ હમદાની, કાસીમ બાઇસાહેબ, ચીંચકર
બાઇ સાહેબ, દીવાનજીઓ. શેખ. હમદરઅલી, તથા શેખ અલી
મોહમદ, ખાનસાહેબ હશનઅલી મુલ્લાં હકીમજી, ખી. એ અમદુલ-
કાદર ઇબ્રાહીમ ખી. એ. ઓ. મીં સાલેબાઇ કરીમબાઇ ખરોડાવાળા,
મેશરસ શુલામહુશેન ઇસાજી તાજબાઇ, અમદુલ હુશેન કરીમબાઇ
ઝંઝરીઆ, મુલ્લાં અમદુલ તપ્ત્ય શેખઅમદુલ હુસેન, મુલ્લાં મહ-
મદઅલી અન્નામક્ષ વીગેરે. વીગેરે.

વોહોરા બાઇઓ કોર્ટમાં જંગી મોટી સંખ્યામાં હાજર થવા
જતાં તેઓએ સંપૂર્ણ શાંતી અને ચુપકીડી અચત્યાર કીધી હતી.
જે માટેનું માન કોર્ટમાં બંદોબસ્ત જાળવવા હાજર થયેલી વોહોરા
વોલીન્ટયર કોરને ધટે છે.

વાંદી તરફથી મેશરસ પેન એંડ કંપનીની ફરમાસથી એંડ-
વોકેટ જેનરલ સાથે મીં કોલ્ટમેન મીં દેશાઇ અને મીં તાલા-
ચારખાન હાજર થયા હતા.

પેહેલા અને ખીજા પ્રતીવાદીઓ તરફથી મેસર્સ મેરવાનજી
કોલાહ એંડ કંપનીની ફરમાસથી મીં બહાદુરજી મીં જીના, અને
મીં તારાપોરવાળા હાજર થયા હતા.

નામદાર વડા મુલ્લાંજી સાહેબ તરફથી મેસર્સ લીટલ એંડ
કંપનીની ફરમાસથી મીં ખીનીંગ, મીં જેહાંગીર દાવર અને મીં
મીરજાં હાજર થયા હતા.

એડવોકેટ જનરલનું કાર્યાલયનું.

એડવોકેટ જનરલ ઓ. સર સ્વેગમેને નોંધાવેલું કાર્યાલયનું નીચે મુજબ હતું:—

મુંબઈ વોહોરા મસજીદ સ્ટ્રીટ ને જીજીભાઈ દાદાભાઈ રોડ તરીકે પણ ઓળખાય છે તેમાં શેઠ ચાંદાભાઈ કરીમભાઈ મસજીદ તરીકે ઓળખાતી એક મસજીદ ૧૦૦ થી વધુ વર્ષ થયાં આવેલી છે. મજકુર મસજીદને શેઠ ચાંદાભાઈ કરીમભાઈનું નામ આપવામાં આવેલું છે જેવલુ એક પીર હતા અને જેવલુને ખાસ કરીને વોહોરા કોમ તથા બીજી કોમના માણસો પણ એક પીર તરીકે લેખે છે.

મજકુર મસજીદના દરવાજાપર મજકુર શેઠ ચાંદાભાઈ કરીમભાઈની કબર છે મજકુર કબરની યાત્રુમાં મજકુર કબરની મુલાકાતે આવતા માણસો ને કાંઈ બેટો ધર્માદાથી આપે તે રાખવા માટે એક પેટી રેહેતી હતી અને છેલ્લાં કેટલાંક વરસો થયાં એક તીજેરી રહે છે. શેઠ ચાંદાભાઈનાં ગલ્લા તરીકે મજકુર પેટી ઓળખાતી હતી અને મજકુર તીજેરી ઓળખાય છે. એવી બેટોની ઉપજમાંથી મજકુર મસજીદનો હંમેશા નીભાવ થતો રહ્યો છે, અને ફાળલ રકમ થોડાક વખતની વાત સુધી હંમેશા રોકવામાં આવતી અથવા જુદાં જુદાં ધર્માદા કામોં માટે મરીમોને મદદ કરવાનાં, મદરેશાઓ નીભાવવાનાં અને મજકુર શેઠ ચાંદાભાઈ કરીમભાઈનાં મરણના વાર્ષિક દીવસે કેટલાક સો અથવા હજાર વોહરાઓને ફાતીઆનું ખાણું આપવામાં વપરાતાં હતાં.

વાદીનું કહેવું એવું છે કે, મજકુર મસજીદ મજકુર કબર અને

મજકુર ભેટા (જે વેહેંચવામાં આવી નથી તે) અને તેમાંથી રોકવામાં આવેલી રકમો સખાવત અને ધર્માદાના જાહેર કામો માટે ઉભા કરવામાં આવેલા એક ત્રસ્ટ સરખી છે. મજકુર રોકવામાં આવેલી રકમોની ચોક્કસ રકમો કેટલીક સ્થાવાર મીલકતોના રૂપમાં છે. મજકુર ભેટામાંથી ઉપજેલી જંગમ મીલકતની વીગતો આપવાને વાદી અશક્ત છે. કારણ કે હેઠળ જણાવેલાં કારણોસર હીસાબોની તપાસ તે લાઇ શક્યો નથી.

વાદી કહે છે કે, મજકુર ત્રસ્ટના કટીબી કોઈબી કાયદાપૂર્વક ત્રસ્ટીઓ નેમાયા નથી અને એવું જણાય છે કે, મજકુર ત્રસ્ટને લગતી મીલકતો (જેને હેઠળ દુકામાં ત્રસ્ટ એસ્ટેટ તરીકે ઓળખાવવામાં આવી છે) તેનો વહીવટ મજકુર મસજીદમાં બંદગી કરનારાઓએ વખતો વખત માથે લીધો હતો.

હસનઅલી ઇસ્માયલજી કલતનવાળા ૧૯૦૨ માં અથવા તે સુમારે તેવણનાં નીપજેવાં મરણ આગમજ ત્રસ્ટ એસ્ટેટનાં મેનેજર હતા. તેવણના વારસો વચ્ચે જે વાંધાઓ ઉભા થયા તેનાં પરીણામમાં શરફઅલી મામુજી અને ખીજ ચોક્કસ ત્રણ માણસોએ તેવણની મીલકતનો કબજો લીધો હતો. ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો પાણુ તેઓએ કબજો લીધો હતો દુક વખત પછી પેડેલા અને ખીજ પ્રતીવાદીઓ શઝલઅલી મહમદઅલી તથા તમયમઅલી મહમદઅલી અને કંપનીનાં નામે તથા અટકે ધંધો કરતા હતા તેઓએ ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો કબજો મેળવ્યો હતો અને તેનો વહીવટ માથે લીધો હતો. પેડેલા પ્રતીવાદીએ પોતાની મજકુર પહેડીના નામે શરફઅલી મામુજી તથા મજકુર ખીજ ત્રણ શખસોને ચોક્કસ લખાણ કરી આપ્યું હતું, જેની ઉપર વાદી આધાર રાખે છે.

યુસુફઅલી મહમદઅલી અને કંપનીની મજકુર પેહેડીને જાઓના હાથમાં તે પછી હંમેશાં ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો મજકુર કબરને કરવામાં આવતી ભેટો સુધાં કબજે ચાલુ રહ્યો છે અને તેઓ તેને વહીવટ કરતા રહ્યા છે. પણ તેઓએ પોતાના વહીવટના કાંઈમી હીસાબો બાકી પાડ્યા નથી. મજકુર કાઝતઅલી મહમદઅલી અને તથામલી મહમદઅલી હમણા મરણ પામેલા છે, અને પહેલા તથા બીજા પ્રતીવાદીઓ ત્રસ્ટ એસ્ટેટના ખર્ચ જેતાં ત્રસ્ટીઓ છે અને તેવા ત્રસ્ટીઓ તરીકે તેઓ જવાબદાર છે.

વાદીઓ તા. ૧૨ મી જુન ૧૯૧૭ ના દીવસના પોતાના સોલીસીટરોનાં કાગળ મારફતે ત્રસ્ટ એસ્ટેટની જંગમ તથા સ્થાવાર મીલકતોની ટોપ પોતાને પુરી પાડવાની, અને પેહેલા પ્રતીવાદીએ રાખેલા હીસાબો પોતાને તપાસવા દેવાની પહેલાં પ્રતીવાદીને અરજ કીધી હતી. પેહેલા પ્રતીવાદીએ મજકુર કાગળનો કાંઈમી જવાબ મોકલ્યો હતો નહિ, તેમજ તે પછીનાં એક રીમાઇન્ડર છતાં મજકુર કાગળમાંની કોઈમી માગણી મુજબ અમલ કીધો હતો નહીં. વાદીએ તે પછી પોતાના સોલીસીટરોનાં કાગળ મારફતે પેહેલો પ્રતીવાદીને વધુ એવી અરજ કીધી હતી કે આ સાથેનાં “બીશીડયુલમાં વર્ણવેલી પાંચમી મીલકતને લગતા તેવણે રાખેલા હીસાબોની ખાસ કરીને તપાસ લેવા દેવી, અને જે સંજોગો વચ્ચે મજકુર મીલકત તેવણે તથા બીજા પ્રતીવાદીએ મેશરસ મોટાભાઈ મુસ્લાં ઇસામ.ઇનાં નામપર ચઢાવી હતી તે જણાવવાની તેવણને અરજ કીધી હતી. એક રીમાઇન્ડર પછી પેહેલા પ્રતીવાદીએ પોતાના સોલીસીટરોનાં કાગળ મારફતે એવો જવાબ આપ્યો હતો કે ત્રીજા પ્રતીવાદીના હુકમ અનુસાર મજકુર શેઠ ચાંદાભાઈના ગરજામાં કરવામાં આવતી

બેટા તેવણુ ભેગી કરતા હતા, અને ચોક્કસ મીલકતોનાં બાકાં તથા નફા વસુલ કરતા હતા, અને ફક્ત તેવણુનેજ હીસાગ આપવાને તેવણુ જવાબદાર છે. વાદીએ તા. ૨૬ મી જુન ૧૯૧૭ ને દીવસનાં પોતાના સોલીસીટરનાં કાગળ મારફતે પેહેલા પ્રતીવાદીને એવું પુછાવ્યું હતું કે, જે મીલકતોના તેવણુ વહીવટ કરતા હતા તે ધર્માદા મીલકતો હતી એમ તેવણુ કયુલ કરે છે કે કેમ, અને ત્રીજા પ્રતીવાદી તેના એક તરફી છે એમ તેવણુ જણાવે છે કે કેમ ? એક રીમાઇનડર પછી પેહેલા પ્રતીવાદીએ તા. ૩ ઇ જુલાઈ ૧૯૧૭ ને દીવસનાં પોતાના સોલીસીટરનાં કાગળ મારફતે આપદે જવાબ આપ્યો કે એવી પુછપરછનો જવાબ આપવાનું તેવણુ માથે લાઘ્ય શકતા નથી. વાદીએ વળી તા. ૧૨ મી અને ૧૯ મી જુન ૧૯૧૭ નાં કાગળોની નકલો બીજા પ્રતીવાદી ઉપર મોકલાવી, અને તેમાં કરવામાં આવેલી માંગણીઓ મુજબ અમલ કરવાની તેવણુને વીનંતી કરી. તેવણુના સોલીસીટરોએ જવાબ આપતા પહેલાં પ્રતીવાદીના સોલીસીટરોનાં તા. ૨૫ મી જુન ૧૯૧૭ નાં કાગળનો ફક્ત હવાલો આપ્યો.

વાદીએ આ ઉપરથી તા. ૪ થી જુલાઈ ૧૯૧૭ ના દીવસે ઉપલા પત્રવેહેવારની નકલો ત્રીજા પ્રતીવાદી ઉપર મોકલાવી, જેવણુને તેની સાથનાં કાગળમાં પુછાવવામાં આવ્યું હતું કે મજકુર મીલકત ધર્માદા મીલકત છે એવું તેવણુ કયુલ રાખે છે કે કેમ, અને તેના તેવણુ એક તરફી છે એવું તેવણુ જણાવે છે કે કેમ ? તેવણુને વધુ એવી વીનંતી કરવામાં આવી હતી કે તેવણુની દલીલ જો એવી હોય કે તેવણુ તેના એક તરફી છે તો જે કારણોસર

તેવણુ તેરા ત્રસ્ટી તરીકે પોતાને જણાવતા હોય તે જણાવવા તેવણુને વધુ એવી અરજ કરવામાં આવી હતી કે તા. ૧૨ મી જુન ૧૯૧૮ ના પેહેલા પ્રતીવાદી જેમાં કામગામાં જણાવેલા હીસાખોની તપાસ વાદીના સોલ્ડીસીટરોને તુરતજ લેવા દેવાનો બદોબસ્ત કરવો. ત્રીજા પ્રતીવાદીએ તા. ૭ મી જુલાઈ ૧૯૧૭ ના દીવસનાં પોતાના સોલ્ડીસીટરોનાં કામગામારફતે એવો જવાબ આપ્યો કે તેવણુના દરજ્જા અને તેને લગતા હકોની રૂએ દાઉદી વોહોરા કોમના ધાર્મિક અને દુન્યવી વડા તરીકે મજકુર મીલકતો તેવણુના સંપૂર્ણ હવાલામાં હતી અને તેઓના સંબંધમાં તેવણુને કાંઈથી પુછી શકાય નહીં, તેવણે વધુ જણાવ્યું કે તેવણુ કાંઈથી કેહેવા માગતા નથી અને કાંઈથી દલીલો રજુ કરવા માગતા નથી, અને જણાવ્યું કે કાંઈથી ખુલાસો આપવાને અથવા વાદીના સોલ્ડીસીટરોની તપાસ માટે કાંઈથી હીસાખો રજુ કરવાને તેવણુ બંધાયેલા નથી. આ સાથના શીડ્યુલ "બી." માં વર્ણવેલી પાંચમી મીલકત શેઠ ચાંદાબાઈના ગદલામાંથી અથવા તરફથી ખરીદવામાં આવેલી હોવાનો તેવણે વળી ધનકાર કીધો હતો.

વાદી જણાવે છે કે, પેહેલા અને બીજા પ્રતીવાદીઓ જે ત્રીજા પ્રતીવાદીના હુકમ અનુસાર કામ કરતા હોય, તો ત્રીજા પ્રતીવાદી પણ ખરું જેતાં એક ત્રસ્ટીની સ્થિતિમાં છે. ત્રીજા પ્રતીવાદીની જે એવી દલીલ જણાય છે. કે મજકુર કચરને કરવામાં આવતી ભેટો અને તે તે ભેટોની આવક તેવણુની પોતાની અંગત છે તે તદ્દન નાપાયાદાર છે. મજકુર ભેટો ધર્માદા છે અને તે હંમેશાં ધર્માદા ખાતે કરવામાં આવેલી છે. ત્રીજા પ્રતીવાદીએ ઉપર જણાવ્યા મુજબ-

અને દાવો કીધો ત્યાં થકી દાઉદી વહોરા કોમના વડા ધર્મશુરએ મજકુર બેટો અથવા તેઓને લગતી મીલકત ઉપર કરી પણ દાવો કદી કીધો હતો નહીં. વળી ત્રસ્ટએસ્ટેટના વહીવટનો ત્રીજા પ્રતીવાદીને કાંઈખી હક નથી.

મુંબઈના સમ-રેજીસ્ટ્રારનાં રેકૉર્ડોની લીધેલી તપાસ ઉપરથી એવું જણાય છે કે, આ સાચેનાં શીડ્યુલ “ બી. ” માં વર્ણવેલી પેહેલી, બીજી, ત્રીજી અને ચોથી મીલકતો યુસુફઅલી મહમદઅલી અને કંપનીની મજકુર પેહેડી તરફથી અને તેનાં નામે ત્રસ્ટ એસ્ટેટના ત્રસ્ટીઓ તથા મેનેજરો તરીકે તેને લગતાં ફંડમાંથી ખરીદ કરવામાં આવી હતી.

વાદી એવો દાવો કરે છે કે, આ સાચેનાં શીડ્યુલ “ બી. ” માં વર્ણવેલી પાંચમી મીલકત પણ તે ઉપરથી બીલ્ડીંગ સાથે ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો ભાગ છે.

તા. ૨૫ મી માર્ચ ૧૯૦૭ ના દીવસે પહેલા અને બીજા પ્રતીવાદીઓ તથા મજકુર તમયમઅલી મહમદઅલી જેઓ તે વેળા યુસુફઅલી મહમદઅલી એન્ડ કંપનીનાં નામે અને અટકે ઉપર જણાવ્યા મુજબ ધંધો કરતા હતા તેઓએ નામદાર અવાદ બીન ઉમર સુલતાન નવાજ જંગ પાસેથી ૬૪૯.૬૭ ચોરસવાર જમીન અને તે ઉપરની એકસ બીલ્ડીંગો રૂ. ૨ લાખ ની કીંમતે ખરીદી હતી, જેને એક ભાગ રોકડો આપવામાં આવ્યો હતો, અને બારીના ભાગ માટે મીલકત ગીરવી મુકવામાં આવી હતી, જે પાછળથી બરી દેવામાં આવ્યો હતો. મજકુર યુસુફઅલી મહમદઅલી અને કંપનીની પેહેડીએ તે પછી મજકુર મીલકતની પડોશમાંની ૮૯.૨૨ ચોરસવાર જમીન સેટ ફોરવર્ડ તરીકે મુંબઈ મ્યુનિસીપાલિટી પાસેથી હાથ કીધી

હતી, જેથી કુલ્લે વીસ્તાર વધીને ૭૩૮.૮૯ ચોરસવારનો થયો હતો-
વાદી એવું જણાવે છે કે ત્રસ્ટ એસ્ટેટના ફંડમાંથી ઉપર જણાવેલી
મીલકત હાથ કરવામાં આવી હતી, અને મોરગેજનાં નાણાં ભરવામાં
આવ્યાં હતાં, અને તેથી મજકુર મીલકત ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો ભાગ છે-
આ સાથેના શીડ્યુલ “ બી. ” માં વર્ણવેલી પાંચમી મીલકત મજ-
કુર ૮૯.૨૭ ચોરસવારની અને મજકુર ૬૪૯.૬૭ ચોરસવારમાંથી
૪૫૩.૩૬ ચોરસવારની બનેલી છે.

તા. ૮ મી એપ્રિલ ૧૯૦૭ ને દીવસના એક દીડ પોલ મારવતે
પેહેલા અને બીજા પ્રતીવાદીઓ તથા મજકુર તઘબબઅલી મહમદ
અલી જેઓની તે વેળા યુસુફઅલી મહમદઅલી અને કંપનીની મજકુર
પેહેડી બનેલી હતી તેઓએ એવું ડેક્લેરેશન કર્યું હતું કે ઉપર
જણાવેલી રીતે ખરીદવામાં આવેલી ૪૪૯.૬૭ ચોરસવારના માપની
મજકુર મીલકત તેઓ ત્રણ જણા. તેઓના વારસો, એકઝીક્યુટીવો,
એડમીનીસ્ટ્રેટરો અને એ એસાઇનમ માટે તેઓ જોડયા બાહુતો તરીકે
જોડયા બાહુતોમાંથી જેઓ અથવા જે હર્ફયાત રહે તેને માટે તેનો
નીકાલ કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા સાથે ત્રસ્ટમાં હક ધરાવતા હતા. મજકુર
તઘબબઅલી મહમદઅલી તા. ૧૮ મી એપ્રિલ ૧૯૦૮ ના દીવસે
અથવા તે સુમારે મુંબઈમાં મરણ પામ્યા હતા.

આ સાથેના શીડ્યુલ “ બી. ” માં વર્ણવેલી પાંચમી મીલકત
ઉપર મોટા ખરચે એક બીલ્ડીંગ બાંધવામાં આવી હતી.

વાદી જણાવે છે કે મજકુર બીલ્ડીંગનો ખરચ ત્રસ્ટ એસ્ટેટ-
માંથી કરવામાં આવ્યો હતો. મજકુર બીલ્ડીંગનો એક ભાગ હમણા
ત્રીજા પ્રતીવાદીના વપરાશમાં છે. બાકીનો ભાગ આશરે રૂ. ૧૬૦૦નાં
માસીક બાડાંએ આપેલો છે.

મજકુર ૭૩૮.૮૯ ચોરસેવારમાંથી બાકીના ૧૯૬.૩૧ ચોરસ-
વારનો મજકુર મસજીદનો વીસ્તાર વધારવા માટે ઉપયોગ કરવામાં
આવ્યો હતો, જે મસજીદ પહેલાં અને ખીજા પ્રતીવાદીઓએ તથા
શેખ મોટાભાઈ મુશ્તાં ઇસમાઈલે સખાવત તરીકે બધા અથવા થોડે
ભાગે પુરાં પાડેલાં નાણામાંથી પછી બાંધવામાં આવી હતી.

૨૫ મી જુન ૧૯૦૪ની તારીખનું દીડ જે ૧ લી જુલાઈ
૧૯૧૪ ની તારીખનાં એક વધુ દીડ મારફતે સુધાવવામાં આવ્યું
હતું તેની રૂએ પહેલાં અને ખીજા પ્રતીવાદીઓએ આ સાથેના શીડ-
યુક્ત “ખી.”માં વર્ણવેલી પાંચમી મીલકત અને તે ઉપર બાંધવામાં
આવેલી ખીલડીંગ શેખ અબ્દુલકાદર મુશ્તાં ઇસમાઈલ, મજકુર શેખ
મોટાભાઈ મુશ્તાં ઇસમાઈલ અને શેખ અબ્દુલ કમ્યુમ મુશ્તાં ઇસમા-
ઈલનાં નામ ઉપર ચહડાવવાની નેમ રાખી હતી. જે માટેની કેહેવાતી
કાંમત રૂ. ૩૫૦૦૦૦ છે, જેમાંના રૂ. ૨૧૦૦૦૦ આગળ રાખવામાં
આવેલા જણાવવામાં આવ્યા હતા. તેજ તારીખનાં દીડ ઓફ સેટલ-
મેન્ટની રૂએ કહેવાતા ખરીદદારોએ મજકુર મીલકત દાઉદી વોહરા
મોહોમેદનોના મુશ્તાં સાહેબ સરદાર સઈયદ અબ્દલા બદરૂદીન તે
ત્રીજા પ્રતીવાદીની આગમજ ઓધ્ધો ધરાવનારનાં નામ પર ખોદાના
નામથી વક્ફ તરીકે એવી રીતે ચહડાવવાની નેમ રાખી હતી કે
તેવણે અને તેવણની જગ્યાએ ઓઢા ઉપર આવનારાઓને મજકુર
મુશ્તાં સાહેબ અને તેવણની જગ્યાએ ઓઢા ઉપર આવનારાઓની
વપરાસ માટે તે રાખવી. મજકુર દીડ ઓફ સેટલમેન્ટની એવી ખુશી
ધારણા દરજાવવામાં આતી હતી કે દાઉદી વોહરા મોહોમેદનોના ધાર્મિક
વડાને તેની નક્કી આવક તેવણને દરસ્ત લાગે તેવી કામખી રીતે
વાપરવાનો સંપૂર્ણ હક રહેશે.

૧ લી જુલાઈ ૧૯૧૪ ની તારીખના દોડની રૂએ મજકુર
ખાફીના ૧૯૬.૩૧ ચોરસવાર અને તે ઉપરની ખીલડીંગ પહેલા તથા
ખીખે પ્રતીવાદીઓએ મજકુર શેખ અખદુલ કાદર મુલ્કાં ઇસામાઈ
શેખ મોટામાઈ મુલ્કાં ઇસામાઈ અને શેખ અખદુલ કમ્બુમ મુલ્કાં
ઈસામાઈનાં નામ ઉપર ૨૫ મી જુન ૧૯૧૪ ની તારીખના મજકુર
દોડમાં દર્શાવેલી ખરીદ કીમતમાં સમાધાની જણાવવામાં આવેલી
રકમની કીમતે ચહડાવવાની નેમ રાખી હતી અને તેજ તારીખનાં
દોડ ઓફ સેટલમેન્ટની રૂએ કહેવાતા ખરીદદારોએ મજકુર સરદાર
સામયદ અખદુલ્લા બદરૂદીન અને તેવજુની જગ્યાએ ઓફા ઉપર આ-
વનારાઓનાં નામ પર તે એવી રીતે ત્રસ્ટમાં ચહડાવવાની નેમ રાખી
સતી કે મજકુર મસજીદના ભાગ તરીકે પહેડી દર પહેડી તે વાપરવા દેવી.

તે પછી આશરે બે મહીના બાદ મજકુર શેખ અખદુલ કાદર
મુલ્કાં ઇસામાઈ, શેખ મોટામાઈ મુલ્કાં ઇસામાઈ અને શેખ અખદુલ
કમ્બુમ મુલ્કાં ઇસામાઈને આ માનવંત કોર્ટ તેઓની પોતાની અરજ
ઉપરથી નાદાર ઠરાવ્યા હતા, અને તેઓ તદ્દન નાનાર હાલતમાં આવી
પડેલા જણાયા હતા.

વાદી જણાવે છે કે મજકુર પાંચ દોડોથી અથવા તેઓ માંહેલા
કોઈપણ તે કોઈપણ રીતે બંધાયેલો નથી. ઉપર જણાવ્યા મુજબ
તે જણાવે છે કે આ સાથેના શીડ્યુલ “ખી.”માં જણાવેલી પાંચમી
ખીલકત અને તે ઉપરની ખીલડીંગ ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો ભાગ છે. તે
વધુ જણાવે છે કે મજકુર કહેવાતા ત્રણ ખરીદદારોને મજકુર સરદાર
સામયદ અખદુલ્લા બદરૂદીન અને તેવજુની જગ્યાએ ઓફા ઉપર
આવનારાઓને મજકુર ૧૯૬.૩૧ ચોરસવાર અને તે ઉપરની ખીલ-

ડીંગ (મસજીદની મીલકતનો ભાગ)ના ત્રસ્ટીઓ તરીકે નેમવાનો ખીલકુલ કાંઈખી હક હતો નહીં.

આવા સંજોગો વચ્ચે વાદી જણાવે છે કે ત્રસ્ટ એસ્ટેટના હામક અને ધટતા ત્રસ્ટીઓ નેમવાની જરૂર છે અને તેના ધટતા કારોબાર તથા વહીવટ માટે એક યોજના ધડી કઢાડવા જોઈએ.

આ પગલાં ભરવાનું કારણ મુંગધમાં ઉભું થયું છે કે જ્યાં ત્રસ્ટ એસ્ટેટ આવેલી છે.

વાદી જે દસ્તાવેજો ઉપર આધાર રાખે છે તેની ટીપ આ સાથે જોડવામાં આવી છે.

માટે વાદી નીચલી દાદ ચાહે છે:—

એવું જાહેર કરવું કે શેઠ ચાંદાબાદ કરીમબાદ મસજીદ તરીકે જોળખાતી મસજીદ, મજકુર કબર, અને મજકુર બેટો (જેટલી હદે તેનું વેહચાણ કરવામાં આવ્યું નથી તેટલી હદે) અને તેને લગત રોકવામાં આવેલાં નાણાં સખાવતનાં અને ધાર્મિક પ્રકારના જાહેર કામો માટે ઉભા કરવામાં આવેલાં એક ત્રસ્ટ હીસાખનાં છે.

એવું જાહેર કરવું કે આ સાથેનાં શીડ્યુલ "ખી."માં વર્ણવેલી મીલકતો ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો ભાગ છે.

એવું જાહેર કરવું કે ત્રસ્ટ એસ્ટેટના કોઈ ખી ભાગના ત્રીજા પ્રતીવાદી કાયદા પુર્વક રીતે નેમાયલા ત્રસ્ટીઓ નથી.

ત્રસ્ટ એસ્ટેટની સધળી મીલકતો અને તેને લગતી હીસાખની સધળી ચોપડીઓ, કાગળીયાંઓ, જોયરયાંઓ અને દસ્તાવેજોની પુરે પુરી સાચી અને સંપૂર્ણ હકીકત પુરી પાડવા પ્રતીવાદીઓને શરમાવડું.

ત્રસ્ટ એસ્ટેટનાં પોતાના કારોબારનો હિસાબ આપવા પ્રતીવાદીઓને ફરમાવવું.

ત્રસ્ટ એસ્ટેટના ત્રસ્ટીઓ તરીકે લાયક અને ઘટતા આસામીઓને નેમવા.

ત્રસ્ટ એસ્ટેટના કારોબાર તથા વહીવટ માટે આ માનવંત કોર્ટ અને તેના હુકમો મુજબ એક યોજના ઘડી કહાડવી.

આ મુકદ્દમો સાંભળવામાં આવે અને તેનો સેવટનો ફડચો કરવામાં આવે તેટલા ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો અખત્યાર લેવા માટે આ માનવંત કોર્ટ અને તેનાં હુકમો મુજબ એક રીસીવર નેમવો.

આ મુકદ્દમાના વાદીના ખર્ચ માટે જોગવાઈ કરવી અને મુકદ્દમામાં જેમ જરૂરજ જણાય તેમ વાદીને વધુ અને બીજી રાહત આપવી.

પહેલા અને બીજા પ્રતીવાદીઓનું લેખિત બચાવનામું.

પહેલા અને બીજા પ્રતીવાદીઓ મેશર્સ ઇસુફઅલી ઇમરાહીમજી તથા શમશુદીન મહમદઅલીએ નોંધાવેલું લેખિત બચાવનામું નીચે મુજબ છે:—

રયાદનામાના પહેલા ફકરાના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે જે જગા ઉપર ભોંય તળીયે તથા પહેલા મજલાપર અસ્જદ ધરાવનાર હાલનું બાંધકામ આવેલું છે તેના એક ભાગ ઉપર ભોંયતળીમાં તથા ત્રણ ઉપલા મજલા અને ચોથા મજલાપરની નાની બંગલો સાથનું એક ઘર હતું. ભોંયતળાના બે ભાગ હતા

જેમાંનો એક ભાગ કોટની મસજીદ અથવા વોહરા મસજીદ તરીકે ઓળખાતી એક મસજીદ તરીકે વપરાતો હતો. ખીજા ભાગમાં એક હોજ અને હાથ મોહોડું ધોવાની જગા અને ઉપલા મજલાઓ પર જવાનો દાદર હતો. આખી ખીલડીંગ દાર—કેલ—ધમારત અથવા મુશ્તાજની દેવડી એટલે કે દાકદી વહોરા મહોમેદન કોમના ધાર્મિક વડા જેવણને તેઓ દાદર તરીકે પીછાણે છે અને જેવણને સામાન્ય રીતે મુશ્તાજ સાહેબ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે (હોજા મુશ્તાજ સાહેબ તરીકે ઓળખાવામાં આવ્યા છે.) તેવણના રહેઠાણ તરીકે ઓળખાતી હતી. ત્રીજા પ્રતીવાદીની આગમજના તેવણનો ઓધો ધરાવનારાઓ જેઓ વહોરા મહોમેદન કોમનાં દાદરો તથા ધાર્મિક વડાઓ હતા તેઓ અને આમીશો તીકે ઓળખાતા તેઓના અમલદારો મજકુર ખીલડીંગના ઉપલા મજલાઓ પર રહેતા હતા. મજકુર ખીલડીંગ ૧૯૧૦ના વરસમાં તોડી પાડવામાં આવી હતી, અને જુની ખીલડીંગની જગ્યા તેમજ હાથ કરવામાં આવેલી પડોશમાંની ચોક્કસ જમીન ઉપર હાલની ખીલડીંગ બાંધવામાં આવી હતી. મજકુર હાલની ખીલડીંગ ભોંયતળાયાના એક ભાગ ઉપરના બે ઉપલા મજલાઓની બનેલી છે ભોંયતળાયાનો અને ઉપલા પહેલા મજલાનો એક ભાગ એક મસજીદ તરીકે વાપરવામાં આવે છે અને ભોંયતળાયાના બાકીના ભાગમાં એક હોજ તથા હાથ મોહોડું ધોવાની જગ્યા છે અને ખીજો ઉપલો મજલો મુશ્તાજ સાહેબના અમલદારોનાં રહેઠાણ તરીકે ઓળખાય છે. આ પ્રતીવાદીઓ કહે છે કે એ મસજીદ કોટની મસજીદ તરીકે ઓળખાતી હતી અને સામાન્ય રીતે જણાયલી છે અને શેઠ ચાંદાભાઈ કરીમભાઈનું નામ તેને કદો પશુ આપવામાં આવ્યું હતું નહીં શેઠ ચાંદાભાઈને ખાસ કરીને વોહરાઓ અથવા

ખીજ કોઇખી કોમના આસામીઓ પીર તરીકે લેખતા હતા એ વાતને
આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે. આ પ્રતીવાદીઓ કહે છે કે મજકુર
શેઠ ચાંદાભાઇ કરીમભાઇ પીર હતા નહીં પણ વેપારી અને તે વેપારનાં
મુદ્દાંજી સાહેબને ચુસ્ત રીતે માનનારા હતા.

૧રીઆદનામાના ખીજ ફકરાના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદીઓ
કબુલ કરે છે કે મજકુર ફકરામાં જણાવેલી કબર મજકુર શેઠ
ચાંદાભાઇ કરીમભાઇની કબર છે, અને જણાવે છે કે મજકુર શેઠ
ચાંદાભાઇને તે વેપારના મુદ્દાંજી સાહેબની સગા અને પરવાનગીવા
ત્યાં દાટવા દેવામાં આવ્યા હતા. જુની કબરનું બાંધકામ એક સામાન્ય
સાધારણ કબરનું હતું. હાલનું બાંધકામ ૧૮૧૧-૧૨ માં કરવામાં
આવ્યું હતું. આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે મજકુર કબર જુની
અથવા નવી ખીલડીંગતો જે ભાગ મસજીદ તરીકે વપરાતો હતો
અથવા વપરાય છે તેનાં કોઇખી ભાગ સરખી કદીખી હતી નહીં. આ
પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે તે વેપારનાં મુદ્દાંજી સાહેબ નઝમુંદાન
સાહેબના હુકમથી મજકુર શેઠ ચાંદાભાઇ કરીમભાઇના મરણ પછી
ધણે વરસે એક પેટી કબર નજદીક મુકવામાં આવી હતી અને તે
પછી આશરે છ વરસની વાતપર મજકુર પેટીની જગ્યાએ એક
તીજેરી મુકવામાં આવી હતી. મજકુર પેટી અને તીજેરીમાં મુકવામાં
આવતી ભેટા સખાવતમાં આપવામાં આવે છે એ વાતનો આ પ્રતી-
વાદીઓ ઇનકાર કરે છે, અને જણાવે છે કે મજકુર ભેટા હમેશાં
એવું જણીને અને એવા ઇરાદાથી કરવામાં આવી છે કે તેનો કુદ
સુખત્યાર માલેક મુદ્દાંજી સાહેબ છે. મસજીદનો હમેશાં એવી ભેટાની
આવકમાંથી નીભાવ કરવામાં આવ્યો છે એ વાતનો આ પ્રતીવાદીઓ
ઇનકાર કરે છે. ઇ. સ. ૧૮૮૧ સુધી મસજીદનો સધળો ખર્ચ

મુકાંજી સાહેબે કીધો હતો. ઇ. સ. ૧૮૮૧થી અને તે પછી મુકાંજી સાહેબના હુકમથી બેટોનો એક ભાગ મસજીદના ખરચ માટે વાપરવામાં આવ્યો હતો. ૧૮૮૧ ના વરસ આગમજ બેટો અથવા તેઓનો એક ભાગ ઉપર જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ મસજીદ પાછળ વાપરવા માંડવામાં આવ્યા પછી મજકુર બેટોનો બાકી રહેતો ભાગ કોઈથી સંભાવતનાં કામ માટે ખરચવામાં આવ્યો હતો આ વાતનો આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે.

ગરીબોને મદદ કરવામાં અથવા મદરેસાઓ નીભાવવામાં કોઈથી બેટો ખરચવામાં આવી છે એ વાતનો આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે. આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે મજકુર ચંદાભ ઇ કરીમખાનના મરણના વારસીક દીવસે શાતીઆના ખાણુનો ખરચ મુકાંજી સાહેબના હુકમથી છેલ્લા થોડાં વરસો થયાં મજકુર બેટોમાંથી કરવામાં આવ્યો છે. પણ મજકુર ચંદાભાર્થનાં મરણના વારસીક દીવસે શાતીઆનું ખાણું આપવાનું ધાર્મીક અથવા સંભાવતના પ્રકારનું જાહેર કામ છે એ વાતનો તેઓ ઇનકાર કરે છે. આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે વોહોરા બાનુઓ માટે મીડવાઇફની મદદ પુરી પાડવા સારું એ બેટોમાંથી એક એક નાની રકમ ખરચવાનો ચાલુ વરસમાં ત્રેજ પ્રતીવાદીઓ હુકમ કીધો છે.

શ્યાદનામાંના ત્રીજા ફકરાના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદીઓ કબુલ કરે છે કે બીલડીંગનો મસજીદ તરીકે વપરાતો ભાગ વફૂદની મીલકત છે, પણ આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે દાઉદી વોહોરા મેહોમેદનોની ધાર્મીક માન્યતા મુજબ મુકાંજી સાહેબની ખુશી બાહાલી વગર એ કોમના મેમ્બરોથી કોઈથી જાહેર મસજીદ અર-

પણ કરી શકાય નહીં અને તેવી રીતે વાપરી શકાય નહીં, અને વળી એવી રીતે અરપણ કરવામાં આવતાં તે મસજીદ મુસ્લિમો સાહેબના કુલ અને સર્વોપરી કાયુમા રહેવી જોઈએ, જેવણ પોતાના કારોબારને કોઈનેથી હીસાબ આપવાને કોઈથી રીતે જવાબદાર નથી હાલની બીલડીંગ જેનો ભોંમતબાનો તથા પહેલા ઉપલા મજલાનો ભાગ મસજીદ તરીકે વપરાય છે તે ૧૯૧૦ તથા ૧૯૧૨ માં ફરી બાંધવા ખર્ચવામાં આવેલા રૂપ્યા એક લાખનો અર્ધો ભાગ આ પ્રતીવાદીઓએ આપ્યો હતો, અને બીજો અર્ધો ભાગ શેખ અબ્દુલ કાદર મુસ્લાં ઇસાબાઇ, શેખ મોટાબાઇ મુસ્લાં ઇસાબાઇ તથા શેખ અબ્દુલ કબીર મુસ્લાં ઇસાબાઇ જેઓ ઇસાબાઇ મુસ્લાં મોટાબાઇ તરીકે ધધો ચલાવતા હતા, અને જેઓને હેડળ ટુંકમાં ઇસાબાઇ મુસ્લાં મોટાબાઇ તરીકે ઓળખવામાં આવ્યા છે તેઓએ આપ્યો હતો. આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે મજકુર ધર બાંધવા માટે મજકુર શરોઆપતાં આ બંને પ્રતીવાદીઓએ અને મજકુર ઇસાબાઇ મુસ્લાં મોટાબાઇએ એવી ધારણા રાખી હતી કે, બીલડીંગનો મસજીદ તરીકે વપરાતો ભાગ દાઉદી વેહોરા મેહોમેદન કોમના ધાર્મિક ફરમાનો જે આ પ્રતીવાદીઓ અને મજકુર ઇસાબાઇ મુસ્લાં મોટાબાઇ મજબુતીથી માને છે તેને અનુસરીને મુસ્લિમો સાહેબના કુલ કાયુ હેડળ તેના કારોબાર માટે કોઈનેથી હીસાબ આપવાની કોઈથી જવાબદારી વગર, તેવી રીતે વાપરવો. (બીજા પ્રતીવાદી અને તેવણની જગ્યાએ તેવણના ઓદા ઉપર આવનારાઓના બીલડીંગના મસજીદ તરીકે વાપરતા ભાગ ઉપરના કુલ કાયુની કોઈથી રીતે આડે આવવામાં તેણે જે ધારણા અને નેમથી તેઓએ મજકુર બીલડીંગના ખર્ચ માટે પઠસાનો ફરો આપ્યો હતો તેના અને

વક્રના હડ હડતા ભંગ સમાન આ બંને પ્રતીવાદીઓ અને મજકુર ઇસાભાઈ મુલ્લાં મોટાભાઈ લેખાશે.) મજકુર જુની તેમજ નવી બીજા-ડીંગના બીજા ભાગો મુલ્લાં સાહેબો અને તેઓના અમલદારોનાં રહેઠાણ તરોફે હંમેશાં વાપરવામાં આવતા રહ્યા છે, અને તે મજકુરના કામ માટે અર્પણ કરવામાં આવ્યા નથી. આ પ્રતીવાદીઓ એવું જણાવે છે કે બીજાડીંગનાં મજકુર ભાગોનાં સંબંધમાં સખાવતનાં અથવા ધારમીક પ્રકારનાં જાહેર કામો માટે કોઈપણ રીતનું ત્રસ્ટ ઉભું કરવામાં આવેલું નથી.

પ્રદીવાદનામાંનાં મજકુર ત્રીજા ફકરામાં જણાવેલી હકીકતના સંબંધમાં વધુ ખોલતાં આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે કે મજકુર શેઠ ચાંદાભાઈ કરીમભાઈની મજકુર કચર સખાવતનાં અથવા ધારમીક પ્રકારનાં જાહેર કામો માટે ઉભાં કરવામાં આવેલા એક ત્રસ્ટ સાથે નીસખત ધરાવે છે અથવા તેઓનાં ધરમનાં ધરમાનો મુજબ નીસખત ધરાવી શકે.

આ પ્રતીવાદીઓ વળી ઇનકાર કરે છે કે બોટો અથવા તેને લગતી રોકવામાં આવેલી ગરમો સખાવતનાં અથવા ધારમીક પ્રકારનાં જાહેર કામો માટે ઉભાં કરવામાં આવેલા એક ત્રસ્ટ સાથે નીસખત ધરાવે છે.

આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે મોહમ્મદ કાયદા મુજબ જંગમ મીલકતનું કાયદા પુર્વક વક્ર થઈ શકે નહીં.

આ વાદીઓ જણાવે છે કે ફાજો આપનારાઓનાં ઇરાદા મુજબ અને દાઉદી વોહરા મોહમ્મદ કાયદાનાં ધરમનાં ધરમાનો મુજબ મુલ્લાં સાહેબ સઘળી બોટોને પોતાની એકલાની મુનસફી મુજબ નીકાલ કરવાનો હક ધરાવે છે.

પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે શ્રીયાદનામાં સાથની એકઝીઆટ “બી” માં પહેલી બીજી ચોથી તરીકે વર્ણુવેલી મીલકતો વખતે. વખતના મુજબ સાહેબોના હુકમથી બેટોમાંથી ખરીદવામાં આવી હતી પણ પાંચમી તરીકે વર્ણુવામાં આવેલી મીલકત બેટોમાંથી ખરીદવામાં આવેલી હોવાનો તેઓ ઇનકાર કરે છે.

શ્રીયાદનામાના ચોથા ફકરામાં જણાવેલી હકીકતનાં સંબંધમાં આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે, તેઓનાં ધરમના ફરમાનો મુજબ કોઇપણ ખાનગી આસામીઓને મસજીદના ત્રસ્ટીઓ તરીકે નેમવામાં આવ્યા નથી અથવા નેમી શકાય નહીં. વખતો વખતના મુજબ સાહેબો કોમનાં ધાર્મિક વડાઓ અને દાઇઓ તરીકે પોતાનાં ઓધાની રૂએ મસજીદના સર્વોપરી કંત્રોલરો છે અને કબરના તથા વખતોવખત મળેલી બેટોના માલિકો છે અને મજકુર મસજીદ તથા કબર અને બેટો તથા બેટોમાંથી રોકવામાં આવેલી રકમનો વહીવટ ને ચલાવવા માટે મુજબ સાહેબો તરફથી વખતો વખત સત્તા મેળવનારા આસામીઓ ચલાવતા રહ્યા છે. આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે કે વખતો વખત અથવા કોઇપણ વખત મસજીદમાં બંદગી કરનારાઓએ મસજીદ અથવા કબર અથવા બેટો અથવા તે બેટોમાંથી રોકવામાં આવેલી રકમોનો વહીવટ સાથે લીધો હતો.

શ્રીયાદનામાનાં પાંચમા ફકરામાં જણાવેલી હકીકતના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે કે હસનઅલી ઇસમાયલજી કલટનવાલા કહેવાતો ત્રસ્ટ એસ્ટેટના મેનેજર હતા. મજકુર હસનઅલી ઇસમાયલજી કલટનવાળા મુજબ સાહેબના હુકમોથી ગસ્લામાંથી બેટો એકઝી કરતા હતા અને તેમાંથી નાણાં આપતા હતા. તથા આવક અને ખર્ચનો હીતાવ રાખતા હતા, મજકુર ફકરામાં

જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ ૧૯૦૨ માં નહીં પણ ૧૯૦૦ માં મજકુર હસનઅલી મરણ પામ્યા હતા અને તે પણ મરણ પામતા મજકુર હસનઅલીએ રાખેલો હીસાબનો ચોપડો મજકુર હસનઅલી નાં વારસાએ તે વેલાના મુદ્દાંજી સાહેબને તુરતજ હવ.લે કીધો હતો અને ગલ્લાના પદ્ધતિના વહીવટ આ પ્રતીવાદીઓની તે વેલાની પેહડીને મુદ્દાંજી સાહેબના હુકમથી સોંપવામાં આવ્યો હતો. ૬૧૨ જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ હસનઅલીએ રાખેલો હીસાબનો ચોપડો હાથમાં કંઈખી પુરાંત ખતાવતો હતો નહીં. આ પ્રતીવાદીઓ મનકાર કરે છે કે સરફઅલી મામુજીએ અથવા મજકુર ફકરામાં જણાવવામાં આવેલા આજ્ઞામીઓ માહેલા કોઈએખી મસજીદનો અથવા કબરનો અથવા બેટાનો અથવા બેટામાંથી રોકવામાં આવેલી રકમનો કબજો લીધો હતો.

સરફઅલી મામુજી નથા ખીજાઓએ મજકુર કલટનવાળાની ખીલકતનો કબજો કેવા સંજોગે વચ્ચે લીધો તે આ પ્રતીવાદીઓ જાણતા નથી. આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ૧૯૦૨ માં એટલે કે મજકુર કલટનવાળાના મરણ પછી અને આ પ્રતીવાદીઓની તે વેળાની પેહડીને મુદ્દાંજી સાહેબના હુકમથી ગલ્લાનાં પદ્ધતિના વહીવટ સોંપવામાં આવ્યા પછી બે વર્સે મુદ્દાંજી સાહેબને ખપર પડી કે ગલ્લાનાં પદ્ધતિ એક બેંકમાં ડીપોઝીટ મુકવામાં આવેલા છે અને મુદ્દાંજી સાહેબે કીધેલી તથા તેવણ તરફથી કરવામાં આવેલી ફરી ફરીયાની માંગણીઓ પછી મજકુર સરફઅલી મામુજીએ આ પ્રતીવાદીઓને તે વેળાની પેહડીની બેંકની ડીપોઝીટ છુક હવાલે કીધી હતી અને આ પ્રતીવાદીઓની તે વેલાની પેહડીએ તે માટેની રસીદ સહી કરીને આપી હતી.

ફરીયાદનામાંના છઠ્ઠા ફરરામાં જણાવેલી હકીકતનાં સંબંધમાં આ પ્રતીવાદીઓ કબુલ કરે છે કે મુસ્લાંશ સાહેબનાં હુકમથી આ પ્રતીવાદીઓની પહેલો ઉપર જણાવેલી રીતે ગદ્દાનાં પદસાને વહીવટ કરતી રહી છે. પોતાના વહીવટનો હિસાબ બાહેર પાડવાની જરૂરને આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે અને જણાવે છે કે તેઓએ વખતો વખતના મુસ્લાંશ સાહેબને હિસાબો આપ્યા છે કે જેઓને એકલાનેજ પોતાનાં વહીવટનો હિસાબ આપવાને તેઓ જવાબદાર છે. આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે કે કહેવાતી ત્રસ્ટ એસ્ટેટનાં તેઓ ખર્ચ જેતા ત્રસ્ટીઓ છે અથવા તેવા ત્રસ્ટીઓ તરીકે જવાબદાર છે અને જણાવે છે કે પોતાના વહીવટના કામો માટે તેઓ ફક્ત મુસ્લાંશ સાહેબને જવાબદાર છે,

ફરીયાદનામાંના સાતમાં અને આઠમાં ફરરામાં જણાવેલો પત્રવહેવાર આ પ્રતીવાદીઓ કબુલ રાખે છે પણ તેમાં વાદીએ રજૂ કરેલી દલીલોનો તેઓ ઇનકાર કરે છે. આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે મજબૂર પત્રવહેવારમાંની વાદીની માંગણીઓનો જવાબ આપવાને અથવા તેમાં માગવામાં આવેલી કંઈપી તપાસ તેને આપવાને તેઓ કોઈપી રીતે બંધાયેલા હતા નહીં.

ફરીયાદનામાંના નવમાં ફરરામાં જણાવવામાં આવેલી હકીકતના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે કે તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ બેટા સખાવત માટે આપવામાં આવી છે અથવા હંમેશાં આપવામાં આવી છે અથવા કોઈપી આપવામાં આવી છે. આ પ્રતીવાદીઓ વહી ઇનકાર કરે છે કે ત્રીજા પ્રતીવાદી ખર્ચ જેતાં ત્રસ્ટીની સ્થાંતિમાં છે. મુસ્લાંશ સાહેબ અને પ્રતીવાદી-

ઓની મજકુર ભેટો અને તેની આવક સંબંધી ખરી સ્થિતિ ઉપર જણાવવામાં આવી ચુક્યું છે તે મુજબ બના છે.

ફરયાદનામાના દશમા ફકરામાં જણાવવામાં આવેલી હકીકતનાં સંબંધમાં પ્રતીવાદીઓ ધનકાર કરે છે કે તેમાં જણાવેલી મીલકતો કહેવાતી ત્રસ્ટ એસ્ટેટના ત્રસ્ટીઓ તરીકે તેઓએ ખરીદી હતી. આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ફરીયાદનામાં સાથના શીડ્યુલ “બી” માં વર્ણવેલી પહેલી, બીજી, ત્રીજી અને ચોથી મીલકતોની તેઓની પેહડીએ મુદ્દલાંજી સાહેબના મેનેજરો તરીકે ખરીદી હતી અને પેહડીમાંના તે વેલાના બાગ્યાઓને કનવેઅનસ ચાંદાભાઈ મસજીદમાં મેનેજરો તરીકે તેને લમતાં કનવેઅનસો તબયાર કરનારા તેઓના તે વેલાના સોલીસીટરો મેસર્સ ઠાકોરદાસ એન્ડ કંપનીએ ખોટી રીતે ઓળખાવ્યા હતા.

૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬ માં ફકરાઓના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદીઓ ફરીયાદનામાં સાથનાં શીડ્યુલ “બી” માં વર્ણવેલીપાંચમી મીલકતની બામતમાં જણાવે છે કે આ પ્રતીવાદીઓ પેહડીએ ૧૯૦૭ માં તે મીલકત સુન્નતાન નવાજજંગ પાસેથી રૂપિયા એ લાખની કીંમતે ખરીદી હતી જે આખી રકમ આ પ્રતીવાદીઓની પેહડીએ પોતાના નાણાંમાંથી આપી હતી. આ પ્રતીવાદીઓની પેહડીને તે મીલકત મુદ્દલાંજી સાહેબ માટે ખરીદવાની અરજ કરવામાં આવી હતી પણ વેચણ પાકું થયું તે આમમજ મુદ્દલાંજી સાહેબ તરફથી પાંચ હજાર સીવાય કીંમતના પદસા તેઓને નહીં મલવાથી પ્રતીવાદીઓની પેહડીએ પોતાનાં નામનું કનવેઅનસ લીધું હતું.

આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે ૧૯૧૦ માં નવાજનંગ પાસેથી એવી રીતે ખરીદવામાં આવેલી જમીન ઉપરનું જુનું ઘર દાર-ઉલ ધમારત જે ખીસમાર હાલતમાં હતી તે મુસ્લાંજી સાહેબના હુકમથી તોડી પાડવામાં આવ્યાં હતાં હોરનખીરોડ ઉપરની સેટફોર્-વર્ડ લાઇન ઉપરથી જમીનનો એક ટુકડો મ્યુનીસીપાલિટી પાસેથી ખરીદવામાં આવ્યો હતો. નવાજનંગ પાસેથી ખરીદેલી જમીનનો એક ભાગ જુની દાર-ઉલ ધમારતની જગ્યામાં આમેજ કરવામાં આવ્યો હતો અને મજકુર મોરી બનાવેલી જગ્યા ઉપર એક નવી ખીલડીંગનું ભોંયતળું અને પહેલો મંજલો મસજીદ વાપરવામાં આવે છે. નવાજનંગ પાસેથી ખરીદેલી બાકીની જમીન મ્યુનીસીપાલિટી પાસેથી મેળવેલી જમીન ઉપર બદરી મહાલ તરીકે ઓળખાતી નવી હતી. મજકુર ખીલડીંગના બાંધકામનો કુલ ખર્ચ રૂપિયા ૭ લાખ ઉડતાળીસ હજારનો થયો હતો. જે ખીલડીંગનું ભોંયતળું અને પહેલો મંજલો મસજીદ તરીકે વપરાય છે તેનાં બાંધકામનો ખર્ચ એક લાખનો અડસટવામાં આવ્યો હતો, તેમાંનાં રૂપિયા પચાસ હજાર આ પ્રતીવાદીઓની પેહડીએ અને રૂપિયા પચાસ હજાર ઇસાબાઇ મુસ્લાં મોટાબાઇએ એવી ધારણા અને માન્યતાથી આપ્યા હતા કે એવી રીતે બાંધવામાં ખીલડીંગ તેઓનાં ધર્મનાં ફરમાનો મુજબ મુસ્લાંજી સાહેબનાં સર્વો પરી બાકુ અને કારમાર હેઠલ રહેશે અને તેમાં કોઇખી ગમે તેવાં ફોરજીસર પણ દાખલ કરી શકાશે નહીં.

૧૯૧૩ માં મજકુર બદરી મહાલ તબાકાર થયા પછી મજકુર ઇસાબાઇ મુસ્લાં મોટાબાઇએ ખીલકત ખરીદવા તથા પાછી બાંધવા માટે આ પ્રતીવાદીઓની પેહડીએ ખરચેલા પૈસા તેઓને આપવાથી અને તે વેલાનાં મુસ્લાંજી સાહેબ તથા તેવજીના માનનારા જગ્યાએ

તેવણનાઓના લાભ માટે તેનું વક્ષ કરવાની પોતાની મરજી બતાવી. આ પ્રતીવાદીઓએ અને મજકુર મુસ્લાંજી સાહેબે મજકુર માંગણી કબુલ રાખી અને તા. ૧૭ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૩ દીવસે મજકુર બદરી-માહલ ખુલ્લે મુકવાની કીયા વેળાએ તે વક્ષ મોહડેથી બહાર કરવામાં આવ્યું. તે દીવસથી આ પ્રતીવાદીઓએ મજકુર બદરીમાહલની મીલ કતનો જુદો હીસાબ પોતાનાં ચોપડામાં જોડ્યો અને રાખ્યો અને તેનાં ભાડાં તથા નફો મજકુર હીસાબ જમે કીધો તથા તે મીલકત સંબંધી ખરચ મજકુર હીસાબમાં ઉધાર્યો.

૧૯૧૪ નાં વરસમાં બદરીમાહલની મીલકત ખરીદવા તથા ફરીથી બાંધવાના હીસાબો સંતુલ્ય કરવામાં આવ્યા અને બદરીમાહલ તથા દાર-કલ-ધમારત ફરીથી બાંધવા માટે ખરચાયલા રૂપા એ લાખ ઉડતાળીસ હજારની રકમમાંથી રૂપીયા એક લાખ ઉડતાલીસ હજારની રકમ બદરી મહાલ પાછો બાંધવાના ખરચને પેટે ગણવામાં આવી અને રૂપીયા એક લાખનો ખરચ દાર-કલ-ધમારત પાછી બાંધવાનો ગણવામાં આવ્યો. આ પ્રતીવાદીઓની પહેડીએ નાવાજ જંગને આપેલી ખરીદીની અસલ કીમતની રૂપીયા એ લાખની રકમ માં રૂપીયા એક લાખ ઉડતાળીસ હજારની એ રકમ ઉમેરીને બદરી માહલની મીલકતની કીમત રૂપીયા ત્રણ લાખ પચાસ હજારની નક્કી કરવામાં આવી. મજકુર રૂપીયા ત્રણ લાખ પચાસ હજારની રકમ ભોમ તરીકે કુલે રૂપીયા એ લાખ દશ હજારની જુદીજુદી રકમો મજકુર ઇસાબાઇ મોટાબાઇ તથા મુસ્લાંજી સાહેબ તરફથી આ પ્રતીવાદીઓની પેહડીને ૧૯૧૪ નાં વરસ અગમજ મળી હતી. આ પ્રતીવાદીઓની બાકી નીકલતી રૂપીયા એક લાખ ૪૦ હજારની રકમ માટે ૧૯૧૪ ના વરસમાં રૂપીયા એક લાખ ૪૦ હજારની કીમતની

ફાંડીઓ મજકુર ધસાભાઈ મુદ્દાં મોટાભાઈઓ આપી હતી અને આ પ્રતીવાદીઓએ તે સ્વીકારી હતી અને તે ઉપરથી ટાપટણ સંપૂર્ણ કરવા માટે આ પ્રતીવાદીઓએ મજકુર ધસાભાઈ મુદ્દાં મોટાભાઈની તરફેણમાં કનવેઅનસ કરી આપ્યું હતું જેવણે તે પછી તે વેળાનાં મુદ્દાંજી સાહેબ અને તેમની જગ્યાએ ઓધવા ઉપર આવનારાઓના તરફેણમાંના વકદના લેખીત પુરાવા તરીકે એક દીક કરી આપ્યું. ઉપર જે કાંઈ જણાવવામાં આવ્યું છે તે સીવાયની મજકુર ૧૧, ૧૨ ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬, માં ફકરાઓમાંની તમામ હકીકતો આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે;

શરીયાદ નામાંના ૧૮ માં ફકરામાં જણાવવામાં આવેલું હકીકતો આ પ્રતીવાદીઓ ઇનકાર કરે છે અને જણાવે છે કે તેમાં જણાવેલાં પાંચ દીકો કાયદા પૂર્વક તથા બધન કતાં છે અને શરીયાદનામાં સાથનાં સીડુલ “ બી. ” માં જણાવેલી પાંચમી મીલકત કહે વાતી ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો ભાગ નથી. આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે મજકુર ધસાભાઈ મુદ્દાં મોટાભાઈ ૧૯૬.૩૧ ચોરસવાર અને તે ઉપરની બીલડીંગનું વકદ કરવાને સંપૂર્ણ હકદાર હતા.

શરીયાદનામાં ૧૯ મા ફકરામાંની હકીકતો સંબંધમાં આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે આ મુકદમામાં સંડોવાયેલી મીલકતો સખાવતનાં અથવા ધાર્મિક પ્રકારનાં જાહેર કામો માટે દબી કરવામાં આવેલી અથવા ધરાવવામાં આવેલી કેમ્પબી ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો ભાગ નથી અને જણાવે છે કે મજકુર મીલકતો અથવા તેઓ માહેલી કોઇનાબી સંબંધમાં કોઇમ્પી ત્રસ્ટી નેમવાનો અથવા કાંઈ પણ ચોજના ધડવાનો આ માનવંત કોર્ટને અધીકાર નથી. આ પ્રતીવાદીઓ વધુ જણાવે છે કે વાદીના મામલા મુજબ કોઇમ્પી ત્રસ્ટીની

નેમણુક કરવાથી અથવા કાંઈપી યોજના ધરી કાઢવાથી દાકદી વોહરા મોહમેડન કોમના ધર્મના ફરમાનોથી તે ઉત્તરું થશે અને તેઓના ધાર્મિક હકોના ભોગવટાની આવવા જેવું તેથી ધરો અને મજકુર મીલકતો બક્ષીસ આપનારા જુદા જુદા ધણીઓની ધારણા અને નેમોથી તે ઉલટું થશે.

આ પ્રતીવાદીઓ જણાવે છે કે વાદીને પોતાનો મુકદ્દમો મેલવાનો અથવા તેણે માંગેલી ખીજ કોઈપી દાદ મેલવવાનો હક નથી અને મુકદ્દમો ખર્ચ સીકે કાઢી નાંખવો.

સરકાર આલીનું બચાવનામું.

ત્રીજા પ્રતીવાદી તે વોહરા કોમના નામદાર વડા મુદ્દજાજ સાહેબ સરદાર સમયદના તાહેર સમકુદીને નોંધાવેલું લેખીત બચાવનામું નીચે મુજબ છે:—

ફરીયાદનામાના ફકરા ૧ ના સંબંધમાં પ્રતીવાદી ઇનકાર કરે છે કે શેઠ ચાંદાભાઈ કરીમભાઈને વોહરા કોમ અથવા ખીજ કોઈપી કોમ પીર તરીકે લેખતી હતી અથવા લેખે છે. અને જણાવે છે કે મજકુર શેઠ ચાંદાભાઈ કરીમભાઈ પીર અથવા વિદ્વાન પુરૂષ અથવા ખીજ રીતે જાહેર નર હતા નહીં. આ પ્રતીવાદી જણાવે છે કે જે જગ્યા ઉપર ભોંયતળીયાથી મસજદ ધરાવનાર હાલતું બાંધકામ આવેલું તેના એક ભાગ ઉપરની ભોંય તળ્યાં અને બે ઉપલા મજરાઓ તથા ઉપરની એક બંગલો સાથતું બોલું ધર આવેલું હતું. ભોંય તળીયાંના બે ભાગ હતા, જેમાંનો એક “કોટની મસજદ” તરીકે ઓળખાતી મસજદ તરીકે વપરાતો હતો ખીજ

આગમાં એક હોજ તથા હાથ મોહોડું ધોવાની જગા અને ઉપલા મજલાઓ પર જવાનો દાદર હતો. આખી ખીલડીંગ દાર-કેલ ઇમારત અથવા મુસ્લાંજની દેવડી તરીકે એટલે કે દાંધનાં રહેઠાણ તરીકે ઓળખાતી હતી. અને ઉપલા મજલાઓ દાઢ તથા તેવણના આમીસો માટેનાં રહેઠાણ તરીકે વાપરાતા હતા. આ પ્રતીવાદી ઇનકાર કરે છે કે એ મસ્જિદ શેઠ ચાંદાભાઈ કરી મબાઈનાં નામથી ઓળખાય છે.

ફરીયાદ નામાંના ખીજ ફકરાના સંબંધમાં પ્રતીવાદી જણાવે છે કે શેઠ ચાંદાભાઈ કરીમબાઈની કબર જુની અથવા નવી મસ્જિદનાં કાંધખી ભાગ સરખી હતી નહીં અને છે નહીં. પચાસ અથવા સાઠ વરસની વાત ઉપર આ પ્રતીવાદીની આગજનાં તે વેગાના મુસ્લાંજ સાહેબના હુકમથી મજકુર શેઠ ચાંદાભાઈ કરીમબાઈની કબર આગળ એક પેટી મુકવામાં આવી હતી, અને છેલ્લાં દશ વરસ થયાં મજકુર પેટીની જગ્યા પે તીજેરી મુકવામાં આવી છે. મજકુર પેટી અને તીજેરી ગણા તરીકે ઓળખાતી હતી અને ઓળખાય છે. સામાન્ય રીતે વેહોરા કોમના મેમ્બરો મજકુર ગણામાં વખતો વખત રકમો નાખતા હતા અને નાંખે છે, પણ એવી રકમો કોધખી ગમે તેવાં સખાવતના કામ માટેની બક્ષેશો તરીકે લેખાતી નથી અને કદીખી લેખાતી હતી નહીં, તેમજ મજકુર રકમો ખરેખર સખાવત માટેની બક્ષેશો હતી નહીં અને છે નહીં. મજકુર રકમો ગણામાં નાખવામાં આવતી બેટો હતી. અને છે, જેની ઉપર આ પ્રતીવાદીને દાઉદી વેહોરા કોમના દાઢ તરીકે પોતાના ઓધવાની રૂએ કુલ કાચુ રાખવાનો હક છે. આ પ્રતીવાદી દાઉદી વહોરા કોમના દાઢ છે અને પોતાના મજકુર ઓધવાની રૂએ તેવણને

તેવણની આગમજ ઓધો ધરાવનારાઓની માફક મજકુર ગણામાં નાખવામાં આવેલી સઘળી બેટાની પોતાની એકલાની મુનસફી મુજબ વ્યવસ્થા કરવાનો હંમેશાં એકલો હક છે. દેશા અઢાર મહીનાની અંદર ખુદ પોતાની મુનસફીથી આ પ્રતીવાદીએ મજકુર બેટામાંથી ચોકસ નાની રકમો કામ માટે એક મીડવાઈની મદદ પુરી પાડવા સાફ વાપરી છે. ઉપર જણાવવામાં આવ્યું છે તે શીવાયની ફરીયાદનામાંના ખીજ ફકરામાં સમાયેલી હકીકતનો આ પ્રતીવાદી ઇનકાર કરે છે.

શર્યાદનામાંના ત્રીજા ફકરામાં સમાયેલી હકીકતનો આ પ્રતીવાદી ઇનકાર કરે છે. અને ફરીથી કહે છે કે, મજકુર બેટા અથવા તેમાંથી રોકેલી રકમો જાહેર અથવા ખાનગી ધાર્મિક યા સંખાવતનાં ત્રસ્ટના કોઈપણ ભાગ સમાન છે અથવા હતી નહીં, મજકુર મસજીદને લાગે વળગે છે ત્યાંસુધી આ પ્રતીવાદી કહે છે કે દાઉદી વહોરા કામની સઘળી મસજીદોની સાથે તે તેવણના મજકુર ઓધાની રૂએ તેવણને હવાલે કરવામાં આવેલી છે, અને તેવણ તે મજકુર કામના દાઇ તરીકે ધરાવે છે. પોતાની એકલાની મુનસફીથી કોઈપણ વખતે મજકુર મસજીદ અથવા દાઉદી વહોરા કામની કોઈપણ મસજીદ બંધ કરવાની પોતાના મજકુર ઓધાની રૂએ આ પ્રતીવાદીને સત્તા છે. શર્યાદનામાંના ત્રીજા ફકરાના સંબંધમાં વધુ ખોલતાં આ પ્રતીવાદી ઇનકાર કરે છે કે મજકુર શેઠ ચાંદાબાઇ કરીમબાઇની મજકુર કબર સંખાવતનાં અથવા ધરમનાં જાહેર કામ માટે ઉભા કરવામાં આવેલાં એક ત્રસ્ટને લગતી છે અથવા દાઉદી વહોરા ધર્મનાં શરમાનો મુજબ હોઇ શકે નહિ.

શર્યાદનામાંના ચોથા ફકરાના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદી એવી

વાતનો ઇનકાર કરે છે કે, બંદગી કરનારાઓએ વખતો વખત કહેવાતી ત્રસ્ટ એસ્ટેટનો વહીવટ માથે લીધો હતો. મજૂર ફકરામાં જણાવેલી સઘળી મીલકતો મજૂર કોમના ધાર્મિક અને દુન્યવી વડા તરીકેના તેવણના ઓધાની રૂએ આ પ્રતીવાદીને હવાલે કરવામાં આવેલી હતી અને છે, અને મજૂર મીલકતોના વહીવટ આ પ્રતીવાદીએ અને તેવણની આગમજ ઓધો ધરાવનારાઓએ ઘટતી રીતે નેમવામાં આવેલા ડેપુટીઓ અથવા મેનેજરો મારફતે હંમેશાં ચલાવ્યો છે, જેઓ તે માટે આ પ્રતીવાદીનેજ ફક્ત જવાબદાર અને જોખમદાર છે.

ફર્યાદનામાંના પાંચમા ફકરાના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદી જણાવે છે કે તેમાં જણાવેલા તથા માણ્યોએ તે વેળાના મુદ્દાંજી સાહેબના હુકમની રૂએ કારોબાર ચલાવવાનું માથે લીધું હતું, અને તેઓ તેવણનેજ જવાબદાર હતા.

ફર્યાદનામાંના છઠ્ઠા ફકરાના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદી જણાવે છે કે મજૂર મીલકતોના વહીવટના હિસાબો કદીખી બાહર પાકવામાં આવ્યા નથી, અને મજૂર ફકરામાં જણાવેલા સઘળા આસામીઓ આ પ્રતીવાદીને એકલાનેજ જવાબદાર છે.

સાતમા અને આઠમા ફકરાઓના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદી જણાવે છે કે તેમાં જણાવેલી માગણીઓ કરવાનું અથવા કરવાનો હક ધરાવવાનું કાંઈખી કાયદા પુર્વક કારણ વાદી ધરાવતા નથી.

ફર્યાદનામાંનાં ૯ માં ફકરાના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદી જણાવે છે કે ફર્યાદનામાં જણાવવામાં આવ્યા છે તેવા કાંઈખી દાવાઓ તથા દલીલો જે અને બ્યારેબી અત્યારસુધી કાંઈખી વરદી મુચ્છ—

વામાં આવી છે અથવા રજુ કરવામાં આવી છે તે અને ત્યારે તે વેળાના મુદ્દાંજી સાહેબની તરફેણમાં ચુકાવવામાં આવી છે ઉપર જણાવવામાં આવ્યું છે તે શીવાયની મજદુર ફકરામાં સમાયલી હકીકતોનો આ પ્રતીવાદી ધનિકાર કરે છે.

ફર્યાદનામાંના ૧૦ માં ફકરાના સંબંધમાં ફર્યાદનામા સાથની એકઝીમીટ “બી.” માં પેહેલી, બીજી, ત્રીજી અને ચોથી તરીકે વર્ણવેલી ચાર મીલકતો મજદુર ગદ્દાના મેનેજરોએ આ પ્રતીવાદીની આગમજના ઓધિદારના હુકમથી ખરીદી હતી અને આ પ્રતીવાદીના હુકમથી તેવા મેનેજરો તે ધરાવે છે.

ફર્યાદનામાંના ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬, અને ૧૮ માં ફકરાઓના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદી જણાવે છે કે, ખરી હકીકત નીચે મુજબ છે:—ફર્યાદનામા સાથના શીડ્યુલ “બી.” માં પાંચમી તરીકે વર્ણવેલી મીલકતમાં સમાયલી જમીન યુસુફઅલી મહમદઅલી અને કંપનીની પેહેડીએ તેઓના પોતાના નાણામાંથી મુક્તાંજી સાહેબ સરદાર સહયદના બદરૂદીની અરજ ઉપરથી ખરીદી હતી, અને ફર્યાદનામાંના ૧૧ મા ફકરામાં જણાવેલા કનવેયન્સો મજદુર પેહેડીના બાગ્યાઓની તરફેણમાં કુલ માત્રેકો તરીકે કરવામાં આવ્યાં હતાં, પણ મજદુર મુદ્દાંજી સાહેબે જ્યારે સાદું કરવામાં આવ્યું ત્યારે રૂ. ૫૦૦૦ આપ્યા હતા, અને રૂ. ૪૫૦૦૦ વધુ વેચાણ પાડું કરવામાં આવ્યા પછી મહીનાની અંદર આપ્યા હતા.

મજદુર જમીનના એક ભાગ ઉપર બદરી મહાલ તરીકે ઓળખતી બીલડીંગ કંબી કરવામાં આવી હતી, જેમાં પાંચકામતે બરચ થોડે ભાગે મજદુર પેહેડીએ કાપ્યા હતા અને થોડે ભાગે

મજકુર મુલ્લાંજી સાહેબ સરદાર સમ્પ્રદાન બદરૂદીને માનનારા શેખ મોટાભાઈ મુલ્લાં ઇસાભાઈએ પુરાં પાડેલાં નાણાંમાંથી કરવામાં આવ્યો હતો. મજકુર શેખ મોટાભાઈનો મજકુર બીલડી આપદે વકફ તરીકે મુલ્લાંજી સાહેબને તથા તેવણની પછીના એ ઘેઘારોને હંમેશને માટે ભેટ આપનાનો ઇરાદો હતો. મજકુર બદરી મહાલ બાંધવાનો ખર્ચ રૂ. ૧૪૮૦૦૦ નો અને ઇરયાદના મામાં જણાવેલી મસજીદ મજકુર જમીનના એક ભાગ ઉપર રૂ. ૧૦૦૦૦૦ ના ખર્ચે શરીયા બાંધવામાં આવી હતી જે યુસુફઅલ મહમદઅલીએ તથા મજકુર શેખ મોટાભાઈ મુલ્લાં ઇસાભાઈએ એ સરખે હીસ્સે આપ્યો હતો.

મજકુર બદરીમહાલ જ્યારે વપરાસ માટે તકબીર થયો ત્યાં મજકુર શેખ મોટાભાઈએ મજકુર બદરીમહાલપર મજકુર પેહેડીએ અરએલી રકમ આપી દેવાનો અને મજકુર બીલડીમાં મુલ્લાંજી સાહેબ તથા તેવણની પછી તેવણના ઓધા ઉપર આવનારાઓને આપવાનો પોતાનો ઇરાદો જાહેર કીધો હતો; અને બદરીમહાલ ખુલ્લો મુકવાની કીયા વેળાએ એ વકફ જાહેર રીતે જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું.

ઇરયાદનામાના ૧૫ માં શરૂઆતમાં જણાવેલાં દીડો ટાઈટલ ચાકો કરવા માટે અને વકફનો પુરાવો આપવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો. મજકુર શેખ મોટાભાઈએ મજકુર પેહેડીની રૂ. ૧૪૦૦૦૦ ની નીકળતી રકમની કીમતની હુંડીઓ આપી હતી અને મજકુર પેહેડીએ મજકુર હુંડીઓ સ્વીકારી હતી.

તે પછી ઘણા દુક વખતમાં મજકુર શેખ મોટાભાઈ નાદા અવાધી મજકુર હુંડીઓના નાણાં પગાર કરવાની મજકુર મુલ્લાંજી

સાહેબ સરદાર સમૃદ્ધના બદરૂદીને જમીનગીરી આપી હતી, અને મજકુર જમીનગીરી આ પ્રતીવાદીએ તેમની જગ્યાએ ઓધા ઉપર આવનાર તરીકે ચાલુ રાખી હતી.

ફરયાદનાનાના ૧૬ મા ફરરામાં જણાવેલ દીકની રૂએ તેમાં જણાવેલી મીલકત જેની ઉપર મસજીદ બાંધવામાં આવી હતી તે મજકુર મુકાબલે સાહેબ સરદાર સમૃદ્ધના બદરૂદીને અને તેમની જગ્યાએ ઓધા ઉપર આવનારાઓને જથ્થકને માટે એવા ત્રસ્ટ સાથે ઘટતી રીતે હવાલે કરવામાં આવી હતી કે મજકુર મીલકત મજકુર મસજીદના બાગ તરીકે હંમેશાં વાપરવી.

ફરયાદનામાના ઉપર જણાવેલા ફકરાઓમાં દરયાવેલી જે સંબંધી હકીકતો ઉપર જણાવેલી સાચી હકીકતને કોઈપણ રીતે બંધ-બેસતી નથી તેનો આ પ્રતીવાદી ઇનકાર કરે છે.

ફરયાદનામાના ૧૯ અને ૨૦ મા ફરરાઓના સંબંધમાં આ પ્રતીવાદી ઇનકાર કરે છે કે કોઈપણ આસામીને ત્રસ્ટી તરીકે નેમવાની અથવા જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ કોઈપણ યોજના ઘડવાની કશીયી જરૂર છે. આ પ્રતીવાદી કહે છે કોઈપણ આસામીની ત્રસ્ટી તરીકે નેમવું કરવામાં આવશે અથવા કોઈપણ યોજના ઘડવામાં આવશે તો તે દાઉદી વોહરા કોમના ધર્મીક ફરમાનોથી ઉલટું થઈ પડશે.

આ પ્રતીવાદી જણાવે છે કે, મજકુર મસજીદ તથા બદરૂદી-મહાસના વડીલ સંબંધી હુકમ ફરમાવવાને પોતાના ઓધાની રૂએ તેવયુ એકલા હકદાર છે, અને તેનો વહીવટ તેવણે હંમેશાં ઘટતી રીતે, કાયદાપુર્વક કરીને તથા મજકુર કોમના ધર્મીક ફરમાનોને અનુસરીને ચલાવ્યો છે તથા ચલાવવાનો હુકમ ફરમાવ્યો છે. મજ-

કુર ગણામાં નાખવામાં આવતી રકમોના સંબંધમાં ઉપર જણાવેલી દલીલો આ પ્રતીવાદી ફરીથી રજુ કરે છે.

આ પ્રતીવાદી જણાવે છે કે ખરી હરીફત જોતાં વાદીને પગલાં ભરવાનું કાંઈપણ કારણ નથી, તેમજ આ મુકદ્દમામાં ચાહવામાં આવેલી કોઈપણ દાદ મેળવવાનો તેને હક નથી. અને તેથી આ મુકદ્દમો ખરચ સીપે કઢાડી નાખવો, જોઈએ.

એડવોકેટ જનરલે ખુલ્લો કિંધેલો કેસ.

એડવોકેટ જનરલે તે પછી જણાવ્યું કે મુદ્દાઓ ધડી કાઢવામાં આવ્યા છે પણ પહેલાં હું કેસ ખુલ્લો કરવા માગું છું. અને સંખ્યાબંધ મુદ્દા ઉભા કરવામાં આવ્યા છે. પણ મુખ્ય સવાલ એ છે કે ચાંદાભાઈનો ગલ્લો ત્રસ્ટની મીલકત છે, યા નામદાર મુદ્દાંજી સાહેબની ખાનગી મીલકત છે. બીજો સવાલ મસ્જિદનો છે. નામદાર મુદ્દાંજી સાહેબના લેખીત બચાવનામામાં તેવણ કહે છે કે તેવણ પોતાની મરજી મુજબ મસ્જિદ બંધ કરી શકે અને તેવણ કોઈને હીસાબ આપવાને બંધાએલાં નથી. પહેલી જે બાબદ ધ્યાનમાં લેવાની છે તે એ છે કે દાઉદી વહોરાઓ કોણ છે; અને નામદાર વડા મુદ્દાંજી સાહેબનો દરજ્જો કોમમાં શું છે. શેખ ચાંદાભાઈ કોણ છે તે બીજી જણવાની જરૂર છે. તેવણ શેખ હતા કે નહીં ? વળી ગલ્લો શું છે અને તેમાંના પૈસાની શું વ્યવસ્થા કરવાની છે, અને તેના સંબંધમાં મુદ્દાંજી સાહેબની સ્થિતિ શું છે તે જોવાનું છે. એક ચોક્કસ મીસનરી (ધર્મનો ફેલાવો કરનાર ધર્મગુરુ) હજાર વર્ષ પર અરબસ્તાનથી આવ્યા તે શીઆ હતા. તેવણે આ તરફ ભોકોતે વટલાવ્યા. વખત જતાં જુદા જુદા પંથો ઉભા થયા. મુખ્ય પંથ દાઉદી પંથ છે જેની

સાથે આપણને નીસળત છે, તેઓ શીઆ ધર્મ પાળે છે, તેઓ સુખ્ય કરીને વેપારી છે, તેઓ ધણા દાવકા છે, તેઓ ધણા ધર્મ ચુત છે. મુસ્લાંજી સાહેબ તેમના વડા ધર્મ ગુરૂ છે, તેવણને ધણું માન મળે છે. તેવણ ધાર્મિક કરે ઉપરાવે છે, પણ તેવણ નામદાર આગાખાનની માફક ઇમામ હોવાનો દાવો કરતા નથી, પણ તેવણનો ખેતાબ ખતાવે છે કે તેવણ દાઇ અથવા મીશનરી છે. ચાંદાબાઇ એક વેપારી હતા. જુઝાની ઉપરથી હું પુરવાર કરીશ કે તેવણને પીર (સેન્ટ) લેખવામાં આવતા હતા, તેવણ મોઝેજ કરવાની શક્તી ધરાવતા હતા એમ તેવણ માટે જણાવવામાં આવ્યું છે. ચાંદાબાઇના મરણના વારસીક દીવસે આપવામાં આવતા જમણમાં હજારો વોહોરાઓ ભાગ લે છે. તે વેળા ધણા વોહોરાઓ બાહર ગામથી આવે છે, ગલ્લાના પછસામાંથી એ જમણ આપવામાં આવે છે તથા મસજીદનો ચોક્કસ ખર્ચ કરવામાં આવે છે. ગલ્લાની આવક વરસ દહાડે રૂ. ૩૦ હજારની થવા જાય છે. તેની ચાર રથાવર મીલકતે છે. તે ઉપરાંત તેમાંથી એક બીજી મીલકત માટે રૂ. ૧૨૦૦૦૦ આપવામાં આવ્યા હતા. બોમ્બે મેજેસ્ટ્રીઅરનું એક વોલ્યુમ હું તમો નામદારને આપીશ જેમાં વોહોરાઓની તવારીખ છે. સુની અને શીઆઓ વચ્ચેના તફાવત જાણવા માટે હું હાઈ કોર્ટમાં ચાલેલા આગાખાનાના કેસ ઉપર તમો નામદારનું ધ્યાન ખેંચીશ. પીનો વીશે અને ખાસ કરીને શેઠ ચાંદાબાઈ વીશે બોલ્યા પછી હું તમો નામદારને ગલ્લાની તવારીખ આપીશ, તે પછી પહેલા બીજા પ્રતીવાદીઓના અને મુસ્લાંજી સાહેબના જવાબો વીશે હું બોલીશ, અને તે પછી એ મીલકત ધર્માદા છે કે મુસ્લાંજી સાહેબની ખાનગી મીલકત છે તે વીશે હું વીવેચન કરીશ. પહેલાં તો હું એવું ખતાવું કે એ ધર્માદા

મીલકત છે, તો સામી બાબતુએ એવું જે કહે છે કે મુદ્દાંજી સાહેબને કામમાં જે દરજ્જે છે તે જોતાં તેવણુ એ મીલકતની પોતાની મરજી મુજબ વ્યવસ્થા કરવાનો હક ધરાવે છે તે પુરવાર કરવાનો જોખમ તેવણુને શીર રહેશે. ચાંદાભાઈ જે પીર હોય તો ગદ્દો ધર્માદા સખાવત માટેનો છે, દર વરસે જે મોટી મેજબાની આપવામાં આવે છે તેવી બીજી મેજબાની એ કામમાં થતી નથી, ૮૦૦૦ વોહોરાઓ તેમાં સામેલ થાય છે, વડા ધર્મ ગુરુ તેની આગેવાની લે છે. આગલી રાત્રે મેળાવડો થાય છે, જેમાં મુદ્દાંજી આમીલો તથા તેવણુના વસીઓ હાજર થાય છે. તેવણુ ત્યાં લોકોને ઉભા રાખી ગીતો ગવાડે છે, જેમાં ચાંદાભાઈની પીર તરીકે સ્તુતી આવમાં આવે છે. ચાંદાભાઈ એક પીર હતા એમ હું કહું છું. રમજાનની મેજબાનીમાં નાનો ખરચ થાય છે. પીરની કબર આગળ આપવામાં આવતા પૈસા વરસો થયાં સખાવતમાં વાપરવામાં આવતા રહ્યા છે. ચાંદાભાઈને પીર લેખવામાં આવે છે અને અરપણુ કરવામાં આવતી રકમો વરસો થયાં સખાવતમાં વપરાઈ છે એવા પુરાવા છે. હું સમજી શકતો નથી કે તે પછસા જે અરપણુ કરવામાં આવતા હોય અને તે ધર્માદા કામમાં વપરાતા હોય તો તે કાયદાપુર્વક ધર્માદા સખાવતના પછસા કેમ નહીં કહેવાય ? નામદાર આગાખાનના કેસમાં એવું હતું કે બક્ષિશો નામદાર આગાખાનને આપવામાં આવતી હતી તેથી તે નામદાર આગાખાનના પછસા હતા. અહીં કાંઈ મુદ્દાંજીને ભેટો આપવામાં આવતી નથી, તે ચાંદાભાઈની કબરને અરપણુ કરવામાં આવે છે જેવળુ મોજેજા કરવાની શક્તિ ધરાવતા હતા એમ માનવામાં આવે છે ત્યારે તે મુદ્દાંજી સાહેબના ખાનગી પછસા કેમ ગણાય ? એ પછસા કાંઈ મુદ્દાંજી સાહેબને અંગત આપવામાં આવતા

નથી, તે કપર પાસેની તીર્થેરીમાં શેઠ ચંદાભાઈને નામે નાખવામાં આવે છે. ચંદાભાઈ વેપારી હોય કે ગમે તે હોય પણ તેવણુ પીર હતા. અને તેવણુ મોજેજન કરવાની શક્તી ધરાવતા હતા એમ માનવામાં આવે છે. એવા પીરની કપર પર પછસા ચઢાવવામાં આવે તે અલખત સખાવતી-ધર્મદા પછસા ગણવા જોઈએ. દસ્તાવેજોમાં ચોકસ આસામીઓને શેઠ ચંદાભાઈની મસજીદના મેનેજર અને વરડીઓ ઓળખાવવામાં આવ્યા છે તો-ખી ધ્યાનમાં રાખવું છે. તેના સંબંધમાં આવું જણાવવામાં આવે છે કે સોલીસીટરોએ ભુલ કીધી હતી, પણ દસ્તાવેજ ઉપર સહી લેવા આગમજ તે વંચવીને સમજાવવામાં આવે છે, અને દસ્તાવેજ સમજ્યા વગર તે ઉપર કોઈખી સહી કરતું નથી તે ખીના ધ્યાનમાં લેવાની છે. હવે હું વહે-રાઓ કોણ છે તે ગેઝેટીયરમાંથી જણાવીશ.

એ પછી સર એંગમેને બોમ્બે ગેઝેટીયરમાંથી શુજરાતના વહોરાઓની તવારીખ વાંચી સંભળાવી હતી. આગળ ચાત્રતાં તેમણે જણાવ્યું કે હવે હું શીઆ સુન્ની વચ્ચેના તફાવતપર આવીશ. બાદ તેમણે એ તફાવત બતાવવા માટે આગાખાન કેસની હકીકત જો રીપોર્ટમાંથી વાંચી સંભળાવી હતી તે પછી તેમણે દાખ અથવા મીશનરીની વીગત લો રીપોર્ટમાંથી વાંચી સંભળાવી હતું કે પીર અથવા સેંટના સંબંધમાં એક બે શબ્દો હવે હું બોલોશ. મોહપેદનોના જન્મ હયાત પીરો છે તેમ શુજરી ગએલાં પીરો પણ છે પી નામના અને કીર્તિ ધરાવનારા આસામીઓ છે. પીરને તેના ધર્મનાં લોકો મોહું માન આપે છે. એવું કહેવામાં આવે છે કે ચંદાભાઈ વેપારી હતા પણ ચંદાભાઈની નામના અને કીર્તિ અને તેવણુને તેવણુના હમદીનો વરફથી મળતી ધજત આપણે ધ્યાનમાં લેવાની છે. કેટલાકો પોતાના

મરણ પછી પીર તરીકે પુંખાય છે. ચાંદાબાઇ આશરે ૧૦૦ વરસપર
મરણ પામેલા જણાય છે. મસજીદ પહેલી આવી કે તેવણ પહેલ
આવ્યા તે જણાતું નથી. તેવણ વેપારી હતા. મસજીદ ચાંદાબાઇ
કરીમબાઇ મસજીદના નામથી જોળખાવા લાગી જે વાતના સામી
બાબુ ઇનકાર કરે છે. મસજીદની જમીનને મસજીદની ચેરીટેબલ
જમીન તરીકે જણાવેલી છે. હસનઅલી ઇસ્માઇલજી કલતાનરાજા
પાછળથી મેનેજર થયેલા જણાય છે. ઝોરસ તે પીરના મરણના
વાર્ષિક દીવસની ફેરસત છે, એવો તરબુતો હાઇ કોર્ટના ટ્રાન્સલેટર
કીધો છે, એ મેજબાનીમાં મુદ્દાંજી સાહેબના વડપણ હેઠળ વહોરા-
ઓની મોટી સંખ્યા જમા થઈ હતી, એ પૈસા જે મુદ્દાંજી સાહેબના
અંગત હોય તો તે ઝોરસની મેજબાનીના ખરચના હિસાબમાં કેમ
ઉધારવામાં આવ્યા છે મુદ્દામાંથી મળેલા બે ચંદીના હાથોનાં વેચા-
ણની ઉપજ હિસાબમાં ખતાવવામાં આવી છે તે બાબુ અર્થ સુચક
છે. કોર્ટના હાથનો કાંઈ બીમાડો થયો હશે અને તેથી તેણે સોમન
લીધેલા હોવા જોઇએ એમ લાગે છે. વહોરા ઇસ્માઇલ તથાબજીએ
એક રકમ લીધેલી તે સ્પષ્ટ પ્રમાણે આપેલા હિસાબમાં ખતાવવામાં
આવી છે.

અત્રે કોર્ટ ટીશીન માટે ઉડી હતી.

ટીશીન પછીનું કામકાજ.

ટીશીન પછી કોર્ટ પાછી ખેસ્તાં કોર્ટમાં વોહરાઓની ગીરદ
અતીશે વધી ગયલી જેવામાં આવતી હતી. પોતાના મુદ્દાંજી સામેના
આ કેસમાં સામેલગીરી આપવાને મુજબના સંધળા વોહરા વેપારી
અને ધંધાદારીઓએ પોતાની દુકાનો બંધ રાખેલી હોવાથી વોહર.-

એને કોર્ટમાં હાજર થવાને ધણું અગવડ બન્યું હતું. નામદાર જજે આસન ઉપર બેઠક લેતાં વાહરાઓની અતીશે ગીરદીના સખ્ખે કાંધ સાંભળી નહીં શકવાથી મી० બીનીંગે કોર્ટની બેરીસ્ટરોની બેસવાની બેઠક મોકળી રાખવાની અરજ કીધી હતી, જે ઉપરથી નામદાર જજે પોલીસ ઇનસપેક્ટરને બોલાવીને કેટલાક વાહરાઓને બહાર જવા કહેવાનો હુકમ ફરમાવ્યો હતો.

એડવોકેટ જનરલે એ બાદ મક્લાના હોસાળ વીશે બોલતાં જણાવ્યું કે ઓરસ જમાતખાના સમારકામ રંગ વગેરે પાછળ ખર-આમલા નાણાંની વીગતો તેમાં મલે છે. સર્વત ૧૯૫૦ હોસાળ જોતાં તે પછી ૧૯૫૬ સુધી હસનઅલી હસતકનો હોસાળ મલે છે, ૧૯૦૦ ના સાલમાં ઇસમાલજી અને હસનઅલીના મરણ બાદ વાંધો ઉઠતાં મી० સરફઅલી મામુજી અને બીજાઓની લવાદી ઉપર તે વાંધો લખ જવામાં આવ્યો હતો. જેનો ચુકાદો હું રજુ કરું છું. વળી, મુખ્ય ખેંકમાં મુલાંજી તરફનું ઇનડેમનીટી બોંડ છે તે પણ હું હરે પછી રજુ કરીશ.

મી० બાનીંગ—એશીડેવીડ ઓફ ડોક્યુમેન્ટમાં જણાવ્યું નથી.

એડવોકેટ જનરલ—એડવોકેટ જનરલ દસ્તાવેજોનું અશીડેવીટ કદિ નોંધાવતા નથી.

એ બાદ એડવોકેટ જનરલે મરહુમ મી० સરફઅલી મામુજીએ લવાદ તરીકે આપેલો ચુકાદો વાંચી સંભલાવ્યો હતો, જે ઉપરથી જણાવું હતું કે સેવીંગ ખેંકમાં હસનઅલીના નામનું જે ખાતું હતું તે ચાંદાબાઈ કરીમબાઈના ઓરસને લગતાં નાણાવું હતું.

ડીસેમ્બર ૧૯૦૧ માં મુલાંજી ગુરહાનુદીને મી० સરફઅલી ઉપર એક પત્ર લખીને આ ચુકાદાના કામ બાબે ઇસારો કીધો

હતો જે વખતે યુસુફઅલી નહમદઅલીને મેનેજર નેમવામાં આવ્યા હતા. આ વાક્ય જે મુદ્દાંજીએ લખ્યું છે તે ઉપરથી ખુદુ દેખાય છે કે ચાંદાબાઈને ઓલીઆ ગણીને મુદ્દાંજીઓ તેમને માટે કેટલું માન ધરાવતા હતા. આ પત્ર ગુજરાતી ભાષામાં છે અને તેમાં ચાંદાબાઈને પીર જણાવ્યા છે.

મી૦ ખીનીંગ-તે ગુજરાતી પત્ર હું જોવા માગું છું.

એ. જે.-હું લુલ્યો. આ પત્ર અરેબીક ભાષામાં છે.

એડવોકેટ જેનરલે એ બાદ બોલતાં જણાવ્યું કે, ૧૯૦૨ માં યુસુફઅલીએ મી૦ શરફઅલી મામુજી ઉપર લખેલો પત્ર છે તેમાં ચાંદાબાઈના ગદ્દાના ત્રણ તરીકે ગદ્દાના હીસાબ આપેલો છે. શરફઅલીની અરજ ઉપર એ બાદ બોલતાં એડવોકેટ જેનરલે જણાવ્યું હતું કે તેમાં લુકમાનજી અને ખીન્નજીનો હિસાબ છે, અને તે તા૦ ૧૨-૯-૧૯૦૫ ની છે. છેવટે દરશાવવામાં આવ્યું છે કે હસનઅલીના ખાતામાંથી રૂ. ૪૧૯૩ ઉપાડ્યા હતા, તે એવોરડની રૂએ હવાલે કરવામાં આવી છે. તા૦ ૧૫-૪-૧૯૦૭ ને દીને તે વખતના મુદ્દાજી સાહેબે અને નુરદીન ઈબ્રાહીમ નુરદીનને ઉપત્તી રકમ બદલ ઈ-ડેમ નીટી બોંડ લખી આપ્યું હતું તે પુરાવો એ છે જે હસનઅલીના વારસામાં વાંધો દિતાં લવાઈ ઉપર કામ ગયું હતું અને ઉપર જણાવ્યાં મુજબ તેનો ફેસલો થયો હતો.

આ ઉપરથી ખુદુ માલમ પડે છે કે આ ગદ્દો એક સખાવતી ખાતું છે. જે તે મુદ્દાંજીની ખાનગી મતા હતે તો તેઓ શું કરવા આવું બોંડ લખી આપતે ? તે વખતના મુદ્દાજી એ પોતે તે જાહેર સખાવત હોય એમ ગણીને તે બાબતનું કામ કીધું છે. એનો અર્થ આ ગદ્દો મુદ્દાજી તેમજ જમાતની માલે-

કીનો છે એમ થાય છે. રૂ. ૪૧૯૩ ગણના ખાવામાં પાછા જમે આ-
યા છે. પણ તેનું વ્યાજ જોવામાં આવતું નથી એ અચંખા
અરેલું છે.

હવે ૧ લા અને ૨ જા પ્રતીવાદોએ બાબત હું બોલીશ,
વખતે બાટલીવાળાનું ઘર રૂ. ૧૭૫૭૦ માં ખરીદવામાં આવ્યું
હતું. એ ઘેરના વેચાણખત ઉપર હું દારટનું ધ્યાન ખેંચીશ. આ
ખત રજુ કરવાની મી. તારાપોરવાલાને રજા આપવાની હું મી.
બીનીંગને ફરમાશ કરીશ. ઘેર બાબત પોલીસે થાલી પીટાવીને આ
વાત જાહેર કરવાની વડા મેજસ્ટ્રેટને અરજી કરવામાં આવી હતી,
જેમને ચાંદાભાઈના ગણના મેનેજર તરીકે તેઓએ પોતાને જાહેર
કીધા છે સંવત ૧૯૫૯ ના સાલમાં રચબન મડીનાની નાતના
જમણનો ખરચ પણ હીસાબમાં દેખાડવામાં આવ્યો છે અને પે-
સ્તનજી ધીવાલા પાસેથી ખરીદેલા મકાનની કીમત પણ તેમાં ટાં
કેલી જોવામાં આવે છે. તે મીલકતના વેચાણ ખતમાં મેનેજરોએ
પોતાને ચાંદાભાઈના ગણના ત્રસ્ટી અને મેનેજર તરીકે પોતાને
ઓલખાવ્યા છે. એ પંખીની નોંધ ધીવાલાનું ઘેર રૂ. ૬૦૦૦૦) આ-
શરેતું ખરીદ્યું તેની જોવામાં આવે છે.

નામદાર જજ-મી. એડવોકેટ જેનરલ તમે જો દસ્તાવેજોની
નકલો બેગી કરીને તેનો એક પોર્ટફોલીઓ મારે માટે લાવશો તો
મારું કામ ધણું સવલ થશે.

એડવોકેટ જેનરલ-હું તારીખવાર સખલા હીસાબો રજુ કર્યો
જઈશ અને તમારી સગવડ માટે એક પોર્ટફોલીઓ બનાવવાને હું
હુકમ આપોશ. કાવસજી ધીવાલાનું ઘેર પોતાના નામ ઉપર ચદાવતી
વેળાએ મેનેજરોએ રીવાજ પ્રમાણે પોતાને ત્રસ્ટી અને મેનેજરો

તરીકે જણાવ્યા છે એટલુંજ નહીં પણ ગુજરાતી વર્તમાન પત્રોમાં તે બાબત જે જાહેર ખચર તેઓએ પ્રગટ કીધી હતી તેમાં તે પોતાને ત્રસ્ટી અને મેનેજર તરીકે ખુલ્લેખુલા જણાવ્યા છે. ચોથા ક્ષેત્રની ખરીદી બદલ ખરશેદજી રૂસ્તમજી મોદીને નાણાં પગાર કરવાની નોંધ તે પછી આવે છે. જે ૧૯૬૩ ના સાલની છે. તા. ૨૧-૧૨-૧૯૦૭ ને દીને તે નામે ચલવેલું જણાવવામાં આવે છે.

આ વેચાણ ખતમાં બે બીજા મુદ્દા જોવામાં આવે છે. મસજીદના આ લોકો ત્રસ્ટી કે મેનેજર છે ? અને ગદલા તથા મસજીદ એકત્ર સંખ્યાવત છે કે ? મજકુર મસજીદ ચાંદાબાઈની મસજીદ તરીકે ઓલખવામાં આવી છે. એવું કહેવામાં આવે છે કે આ વેચાણખત ધડતી વેળાએ ભુલ થઈ હતી પણ કોઈપણ સોલીસીટરે પોતાને આપવામાં આવેલી સુચનાઓથી બીજું દરજ્જાવે નહીં.

હવે હું બદરીમહાલ વીશે કહીશ અને તેનું થોડુંક વર્ણન કરીશ. આ પાંચમી મીલકત છે. અને મસજીદની સાથે જોડાયેલી છે તે હેદરબાદના નવાબજંગની પાસેથી યુસુફઅલી મહમદ અલીની કુંના નામે ખરીદી હતી તેનો વીસ્તાર ૬૪૯ ચોરસવાર હતો. એ જમીન સેટબેટ રુકીને મીલકત બાંધવામાંવાપરી. બાકીની થોડી મસજીદમાં વધારો કરવા લીધી હતી અને એરીતે આખી મસજીદ નવેસરથી બાંધી છે. મજકુર બદરીમહાલ માટે ગદલામાંથી પાંચ વરસમાં રૂ. ૧૨૦૦૦૦ ની રકમ લીધી હતી તેમજ બીજી રૂ. ૨૦૦૦૦ ની રકમ હતી જે બીજી મીલકતની બાડામાંથી મલી હતી. આ ઉપરથી ખુલું જણાય છે કે મસજીદ અને બદરીમહાલ બાંધવા પાછળ રૂ. દોઢ લાખ જેટલાં મહાનાં નાણાં વપરાયાં હતાં. ઇસાબાઈ મોટાબાઈની પેઢીએ મીલકત વફૂમાં આપી હતી જે પછી તેઓ નાદાર થયા હતા. પણ

મીલકતમાં તેઓએ શું ફાલો આપ્યો હતો તે હજુર સુધી જાહેર થયું નથી. તેઓએ નાદારીની એફીડેવીટ નોંધાવવા પછી ઓફીસીઅલ એસાઇનીએ હાલમાં એક દાવો માંડ્યો છે જેમાં મુદ્દાંજી અને મને જવાબદાર મળ્યા છે. મુદ્દાંજીએ આ બાબતનું બચાવનારું નોંધાવ્યું છે તેમાં એવું જણાવ્યું છે કે આ મીલકત વક્ફમાં આપેલી હોવાથી મારા કાકા અને મારો તે ઉપર તમામ હક છે. આ મીલકત ખરીદવા પહેલાં બે પ્રતીવાદીઓએ જોષ્ટતાં નાણાં ધીર્યાં હતાં જે બાજુ સીકે પાછા ફરવામાં આવ્યાં છે. મારે કોર્ટને એટલુંજ દેખાડવું છે કે ચાંદાભાઇના ગણના નાણાંમાંથી મસ્જીદમાં વધારો કરીને બદરી મહાલ બાંધવામાં આવ્યો હતો. એ બાબતના શેરો કઢાડવાનો પહેલાં તેઓએ વીચાર રાખ્યો હતો કે તમામ વોહરા કેમ પાસેથી તેનો ફાલો મેળવવો અને પાછળથી એ નાણાં ધીમે ધીમે પાછાં વાળવાં. વોહરા કેમે આ યોજના કયુલ રાખી હતી, પણ પાછળથી તે પડી ભાગી હતી એ માટેની શેર સરટીફિકેટો પણ છપાવવામાં આવ્યાં હતી. હાલના મુદ્દાંજીએ માદો ઉપર આવતાં, પોતાના હીસાબ માટે ગણનામાંથી નાણાં ઉપાડ્યાં હતાં, અને તે બાદ બદરી મહાલના નામનો હીસાબ બંધ કરી પોતાના નામે તે હીસાબ ચાલુ કરવામાં આવ્યો. હું બતાવવા માગું છું કે ચાંદાભાઇના ગણાએ બદરી મહાલમાં મોટો ફાલો આપ્યો છે, જે પાંચ વરસમાં રૂપિયા દોઢ લાખ ઉપરનો છે, બ્યારે તેમાંની ફક્ત રકમ રૂ. ૩૦ લાખ છે. મુદ્દાંજીએ ઓફીસીઅલ એસાઇની ઉપરના પોતાના બચાવનામાં જણાવ્યું છે કે મારા કાકા અને મારી આમજનના ગાદીનશીનોએ પોતાના ઘેરના નાણાં તે પાછળ ખર્ચ્યાં હતાં.

અત્રે એડવોકેટ જનરલે ઉપર લખેલી શેરોની લગતી મહેલનજર

વાંચી સંભળાવ્યા બાદ ૫-૩૦ નો અમલ થવાથી કોરટનું કામ ખીજે દિવસે સવારના ૧૧-૩૦ કલાક ઉપર મુલતવી રાખવામાં આવ્યું હતું.

તા ૦ ૩૧-૮-૨૦

મુકદ્દમો નીકળતાં શરૂઆતમાં મી૦ ખીનીંગે જણાવ્યું હતું કે, મુલાંજીએ પોતાની કોમને ફરમાવ્યું છે તે અનુસાર આ મુકદ્દમાને લાગતા વલગતા સીવાય ખીજા અત્રે હાજર થશે નહીં. એ જોતાં હવે પોલીસને હાજર રાખવાની જરૂર નથી.

નામદાર જજે એ ઉપરથી પોલીસ ઇનસ્પેક્ટરને બોલાવીને કહ્યું હતું કે હવે ઝાઝી પોલીસની જરૂર નથી. જો હવેથી જરૂર પડશે તો તમારી મદદ લેવામાં આવશે.

ઔરસના દિવસે જમાતનું ખાણું.

એડવોકેટ જેનરલે એ બાદ ગઇ કાલે હાથ ધરવામાં આવેલા મુદ્દા ઉપર તકરાર કરતાં જણાવ્યું હતું કે દર વરસે ઔરસના દિવસે જમાતનું ખાણું આપવામાં આવે છે. શરૂઆતમાં એ માટે ઓછો ખર્ચ થયો હતો પણ પાછળથી ધીમે ધીમે તેમાં વધારો થતો ગયો હતો. એ મેલાવડામાં મુદ્દાંજી તેમના આમીક્ષા અને ખીજા અમલદારો સાથે હાજર થતા હતા. તથા તે વેળાએ કબર આગલ જે બંદગી થતી હતી તેમાં ચાંદબાઇને શેખ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. મરનાર અબ્બયજ જેવી શક્તી ધરાવતા હતા તે માટે બંદગીમાં ઇસારો થતો હતો આ શક્તી તેમની હઠમાતીમાં નહિં પણ તેની પછી જગ્યાવા લાગી હતી, કારણ તેની શક્તીના સમજેજ તેમને માટે માનતા લેવામાં આવતી હતી. એડવોકેટ જેનરલે એબાદ ઉપલી બંદગી વાંચવા માંડતાં મી૦ ખીનીંગે વાંધો લેતાં જણાવ્યું હતું કે આ બંદગીની નકલ અમેને આપવામાં આવી નથી, તેમ

તે તપાસવા દેવાંમાં પણ આવી નથી.

એ૦ જે-તરજુમાની નકલ અમને ગયા અઠવાડિયેજ મલી છે.

નામદાર જજ-તમે જે દસ્તાવેજે ઉપર આધાર રાખતા હોય તે તમારે જોહેર કરવા જોઈતા હતા.

એ૦ જે૦-આ દસ્તાવેજે જુદા જુદા આસામીઓ તરફથી મળ્યા છે, વળી આ દસ્તાવેજ એવો નથી કે જેઓ મી૦ પીનીંગને સુચનાઓ આપતા હોય. તેઓ તેનાથી પીનવાકેફ હોય, છતાં હું સત્તાવાર તરજુમાની નકલ પુગાડવાની કબુલાત આપું છું. ઓરસને દહાડે આ બંદગી કરવામાં આવે છે. જે નીચે મુજબ છે (અત્રે કોરટની વાકેફ માટે આ બંદગી વાંચી જવામાં આવી હતી.)

ઓરસ ઉપર જે બંદગી કરવામાં આવે છે તેમાં હાજર રહેલા હજારો લોકો સામેલ થાય છે અને ત્યાં પોતાની માનતા મુજબની બેટ કબર હજુર ધરીને તેના બદલામાં પીરના આશીરવાદ માગે છે.

એટલુંજ નહીં ધણુ દુઃખી દરદીઓ સાળ થવાની માનતા કીધા પછી સાળ થવાથી ત્યાં આવે છે અને બેટો ધરે છે. પારસી જેવી કોમના સભાસદો પણ ત્યાં આવે છે જે માટે બંદગીમાં ધસારો પણ કરવામાં આવ્યો છે એ દેખાડે છે કે ચાંદા બાધને એક અઢિલીઆ તરીકે સંબોધાઓ માનતા હતા. આ બંદગી હાલના મુસ્લીમના પીતાજીના વખતમાં લખાઈ હતી તે કારણે જગે જગ તેમનું નામ જોડેલું જોવામાં આવે છે. હું દરેક શબ્દ ઉપર બાર મુકીને તેનો અર્થ કરી બતાવવાની જરૂર જોતો નથી અને તેમ હું કરનાર નથી પણ નામદાર કોરટ આ બંદગીનો આખો સાર તપાસીને તે ઉપર જે પોતાનું મત દોરવશે તો કોરટની ખાત્રી થશે કે પીર માટેજ આવી બંદગી થાય.

કપર ઉપર કરવામાં આવતી ખાસ બંદગી.

નામદાર જજ—જેમ ચાંદાબાઇને પીર તરીકે માનવામાં આવે છે તેમ બીજા પીરોની કોઇ કપરો તમારી બાજુમાં હશેની ?

એ. જો—ઠાઠીઆવાડ અને ગુજરાતમાં હસન પીર અને ગની પીરની કપરો છે ત્યાં આના જેવીજ માનતા ચાલે છે.

મી. બીનીંગ—હીંદના સઘળા બાગોમાં એવા પીરોની કપરો આવેલી છે.

નામદાર જજ—આવી બંદગી એકજ જાતની હોય છે કે જુદી જુદી વેળાએ જુદી ચાલે છે ?

એડવોકેટ જનરલ—હાલના મુઠાંજીના પોતાના વખતમાં આ બંદગી થતી હતી, એટલુંજ નહીં પણ તેમના અપાવાના વખતમાં તો તેમના નામની જોડેલી બંદગી થતી હતી. આ બંદગીમાં કપર ઉપર ભેટ સોગાદો મેલવાનું સાફ લખાયું છે, અને નહીં કે તે મુઠાંજીને આપવાનું. પેહલા અને બીજા પ્રતીવાદીઓએ આ મસજીદ ફરીથી બાંધી ત્યારે તેની વીગતોનું પોતાના ચોપડામાં ખાતું પાડ્યું છે, જેમાં પણ તેને ચાંદાબાઇ શેઠની મસજીદ તરીકે દેખાડી છે, જેથી મસજીદ અને કપર એકજ છે એમ હું કહીશ. સામી પક્ષ તરફથી એવો ઇનકાર કરવામાં આવે છે કે આ ભેટ કપર માટે ધરવામાં આવતી નથી, પણ નામદાર મુઠાંજીનાં માટે તે અપાય છે. આ આવક ધરમાદાની હોવાથી તે ઉપર ઇનકમ ટેક્સ પણ લેવામાં આવતો નથી. આ સઘળા પુરાવા ધણું સંગીન લેખાય. ઝોરસનના જત્રાના મેલાવડામાં મુઠાંજી સાહેબ પ્રમુખપદ લે છે. અને એ વેળાએ થતી બંદગીમાં ચાંદાબાઇ શેઠને પીર તરીકે ઝોરખવામાં આવે છે, તે પણ ખુલ્લું થયું છે. વળી આ સખાવત જાહેર છે તે ખાસ ઉપર

આગલા એક દાવામાં કોરટે ત્રસ્ટી નેમ્મા હતા, અને તે વેળાના મુદ્દાઓ પોને એકને જમીનગીરી લખી આપી હતી જેમ કરી એવા દાવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો. આ એક જાહેર સખાવત છે. મુદ્દાઓ સાહેબ એ મીલકતનો વહોવટ વોહરાઓની એવી માન્યતા સાથે કરે છે કે ખાસ ઓરસને દિને જમાતનું ખાણું આપવા, રૌશની કરવા તથા તેના સમારકામ પાછળ ખર્ચે છે. વળી એ પ્રસંગે મુદ્દાઓને અંગત બેટ કરવામાં આવે છે તે વાત ખરી પણ તે મસજીદની ઉપરાંત જુદીજ હોય છે.

નામદાર જજ—કોઈ ચોક્કસ આસામીને બેટ કરવામાં આવે તો તે સખાવતી કેહવાય કે ?

એ. જે.—આ દાખલામાં આગળ ઇનકમ ટેક્સ લેવાયો હતો, જે બાબત કલેક્ટર ઉપર તેને મુક્ત કરવાની એક અરજ મોકલવામાં આવી હતી, જેની નકલ દેખાડવાને કલેક્ટર ના પાડે છે, કે તે ખાતરી છે.

મી. બીનીંગ—તે કાગળનો નાશ કરવામાં આવ્યો છે.

એ. જે.—હું સામી પક્ષને તેની નકલ પુરી પાડવાની અરજ કરું છું. મ્યુનિસિપલ ટેક્સ બાબત પણ મસજીદને જાહેર સખાવતની લેખવામાં આવી છે. જેનો પુરાવો હું હવે પછી રજુ કરીશ. એમ તો કાંઈ શક નથી કે વડા મુદ્દાઓ તરફ સવળાઓની મનજીત લાગણી અને દીવસોજી છે, તે કારણે જ ગઈ કાલે કોરટમાં વોહરાએ હાજર થયા હતા.

નામદાર જજ—આ બાબત હું કશું અત્રે બોલવા દમ્મ નહીં

મી. બીનીંગ—આ મુયનાની સામે હું ચાઉં છું કારણ આ કાલે મુદ્દાઓના કહેવાથી સર્વે અત્રે આવ્યા ન હતા.

એ૦ જે૦—હું એવું દેખાડવા માગતો નથી કે સામી પક્ષ ખોટું કહે છે, પણ પોતાના બચાવમાં જે મુદ્દો તેઓએ રાખ્યો છે કે મીલકત પોતાની છે તેથી તેમ તેઓને કહેવું પડે છે. આ મીલકત જાહેર સંપાતની છે, જ્યારે સામી પક્ષ જુઝાનીથી પુરવાર કરવા માગે છે કે તે તેની નથી, અને કોમ તરફથી જે ભેટો ધરવામાં આવી હતી તે ખુદ નામદાર મુદ્દાંજીને માટે જ હતી, અડીયા હું મોહડેની જુઝાની ઉપર કોરટને સાવચેત રહીને મત બધવાની અરજ કરીશ.

પીરને કરવામાં આવતી ભેટો.

એક પીરને અરપણુ કરવામાં આવતી સઘળી ભેટો કંઈ ખાલી કપરના નીભાવ માટેજ જતી નથી પણ ઓરસનું ખાણું, મરામત, રોશણી વગેરે ખર્ચ પાછળ હંમેશાં જાય છે. એજ વખતે હું કહીશ કે આ ગણો મુદ્દાંજી વસુલ કરે છે તેથી કંઈ તે મીલકત તેમની થતી નથી. ગણાના પદસા ઉપર વડા મુદ્દાંજીનો હક નથી.

આ મુકદ્દમામાં જે સવાલ છે તે એ છે કે પદસા આવે છે તે ઉપર વડા મુદ્દાંજીને કંઈખી હક નથી.

જાહેર સંપાતને લાગતો વલગતો એક મુકદ્દમા “ લો રી-પોર્ટ ” માં છે.

(અત્રે એક્ટ્રીકેટ જેનરલે ઉપલો મુકદ્દમા લખાણથી કાયદાના પુસ્તકમાંથી રજુ કીધો હતો.)

આ મુકદ્દમામાં એકલો સવાલ એ છે જે આ ભેટ જાહેર સંપાત છે કે ની ?

નામદાર જજ-વડા મુદ્દાંજી ક્યાં રહે છે ?

એ. જે.—વડા મુલાજી સુરત ખાતે ઘણું ખર્ચ રહે છે, અને આખા મુજરાતમાં પ્રવાસે જાય છે, વળી દરેક ઠેકાણે તેમના નિયમો અથવા આમીલો તેમનું કામકાજ બજાવે છે. હવે હું આ મુકાદ્દમો મંડાવો તે આગમજ જે પત્ર વહેવાર ચાલ્યો હતો તે અત્રે ટાંકી બતાવીશ.

એડવોકેટ જેનરલે અત્રે એ પત્ર વહેવાર ટાંકી બતાવ્યો હતો, અને ઉમેર્યું હતું. કે બહારી મહાલ બાંધવા પાછલ રૂ. ૧૭૨૦૦૦ ખર્ચાયા છે. આએ મીલકત માટે સામી પક્ષ એકજ જવાબ આપી શકે, યા તો તેઓ કયુન કરે કે તે સખાવતી છે અથવા તો મુલાજીની છે એવો દાવો કરે.

અત્રે મીં બીનીંગે જણાવ્યું જે મારી સ્વીતી એવી છે અને તે મારા બહેલા મીં સારી રીતે સમજે છે કે આ મીલકત વડા મુલાજીની પછીના ગાદીનશીનીના લામની છે, પોતાની ગાદીની રૂએ મુલાજીને એવી સત્તા અને એલકામો છે કે તે જો હું અત્રે દરશાવું તો મારા મીંને તુરત સમજ બી નહી પડે ! તેઓ ખોદાના પ્રતીનીધી છે, અને પોતાની ગાદીની રૂએ ફક્ત ખોદાનેજ જવાબદાર છે. એ જોતાં મસજદ અને ગણી પણ મુલાજીની મીલકત છે.

એડવોકેટ—જેનરલ—હું આ બાબત અરામર સમજી શકતો નથી. કદાચ મીં બીનીંગ પોતાનો મુકદ્દમો રમુ કરે ત્યારે તે વીગત માં સમજશે.

મીં બીનીંગ—હું આ બાબતમાં આથી વધુ ખુલ્લો ખોલાસો આપી શકીશ નહીં.

એં જેં—આ ઉપરથી શું મીં બીનીંગ એવું કહેવા માગે

છે કે વોહરા કામની કંઈ સખાવત થાય તો તે સખાગી મુશ્કાળું જાનગી મતા થઈ ગઈ ? આ બાબતમાં તો કંઈ દલીલોનો નીવેડો આવશેજ નહીં. શું કબ્રસ્તાન, મદરેસા, કન્યાશાળા વીગેરે સખાવત ખાતાંઓ ઉપર મુશ્કાળું પોતાનો દાવો કરે છે કે ?

મી० બીનીંગ—હું એવી તકરારના જવાબ આપવાને હાજર થયો નથી. હું આ મુકદ્દમાં બાબત અંગે ઉભો છું.

નામદાર જજ—હું જાનું તકરાર સાથે સાંભળવા માગતો નથી.

એ० જે०—સામી પક્ષ કેવી વલણ અપત્યાર કરે છે તે ! દાખલામાં તાંકી બતાવીશ. ગણના મલેક તરીકે વડા મુશ્કાળું પોતાને એલખાવે છે. અને જાહેર કરે છે કે પોતે ખોદાને જવાબદાર છે અને બીજા કોઈને નહીં હવે તેની કમોટી કેમ કરવી તે એ સવાલ છે. મારે તો આ સખાવત જાહેર છ એટલુંજ બતાવવું નથી પણ તે સાથે એટલુંબી બતાવવું છે. કે આ જાહેર સખાવતને સખાગી જુઓ સામી પક્ષવાલાઓને શીર છે. તેકામ પુરવાર કરવાનું મારું નહીં પણ સામી પક્ષનું છે. આ સખાવતી મકાન નથી એ પુરવાર કરવાનું કામ સામી પક્ષનું છે.

જે ભેટ ખોદાને નામે કરવામાં આવે છે તે સખાવતી કેહવાય જો સખાગી સખાવતી ભેટ મારે મુશ્કાળું પોતાની હોવાનો દાવો કરે તો, હું ધરમખાતાના રક્ષક તરીકે તે સખાગી મારે હસ્તક લઈ અંગત ભેટો ઉપર અલખતા કોઈના હક રેહતો નથી. ખરા સવાલનો કોઈ પણ આડોતીડો અરથ કરી શકશે નહીં. નામદાર આગા ખાનના બાબતો ભેટો અંગત પુરવાર થયેલી હોવાથી તે જાહેર સખાવતના બંધનમાં આવી શકતી નથી.

મી० બીનીંગ—નામદાર મુશ્કાળું કોમના વડા છે. તેમ ખોદાને

પ્રતીનીધી છે, જે મુજબ આખી કામ તેમનું માને છે. એવી નેમથી આ દાખલામાં તેઓ ઉપર એતેકાદ રાખવામાં આવે છે કે આ ભેટ મુલાંજની અંગત છે. અને ખોદાના પ્રતીનીધી તરીકે તે સમજી તેમના દાયુમાં છે. અલગતા જેઓ ખોદારે માનતા નહીં હોય તેઓ તો મુલાંજનેથી નહીં માને ! મારી આ દલીલ વોહરા કામના સઘલાં ધરમખાતાં, મદરેસા કપ્રસ્તાન વગેરેને લાગુ પડે છે, અને તેના ટેકામાં આગાખાનનો કેસ હું રજુ કરીશ.

નામદાર જજ—તે કેસ સીવાય બીજી કંઈ શાહદત છે કે ?

મી. બીનીંગ—ધરમ પુસ્તકો, તથાજી કેસ અને “ રીલી-અવસ ટેસ્ટ ” છે.

નામદાર જજ—ધારો કે હું ચોક્કસ ત્રસ્ટ કરી વોહરા કામના લાભ માટે કામ લઉં તો તે બદલ તમે શું કહેો છો ? એ ચુકાદાને કયુલ કરવા દરેક વોહરો તમયાર થશે કે ?

મી. બીનીંગ—મુલાંજ ચોક્કસ સરતે તેવું ત્રસ્ટ સ્વીકારે તોજ દરેક વોહરો તે મુજબ તે માન્ય રાખે.

અને કોર્ટ ટીશીન માટે હાલી હતી.

ટીશીન પછીની તપાસ.

ટીશીન પછી ૩-૪૦ કલાકે કોર્ટ પાછી ખેસતાં નામદાર એડવોકેટ જેનરલે પોતાની તકરાર ચાલુ કરતાં જણાવ્યું હતું કે, મી. બીનીંગના કહેવાનો અર્થ એ થાય કે દરેક મલ્યુસ પોતાની મીલકતનો ખૂદા તરફથી ત્રસ્ટી છે. તે પોતાના આગળ અયાં માટે ખોદાને જવાબદાર છે, જેથી મી. બીનીંગની દલીલ પ્રમાણે તો કોઈમી વોહર સખાવત ઉપર કોર્ટની હકુમત રહેજ નહીં. કોરટે જે જોવાનું છે તે આ કે ભેટ એક અસામીને કે પાંચે ધરવામાં આવે છે. તે

પીરને હોય તો તે જાહેર સખાવત ગણાય. પણ એથી ઉલટું આસામી માટેની બેઠ તે આસામી માટેજ થયલી લેખાય અને તેનું વારસોને મલે, ધારો કે કોઈ સખસ આખી વોહરા કામ માટે કંઈ સખાવતી ખાતું ખોલે તો તેનાં નાણાં શું મુલ્લાંજીને મલે અને ત્રસ્ટ વ્યર્થ જાય કે ? નામદાર એકવોકેટ જનરલે આ બાબતના લો. રીપોર્ટમાના ચુકાદાઓ ટાકી બતાવતાં જાહેર કીધું હતું કે સ્વામીનારાયણને આગાખાનના મુકદ્દમા વેળાએ આપણે જોયું હતું કે, તેઓને મક્કતું નજરાણું કે જકાત ધર્મગુરના અંગત લાભ અને ગાદીના નીભાવ માટેનું હતું. અલબત્ત મુલ્લાંજી પણ વખતો વખત આવી જકાત મેલવે છે પણ આ જકાત અને ગદ્દામાં ધણો ફેર છે. આ ગદ્દો તો જાહેર સખાવત માટે ખરચવાની તેમથી સ્થાપવામાં આવ્યો હતો. આ કબર તથા મસજીદ યાને પીરના ચાનકના નીભાવ માટે છે અને નહીં કે મુલ્લાંજીનું અંગત. આવી રીતે જો કામ લેવામાં આવે તો મેં કહ્યું તેમ એ કોઈની સખાવત ઉપર ધાર્મિક તેમ રક્ષકનો આકોશ રહે નહીં. આ ગદ્દો જાહેર સખાવતનો છે એવું તો આડકત્રી રીતે આગળ પુરવાર કરવામાં આવ્યું પણ છે. અને આગલા વોહરા કેસના લવાદો ઉપર વાઘો લઈ જવામાં આવ્યો હતો તે વેળાએ તેઓના ચુકાદામાં એ ગદ્દાને જાહેર સખાવતી તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યો છે.

નામદાર જજ—નામદાર આગાખાન માટે જે ધાર્મિક નજરથી બેઠ ધરવામાં આવે છે તેનો શું ઉપયોગ થાય છે ?

એ. જે.—એઓમાં મસજીદ જેવું નથી પણ જમાતખાના નામની ધાર્મિક મેળાવડા માટેની જગ્યા હોય છે તેના નીભાવ માટે ખરચાય છે.

ચાંદાભાઈના કેઈ વારસ હોય તો તેઓ પોતાના આગલા
જીવના માટેની સખાવતનો હીસામ માંગી શકે એટલું જ નહીં પણ
કોઈપણ વેહરા પોતાની કોમના ધર્મખાતા માટે જવાબ માંગી
શકે. વડા મુદ્દાજી સાહેબ એ બાબતમાં ફક્ત મેનેજર તરીકે રહેવા-
નો દાવો કરી શકે. ખુદ રોમન કથોલીક જેની ધાર્મિક ઝનુન ધરાવ-
નારી કોમમાં પણ ધર્મખાતાઓ માટે તેના દરેક પાદરી જોખમદાર
બન્યા છે. મી. બી. બી. કહે છે તેવો જો ખરેખર બચાવ હોય તો
હું મુદ્દા ઉમા કરવાની જરૂર ક્યાં રહી. એ માટે મારા ધરવા
પ્રમાણે ફક્ત એક જ મુદ્દો તેઓ ઉભો કરી શકે, અને તે મુદ્દો આ
મુકદ્દમાની તપાસ કરવાની આ કોર્ટની સત્તા બાબતનો છે.

નામદાર જજ-મુદ્દા ધરવા ઉમા કરવામાં આવ્યા છે. તેથી
મને કંઈ કંટાળો આવશે નહીં.

મુદ્દામાં એ પછી સુધારા કરવાની સુચના થતાં નામદાર જજે
જલ્લાબુ કે મુદ્દા કેવી રીતે થયા છે તેની મને દરકાર નથી.

અત્રે મુદ્દાઓ ઉપર તકરાર થતાં કેટલાક મુદ્દાઓના બાબત
એવું કહ્યું હતું કે સામી પક્ષે જે સવાલો ઉઠાવ્યા છે તે સવાલોને
કોઈપણ રીતે અલવલ નહીં પડે એ તે સરતે તે કાઢાડી નાખવા.
કોર્ટ પેડલા મુદ્દા ઉપર તે બાદ તકરાર થતી અટકાવી હતી.

એ. જે.—સામી પક્ષ કહે છે કે ચાંદાભાઈ પીર હતા એવું પણ
પુરવાર થાય અને તે જો સખાવતી જાહેર કરવામાં આવે તો પણ
મુદ્દામાં જીની ગાદીના હકો જેતાં તે સખાવતી કહેવાશે નહીં અને
“ દાખલ મુતલક ” તરીકેનો દાવો તેઓ કરશે. આ મુદ્દા પુરવાર
કરવાનું સામી પક્ષ ઉપર છે, આવો બચાવ આજેજ મેં સાંભળ્યો
છે અને લેખીત બચાવ નામામાં તેવો બચાવ તેઓએ જાહેર કીધો.

નથી. અને તે તેઓ કેમ પુરવાર કરવા માગે છે તે હું સમજી શકતો નથી. મારાથી નકારવામાં આવતા પુરાવા માંગી શકાય નહીં તેથી હું “ રીઅટીંગ ” પુરાવા રજૂ કરીશ. જે માટે મને રજા મલવી જોઈએ.

નામદાર જજ-હું સરખાતમાં કંઈ પણ “ રીલીંગ ” આપવા માંગતો નથી. આ મુકદ્દમો સરખાતમાં ચૂંચવાડો ઉભો કરે તેવો છે. એ. જ-તમે નામદારના આવા મુકદ્દમ પછી હું મારા કેસ ઉપરજ કહીશ અને વખત આવી “ રીઅટીંગ ” પુરાવા રજૂ કરવાની હું તે વેળાએ કોર્ટને અરજ કરીશ.

નામદાર જજે અત્રે એ. જ. ની માંગણીની નોંધ લીધી હતી. પ્રતીવાદી પક્ષ તરફથી મીસ તારાપોરવાળા એ જણાવ્યું કે. આ સખાવત કોણ આપે છે ? શા માટે અપાય છે ? એ વગેરે બાબત પુરવાર કરવાનું કામ એડવોકેટ જનરલનું છે.

નામદાર જજ-એડવોકેટ જનરલ તો અત્રે એટલુંજ પુરવાર કરવા માગે છે કે, આ ગદ્દો જાહેર છે અને તે જાહેર સખાવતના બાબત છે તેમજ તેની જવાબદારી પુરવાર કરવાનું કામ તમારું છે.

મી० તારાપોરવાળા-તેઓએ કોમના ધારમીક સીધાતો પુરવાર કરવા જોઈએ છે.

મી० ખીર્તીંગ-હું આ મુદ્દા ઉપર ઘટતે વખતે મારી દલીલ રજૂ કરવા માગું છું.

નામદાર જજ-તેમજ જે હોય તો મુંદો અસાધારણ લાંબો થવા પામશે અને કોર્ટનો વખત ફાટ ગયા કરશે.

ફરીયાદ પક્ષ તરફના સાક્ષીઓ

અત્રે ફરીયાદ પક્ષ તરફથી મુંબઈ બેંકના કક્ષારકર્તા શંકર વાસુદેવ

કરંદીકરે એડવોકેટ જનરલની તપાસમાં જણાવ્યું કે વડા મુદ્દાંજી એ મુંબઈ ખેંકતે આપેલું ઇન્ટેમનીતી બોંડ તે સાથેના પત્ર વહેવાર સાથે રજુ કીધું હતું આ બોંડ ૧૯૦૭ ની સાલમાં પસાર કરવામાં આવ્યું હતું.

એ જે.-આ બોંડ સુરતમાં ખીજ વર્ગના મેજિસ્ટ્રેટ રૂબરૂ સહી શાખ થયેલું છે.

મીં બીનીંગિ-દસ્તાવેજ અંગ્રેજીમાં છે, જ્યારે મુલાંજી ઇંગ્રેજી જણાતા ન હતા.

એ. જે.-શું મારાં મીત્ર એમ કહે છે કે આ સહી ગેરવ્યાજખી દખાણથી થઈ હતી ?

એ બાદ ઇનકમટેક્સના કલેક્ટરના કલાર્કની જુઝાની લેતાં તેણે જણાવ્યું કે માર્ડ નામ દાદર વીનાયક મહેનડકે છે, આ કારકુનને અત્રે એડવોકેટ જનરલ તરફથી ચોક્કસ મીલકતને ઇનકમટેક્સથી મુક્ત કરાવાનું ખત રજુ કીધું હતું, તે ૧૯૧૩ અને તે પછીના સાલ માટેનું પત્રક છે એમ તેને જણાયું હતું, આ કારકુનને તે પછી જણાવ્યું કે આ મીલકત મસજીદને લગતી છે એમ તેમાં જણાવ્યું છે અને ચાંદભાઈની મસજીદ જણાવી છે. આ ખત તરફીઓના નામ ઉપર કીધું છે. એમાં સી. એચ. શમ્દ છે તે ચેરીટેબલ એટ્રે સખાવતી એવો અરથ થાય છે, જ્યારે એન. એ. શમ્દ છે તેનો અરથ નોન-એરેસેયલ,

મીં બીનીંગિ અત્રે જણાવ્યું કે આ ખતમાંના એન. એ. શમ્દ માટે મને વાંધો નથી, પણ સી. એચ. શમ્દનો અરથ સખાવતી કહેવા સામે હું વાંધો લઉં છું.

નામદાર જજે મીં બીનીંગનો વાંધો રદ કીધો હતો.

મોં બીનીંગની ઉલટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે આ પત્રક કયા ઇનસપેક્ટરે તૃષ્ણાર કીધું હતું તે હું કહી શકતો નથી.

મુંબઇના કલેક્ટરની ઓફીસના કક્ષારકની જખાની.

મુંબઇ કલેક્ટરની ઓફીસના કક્ષારક સત્યનારાયણ વેનકટ સ્વામીએ એ બાદ જુખાની આપતાં જણાવ્યું કે ૧૮૧૩ ના સાલની “ રેવેનયુ સરવે ” જેમાં કોટની તમામ મીલકતો દરશાવવામાં આવી છે તે હું રજુ કરું છું. હું “ લોટન રેજીસ્ટર ” નું પુસ્તક પણ તમારા માંગવાથી અત્રે રજુ કરું છું. આ રેજીસ્ટરમાં તકરારી મીલકતને વડા મુદ્રાંજી સાહેબના કબજા અને વપરાસમાં છે એવી રીતે જાહેર કરવામાં આવી છે.

એ બાદ વધુ તકરાર શરૂવારે સવાર ઉપર મુલતવી રહી હતી.

તા. ૨-૯-૨૦.

ઈન્ડેમનીટી બોર્ડ ઉપરની સહીનો વાંધો.

મી. બીનીંગે તે સહી કબ્જા રાખી.

મી. એનજીનીઅર સોલીસીટરની જુખાની.

એડવોકેટ જેનરલે શરૂઆતમાં તકરારી મસજદ એક જાહેર મસજદ છે એમ જણાવી વીલસનના ગેલેમેન લો માંથી કેટલીક સહાદત વાંચી સંભળાવા હતી. ત્યારબાદ તે વચ્ચે બોલ્યા કે મુદ્રાંજી સાહેબે એવો દાવો કીધો છે કે તેવજુને પોતાની મુનસફીથી મસજદ બંધ કરવાનો હક છે, અને બીજા પ્રતીવાદીઓએ કહ્યું છે કે મુદ્રાંજી

સાહેબ મસજીદનો હીસાબ આપવાને બંધાયલા નથી, તેના સંબંધમાં હું મારા પક્ષ તરફની જુગ્યાની રીઝર્વ રાખવા માંગું છું.

મીં બીનીંગે જણાવ્યું કે તકરારી મસજીદ જાહેર હોવાનો અમો ઇનકાર કરીએ છીએ. એ મસજીદ દાકિદી વોડોરા કોમ આટેની મસજીદ છે.

એડવોકેટ જેનરલે પેહલા અને બીજા પ્રતીવાદીઓ પાસેથી ચાંદાબાધ કરીમબાધના ગણના હીસાબના ચોપડામાંથી એનત્રીઓ મેળવવાની એ પછી માંગણી કીધી હતી. એડવોકેટ જેનરલ બોલ્યા કે ઇનડેમનીટી બોંડ ઉપરની મુદ્દાંજ સાહેબની સહી સામા પક્ષે કયુલ કીધેલી નહી હોવાથી તેઓ પાસે એ એનત્રી રજુ કરાવવાની જરૂર છે.

મીં બીનીંગ—મારી મુશ્કેલી છે કે, મુદ્દાંજ સાહેબની સહી કયુલ રાખવાનાં મને “ ઇનસ્ક્રક્શનસ ” મલ્યાં નથી.

એડવોકેટ જેનરલ—ત્યારે કોર્ટમાં કોઇ અમલદાર પાસે “ ઇન્ડેમનીટી બોંડ ” મુદ્દાંજ સાહેબ પર મોકલવા, ને તેવજુને પુજાવવું.

મીં બીનીંગ—મુદ્દાંજ સાહેબ આ કેસમાં સાક્ષી છે. તેમજ જુગ્યાની આપે તે વેળા તેવજુને એ વીશે પુછી શકાશે.

એડવોકેટ જેનરલ—મારી સુચના એ છે કે કોર્ટના કોઇ અમલદારે લીટર ઓંડ કંપનીના કોઇ માણસ સાથે દસ્તાવેજ લઇને હમણા મુદ્દાંજ સાહેબ આગળ જવું.

નામદાર જડજે આજે કોર્ટના અમલદાર મારફતે દસ્તાવેજ મુદ્દાંજ સાહેબ પર મોકલવા ધરમાવ્યું.

અત્રે મીં બેનીંજે ઇન્ડેમનીટી બેંડ જોગ માંગ્યો હતો, અને ત્રણે તે કેટલાંમાં હાજર રહેલા મુકાંજી સાહેબના પક્ષના કેટલાક હાજરા ગૃહસ્થોને ખતાવતાં તેઓએ તે ઉપરની સહી આગલા મુકાંજી સાહેબની છે એમ કહેવાથી મીં બેનીંજે જણાવ્યું કે હવે મને નિસ્કલ્પનસ મળ્યાં છે અને એથી દસ્તાવેજ ઉપરની મુદત્તાંજી સાહેબની સહી હું કમુત્ત રાખુ છું.

અત્રે નામદાર જડજે આ મુકદ્દમાને બંધ બેસતી કાંઇક કાંઈક હાથેતો જણવ માગતાં એડવોકેટ જેનરલે જણાવ્યું કે પીરની બર આગળ ધરવામાં આવતી ભેટ ખોદાને અરપણ કરવામાં આવે છે અને તેથી તે જાહેર સખાવત છે એમ હું કહું છું. ચાંદામાણ તે પીર હોય તો તેવણની કબર આગળ ધરવામાં આવેલી ભેટ જાહેર સખાવત છે ભેટ જો ખૂદાને અર્પણ થતી હોય તો તે બેશક જાહેર સખાવત છે પણ એક ખાનગી આસામીને જો ભેટ આપવામાં આવતી હોય તો તે તેની ખંગત મીલકત છે.

નામદાર જડજે “વકફ” વીં પુછતાં એડવોકેટ જેનરલે હાથે કે “વકફ” મેહેમેદન સખાવતનું નામ છે. તેવણે વધુ જણાવ્યું કબર “કપીટલ” સરખી છે, અને તેની આગળ ધરવામાં આવતી ભેટ આવક સરખી છે. મુખ્ય સવાલ ભેટ ખૂદાને ધરવામાં આવી કે અમુક આસામીને કરવામાં આવી છે તે છે.

એડવોકેટ જેનરલે એ પછી જણાવ્યું કે મારા મીત્ર મીં હાલીવારખાને જુન ૧૯૨૦ નો પ્રીવી કાઉન્સીલનો એક કેસ હમણાં મારા હાથમાં મુક્યો છે, તે ઉપર તમે નામદારનું હું ધ્યાન આપું છું.

એડવાકટ જનરલે ત્યારબાદ પોતા તરફથી રજુ કરવામાં આવનારા દસ્તાવેજોની ટીપ નામદાર જડજને આપી હતી.

મી૦ એનજીનીઅર સોડીસીટરની જીખાની.

મી૦ એન૦ પી૦ એનજીનીઅર એડવાકટ જનરલની તપાસમાં એ પછી જણાવ્યું કે હું બાર વરસ થયાં હાઇ કોર્ટનો એટરની છું. વાદીના વકીલો મેશર્સ પેન કંપનીનો હું બ.ઓ છું. એ વરસ થયાં આ મકદમા ઉપર હું ધ્યાન આપું છું. ૧૮૭૧ થી ૧૮૯૯ સુધી ચાંદાબાઇના ગલાંના હીસાબની ચોપડી મેં જોઇ છે, જે હસનઅલી મસિમાઇલજી કલકત્તા વાળાએ રાખેલી છે.

એડવાકટ જનરલે અત્રે જણાવ્યું કે આખા હીસાબનો સત્તા-વાર તરજીમો હું એકઝીચીટ તરીકે રજુ કરું છું.

મી૦ એનજીનીઅરે વધુ જણાવ્યું કે સંવત ૧૯૫૭ પછી યુક્ત-અલી મહમદઅલ્લાની કંપનીએ ગલાનો હીસાબ રાખેલો જણાય છે, કશ અને લેફ્ટર એકાઉન્ટમાંથી એક ચોપડી તૈયાર કરવામાં આવેલી જણાય છે, જે પહેલા અને બીજા પ્રતિવાદીઓએ રજુ કરી છે.

એડવાકટ જનરલે અત્રે જણાવ્યું કે હું તે “ સમરી ” રજુ કરું છું.

મી૦ એનજીનીઅરે વધુ જણાવ્યું કે ગલાની એ દરેક વરસની આવક બતાવનારી “સમરી” પણ હીસાબ પરથી મેં તદ્દયાર કીધી છે. બંદરી મહાલની મીલકત બાજુએ મુકતાં ગલ્લાના પંદસામાંથી ચાર મીલકતો ખરીદવામાં આવેલી છે. તે મીલકતોનાં બાકાં ચાંદા-બાઇના ગલ્લાના હીસાબ ખાતે જમે કરવામાં આવ્યા છે. સંવત ૧૯૬૩ ના વરસની “ એનરી ” પરથી એક મીલકત ખરીદવામાં આવેલી જણાય છે. હીસાબમાંના દસ્તાવેજો પરથી જણાય છે કે તે

ઉપરની ખીલડીંગ તોડીપાડી તેનો એક ભાગ મસજીદના વધારા માટે વાપરવામાં આવ્યો હતો. અને બાકીનો ભાગ સેટ ફારવર્ડ સાથે બદરી મહાલ માટે વાપરવામાં આવ્યો હતો. પેહેલા અને ખીજા પ્રતિવાદીઓની ચોપડીમાં આ બાબતને લગતા જુદા જુદા હિસાબો છે. કોટના ઘરનો હિસાબ ૧૯૬૩ થી ૩૩ થઈ ૧૯૭૦ માં પુરો થાય છે. ખીજો હિસાબ બાકાનો હિસાબ છે, જે ૧૯૬૯ માં ૩૩ થઈ ૧૯૭૬ માં બંધ થાય છે. ત્રીજો ખીલડીંગ એકાકિંટ છે, જે ૧૯૬૬ થી ૧૯૭૦ સુધીનો છે. નવાબને બેઆના તરીકે આપેલા પધસાની રકમ રૂ. ૫૦૦૦ ની છે. પેહેલા અને ખીજા પ્રતિવાદીઓના હિસાબમાં તે રકમ ચાંદાબાઈના ગણા ખાતે ઉધારવામાં આવી છે.

અત્રે કોર્ટ ટીફીન માટે ઉઠી હતી.

ટીફીન પછીનું કામકાજ

મી॰ એનજીનીઅરની વધુ જુગાની એડવોકેટ જેનરલ તરફથી નીચે મુજબ ચલાવવામાં આવી હતી.

સ—ખીજો દીવસે ઉપલા નાણા ગલ્લાના હિસાબમાં જમે આવ્યા છે કે ? જ—હાં

એડવોકેટ જેનરલે અત્રે તેની સહદત કોર્ટમાં દાખલ કરાંવી હતી.

સ—મુજા ઇસાબાઈના ૧૯૬૩ ના ચોપડાઓ તમે ઓપીશી—અલ એસાંઈનીની ઓપીસમાં જોયા હતા કે ? જ—હાં.

સ—તેમાં તમેએ ઉપલી રૂ. ૫૦૦ ની ઠેલી જોઈ હતી કે ?

જ—હાં

અત્રે એડ. જેનરલે ઉપલી નોંધ કોર્ટમાં દાખલ કરાવી હતી.

સ—રૂ. ૧૫૦૦૦ અને ૩૦૦૦૦) ની નોંધો તમે જોઈ હતી કે ? જ—હાં

સ—જમે નોંધવામાં ઉપલી ૧૫૦૦૦) અને ૩૦૦૦૦ ની નોંધો છે કે ? જ—હાં.

એડ. જેનરલે અત્રે જણાવ્યું કે ઉપલા પાંચ હજાર સાથે જુન મહે ૫૦૦૦૦) ની નોંધ મલી છે,

નામદાર જજ-ખીજ કંઈ નોંધ ફક્ત ધરમખાતાના નાણું નીજ મારે જણવી છે.

સાક્ષી—રૂ. ૫૦૦) ની રકમ બેઆનામાં આપી અને પાછી મસજીદ ખાતે જમે કરવામાં આવી છે.

એડ. જેનરલ—એ મુજબ એજ સાલમાં મસજીદને રૂ. ૬૦૦ આપવાની નોંધ છે ? જ—હાં.

એડ. જેન.—રૂ. ૧૮૮૦૦૦૦ ની અને રૂ. ૪૦૦૦) ની રોકડ મેલમાં બદલી મહાલની ખરીદી માટે નોંધ મહે છે, તે હું અત્રે દાખલ કરું છું.

સ—રૂ. ૧૧૫ ની એક નોંધ છે કે ?

જ—હાં, બદલી મહાલ ખરીદ કરવા ગયા ત્યારે ગણામાંથી

ખરચ કીધો તેની તે નોંધ છે.

સ-૯૬૫ મા રૌકડ મેળમાં રૂ. ૧૦૧ ની રકમ ચાંદાભાષના ગણામાં દેખાડવામાં આવી છે !

જ-હાં, શેરના રૂપીઆ આવયા છે એમ તે રકમની નોંધ જણાય છે,

સ-બીજી રૂ. ૨૫ ઉધાર્યા છે કે ?

જ-હા. તે શેર છપાવ્યા તેની છાપખાના વાળાને આપયા છે એમ તેમાં જણાવયું છે.

એડવોકેટ જેનરલ - ૧૯૬૬ ના ખાતાવહીમાં રૂ. ૧૯૯૦૦ ની રકમ કોટનાં બહરી મહાલ ખાતે જમે કરીને ચાંદાભાષના ગણા ખાતે ઉધારવામાં આવી છે કે ? જ-હા.

સ-૧૯૬૬ માં રૂ. ૧૪૫ ની સલામીની રકમ મસજીદનું મુરત કીધું ત્યારે મુદ્દાં સાહેબને આપી એવી નોંધ છે કે ?

જ-હા.

સ-૧૯૬૫ ની ખાતાવહીમાં રૂ. ૮૩૨૯ ના રકમને હવાકો દેખાડ્યો છે કે ?

જ-હા. તે ચાંદાભાષના ગણા ખાતે ઉધાર્યા છે અને મસજીદ ખાતે જમે કીધા છે.

સ-૩. ૧૦૧૭૨ ની એક નોંધ હવાલાની રકમ તરિક્કે જણાવેલી છે ? જ-હા.

સ-કોટની ધમારતોનો હીસાબ બહરી મહાલના હીસાબ તરીકે પાછળથી જણાવ્યો છે કે ? જ-હા.

સ-રૂ. ૫૦૦૦૦ ગલ્લા ખાતે ઉધારીને રૂ. ૩૮૦૦૦ બદરી મહાલમાં અને રૂ. ૧૨૦૦૦, સમૃદ્ધતાને ખાતે જમે કીધા છે કે ?

જ-હા. સ-૧૯૬૯ ના સાલમાં બદરી મહાલનું ભાડા ખાતું દેખાતું છે કે ? જ-હા,

એડવોકેટ જેનરલે અત્રે જણાવ્યું કે કેટલાક નાણાં ગલ્લામાંથી લીધા છે અને કેટલાક મસજીદ ખાતામાંથી લીધા છે રૂ. ૧૪૦૦૦૦ ની ચોક્કસ હુંડીઓ મોટાભાઈ મુલ્કાં છસામાઈને નામે આપા તેના એક નોંધ મલી છે વળી ચાંદાભાઈના ખાતામાંથી રૂ. ૧૫૦૦૦ લેવામાં આવ્યા હતા અને રૂ. ૨૦૦૦ ભાંડાના હીસાબમાંથી લેવામાં આવ્યા તેની પણ નોંધ મલે છે.

સ-૧૯૭૦ ની નોંધ વહીમાં રૂ. ૧૫૨૫૯ ની ત્રાંસફર નોંધ છે કે ?

જ-ગલ્લા ખાતામાંથી ઉધારીને તે મસજીદમાં જમે કરવામાં આવ્યા છે.

સ-૧૯૭૦ ની મેલબુકમાં રૂ. ૫૧૯૫ સું ત્રાંસફર નોંધ છે કે ?

જ-હા.

એડ.-જેનરલે એ બાદ સર્વતં ૧૯૭૨ ના સાલની મેલ બુક કોર્ટમાં દાખલ કરાવી હતી.

સ-રૂ. ૧૫૦૦૦ અને ૨૫૦૦૦ ની નોંધ ૧૯૭૨ ના સાલમાં છે કે ?

જ-હા. તે ગલ્લા ખાતે ઉધારીને સમૃદ્ધતાને ખાતે જમે આપેલા છે.

એડ.—જેન.—૧૯૭૩ ના સાલની મુદ્દાજીની ખાતાવહી હું કોર્ટમાં દાખલ કરું છું.

સ—૩૧. ૨૫૦૦૦ ની રકમ ચાંદાભાઈના મલ્લા ખાતામાંથી લાવ્યા એમ તેમાં નોંધ છે કે ?

જ—હા.

સ—તેમા કેટલી રકમ બદ્દી મહાલના ભાડા ખાતામાંથી લીધી છે એમ જણાવી છે કે ? જ—હા.

સ—૧૯૬૩ ની સાલની રૂ. ૩૧૧ ની એક નોંધ ચાંદાભાઈના મલ્લામા એક પારસી તરફની બેટ એમ જણાવ્યું છે ? જ—હા.

સાક્ષીની ઉલટપાલટ તપાસ.

મી૦ બીનીંગે એ બાદ સાક્ષીની ઉલટ પાલટ તપાસ લેતા સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે પ્રતીવાદીના વડીલો મેસરસ લીટલ કુ-એ બે પત્ર લખી પુછવાયું હતું કે તમે ક્યા “ રીલેટર ” ની સુચનાથી ચોપડા તપાસવા માંગો છો ? તેના જવાબમા એમ જણાવ્યું કે અમેને સુચનાઓ આપનારા મી૦ કરીમભાઈ આદમજી, મી૦ એ. એમ. જીવનજી, અને મી૦ સરફઅલી માસુજી તરફથી.

તેઓએ પોલીસ કોર્ટમાં મુદ્દાજી સામે કામ ચલાવ્યું તેની મને કોઈ પુરેપુરી ખબર નથી, મી૦ પેને તે મુકદ્દમે કદાચ ચલાવ્યો હશે. પોલીસ કોર્ટના કામકાજ વીશે હું કશું જાણતો નથી. કેટલાક ફાજદારી કેસમાં જુદાજુદા આસામીઓ તરફથી મારી પક્ષ હાજર થઈ હતી ક્યા કોનસલ તેમાં હાજર થયા હતા તે પણ હું જાણતો નથી.

અત્રે નામદાર જજે જણાવ્યું કે પોલીસ કોસ્ટના કામકાજ વીશે તમે અત્રે કંઈ વાત કરતા ના, તેવી વાત હું અત્રે સાંભળનાર નથી, અને પુછવા દેતાર નથી. ત્યાંનું દામ કાજ અત્રે બંધન કરતા નથી. ફક્ત ત્રસ્ટના કાયદાઓની રૂએ અત્રે તપાસ ચલાવું છું તેથી પોલીસ કોસ્ટને શું લાગે વલગે ?

મી० ખીનીંગ—મારી નેમ તેવી નથી. હું એવું બતાવવા માગું છું કે જેઓએ એડવોકેટ જેનરલને સુચન.ઓ આપી છે તેઓ અમારા કુશો સામે સારી લાગણી ધરાવતા નથી.

નામદાર જજ—ગમે તે હોય, હું કંઈ તે સમજવાનો નથી. અને હું તે બાબતમાં કંઈ સવાલ પુછવા પણ દબાય નહીં.

અતરે કોસ્ટ બંધ થવાનો વખત થતાં વધુ તપાસ શુ રસારે સવારના ૧૧-૩૦ કલાક ઉપર મુલતવી રહી હતી,

તા. ૪-૬-૨૦

મી. એનજીનીઅરની ઉલટ પાલટ તપાસ.

મી० તારાપોરવાલાની વધુ તપાસમાં મી० એનજીનીઅરે જણાવ્યું કે, ૧૯૬૩ ની સાલમાં રૂ. ૪૫૦૦૦)ની રકમ તે ઉપરાંત ૧૯૬૬ ના સાલમાં રૂ. ૫૪૯૨૭) તેમજ રૂ. ૫૦૦૦૦) મોટાભાઈ મુલ્લા ઇસાભાઈ પાસેથી કોટની મસીદના ખાતામાં મળ્યા છે તેની નોંધ મેં જોઈ છે. મોટાભાઈના હીસાબ ઉપરથી જેવામાં આવે છે કે રૂ. ૫૦૦૦૦ ની રકમ ચાર ચેકથી કોટની મસજીદના હીસાબમાં ફેબ્રુઆરીથી જુન સુધીમાં મોટાભાઈ મુલ્લા ઇસા ભાઈ તરફથી પંચાર કરવામાં આવી હતી.

અત્રે મી० તારાપોરવાલાએ આ નોંધ કોસ્ટમાં દાખલ કરાવે હતી.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે, ૧૯૧૬ ના સાલની બદરી મહાલની ખાતાવહીમાં રૂ. ૫૦૦૦૦) મલતા નથી તેમજ પહેલા અને બીજા પ્રતીવાદીના કોષ્ટખી ચોપડામાં મલતા નથી. અમેને બીલડીંગનો ખર્ચ દેખાડવામાં આવ્યો નથી. મોટાભાઈએ પહેલા અને બીજા પ્રતીવાદીને બીજા કોષ્ટ રકમ આપી હોય એવું હું જાણતો નથી.

એડવોકેટ જેનરલે અત્રે જણાવ્યું કે, હું એવું દેખાડવા માગું છું કે બદરી મહાલની ખોટ પુરવા ચાંદાભાઈના ગદ્દાના નાણાં ૧૯૦૩ ના સાલ સુધી ખર્ચવામાં આવ્યાં હતાં.

સાક્ષીએ અત્રે જણાવ્યું કે રૂ. ૫૦૦૦૦) ની રકમ મોટા-ભાઈ ધસાભાઈ પાસેથી મલી છે. એમ પહેલા અને બીજા પ્રતીવાદીના ચોપડામાં જણાવવામાં આવે છે તેની કોષ્ટખી નોંધ મોટાભાઈના ચોપડામાં મને મલી નથી. વળી ૧૯૬૭ ની સાલમાં જે ચાર ચેક્ટી ૫૦૦૦૦ આપવામાં આવ્યા હતા તેની નોંધ પહેલા અને બીજા પ્રતીવાદીના ચોપડામાં પણ મલતી નથી.

:ખાનબહાદુર મહમદઅલી અબ્દુલ કાદરની જુખાની.

ખા. બા. મહમદઅલી અબ્દુલ કાદરની જુખાની એડવોકેટ જેનરલે લીધી હતી. જે નીચે મુજબ હતી.

સ—તમે દાદી વોહરા છો ?

જ—હા.

અ—તમારી ઉંમર શું ?

જ—આશરે ૫૦ વરસ.

સ—તમે મુંગધમાં રહો છો ?

જ—હા.

સ--કેટલો વખત થયાં રહ્યા છે ?

જ--વીસેક વરસ થયાં.

સ--તમે સરકારી કંત્રાક્ટર છો ?

જ--હા.

સ--તમેને ખા૦ બા૦ ક્યારે બનાવવામાં આવ્યા ?

જ--૧૯૧૮ માં.

સ--તમે ચાંદાબાઇની મસજીદમાં ૨૦ વરસ થયાં જાઓ છો ?

જ--હા હું વારંવાર જાઉં છું.

સ--તમે કબરની પણ મુલાકાતે ૨૦ વરસ થયાં જાઓ છો ?

જ--હા.

સ--તમે કોટની મસજીદમાં જાઓ છો ત્યારે નીમાજ પડો છો ?

જ--હું કોટની મસજીદમાં ઘણી જવલેજ જાઉં છું અને તે નીમાજ પઢવા જાઉં છું.

સ--તમે બીજાઓને પણ ત્યાં નીમાજ પઢતા જોવ છો ?

જ--હા.

સ--દાકિદી વોહરા સીવાય બીજાઓ પણ ત્યાં નીમાજ પઢવા આવે છે.

જ--હા.

સ--સુની કે શીઆ લોકો આવે છે.

જ--તેઓ સુની કે શીઆ તે હું જાણી શકતો નથી.

સ--તેઓ હીંદના કયા ભાગના હશે ?

જ--કોઇ પંજાબના, કોઇ હીંદુસ્તાનના હોય છે.

સ--આ મસજીદમાં કોણ કોણ જઈ શકે ?

જ—કોઈથી માણસ હજરત મહમદ ને માનતા હોય તે જઈ શકે.

સ—કોટની મસજિદમાં તમે એક વરસમાં કેટલીવાર જાઓ છો ?

જ—હું ત્રણ ચાર વરસ થયાં ત્યાં જતો નથી.

સ—તેની આગમજ તમે ક્યારે જતા હતા ?

જ—બ્રહ્મી વખત બપોરે જતો હતો.

સ—તમેએ કમરની પણ મુલામત લેવાની બંધ કરીધી છે.

જ—કમર આગલ છેલા એક મહીને થયાં ગયો હતો.

સ—વરસ દરમ્યાન કેટલો વાર.

જ—બ્રહ્મીવેળાએ ૩૫ કે ૩૦ વખત.

સ—તમે આખો વખત મુંઝામિંજ રહો છો ?

જ—હું કોઈ વખત મુંઝામિંજ બહાર પણ જાઉં છું.

સ—ચાંદાભાઈને માટે શું કહો છો ?

જ—અમે શેઠ તરીકે સમજ્યે છીએ.

સ—તેમની તરફ કેવી રીતે જુવો છો;

જ—બ્રહ્મી માનની નજરે.

સ—તમે કંઈ બેઠ ચઢાવી છે.

જ—કુલ નાણા વગેરે ગદલામાં નાંખ્યા છે.

સ—તમે ચાંદાભાઈના ગદલામાં પધસા શા માટે નાખે છો. ?

જ—તેમના રૂહના સવાય માટે.

ચાંદાભાઈની માનતાથી કાયદો થવાનો એકરાર.

સ—ચાંદાભાઈને માટે તમારી માન્યતા શું છે.

જ-ચાંદાભાઈને વત્તી ગણીએ છીએ. અત્રે ત્રાન્સવેટરને વ-
ત્તીનો અર્થ પુછતાં તે પાક માણસ અથવા ઓલોઆ તરીકે
જણાવ્યો હતો.

સ-તેમને વોહરાઓમાં કેવી રીતે સમજવામાં આવે છે ?

જ-હું જેમ સમજું છું તેમ સમજવામાં આવે છે.

સ-ચાંદાભાઈને માટે આ ફરીયાદ આગમજ એમ કદી સાંભળ્યું
છે કે તેઓ વત્તી નથી ?

જ-નહી ચાંદાભાઈની માનતાથી મને ફાયદા પહોંચ્યા છે, અને
હું સુખી થયો છું.

સ-તમે જણાવશો કે તમે કેવી માનતા લેઓ છો.

જ-હું પુત્રે હતો ત્યારે મને મરડી થઈ હતી ત્યારે મેં મા-
નતા લીધી કે હું મુંબઈ જઈને સ્ટેશનથી ત્રાસરો બહાર કબર ઉપર
જઈશ અને પછી ઘેર જઈશ અને તેમ મેં કીધું અને હું સાચો થયો.

સ-પછી શું થયું ?

જ-હું મારા સરસામાન સાથે કબર આગલ પગે લાગીને
પછી મારે ઘેર ગયો હતો.

સ-તમે કબર આગલ શું કહ્યું ?

જ-મેં કહ્યું કે ચાંદાભાઈ શેઠ હું ખીમારીમાંથી ફારેશ થાઈ,
તેથી ખોદા આગલ મને શીશ થાય એવી સીફારસ કરજો એમ
હું તમોને અરજ કરું છું.

સ-તમે તે વખતે સાજ હતા કે ?

જ-તે વખતે હું ડભો રહીને નીમાજ કરું એટલી સારી
સ્થિતિમાં નહોતો.

સ—એટલુંજ તમેએ કહ્યું કે ?

જ—અમારામાં જે બચુવાનું છે તે હું પાક કોરાનમાંથી પઢ્યેશ હતો. અલહમદો પઢ્યો હતો.

સ—પછી તમે સાળ થયા.

જ—હા.

સ—તમે સાળ થયા તે કોણને આભારી ?

જ—ચાંદાબાઈ શેઠને.

સ—તમે બીજી વખતે એ કબરની માનતા લીધી છે ?

જ—ધણી વખતે અને હમેશા મારી દુવા હાંસીલ થઇ છે એવું હું માનું છું.

સ—શા કારણે એ દુવા બર આવી

જ—અમારાનાં એમ વશીક્ષો ક્ષેવાનો રીવાજ છે અને તે આ-ધારે મને શાયદો થાય. અમે તો એ વશીલામાં ધણી માનયે છીએ.

સ—ચાંદાબાઈને બીજા દાકદી વોદરાઓ કેવી રીતે માને છે ?

જ—હું જેમ માનું છું તેજ રીતે.

સ—તમા કબર ઉપર ભેટ આપો છો તે કોણને આપો છો ?

જ—ચાંદાબાઈના દુલને શાયદો પોણેએ તેને માટે ફાતીઆનું વસ્ત્ર આપે તે માટે ગરીબોને વસ્ત્ર આપવા માટે ગરીબોને મદદ કરવા મક્કા હજ કરવા જવારાઓને મદદ કરવા માટે.

સ—આ હજ કોણ કરવા જાય ?

જ—કોઈથી સારા આદમીને એ દુંડમાંથી મોકલવામાં આવે.

સ—મલ્કો રાખનારા ખુદ હજ કરવા જાય કે બીજાઓને મોકલે ?

જ—બીજાઓને મોકલે.

સ-શું આ નાણાં મુલ્કાંજીને અંગત આપવામાં આવે છે કે ? સામે વાલાઓ કહે છે કે એ નાણાં મુલ્કાંજીને આપવામાં આવે છે. છે, તેમ છે કે ?

જ-નહી.

સ-ત્યારે તે કોણને આપવામાં આવે છે ?

જ-એ પછસા ધરમાદા કરવા ચાંદાભાઈને આપવામાં આવે છે.

સ-ધરમાદા એટલે શું ?

જ-હજ કરવા, ગરીબને કપડાં અપાવવાં, શતયા પઢવા વગેરે પ્રજા ધરમના કામ થાય.

સ-આ ફરયાદી મંડાઈ તે અગાઉ તમે એમ સમજ્યું હતું કે ચાંદાભાઈના ગડવાનો મુલ્કાજી પોતાની મરજી માફક ઉપયોગ કરે ?

જ-નહી.

સ-ચાંદાભાઈના માનમાં દર વરસે આણું થાય છે ?

જ-હા.

સ-શતયાની કીયા થાય છે ?

જ-હા.

સ-જમનની એક દીવસ આગમજ કંઈ થાય છે ?

જ-અહેરમ રાત અમારામાં કહે છે, તે દીવસે ઉરસની મજલીસ થાય છે.

સ-ઉરસ ક્યાં ભરાયે છે ?

જ-કોટની મસજીદમાં

સ-ત્યાં વડપણ કોણ લે છે ?

૧--મુલ્લાંજી નહી હોય તો મુંગધના આમીન, અને મુલ્લાંજી હોયતો તેઓ પ્રમુખપદે બીરાજે છે.

સ--આવી મળલીસમાં તમે કેટલી વખત ગયા હતા.

૧--મારી જીંદગીમાં ફક્ત થોડીજ વખત હું નહી ગયો હોઈશ, મારી જીંદગીમાં હું ૩૦ વખત ગયો હોઈશ.

સ--તમે મુંગધ આવ્યા નેની આગલ ક્યાં રહેતા હતા.

૧--પુનામાં

સ--તમે પુનાથી એ માટે કદી આવતા હતા ?

૧--હા.

સ--આ ૩૦ વખતમાં તમે મુલ્લાંજીને કેટલી વાર જોયા રશે?

૧--૫ થી ૧૦ વખત

સ--તે વખતે કોણ કોણ હાજર હોય ?

૧--૧૮મણીયાગુએ ખેસવાવાલા સાઈસાઈમે પછી મીયા સાઈમે, શેખો અથવા ભણેલા શખસો. મુલ્લાંજી, મરસીઆ પદનારાઓ વગેરે.

સ--આ મરસીઆ પદનારાઓ ક્યાં બેસે છે ?

૧--મુલ્લાંજીની બેઠકની સામે.

સ--ખીજ કોણ ?

૧--પછી શેડીઆઓ આગેવાનો વગેરે.

સ--એવા કોણ શેઠ છે.

૧--છબરાહીમ તુરદીન, ઈમરાહીમ અબ્દુલ કયુમવાલા, સાલે-બાઈ વરોડાવાલા, ઈસુઅલી ઈમરામજી બંદુકવાલા, ઈબ્રાહીમજી ફતેહબાઈવાલા.

સ૦--આએ બધા બાણીતા કુટુંબમાં છે.

જ૦--હાં.

સ૦-- ઇચ્છારાહીમ મુરદાનના કુટુંબનાં વડા સાથેબાઈ છે નો ?

જ૦--હાં.

સ૦--આ બધા જેમે પછી ત્યાં શું થાય છે.

જ૦--મરસ્યા પઢનારા મુલ્લાંજી અથવા પ્રમુખની પાસ રત્ન માંગે અને પછી મરસ્યા પઢે.

સ૦--ફેટલા એક જણા એમ પઢે.

જ૦--પાંચ કે છ જણા જેસીને એકેક પછી પઢે.

સ૦--મરસ્યામાં શું પઢાય ?

જ૦--ચાંદાબાઈ શેઠના કિરસે ચાંદાબાઈ શેઠની બાબતમાં મળે

સ૦--તેમાં શું બયાન હોય ?

જ૦--ચાંદાબાઈ મેહતા સીદ્ધત, તેએએ સાગં સારાં કામો કર્યાં હોય તે દર્શાવવામાં આવે.

સ--ચાંદાબાઈની હયાતીના કે હમયાતી પછીના કામો ?

જ૦--હયાતીના કામો અને યાદ નથી પણ હમયાતી બાદનાએ

સ૦--કેવા કેવા કામો ?

જ૦--મે કહ્યું કે હું સારો થયો તેવા કામો અને ચાંદાબાઈએ ખીમારીમાં લી સારો કામો એમ બીજાઓ સારા થયા હોય તે યાદ કરીને લખે.

ચાંદાબાઈના મેજેબાની સીદ્ધતના મરસ્યા.

સ--ચાંદાબાઈ માટે મરસ્યામાં શું મતલબનું પઢવામાં આવે છે

જ--કોઈની આંખને શીદા થાય, કોઈના હાથને ફાયદો થાય,

એવા મોજેન બનેલા હોય તે લખીને લોકો લાવ અને આ હિરસમાં પડે.

સ—આ મોજેન ચાંદાભાઈની હાથપાતીમાં હતા કે તેમના મરણ પછી થયા હતા.

જ—મરણ પછી.

સ—આમીલો પછી ક્યારે તે જાહેર કરે.

જ—રસની ૨, ૫, દીવસ આગમજ લોકો આમીલો આગળ જઈને પોતે જે જાણે તે મોજેનની હકીકત તેઓને કહે છે અને આમીલો પણ પોતે જોએલા અને જાણેલા મોજેનના બધાન ભેગા કરીને પછી તે કોઈ કવી પાશે રચાવે છે. અને એવી મજલીસમાં સંભલાવવામાં આવે છે. અને એવી મજલૂર કવીતાઓ છપાવવામાં આવે છે. આરા એક કવી અદ્દસર અથવા શેખ ખાનભાઈ અને મીં સમનદર અત્રે હાજર છે તેઓએ લખ્યા હતા.

અત્રે નામદાર જજે શેખ ખાનભાઈને જોવા માગવાથી તેઓએ આવી કોરટને નમન કીધું હતું.

સ—આવી રીતે છાપેલી કવિતા મલી શકશે કે ?

જ—હા બજારમાંથી મલી શકે.

સ—તમારી પાસે એવી કંઈ કવીતા હતી ?

જ—હા.

સ—અને તમે તેની નકલ મીં એનજી નીચર સેલ્ફીટરને આપી હતી ?

જ—હા.

અતરે એડવોકેટ જનરલને ઉપલી કવીતા કોરટમાં દાખલ કરાવી હતી.

સ—તમે આવી કવીતાઓ ગવાતા સાંભલી હતી.

જ-આવીજ અને આને મલતી કવીતાઓ મેં સાંભલી છે.

સ-આવી કવીતાઓ ધણુ વહોરાઓ ખરીદે છે ?

જ-હા.

સ-આ કીતાબમાં જુદી જુદી સીરા રસની કવીતા છે જેમાં ચાંદાબાઇ શેઠની સીક્રતમાં એક કવીતા છે.

જ-હા.

સ-તમે આ કવીતા ગવાતાં સાંભળી છે કે ?

જ-હા સાંભળી હશે.

અતરે એડવોકેટ જેનરલને ઉપલી કીતાબ કોરટમાં દાખલ કરાતી હતી.

સ-તમે આએ બીજી કીતાબ બજારમાંથી ખરીદી હતી કે ?

જ-હા.

સ-તમે સમનદરને ઓલખ્યો છો.

જ-હા.

સ-તેઓ કોઈ વેલાએ કવીતા ગાય છે કે ?

જ-હા તેઓ અતરે હાજર પણ છે.

સમંદર-કોણ છે ?

જ-હું જાણતો નથી.

એડવોકેટ જેનરલે આત્રે ધ્યાન ખેંચ્યું કે આ કવીઓ કે બીજા-ઓને કોરટમાં હું સાક્ષી આપવા બોલાવીશ. તે ઉપરથી મીં બીનીંગે એવા સાક્ષી પુરનારાને કોરટમાંથી બહાર જવાની કોરટને સુચના કરવા-થી એડવોકેટ જેનરલે વાંધો નહીં લેતાં સઘળા સાક્ષીઓને કોરટ-માંથી બહાર જવા કોરટે કેહેતા મીં સાહેબાઇ બરોડાવાલા.

મીઆ સાહેબ ઇબ્રાહીમ કરીમ અને ખીજાઓની બાબમાં મી૦ ખીનીંગે જણાવ્યું કે તેઓ અને ઇનસ્ટ્રક્શન આપે છે તેથી તેઓને હું બહાર જવા કેવી રીતે દડું ? એડવોકેટ જેનરલે આ ઉપરથી કહ્યું કે મી૦ કરીમભાઈ આદમજી પીરભાઈ અને સુયના આપતા હતા તે છતાં મેં તેમને બહાર જવા કહ્યું છે. એડવોકેટ જેનરલે આ ઉપરથી કહ્યું કે ૨ શેઠીઆ ૨ મુકાબીના એ. જાટો તથા મી૦ સાહેબાઈના નામનું મોટું લીસ્ટ સામી પક્ષથી હિલુ કરવામાં આવ્યું છે.

નામદાર જજે ઉપસાઓને કોર્ટમાં બેસવાની રજા આપવાથી એડવોકેટ જેનરલે પોતાની તરફથી મી૦ કરીમભાઈને બેસવાની રજા માંગી જે આપવામાં આવી હતી.

સ—મુદ્દા કેસર (મુદ્દા દુસેન અગ્નિયાસ) કોણ છે ?

જ—તેઓ એક વોલરા છે અને અત્રે હાજર છે.

અત્રે કોર્ટ ઉપસા વોલરાને બોલાવીને તેનું નામ પુછતાં તેને પોતાનું નામ મુદ્દા દુસેન અગ્નિયાસ કેસર જણાવ્યું હતું.

મી૦ ખીનીંગે અત્રે ફરીથી સાક્ષીઓને કોર્ટમાંથી કાઢાડવાની રજા માગવાથી કોર્ટ ફરીથી સાક્ષીઓને કોર્ટમાંથી કાઢાડ્યા હતા.

સ—કેસર પણ કોઈ વખતે ગાયબ કરતા હતા કે ?

જ—હા.

સ—મજલીસ વખતે, રાશણી કરવામાં અને ડરસ બરવામાં આવે છે કે ?

જ—હા.

સ—તેમ શા માટે કરવામાં આવે છે ?

જ—ચાંદાબાઈના માનમાં.

સ—આ ઉરસના સંબંધમાં જમણ કરવામાં આવે છે કે ?

જ—હા.

સ—ક્યાં કરવામાં આવે છે ?

જ—તારદેવ દાઉદ ખાગમાં કરવામાં આવે છે.

સ—હંમેશા ત્યાંજ કરવામાં આવે છે કે ?

જ—હું જ્યાં સુધી જાણું છું ત્યાં સુધી ત્યાંજ કરવામાં આવે છે.

સ—કેટલાક જણ ત્યાં હાજર થતા હશે ?

જ—૯૫ ટકા જેટલા મુખ્યના દાઉદી વોલરાઓ તથા ખીમ્ત

ખદારથી આવનાર.

નામદાર જજ—કેટલી મંજૂરિયામાં લોકો હાજર થાય છે ?

જ—૬૦૦૦ થી ૭૦૦૦ માણસો.

સ—મુશ્કાતની ગેરહાજરીમાં કોણ ગમ્ય છે ?

જ—આખીલો.

સ—જમણમાં શું થાય છે ?

જ—જમણમાં ચાંદાબાઇના માનમાં ફાતયા બણીયે છીએ જે ફાતયા ચાલ ઉપર ૭ અને ૮ માણસો સાથે જમતા જમતા કોઈ મીઠી વાણી ઉપર અમે આપ્યે અને પછી જમવાનું શરૂ કર્યે.

સ—ફાતીઆમાં શું બણાય છે ?

જ—ચાંદાબાઇ શેહના રહના ફાયદા માટે બણાય છે.

બાદ કોર્ટ ટીરીન માટે ફિડી હતી.

ખપોર પછીની તપાસ.

ખા૦ બા૦ મહમદઅલી અબ્દુલ કાદરે એડવોકેટ જેનરલની વધુ તપાસમાં નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું.

સ—મીજલસમાં મુશ્કાત, બાઇ સાહેબ વગેરે હાજર હોય છે ?

જ—હા.

સ—એ ઉપરાંત બીજાઓ પણ આવતા હશેની ? જ—હા.

સ—કેટલી સંખ્યામાં આવતા હશે ?

જ—૬૦૦ થી ૧૦૦૦

સ—કેટલાં માણસની ત્યાં બેસવાની જગ્યા છે ?

જ—૫૦૦ કે ૬૦૦

સ—બાકીના ક્યાં બેસે ?

જ—બાકીના ઉભા રહે.

સ—દોટની મસજીદ ક્યા નામથી ઓળખાય છે ?

જ—ચાંદાલાઈની મસજીદના નામથી.

સ—બદરી મહાલ તમે જાણો છો ? અને તે જગ્યાએ દંદાબાદ ના નવાબ પાસેથી વેચાતી લીધી હતી તે તમે જાણો છો ?

જ—હા.

સ—કેટલા વરસ થયા વેચાતી લીધી હશે ?

જ—૧૦ થી ૧૨ વરસ થયાં.

સ—તે પછી કંઈ બન્યું હતું ?

જ—શું બન્યું હતું ?

શેરે ભરી બદરી મહાલ બાંધવાની પડી લાંગેલી ગોઠવણ.

સ—આ મદેહનજર તમે જોઈ છે કે ?

જ—હા.

સ—એ નીકળવાની આગળ શું બન્યું હતું ?

જ—નવાબ પાસેથી જગ્યા મેળવવા પછી એક સલા બુત્તી મસીદમાં મીયાં સાહેબ દોહરીએ બોલાવી હતી. એઓ મુબરકના આમીલ હતા, અને હાલ મરણ પામ્યા છે.

સ—તમે મીટીંગમાં ગયા હતા ?

જ—હું, ૬૦ નાખુદા અને મહમદઅલી રૂપાવાલા ગયા હતા.

સ—બીજાઓ કોણ ગયા હતા ?

જ—બીજા ૫૦ માણસ હશે.

સ—તેઓ કેવા દરજ્જાના હતા ?

જ—આમીલો અને શેઠીયાઓ પણ તેમાં હતા.

સ—આ મીટીંગમાં શું થયું ?

જ—આ મદેહનજરની આવૃત સારવવામાં આવી હતી.

સ—આ મદેહનજર તે વેળાએ છપાયલી હતી કે અને વેંદ-
ચાયલી હતી કે ?

જ—હા, અમોને તે આગમચથી મલી હતી અને ત્યાં પણ
વેંદચવામાં આવી હતી.

સ—તમેને આના જેવી નકલ મલી હતી કે ? જ—હા.

સ—તે નકલ સાચવી રાખી છે કે ?

જ—નહીં.

અત્રે એડવોકેટ જેનરલે કિપલી મદેહનજર કોર્ટમાં દાખલ
કરાવી હતી.

નામદાર જજ—આ મીટીંગમાં સધળા દાકિદી વોહરા આવ્યા
હતા કે ? જ—હા.

એડ-જેન-આ નામો તે વખતે આગમચથી લખેલા હતા કે ?

જ—હા.

સ—આવી રીતે પૈસાની ટીપ ભરવાનો રીવાજ છે કે ?

જ—લોકો એમ ભરશે એવી આશાથી તેઓના નામની સામે
આ રકમો મુકવામાં આવી હતી.

સ—મીટીંગમાં શું ડરાવ થયો હતો ?

જ—કોઈએ કહ્યું કે અમે પેસા ભરીશું કોઈ કહે અમે વીચાર કરીશું એમ આ બાબત અધુરી રહી હતી અમે જુદા વીચારથી એ સભામાં ગયા હતા.

સ—તમે કંઈ નેમથી ગયા હતા ?

જ—હું અને ડા૦ નામોદા એવી નેમથી ગયા હતા કે નાગદેવી સ્ત્રીની મસજીદ નહીં બાંધવી તેના બદલે બોખા બગરની મસજીદ મોટી કરવી.

સ—આ મદેહનજરમાં તે મસીદ માટે કંઈ લખ્યું નથી.

જ—નહી.

સ—ત્યારે શું નાગદેવી સ્ત્રીની મસીદ બાંધવાની કંઈ બીજી યોજના થઈ હતી કે ?

જ—હા તે માટે ત્યાં કેટલાક મકાનો પણ ખરીદવામાં આવ્યાં હતાં.

નામદાર જજ-બોખા બગરની ગલી ક્યાં છે ?

જ—નાગદેવી સ્ત્રી નજદીક.

નામદાર જજ-ચાંદાબાઈની મસીદ સાથે કંઈ લાગતું વળગતું નથી ? જ-નહી.

એડ-જેન-આ મીટીંગ પછીથી મદેહનજરનું કામ થયું કે ?

જ—તે પડી બાક્યું.

સ—નાગદેવીની મસીદ પછીથી હાથ ધરવામાં આવી હતી કે ?

જ—હા.

સ—તમોએ જે કવીઓ ખરસીઆ બજાના હતા તેના નામ આપ્યા છે તેઓ કંઈ કોમના હતા ?

જ--દાઉદી વેહરા.

મીં બીનીંગ તરફની ઉલટપાલટ તપાસ.

મીં બીનીંગની ઉલટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ પછી જણાવ્યું હતું કે પહેલા ઇમામ હસન છે એ પુછવાનું હું સમજી શકતો નથી તે સવાલ પુછવાની જરૂર શું છે ?

જ--પહેલા ઇમામ હસન હતા.

સ--પેહલા ઇમામથી ૨૦ ઇમામ થઇ ગયા અને ૨૧ મા અબ્દુલ તકયય હતા ?

જ--હા.

સ--ઇમામ તકયય મરણ પામ્યાં નથી પણ એકાંતવાસ થયા છે એમ તમે માને છો કે ?

જ--મારા માનવા પ્રમાણે એઓ છેલ્લા ઇમામ હતા. તેઓએ કાફરને ગાદી આપી તે અમે જાણતા નથી. અત્યાર સુધી અબ્દુલ તકયય છેલ્લા ઇમામ હતા એમ અમે માનીએ છીએ.

સ--તમે એવું માને છો કે ઇમામ તકયય અને તેમનાં એલાદના હવે પછી જાહેર થશે ?

જ--હા, હવે પછી કાઢળી દીવસે.

સ--ઇમામ તકયયના પછીથી “ દાઇ ” ઓ થઇ ગયા છે ?

જ--હા.

સ--હાલના મુસ્લામ પર મા દાઇ છે એમ તમે કયુલ રાખો છો ? જ--હા.

સ--દાઇને દરજ્જે શું છે ?

જ--ઇલમ પઢાવવા, લોકોને નસીયત કરવી, સારા કામોના તરફ લોકોને વાળવા, સારા કામના શાયદા ખોદા તરફથી મળે છે

એમ લોકોને ખચર આપવી જીવતા અને મધ્યત માટે દુવા કરવી. વગેરે

સ૦—બીજાં કંઈ કામો છે ?

જ૦—ઘણા કામો હશે પણ મને કંઈ ખચર નથી.

સ૦—એમને કંઈ સત્તા છે ?

જ૦—કેવી સત્તા કે અખત્યાર તે મને સમજાવો.

નામદાર જજ—મુલાંજીને શું અખત્યાર છે તે તમો જાણો છો કે ?

જ૦—તે તો જાણેલા માણસો જાણે.

મી. બીનીંગ ત્યારે તમો કંઈ જાણતા નથી ?

જ૦—તે તો આમીલોને પુછવાયાં માલમ પડે, હું જે જાણતો હતો તે મેં કહ્યું છે.

સ૦—તમે જ્યારે ઉમરમાં આવ્યા ત્યારે મુલાંજી પાસેથી મીસાક લીધો હતો કે ?

જ૦—હાં.

સ૦—ત્યાર પછી કેટલીક વખતે “મીસાક” લીધો ?

જ૦—૮ થી ૧૦ વખત.

સ૦—૩ વરસ થયાં છેલ્લો લીધો હતો ?

જ૦—હાં.

સ૦—આવો મીસાક નહીં લેનારો દાઉદી વોહરો ગણ્યોતો નથી ?

જ૦—હું એટલુંજ જાણું છું કે દરેક વોહરાઓને ૧૬ વરસનાં ઉમરે તે લેવો જોઈએ.

સ૦—બીજી કોષ ઇસ્લામી કોમમાં એવો કંઈ રીવાજ છે કે ?

જ૦—હું તે જાણતો નથી.

સ૦—એવો મીસાક કોષ દાઉદી વોહરો મરવા પડ્યો હોય ત્યારેજ લીએ છેની ?

૦—કાઈ લે છે તેમ કોઈ નથી પણ લેતા.

ધાર્મિક વડપણ એટલે શું?

સ૦—તમે જ્યારે મીઠાક લીધો ત્યારે તમે જાણતા હતા કે મુઠ્ઠાંજી તમારી ઉપર અને તમારા દામદાજમાં ધાર્મિક સંસારી વડપણ ધરાવે છે.

જ૦—તમે સાહેબ આ સવાલ જરા ચોખ્ખો કરો.

ઉપલો સવાલ શ્રીથી સમજાવતાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે મારા ધર્મની કીર્તિના પ્રમાણે મુઠ્ઠાંજી મજહબ ઉપર અખતયાર ધરાવે છે પણ મારા સંસાર અને કામ ધંધા જેવી બાબત ઉપર તેમને કંઈબા અખતયાર નથી.

સ૦—તમારા ધરમના ૧૫ પુસ્તકથી તમે વાંકે છો.

જ૦—હું તેમ વાંકે નથી.

સ૦—તે તમેએ વાંચ્યા છે ?

જ૦—નહી.

સ૦—મુઠ્ઠાંજી “ દાઢ ઉલ મુતલક ” છે કે ?

જ૦—મુઠ્ઠાંજીએ એમ મને કહેલું હતું.

સ૦—તમે કોઈને મારે વાંધો ઉઠાવો છો કે ?

જ૦—મને કશું અને તે મેં કયુલ કીધું.

સ૦—હજી પણ તે કયુલ કરો છો કે ?

જ૦—હાં.

રૂકાની બાબતમાં સાક્ષીનો માન્યતા

સ૦—જ્યારે કોઈ વોહરો ગુજરી જાય છે ત્યારે તેને મુઠ્ઠાંજી કંઈ તેના હાથમાં રૂકો આપે છે ની ? જ૦—હા.

સ૦—એવો કોઈ રૂકો હોય છેની ?

જ—એવો જ કોઈ હોય છે, કોઈ મોટો અને કોઈ નાનદા પણ હોય છે.

અતરે મીં બીનીંગે ઉપક્ષો રૂકો કારકર્મા દાખલ કીધા હતો.

મીં બીનીંગ—આ રૂકા ઉપર મુક્ષાંજ અથવા તેમની વતી તેમના આમીલ સહી કરે છેની ?

જ—હા.

સ—આ રૂકો શું મતલબથી આપવામાં આવે છે.

જ—હું તે સમજતો નથી.

સ—તમારા બાવા શુજરી ગયા ત્યારે આ રૂકો તમે મેળવ્યો હતો કેની ?

જ—તે રીવજ છે એમ હોવાથી મેં તે લીધા હતો.

સ—આ રૂકો મેળવવાથી મરનારને જીવનમાં જવાને સહેલાઈ થાય છે એમ તમે માનો છોની ?

જ—મીં બીનીંગ તમે પોતે તેવું કંઈ માનો છો કે ? (હસાહસ)

નામદાર જજ—હું કોમની ધાર્મિક લાગણી દુખાય તેવો સવાલ અતરે પુછવા દષ્ટિ નહીં.

નામદાર જજે સાક્ષીને ફરીથી એ સવાલ બાબે પોતાના વીચાર જણાવતાં સાક્ષીએ કહ્યું હતું કે અમારા ધર્મમાં કુરાનને માનવાનું લખ્યું છે અને કુરાનમાં સાફ લખ્યું છે કે સારું કામ કરે તો શાયદો થાય અને ખુરું કામ કરે તો શીક્ષા મળે માટે આ રૂકો મને શું કામ લાગે ? અમારા હજરત નબી ખુદ પોતે કહે છે કે તેઓ પોતાની બેટી માટે તેણીના મરણ પાછળ કંઈ કરી શકશે નહીં અને તેણીની નેટી વગર તેણી બેહેશતમાં જઈ શકશે નહીં તો પછી હું એ બાબત કેમ માનું ? જો હું એમ કહું કે આ રૂકો માનતો નથી તો મને કોમમાં

અલખામણો કરવામાં આવે છે અને તેજ મતલબથી આવો સવાલ પુછવામાં આવે છે અને મસજીદના બાજમાંજ સવાલ પુછો.

અતરે સાક્ષીએ પોતાને માટે એસવા માટે એક ખુરસી માગવાથી કોરટે તે આપી હતી.

સ—તમે ચાંદાબાઈની મસજીદમાં છેલા ક્યારે ગયા હતા ?

જ—એ મહીના થયા હશે.

સ—તમે ચાર વરસ થયા મસીદમાં નીમાજ પઢ્યા નથી એમ જણાયું છે.

જ—તે સમજવામાં ભુલ થઈ છે, હું નીમાજ પઢવા ગયો નથી પણ ખીજા કામ માટે ગયો હતો.

સ—તારસની આગમજ વારંવાર જતા હતા ? જ—હા.

સ—તમે ત્યાર પછી જતા નથી તેનું શું કારણ ?

જ—કામની રોકાણ, સરકારી કંત્રાક્ટના કામ વગેરે તપાસવાના હોવાથી.

સ—ત્રણ વરસ આગમજ મુઝાંઝની હજુરમાં ખાનગી મુલાકાત લેવાનો હક હતો અને તે ત્યાર પછી છીનવી લેવામાં આવ્યો છે ?

જ—નહી, ગયા સાલની ચકરી મદિને દીને ઉપરના માળામાં જ્યાં તેઓ બેઠક રાખે છે ત્યાં હું ગયો હતો. ખીજા વેળાએ પણ ગયો હોઈશ પણ મને તે યાદ નથી.

સ—તમેને ખાનગી મુલાકાત કરવાની રજ તે વખતથી બંધ કરવામાં આવી છે એ વાત ખરી કે ? અને તે પછી તમે જતા નથી.

જ—હું તે જાણતો નથી. મારા ધર્મગુર છે હું જો તેમને મળવા માણું તો કેમ નહીં જઈ ?

સ—વડા આમીલના ઉપર સરકારી મામુલોએ પોલીસ કોર્ટમાં

ફરીયાદ કીધી ત્યારે તમે જુવાની આપી હતી કે?

જ—જુવાની આપવા ગયો હતો પણ આમીલની સામે મેં તે આપી નથી.

સ—શું જુવાની આપી હતી તે યાદ છે કે?

જ—નહી

સ—મુઘાંજની ધિરૂમાં ત્રણ વરસની વાત ઉપર એક તડ ઉભું થયું છે એમ તમે જાણો છો કે?

જ—એવું કંઈ નથી. એવું તડ કંઈ છેજ નથી.

સ—આદમજી પીરમાઈના છોકરાઓએ મુઘાંજની સામે એવી પારટી ઉભી કરી તેનું વડપણ લીધું હતું તે જાણો છો કે?

જ—આ પારટી બાબત હું કંઈ જાણતો નથી.

સ—આદમજી પીરમાઈના છોકરાઓની સલામ બંધ કીધી છે તે તમે જાણો છો?

જ—તેઓનો વહેવાર બંધ કીધો છે એમ જાણું છું.

સ—શા સબબસર આ સંબંધ તોડી નાખવામાં આવ્યો છે?

જ—તે મુઘાંજ જાણે. કંઈ ચત્રવલ અમારી કોમમાં ઉભી થઈ હતી જે જાપામાં આવી ગઈ છે તેના બાબતમાં હું જાણું છું. મુઘાંજએ આ વહેવાર બંધ કીધો છે,

સ—એજ કારણથી સરકારની મામુજ અને એ. એમ જીવનજી નાથનો સંબંધ તોડી નાખ્યો છે?

જ—હા.

સ—એ ચત્રવલ શું હતી?

જ—તે કરનારાઓ જાણતા હશે.

સ—તમે કંઈ પણ જાણતા હશો ની?

જ—હું ઘણીજ થોડી બાણું છું.

સ—તમે છાપા વીશે કહો છો તે “પ્રજા મીત્ર” છે કે ?

જ—“સાંજ વર્તમાન” અને “પ્રજામીત્ર”

સ—એ છાપા પારસીઓ ચત્રાવે છેની ?

જ—હા.

સ—દાકિદી વોહરા દીવસમાં ત્રણ વખત નીમાજ કરે છેની ?

જ—હા, સવાર, બપોર અને સાંજે.

સ—આ ચોકસ વખતે દાકિદી વોહરા સીવાયના કોઈને મસીદમાં જોયા છે ?

જ—હા.

સ—તે નીમાજ પઢતા હતા ?

જ—તે અમારાથી અઘ્રગ રહીને નીમાજ પઢી શકે.

સ—આવું તમે ક્યારે જોયું ?

જ—ચાર વરસની આગત્ર મેં એમ જોયું હતું, કોઈ બહાર ગામથી આવ્યા હોય અને નીમાજનો વખત હોવાથી મસજીદ જોઈને દાખલ થાય.

સ—તેઓ એમ ભુલચુકમાં આવે છે કે ?

જ—તેઓ પોતાની કોમની મસજીદ જાણીને આવે પણ વોહરાની મસજીદ હોવાથી અઘ્રગ ઉમા રહીને નીમાજ પઢે.

સ—મસજીદના દરવાજા આગલ કોઈ દરવાજા રહે છે ની ?

જ—મસજીદના ખીદમતગારો જાહુકશો વગેરે હોય છે, જેઓ ખાદીમ તરીકે એલખાય છે.

સ—જ્યારે જાહુ વગેરે નહી કરતો હોય ત્યારે તે મસીદનું ખીજું કામ કરે છે ?

જ-એ માણસ બીજું કામ કરે છે. કોઈના મરણની ખબર આપવા જાએ છે, વગેરે કામ કરે છે.

સ-તમે કબર આગળ શું કામ ગયા હતા ?

જ-હું નીમાજ પઢવા ગયા હતા.

સ-ક્યામતના આગલ બેહસ્તમાં જવાય કે ? મારા સવાલથી ગુસ્સો ન કરતા.

જ-નહી.

સ-તમારા માનવા મુજબ ક્યામતની આગમન કોઈ બેહસ્તમાં જાય કે ?

જ-તે હું જાણતો નથી.

સ-તમારા કુરાનમાં એવું કંઈ છે કે ?

જ-તે મને ખબર નથી.

સ-તમેને પુનામાં મરણ થઈ હતી ?

જ-હા.

સ-તમે તમારા બંગલામાં હતા ?

જ-હું કેમ્પમાં રહ્યો હતો.

સ-બોમ્બે રોડ ઉપર સઘલાઓ ઢાવણી નાખીને પડ્યા હતા ?

જ-વાનોરી તરફ રેસ-કોરસ ઉપર અમે ઢાવણીમાં રહેતા હતા.

સ-તમે બીઝાણામાં હતા ની ?

જ-હા.

સ-તમેએ તે વેળાએ માનતા લીધી હતી કે આ બીમારીમાંથી સાજો થઈશ તો મુંબઈ જતાં પેહલાં આંદામાનની જયારત કરીશ ?

જ-હા.

સ-તમારી આગળ કોઈ ડાક્ટર હશેની ?

જ-હું સાધારણ તાવ સમજીને ડા. ડીમેલો પાસે ગયો જેણે કહ્યું કે મને મરણી લાગુ પડી છે.

સ-તમારી બીમારી વેળાએ કોઇ ડાક્ટર આવ્યા હતા કે ?

જ-નાહી.

સ-ડા. ડીમેલોએ પછી તમેને શું કીધું ?

જ-મે ચાંદાબાઇની માનતા લીધી અને તાંગામાં બાંધો મારા તાંબુમાં આવ્યો અને બીજાણે ગયો.

સ-કેટલો વખત બીજાણામાં રહ્યા ?

જ-એ ચાર કલાક.

સ-પછી શું કીધું ?

જ-હું ટ્રેનમાં મુંઘઘ આવ્યો.

સ-તમેને પ્લેગ થયો તે છતાં તમે ટ્રેનમાં ગયા ?

જ-હા હું મુંઘઘ આવ્યો અને તુરત જ્યારત કરીને મારે ઘેર રાતે જા વાગે ગયો. આખી રાત ઘેર રહ્યા પછી બીજે દીવસે અ-પોરના બરોડા રેલવેમાં મારે દેશ જવા નીકળ્યો તો મારા ડીલમાં ૧૦૪ ડીગ્રી તાવ હોવાથી મને પાલધર રેલવે વાલાએ ઉતારી પાડ્યો. જ્યાંથી જેનરલ થેટકરનો તાર આવ્યાથી મને છોડી દેવામાં આવ્યો.

સ-તમેને ડાક્ટર ડીમેલોએ કહ્યું તેજ દીવસ તમે મુંઘઘ ગયા હતા કે ?

જ-હા.

સ-પાલધરમાં ત્રણ દીવસ રાખીને તમેને સર આદમજી ખીરમાઇના લાગવગથી છોડી દેવામાં આવ્યા હતા કે ? જ હા.

સ-કોઇ માણસો બીમાર હોય છે તારેજ ચાંદાબાઇની માનતા

કરે છે કે? જ-કોઈ ખીમારીમાં કરે છે અને કોઈ ખીમારીમાંથી કારેમ થવા પછી.

સ-ચાંદાબાઈ શેઠ હતા કે?

જ-હા તેઓ માનવંત પુરુષ હતા.

સ-“વલી” એટલે શું?

જ-લોકોના વાસ્તે સારાં કામો કરે લોકોની હાજતોને પુરી કરે તે વલી કહેવાય.

સ-સારા કામો એટલું શું?

જ-ખીમારી સારી થાય, કોઈની આંખ સારી થાય કોઈને કંઈ ખચું બેઠવું હોય તો થાય.

એ પછી વધુ તપાસ મંગલવારના દીવસે સવારના ૧૧-૩૦ કલાક ઉપર મુલતવી રહી હતી.

તા. ૭-૮-૨૦

ચરઆતમાં નામદાર જજે જણાવ્યું કે સ્વામી નારાયણનો કેસ તમારા કેસને મળતો જ છે, અને મેં તેની વીગત વાંચી છે. મારી પાસે આ કેસની એક નકલ છે અને હું ઈતેન્નર છું કે તમારી પાસે પણ તેની અકેક નકલ હોય.

એડવોકેટ જેનરલે એ ઉપરથી જણાવ્યું કે અમે તેની નકલ મેલવીશું કે જેથી કોર્ટમાં વાંચવાની જરૂર પડે સારે સઘલાઓ પાસે અકેક નકલ હોય. આ મુકદ્દમો અમારા મુકદ્દમાને ઘણો મળતો છે. સ્વામીના મુકદ્દમામાં એસટેટનો હીસાબ માગવામાં આવ્યો હતો, અને તે આપવાની ફરજ પડી હતી. અમારો મુકદ્દમો પણ એવોજ છે કે એસટેટનો હીસાબ આપવો, અમે ફક્ત ચાંદાબાઈના ગણો એક ધરમ ખાતું છે એટલું કમુલ કરાવા માગ્યે છીએ. અમે કંઈ મુશ્કાળના દર-જમની વચે આવવા માગતા નથી.

હું મારી બાજુ અતરે ખુલે ખુલ્લી જણાવી દઉં છું.

મુશ્કાંજી કંઈ એવું તો કહે નહીં કે ગણના પૈસા તેઓને પોતાને માટે જોઈએ છે, તેમ કહે એમ હું માનતો નથી. તો પછી તેઓ કેમ નહીં કચુલ કરતા કે આ પૈસા સંખ્યાવતના છે? અમે તેમના દરજ્જા માટે સવાલ ઉઠાવતા નથી, પણ આપણને એવું મન મનાવવાની તજવીજ થાય છે કે આ ફંડ ઉપર કોરટનો અધીકાર નથી. તે તદ્દન કોઈનીથી અકલમાં ઉતરે એવું છે?

મારા વીદ્વાન મીત્ર મી० બીનીંગ ધણા એવા મુકદમાઓ જાણતા હશે કે, જેમાં કોઈ ધર્મખાતામાંથી રકમ ઉપાડીને તેનો હિસાબ નહીં આપવાના સળભે તે મુકદમાઓ ઉભા થયા હોય. આ મુકદમામાં તરત જોવું સાફ ના પાડવામાં આવે છે અને ગમે એવા કાયદાઓને ઠોકર મારીને પોતાનો ખોદાઈ દાવો રજુ કરવામાં આવે છે. જો વડા મુશ્કાંજી એમ કહેતા હોય કે ચાંદાબાઇનો ગણો સંખ્યાવત ખાતું છે તો પછી વધુ મુજલેમતની અમેને જરૂર નથી પણ એકવાર તે ધર્મખાતા તરીકે કચુલ કરીને તેના તેવા હિસાબ વરીક બહાર પાડ્યા છતાં હવે તેમ સાફ ના પાડવામાં આવે છે. તેઓ હિસાબ જેમ આગળ આપતા હતા તેમ આપતા રહે. અમે એમના ગમે એવા ખુદાઈ દાવાની વચ્ચે બીજી રીતે આવવા માગતાજ નથી.

નામદાર જન-હું પણ સમજી શકતો નથી કે આ હિસાબ નહીં આપવામાં મુશ્કાંજીના હકને શું નુકસાન થાય છે.

**એક બોરડ મારફતે હિસાબ રાખવાની એડવોકેટ
જેનરલની સુચના.**

એડ.—જેન.—ચાંદાબાઇના ગણામાંથી ખાણું આપવામાં આવે ખસણદનો નીભાવ કરવામાં આવે અને એવા જરૂરી કામ કરવામાં

આવ એટલુંજ અમે માગ્યે છીએ, મુદ્દાંજી ચાંદાભાઈ વીશે ગમે તે વીચાર ધરાવે તે સાથે પણ અમેને સંબંધ નથી. હીસાત્ર માંગવામાં સંબંધ છે. બદરી મહાલની હાલની કીંમત જોતાં રૂ. ૬૦૦૦૦) ની બાર મહીને આવક થાય છે, જે મુદ્દાંજીને પોતાના ખાનગી ખર્ચમાં વાપરવાનો કંઈ પણ હક નથી. આથી જો એ. મીં જસ્ટીસ કાજીજી જેવા જાણીતા આસામીઓની એક બેરડ નેમવામાં આવે અને રૂ. ૬૦૦૦૦ માંથી રૂ. ૨૦૦૦૦ કપર અને મસીદ તથા ખાણ પાછળ ખર્ચવામાં આવે અને રૂ. ૪૦૦૦૦ એક મદરેસા પાછળ ખર્ચવામાં આવે તો હું સંતોષ પામીશ. કેળવણી વોહરા કોમ એવું ચાહે છે કે આ ગણના નાણાં સમાવતમાંજ ખર્ચવાં જોઈએ છે. વોહરા કોમ વણી પૈસાદાર, કરકસરવાળી અને ચંચળ છે. પણ તેઓ કેળવણીમાં પછાત છે. તેઓ કોરાનમાં શું સંબંધ છે તે જાણવાને બદલે કેટલાક આગેવાન પુરૂષોથી દોરવાઈ જઈને મુદ્દાંજી જે કહે તે માન્ય રાખે છે છતાં પણ તેઓ કેળવણી પાછળ આ નાણાંનો ઉપયોગ કરવાને કમુલ કરશે.

મીં બીનીંગ-અમે ખુશી છીએ કે તમે આવી કોઈ યોજના માટે તૈયાર છો પણ તે પહેલા તમે વોહરા કોમની કોઈ સભા બોલાવીને તેઓના શું વીચાર છે તે જાણી તે વધારે સારું છે.

મેસર્સ આદમજીના સલામ બંધ કીધાથી મુકદમામાં તેઓના હક્કરવાળી એડવાકેટ જનરલ બહાર પડ્યા છે. અને મુદ્દાંજીની સત્તાનો સવાલ ઉભો કીધો છે.

એડ.-જેન.-ક્યારે સલામ બંધ કીધી છે ? આવી જાતના સવાલ પુછવા સામે હું સખત વાંધો લઉં છું અને કોરટનું ધ્યાન ખેંચું છું.

નામદાર જજ-એડવાકેટ જનરલ કોઈખી ધરમખાતાને રક્ષણ આપવાને બંધાયેલો છે અને આ મુકદમામાં તેઓએ તદ્દન વાજખી

પગલું બચુ છે એવું હું આ તબક્કે જણાવીશ.

મીં બીનીંગ-સામી પક્ષનાએ મુદ્દાંજીને આપાતો કર બંધ કીધો છે. એટલે મુદ્દાંજીએ તેમની સલામ બંધ કીધી છે. આ મુકદ્દમો ઉભો થવાનું મુળ કારણ એ છે. સામી પક્ષ કહે છે કે ચાંદાબાઇ ઓલીઆ હતા પણ અમે તેમ ના પાડ્યે છીએ. એક બારગી ચાંદાબાઇને ઓલીઆ તરીકે પુરવાર કરવામાં આવે તોપણ મુદ્દાંજીના ધરમગુરૂ તરીકેના કેટલાક હક છે તે અમે ભોગવવા માગીયે છીએ.

નામદાર જજ-તમે સ્વામીનારાયણ કેસ વાંચી જજો અને તમોને સધળી સમજ પડશે કે આવી સખાવતના બાબમાં ધર્મગુરૂના હક કેવા હોય ?

મીં બીનીંગ અત્રે કહું કે જો એવું પુરવાર થાય કે આ મીલ-કતો સખાવતી છે તો તેથી મુદ્દાંજીની ધાર્મિક સત્તાને મોટો ઘોકો પુગે.

નામદાર જજ-તમોને અંતે એવા ઠરાવ ઉપર આવવું પડશે ?

મીં બીનીંગ-વોહરાએ આ કબર ઉપર સખાવત કરે છે એ ખરૂં પણ તેઓ એવા ખ્યાલથી કરે છે કે મુદ્દાંજીને આ સધલી સખાવત ઉપર વડા બર્મગુરૂ તરીકે સધળા હક છે.

એડ-જેન-મીં બીનીંગ મારી સુચના કમુલ રાખશે.

મીં બીનીંગ-હું મારો ખુલાસો કરી ચુકો છું.

હું અત્રે એટલું જ જણાવીશ કે કોરટે અત્રે એવી નોંધ લેવકે કે વોહરા કોમની કોઇ જાહેર સભા બોલાવવામાં આવે તો તેથી આ બાબતના ઠરાવ મુજબ ચાલવાને અમે અત્રેથી બંધાયે છીએ.

એડ. જેન.-મને ઘણી ગંભીર ફરજ બજાવવાની છે, અને જો એમ કેહવામાં આવે કે મુદ્દાંજી તરફ કપટભાવના સખમે હું આ મુકદ્દમો લાવ્યો છું તો પછી મારે ધરમખાતાના રક્ષક તરીકે રહેવું

આ કામનું ? જ્યારે હોસાય માગવામાં આવ્યો ત્યારે આદમજી પીર-
જાઈવાલા સાથે ૫૦૦ વોહરાઓ સામેલ હતા, અને તેના બદલામાં
મુસ્લાંજીએ સર આદમજીના બેટાઓની સલામી બંધ કીધી અને ઉપ-
રથી કહેવામાં આવે છે કે કપટભાવ રાખવામાં આવે છે.

નામદાર જજ-મીં બીનીંગ, એડ-જેનરલ જે કહે છે તે તદ્દન
દરસ્ત છે. આ મુકદ્દમો કંઈથી કપટભાવથી ઉભો થયો નથી એમ આ
કોર્ટ માને છે.

મીં બીનીંગ-અમે જે તકરાર લાવીએ છીએ તેને આખી વો-
હરા કોમનો ટેકો છે.

ખા. ખા. મહમદઅલીની જખાની.

મી. બીનીંગે એ બાદ બાનબાહાદુર મહમદઅલી ક્ષમાની ઉ-
ચ્છટપાલટ તપાસ પાછી નીચે મુજબ લીધી હતી.

સ-બધી ધરમની બાબતમાં મુલાંજીને સમુન છેવટનો છેની ?
જ-કીતાબ પ્રમાણે. અમારી કીતાબના પ્રમાણે જુવો તો તેમ છે.

સ-મુલાંજીની સત્તા સામે કોઈએ કદી વાધો ઉઠાવ્યો છે ?

જ-આ સવાલ કોમનો છે અને તે પુણવાની જરૂર નથી.

નામદાર જજ-કોઈપણ દાઉદી વોહરાએ કોઈ પણ દિવસ ધર-
મ સંબંધી વાધો ઉઠાવ્યો હતો તે કંઈ તમે જાણતા હશેની ?

જ-તે કંઈ મેં નોંધ્યા નથી.

સ-જે કંઈ તમે જાણો તે અતરે જણાવો ?

જ-કોઈ નીકા કરવામાં જુલ થઇ હોય કોઈ એવી બાબતમાં
ચુક થઇ હોય. માણસગત જુલે તેમ તેઓએ કદી જુલ કીધી હોય.

મીં બીનીંગ-કોઈ મુસ્લાંજીનું શીક્ષણ ખોટું હોય એમ તમે

જાણો છો કે ? જ-માણસ જાત ભુલ કરે છે તેમ એઓએ કોઇ વળાએ ભુલો પલુ કીધી છે.

નામદાર જજ-વોહરાના ધરમ સંબંધી શીક્ષણ બાબે મુદ્દાંજી સામે કોઈ દાકદી વોહરાએ વાંધો ઉઠાવ્યો છે કે ?

જ-હા, એક નીકાના સંબંધમાં એમ વાંધો ઉઠ્યો હતો,

સ-તે શું ભુલ થઇ હતી ? જ-મને એવી ભુલ થઇ હતી એટલીજ ખબર છે.

સ-આએજ એક દાખલો છે કે ?

જ-ખીજ છે પણ મને તે ધ્યાનમાં નથી.

સ-તમો કપડવંજના વતની છો ? જ-હા.

સ-તમારા સગાંઓમાં છ મહીના થયા કંઈ લગન થયાં હતાં ?

જ-હા.

સ-તમે કપડવંજ કેટલી વખત જાવો છો ?

જ-વરસમાં બેથી ચાર વખત.

સ-તમે ત્યાં શું કામ જાઓ છો ?

જ-હું કંઈ ત્યાં જાયુકનો રેહતો નથી.

સ-તમો ઉપલા લગનમાં હાજર થવાને મુલાંજી પાસે રજા માંગવા ગયા હતા ?

જ-હું ગયો હતો નહીં. હું કીયામાં ગયો હતોજ નહીં.

સ-આ નેકાહ મુલાંજીએ કીધા હતા ?

જ-હા.

સ-કોઇ માણસ મારંજતે કે ચીડી લખીને તમે રજા માગી હતી કે ? જ-તેમ મેં કીધું નથી. મારી તરફથી કોઈ તેમ મથું

હતું એમ મેં વાત સમજી છે.

સ—અને તેમ રજા આપવામાં આવી ન હતી ? જ—હું તે જાણતો નથી.

સ—જેમ તમેને કોઈ માણસ ગયું તેની ખબર પડી તેમ ઉપલી રજાની કેમ ખબર ન પડી ? જ—મારે ઘેર જવાનો મને શું વાધો છે ? લોકોએ મારી આગલ એ બાબતમાં તરેલવાર વાતો કીધી હતી.

સ—રજા મળી છે એમ તો કોઈએ કહ્યું ન હતું ? જ—નહી.

સ—તમારા ભાગ્યા હાતીમભાઈને ત્યાં સુરતમાં લગન નીકળ્યું હતું ? જ—હા.

સ—તમે તે વખતે સુરત હતો ? જ—હું એકજ દિવસ ત્યાં હતો.

સ—લગનની ક્રિયા વખતે તમે સુરતમાં હતો ? જ—નહી.

સ—તેની આગળ પાછળ ? જ—નહી.

સ—તમે હાજર નહિ રહ્યા તેનું કારણ મુશ્કેલી રજા નહીં આપવાનું હતું કે નહીં ?

જ—હું નથી જાણતો.

સ—ત્યાં હાજર નહીં રહ્યા તેનું કંઈ કારણ જણાવશે ? જ—હું તે આપી શકતો નથી.

સ—દાકિની વોહરામાં કોઈ મસજિદ મુશ્કેલીની રજા વગર ખોલાય કે એક-જેન-ઉપલો સવાલ આવા વેપારીને પુછવાની શું જરૂર છે ? જ—હા તેમ ખોલી શકાય.

સ—આવી કોઈ મસજિદ ખોલવામાં આવી હોય તે તમે જાણો છો ? જ—નહી.

સ-જ્યારે જાહેર નીમાજ પઠાય છે ત્યારે છેવટે મુક્તાંજી માટે દુવા પઠાય છેની ?

જ-હા.

સ-હીંદુસ્તાનમાં દાઉદી વોહરાને લાગતા આશરે ૭૦ ગણા છેની ? જ-હા. કેટલાક મેં જોયા છે.

સ-તેમાં બેટ આપતાં તમેજી જોઈ છેની ? જ-હા.

સ-મરીનલાઇન-સમાં નાઠાભાઈનો ગલ્લો છે તે તમે જાણો છો ? જ-હું તે જાણતો નથી. મેં પાંચેક વરસ થયાં તે જોયો નથી. હું ત્યાં હાજર જતો નથી. હું તે બરાબર જાણતો નથી.

સ-કરાઈડ મારકીટ આગળ ઈગિરાહીમ મુરદીનની કબર તમે જાણો છો ? જ-હા.

સ-આદમજી પીરભાઈની કબર ચરનીરાડ તરફ છે ? જ-હા.

સ-ત્યાં ગલ્લો છે કે ? જ-હા.

સ-ત્યાં તમે કંઈ બેટ ધરી છે ? જ-હા.

સ-હું ત્યારે તમે એમન વલી સમજો છો ?

જ-હા.

સ-ધણા થોડાં વરસ થયાં એઓ મરણ પામ્યા છે. જ-હા.

સ-એઓ મોટા કંત્રાક્ટર હતા ? જ-હા.

સ-તેઓ મુક્તાંજીને માનતા હતાની ?

જ-હા.

સ-એમના મરણના ખીઝણા આગલ તમે હતા કે ? જ-નહી.

સ-આદમજી પીરભાઈના મલ્લાના નાણાનું શું થાય છે ?

જ-હું તે જાણતો નથી.

ચાંદાભાઈ ખોદાને પોંદ્યા હતા એવી માન્યતા.

ચાંદાભાઈ શેઠ ખૂદા સાથે સીધો મેલાપ કરીને વાતચીત કરે છે એમ તમો માનો છો કે ?

જ-હું કંઈ ખૂદા નથી કે તે જાણું.

ઉપલો સવાલ ફરીથી ખોલાસો કરી પુછતાં સાક્ષીએ હા પાડી હતી.

સ-આદમજી પીરભાઈના બાપમાંથી તમો એમજ માનો છો કે ?

જ-કોઈ માણસ ખરી જાય અને તે સારો માણસ હોય તો તેની આરજતે મેં વસીલો માગ્યો હશે કારણ તેઓ ખૂદાને જાણીતા છે; અને ખૂદાને પોંદ્યા છે.

સ-અને આ કારણેજ તમે વસીલો માગ્યો હતો ? જ-હા જેની તરફથી મારી હાજરત વધારે તમામ થઈ હોય તેને હું વધારે માન આપું. અને તેની કબર આગલ હું માનતા લઉં.

સ-તમો આદમજી પીરભાઈની કબર આગલ એવી કંઈ માનત લીધી છે કે ?

જ-નહી.

સ-ચાંદાભાઈ સીવાય બીજાઓના પણ ઓરસના જમણ થાય છે ની ? જ-વરસીના અને ઓરસના જમણ થાય છે.

સ-જેનાબી ઓરસના જમણ થાય તેઓ વલી હોય છે ની ?

જ-ધણા ખરા તેઓ વલી હોય છે.

સ-વલી સીવાય બીજાઓના કોઈ ઓરસના જમણ થાય છે ?

જ-ઓરસ નહી પણ મરણની વરસીનાં જમણ થાય છે. ઓરસનું જમણ જુદું અને વરસીનું જમણ જુદું.

સ-એ બે વચ્ચે ફરક શું ? જ-વલીના બાપમાં મોટી સદર

કહ્યા અથવા બંદગી હોય અને સાધારણ માણસના જાતમાં ને નાની હોય.

સ-ઝોરસમાં મોટી બંદગી પદાય છે કે ?

જ-હા.

સ-એકસ બંદગી તો બધાના જાતમાં એક સરખી હોય છેની ? જ-હા.

સ-આદમજી પીરમાઇના વરસીના જમણમાં તમે જાઓ છો કે ? જ-એકાદ વખત ગયો હોયજ પણ તે કીયા વખતે મોડો ગયો હતો.

સ-તેને તમે ઝોરસ કહો છો કે ? જ-નહી હું તેને વરસી કહું છું.

સ-સદરકક્ષામાં પાક કોરાનમાના પારાઓ પદાય છે કે ? જ-હા.

સ-કોરાન સીવાય એવા જમણમાં બીજી કંઈ બંદગી પદાતો નથી ? જ-બહરમ રાતે મરસીઆ પદવામાં આવે છે.

સ-આદમજી પીરમાઇના ઝોરસ વખતે મરસીઆ બણવામાં આવે છે કે ? જ-હું તે જાણતો નથી એઓ રમજન મહીનામાં ગુજરી ગયા હતા તેથી મરસીઆ પદાય નહી.

સ-કોઈ ચાંદાબાઈના ઝોરસના જમણ વેળાએ હાલના મુઘાંજી હાજર હોય તે વખતે તમે હાજર હતા કે ? જ-મને યાદ નથી.

સ-તમે કદાચ મુઘાંજી બદરૂદીનના વખતમાં હાજર હતા ? જ-હા.

સ-તેને કેટલો વખત થયો હશે ? જ-મને ધ્યાન નથી.

સ-તમે એવા ઝોરસ વખતે મરસીઆ બણનારા કોઈને મુઘાંજીને રજા લેતા જોયા હતા ?

જ—ધણાઓને મેં જોયા છે પણ હું તેઓના નામ દહ શકતો નથી.

સ—તે વખતે શું કરવામાં આવે છે ? જ—મુઝાંજીને સલામ કરીને પછી મરસીઆ બાણવામાં આવે છે.

સ—આએ મરસ્યા છેની (સાક્ષીને દેખાડીને) તે તમે મુંઝ-કમાં ખરીદ કીધા હતો ? જ—હા.

સ—કેટલો વખત થયો હશે ? જ—મને કંઈ યાદ નથી.

સ—તમે એકા વખતે આ ખરીદી કીધી હતી કે ?

જ—જુદી જુદી વખતે.

સ—છેલા પાંચ વરસમાં કીધી હશેની ?

જ—મને કંઈ યાદ નથી.

સ—ખીજખી કાંઈ એવી કવીતા તમારી પાસે હશેની ? જ—હા.

સ—ચાંદાભાઈ સીવાય ખીજ કોઈની સીકતની ? જ—હા.

સ—તમે આ નકલ મીઠા એનજીનીયરને ક્યારે આપી ?

જ—છ મહીના થયા હશે.

સ—તમે આએ ખરીદી ક્યાંથી ? જ—મને યાદ નથી.

સ—તમે સહેલાઈથી અરેખીક વાંચી શકો છો ? જ—હા.

સ—આમાનો મોજેજનો કોઈ પણ ભાગ તમે વાંચશો ?

જ—હા.

સ—મોજેજ વીશે તમે અંદરનું લખાણ જાણોછોની ?

જ—હું તે વાંચ્યા વગર કહી શકું નહિ.

સ—ધણાહીમ અબદુલ કાદર કોમના એક શેઠયા છેની ?

નામદાર જજ—એઓએ પાંચ કુટુંબના નામ આગલ આપેલાં છે.

મીઠ બીનીંગ—હું તે છુટા છુટાં જાણવા માંગુ છું. જ—હા.

સ—હસનઅલી અબદુલઅલી એક શેઠયા હતાની ? જ—હા.

સ—ધણરાહીમ અબદુલકાદર શેઠયા હતા કે ? જ અબદુલ કાદર ધણરાહીમ નામના શેઠયા હતા.

સ—શીદાઅલી હુસેનઅલી ખંખાતી એક શેઠયા હતા ? જ—હા.

સ—અબદુલાબાઇ ફકરજુલાબાઇ મુનીમ પણ શેઠયા હતા ?

જ—હા.

જ—મસુદઅલી ખંદુકવાલા એક શેઠયા હતા ?

જ—હા.

સ—અબદુલહુસેન તંજુવાલા કોણ હતા ?

જ—હું એણખતો નથી.

સ—અબદુલ તખયમ કરીમબાઇ ?

નામદાર જજ—હું એક કનાક સુધી તમારા નામની ટીપ સંખ્યવા માગતો નથી.

સ—મુલાઇ સાહેબના ડાખા હાથ ઉપર એસવા માટે તેમની ખાશ રંગ જોઈએ છેની ?

જ—હા.

સ—તમેને કંઈ એવી રંગ મલી છે ? જ—મેં એ માટે શોખ રાખ્યોજ નથી.

સ—તમારી કોમમાં તે મોટું માન ગણાય છેની ? જ—હા.

સ-મરસીઆ પદનારાઓને કંઈ પદસિ આપવામાં આવે છે કે ? ગુજરી ગયલાંના સગાવાહલાંઓ કંઈ આપતા હશેની ?

જ-નહિ.

સ-સર આદમજી પીરભાઈના બેટાઓ સાથે તમેને ઘણી મીઠાચારી છે ? જ-હા.

મી૦ તારાપોરવાલાઓ સાક્ષીની કરેલી તપાસ.

મી૦ તારાપોરવાલાની તપાસમાં સાક્ષીઓ નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું-

સ-ચાંદાભાઈ સીવાય ખીજ વડી તમે જણુતા હશેની ? જ-ઘણું છે સમજા નામની કીતાબમાં તે જણાવેલા છે.

નામદાર જજે આ કીતાબનો અર્થ જણવા માંગતાં ત્રાનસક્રેટરે તે જણાવ્યો હતો.

સ-ઈમામના કે વડીના નામે ઉપલી સમજમાં જણાવેલા છે ?

જ-બધાં.

સ-તમે કોઈ ખીજ વડીના નામે જણાવે છે ? જ-કાદા અંદાજ નામના દાર્દી વોદરા હતા તમે એક મેફત હતા.

સ-ચાંદાભાઈ જેવા વડા.

નામદાર જજ-એઓએ સાફ કહ્યું છે કે સમજામાં તે તમેને મક્કમે.

સ-કોઈપણ પાક માણસ જે દાર્દી વોદરા હોય તે મરણ પછી તમારી તરફથી વડીલો ચલાવે એમ તમે માને છે ? જ-હા.

એડ. જેન-તમેએ નાદાભાઈની કચરનો ઓરસ સાંભળ્યો છે ?

જ-નહી. પણ વડી તરીકેનું તેમનું નામ ઉપલી કીતાબમાં છે.

સ-ઈબ્રાહીમ નુરદીનનો કોઈ ઓરસ બરાય છે ? જ-હા તે જણાવેલો નથી.

સ—તમે ચાંદબાઇની ખસીદમાં બે વરસ થયા ગયા નથી, તો હાલમાં તમે ક્યાં નીભાજ પડે છે ? જ—ઘેરમાં પડું છું.

શેખ ફઝલુલાલાખાનની જુવાની.

શેખ ફઝલુલાલાખાનએ એડજેન. ના સવાલોમાં નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સાક્ષીની બુઝારગીના સખબે કોરટે એમને ખુરસી આપી હતી. એઓએ ઈંગ્રેજમાં જુવાની આપી હતી.

સ—તમે દાગિદી વોહરા છે, તમારી ઉંમર યું ? જ—હા—મારી ઉંમર ૬૯ વરસની છે.

સ—તમે મુઝબ યુનીવર્સિટીના ઈન્સ્ટ્રુએટ એક ફેલો અને અરેબીના મોટા સ્કોલર છે ? તમે એમ. એ. સુધી અરેબીક ભણવા ના પરીક્ષક છે ? જ—હા.

સ—તમે મુઝબમાં કેટલાક વરસ થયાં રહે છે ? જ—આશરે ૫૦ વરસ થયાં.

સ—તમે પેહલાં ઇંગ્લેન્ડને ઇસલામ સ્કુલના હેડ માસ્ટર તરીકે આવ્યા હતા ? જ—હા.

સ—તે મુઝબની મુખ્ય ઇસલામી સ્કુલ છે ? જ—હા,

સ—કેટલા વરસ હેડ માસ્ટર હતા ? જ—૩૬ વરસ.

સ—તમે ચાંદબાઇના ગણા વીધે જાણો છે ? જ—હા.

ચાંદબાઇ બાબે સાક્ષીની માન્યતા.

સ—ચાંદબાઇને તમે કેમ પીછાણો છે ?

જ—એક વલી તરીકે.

સ—ચાંદબાઇને વોહરાઓ કેમ ઓળખે છે ? જ—એક વલી તરીકે હું જાણું છું ત્યાં સુધી.

સ—તમેજે એમની કપર ઉપર બેટ ધરી છે ?

જ—હા.

સ—તે કેવી માનતા હતી ? જ—ખીમારીમાંથી સાળ થવાની, કંઈ ઉમેદ પાર પડવાની. હું ખીમાર હતો ત્યારે સાળે થાઉં તો બેટ ધરવાની મેં માનતા કીધી હતી અને સાળે થતાં તે ધરી હતી.

સ—તમે સાળ થયા તે કાણુને આભારી તમે માનો છો ?

જ—મારી માનતાને.

સ—દાઉદી વોહરાઓ એવી માનતા લે છે ?

જ—હું જાણું છું ત્યાં સુધી તે લે છે.

સ—તમે કોઈ વેળાએ એવું સાંભળ્યું છે કે ? આ બેટો મુશ્કેલ માટે છે ? જ—નહી.

સ—તમે મસજીદ અને કપર વીશે જાણો છો ? જ—હા તે કાઠની અને ચાંદાભાઇની મસજીદ તરીકે જાણખાય છે.

સ—ત્યાં કોઈખી ઇસલામી જઈ શકે ?

જ—તે દાઉદી વોહરા માટે વકફ થયેલી છે પણ ખીજા કોઈ ઇસલામીને ત્યાં જતો અટકાવી શકાય નહીં.

સ—તમે એવું સાંભળ્યું છે કે મુશ્કેલ કોઈખી વખતકોઈ મસજીદ બંધ કરવાનો દાવો કરે છે. જ—હા એવું સાંભળ્યું છે, પણ તેમ તેઓ કરી શકે નહીં. એક મસજીદ હમેશા બંદગી માટે ખુલી રહેવી જોઈએ.

મુશ્કેલ પુરહાનુદીન ચાંદાભાઇ માટે શું કહે છે ?

સ—આ (પત્ર આપીને) ચાંદાભાઇ માટે એમાં શું લખેલું છે. તેમાં મુશ્કેલ પુરહાનુદીન સાહેબ ચાંદાભાઇ માટે શીક્ષતમાં શું લખે છે. જ—ચાંદાભાઇને માટે તેમાં એક પછાં પાક માણસ, એક ઓ-

લાભા સારાં કામો કરનાર નેક માણસ જણાવ્યા હે. એવા સખુનો કોઇ સાધારણ માણસ માટે વપરાય નહીં.

સ-ચાંદાભાઈની કબર આગળ દંધ લેખો ટાંગ્યા છે કે? જ-હા, કેટલાકોને ફેમ કરીને ટાંગવામાં આવ્યા છે, જેમાના બે મેં બરાબર જોયા છે, જેમાં “ વલી ” “ તકી ” તરીકે ચાંદાભાઈને ઓલખાવ્યા છે. “ તકી ” એટલે પાક માણસ, છેલ્લાં ૧૦ દીવસ થયાં મેં એ લેખો જોયા હશે.

સ-ચાંદાભાઈની કબર ઉપરની ભેટો તમે કોણને આપેલી ગણે છો? જ-શેઠ ચાંદાભાઈ માટે.

સ-ભેટ શા માટે ધરવામાં આવે છે?

જ-સખાવતના કામ માટે.

સ-સખળાઓ એ નેમથીજ આપે છે કે?

જ-હું જાણું છું ત્યાં સુધી.

એકવાકેટ જનરલે અતરે જણાવ્યું કે ઉપલા પત્રના બાબમાં હું કોઇ વેગાએ સાક્ષીની લંચાણ તપાસ ચલાવવા માગું છું.

ખાદ દીક્ષીન માટે કોરટ ઉઠી હતી.

દીક્ષીન પછીની તપાસ.

શેખ શફજુલાભાઈએ બપોર પછી મી. બીનીંગની વધુ તપાસમાં નીચે મુજબ જુલાઈ આપ્યા હતા—
મી. બીનીંગ-તમે દાઉદી ચોહરા કે.મની ધરમ કેતામોથી વાકેફ છો? જ-હા.

સ-મુઘાંજનું સુરતમાં કેતામખાનું છે?

જ-હા—મેં તે જોયું નથી.

સ-તમે મુઘાંજને ૫૧ મા “ દાઇ ” ગણે છો? જ-હા. સીલસીલા બંધ તેમ છે.

સ—ઈમામ ગોશનશીન થયા હતા તેમના તેઓ જાહેરશીન છે; અને ખોદાના પ્રતીનીધી છે; જ-હાં.

સ—દાઉદી વોહરામાં ખીજ કોઈ “દાઉ” નથી? જ—નહી.

સ—તમે જુવાન હતા ત્યારે મીશાક લીધો હતો? જ-હા-મેં કેટલીકવાર લીધો હતો.

સ—તમે મીશાકની શું મતલબ સમજો છો જ-ઈમામ તરફ મક્કાદાર અને ચુસ્ત રહેવાનો તે એક જાતનો એકરાર છે.

સ—રકાના સંબંધમાં મુશ્કેલી અથવા તેઓમાં નામગીરી સહી કરે છે કે? જ-ફક્ત તેઓ “ખીસમીલાહ” ખોલો તેની ઉપર લખી આપે છે.

સ—ચાંદાબાઈ તેઓની જીંદગીમાં કોઈ મોટા ધાર્મિક પુરુષ હતા નહીં. જ-તેઓ એક ધર્મચુસ્ત વેપારી હતા એમ હું જાણું છું તેઓ ધર્મ તરફ માન ધરાવતા હતા. અને કર આપતા અને બંદગીમાં મક્કાચલ રહેતા અને તે વેળાના મુશ્કેલીના એક શાગરીદ હતા.

સ—“વલી” એટલે તમે શું સમજાવશો?

જ—ખૂદાની હજુરમાં લોકો તરફથી વસીલો ચલાવે તે વલી.

સ—તમે માનો છો કે ચાંદાબાઈ બેહસ્તમાં છે. Heaven અથવા intermediary state માં છે, જ-તેઓ (Heaven) બેહસ્તમાં છે.

ક્યામતની આગમન બેહસ્તમાં જઈ શકે કે?

સ—ક્યામતની આગમન એક દાઉદી વોહરા બેહસ્તમાં જઈ શકે કે? જ-પોતાની કરણી પ્રમાણે કોઈ બેહસ્તમાં જઈ શકે છે.

સ—હીદમાં મક્કા સાથની દાઉદી વોહરાઓની ધણી કમરો છે? જ-હા ધણી છે.

સ-તેઓ સધળી ઓલીયાઓની છે ? જ-હા,

સ-આદમજી પીરભાઈ એક વલી છે કે ?

જ-તેમને તેમ ગણવામાં આવતા નથી.

સ-સધળાઓ કંઈ વલી નથી. જ-મોટા ભાગે કંઈ મોજેજી

દેખાડ્યા હોય એવા વલીઓની કચરો છે.

સ-તમે એવું માનો છો કે એક માણસ માનતા લીએ અને તે મુજબ ચાલ તો મોજેજી કહેવાય અને કચરવાલા વલી કહેવાય ?

જ-હા.

સ-જેમ વધુ માનતા લેવાય તેમ લોકોને વધુ ચકીન આવે ?

જ-હાં.

સ-તમે કોઈ કેતાબમાંથી બતાવશે કે એક ઓલીયા ખૂદા હજુર એક મરણ પ.મેલા માણસના બાપમાં વસીલો ધરાવે ?

જ-આ સવાલ ધારમીક બાબતનો છે. એવું કંઈ ચોક્કસ લખાય કેતાબોમાં નથી, પણ લોકો તેવા ઓલીયા વીશે એવું ચકીન ધરાવે છે.

સ-ઇસ્લામીઓમાં કેતાબ પ્રમાણે કંભોમોજ મોટા ઓલીયા હતા. જ-તેઓ સવેથી મોટા દરજ્જાના છે તેમ ખાંજીઓ પણ ઓલીયા છે.

સ-તમારી ઇસ્મ કેતાબમાં તેવું નથી છતાં તમે શું કામ તેવું માનો છો ?

નામદાર જજે આ સવાલ પુછવા લીધો ન હતો.

સ-તમે એક માણસને તમારા ચકીનને લીધેજ ઓલીયા તરીકે માનો છો, જો કે ધરમમાં તેવું કંઈ ફરમાન નથી. જ-હા.

સ—કેટલાક સુનીઓએ માજેજ કીધા હોય તેઓને ઓલીઝ
ચરીકે તમે માનશો કે ?

જ—સુની મુસલમાનો તેમ માને, અમે માનતા નથી.

સ—ચાંદાભાઈ સીવાઈ ખીજી કપરો ઉપર તમે બેઠ ધરી છે ?

જ—મુલ્લાં વાહેદાઈ સાહેબની સુરતમાં કપર છે ત્યાં મેં બેઠ ધરી છે.

સ—તેઓ મુલ્લાંજીના કુટુંબના છે કે ?

જ—નહી.

સ—તેઓ કોઈ મોટા ઓલીયા હતા ?

જ—તેઓ ચાંદાભાઈ જેવા પરહેજગાર પુરૂષ હતા.

સ—તેઓ એક મુલ્લાં કે વીદવાન હતા ?

જ—તેઓ મુલ્લાં નહી હતા, મુલ્લાં સરવેથી ઓછી પાયરીનો એક
ધરમગુર હોય છે.

સ—“ દાઈ ” પછી “ માજુર ” હોય છે ત્યારપછી “ મુકાસાર ”
ત્યારપછી “ શેખ ” હોય છે પછી “ મુલ્લાં ” આવે છેની ? જ—હા.

સ—સવળા ધરમગુરોને કંઈથી વીખ્યાતી હોય છેની ?

જ—કેટલાક દાખલામાં તેમનો ઓધો નેમી આપેલો હોય છે, જ્યારે
ખીજીઓ પોતાના દલમથી જાણીતા હોય છે.

સ—“ શેઠ ” શબ્દ કંઈ ધારમીક અગત ધરાવતો નથી ?
જ—નહી.

સ—મુલ્લાં ધરમના સખદો આપે અને મુલ્લાંજીના હુકમથી બંદગી
પઢાવે ? જ—હા.

સ—ગણા ઉપર બેઠ ધરતી વખતે તમે જાણતા હતા કે મુલ્લાં-
જીના અખતયારમાં તે છે ?

જ—હા પણ તે મુલ્લાંજીની ખાનગી મતા નથી.

સ—તમે મુઠાંજી આ અખતયાર ધરાવે તે સામે કંઈ વાંધો રાખો છો ?

જ—નહી. કોમના વડા તરીકે અખતયાર રાખી શકે.

સ—કોઈ દાઉદી વાહરાએ આ મુઠાંજીના અખતયાર સામે અતયાર મુધી દાવો ઉઠાવ્યો છે કે ?

જ—આગળ મુઠાંજી કે જમાત તરફથી હીસાળ રાખવામાં આવતો હતો એટલે કંઈ વાંધો ઉઠવાના સંભવ રહ્યા હોયજ નહીં.

સ—કોઈ જમાતે એવા ફંડના મેનેજર નેમ્યા હોય એવું તમે જાણો છો ? જ—હું કરાંચી માટે જાણું છું મુંબઈ માટે જાણતો નથી.

સ—મુંબઈમાં મેનેજરો મુઠાં માટે જે હીસાળ રાખે છે કે તે ઉપરાંત કંઈ બીજા હીસાળ તમે જાણો છો; જ—હું જાણું છું પણ મને ખરાબર યાદ નથી.

કરાંચીની જમાતના ફંડની વ્યવસ્થા કેમ થાય છે.

સ—કરાંચી માટે તમે શું જાણો છો.

જ—કરાંચીમાં ફક્તે દુશેની, નામે ફંડ રાખવામાં આવે છે. તે પ્રજા તરફથી કિલું કરવામાં આવ્યો છે તેનો એક જમાત તરફની મેનેજીંગ કમીટી તરફથી, હીસાળ રાખવામાં આવે છે હું ત્યાં ગયો નથી. પણ હું એ સઘલી વીગત જાણું છું.

સ—આ વહીવટ મુઠાંજીના હુકમથી થાય છે ની ?

જ—તે હું જાણતો નથી હું એટલું જાણું છું કે મુઠાંજીને કંઈ પણ અખતીયારી વગર સ્વતંત્ર રીતે ત્યાંની કમીટી આ હીસાળ રાખે છે. મુઠાંજીના હુકમથીજ તેમ કરવામાં આવે છે કે નહીં તે હું જાણતો નથી.

સ—મુઠાંજીના કરાંચીના પ્રતીનીધી એક આમીલ છે. જ—હા-

સ-તેમની નેમાણુક ક્યારે થઇ છે? જ-તે હું જાણતો નથી.

સ-શેષ તદ્યયબલાઇ ત્યાંના તે વખત આમીલ હતા. જ-તે હું જાણતો નથી હું કરાંચી કદી ગયો નથી.

સ-મુલાંજની રજા વગર કોઇ ખીજા ફંડનો હિસાબ ચાલતો તમે જાણો છો? જ-ખંભાતમાં એવું ફંડ છે એમ મેં સાંભળ્યું છે.

સ-મુલાંજને આવા ફંડોના વહિવટમાં વચ્ચે પડવાનો હક છે એવું તમે માને છો.

જ-હું કંઈ કહી શકતો નથી. જ્યાં મુધી તેનો વહિવટ ખરાબર ચાલતો કંઈ વાંધો હોયજ નહીં.

સ-મુલાંજ તમારા મીશાકના દરમાન પ્રમાણે કંઈ લુલો કરે કે? જ-તેઓ એક આદમજાત છે માટે કેમ નહીં લુલ કરે.

સ-સઘલા ૫૧ દાદઓ આવી લુલને પાત્ર છે કે? જ-હા.

સ-છમામે એવી લુલો કરે કે? જ-નહિ તેઓ અચુક છે. તેમ અમારી કિતાબોમાં લખેલું છે.

સ-તમે એવી કિતાબમાંથી મને આવું બતાવી શકશો? જ-હું તેમ કરી શકતો નથી.

સ-છમામ લુલ કરે નહિ અને દાદ લુલ કરે એવું મને કિતાબમાંથી બતાવશો? જ-તે હું બતાવી શકતો નથી.

સ-આવી કોઇ સતરો તમેને મને બતાવવી પડશે કે જેમાં ઉપર મુજબ દાદ લુલો કરે અને છમામે લુલો નહીં કરે એમ દર્શાવ્યું હોય તે ગુરવારે મને બતાવજો.

સ-આ અચુકને માટે શુ શબ્દ છે? જ-“ માસુમ ” છે.

સ-દાદને માટે “ કલ-માસુમ ” શબ્દ છે?

જ-હા.

સ-કલ-માસુમ કોઇ બીજા માણસ માટે વાપરવામાં આવ્યો નથી. જ-નહી.

સ-દાકિદી વોહરાઓ દાઇ જે ધરમની કિતાબો રજુ કરે તે માનવાને બંધાયલા છે ની ?

જ-હું આ સવાલ બરાબર સમજ્યો નથી.

નામદાર-જજ-મને પોતાને આ સવાલ સમજ નહી પડે એવો લાગે છે.

સ-જો મુઠ્ઠાંજી કસમ ઉપર એક કિતાબ રજુ કરે અને જણાવે કે આ કિતાબ તમારે માટે છે તો દાકિદી વોહરા તે કમુલ કરે કે ?

જ-દાકિદી વોહરાની સધલી કિતાબો સરવેને જાણીતી છે.

સ-સુરતનું મુઠ્ઠાંજીનું કિતાબખાનું તમે જાણું છે કે ? જ-નહી.

સ-કેટલાક દાઇઓએ પોતે કિતાબો લખી છે ? જ-હા.

સ-તમે ધરમની કિતાબો છેલ્લાં કેટલો વખત થયા વાંચી હશે.

જ-જ મહીના બાર મહીના કે તે વખતે કોઇબી વેળાએ મેં વાંચી હશે.

સ-(સાક્ષીના હાથમાં એક કિતાબ આપીને) સદર કહ્યાની બંદગી થણી જુની છે ?

જ-હા.

સ-ઉપલી બંદગીમાં દરજ્જાન શબ્દ છે તેનો અરથ શું ?

જ-ઓહો.

સ-જન્મતનો અર્થ શું ? જ-એહસ્ત, હું એ બંદગી જોવડ માણું છું.

મી० બીનીંગ-હું તે તમોને બીજી વેળાએ દખાડીશ.

સ-" જન્મત " અને " દરજ્જા " શબ્દ તમે જોયા છે.

જ-હા. મેં જોયા તેનો અર્થ એવો થાય છે કે "મૂદતાલા એમને એહસ્તમા દરજ્જો આપે. " એહસ્તમાં જાતજાતના દરજ્જા હોય

છે. આવા સમ્મદો ઓલીઆઓ કે મહાન પુરુષો કે પાક શખસો માટેજ વપરાય છે.

સ-૫૧ દાઘઓની તવારીખ દરમ્યાન કોઇથી વેગાએ જમાતે એવું જણાવયું નથી કે ફલાણા દાઘએ કંઈ ભુત્ર કીધી છે ? જ-હોયથી. કોઇ કેતાબમાં હોય જે મારા વાંચવામાં આવી ન હોય.

સ-દાઘની સત્તા સામે કોઇ જમાતે વાધો ઉઠાવ્યો એવું તમે કેહશો ? જ-હું તે જાણતો નથી.

સ-મુઘાજના હુકમ વગર કોઇ મદ્દો રાખવામાં આવ્યો હોય એવું તમે જાણો છો ?

જ-હોયથી હું તે જાણતો નથી.

સ-દાઉદી વોહરાની કોઇ મસજીદ મુઘાજના હુકમ વગર ખુઝી મુઝી હોય એવું તમે જાણો છો ? જ-હું તે જાણતો નથી.

એડ૦ જેનરલે અતરે ફધએ હુશેન ફંડના હીસાબની કિતાબની નકલ કોરટમાં રજુ કીધી હતી.

મોહરમના દરમ્યાન મુકદ્દમે મુલતવી રાખવાની માગણી.

મી૦ ખીનીંગ-આવતા ગુરવારે મોહરમનો તેહવાર શરૂ થનાર છે તેથી હું ૯ દીવસ સુધી તે દીવસથી આ મુકદ્દમે મુલતવી રાખવાની રજા માંગુ છું.

નામદાર જજ-આવી રીતે ૧૦ દીવસ સુધી મુકદ્દમે મુલતવી રાખવા હું દધશ નહીં.

એડ૦ જેન૦-હું કોઇની ધરમની લાગણીની વચે આવવા માગતો નથી પણ ખચીત આમ બનવા જોગ મને લાગતું નથી.

નામદાર જજ-આવો મુકદ્દમે આટલા દીવસ મુલતવી રાખ્યા શકાય નહીં.

એડ૦ જેન૦—આ બાબતનો કંઈ તોડ કાઢાડી શકાશે. હમણા તો ચાલવા દેવો પછી એ બાબત નકી કરી શકીશું એ બાબતમાં અરજી કરવામાં આવશે.

નામદાર જજ—ગુરુવારે એપીકેવીડ નોંધાવેો પછી હું ચક્રાવીશ અતરે હું કંઈપી ઠરાવ ઉપર આવી શકતો નથી.

એડ૦ જેન૦—અમારા કુલ મુકદ્દમો મુલતવી રાખવા માગતા નથી.

આ કોર્ટમાં પક્ષકારો મોહોરમ ઉપર આવે છે તે તે મુજબ આ મુકદ્દમામાં કાં નહીં કરવામાં આવે ?

નામદાર જજ—તમે અરજી કરશો પણ હું શું ઠરાવ કરીશ તે કહી શકતો નથી. ગુરુવારે તમે અરજી કરી શકશો. હવે બીજા શાક્ષી રજુ કરો.

મી૦ સીરાજુદ્દીન વાસીની જીબાની.

મી૦ સીરાજુદ્દીન મહમદઅલી વાસીએ અતરે એડવોકેટ જનરલની તપાસમાં નાંચે મુજબ જવાબ આપ્યા હતા.

હું દાકિદી વોહરો છું. મારી ઉંમર ૪૮ વરસની છે અને ૩૦ વરસ થયા મુંબઈમાં રહું છું. યુરોપથી અને અમેરીકાથી દર વરસે હું રૂપીઆ ૨૫ થી ૩૦ લાખનો માલ મંગાવું છું અને વેપાર ચલાવું છું.

સ—તમે ચાંદાબાઈની કબર અને મસજિદ જાણો છો ? જ-હા.

સ—ચાંદાબાઈને તમે શું સમજે છો ? જ—એક ઓલીઆ હું ગણું છું. (વલી પણ કહેવાય એમ અતરે કોર્ટના ઇન્ટરપ્રિટરે જણાવ્યું હતું).

સ—આ કબર ઉપર વારે વારે તમે બેટ રજુ કીધી છે ?

જ-હા વારે વારે.

સ-તમેને તેમ કરવાને શું સમજ હતો ? જ-હું ચાંદાભાઈની માનતા લઉં અને તે માફક માફ કામ થાય તો હું કપરને ભેટ કહું અને માનતાના પરીણામ તરીકે તેમ કહું.

ચાંદાભાઈના વસીલાની શાક્ષીની માન્યતા.

સ-તમારી માન્યતા કેવી હતી ? જ-હું રકુલની પરીક્ષા પસાર થવાની માન્યતા લેતો અને પાસ ચરાર્થી હું ભેટ ધરતો હતો.

સ-તમે પરીક્ષા પાસ કીધી તે કોણને આભારી ગણ્યો છો ? જ-ચાંદાભાઈએ વસીલા કીધો એમ માનવાને અને તેમ થવાને આભારી.

સ-ખીજી કંઈ માનતા લીધી હશેની ?

જ-મેં ઘણી માનતા લીધી છે, વેપાર, ધંધા બાબત લીધી છે, સંસારી બાબતમાં પણ લીધી છે.

સ-સંસારી બાબતની જે તમેને કંઈ અડચણ નહીં હોય તો મને જણાવશો કે કેવી માનતા હતી ? જ-મારી દીકરીને બાળક આવતરવાની વધી હતી. અને તેણી તે વેળાએ ઘણી હલાક થતી હતી, તેથી ચાંદાભાઈની માનતા મેં કીધી અને તે પછી તેણીએ સહેલાઈથી બાળકનો જન્મ આપ્યો હતો.

સ-તમે ગદ્દામાં પગસા કોના માટે નાખ્યો છો ? જ-ખૂદાના નામે અમે નાખીએ છીએ.

સ-તમે તમારી કોમમાં જાણીતા આસામી છો ? જ-હા સાધારણ રીત જાણીતો છું.

સ-જેમ તમે ચાંદાભાઈ વીશે વિચાર રાખ્યો છો તેમજ સંઘળાઓ માને છે કે

જ-હા.

સ-તમારી માફક સંઘળાઓ માનતા લે છે ? જ-હાં.

સ-ચાંદાબાઇનો ઓરસ દર વરસે થાય છે.

જ-હા.

સ-તેની આગલી રાતના શું થાય છે. જ-ચાંદાબાઇની મસજીદમાં એક મોટી મઠલીસ થાય છે, જેમાં મુઘાંજી અથવા તેમના ગેરહાજરીમાં કોઈ આમીલ પ્રમુખપણું લે છે દરેક મોહાલ્લાના આમીલો પણ ત્યાં હાજર રહે છે. શેરીઆઓ મુઘાંજી વગેરે ત્યાં હાજર રહે છે. આશરે ૧૦૦૦ થી ૧૨૦૦ લોકોથી મસજીદ બરાઈ જાય છે.

સા—તમે એવી મીજલસમાં કેટલીવાર ગયા હતા ?

જ—પાંચેક વખત ગયો હતો.

સ—મુઘાંજીને તમે કેટલીવાર જોયા હતા ?

જ—આગલા મુઘાંજીને એક વખત મેં જોયા હતા.

સ—મઠલીસમાં શું કરવામાં આવે છે ?

જ—પાકકુરાન બહુવામાં આવે છે દરેક જણ એક સીપારો જે એ લખાણનો ૩૦ મો ભાગ છે તે પેઢી જાય છે. પછી મુઘાંજી અથવા તેમના નાયબ સદરકલા તેમજ ફાતીઆ ચાંદાબાઇ મારે પડે છે. પછી મુઘાંજીના હુકમથી મરસીઆ બણે છે. આ મરસીઆના ચાંદાબાઇ શેઠના મોજેજી ગાવામાં આવે છે જે મોજેજી તેમના મરણ પછી બનેલા હતા.

સ—(કીતાબ દેખાડીને) આ મરસીઆની કીતાબ છે કેની ?

જ—હા.

સ—તમે આ કીતાબ આગલ જોઈ હતી ?

જ—હા, મેં આગલ એવી કીતાબ વાંચી હતી.

સં—આ ચોક્કસ કીતાબમાંથીજ મરસીઆ બહુવામાં આવે છે ? જ-આવી કોઈ કીતાબમાંથી.

સ—એ વેળાએ રોશની કરવામાં આવે છે અને ઉરસ પણ બરવામાં આવે છે. જ—હા.

અને કોરટ ગુરવારે સવાર ઉપર મુલતવી રહી હતી.

મીં બીનીંગની અરજી.

મીં બીનીંગે સાંજે ૪-૦ કલાકે કોરટને મોહરમને માટે કેસ મુલતવી રાખવાની અરજ કીધી હતી, પણ નામદાર જજે તે નહીં સ્વીકારી તે માટે એક સોમંદનામું (એક્ષીટેવીટ) આપવા કહ્યું હતું. અને તે ગુરવાર સુધીમાં નોંધાવવા કહ્યું હતું. મીં બીનીંગે એ ઉપરથી કહ્યું હતું કે ગુરવારે અમે તેમ જો નહીં કરી શક્યે તો અમે આવતા મંગળવારે આ સોમંદ નામું નોંધાવવા માંગીએ છીએ.

નામદાર જજ—હું તેમ કરવા દૃઢ નહીં. તમારે જો કંઈ એક્ષીટેવીટ કરવી હોય તે ગુરવારેજ કરવી જોઈશે. વળી હું મુકદ્દમા મોહરમને માટે મુલતવી રાખવાને કોર્ટની રીતે બંધાતો નથી એ માદ રાખજો.

મુકદ્દમા નીકલતાં શરૂઆતમાં એડવોકેટ જનરલે જણાવ્યું હતું. કે અમારા સાક્ષી રોષ કષ્ટજીનામાઈને ધરમની કિતાબ બાબત સામી પક્ષ તરફથી તપાસવામાં આવનાર છે તે બાબતમાં તેઓએ ફકરાઓ ટાંકી બતાવવાને ગયા મંગળવારે જણાવ્યું હતું. તેને બદલે તેઓએ અમોને ૪૨ કિતાબોની એક ટીપ પુરી પાડી છે. આમાંની એક કિતાબના ૭ વોલ્યુમ અને બીજી એક કિતાબમાં ૪ વોલ્યુમ છે.

અમારા સાક્ષીને એવો સવાલ પૂછવામાં આવ્યો હતો કે તેઓ કે.ધ. ધરમની કિતાબ ટાંકવા બાબે વાંધા દરશાવે છે કે ?

નામદાર જજ—હા એવો સવાલ પૂછવામાં આવ્યો હતો.

મી० બીનીંગ—હું ધણો ઇતિહાસ છું કે મુશ્કાંતની સુરતના કિતાબખાનામાંની કિતાબોનું જે લીસ્ટ અમે આપ્યું છે તેની સઘલી નકલો સામી પક્ષ પાસે હોય. મુશ્કાંતના કિતાબખાનામાં ૪૦૦૦ કિતાબો છે. તો તેવી અગતની કિતાબોમાંથી અમે કેવી રીતે ફરાર દેખાડીયે ?

નામદાર જન—તમે એમ ફરાર દેખાડશો તોજ કોર્ટનું કામ સહેલું થશે,

એડવોકેટ જનરલ—હું ધર્મ સંબંધી તકરારમાં ઉતરવા બીજકુલ માંજતો નથી. મને શક્ત ત્રસ્ટના કાયદાની નજરે કામ કરવું છે, પણ મારા વિદ્વાન મીત્રે જે વક્તવ્ય અપત્યાર કીધી છે તે ઉપરથી વોલર કોમની ધાર્મિક લાગણી દુખાય એવી તકરારમાં ઉતર્યા વગર મારેથી રહેવાય એમ નથી. હું ધર્મની કિતાબમાંથી મારા સાક્ષી ધર્મને લગતા કાયદા અને ધર્મની માન્યતા બાબત જે કહેવા મળતા હશે તેના શરૂ થાંદ્રી બતાવીશ. સામી પક્ષ પાસે જે કિતાબો હોય તેની તપાસ તેમના સોલીસીટરોની ઓફીસમાં થવા દેવી જોઈએ છે. પછી તેનો તરજુમો થશે. શેખને આ સઘળી ૪૨ કિતાબો તપાસવા માંડ એક એક્ઝાપર્ટની મદદ આપવી જોઈએ છે.

મી० બીનીંગ—કોમના કોઈ બીજા સભાસદો કરતાં શેખ વધુ સમજી શકે છે. છતાં મારા મીત્રે તેવા એક્ઝપર્ટના નામ મને હાલમાં પુરા પાડવાં અને તે દાકદી વોલરો તથા જેણે મીશાક લીધે હોય, અને તેમ મીશાક મુજબ અમલ કરતો હોય એવો શખસ હોવો જોઈએ.

એડવોકેટ જનરલ—હું દાકદી વોલરો એ તપાસ લેશે એમ ખાત્રી આપું છું, પણ બીજી સરત હું કમુલ કરતો નથી.

નામદાર જજ—શેખને સઘળી કિતાબો બરાબર જોવા દેવી.

મીં બીનીંગ—જો એમ કિતાબ બરાબર તપાસે તો તેઓએ તે ખરી અને સાચી છે એમ કયુલ કરવું પડશે.

એડ—જેન—અમારી પાસ જે કિતાબો નહી હોય અને મુ-
લાક પાસે હોય તેની પણ અમેને તપાસ લેવા દેવી.

મીં બીનીંગ—મેસરસ કીટલની ઓફીસમાં તેવી કિતાબોમાંના
ફરાર શેખ જોઈ શકશે.

નામદાર જજ—નહી, તેમને આખી કિતાબ તપાસવા
દેવી પડશે.

મીં બીનીંગે તે બાદ તેમ કરવા દેવાને કયુલ કીધું હતું.

એડ—જેન—આ મુકદ્દમો ચાલે તે વખતે આવી તપાસ ચલા-
વવી મુશ્કેલ છે તેથી હું શુકરવારે કોર્ટ બંધ છે ત્યારે અને રવી-
વારે એ તપાસ ચલાવવા દેવાની માંગણી કરું છું. જે કિતાબો અ-
મારી પાસે હોય તેવી કિતાબની તપાસ અમે લઈશું નહીં, અમે એક
જે માણસોની મદદ એ માટે લઈશું.

મીં બીનીંગ—પણ તે દાઉદી વોહરો જોઈએ.

એડ—જેન—ખચીતજ.

કરાંચીના ફરજે હુસેની ત્રસ્ટ ફાંટની કિતાબ મીં બીનીંગે
ગયા મંગળવારે તપાસવા રાખી હતી તે અત્રે તેઓએ કોર્ટમાં
દાખલ કરવાને ના પાડી હતી.

એડવોકેટ જેનરલે અત્રે જણાવ્યું કે જો મીં બીનીંગ અમારા
માઠ સાક્ષીની ફરી હિસ્ટપાત્ર તપાસ લેવા માંગશે તો પછી હું પણ
તેને ફરી તપાસવાનો મારો હક રજુ કરું છું.

સ્વામી નારાયણના મુકદ્દમાના પુસ્તક વીશે એડવોકેટ જેનરલે

કોરટને જણાવ્યું હતું કે મારી પાસે શકત એકજ નકલ છે અને તેની બીજી નકલ મલી શકતી નથી.

નામદાર જજ—મારી પાસે આ નકલ છે તેમાં ચુકાદો પણ સમાવ્યો છે.

એડ-જેનરલ-અમેને નકલ ઉતારી લેવાને માટે તમારું પુસ્તક આપશો ?

નામદાર જજ—હું ખુશીથી તે આપીશ. પણ અપીલના ચુકાદાના પુસ્તક માટે તમે શું કરશો ?

એડ-જેન-તેની પણ હું નકલ ટાઈપ કરી લઈશ.

મી૦ બીનીંગ-ગયા મંગળવારની તપાસ વેળાએ “જન્મત ” અને “ દરજ્જા ” બાબતની ધરમ કેતાબોમાંથી પણ હું ઉતારા કરીને તમેને આપીશ.

મી૦ સીરાજુદ્દીન વંસીની વધુ જખાની.

બાદ એડવોકેટ જેનરલની વધુ તપાસમાં મી૦ સીરાજુદ્દીન વાસીને નીચે મુજબ સવાલ પુછવામાં આવ્યા હતા:—

એડ૦-જેન૦-તમેને છેલ્લાં મીજલસ માટે પુછવામાં આવ્યું હતું ? જ-હા.

સ-ત્યાં જમણ કરવામાં આવે છે અને ક્યાં કરવામાં આવે છે ? જ-હા-દાઉદી બાગમાં કરવામાં આવે છે.

સ-એવા કેટલા જમણમાં તમે હાજરી આપી છે ? જ-૧૫ કે ૨૦.

સ-છેલ્લા ક્યારે ગયા હતા ? જ-ગયે વરસે.

સ-ત્યાં કેટલા માણસો હાજર થાય છે ?

જ-આખી કોમ આશરે ૮૦૦૦ થી ૧૦૦૦૦

સ સધલા મુંબઈનાજ લોકો આવે છે કે તે ઉપ્રાંત ખીજ કોઈ વોહરા આવે છે ? જ-અહાર ગામથી ઓરસ માટે આવ્ય હોય તેઓ પણ આવે છે.

સ-તેવા બહારગામના કેટલા માણસ હશે જ-૫૦૦થી ૧૦૦૦

સ-દાઉદી વોહરા સીવાય ખીજ કોઈ ઇસલામીઓ પણ આવે છે ? જ-થોડાકોને નોતરા થાય છે.

સ-મુસ્લામ કોઈ વેળાએ જમણમાં હાજર હોયછેની ?

જ-હા.

સ-તમો જમવા ગયા તે વેળાએ કેટલીવાર તેમને જોય હતા. જ-એત્રણ વાર.

સ-ત્યાં કોઈ પ્રમુખપદે ખીરાજે છે કે ?

જ-નહી.

સ-ત્યાં આદ્યેક જણા ગોલ કુંડાલામાં જમવા બેસે છે જ-હા.

સ-પછી શું થાય છે ? જ-ચાંદાબાઈ શેદના નામના તેએ પહેલા ક્ષાત્રીયા પદે છે.

સ-કોઈ તે પઢાવે છે કે ? જ-અમે જમવા બેઠા હોઈએ તેમ કોઈ મુસ્લાં કે મીયાં સાહેબ હોય તો તેઓ પઢાવે.

સ-ત્યાં કોઈ આમીલો યા શેદીઆ હાજર હોય છે ? જ-હ

સ-ક્ષાત્રયા પદે પછી શું થાય છે. જ-જમીને સરવે ચાલ જાય છે.

સ-આ મુકદ્દમામાં આમળ તમે એવું સાંભળ્યું છે કે ગસ્લામ મુસ્લાંમ માટે નાણા નખાય છે ? જ-નહી.

સ—મુશ્કાળ પોતાની મરજીમાં આવે એમ તે નાણા ખરચે એમ તમે કોઈ વખતે સાંભળ્યું છે ? જ-નહી.

મી. ખીનીંગની ઉલટપાલટ તપાસ

સાક્ષીએ મી. ખીનીંગની ઉલટપાલટ તપાસમાં જણાવ્યું કે તમારે આદમજી પીરભાઈના બેટાઓ સાથે ઘણી મીત્રાચારી આગલ હતી ?

જ-હાલ ૪, ૫ મહીના થયા નથી.

સ—તહિ હોવાનું કારણ કેહશો ? જ—કોમની અંદર કેટલોક મતફેર છે અમારી કોમના હાલના આગેવાનોને તેમની દોરતી રાખવી પસંદ નથી તે લોકોને રાજી રાખવા એ દોરતી છોડી દેવી પડી છે.

સ—એ લોકોની સલામ ત્રણ વરસ થયા બંધ થઈ છે ?

જ-હા.

નામદાર જજ-તમે એવો સવાલ કાં નહી પુછતા કે તેઓને મસજીદમાં આવતા બંધ કીધા છે, વગેરે.

સ—તમે ત્યારે ૪, ૫, મહીના થયા કેમ તેઓની દોરતી છોડી દીધી ? જ—મેં જ્યારે જોયું કે તેમની દોરતી લોકોને પસંદ નથી ત્યારે મેં છોડી દીધી હતી,

સ—તમે પોલીસ કોર્ટના મુકદ્દમામાં જુગાની આપવા ગયા હતા ? જ-મને ફરીઆદી તરફથી સમન થયો તેથી હું ગયો અને જુગાની ન આપું તો કોર્ટનું અપમાન થાય.

સ—તમેએ વડા આમીલ સામે જુગાની આપી હતી ? જ-મ આમીલ સામે જુગાની આપી હતી ? જ-મેં આમીલ સામે જુગાની આપી નથી.

સ—સુરતમાં કયરો અને ગદ્દા છેની ?

જ—હા.

સ—ત્યાં તમે ગદ્દામાં પધસા નાખ્યા છે ?

જ—મુલ્લાં વાહેદમાધની કયર ઉપર બેટ આપી છે.

સ—તમે કંઈ માનતા લીધી તેથી બેટ ધરી હતી કે ? જ—કોઈ વખત માનત લીધા વગર પણ બેટ ધરી છે.

સ—મુંગધના કોઈ ગદ્દા અને કયરો નાણો છો ? જ—હા.

સ—ધણાહીમ નુરુદીનની કયર વીણે નાણો છો ?

જ—કયર છે પણ ગદ્દો છે કે નહી તે હું નાણુતો નથી.

સ—આદમજી પીરમાધની ? કયર આગળ ગદ્દો છે.

જ—હા.

સ—ત્યાં ધણા માણસો બેટ ધરે છે ? જ—હું નાણુતો નથી.

સ—તમે કંઈ ત્યાં બેટ ધરી છે કે ? જ—નહિ.

ઝોલીઆ માટે લોકોનો એતેકાદ કેવો છે.

સ—શેઠ આદમજીને ઝોલીઆ ગણો છો કે ? જ—નહી.

સ—જે કાંઈ માનતા ધરી હોય અને સાઈ થાય તો ઝોલીઆ તરીકે લોકો ગણે કે ? જ—તે હું કહી શકતો નથી. મારા પોતાના લાભને માટે થયું હોય તોજ હું તેમ માનું તેમનો વસીલો લીધો હોય અને તેથી મને લાભ થાય તોજ હું તેમ માનું.

સ—જે આદમજી પીરમાધ માટે બીજા કોઈ કહે કે તેમને માનતા લીધાથી લાભ થયો છે તો તમે માનો કે ? જ—કોઈ મોટા બણેલા માણસો મને તેમ કહે તોજ હું તે માનું.

સ—તમે એવી કંઈ માનતા લીધી છે જે ખર આવી નહીં.

હોય ? કોઈની ગણતરી ખાતરમાં ? જ-એવું કંઈ બનેલું હું જાણતો નથી.

સ—તમારી માનતા હમેશાં બર આવી છે ?

જ—અમે કંઈ વરસમાં ૧૫, ૨૦, વાર માનતા લેતા નથી. કોઈક વખતે ધ્યાનમાં આવે છે તો તેમ કર્યું છીએ.

સ—ચાંદાભાઈના ગણતરામાં માનતા કીધા વગર પણ બેઠા નાખી છે ? જ-ધણી વખતે.

સ—અને તેમ માનતા કીધા વગર સરવે વોહરા કરે છે ?

જ—તે હું કહી શકતો નથી.

સ—શેઠ નાથાભાઈની કબર અને ગણતો જાણો છો ? જ-હા.

સ—દાઉદી વોહરાઓમાં તે જાણીતા પીર છે ? જ—એએક ઓલીઆ છે એમ મેં વાંચેલું છે. તેઓ ચાંદાભાઈ જેટલા જાણીતા નથી.

સ—તમે પોતે નાથાભાઈની કબર ઉપર પછતા ધર્યાં નથી ?

જ—નહી.

સ—શેઠ નાથાભાઈ ઓલીઆ છે એમ તમે માને છો ?

જ—મેં વાંચેલું છે તેથી હું માનું છું.

સ—તમે કંઈ કીતાબમાં વાંચ્યું છે. જ—મેં તવારીખી જેવી કિતાબમાં વાંચ્યું છે. જેનું નામ “ મોહસમે બહાર ” છે.

સ—ઉપત્તી કિતાબમાં નાથાભાઈને વધી જણાવ્યા છે ?

જ—તેમાં ઓલીઆઓની ટીપ છે તેમાં નાથાભાઈનું નામ છે.

સ—(કિતાબ દેખાડીને) આ કિતાબમાંથી બંદગી પદ્ધતિ વર્ણવવામાં આવે છે. જ—આ કિતાબ જેવી ધણી કિતાબમાંથી અમોને પઠાવવામાં આવે છે.

સ—આ કિતાબની ઘણી આવૃત્તીઓ બહાર પડી છે. જ—હા.

સ—આ કિતાબ હીજરી ૧૩૨૫ માં એટલે આશરે ૧૩ વરસ ઉપર છપાઇ હતી. જ—હા.

સ—આ કિતાબ નીમાજ માટે વપરાય છે.

જ—કઇ નીમાજ

નામદાર જજ—સાધારણ નીમાજ ? જ—કેટલીક સાધારણ કુવાઓ એમાં છે પણ સધલી નથી.

મી० બીનીંગ આ કિતાબ બાબતમાં હું સવાલ પુછનાર છું કારણ એ કિતાબમાંથી સર્વે બચ્ચાઓને પદારવામાં આવે છે. હું એ કિતાબ કોર્ટમાં દાખલ કરવા માગું છું.

નામદાર જજ—અત્રે આવી કિતાબનો તરજુમો કરવો પડે અને કોર્ટને તેથી શું ફાયદો થવાનો છે ? તમે તેમાના ફકરા ટાંકીને દાખલ કરી શકશો.

મી० બીનીંગ આંદાલાખને શેઠ તરીકે ઓળખાવ્યો છે, બ્યારે બીજાઓને સેયદ તરીકે જણાવ્યા છે તેની વિગત હું કોર્ટને દેખાડવા માગું છું.

સ—તમે તમારી ધર્મની કિતાબો વાંચી છે ?

જ—હું અરબી ભાષા સારી રીતે જાણતો નથી.

સ—ધરમની તવારીખ રૂપે લખાયેલી કિતાબો ગુજરાતી અને અરબી હરફમાં લખાયેલી વાંચી છે ? જ—દાખની ઇમામની વગેરે તવારીખ મેં વાંચી છે.

સ—અરબી કિતાબ વાંચી છે ?

જ—કેટલીકનો અર્થ હું સમજી શક્યો નથી, પણ મેં તે વાંચી છે.

ગલ્લાનો રાખવામાં આવેલો હીસાખ.

સ—તમે કોઇથી ગલ્લામાં બેઠ ધરી ત્યારે તમે જાણતા હતા કે આ ગલ્લા ઉપર સર્વે હક મુદ્દાંજનો છે ?

નામદાર જજ—ચાંદાભાઈના ગલ્લા વીધે તમે પુછો.

જ—ચાંદાભાઈનો ગલ્લો અંદુકવાલાના કબજામાં હતો.

સ—એ લોકો મુદ્દાજનો હુકમથી વહીવટ ચલાવતા હતા કે તેમની સંમતીથી તેમ કરતા હતા ?

જ—હું ખરાબર સમજી શકતો નથી.

નામદાર જજે આ સવાલ ફરીથી પુછવાથી સાક્ષીએ કહ્યું કે મુદ્દાંજની રજાથી અંદુકવાલા વહીવટ કરતા હતા. ૧૯૦૦ ના સાલમાં આદમજી કચ્છી નામે વોહરો હતો જેનો બાઈ ગલ્લો રાખતો હતો અને તે ગુજરી ગયો. તેની મીલકત કેટલાક વોહરા તરફથી એકમી-નાસ્ટર થઇ હતી, જેમાં એક શરફઅલી મામુજી હતા. શરફઅલી સાથે ચાંદાભાઈના ગલ્લાના પદ્ધસાના હીસાખની વાત થતી અને તે હીસાખ અંદુકવાલાને મોંપવામાં આવ્યો તેની મને ખબર છે, અને તેના કાગલ્યા ઉપર મેં સહી પણ કરી છે, આઠ આનાના સ્ટેપ પેપર ઉપર ચાર પાંચ માણસની તેઓએ સહી લીધી હતી જેમાં મારી પણ સહી લીધી હતી.

સ—અંદુકવાલાએ મુદ્દાંજની રજા વગર લીધી નહીં હોય ?

જ—ધસુશઅલી વહીવટ કરે છે એ હું જાણતો હતો.

સ—ચાંદાભાઈના ગલ્લાના નાણાનો વહીવટ મુદ્દાંજના હુકમથી ધસુશઅલી ચલાવે છે એમ તમે જાણો છો ? જ—મુદ્દાંજએ કીધું હોય તે હું જાણતો નથી. પુદાના નામ ઉપર આ અપાય એમ હું જાણું છું. ધસુશઅલી ચાંદાભાઈના ગલ્લાના તસ્તી છે એમ હું માનું

હું જમાતના તેઓ ત્રસ્ટી કહેવાય.

સ-તેનો હીસાબ ખંદુકવાલા કોણને આપે ? જ-જાહેર કોમને.

સ-તમે જાહેર કોમને કદી હીસાબ આપ્યો હોય એમ જાણો
ગ ? જ-નહીં

સ-જમાતે કોઈ વખતે કોઈ ત્રસ્ટી નેમ્યા છે કે ? જ-જમાત
ઘેટલે કેટલા માણસ ? હું જમાત એટલે પળલીકનો અર્થ કરું છું. મેં
તેવું જાણ્યું નથી.

સ-જમાત એટલે દાકિદી વોહરા ? જ-જમાત એટલે સઘલા
માગેવાનો અને કોમ.

મુસ્લાંજીની સત્તા કેવી છે.

સ-મુસ્લાંજીનો આ ગલ્લા ઉપર જે અખત્યાર હોય તો તમારે
કંઈ વાંધો છે ? જ-ધરમની ક્રીતાબ પ્રમાણે જે અખત્યાર આપ-
કામાં આપ્યો હોય તો મારે કમુલ છે તેથી વધારે નહીં.

ખીનીંગ-અને તેવો તમામ અખત્યાર Absolute Control
મુસ્લાંજીને મલ્યો છે.

એડ-જેન-હું આ બાબતમાં વધુ તકરાર કરવા માગું છું અને
આ સવાલ ઉપર બોલવા માગું છું શુ. મીં ખીનીંગ એવું જણાવવા
માગે છે કે Absolute Control એટલે મુસ્લાંજી તે નાણાં પોતે
પોતાના ખીસામાં મુકવા માગે તે ? એઓ આ સવાલથી શું સમ-
જવા માગે છે ?

નામદાર જજ—Absolute Control એટલે શું ?

મીં ખીનીંગ-મુસ્લાંજીને જેટલી સત્તા હોય તે ભોગવવા માંગે છે.

હું ત્યારે એમ પુછવાની રજા માગીશ કે મુસ્લાંજીને મુસ્લા
ચરીકે ધરમના કામ માટે ઉપલા નાણાં ઉપર પુરેપુરી અખત્યારી છે

કે ? અમે એવો મુસ્લાંજીનો હક છે તે આ મુકદ્દમા દરમ્યાન ચાલેલા પત્ર વહેવારથી ખુલે ખુલે જાણ્યો છે. અમારો મુદ્દો એવો છે કે કોઈ ધરમાઈ નાણાનો કેમ ફેસલો કરવો તેનો તમામ અખત્યાર ધરમના વડા તરીકે મુસ્લાંજીને છે, અને તેવું સર્વે વોહરાઓ યકીન ધરાવે છે એ યકીન મુજબ ખેટો આપવામાં આવે છે. અને તેથી અમારા વીચાર પ્રમાણે કોઈપણ કોર્ટ એવા યકીનની વચે આવે નહીં.

નામદાર જજ-મુસ્લાંજી ગાદી ઉપર હોય ત્યારે ધારમીક નાણાંનો ગમે એવો ઉપયોગ કરે એમ તમે કહો છો. જે ધરમ માટે પણ નાણાં અપાય તો કેમ નહીં તેનો હીસાબ માંગવામાં આવે ?

મી. ખીનીંગ-મુસ્લાંજી એવી વેળાએ ત્રસ્ટી કહેવાય અને તેમને ત્રસ્ટીના કાયદા લાગુ પડે. હું હાલના મુસ્લાંજી વીશે કહીશ નહીં, પણ ભવિષ્ય માટે આપણે એલીશું કે હાલના નાણાનું તે વેળાએ શું થાય ? ના. જજ-એડવોકેટ જેનરલનો વાંધો બરાબર છે.

મી. ખીનીંગ-આ બાબતમાં તમારે અમારી દ્રમનું યકીન જોવાનું છે.

નામદાર જજના ચુકાદાથી એ પછી સાક્ષીને નીચે મુજબ સવાલ કરવામાં આવ્યો હતો.

મી. ખીનીંગ-તમે જે નજરે એક સવાલ તપાસો તે નજરે દાકદી વોહરા જોતા નથી. તેઓ એમજ માને છે કે મુસ્લાંજી પોતાની ખરજી પ્રમાણે તે વાપરવાને મુખત્યાર છે.

સ-(સાક્ષીને) તમારા ધરમની કિતાબ પ્રમાણે તમે એમ કહો છો કે મુસ્લાંજી આ ગણના નાણા ઉપર ગમે તેવો અખત્યાર ધરાવે છે ? જ-હા.

સ-મરસીયાની કિતાબ તમે જોઈ છે ? જ-હા.

સ—તેની કોઇ નકલ તમારી પાસે છે-જ-હું ઘેરમાં જોઉં તો
મને ખબર પડે.

સ—મંગલવારે અત્રે જે મરસીઆ બતાવ્યા છે આ તેમાંની જ
કિતાબ તમારી પાસે છે કે ? જ-ખરૂર અને સમનદરના રચેલા
મરસીઆ મારી પાસે છે.

સ—ખીજ કોઇ શાએરોના લખેલા તે હશેની ? જ-હા.

સ—ખીજ કોઇ દાકદી વોહરા માટે મરસીઆ લખાય છે ?
જ- દાઇ, કે ઓલીઆ કે વલીને માટે જ તે લખાય.

સ—આદમજી પીરભાઇ માટે કંઇ લખાયા છે કે ? જ-હું તે
જાણુતો નથી.

સ—સરફઅલી માસુજીને માટે કંઇ લખાયા છે કે ?

જ-કોઇએ ટપલ મારફતે આવી રીતે મોકલ્યા હતા, જેમાં
“સરફઅલી માટે મરસીઆ” એમ જણાવ્યું હતું.

સ—સરફઅલી કંઇ વધી નહી હતા ? જ-નહી સાધારણ માણસ
હતા.

સ—આવી રીતે મરસીઆમાં સાધારણ રીતે શું જણાવેલું હોય છે.

જ-આવી કિતાબમાં મરનારની સીકતનું લખાણ હોય. ચાંદાબાઇની
સીકતમાં કંઇ મોજેજી બન્યા હોય તેનું બ્યાન આવે. કોઇની મુરાદ
બર આવેલી હોય તેના દાખલ તેમાં હોય.

સ—એમાં કોઇ સાજા થયલાઓના દાખલા તેમાં હોય છે ની ?

જ- એના દાખલા તેમાં હશે.

સ—મરસીઆ જણાય ત્યારે સમજાા ચુપકીદીથી તે સાંભળે છે.
ની ? જ-હા.

સ—આ મરસીઆ પઢનારાને કંઇ પૈસા આપવામાં આવે છે ?

જ-નહી, તે માત્ર બરેલું કામ ગણાય છે.

સ-વોહરા કોમમાં જન્મણો ધણા થાય છે ?

જ-પૈસાવાળાઓ જન્મણુ કરે છે.

સ-મજલીસો તો ધણી થાય છે ? જ-દાકદી વોહરા માટે મજલીસ થતી નથી, ફક્ત ઓલીઆઓ માટે થાય છે.

સ-આદમજી પીરભાઈના જન્મણુ આગત્ત મીજલસ થાય છે.

જ-હું આદમજી પીરભાઈના જન્મણુ કે મીજલસમાં કોઈ વખતે હાજર થયોજ નથી.

સ-ફાતીઆ પાક કુરાનમાંથી પઢવામાં આવે છે ? જ-પાક કુરાનમાંથી અને 'સમકા' ની કેતાબમાંથી પઢવામાં આવે છે. ?

બહારગામથી ચાંદાભાઈની જ્યારત કરવા આવતા લોકો.

સ-બહારગામથી આવેલા ૫૦૦ કે ૧૦૦૦ વોહરા જન્મણુમાં જાય છે ? જ-આ લોકો પહેલા ચાંદાભાઈની જ્યારત કરે છે અને પછી જન્મણુમાં ભાગ લે છે.

સ-બહારગામથી ઓરસમાં ભાગ લેવો આવે છે તેમાં કેટલાક પોતાના ધંધાને માટે આવેલા હોય છે. મુંબઈમાં તો સધલાએ કંઈને કંઈ ધંધાને માટે આવે છે.

એડ-જેન-તમો એમ કહો છો કે બધા માણસો કંઈને કંઈ ધંધાને માટે આવે છે તે હું સમજ્યો નથી. જ-જે લોકો મુંબઈમાં કાયમના રહે છે તેઓનું જુદો જુદો વતન હોય છે તેઓનો ભાગ વધારે છે. હું મીં બીનીંગનો સવાલ બરાબર સમજ્યો ન હતો. ચાંદાભાઈની જ્યારતને માટે કેટલાકો ખાસ બહાર ગામથી આવે છે.

સ-ચાંદાભાઈના મહાતા નાણામાંથી કોઈ મુદ્રાંજી હાઈકોર્ટ

માં કોઈ છત્રી મુકાવી શકે ? જ—તેઓ એમ કરે નહીં.

સ—તેઓને એવો હક હોય કે ? જ—એવો હક હોયજ ન

સ—તમારે એમની સત્તાની કંઈ હદ છે ? જ—આ ધરમ બાબત છે, એટલે હું કહી શકતો નથી.

સ—તમે આ બાબતની કંઈ ધરમની કિતાબો વાંચી છે જ—નહીં.

સ—કોઈ ધરમ સંબંધી કામ નહીં હોય એવા કામ મ મુદ્દાંજીઆ નાણાં વાપરે કે ? જ—મારી માન્યતા પ્રમાણે રૂઠત ધ મના કામ માટે જ એ નાણાં વપરાય. ધરમના કામ સીવાય બી કામ માટે તે નાણાં વપરાય નહીં.

મદ્દાના નાણાં ધરમના કામ માટેજ ખરચાય.

સ—તમે વરંદા ઉપર ગયા હતા, અને પાછા આવ્યા ત્ય જજ સાહેબે જે પહેલો સવાલ પૂછ્યો હતો તે તમેને યાદ છે કે જ—ધરમની બાબતમુદ્દાંજી સાહેબને શું અખત્યાર છે તે સવાલ હું એક જેન—હું નામદાર કોરટને એ સવાલ અત્રે ફરી કરવાની અરજ કરું છું.

નામદાર જજ—આ મદ્દાનાં નાણાં ધરમના કામ માટે ધરમનો કામ નહીં હોય તે માટે મુદ્દાંજી સાહેબ ખરચવાનો ધરમ કિતાબ મુજબ અખત્યાર ધરાવે છે કે ?—જ—ધરમના કામ માટે ખરચવાનો અખત્યાર ધરાવે છે.

સ—તમારી કિતાબમાં શું એવું છે કે મુદ્દાંજી ધરમનો કા નહીં હોય એવા કામ માટે વાપરી શકે નહિ ?

જ—તેમ તેઓ કરેજ નહીં રૂઠત ધરમના કામ માટેજ કે

સ—ધરમના કામ સીવાય એ મદ્દસા ખરચવાનો તેમને આ

તમાર છે કે ? જ—નહી.

સ—તમે જે મરસીયાની કિતાબ કહી છે તેમાં ચાંદાભાષનું વહી તરીકે નામ છે કે ? જ—હા.

સ—તે કોણની લખેલી છે ? જ—શેખ મહમદ અલીની.

સ—તેની એક નકલ આ કોરટમાં લાવશો ?

જ—હા. હું લાવીશ.

મી० ખીનીંગ—તમારી માન્યતા પ્રમાણે એવો કોણ માણસ છે જે કહી શકે કે આ ધરમની ખાખત છે અને આ નથી ?

જ—મુસ્લાંજ સાહેબ.

એડ-જેન-તમે કહી ગયા કે ચાંદાભાષના મસ્લામાંના નાણા ધરમ સીવાય ખીજા કામમાં વાપરી શકાય નહી ? જ—હા.

સ—આ હાથ કોરટમાં એક પીકચર છે તેવું ખરીદ કરવામાં તે વપરાય કે ? જ—ધરમની ખાખત સિવાય તે વપરાય નહી એટલે મુસ્લાંજ કંઈ એવું કામ કરે નહી.

સ—એમ ધારો કે ભવીષના કોઈ મુસ્લાંજ ખોટી રીતે કામ કરે તો તે કહેવાનો કોણને હક છે ? જ—મુસ્લાંજ સાહેબના આમીલો અને મણેલા માણસોનું એ કામ છે તેઓ તેમ મુસ્લાંજને પુછી શકે.

બાદ કોરટ ટીરીન માટે ઉઠી હતી-

ખપોર પછીની તપાસ.

ખપોર પછી કોરટ પાછી બેસતાં એડવોકેટ જેનરલે જણાવ્યું હતું કે અમારા શાક્ષી શેખ હદઝુલાભાષના વડા દીકરાના સુરતમાં લગ્ન હોવાથી તેઓ આજે રાતે ત્યાં જનાર છે. રવીવારે વરસનેદ એલો દીવસ છે તેથી તે દીવસ પછીથી મોહરમ દરમ્યાન લગ્નની ક્રિયા થાય નહી. આથી તેમની તપાસ સોમવાર સુધી હાથ ધરવી

અશક્ય છે. જે કોર્ટ હુકમ આપે તો તેમને અત્રે બોલાવું.

મી० બીનીંગ-સાક્ષીઓની તપાસ લીધા વગર હું કિતાબોનેદ સવાલ હાથ ધરી શકતો નથી. સ્વામી નારાયણના કેસ બાબતેની તક રાર શનીવારે હાથ ધરી શકીશું.

એડ-જેન-સામી પક્ષના મુદા બાબત વગર સ્વામી નારાયણના કેસની તકરાર કેવી રીતે હાથ ધરી શકાશે તે હું સમજી શકતો નથી.

નામદાર જજ- મારે આ મુકદ્દમો ધરમની સત્તાઓના આધાર ઉપર પુરેપુરો ચલાવવો છે. આ મુકદ્દમામાં ત્રસ્ટ જેવું હોય કે ? અને ધારમીક માન્યતા કેવી છે તે મારે બારીકીથી જોવું છે એ મારે English Law of Public Charitable Trust (ઇંગ્લેશ કાયદાઓ) દેવલો અને ધારમીક સ્થલોને લગતા કાયદા વગેરે સંબંધોની તપાસ મારે લેવી છે, કે જેથી દરેક શાહદતો પુરેપુરી તારવી શકાય. એ બાબતમાં હું તમો સંબંધો ધારાના હિમાયતીઓની મદદની વડી રાખું છું.

એડ-જેન- બહુ ખુશીયાં અમે એ બાબતનો કોર્ટનો હુકમ માથે ચઢાવીશું. બચાવ પક્ષની તકરાર અમે સમજી શકતા નથી, તેઓ વળી કંઈ ત્રીજી બાબત “ ટેરશીયમ કવીડ ” હવે લાવે છે અને તે પણ તેઓ ચોખ્ખી કરી શક્યા નથી. હું ધાંડું છું કે પહેલાં સંબંધો સાક્ષી પુરાવા સાંભલીને પંજી કાયદાની શાહદતો ઉપર તકરાર ચલાવીશું તો વધુ આસાન થશે, બીજી રીતે આ તપાસ ધરવા મારે એવું સુચવીશ કે વહોરાઓની સંખ્યાવતો બાબે આ કોર્ટ આગળ કેવા કેવા ચુકાદા આપ્યા છે તે તપાસી જવા.

આ મુકદ્દમાની શરૂઆતમાં જ મેં જણાવ્યું હતું કે સામી પક્ષ સંખ્યાવત જેવું કપુલ કરવાને ના પાડે છે. સ્વામી નારાયણના મુકદ્દમા-

માં સાચા પુરવાર કરવામાં આવ્યું હતું કે તે એક ધરમાલયના ખાતા Church Institute ને લગતો મુકદ્દમો હતો.

મીં તારાપોરવાલા-આ મુકદ્દમો મોટે ભાગે મુશ્કેલીની સત્તા બાબતેનો છે. અને એવી સત્તા દરશાવવાને હું જુગ્યાની રજુ કરવાને તૈયાર છું. અને શનીવારે ઉલટપાલટ તપાસ હાથ ધરવા માંગીએ છીએ. કેટલીક તકરાર થવા પછી કોરટે એવું ઠરાવ્યું હતું કે શનીવારે કાયદાની સાહદતો ઉપર તકરાર કરવાનું હાથ ધરવું.

બાદ કોરટ શનીવારે સવાર ઉપર મુજતતવી રહી હતી.

તા. ૧૧-૯-૨૦

ગયા શુક્રવારે નામદાર કોરટના ઠરાવ્યા મુજબ એડવોકેટ જનરલે આ મુકદ્દમાઓના મુદ્દાઓ ઉપર કાયદાની સાહદતો રજુ કરતાં ગઇ કાલે સવારના શરૂઆતમાં જણાવ્યું હતું કે સામી પક્ષ તરફથી અમેને કટલીક અસલ કીતાબો કબુલ્લાત મુજબ આપવામાં આવતી નથી પણ રકત તેમના કટલાક રકરાઓ આપવામાં આવ્યા છે. હું આ રકરાઓ કોરટના ત્રાનસક્રેટર ઉપર મોકલી આપીશ.

મીં બીનાંગે-એ ઉપરથી ઉપર મુજબ માંગેલી કેતાબો પુરી પાડવા કબુલ કીધું હતું.

રજુ કરવામાં આવેલી કાયદાની સાહદતો.

બાદ એડવોકેટ જનરલે કાયદાની સાહદતો રજુ કરતાં જણાવ્યું કે પેહલાં હું એલીઝબેથનાં ધારમીક કાયદા (Elizabethan Chapters of religious Laws) થાકી બતાવીશ જેના ૪૩ પ્રકરણ છે.

નામદાર જજ-મારી પાસ એ કેતાબ નથી.

એડ. જન-મેં તે આપના કલાર્કને આપી છે. જ્યાં સુધી કંઈ બહેસો જોહેર કાયદા માટે હોય તો એ કાયદાઓ પ્રમાણે

સખાવત છે. ધારમીક કામના વખારે માટેનું ત્રસ્ટ પણ સખાવતી છે. ધરમના કામ માટે આપવામાં આવેલી સઘલી રકમો સખાવતી કેહવાય આથી એ પોષ્ટ ઉપર કંઈ મુશ્કેલી ઉભી થતી નથી. એ બાબતના ઇચ્છાંકના તેમજ અત્રેના કાયદા એક સરખા છે.

હીંદમાં ડોનેશનનો અર્થ શેા થાય તે આપણે જ્ઞેવાનું છે. મોહમેદન લોમાં વકફ અને સફ્ફા શબ્દ બોલાય છે, ચાંદાબાઇના દાખલામાં વકફ છે કે નહિ તે જ્ઞેષ્ટએ. મસજીદના નીભાવમાં તેમજ જમાઇત આપવામાં એક રકમ ખરચાય છે. આ દાખલો વોહરા કામ સંબંધી હોવાથી તેઓ જમાઇતને કેવી નજરે જુએ છે તે જ્ઞેવાનું છે.

નામદર જજ-એક નાતનું જમણુ તે સખાવતી કામ છે એવી સાહદતો તમે દેખાડશે ?

એડ. જેન.—એજ મુશ્કેલી છે, હું એમ સીધી સાહદતો દેખાડી શકતો નથી. મારા ૧૨ વરસના અનુભવમાં એવો સવાલ આવ્યો નથી. જસ્ટીસ મેક્લાઈડની કોરટમાં એવો કંઈ સવાલ ઉભો થયો હતો પણ મને તેની બરાબર ખબર નથી.

નામદાર જજ—આ પોષ્ટ કંઈ નવી હશે તો તે આપણે હાથ ધરવી પડશે.

એડ.—જેન—ઇંગ્લીશ લોમાં એવી ધણી સાહદતો મલશે પણ અત્રે કાયદાની ધણી પોષ્ટો ઉપર વીચાર ચલાવવાનો છે મસજીદ નીભાવવી એ ખેશ્શક સખાવતી કામ છે. સામા પક્ષ તરફથી જે ૩૦ હુદા આપવામાં આવ્યા છે તેમાં એવું કંઈ ના પાડવામાં આવ્યું નથી. તે લોકો મુલાંજીની સત્તા દેખાડવા માટે તે સખાવતી ત્રસ્ટ નથી એમ જણાવે છે, મસજીદ રીપેર કરવાનું કામ ધારમીક છે પણ જમણુ ઉપર મુલાંજીનો અખતાર છે એમ જણાવે છે. જવાબદાર

રોના ફરીવાદનામાં જમાવતને સખાવત તરીકે કબુલ કરવાની સાદ્દ ના પાડી છે.

મુદલાંજી તરફની તકરાર.

સ્વામી નારાયણનો કેસ લીડનો હોવાથી આ મુકદમા સાથે અંધખેરતો કરવાનું કામ મુશ્કેલ પડે છે. કારણ હીંદુ કાયદામાં કેટલાક તથાવત જોવામાં આવે છે. એ મુકદમામાં આચાર્ય પોતાની મરજી પડે તે સત્તા ભોગવવા માગે છે તે બાબત જાણવા જોગ છે. એ આચાર્ય મંદીરનો ત્રસદી પણ હોય પણ મઠ અને મુલાંજીની ગાદી વચ્ચે વધુ ફેર છે. મુદલાંજીની ગાદીની કોઈ ખાનગી મીલકત નથી તેમ મઠનો એક વડો તે ધરમ ખાતાનો વડો છે. મુદલાંજીની ગાદી “ મીશનરી ” છે. અને તે ગાદીને લગતી મસજીદો અને ધારમીક ખાતાઓ છે. એક મઠ કોઈ મીલકત આપી કે છોડી નહી દીએ, પણ મુદલાંજી તો તેમ કરી શકે એમ કહેવામાં આવે છે. મુદલાંજી એક તરફ ધારમીક ખાતાઓને ધાર્મીક કહીને મનકમટેક્ષથી તેઓને મુક્ત રાખવા માગે છે. તેમ બીજી તરફ મઠમાં રહેનારાઓથી કંઈ મીલકત રખાય નહી. મુદલાંજીના કેહવા પ્રમાણે કોઈ પણ વોહરા કંઈ સખાવત કરે તો તે તેઓ પોતાની પાસે રાખે જેમાં કોરપ્ટથી કોઈબી બાબતમાં વચ્ચે પડાય નહી. એ તદ્દન અન્યથા બરેલી તકરાર Astounding Proposition કોરપ્ટની હકુમતના હું દાખલા અત્રે ટાંકી બતાવીશ. સુરતવાલા સુરજમલ કેસમાં અપીલ કોરપ્ટે નાણાં સખાવતી કામ માટે છે એમ જાહેર કીધું હતું. એડવોકેટ જેનરલે એ માટે એડમીનીસ્ટ્રેશનની એક ડીક્રી નામદાર જજ મીઁ કાજી પાસેથી કરાવી લીધી હતી.

એ બાદ એડવોકેટ જેનરલે પોતાનો મુકદમો આગળ ચલાવવાં

જણાવ્યું હતું કે, બીજા એક મુકદ્દમામાં એક તવંગર વોહરાએ કોર્ટની ડીકી મેલવી હતી. લુકમાનજી સુશ્રેમાનજીના કેસમાં એવુંજ જોવામાં આવે છે. એક મુકદ્દમામાં એક સુવાવડખાતું નીભાવવા માં ૧૯૧૬ માં તમે નામદારેજ એક ડીકી કરી આપી હતી. એક બીજા મુકદ્દમામાં એક વોહરા વીધવાએ મીલકતના વહીવટ માટે ડીકી મેલવી હતી તે પણ તેવોજ હતો, જરૂરી મેકલાઉડ હજુર એ સગીર વોહરા બાંધએ મીલકતના બાંગલા બાંધે ડીકી મેલવી હતી તે પણ સખાવતી તરીકે કહેવાય છે. આવાડીઆની વાત ઉપર જરૂરી કાજી હજુર એક વોહરા મુકદ્દમે ચુકવવામાં આવ્યો હતો પણ કોઈની દાખલામાં એમ કહેવાયું નથી કે કોર્ટને સત્તા નથી. સુરતમાં પણ વોહરા સખાવતી ખાતાં છે તે માટેના કોઈ મુકદ્દમામાં પણ એવો દાવો કરવામાં આવ્યો નથી. વોહરાઓ સામાન્ય રીતે પોતાના વસીયતને પ્રોબેટ લેતા નથી ઝાઝા નીકળતા નથી ક્રીયાકરમ જેવું કાંઈ સીધું ધર્મનું કામ, મસજીદ દરસ્ત કરવાનું કે જમણ આપવાનું યા હજ ઉપર મોકલવાનું ગણાય નહીં એ ખરું છે. કોર્ટમાં રજુ થયેલા મુકદ્દમાની સાહદતો સર્વેથી ઉત્તમ ગણાય એડવોકેટ જનરલે મુકેલી “ એલેજ. ”

હું મી. બી. બી. ગ અને સામી પક્ષને એલેજ કહું છું કે તેઓએ કોર્ટના સઘળા મુકદ્દમાઓમાંથી એવો કોઈ દાખલો બતાવી આપવો કે જેમાં કોર્ટને સત્તા નથી એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હોય. આપણી સાથે ખરેખરે અજાયબ દરે એવો દાવો કરવામાં આવે છે. (Astounding Position) છતાં આપણી સામે ત્રણ મુખ્ય બાબતો છે. મુસ્લાંજી વરસો થયાં ગદ્દારોનો કબજો ધરાવે છે. ઇનડે મનીટી બોર્ડમાં તેઓએ વખતો વખત ત્રસ્ટ કમિશ કીધું છે અને

ત્રસ્ટીઓએ સ્થાવર મીલકતો ખતપત્રો કરીને એ ફંડમાંથી લીધી છે, મુદ્દામાં અને પદ્ધતિ આપવામાં આવે છે એ ખર્ચ પણ તે મુદ્દામાં તરીકે આપવામાં આવતા નથી પણ કોમના કાયદા માટે આપવામાં આવે છે. ચાંદાબાઈના વસીલા માટે તે આપવામાં આવે છે જે મુદ્દામાં માટે અંગત નાણાં હોય તો સલામીમાં તે કાં નહીં આપવામાં આવે ? મુદ્દામાંની સ્થિતિ મઠના એક આચાર્ય જેવી છે વસીલા માટે જે નાણાં અપાય તે સંભાવતીજ હોય.

નામદાર જજ-કોમપણ આ નાણાંને વહીવટ કરતો હોવો જોઈએ.

એડ૦ જેન૦-ચીંચવદવાલા મુકદ્દમામાં પુરવામાં આવ્યું હતું કે ખોદાના નામે ખચરાત આપવામાં આવે છે. અને નહીં કે એક આસામીને. જે ત્રસ્ટ તરીકે ગણાય તે। તે જાહેર ત્રસ્ટ હોય અને મારી હકુમતમાં આવે છે. કોરટે ત્રસ્ટ છે કે નહીં તેજ જોવાનું છે. સામી પક્ષ તરફથી કહેવામાં આવે છે કે મોહમ્મદન લોમાં ત્રસ્ટ જેવું છે નહીં ૧૯૧૩ ના સાલમાં પસાર થયેલા Validating Law પ્રમાણે ખોદાના નામ ઉપર એક મીલકત કાયદા મુજબ વકફ કરી શકાય.

મી૦ બીનીંગ-વકફના કાયદાની બહાર ગણાય એવો કોમ મોહમ્મદન ત્રસ્ટને લગતો કાયદો મારા મીત્ર ટાંકી અતાવશે ?

એડ૦ જેન૦-હા વકફમાં સંભાવત સમજવામાં આવે છે ધણી ત્રસ્ટો એવા પણ હોય છે જેમાં સંભાવત જેવું નથી. વકફ એટલે સંભાવત નીમારી રાખવાનો કાયદો હું ગર્જુ છું Law of charitable endowments, અને સદકતો અરથ હું બક્ષેશને લગતો કાયદો Law of donation ગર્જુ છું.

એડવોકેટ જનરલે આ બાબદ Elizabethan Laws ની સાહતો ટાંકી તેા નામદાર જગે જણાવ્યું કે Religious endowments act માં પણ જેવું પડશે. અત્રે સખાવતનો કાયદો ઇંગ્લંડના કરતાં જુદીજ રીતનો હોય છે અને એડવોકેટ જનરલ ત્યાંના એટરની જનરલ જેવું કામ બજાવે છે. એ બાદ General Statutes માંથી ઉતારા સમજાવ્યા બાદ letters patent of supprime માંથી એડો જનરલે સાહતો ટાંકી હતી.

મી. બીનીંગે અત્રે પોતાની તકરારના ટેકામાં British Law about charity માંથી ઉતારા વાંચતાં એડવોકેટ જનરલે ઇંગ્લંડમાં ૧૮૯૫ નો લોર્ડ મેકનોટનનો અપીલનો એક ચુકાદો વાંચી સંબલાવ્યો હતો જેમાં કામના લાભની સખાવતને ત્રસ્ટમાં સમાવવામાં આવી છે. એડવોકેટ જનરલે જણાવ્યું કે ઇંગ્લંડના એક ચોક્કસ શેહરના ત્રણ શેહરીઓ ખાસ હક ભોગવતા હતા, જે પ્રજા લાભના હોવાથી તેને પણ સખાવતી ગણવામાં આવ્યા. કંઈ સરત વગરની બહેસ પણ સખાવતી ત્રસ્ટ ફેહવાય વકફના તેમજ સખાવતના ઇંગ્રેજ કાયદાઓ એકજ છે. તેના સીધાંતો એકજ છે પણ બંનેમાં ચોક્કસ અપવાદ આવે છે. જસટીસ સ્ટ્રેટ્ટે કચ્છી દશા ઓશવાલનો એક જણવા જોગ મુકદ્દમે ચુકાવ્યો હતો. દેવલના જેવાં ફંડનો હું દાખલો ટાંકીશ. ઇંગ્લંડમાં એટરની જનરલ વીરૂંધ સેન્ટ જોન હોસપીટલના મુકદ્દમામાં લોર્ડ જસટીસ ટરનરે તે પબ્લીક ત્રસ્ટ છે એમ ચુકવ્યું હતું.

કચર માટે પૈસા આપવામાં આવે છે તેા સવાલ ઉભો થાય છે હાલ તે કેવી રીતે ખરચવામાં આવે છે. આગળ હમેશાં તે કચર વપરાતી હતી. મુલ્લાંજીના મેનેજરે તે મસજીદ ખાણાં, કચર વગેરે માટે ખરચતા હતા. દર વરસે હજારોની રકમ ચોક્કસ નેમથી ખરચ-

વાને આપવામાં આવે છે. બાદ એડ.—જેનરલે Holoburys—Charitable Trust Act માંથી સાંહતો ટાંકી હતી કે ઈંગ્લેન્ડમાં કોઈ જાહેર ખાતાના નાણાં ત્રસ્ટીઓ ખીજી રીતે વાપરવા માંગે તેને એટરની જેનરલે અટકાવ્યા હતા. અતરે જસ્ટીસ વેસ્ટે મહામદઅલી રાગેવાળા મુકદ્દમામાં વકરને વાજખી ઠરાવ્યું હતું.

નામદાર જજ—તમે બરાબર બોલ્યા.

એડ. જેન.—ઓલીઆની કબર એ સખાવત ખાતું છે. બદરી માલાલની મીલકત પણ મસજીદના મેનેજર અને ત્રસ્ટીઓને હસ્તક છે.

પોતાની તકરારના ટેકામાં એ બાદ એ. જેનરલે Chan Law Reports વાંચીને જણાવ્યું કે મુસ્લાંઓને સલામી કાં મળે છે ? કારણ તેઓ મુસ્લાંઓ છે, પણ અહીં મુસ્લાંઓ તરીકે ગણાનાર પૈસા તેમને મળતા નથી.

હવે હું ખાણના સવાલ ઉપર આવીશ. હોંદુઓમાં સાધુઓને સદાવર્તમાં જમાડવામાં આવે છે. કોઈ શાળામાં ગરીબ છોકરાને જમાડવામાં આવે તો તે સખાવતી જમણો કંઈ ગરીબો માટેજ હોય નહીં, મેકનોટનસ રીપોર્ટમાં સાફ જણાવ્યું છે કે ગરીબ તેમજ તવંગરો માટેના ખાણ સખાવતી છે. એક ઓલીઆના વસીલા માટે નાણાં આપવામાં આવે છે, પણ કોર્ટ જોવાનું છે કે તે કેવી રીતે ખરચવામાં આવે છે.

ઈનડેમનીટી બોંડમાં કબુલ કરવામાં આવેલી સખાવત.

મુસ્લાંઓએ ઈનડેમનીટી બોંડ આપ્યું છે તેમાં સાફ ચાંદાબાઈનહ સખાવતી ખાતા માટે તે છે એમ જણાવ્યું છે. તેના જેવી ખીજી સાહજત શું હોય ? મસલામીઓ એકજ ખોદાને માને અને વકફ ખોદાને નામે થાય છે. વકફનો ખરો અર્થ ૧૯૧૩ ના ૬ ઠા કાયદામંદ.

જણાવ્યો છે. પ્રજામાં સાદ્ charitable શબ્દ અને religious pious or charity માટે વકર હોય એમ સાદ્ જણાવ્યું છે. વીલસન મોહમેદન લોમાં પણ તેવુંજ છે. વીલ સન બેલીના મોહમેદન લોમાં તેમજ તેની “ ઈમામીઆ ” ની કિતાબમાં પણ તેવુંજ જોવામાં આવે છે હેમીલટનના હડાયામાં પણ આપણે તેજ જોઈએ છીએ. હું ફ્રીમીલી સોસાયટીનો કાયદો અતરે ટાંકીશું.

નામદાર જજ-મને તેવા કાયદા સાંભળવા નથી, જે તેમાં આ મુકદ્દમાને લગતો વલગતો સવાલ હોય તોજ તમે જોલો.

એડ. જન-હું મોહમેદન લો પોઈન્ટસ માટેજ બોલીશ. સખાવતનો કેવો ઉપયોગ થઈ શકે dedication by user તે આખતમાં ફરેજ અને હીંદી કાયદો એકજ છે. અતરે એડ. જેનરલે કાયદાની સાહદતો અને મુકદ્દમા ટાંક્યા હતા.

આ મુકદ્દમામાં ખાણા માટે નાણાં ખરચાયાં છે તેમજ મચ્છી-જીર રીપેર કરવા માટે ખરચાયા છે એમ સામી પક્ષ ના કહેતી નથી. વંકદના નાણા ખુદાને નામે અપાય છે. તેમજ આ નાણા ચાંદાભાઈના વંસીલા માટે આપવામાં આવે છે. ખીજું કંઈખી કારણ માટે આપવામાં આવતાં નથી. મીજલસ શા માટે થાય છે ? જમણ શા માટે અપાય છે ? મરશીયા શા માટે પઢવામાં આવે છે ? ચાંદાભાઈના વંસીલા માટે ?

ગમે એટલા વોહરાના શાક્ષી અત્રે કામ લાગે નહીં.

અત્રે ૧૦૦૦ વોહરાને શાક્ષી લાવવામાં આવે અને તેઓ સવખા એમ કહે કે અમે મુઘાંજ માટે નાણાં આપ્યે છીએ તો કોઈ તેઓનું માને નહીં. મુઘાંજને ખીજી રીતે કાં નથી પૈસા અપાતા ? આ ફંડ ચોક્કસ સખાવત માટે વપરાય તે ધરાદાથીજ થયું હતું.

અત્રે એડ. જેનરલે મુલતાનના કબજ્જાને લગતો એક મુકદ્દમે ટાંકી ખતાવ્યો હતો. સદકા માટે બોલતાં તેઓએ જણાવ્યું કે ઇંગ્લેન્ડમાં બક્ષેસનો જે અર્થ થાય donations તે અત્રે સદકા માટે થાય. વીલસન્સ મોહમેદન લો માં પણ તે માટે એમજ કહેવામાં આવે છે. સદકાની બક્ષેસો કોઈના શાયદા માટે ત્રસ્ટ મારફતે કે બહાર અપાય છે. કોઈ ભીખારીને આપણે મોહલામાં પૈસા આપ્યે તે સદકા જેવું ગણાય. તેમજ આખા ગણામાં જ્યાંય અને મસજીદ માટે નાણું અપાય.

ગદલાના ત્રસ્ટી કોણને કહેવા ?

આ બાબતમાં ત્યારે ત્રસ્ટ કેમ થાય ? ગણામાં પૈસા નાખવામાં આવે છે. અને તેમાંથી જે કોઈની તે કાઢાડે તે ત્રસ્ટી કહેવાય.

અત્રે ટીફીન માટે કોર્ટ મુલતવી રહી હતી.

ટીફીન પછીની તકરાર.

ટીફીન પછી કોર્ટ પાછી બેસતાં એડ૦ જેનરલે જણાવ્યું કે સદકા ખાનગી તેમજ ગહેર લાભ માટે હોય એક સ્કુલનો સેક્રેટરી ગહેર લાભ માટે કંઈ નાણાંની માંગણી કરે તો તે માટે અપાતી બક્ષેસ પણ સદકામાં આવી શકે. એવાંજ એક ખાતાં માટે એક મસજીદ બાંધવા નાણાં અપાય તો તે પણ સદકામાં ગણાય છે. કોઈક મારફતે આગલના મુસાફર ખાનાના ફંડમાં હાજરો માટે કંઈ નાણાં આપવામાં આવે તો તે પણ સદકાને લાગુ પડે છે સદકાનો કાયદાની નજરનો અર્થ “સખાવત” થાય છે. મસજીદના ની-બાવ માટે નાણાં આપવા તે પણ સખાવતી છે.

નામદાર જજ—તમારી પાસે કંઈ બીજી સહદો છે.

એડ. જેન-હા, નામદાર, હું એલીઝાબેથન ચરચ લો માંથી હવે થઈ ટાંકી ખતાવીશ. જમણના આખમાં સમજે કે ગરીબ પેનશનરોને નાતાલને ટાંકણે ખાણું આપવામાં આવે છે તે શું સખાવતી નેમથી નથી ? લોર્ડ મેકને ટનના ચુકાદા વીશે હું એલી ગયો તેમાં સખાવત કંઈ ગરીબો માટેજ હોય નહીં એમ જણાવ્યું છે. પ્રજામાં એવો કંઈ ખ્યાલ છે કે એક સખાવત ગરીબો માટેજ હોય.

નામદાર જજ-સ્કોલરશીપ જેવા કામનો લાભ તવંગરો પણ ભોગવે છે. ઇંગ્લંડમાં “Dot” અથવા લગન ટાંકણે રીતમાં આપવામાં આવતી dowery પણ સખાવત તરીકે ગણાઈ છે. આપણે દાખલામાં વળી ધાર્મિક નેમથી ખાણું આપવામાં આવે છે, જેમાં જેમ સાધારણ ગણના તેમ ધણા ગરીબો દળરોની સંખ્યામાં હાજરી આપે છે. કોઈ શહેરમાં જો કોઈ સુધારોને જમણ આપવામાં આવે તો તેને તમે શું કહેશો ? ૧૯૯૪ Chancery માં હોરડ સ્ટ્રેથન અને હોરડ કેપબેલે એવો એક ચુકાદો આપ્યો હતો જેમાં તે સખાવતી ગણ્યું હતું.

પારસીઓના ગહમખાર સખાવતી ગણાય કે ?

પારસી કોમમાં ગહમખારના જમણ થાય છે તેમજ ખાજ રોજ ગાનના જમણ થાય છે તેને જસ્ટીસ દ્વારે સખાવતી જાહેર કીધા છે. વકફ એક્ટમાં જણાવ્યું છે કે કોઈપણ જાહેર ધાર્મિક ધરમ સંબંધી કામ સખાવતી કહેવાય. જસ્ટીસ મેકલાઈડ હાજુર ૧૯૦૯ માં એક મુકદ્દમો ચુકવવામાં આવ્યો હતો. જેમાં રૂ. ૨૪૦૦૦ ની મીલકત હજરત અલીની ત્યાજ માટે તેમજ અઈદ અને મોહરમ ઉપર ખાણું આપવાની નેમથી તેમજ ખાંણા વેળાએ ખીર ઉપર ફાતીઆ અણવાની સરત કરવામાં આવી હતી તે વકફ તરીકે કબુલ કરવામાં

આવ્યું હતું. ઉપલા મુકદ્દમામાં મુદ્દલાંજીને દાવત આપવાનું કરાવવામાં આવ્યું હતું જે સઘળું ત્રસ્ટના એક ભાગમાં આવે છે. આ દાખલામાં નાણાં વાપરનારે (user) ધણા વરસ તેનો લાભ લઈને મીલકતની કીંમત વધારી મુકી છે.

ફરયાદનામામાં મેનેજરે હોવાનું કબુલ કરવામાં આવ્યું છે.

પ્રતીવાદીઓનાં ફરીયાદનામામાં મેનેજરે હોવાનું સાફ કબુલ કરવામાં આવ્યું છે.

નામદાર જજ—બદરી મહાલમાં એ નાણાં વપરાયાં તો શું થયું ?

એક.—જેન.—ત્રસ્ટ તરીકે તે વાપરવામાં આવતાં નથી પણ મુદ્દલાંજી માટે તે વાપરવામાં આવે છે. મસજીદના નીલાવનાં નાણાં બદરી મહાલમાં વાપરી નાખવામાં આવ્યાં છે, વળી મુદ્દલાંજી કંઈ આખી મીલકત વાપરતા નથી પણ મોટા ભાગ બાટે આપ્યો છે. જેથી ચાંદાભાઈના ગણાની મીલકતમાં હીરસો મળવો જોઈએ મી. બી.નીંગ કહે છે કે સઘળી વેહોરા સખાવત ઉપર મુદ્દલાંજીને સત્તા છે પણ કાયદાનો કાંઈપી આકાશ તો હોવો જોઈએ, ઓશીસીઅલ એ સાઈનીના નાદાર મોટાભાઈ ખાતની પત્રવહેવારમાં મુદ્દલાંજી જણાવે છે કે મોટાભાઈ નાદાર થયા તેથી તેઓને નામના “દીદ” માટે મુદ્દલાંજી જવાબદાર નથી. મુદ્દલાંજી કહે છે કે સઘળી મીલકત મારી છે અને ટેકામાં ચાંદાભાઈના ગણામાંથી બદરીમહાલ માટે ર૦૦૦૦૦) અને રૂ. ૪૪૦૦૦] ની રકમ ખુલેખુલી લીધી છે તે આપણે જોયું છે. મુદ્દલાંજીની પોતાની મીલકત કહેવાય તો મહાના નાણાં ત્યારે ક્યાં ગયાં ?

નામદાર જજ-મુકાબલો દાવો કરે છે કે ચોક્કસ રકમનો તેઓદ ગમે તેવો ઉપયોગ કરે.

એડ-જેન.-મુકાબલો ગમે એવી સત્તાનો દાવો કરે તે સાથે અને કામ નથી, હું એટલું જ કહીશ કે જે તેમથી ગણતરીમાં પદ્ધતિ નાખવામાં આવે છે તે તેમ સિવાય બીજા માટે મુકાબલોથી તે વપરાય નથી. તેઓ ખુશી રીતે જણાવે છે કે ગણતરી નાણા મારા છે અને મેં તે મારા મકાન માટે વાપર્યા છે. વેચાણ ખતો શા માટે ત્યારે કીધાં તે તેઓ જણાવતા નથી, પણ પોતાની સત્તા હતી એમ જણાવે છે. તેઓની એ બાબતની સ્થિતિ એક સોલીસીટરની ઓફીસમાં કઈ અકલ વગરનું કામ કીધા બરાબર છે.

બેનીફીશીઅરી તરીકે એડવોકેટ જેનરલ શું માને છે ?

બેનીફીશીઅરી તરીકે ચાંદાબાઈના ગણતરીના નાણા હાલની મીલકતની આંકણીના પ્રમાણમાં હું પાછા માગું છું. ઓફીસીઅલ એસાઈનમેન્ટ દાવાને ગમે તેમ નીકાલ થાય તે સાથે અને કામ નથી. બહારી મહાલના સંઘના નાણા મુકાબલોના નથી. હું નાણાના investment માં મારો હિસ્સો માગું છું. અથવા તે ૬ ટકા બ્યાન્ડ સાથે પાછા માગું છું,

નામદાર જજ-બહારી મહાલ મુકાબલો પાસે કાં નથી રહેવા દેઓ ?

એડો જેનરલ જે કોર્ટ તેમને એમ પણ આપે કે આ મકાનમાં તમે રહો, તો તે મકાન એમના વપરાશ માટે જોઈએ તે કરતાં ઘણું મોટું છે અને તેમ હોવાથી તેના કેટલોક ભાગ બાકે પણ આપ્યો છે. દાખલા તરીકે દેવળના પાદરીને તેના દેવળની આવક factory ઘણી મોટી હોય તો શું તે પોતે લીએ છે કે ?

સુરતના મુકદમામાં જમણુ માટેની સખાવત વકરની હતી એમ ચુક-વવામા આવ્યું છે અતરે પણ તેવુંજ છે.

નામદાર જજ સુરતના કેસમાં કંઈ યોજના કરવામાં આવી હતી કે ?

એડ૦ જેન૦ એ મુકદમામાં એડવોકેટ જેનરલ પાર્ટી નહી હોવાથી તેમ થઇ શક્યું ન હતું. હું વસીના આપમાં કલ્પીશ કે હજરતઅલી અને ખીજા ધમાએને ઘણા મોતેયર ગણાયા છે તેવા ખીજા એલીઆએને ગણવામાં આવતા નથી પણ તે છતાં અત્રે એતેકાદ જોવાનો છે. મદરાસવાળા મુકદમામાં ઇસલામી જજ મી૦ અબ્દુલ રેમાને ચુકાવયું છે કે એક કપર આગળ ગરીબોને જમા-ડવાનું કામ વકર જેવું છે અને એ દાખલામાં ખુદ કોરટે તેને સ-ખાવતી તરીકે કમુલ કીધું છે.

અત્રે વધુ તકરાર એમારે સવાર ઉપર મુલતવી રાખવામાં આવી હતી.

કોર્ટ ઉઠતી વખતે મી૦ ખીનીંગે જણાવ્યું હતું કે હું “મીશાક” ને લગતી એકઝીપીટ રજુ કરવા નથી માગતો.

નામદાર જજ તે આગત તમો સોમવારે લાવી શકશે.

તા૦ ૧૩-૯-૧૯૦૦.

પ્રતીવાદીઓ “મીશાક”ની વીગતો જાહેર કરવા માંગતાનથી.

આગલે દીવસની અધુરી રહેલી કાયદા સંબંધી સાહાદતો રજુ કરતાં શરૂઆતમાં એડવોકેટ જેનરલે જણાવ્યું હતું કે ‘મીશાકની એકઝીપીટ સામી પક્ષ તરફથી કોર્ટમાં રજુ કરવાને ના પાડવામાં આવે છે.

મી૦ ખીનીંગ-અમારી પક્ષનું એવું માનવું છે કે આ આગત

ઉપર યુનાનના થવાથી કોમની ધાર્મિક લાગણી દુખાશે, જે સામે પક્ષ એવી એકઝીબીટ મુકવા માગે તો હું વાધો લઇશ નહીં. આ બાબત ક્રીમેશનોની ગુમ વાતો જેવી છે, જેથી તે બીજા ધર્મવાલાઓની નજીકમાં નહીં આવે એટલું સાફ.

નામદાર જન-ગેઝેટીઅરમાં વેહરા કોમનું બ્યાન કરવામાં આવ્યું છે તે મીશાકનું પણ બ્યાન હોવું જોઈએ. મારે કેટલાક એ બાબતના ખોલાસા જણવાની અમત છે.

મી. બીનીંગ-બાન બહાદુર અબ્દુલ કાદરની જુઝાનીમાં તે બાબતમાં કેટલાક ખોલાસો છે.

નામદાર જન-પત્ર તેમાં જણાવવામાં આવે છે કે સંસારી કે ધંધા રોજગારની બાબતમાં મુલાંજીને કંઈ અખત્યાર નથી. મીશાકનું કરારનામું પાક ધમામો માટે છે મુલાંજી માટે નથી.

એડ-જેન-હું એવું માનતો હતો કે મીશાક એટલે મુલાંજીની સત્તા કબુલ કરવાનું કસમ નામ, પણ તેવું કંઈ નથી. હું પુરવાર કરીશ કે તેવું કંઈ છેજ નહીં. શેખ ફખ્તુલામાખની જુઝાનીમાં ઉલ્લેખ પાલટ તપાસ થવા પછીની ફરીની તપાસમાં એવું જણાયું છે કે પાક ધમામોને ધર્મ સંબંધી સબલો તાલુકો છે, અને ધર્મ તરફ વફાદાર રહેવાના કસમ લેવામાં આવે છે, અને નહીં કે મુલાંજીને હું ગુરવારે એ બાબતનો સત્તાવાર તરજુમો અત્રે રજુ કરીશ. આ કરારનામું મુલાંજીની સત્તા બાબતનું નથી.

નામદાર જન-ત્યારે તે પાક ધમામો માટે છે ?

એડ. જેન.-હા, નામદાર કોઇબી ધાર્મિક પુરખ પોતાના ધર્મ ના ખાસ ખાનગી ફરમાનો પોતાથી બીજો ધર્મ પાલનારા આગલ ખુલાસા કરી શકે નહીં, મુલાંજી મીશાક પોતાના માટે છે એમ જણાવે છે.

નામદાર જજ—હું એક મુકદ્દમો જાણુ છું જેમાં એક દસ્તાવેજ ખાસ જજ અને ધારાના હિમાયતીઓ માટે રજુ થયો હતો.

એડ-જેન-જસ્ટીસ બીમન અને હેવરડની કોરટમાં એક વોહરા ખાણનો મુકદ્દમો ચુકવવામાં આવ્યો હતો, જેમાં હઝરતઅલીની નયાજનું ખાણું આપવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું, અને સખાવતી ગણ્યું હતું. પણ ઉપરું ખાણું એક ઇમામની નયાજનું હતું, માટે કોઇ ખાનગી આસામી માટે તેવું ખાણું કરવામાં આવે તો તે પણ સખાવતી કહેવાય એમ મદ્રાસની અદાલતમાં ખુદ ઇસ્લામી જજે ઠરાવ્યું છે. એક સખાવતી ખાનું ગરીબો માટેજ કાં હોય ? કાં નહી તવંગરો જે ચાહે તો તેમાં ધર્મની લાગણીથી ભાગ લીએ.

ચાંદાભાઈ એક વલી હતા, માટે તેમના ઉગ્સનું નાણું સખાવતીજ હોય. હાંદમાં કબરના ઉરસોના ખાણા માટે મોટી ધાર્મિક લાગણી ધરાવવામાં આવે છે.

નામદાર જજ—ચાંદાભ.ઇ એક વલી હતા એમ તમારે પુરવાર કરવું પડશે.

એટ-જેન—હું તેમ કરવા માગું છું.

જસ્ટીસ વેસ્ટે એક મુકદ્દમામાં ચુકાવ્યું છે કે ઇમામ હુસેન અને ઇમામ હસનની નયાજના ખાણા ધાર્મિક છે તો ચાંદાભાઈના હિરસનું ખાણુ કેમ ન ધાર્મિક હોય ?

નામદાર જજ—તમે ઈંગ્લંડના દેવલ ખાતાના ધર્મ ખાતાની સાહદતો આપો. (Church of England references) તેમજ પ્રીવી કાઉન્સીલના કેાઇ ચુકાદા જણાવો.

એડ. જેન—હું એમ મારી સાહદત રજુ કરીશ કે ઇસ્લામી ધર્મ અથવા રેવાજની નજરે ધાર્મિક ખાણું એ પણ એક સારી

સખાવત છે જે ઇમામેની નયાજતું ખાણું ધાર્મિક હોય તો ઓ-લીઆના ઉરસતું ખાણું તેમ કાં નહીં લેખાય ?

ચાંદાભાઇની કબર નજરે જોવાની નામદાર જજને
થયલી નાંગણી.

નામદાર જજ—ચાંદાભાઇની કબરનો ફોટો લેવામાં આવે તો ધણું સાફ.

મી० ખીનીંગ—વોહરા આચાર વીચાર પ્રમાણે ફોટો લાઇ શકાય નહીં પણ તમે નામદાર જો નજરે નજર જોશો તો વધારે સાફ.

નામદાર જજે એ ઉપરથી મોહરમના તેહવાર પછી આ કબર નજરે જોવાનો વીચાર દર્શાવ્યો હતો.

એડ-જેન—સદકાના બાબમાં ત્રસ્ટીઓને આપવામાં આવેલી સત્તાના બાબમાં ઇસલામી અને ઇંગ્લેશ કાયદામાં કાંઈ ફેર નથી. એડ જેનરલે એ બાદ એ બાબતના Privy Council ચુકાદાઓ તેમજ Bombay Law Reports માંથી જસ્ટીસ તથા બજીનો એક ચુકાદો વાંચી સંભળાવ્યો હતો જેમાં તેઓએ જણાવ્યું હતું તે મોહમેદનલોમાં ત્રસ્ટને લગતા કાયદા નહીં હોવાથી ઇંગ્લેશ કાયદા લાગુ પાડવામાં આવે છે. બાદ કલકત્તા અને મદરાસ લો રીપોર્ટમાંથી વકરને લગતા ઉત્તારા ટાંકવામાં આવ્યા હતા. એડ. જેનરલે જણાવ્યું કે સદકા એ Donation ગણાય. જેવું કે કોઈ પ્રાંટમાંથી મટકે હજ કરવા જનારાને મોકલવામાં આવે અને તે પ્રાંટમાં નાણા ભરવામાં આવે તો તે સદકા ગણાય.

નામદાર જજ—વકા સાથે એક ધરમખાતાને નીભાવવાનો સવાલ આવે છે. વળી હું એમ પુછીશ કે કોઈ એવા ત્રસ્ટીથી મી-લકત વેચાય કે ?

એડ. જેન—હું એક દાખલો જાણું છું જેમાં સધળા જેનીશી-

શીઅરો સગીર હોવાથી તેઓના લાભ માટે ત્રસ્ટીઓને મીલકત વચવાની ફરજ પડી હતી. જરૂરની વખતે સદકાને વકરમાં ફેરવી નાખવાની કોર્ટ રજા આપે પણ આ તો એક *academical* સવાલ છે.

નામદાર જજ-તમે ખાણાની સંખ્યાવત અને મરામત માટેની સંખ્યાવત માટે શું કહો છો ?

એડ. જેન૦—અલગતા તે સંખ્યાવત કહેવાય. મદરેસાને માટે સામી પક્ષે કંઈપણ શક વગર તેવું જણાવ્યું છે. આ ગણાના બા-
નમાં એવું કહી શકાય કે અમુક જાતનો ખરચ તેમાંથી કીધા પછી તેમાંથી બીજા ધરમના કામો કરવાં જોઈએ. એક માણસ પોતાના વસીયતમાં પોતાના ત્રસ્ટીઓને અમુક કામ કરવા પ્રમાવી બંધ અને તેમાં જો ઘટ પડે તો બીજા રકમ ઉમેરવા કહે તેવું તે લખાય. પાક કોરાનમાં ૭ જાતની મુખ્ય સંખ્યાવતો દરજાવી છે તેમાં ઉરસના ખાણા અને મસજીદ દુરસ્ત કરવાનું જણાવ્યું નથી તેથી શું થયું ? પાક કોરાન મુખ્ય સદકાની દરેક સંખ્યાવત ટ્રિપલી સાત સંખ્યાવતમાં આવે છે.

પાક કોરાનમાંથી ટાંકવામાં આવેલા ફંડ ૧.

એડ. જેન૦—હું પાક કોરાન અત્રે ટાંકી બતાવવા, જે માટે હું માનું છું કે કોઈ વાંધો લેશે નહીં. હું “યમબો” ના પ્રકરણ-માંથી ૬૦ મી કડી બાંચીશ જેમાં ગરીબો માટેની સંખ્યાવતને પ્ર-જ્યાત અથવા જકાતી જણાવી છે.

આ સઘળી સંખ્યાવતો વરણવવામાં આવી નથી પણ તે બો-દાને નામે કરવી એમ જણાવ્યું છે.

નામદાર જજ-તમારા દાખલામાં બહેશ કરનાર ને શા ધરમ-

એકસ પાનડેડ મેટલ

એકસપાનડેડ મેટલ, હાથ છાપ સીમીટ, સીમીટનાં પતરાં
૮'x૪' તથા ૪'x૪' ની સમઝના

ત્રાંબા, પીતલ અને ગેલ્વેનાઇઝની બલીઆ, બલીનાં
પતરાં જસતના પલેન પતરાં, ગેલ્વેનાઇઝનાં પલેન તથા કા-
રોગેટેડ પતરાં, સરવે બતની ટીન પલોટો, ફેનસીંગવાયર
કાંટાનો તાર, ગાંસડી બાંધવાનો તાર, ફ્લેક્સીબલ વાયર રોપ
કનવાસ, આરમર, શકશન તથા રબરની પાઇપો. હબકનો
તથા બાપાનીઝ રંગ, બેલ્લતેલ, વારનીસો બુઘા બુઘા મેકરના
જથાબંધ તથા છુટક કોફાયત ભાવે મળશે એક વખત
ઝોરડર આપી ખાતરી કરશેજી.

પુછો.

ગુલામહુસેન શેખ

અબ્દુલ કેયુમ.

કેકાબુ-૨૮૧-૮૩, અબ્દુલરહેમાન ઓટ, મુંબઈ ૩
દેલી } આમ "શેપીગેટ."
ફેબ્રુ ૨૯૩૨.

પ્રાંચ ઓફીસ-ગુલઝાર હોઝ, હઈદરાબાદ (દખણ)

ખાતા માટે આપે એમ જણાવતા નથી.

એડ. જેન-તે નકી કરવાનું જસાતનું કામ છે. અહીં તો સખાવત અને ત્રસ્ટીપણજ ના પાડવામાં આવે છે અને મુસ્લાંજની ખાનગી સતા લાવવામાં આવે છે.

કેવી સખાવતો કરવી તે કોણે નકી કરવું.

એડ. જેન-કબર અને મસજીદ પાછળ ખરચતા નાણા પછી જે નાણા વધે તે કેવી રીતે ખરચવા તે જમાતે અથવા મુસ્લાંજ અને જમાત સાથે મલીને નકી કરવું જોઈએ છે. જે મુસ્લાંજ તે સખાવતી છે એમ કબુલ કરે તો હું તે કેવી રીતે ખરખવાં તે જણાવી દઇશ. ધારો કે એક હોસપીટલ પાછળ ખરખ કીધા બાદ તેના ત્રસ્ટીઓ પાસે એક લાખ રૂપીઆ બાકી રહે તો એ રકમને તે સખાવતી કામ માટેની છે એમ કોઇથી ના પાડી શકાય નહીં, પણ એવી બાબતમાં નકકી કરવાનું કોર્ટનું કામ છે. અમારા દાખલામાં લેકિની ઇચ્છા પ્રમાણે કબર મસજીદ તથા બાણા પાછળ મુસ્લાંજ તે ત્રસ્ટ તરીકે છે એમ ના પાડે તો પછી કોર્ટ વચ્ચે પડી શકે. ધારો કે એક વકફ થયલી માલકતમાંથી ત્રસ્ટ પ્રમાણે રૂ. ૨૦૦ ખરચવામાં આવે અને પછી તેની આસક રૂ. ૧૦૦૦ થઇ ગઈ તો બાકી રકમ શા કામ માટે આપવી તે દેખાડવાનું કોર્ટનું કામ છે. અહીં તો બચેલાં સખાવતી નાણા બહારી મહાલમાં વાપરી નાંખે છે. નાંણા કેવી રીતે ખરચવા તે કેહવામાં પણ આવે છે છતાં તેમ ખરચતા નથી.

નામદાર જજ-તમે ત્યારે કોણને જવાબદાર ગણો છો ?

એડ-જેન-જો કોઇ પણ એ માટે સીધા જવાબદાર હોય તો તે

મુલાંજી છે એ માટેની યોજના ઘડવી નેમએ, કોર્ટ ત્યારે તે ઠાં નહીં નક્કી કરે ?

નામદાર જજ-જો વોહરાઓના એતેકાદ પ્રમાણે જમણુ આપ્યા પછી બાકી રહેતા નાણા ઉપર મુલાંજી દાવો કરે તો કોર્ટ મુલાંજીના આવા ફેસવાતા હકની વચ્ચે શા માટે આવે ?

એડ-જેન-મી૦ બીનીંગના કુલોએ શું કીધું છે તેઓએ બદરી મહાલ ઉપર રૂપીઆ દોઢ લાખ ખરચી નાખ્યા છે. તેઓ પોતા માટે તે વાપરે છે. અને બાકીની જગા માટે આવતાં ભાડાં પણ પોતે વાપરે છે. પોતાના લેખીત ખોલાશામાં તેઓ તેમ જણાવે કે જો તેઓ બદરી મહાલને સંખાવતી ખાતું દહેતા હોય તો બુદોજ સવાલ ઉભો થાય. પણ તેઓ પછસા ઉપરનો પોતાનો દાવો જાહેર કરે છે. તેઓને કોઇખી વખતે જવાબદારી વખતે જવાબદારી કબુલ કરવી પડશેજ. ગદલાના નાણા રયાં રયાં ? તે બદરી મહાલમાં રયાં ?

નામદાર જજ- પણ મુદલાજીના રેહવાની જગ્યા તે છે એમ જણો છો છતાં તમે એ સવાલ વારે ધડીએ ઠાં લાવો છો ?

બદરી મહાલમાં ગદલાનો ફાલો

એડ-જેન-જો મુદલાંજી ગદલાના નાણાં બદરી મહાલ ઉપર ખરચે તો તેના ભાડાની આવકમાં આવતું નથી. અને સાદ તેમ કરવાની ના પાડવામાં આવે છે.

નામદાર જજ-આવી તકરારથી તમે કોર્ટને શું ચવાડામાં નાખો છો.

એડ-જેન- કોણ શું ચવાડામાં નાખે છે સારી પક્ષ તેમ કરે છે, Dedication by user પ્રમાણે જો મુદલાંજી ત્યાં રહે તો

બાડામાંના હીસો ક્યાં ગયો ? મુલ નેમ સખાવતી છે અને જમાતને કાયદો થાય એવી. સખાવત થવીજ જોઈએ.

નામદાર જજ—આ બાબતનો ઓફીશી અલ એસાઇનીનો શું દાવો છે ?

એડ-જેન-ઓફીશિયલ એસાઇની ને રૂ. ૨૦૦૦૦ ની અને રૂ. ૫૪૦૦૦ ની રકમોમાંજ મુશ્કાંજના કહેવા પ્રમાણે મોટાભાઈની મીલકત તરીકે લાગે વલગે.

અત્રે એડ. જેનરલને સ્વામી નારાયણનો મુકદ્દમો તાકી તેને મુશ્કાંજના મુકદ્દમા સંધે કટકું લાગે વલગે તે દેખાડાં જણાવ્યું કે આચાર્યની તેમજ મુશ્કાંજની ગાદી એક સરખી છે. કોરાનની જકાત જુદી છે, જ્યારે આચાર્યના શંડનો શજો જુદી રીતનો છે, શું આચાર્ય પોતાના હસ્તકની મીલકતનો ગણ તેમ શંડો કરે છે કે ? તેનાથી કોઈખી મીલકત કહાડી કે વેચી નાખી શકાય નહીં. આચાર્યની સ્થિતિ એક હોંદુ વિધવાના જેવી કાયદાની નજરે છે.

ના. જજ-મુશ્કાંજની સ્થિતિ ત્યારે કેવી છે ?

એડ-જેન-મુશ્કાંજની ગાદી ધરમ ફેલાવવાની છે (mission) ary) તેઓએ હિંદમાં ધરમનો ફેલાવો કીધો છે, તેઓ ત્રસ્ટી તરીકે પણ કામ બજાવે જેમ ધણા દાખલમાં તેઓએ કીધું છે. આચાર્યની ખરી સ્થિતી મદરાસ લો રીપોર્ટમાં જસ્ટીસ સુબ્રામની આરનો એક ચુકાદો જે ૧૩૩ પાના જેટલો છે તેમાં ધણી સરલ રીતે દરશાવી છે.

અતરે એડવોકેટ જેનરલે ઉપલા ચુકાદામાંથી ઉતારા વાંચી સંબલાવ્યા હતા, જે બાદ ટીફીન માટે કોર્ટ મુલતવી રહી હતી.

ટીફીન પછીની તપાસ.

ટીફીન પછીની તપાસમાં એડવોકેટ જનરલે Privy Council ના કેટલાક ચુકાદા ટાંક્યાં હતા, જેમાં મહત્ત્વના વડા ઉપર ફરજ નાંખવામાં આવી હતી કે તેને કાંચ નહીં નાણાં માટે જવાબદાર ગણવે. તેનું કારણ તેને દેખાડવું. Law of Institute પ્રમાણે ગુરૂકલનો વડો એસ્ટેટની રકમ પોતાના ખર્ચ માટે વાપરે તો તે જવાબદાર હશે. મુદ્દાંનું પણ આચાર્યની મારફત એક કોમના વડા છે.

નામદાર જન-આચાર્ય અને ઇંગ્લેન્ડના ધરમના વડા Archbishop of Canterbury વચ્ચે ત્યારે મતતા પડ્યું છે.

એડવોકેટ જનરલ-હા. નામદાર મહત્ત્વના વડો હંમેશાં ત્રસ્ટી લેખાય છે, ડોક્ટર કેસનો જસ્ટીસ વેસ્ટનો ચુકાદો પણ જાણવાનું છે જસ્ટીસ વેસ્ટ ગણ્યા નામાંકિત જન લેખાતા હતા.

નામદાર જન હું તેમના ચુકાદા પણ કીમતી ગણું છું.

એક આચાર્ય કીધેલો ખુદાઈ દાવો.

એડવોકેટ જનરલ—ચીથવડ કેસમાં સરવથી પહેલાં મંદીરની મીલકતનો હિસાબ માગવામાં આવ્યો હતો. આ મુકદ્દમામાં તો આચાર્ય ખુદાઈ દાવો કીધો હતો. તેણે જણાવ્યું હતું કે ખુદા અને તે એકજ છે, જેથી ખુદાની મુરતીના દાગીના તેમજ મંદીરની બીજી મીલકતો તેની પોતાની લેખાય. પણ કોરટે એ દાવો રદ કીધો હતો હીંદુ મુકદ્દમાઓમાં મોટે ભાગે એવાજ દાવા રજુ કરવામાં આવે છે, જે સ્વીકારવામાં આવતા નથી.

પાક કિતાબોમાંથી કરવામાં આવેલા સાહિત્યોના ઉત્તા ૧.

એડવોકેટ જનરલ—હવે હું પાક કિતાબોમાંથી મારી સાહિત્ય રજુ કરીશ. તેના તરજુમાની ટીપ અતરે રજુ કરું છું. પેહલી

ક્રિતાય પાક કોરાન છે ૨ છ હદીસ છે, ૩ છ નીહજુલ બલાગત્ છે, ૪ થી ઇખવાનુસસશ છે, જે ક્રિતાય ૬ મા ઇમામે લખેલી જણાવવામાં આવે છે, અને જેમાંનો એક ફકરો આ ગલાની માન્યતાને બરાબર મલતો આવે છે.

મીં બીનીંગ-મેં મારી તરફના એવા બચાવના પુસ્તકોની ટીપ આપી છે તે છતાં મને આ પુસ્તકોની ટીપ પુરી પાડવામાં આવી નથી.

એડવોકેટ જેનરલ—અમે આજે બપોરના એ તરજુમાઓ કરાવયા છે.

નામદાર જજ—એમાં કંઈ તમેને અન્યત્રીમાં નાખવા જેવું જોતો નથી.

એડવોકેટ જેનરલે એ બાદ રોખ ફધજુલાભાઈ તરફથી કરવામાં આવેલા તરજુમાં વાંચી સંબલાવયા હતા, જેમાં એક મરણ પામનારનો આતમા પાક માણુસોની કબર આગલ પોતાને માટે ખોદા પાસેથી વસીલો માગવાની અરજ કરે છે. આ ફકરા વાંચ્યા પછી એડવોકેટ જેનરલે જણાવ્યું કે, ચાંદાભાઈનો મલ્લો સખાવતી કહેવાય તે માટે ધરમની નજરે હવે કંઈખી શક રહ્યો નથી. મારા એક સાક્ષી ખાન બહાદુર અબ્દુલકાદર ચાંદાભાઈને વલી જાહેર કરી ગયા છે, જ્યારે મીં સીરાજુદીન કહે છે કે તેમને કેવા દરજ્જાના ગણવા તે દરેક માણુસના એતેકાદ ઉપર છે.

નામદાર જજ—ફાન્સમાં લોકોમાં એવી માન્યતા છે કે તેઓ ના સગાવાલાઓ બેહેસ્તમાં એકઠા થાય છે.

એડવોકેટ જેનરલ—એવી માન્યતાના દહાડા હવે ગયા છે. પણ એક ઇસ્લામીના નજરે એક માણુસ એક કબર પાસે વસીલો.

માગી શકે, મદરેસાના મુકદ્દમામાં તો તેમ સાફ પુરવાર કરવામાં આવ્યું છે. ઇસ્લામી નજરે દરેક માણસ હજરત નખીની કબરની હજ કરી શકતો નથી, તેથી તે ઇમામ હસન કે હુસેનની કબરો ઉપર જ્યારે જાય છે.

શેખ ફઝલુલાલાખની વધુ ઉલટપાલટ તપાસ.

મી૦ ખીનીંગની વધુ ઉલટપાલટ તપાસમાં શેખ ફઝલુલાલાખએ નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું હતું.

સ—તમે શેખનો ઇલકામ ધરાવો છો ?

જ—હા.

સ—તમારા બાવા એક મુલાં હતા ?

જ—તેઓ પણ એક શેખ હતા. શેખ મુલાં કરતાં ચઢતા દરજ્જેના હોય છે.

સ—તમેને શેખનો ખેતાબ કેણે આપ્યો !

જ—નજમુદીન સાહેબ જેઓ હાલના મુલાંજીના બાવા હતા.

સ—તેઓ પણ એક મુલાંજી હતા ? જ—હા.

સ—આવા સઘળા ઇલકામે મુલાંજી આપે છે ? જ—હા.

સ—તમે સુરતની મદરેસામાં બણ્યા હતા ?

જ—નહી કદી નહી.

સ—ત્યાં તે દાઉદી વોહરાનું મોટું ધરમ શીખાડવાનું ખાતું છે ? જ—હા.

સ—તમે અંબુમને ઇસલામના હેડ માસતર કેટલો વખત ચલાવ્યો છો. જ—૩૪ વરસ ઉપર થયા.

સ—ત્યાં સઘળી વરણના ઇસલામી છોકરાઓ જાય છે ? જ—હા.

સ—તમે ઇંગ્લેન્ડ ભાષા પણ શીખાડતા ?

જ—હા.

સ—એ શાળામાં ધરમનું શીખવવામાં આવતું નથી ? જ—નહી.

સ—તમે ઇંગ્લેન્ડ ૩૪ વરસ સુધી શીખાડતા હતા. જ—હા.

સ—તે આગમજ તમે શું કરતા હતા ?

જ—હું એલેક્સીસ્ટન કાલેજમાં મારી પી. એ. ની ડીગ્રી માટે બજુતો હતો.

સ—પી. એ. ની પરીક્ષામાં કંઈ ધરમનો વીષય ન હતો ?

જ—નહી.

સ—કેટલો વખત થયો અંગ્લુમનની શાળા તમેએ છોડી છે ?

જ—૭ વરસ થયાં.

સ—તમે હવે શું કરો છો. જ—હું કંઈ કામ ધંધો કરતો નથી.

સ—એ ૭ વરસ થયાં તમેએ ધરમની કીતાબોનો અભ્યાસ કર્યો છે ? જ—હા. હું એ મુદત થયા માઈ વાંચન ચાલુ રાખું છું. હું ધણું વાંચું છું. પણ તે દર્શાવી શકતો નથી. કંઈ કંઈ કીતાબ તે જણાવી શકતો નથી. કારણ તે મોટા સવાલ છે.

સ—દાઉદી વોહરા કોમમાં ૧૧ વરસ થયા તડાં પડ્યા છે તે તમે જાણો છો ? જ—તેવું તડ થોડુંક થયેજ પડ્યું છે.

સ—આદમજીવાલા એક બાળુની આગેવાની લે છે કે ? જ—તેમ હોયપી પણ તેઓ આગેવાની લે છે એમ હું જાણતો નથી.

સ—મી. એ. એમ. જીવનજી પણ તેવા આગેવાન છે કે ?

જ—તેઓને એ તડા સાથે સંબંધ છે પણ તેઓ આગેવાન છે કે નહી તે હું જાણતો નથી.

સ—તેઓ આદમજીનીજ પક્ષના છે કે ?

જ—હા.

સ-સરખમલી મામુજી પણ તે તડના ઝોક હતા ? જ-હા.

સ—એડવોકેટ જેનેરલને કોરટને કોણે ‘મોશન’ કરવા કહ્યું હતું ? જ-હું તેઓને જાણ્યો નથી.

સ—તમારી કોમના લગન વખતે મુલાંજીની અથવા તેમના આમીલની રજા નેકા કરનાર મુલાં અને લગનવાલા પક્ષને લેવી પડે છેની ? જ-સાધારણ રીતે તેમ લેવાય છે.

સ—કોઈ કોઈ અપવાદના દાખલા તમે આપશો ? જ—સાધારણ રીતે બને છે પણ હું તે કહી શકતો નથી.

સ—તમારા લગન મુલાંજીની પરવાનગીથી થયાં હતાં ? જ-હા.

સ—બે વરસ ઉપર તમે ઇશ્વારીમ આદમજીના લગનની કીયા લીધી હતી ? જ-હા.

સ—તે વખતે તમે કે આદમજીવાલાએ મુલાંજીની પરવાનગી લીધી હતી ?

જ—નહી.

સ—તે વખતે પછી મુલાંજીએ તેઓની સલામ બંધ લીધી છે ?

જ-હા.

સ—ત્યારે તમે પેલા લગનની રજા ક્યાં નહીં લીધી ? જ—કારણ એના પરવાનાની કંઈ જરૂર હતી નહીં અથવા તે વગર ન ચાલે એવું હતું નહીં.

સ—તમે એમ જાણ્યો હતાની કે તમે રજા માગો તો તમેને મલશે નહીં ? જ-હા. તેમ પણ બનતે. હું તે કહી શકતો નથી અને નેકા કરવાની તાકીદે અરજ કરવામાં આવી અને તે નેકા મેં કરી આપ્યા.

સ—તમારા સમાઓમાં ધણી લગન કીયાઓ થઈ હશે પણ

તેમાં એવો કોઈ દાખલો નથી કે જેમાં મુલાંજીની રજા વગર લગ્ન થયાં હશે. જ-એવો કોઈ દાખલો હું જાણતો નથી.

ગુપ્ત વીધાના સવાલોના સાક્ષીએ આપેલા જવાબ.

સ—ભવિષ્યની જાંદગી વીશે તમે એવું માને છો કે બેહસ-તના બે તબક્કા છે ? જ-એવા ધણા તબક્કા છે જેનું જ્ઞાન ધરમની ગુપ્ત વીધાની એ બાબતની કેતાબ વાંચવાથી મળે.

સ—એવા તબક્કા આગમજ એક જીવ તેથી ઉતરતાં બેહસતમાં જાય છે ? જ-આ સવાલ એવો છે કે જેનો જવાબ મારા અંતઃકરણ પ્રમાણે હું આપી શકતો નથી હું આ સવાલ જાહેરમાં ચર્ચાવા માગતો નથી. એ બાબત ધરમના ઉચ્ચ જ્ઞાનને લગતી છે અને તે બાબત ગુપ્ત વીધાની છે.

સ—તમે તમારા ધરમની ગુપ્ત વીધાની વાત જાણો છો ? જ-હા. પણ મારા મીથાક પ્રમાણે હું કહી શકતો નથી.

સ—તમે એવી વીધા ધણી જાણો છો ? જ-હું તે યોડીકજ જાણું છું.

સ—તમે આવતી કાલે મને એવું કંઈ ધરમનું લખાણ દેખાડ-શે કે જેમાં એવું જણાવ્યું હોય કે એકથી વધુ બેહસતની વાત તમે જાહેર કરી શકો નહીં. જ-હું મારા મીથાક પ્રમાણે તે જાહેર કરું નહીં.

સ—તમારી પાસે એ મીથાક અને છે ?

જ-હા.

સ—તમેએ આ કેતાબે તપાસી છે ? જ-હા કેટલીક મેં એડ.

જેનરલની ઓફીસમાં તપાસી છે, મને કેટલાક ઉતારા તપાસવા

આપ્યા હતા.

ધી તાંદુર એન્ડ શાહ બાદ સ્ટોર કું.

તાંદુર અને નાવદંગી લાદીની ખાણના એકલા માલેક અને
કટનીસીમેન્ટના એજન્ટ.

અસલ તાંદુર નાવદંગી ક્રીકાયત લાવથી આપવામાં આવશે.
અહારગામના ઓર્ડર ઉપર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવશે.
એક વખત ઓર્ડર આપી ખાત્રી કરો.

પ્રોપ્રાયટર્સ,

રા. સા. માનાજી રાબુજી

અને

હા. ખેરાજ બોધાભાઈ લાદીવાલા

ઓફીસ.

સેન્ટ્રલસ્ટ્રીટ રોડ, ગોળ દેવળ પાસે,

પોષ્ટ નં. ૪-મુંબાઈ.

અત્રે સાક્ષીએ પોતે તપાસેલી આઠ કેતાઓ એક દીપકમાંથી કહી હતી.

સ—કીતાય અલ મસામી એક જાણીતી ધરમ કેતાય છે, બીજી મુખતેસર ઉસુલ, તુરકિલ હુદાહ, દાયમ ઉલખસલામ અને અન્નઅજહાર છે ! જ—હા પણ મેં તે સવળી વાંચી નથી.

સ—હું તમોને કેતાયની એક દીપ આપીશ તેમાંથી તમો ધરમને લગતી ઘણી અગતની કેતાઓ કષ્ટ છે તે આવતાં કાલે મને જણાવશો ? જ—હા.

સ—તમે ઉપલા ઉતારા સીવાય બીજી કેતાઓ અરાખર વાંચી છે ? જ—નહી તેમ વાંચી નથી.

સ—ઉપલી આઠ કીતાયની સાહાદતો મારે તમોને કંઈ થક નથી ?

જ—ત્રીજી કેતાય મેં વાંચી નથી, બાકી બીજી સવળી કેતાઓ મારે મને વાંધા નથી.

મી० બીનીંગ—હું સાક્ષીને ધરમના એક એક્ષપરટ તરીકે નથી ગણતો તેમને સામી પક્ષે તેમ આગળ પાડ્યા છે, તેથી હું મારી તરફની કેટલીક સાહાદતો રજુ કરીશ ત્યારે હું મારા મુદ્દા પુરવાર કરીશ.

અત્રે નામદાર જજે ઉપલો કિતાઓના ઉતારાઓ તપાસીને જણાવ્યું હતું કે તમો તેમ કરી શકશો.

મી० બીનીંગ—(સાક્ષીને) તમો Tribes and Castes of the Central Provinces માં જણાવેલી કોમના ખુરદાનપુરના મી० હમીયુલા વહીવટને ઓગ્રખો છે ? જ—મેં આ નામ સાંભળ્યું છે.

નામદાર જજ એ પ્રહસ્યને આ મુકદમા સાથે શું લાગે વધશે ?

મીં બીનીંગ—અઃ કોમના રીત રીવાજો અને મુદ્દાના હક બાબે આ કેતાબમાં લખાય છે તે હું આપીશ.

એ બાદ મીં બીનીંગે ઉપલી કીતાબમાંની પોતાની સાહદતો ના પ્રકરણો નામદાર જજની વાંકેરી માટે જણાવ્યા હતા.

બાદ વધુ તપાસ તાં ૧૪ ઉપર મુલતવી રહી હતી.

તાં ૧૪-૯-૨૦

શરૂઆતમાં મીં બીનીંગે જણાવ્યું કે શેખ ફઝલુલાબાદની જુબાનીમાં તેઓએ એવું જણાવ્યું છે કે ધમામો અચુક છે, જ્યારે દાદ જુલને પાત્ર છે, તે બાબતમાં હું કેટલાક સવાલ તેમને પુછનાર છું. હું તેમનું મત કબુલ કરતો નથી તેથી એ બાબતની અમારી તરફની જુબાની હું હવે પછી નોંધાવીશ.

શેખ ફઝલુલાબાદની વધુ ઉલટપાલટ તપાસ.

શરૂઆતમાં મીં બીનીંગે શેખ ફઝલુલા બાદની વધુ ઉલટ પાલટ તપાસ નીચે મુજબ લીધી હતી:—

સ—“માસુમ” અને “કલ માસુમ” વચ્ચે તમો શું ફેર સમજાવો છો ! જ—માસુમ જુલ કરે નહીં (infallible) ધમામો તેવા અચુક કહેવાય. કલમાસુમ એટલે જુલને પાત્ર હોય ધમામથી ઉતરતા દરજ્જાના તેઓ લેખાય છે.

સ—“દાદ” કલમાસુમથી પણ ઉતરતા છે કે, ? જ—હા.

સ—“હુજ્જત” એટલે ધમામના રસાલામાના શખસ પણ મોશીનશીન થયા છે કે ?

જ—હા.

સ—આવા કેટલા “હુજ્જત” છે !

જ—૨૪ છે.

સ—તેઓ સધલા ગાયન છે ? જ—હા.

સ—આ હુજૂરતોમાંનો વડો ધમામનો માદી વારસ છે કે ? જ—હા.

સ—“હુજૂરત” પછી “બાપ” હોય છે ? જ—નહી, “બાપ” તો હુજૂરતની ઉપરના દરજ્જાના છે.

સ—બાપ પણ ગાયન છે ? જ—હા.

સ—બાપ કેટલા છે ? જ—હા.

સ—“હુજૂરત” પછી “દાઘ—ઉલ—બલાગ ” આવે છે ? જ—હા.

સ—અને તેઓ પણ ગાયન છે ? જ—હા.

સ—દાઉદી વોદરાઓ કોઈથી ધરમની બાબતમાં આ દુનયાના દાઘનું (Dāṁ on earth) કામ ખોટું ગણે કે ? જ—આ સવાલનો અરથ શું એવો થાય છે કે એક વોદરા તેવી ટીકા કરી શકે કે ?

સ—દાઘના ધરમ સંબંધી કામ માટે તે ખોટું છે એમ કહી કોઈ દાઉદી વોદરા વધો લે કે ? જ—હા.

સ—તેનો કોઈ દાખલો આપો. જ—હાલના મુકાબલની આગલના અબદુલા બદરુદ્દીનના વખતમાં બાઘજીએ એક બંદગી કરતી વખતે “અલહમ્દ” બુલી ગયા જે કોરાનનો એક સુરા છે, જે વખતે સવળાઓએ તે બંદગીને બીન કાયદે જાહેર કીધી અને પછી પદાવવી એમ જાહેર કીધું.

સ—તમે તે વેળાએ હાજર હતા કે ? જ—નહી મેં તે વાત સાંભળી છે.

સ—પછી તે બંદગી પાછી પદાધ ? જ—લોકોએ તે પાછી પદવાની ખાહેશ દરશાવી.

સ—એ અંદગી ક્યાં પઢાઇ હતી ?

જ—મુશ્કાની મસજીદમાં.

સ—તમે કેમ જાણ્યું કે એ અંદગી અધુરી હતી ?

જ—સુરતના વીરવાન લોકોએ જ્યારે એ ખીના જાણી ત્યારે તેઓએ પણ તે અધુરી જાહેર કરીને ફરીથી પઢવાની ખાહેશ કરીધી.

સ—આ અંદગી અજાણતા એમ પઢાઇ હતી ?

જ—હું એમ માનું છું.

હજરત નખીએ કીધેલી કેહવાતી જુલ.

સ—હજરત નખીએ એવી જુલ કરીધી છે એમ તમે જાણો છો ? જ—હું તે જાણતો નથી.

સ—એવી કંઈ ચુકો વીશે ખીજ દાખલા તમે જાણો છો ?

જ—હાલ તે ધ્યાનમાં નથી.

સ—કોઈ ઇમામ વારસ વગર મરણ પામે કે ? જ—અમારી એવી માન્યતા છે કે કોઈખી ઇમામ બેટા વગર મરણ પામે નહી.

સ—“દાઇ” પણ પોતાનો ગાદીવારસ નીમવા વગર મરણ પામે નહી ? જ—હા દાઇદી વોહરાને તેવો એતેકાદ છે. કોઇ વખત તેમ પણ થાય છે.

સ—તમે પોતાનું મત આપશો ? જ—મારું મત નહી આપવા દેવાની હું કોરટની રજા માણું છું.

એડ—જેન—હું દાઇ પોતાના ગાદીવારસ વગર મરણ પામે કે એ સવાલના જવાબ ઉપર કોરટનું ધ્યાન ખેંચું છું, જે ઉપરથી કોરટે અત્રે તેની નોંધ બરાબર સવાલ પુછીને પાછી કરીધી હતી. આ બાબતનો સાક્ષીને વધુ ખોલાસો કરવો હોય તો પુછતાં સાક્ષીએ ના પાડી હતી.

અત્રે મી० મીરઝા સાક્ષીની ઉલટ પાલટ તપાસ કરવા ઉભા થયા હતા.

એડ—જેનરલે અતરે કહ્યું કે અમેને ઘણી કિતાબો પુરી પાડી છે, અને અમે તે વાંચી નથી અને તે આખતમાં શેખતું મત જણાવું નથી. અમે જણતા નથી કે આ કિતાબમાંથી કેવા સવાલો પુછવામાં આવશે. મારા સાક્ષીની સામી પક્ષ તરફથી કેટલા હીમાયતીઓ ઉલટ પાલટ તપાસ ચલાવવા માગે છે ? હું જણતો નથી કે મી० ખીનીંગે ઉભા કરેલા મુદ્દા મુજબ “ દાઘ ઉલ મુતલક ” ના સવાલ વીશે સાક્ષીને પુછવામાં આવનાર છે કે ? મુલ્લાંજી દાઘ ઉલ મુતલક છે કે એવો સવાલ કદી પણ મારા સાક્ષીને પુછવામાં આવ્યો નથી.

મી० ખીનીંગ—મને એવો સવાલ પુછવાનાં કંઈ કારણો છે. મને જે જવાબ મુલ્લાંજી માટે મળ્યા છે તે મેં પુરતા લેખ્યા છે. મુદ્દલાંજી દાઘ ઉલ-મુતલક નથી એવી સાક્ષીની માન્યતા.

નામદાર જજ— મી० ખીનીંગ તમે આ સવાલનો ફડચો સાક્ષીને તે પુછીને કરી નાખતા કેમ નથી ?

મી० ખીનીંગ—સાક્ષીએ જે જવાબ આપ્યા છે, તે પુરતા છે. સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે દાઘઓ કાયદા પુર્વક નેમાયલા છે.

એડ—જેન-આ સાક્ષીને આગલા ખીન્ન એક મુકદમામાં જે સવાલો પુછવામાં આવ્યા છે તેમાં તેઓએ દાઘઓ વીશે પોતાનું મત આપ્યું છે કે મુલ્લાંજી દાઘ ઉલ મુતલક નથી.

સાક્ષીને આગલ તેઓએ જે કંઈ કહ્યું છે તેથી ઉલટું જાહેર કરવાની તેમને સુચના કરવામાં આવે છે ખીન્નું કંઈ નથી. આ સીવાય તેમની ખીજી નેમ નથી.

મી० ખીનીંગ—હું સાક્ષીને એક એક્ષપરટ તરીકે માનું નહી

Telephone ON GOVERNMENT LIST Telegrams

No. 104.

Rotator.

SHALEBHOY TYEBJEE & SONS.

ESTABLISHED 1840.

The Oldest Shipchandlers of the west.

Government and Railway Contractors, Hardware Merchants, Waggon Covers and Sattions Sheet Makers, Railway and Postal Audit and Cash Bags, etc, etc, etc.

Sole Agents to the West For The Ganges Rope Manufacturing Co, Ltd. Contractors to R. I. M. Dockyard, Ordnance Factories and Arsenal, Military Supply and Transport Departments and the Leading Steamship and Railway Companies.

Inspection Invited.

Saleh Building,

20, Bank Street, Fort, BOMBAY.

તો આખો દીવસ સવાલ કરવાની શું જરૂર હોય? હું આ તકરારનો નીવડો લાવવા સાક્ષીનો એ બાબત સવાલ કરીશ.

સાક્ષીને (સવાલ)—હાલના મુદ્દાંજી દાઢ ઉત્તર મુતલક છે કે ?

મને સીધો જવાબ “ હા ” કે “ ના ” નો આપો. જ—

તેઓ પોતે એ નામે પોતાને ઝાલખાવે છે.

મીં ભીરજાંએ કરેલી ઉત્તર પાતર તપાસ.

મીં ભીરજાંએ તે બાદ સાક્ષીની નીચે પ્રમાણે ઉત્તર તપાસ કરી હતી.

સ—તમે “ સહીશ ” ની કિતાબ જાણો છો ?

જ—હા, તે દાકદી વોહરાની કિતાબ છે.

સ—તેમાં કેમને લાગતી વલમતી ખીનાઓ પણ સમજવામાં આવી છે? જ—હા, થોડી ધણી.

અને મીં ભીરજાંએ ઉપલી કિતાબ એકઝીખીટ તરીકે દાખલ કરી હતી.

સ—તેના ઉપર માં પાના ઉપર દાખલો ધરમ માટે જન આપનારા વગેરેની એક ટીપ આવી છે જેના માનમાં ઉરસ બરવામાં આવે છે. જ—હા.

સ—આ ટીપમાં વલી કે ઝોલીઆ શબ્દ નથી ? જ—તહી.

સ—વલી એ ઇલકાગ મકલાના અલી માટેજ વપરાય છેની ?

જ—ધણું કરીને.

સ—અને તેમને ધરમના એકપીર અથવા વલી તરીકે લેખવામાં આવે છેની ? જ—હા.

સ—મકલાના અલીના વારસો ઇમામ ગણાય છેની ? જ—હા.

સ—તેઓ વલીના ઇલકાગથી ઓળખાયા નથી ? જ—તેઓ પણ તેમ ઓળખાયા છે.

સ—તમે કોઈ ધરમની ક્રિતાગ્રમાંથી દેખાડશો કે ઇમામેને વલી કહેવામાં આવ્યા છે?

જ—હા.

સ—હજરત નબી અને મકિલાના અલી ધરમના સરવથી મોટા છેની ? જ—હા.

સ—તેઓ પછી ઇમામે છેની ? જ—હા.

અત્રે સાક્ષીએ આગલા સવાલની સાહદત સહીશની ક્રિતાગ્રમાંથી બતાવી હતી જેમાં ઇમામેને પણ વલી કહેવામાં આવ્યા છે.

એડ—જેનરલે અતરે એ ફકરો કોરટમાં એકઝીબીટ તરીકે દાખલ કરાવ્યો હતો.

સ—ઇમામે વલી તરીકે ઓળખાય તે માટે આપણને વાંધો નથી પણ મકિલાના અલી માટે જે “ વલી ” નો ઇલકાગ છે તે વધુ મોતોગર છેની ? જ—હા.

સ—ઇમામે પછી “ દાઈ ” આવે છેની ?

જ—હા,

સ—તેઓને વલી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે કે ? જ—હા, તેઓને લોકો તેમ ગણે છે.

૨—તેઓને “ વલી ” તરીકે ઓળખાવાનો હક નથી? જ— ઇમામ માટે “ વલી ” ઇલકાગ છે તેમ તેઓને ઓળખવાનો હક નથી. પાક કોરાનમાં એક લખાણ છે કે “ જેઓ પાક છે તેઓ ખુદા તરફના વલી છે ” ખાસ અકલીઆ શબ્દ એ કડીમાં છે.

સ—વલીનો અર્થ ખુદાનો દોસ્ત થાય છે ?

જ--નેવો અર્થ થાય છે. પણ વલી એવો પણ થાય છે કે તેઓ ખુદાની તન્કના રાહબર છે.

સ--દાઘ પછી 'માઅઝુન' અને 'મુકાસીર' આવે છે ? જ--હા.

સ--તેઓને 'વલી' તરીકે ઓલખવામાં આવે છે ? જ--તેઓને દાઘની મારફતે તેમ કેહવામાં આવે છે.

સ--તે પછી ધરમને માટે જાન આપનારા ગણ્યા છે ? જ--એવા જાન આપનારને ચોક્કસ દરજ્જામાં જણાવ્યા નથી.

સ--એવા જાન આપનારા 'વલી' કહેવાય કે ? જ--હા તેમ કહેવાયથી.

સ--હેવટે પાક પરહેજગાર ધસલામીઓ આવે છેની ! જ--હા.

સ--તેઓ વલી કહેવાય કે ? જ--જેઓને પીર તરીકે ઓલખવામાં આવે છે તેઓ તેવા ગણાય છે.

સ--જેઓએ ધરમનું જ્ઞાન મેલવ્યું હોય તેઓ તેમાં વધારે ચઢતા અથવા "સમયદી" લેખાય ? જ--હા.

સ--તમે શેઠ નાથાભાઈની કબર જાણો છો !

જ--હા, તે ચરનીરોડ તરફ આવે છે.

સ--તમે તેમને પીર જાણો છો ! જ--તેમને પ્રજા તરફથી તેમ માનવામાં આવે છે અને હું પણ તેમને પીર ગણું છું મેં તેમની કબરની મુલાકાત લીધી છે પણ મક્કામાં ભેટ નાખી નથી.

સ--તમે નાથાભાઈને ચાંદાબાઈ કરતાં ચઢતા પીર જાણો છો ? જ--કોણ ઓછા કે વધતા પરહેજગાર છે, તે નક્કી કરવાનું ખોદાનું કામ છે.

સ--આ સહીશ્કાની દીતાઈમાં નાથાભાઈને સમયદીનેા ધલકાઈ આપવામાં આવ્યો છે તે તમે જાણો છો કે ? જ--હા.

સ-ચાંદાભાઈ તે ફરીમભાઈના બેટા માટે આ કીતાબનું લખાણ તમે જોયું ? જ-હા.

સ-તેમાં ચાંદાભાઈને શેષ તરીકે ઓળખાવયા છે ? જ-હા.
એ લખાણ એકઝીમીટ તરીકે અત્રે મીં મીરઝાએ દાખલ કરાવ્યું હતું.

એડ. જેન-આ કીતાબનું ૩૩૫ મું પાનું એકઝીમીટ તરીકે તમે નામદાર દાખલ કરશો તો આ આગત ઉપર વધુ અજવાળું પડશે નામદાર જજે એ ઉપરથી તેમ કરવાની રજા આપી હતી. મીં ખીનીંગે એ બાદ વધુ સવાલો સાક્ષીને નીચે મુજબ પુછ્યા હતા.

ધરમની પાક કીતાબોની સાહુદતો વીશે સાક્ષીનું મત.

સ-દાઈ-ઉલ-ઈસલામ કીતાબ તમેએ જોયું છે ? જ-હા, તે ઘણી જાણીતી કીતાબ છે.

સ-આ કીતાબમાં હજરત નખીએ નીમાજમાં જુલ કીધી હતી તેનું ધ્યાન છે કે ? જ-હા.

નામદાર જજ-આ કડીનો તરજુમો કરાવી લેવામાં આવે તો વધુ સારું.

એડ-જેન-હા નામદાર એનો સતવાર તરજુમો થાય તો વધુ સારું.

સ-તે જુલ કેમ થયું ? જ-એ સવાલ તાઅલીલને લગતો છે.

સ-આ જુલ ઉપર હજરત નખીનું ધ્યાન બંદગી માટે લેગા થયલાઓ તરફથી ખેંચવામાં આવ્યું હતું કે ? જ-હા, અને પછા બંદગીમાં પુરવણી કરવામાં આવી હતી.

સ-એ સઘળું આ કીતાબમાં છે કે ? જ-હા.

સ-હજરત નખી એવી ભુલ કરે અને ખીજ તરફ મુલાંજી એવી કંઈ ભુલ કરે તેમાં કંઈ મોટું ધરમનું મહત્વનું ગણાય કે ?

નામદાર જજે આ સવાલ પુછવા દેવા ના પાડવાથી મી૦ ખીનીંગે જણાવ્યું કે ધરમની રૂએ જોતાં એ સવાલ ધણો અગત્યનો હું સમજું છું પણ આગલા એક સવાલમાં એનો જવાબ આવવાથી હું તે પુછીશ નહીં.

સ-આ કીતાબ “ કીતાબ-ઉલ-મસાખી ” છે ? જ-હા, તે હીજરી ૪ થી સદીમાં લખાઈ છે અને તે સત્તા જેવી ગણાય છે.

સ-તેની નવમી મકાલાતમાં આ લખાણ છે તે વાંચો (લખાણ બતાવીને) એમાં એવું છે કે હજરત નખી હમેશ સુધી આ દુની-આમાં એકલાજ છેના ? તે માટે તમોને કંઈ વાંધો છે ?

જ...નહીં.

સ-હાલમાં, હાલના મુલાંજી તે દરજ્જે ધરાવે છેની ? જ-હા.

સ-હવે ૭ મી મકાલાતમાં એમ લખાણ છે કે, હજરત નખી “જકાત” લે અને તેમની પછી આવનારા તેમના પ્રતીનીધી પણ લે ? જ-હા..

સ-અને હજરત નખી અથવા તેમના જયનશીન એવી જકાત લીએ અને તેના ખદલાયાં તેઓને પાક બનાવે ? જ...હા. બક્ષેસ આપનારાઓની માલ મીલકત જકાત આપે ત્યાં સુધી પાક ગણાતી નથી.

સ-હજરત નખીના હાલના જયનશીન કોણ કહેવાય, મુલાંજી કહેવાય કે ?

જ-ઇમામ માટે આ કેતાબમાં છે. મુલાંજીને માટે આ કેતાબમાં કંઈ લખાણ નથી.

સ—આ કેતાય દાઘના વખતમાં લખાઈ નથી? જ—હા.

સ—આ જઠાત લેવાને ત્યારે કોણ હકદાર છે? જ—ઈમામની ગેરહાજરીમાં “દાઘ.”

સ—આ ‘મુખતેસર—અલ—ઉસુલ’ કેતાય છે? જ—હા, તેના લેખક એક દાઘ હતા. એ સધયદના અલીથી પ મા દાઘ હતા. એ લખાણુ નજતને લગતુ છે, અને હાલના મુલાંજીને પણ લાગુ પડે.

સ—દાવત શબ્દ મુલાંજીના સંબંધમાં છે? જ—મુલાંજીના ધર્મના ફેલાવાના કામ સંબંધી છે.

સ—આ તુર-ઉલ-હુદાહ કેતાય જોઈ છે? જ—તહી.

સ—તમારું પોતાનું કંઈ ધર્મનું કેતાય ખાતું છે? જ—મારી પાસે કંઈ ધર્મની ધણી કેતાય નથી.

સ—તમારી પાસે તેવી કેટલીક કેતાય હશે ?

જ—આસરે ૩૦૦ થી ૪૨૦ હશે.

સ—ધર્મની કેટલીક કેતાઓ જુમલે હશે ?

જ—આસરે ૫૦૦ હશે.

સ—આ ઉપરથી તમારી પાસે આવી કેતાઓનો મોટો ભાગ છે? જ—હા.

સ—આ કેતાય સધયદી ખુજ ખીન મલીકની લખેલી છે ? જ—હા તેઓ ધર્મના એક મોટા સત્તાવાર લેખક હતા.

સ—આ લેખકની કોઈ પણ કેતાય વજનદાર ગણાય ની ? જ—હા.

સ—તેમાં દાઘ માટે જે લખાણુ છે તે બરાબર છે? જ—હા પણ તમારા તરજુમામાં કેટલાક ફકરા ખોટા છે. તે હોવા જોઈએ

ખોદા પોતાની મરજી મારફત પેદા કરે છે, શું પેદા કરવું તે નક્કી કરવાનું લોકોનું કામ નથી. આ લખાણમાં દાઢને હકદાર જનન-શીન જણાવ્યા છે.

સ—આ “ કેતાબ-ઉલ-મસાળી ” છે, તેમાં ત્રસ્ટ માટે શું શબ્દ છે ? જ—શરીઅત શબ્દ છે.

સ—હજરત મહંમદે શીખાડ્યા મુજબનો ધર્મ તેમાં જણાવ્યો છે ? જ—હા. તે કામ દાવત તરીકે લેખાય.

સ—હાલમાં એ ધર્મ સંબંધી કામ એકલા મુલાજી બબ્બે કેની ? જ—હા.

સ—હજરત મહંમદની આગમજ ઇમામો હતાની ? જ—ઇમામો અને બીજા પેગંબરો તેમની આગમજ થઇ ગયા છે.

સ—દાઇ-ઉલ-ઇસલામ ” માં ઇમામો અને તેમના જનનશીનોની નેમણુક વીશે લખાણ છે ? જ—હા.

સ—અલ-અજહાર કેતાબ તમે જણો છો ? જ—હા.

સ—તમે એનો તરજુમો બરાબર છે તે જોયો છે કે ? જ—હા.

સ—તેમાં દાઇ અને તેમની સત્તા વિશેનું લખાણ તમે જોયું છે ? જ—હા.

અતરે નામદાર જજે એ લખાણ ફરીથી સમજાવવા સાક્ષીને જણાવવાથી સાક્ષીએ લખાણ ખોલાસો આ લખાણના તરજુમા બાબે આપ્યો હતો. ૨૧ મા ઇમામને દાઇની નેમણુક કરવાની જે સત્તા હતી, અને તેઓ ગાયબ થયા એ બાબતમાં ઉપરું લખાણ હતું.

સ—મુખતેસર—અલ—ઉસુલની કેતાબના આ ફકરા મેં ટાંક્યા છે તે તમે જોયા છે ? તેમાં દાઇને હજરત નબીના “ વાએજ ” જણાવ્યા છે ? જ—હા.

સ—આ કેતાબ મુજબ ધમામના હાલના જાએનરીન મુલાંજ છે ? જ—હા.

સ—આ ‘ રીસાલત-ઉલ-હદદીમી ’ કીતાબામાંના ફકરા તમે જોયા ? તેમાં દાઉ-ઉલ-મુતલક શબ્દ છે ? અને ને બાબતનું લખાણ છે ? જ—હા, તેમાં અમીર-અલ મેમીનીન એટલે હજરતઅલી વીશે પણ લખાણ છે.

સ—નેહજ ફલ બલામત કેવી કીતાબ છે ? જ—તેમાં હજરત અલીની વાએને અને બાબણો વગેરેના લખાણ છે. દાઉને માટે કંઈ પણ લખાણો નથી.

એડ જેન—હું અત્રે જણાવીશ કે મુલાંજને અમે ધર્મના વડા તરીકે ગણીએ છીએ, અને કોઈ વાંધો લાવતા નથી. તો મીં બીનીગિ આવો સવાલ ધડી ધડી લાવવાની જરૂર શું છે ?

અત્રે તપાસ દીરીન માટે મુલતવી રહી હતી,
મોહોરમ દરમયાન મુકદ્દમા મુલતવી રાખવાની પ્રતીવાદી-
ઓની કોરટે નામંજુર કીધેલી માગણી.

બપોરે દીરીન પછી કોરટ પાછી એસતાં પ્રતીવાદીઓ તરફથી બીનીગિ નામદાર કોર્ટને એક અરજી આપી હતી, જેમાં એવી અરજ કરવામાં આવી હતી કે આવતા સોમવાર અને મંગળવારે વોહરા એમના મોહરમના ધાર્મિક તહેવારો હોવાથી તે દીવસોએ પ્રતીવાદીઓથી અને આ મુકદ્દમા માટે સુચના આપનારાઓથી હાજર રહેવાનું બનશે નહીં માટે એ બે દીવસ મુકદ્દમા મુલતવી રાખવો.

નામદાર જજે ઉપલી અરજી વાંચીને જણાવ્યું કે મોહરમના તહેવારનો દીવસ કોઈ વેળાએ ફેરવાય છે. માટે શું આ દીવસો ફેરવવાનો પણ તમો વકી રાખો છો કે ?

મીં બીનીંગ—નહી નામદાર, દાડદી વોહરાઓના તહેવારો ચોક્કસ દીરસે પડે છે, તે ફેરવાતા નથી.

નામદાર જજ—તેમાં તમારી અરજ જેતાં તો પછી મુકદ્દમો છેક બીજા શુકરવાર ઉપર લઇ જવો પડે.

મીં મીરઝા—કદાચ મોહરમનો જાહેર તેહવાર શુકરવારે ઉજવવામાં આવે.

મીં બીનીંગ—જો તે શુક્રવારે ઉજવવામાં આવે તો તો અમોને કંઈ અડચણ પડે નહીં કારણ અમારો તેહવાર બુધવારે પડે છે.

એડ—જેનરલ—આ તો ખરૂં છે કે સાક્ષીઓને સોમવારે અને મંગળવારે અને બેલાવવાથી તેઓને અગવડ પડે. જો મારા મીત્ર પોતાની તરફથી તકરાર સોમવાર સુધીમાં પુરી કરે તો પછી સાક્ષીઓને હાજર રહેવું નહીં પડે.

નામદાર જજે અરજીનો આપેલો ચુકાદો.

નામદાર જજે એ બાદ ઉપલી અરજી વીશે એવો ચુકાદો આપ્યો હતો કે સોમવાર તાં ૨૦ મી અને મંગળવાર તાં ૨૧ મી સપ્ટેમ્બરને દીને આ મુકદ્દમો ચાલે તે વેળાએ સાક્ષીઓને કોરટમાં હાજરી આપવાથી મુક્ત કરવામાં આવે છે.

શેખ ફઝલુલાભાઇની વધુ ઉલટપાલટ તપાસ.

બપોરે ટીશીન પછી શેખ ફઝલુલાભાઇની વધુ ઉલટપાલટ તપાસમાં શેખે નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સં—દાખને માટે ઉપલી કિતાબમાં કંઈ લખાણ નથી એમ તમે જણાવો છો ? જ—હા.

સ—એની આગલનો વાક્ય જો વાંચો તો તે સાથે જેતાં દાખને માટે એ લખાણ ગણાય કે ? જ—ગણાયથી.

દરેક જાતની મન પસંદ મી-

સ્વચ્છ અને ઉત્તમ
લહેતદાર મીઠાઈ
લેવી હોય તો એક
વખત અમરી દુ-
કાનની મુલાકાત
લેશો તો ખાત્રી
થશે કે !

ઠાઠઓનું જાણીતું મથક

ધી સચફી ઈમ્પીરીયલ

સ્વીટ માર્ટ.

ડોક્ટર સ્ટ્રીટ, મુંબઈ નં. ૮

બરફી, પેંડા, મા-
વાના માત્રાસુતર-
ફેણી, દરેક જાતના
લીલા મુકા હલવા
મેથુક ખારી મીઠી
શીકા પુરી અને
મલામના ખાળ
વગેરે વગેરે.

અપની તારીફ આપ બેઝા હય,
હાથ કંગન કે આરસી કયા હય.

દરેક જાતની મન
પસંદ મીઠાઈઓ
અમારે ત્યા હર હ
મેશ તદ્યાર રહેછે,
તેમજ ઓર્ડર આ
પવાથી જોઈએ તે
ટલી ટાઇમસર પુરી
પાડીએ છીએ.

ચોખ્ખા ધીની
દરેક મીઠાઈ બના-
વવાની અમે ગે-
રંટી કરીએ છીએ.
દુકામાં એટલુંજ કે
આલક
મંતોપ પામે એજ
અમારી ઇચ્છા છે.

માલેક,

હઈદરઅલી હસનઅલીની કુંપની.

ડોક્ટર સ્ટ્રીટ, ગુજર સીટના નાકે, મુંબઈ.

સ—છેલા વાક્યમાં દાઘ પોતાના જનનશીન ઠેરવ્યા વગર
મરણ પામે નહીં એમ લખેલું છે ? જ—તેમ થાયથી.

સ—એ બાબતનું વોહરા કોમનું મત શું છે ? જ—દાઘ પો-
તાના જનનશીન ઠેરાવ્યા વગર મરણ પામે નહીં એમ વોહરાઓ
માને છે.

સ—પેગંબરોમાં હઝરત આદમ, હઝરત ઇબ્રાહીમ, હઝરત
મુસા વગેરે જણાવ્યાં છેની ?

જ—હા.

સ—દાઉદી વોહરામાં માન્યતા છેની કે હઝરત આદમને ખો-
દાએ ઇમામ તરીકે ઠેરવ્યા હતા ? જ—દરેક પેગંબરો ઇમામ હતા.

સ—રીસાલત—અલ—વારિના લેખક દાઘ હતા ?

જ—તેઓ દાઘ કરતાં વધુ દરજ્જાના હતા.

સ—તેઓ ઇમામ જેવા હતા ? જ—હા.

સ—આ કિતાબના ફકરામાંએ “વલી” શબ્દ પીર (Syaikh)
માટે વપરાયો છે ? જ—નહી તે એકમીનીએટરની મતલબ દરજ્જાવવા
વપરાયો છે. એ શબ્દ “વાલી” છે “વાલી” અને “વલી” એકજ
શબ્દ છે, પણ તે જુદા અર્થ દર્શાવવા અતરે વપરાયો છે.

સ—એ પછી “હુજ્જત” શબ્દ આવે છે તેનો શું અર્થ
થાય છે ? જ—ઇમામ કરતાં ઉતરતા તેઓ કેહવાય છે.

સ—ઇમામ કરતાં ઓછા દરજ્જાનું હાલમાં કોણ કેહવાય ?
જ—હું તે જાણતો નથી.

સ—એ પછી “દાઘ” આવે છે ? જ—હા.

સ—હાલના દાઘનો દરજ્જો ઇમામના વખતના દાઘ કરતાં
વધારે છે કે ? જ—હા.

પાક કિતાબો વીશે સાક્ષીનું લેવામાં આવેલું મત.

સ—જો ધમામ ગાયબ હોય તો દાઉદી વોહરા પ્રમાણે તેમના કોઈ જન્યનશીન હોવા જોઈએની ? જ—હા.

સ—કોઈપણ જમાત દાઈની નેમણુંક કરી શકે નહીં ? જ—નહી.

સ—આ બાબતમાં દાઈ જે દાવો કરે છે તે તમે વાંચ્યો છે ? જ—દાઈ પોતે દાવો કરે તેની સાથે બીજાને શું લાગે વલગે ? એવા દાવા માટે દાઈ સીવાય બીજાઓના લખાણો જોઈએ.

સ—આ કિતાબ પ્રમાણે દાઈને માનનારા પોતાની ધરમ સંબંધી કે સંસારી બાબતમાં દાઈની સલાહ લેતા હતા ? જ—હા.

સ—કોઈ દાઈ પોતાની કામમાં ધારમીક બાબતને ધનસાધ ચુકવે કે ?

જ—હા દાઈનું કામ તેમના શાગીર્દોથી ચર્ચ શકે નહીં.

સ—આ ફકરામાં ‘ અહલ—હલ—ખેત ’ નો શું અરથ થાય છે ?

જ—હજરત નબીની ઓલાદના એમ થાય છે. એટલે ધમામો થાય છે,

સ—એમાં લખવા પ્રમાણે જેઓ દાઈને નાફરમાન થાય તેઓ દોષખમાં જાય છે એમ તમે માનો છો કે ? જ—હા.

સ—પાક કોરાનમાં આદમને ધમામ ગણ્યા છે ? જ—હા.

સ—ધમામો અચુક હતા એમ જણાવ્યું છે ? જ—હા.

સ—આદમ જે ખોદાને નાફરમાન થયા હોય તે અચુક કેમ કહેવાય ? કારણ તમારા જવાબ પ્રમાણે તે એક ધમામ હતા, તો અચુક, હોવા જોઈએ.

સ—આ સવાલ તાબવીલને લગતા કહેવાય.

સ—આ લખાણમાં દાખને અચુક જણાવ્યા છે ? જ—તેમનું કામ સાફ જ હોવું જોઈએ.

સ—સમ્પ્રદાના દાઉદભાઈના ઉપરથી દાઉદી વોહરાઓ તેમ કહેવાય છે ? જ—તેમની પછીના મુલાંજીનાનામ ઉપરથી તેમ કહેવાય છે.

સ—દાઉદી વોહરા શું એમ નથી માનતા કે ધર્મની ખાખતમાં મુલાંજી કંઈ જુલ કદી કરે નહિ ? જ—હા. તેઓ તેમ માને છે.

સ—આ એક ફકરા ઉપરથી જણાય છે કે લગન વેળાએ અને ખાણ વેળાએ જે પરવાના અપાય છે તે મુલાંજીની આવકનો એક એક ભાગ છેની ? જ—આ ફકરા ઉપરથી તેવું કંઈ જણાતું નથી કે મુલાંજી તેવો કર લેતા હતા.

સ—આ “રમજનીઆ” કીતાબ તમે જોઈએ છે ? જ—તે એ જોઈ નથી.

સ—તે એહમદઅલીની લખેલી છે. તે શા ખાખતની છે ? જ—હા આમાં એમ લખેલું છે. હું આ લખાણ છે તે ઉપરથીજ કહી શકું છું આ એક ફરમાન જેવી કીતાબ છે જેમાં મુલાંજી અને તેમના શાગેરોની શું શું ફરજો છે. તે દેખાડી છે.

સ—આમાં “દાવત” શબ્દ મુલાંજી માટે લખાયો છેની ? જ—હા.

સ—ધમામના જાએનશીન ગાએબ છે અને હાજના મુલાં તેના “ખાખ” છે એમ એમાં છેની ? જ—હા.

સ—આમાં જણાવવા મુજબ ધમામોના હુકમ મુજબ દાઉદ અમલ ચલાવે છેની ? જ—હા.

સ—“કીતાબ મુનત જુલ અકબર” મા જે દાવા જણાવ્યા છે તેનો અર્થ શું ? જ—તમામ હક.

સ—દાવા મીલકત માટે પણ તે મળ્યા કે ? જ—તેમાં તેવું

કંઈ ખુલું લખાણ નથી. પણ તે જોઈએ તો તમે તેમ ગણો.

સ...એમાં જે વક્ત્રો તમામ અખત્યાર જણાવ્યો છે એ ખરેખર છે કે ? જ...તો તેવું થાય “વક્ત્ર” શબ્દ એમાં જણાવ્યો નથી.

અતરે મી૦ ખીનીંગે ઉપલી કીતાબના કેટલાક ફકરાના તરજુમા સાક્ષી પાસ કરાવ્યા હતા, જેનો અર્થ એવો થાય છે કે, આપણું દેવું દરજ્જે વધારવો દરજ્જે ઉતારવો વગેરે તમારા હાથમાં છે.”

સ...“ખીઝરલ--મોહમદ...વશ--સીફા” ની કીતાબમાં દાખલે માટે લખાણ છે ? જ--હા.

સ...સમયદના બદરૂદીન તેમાં જણાવ્યા છે તે દાખ હતા કે ? જ...હા.

સ...તેઓ પોતે ગમે તે કાંમ કરી શકે એમ આમાં લખાણ છે ? જ...હા.

સ...ગલાનું ફંડ તે આમાં જે ધર્મનું ફંડ (spiritual fund) જણાવ્યું છે તેવું છે ની ? જ...ગલા ફંડ માટે આમાં કંઈ ધસારો નથી.

સ...ગલા ફંડ ધર્મમાં જણાવેલાં કોઈ જેવું છે ની ? જ--હા, મુલાંજીના અખત્યારમાંના ફંડો જેવું તે છે.

સ...સધલી બાબતમાં મુલાંજીને તેમના આમીલો અને શાગી-રહો ઉપર અખત્યાર હોય છે ની ? જ...હા.

સ...આ “અદદાઈ” કીતાબમાં દાખ માટે લખાણ છે ની ? જ...હા.

સ...આ સમયદના મોહમદ ઇઝુદીન માટેનું લખાણ તમે જણાવ્યો છો ? જ...હા.

આવા લખાણોના દાખલોના મરણ પછી લખવાના સાધારણ છે.

સ...આ લખાણમાં “અનામત” શબ્દનો અર્થ શું કરો છો ?
જ...અર્થ “દાવત” હું કરું છું,

સ...આ કીતાબનો પાછલો અરધો ભાગ એક “નસ” તરીકે
લેખાય છે કે ? જ...હા.

સ...આ “નસ” ના લખાણ મુજબ મુલાંજીને સધળી મીલકતો
ઉપર પુરા અખત્યાર છે કે ? જ...હા.

સ...“મુનત જુલ ઉલ અકબર” કીતાબ તમે જોયું છે ? જ--હા.

સ...આમાં જણાવેલા દાખ માટેનું લખાણ જોયું ? જ...હા.

અતરે વધુ તપાસ શુક્રવાર સવાર ઉપર મુલતવી રહી હતી.

તાં ૧૭-૫-૨૦

મુકદ્દમો ચાલતાં શરૂઆતમાં નામદાર જજે જણાવ્યું હતું કે,
ગલ્લાની બાબત ઉપર મેં પુરતું ધ્યાન આપ્યું છે, પણ મસજીદ
માટે તમારો શું વિચાર છે તે હું જાણતો નથી.

મીં કોલટમેને એ ઉપરથી જણાવ્યું કે મસજીદના બાગમાં
પણ અમે ત્રસ્ટી નેમવાની માગણી કરીએ છીએ.

નામદાર જજ—મેં એ બાબતને લગતા ચર્ચ એક ઇંગ્લેન્ડ-
ના મુકદ્દમાઓ વાંચ્યા છે, પણ આ દેશનો તેવા અગત્યના મુકદ્દમા
કે પ્રીવી કાઉન્સિલના ચુકાદા ધણી જાણવા જોગ થઈ પડશે.

મીં કોલટમેન—હા નામદાર; અમે એક મસજીદને લગતો
પ્રીવી કાઉન્સિલ ગયલો મુકદ્દમો ટાંકનાર છીએ, જેમાં એક મસ
જીદને માટે અપાયેલાં નાણાં બીજી રીતે વપરાયલા હોવાથી, મસજી
દમાં નીમાજ માટે આવતા લોકોએ ત્રસ્ટીઓ નીમવાની માગણી
કીધી હતી, જેથી એ મસજીદમાં નીમાજ પઢવા આવનારાઓનીજ
કમીટી નેમવામાં આવી હતી.

ઇમ્પીરીયલ કેપ માર્ટ.

જથાખંધ અને છુટક સર્વે જાતની ટોપીઓના

વેપારી કે જ્યાં મનપસંદ ક્રીકાયત

લાવથી મલી શકશે.

ટરકીશ કેપ, બેંગલોર કેપ, અનવર કેપ, અમીરી કેપ,

મુગલ કેપ, સાયકલ કેપ અને ક્રીસ્ટીસ ટોપીઓ ઉંચી

કવોલીટીની ક્રીકાયત લાવેથી મલી શકશે.

બજારમાં માલ ખરીદ કરવા પહેલાં અમારી

દુકાનની મુલાકાત જરૂર લેવી.

બહારગામનાં વેપારી ઓરડરપર પુરતું ધ્યાન આપી માલ

વી. પી. થી રવાના કરવામાં આવશે.

નાનજી ઝવેર.

દે. ભીંડી બજાર નં. ૮૩ મુંબઈ ૯.

નામદાર જજ—ઈંગ્લેન્ડમાંના જસ્ટીસ ટરનરનો મેં એક ચૂકાદો વાંચ્યો છે, જેમાં એક રેક્ટરીના (rectory) નાણાં ખીન્નાં કોષ કારણે વાપરવામાં આવ્યા હતા. આવજા મુકદ્દમાઓ હિંદમાંના રીપોર્ટમાંથી ટાંકવા જોઈએ છે. જે ઈંગ્લેન્ડમાં એક ધરમખાતાનો ઉપયોગ તેના ત્રસ્ટની નેમ મુજબ નહીં થાય અથવા કોષ ધરમખાતા માટે કે ખોદાના નામે પૈસા આપે અને ત્રસ્ટી નેમી નહીં જાય તો નામદાર રાજ તેવી વેળાએ પોતાના હક્કની રૂએ ત્રસ્ટી નીમે છે. જે કોષ મેટા ફૂડો હોય તો તાજ તરફથી તેની યોજના કરવામાં આવે છે. પણ એ કાનુનો હિંદને લાગુ પડે છે કે, અને અત્રે પણ એવી સ્થિતિના મુકદ્દમાનાં તાજ વચ્ચે પડે કે તે આપણે જાણવું જોઈએ.

મી० કોલટમેન—હા નામદાર, અને તેને અનુસરતા મુકદ્દમા અમે ટાંકી દઈશું.

શેખ ફઘજુલાહની વધુ ઉલટ પાલટ તપાસ

ગઇ કાલે મુકદ્દમે નીકળતાં મી० ખીનીંગની વધુ ઉલટપાલટ તપાસમાં શેખ ફઘજુલાહાહએ નીચે મુજબ જવાબ આપ્યા હતા.

સ—તુઝાતુલ—અફકરની કેતાબ તમે જોઇ છે અને તેમાં મુસ્લાહની સત્તા બાબે તમે શું જણો છો.

મી० કોલટમેન—આ સવાલને મુદ્દા સાથે શું લાગે વલગે છે? અમે એ કેતાબ દાખલ કરવા માગતા નથી.

નામદાર જજ—હું યકત મુસ્લાહની સત્તા બાબે તપાસ ચલાવું છું, જેથી જુદી જુદી વીમતો જણાવેલી ખાખત તવારીખી છે ? જ—હા.

સ—દાખ કોઇને તેમાં જણાવવવા મુજબ નાત બહાર કઢાડી

શકે ? જ—દાઘ ઈમામ તરીકે દાવો કરે તો નાતબહાર કઢાડી શકે.

સ—આ સમુદ્ધી અયુનુલ અખબાર કેતાબ મુજબ ધરમ તરફ બેદરકારી દેખાડનારા એને નાતબહાર કઢાડવાની સત્તા છે ? જ—હા.

સ—આ કેતાબમાં કોણની બાબતનું લખાણ છે. ઇફતાતહાદ દાવતનું લખાણ તમે જાણો છો ? જ—હા એ લખાણનો કર્તા અયુ ઈનામ જીવતા હતા ત્યારે દાઘ હતા.

સ—તેથી કંઈ કોઈને નાતબહાર કઢાડવાની સત્તા ધરાવે છે કે ? જ—નહી.

સ—“સમુદ્ધી ખુરહાની ” કેતાબ જોઈ છે ? જ—હા,

સ—મીઆ સાહેબ હેબતુલા અલીનું નામ તમે જાણો છો કે ? જ—નહી તેમનું નામ કે લખાણ હું જાણતો નથી.

સ—“ આ અલહીમા ” કેતાબ તમે જોઈ છે ? જ—હા.

સ—આ કેતાબ મુજબ કોઈને સજા કરવાની દાખને સત્તા આપવામાં આવી છે ? જ—હા. કારણ તેઓ એક શહેરના દાકેમ જેવા હતા.

સ—આ “ શરહ—અખબાર ” કેતાબ જોઈ કે ? તેમાં કોઈને કતલ કરવાની દાખની સત્તા દર્શાવવામાં આવી છે કે ?

નામદાર જજ—તેવી સત્તાને આપણી સાથે શું લાગે વલગે છે ? આ સવાલ હું પૂછવા દરકાર નહિ.

સ—તમે તવારીખ ઉપરથી જાણો છો કે જે અખસને મારે લખાણ છે, તેણે માહાડી ઉપર હુમલો કર્યો હતા અને તેની કતલ કરવામાં આવી હતી ? જો—તે વખતે માહાડી સામે પ્રપંચ ચલાવવામાં આવ્યો હતો જે કારણે તેઓને કતલ કરવામાં આવ્યા હતા.

કર આપવા બાબતના જાણવાએગ ધાર્મિક લખાણ

સ-હાકિદી વેહરા કામ કેટલો વખત થયો હસ્ટી ધરાવે છે ?

જ-આશરે ૩૫૦ વરસ થયાં.

સ-આ “ રમઝાનીયા ” કેતાળ તો તમે જાણો છો ? જ-હા પણ તે કોઈ સત્તાવાર કેતાળ છે એમ હું કહી શકતો નથી.

સ-તે કેટલી જુની કેતાળ છે ? જ-હાજરી ૧૨૧૯ તે ઉપર જણાવેલું છે.

સ-આમાં જે નજર વીશે લખાણ છે તે સાથે ગદ્યાને તમે શરખાવો કે ? જ-તેનો અર્થ તેવો પણ થાય.

સ-કીતાળ ઉલટીયા તમે જોઈ છે ? જ-મેં તે તમામ વાંચી નથી.

સ-તેમાં કર વસુલ કરવા બાબતેનું લખાણ તમે વાંચ્યો ? જ-તેમાં મોમીનેને રાજી ખુશીથી તેમની મીલકતમાંથી કર આપવાનું જણાવવામાં આવ્યું છે જે કર ખોદાના કામ એટલે ધરમ પાછળ ખર્ચાય એમ જણાવ્યું છે. આ કર તેમના “ વડા ” અથવા તે કર વસુલ કરવા માટે જેઓ નેમાયલા હોય તેઓને આપે. આ કર કેટલો તે નક્કી કરવામાં આવતો નથી.

સ-શું આ કર ઇસલામી ધરમમાં લેવામાં આવે છે તેવો તમે ગણતા નથી ?-જ-નહી.

સ-તમે “ બડા ” એ કાણને ગણો છો ?

જ-ઇમામ અને ઇમામ ગાયબ હોય તો “દાર્ઈ”ને.

સ-હાલના મુસ્લાંમને તેવા ગણો છો ?

જ-નહી.

સ-દાં નહીં ? જ-જો તેઓ દાઢિલ-મુતલક હોય તો તેમ ગણું.

સ-તમે કહ્યું છે કે દાઢી વોહરાઓ તેમ તેમને ગણે છેની ? જ-જો તેમ માનતા હોય તો બલે તેમ ગણતા હોય. મારી માન્યતા તદ્દન જુદી છે.

નામદાર જજ-એ આખતમાં હું વધુ સવાલ પુછવા દેશિ નહીં.

સ-ધમામ તરફના હાલમાં કોણ એવા કર વસુલ કરવાને નેમવામાં આવ્યા છે ? જ-એવા કોઈ હાલમાં નેમવામાં આવ્યા નથી,

સ-તમે તેનો ખુલાસો બરાબર કરશો ? જ-એવો કર આવવાને બદલે હું બહાર બહાર સખાવત કરવાનું પસંદ કરું છું.

દાઈ અને દાઈ ઉલ મુતલક વચ્ચે ફરક.

સ-તમે આગળ એવી જુથાની આપી છે કે મુદ્દાંજી ધમામના પ્રતિનિધિ છે અને તેઓ જકાત વસુલ કરે. જ-એ સવાલના આખમાં ગેરસમજુતી થઈ છે. મારી તેમને “ દાઈ ” કહેવાની મતલબ હતી. મારી મતલબ તેમને દાઈ-ઉલ-મુતલક જણાવવાની નથી.

સ-તેઓ ધમામના પ્રતિનિધિ છે કે ? જ-તેઓ જો દાઈ-ઉલ-મુતલક હોય. તો તેમ હોય. તેઓ તેમ નથી.

સ-તમેએ એમ જણાવ્યું છે કે દુનીઆમાં ખીજ કોઈ નથી. જ-હું તેમ બોલયો હોઈશિ, પણ દાઈ-ઉલ-મુતલક માટે તેમ જણાવવાની મારી મતલબ હતી.

સ-દાઈ માટે તમે જે કહ્યું છે તે ખરૂં છેની ? જ-દાઈને

માટે મેં કહ્યું હોય પણ કંઈ દાઢિલ મુતલક નથી. અમે જાણીએ છીએ ત્યાં સુધી દાઢિ ઉલ-મુતલક જેવા હાલમાં કોઈ નથી.

સ—આ “ કેતાએ દાયમ ” તમે જોઈ છે ? જ—હા.

સ—તેના કરતા મલિલાના અહમદ કોણ હતા ? જ—તેઓ એક ખાખ હતા.

મી૦ ખીનીંગ—આ મુખરહીશી કીતાબ જુદી ખાખતમાં હોવાથી હું તેની ઉપર મોટું વજન આપતો નથી.

નામદાર જજ—તો તમે તેનું નામ શા માટે જણાવ્યું ?

સ—જો મુલ્લાંજી દાઢિ ઉલ-મુતલક હોય તો તેઓ બેટ ઉપર પોતાનો દાવો કરે કે ? જ—હા. જો તેમ હોય તો.

સ—જો કોઈ કીતાબમાં તેમ જણાવ્યું હોય તો તમે કયુલ કરો કે ? જ—હા. જો તેમ કોઈ કેતાબમાં જણાવ્યું હોય તો.

સ—સમયના ધરીસ કોણ હતા ? જ—તેઓ એક સમય હતા.

સ—આ ગાદિ તુલ—માલ શબ્દ છે એટલે શું ? જ—તેનો અર્થ મુલાંજીની જાહેર તીજેરી જેવો છે. તે વખતના દાઢિ તેઓ જે જાહેર કર વસુલ કરે તે તેમાં રાખતાં હતા ગલાને કોઈ ચોક્કસ વક્ષીને માટે આપવામાં આવેલી બેટ કહેવાય તેથી તે “ અમાલ ” નામનો કર જેવી બેટ લેખાય નહિ.

સ—“ નઝર ” તે “ અમાલ ” જેવી લેખાય કે ? જ—નહી.

સ—સમયના અબ્દુલ તઝયિય એક દાઢિ હતા ? જ—હા.

તેમના માટે અકીદા નામની કેતાબમાં લખાણ છે ? જ—હા.

સ—દાઉદ ખીન કુતુબશાહની કબર આગળ જે ગલો રાખ-

ગ્રામાં આવે છે ત “ દાવત ” મીલકત છે કે ? જ—નહી.

સ—કેમ નહી ? જ—સધળા બહુલા માણસો તેમ માને છે, હું આખી કોમ માટે જાણુતો નથી.

સ—તે મુલાંજીની પોતાની તીજેરીમાં રાખવામાં આવે છે ? જ—નહી ?

સ—મુલાંજીની ખતા છે ? જ—નહી. તે ઉપર તે જગ્યાના લોકોનો અમીલોની આગેવાની હેઠળ અખત્યાર હોય છે.

સ—એ કીતાબમાં મુલાંજીની તેવી સત્તા જણાવી છેની ?

જ—તે મેં વાંચી નથી એટલે હું તેમ કહી શકું નહી.

એમાં સધયિદના આદમ નામના શખસે દાઇને ચોકસ નાણું આપવાનું જ જણાવ્યું છે. જે નાણું દાઇ મરણ પામવાથી તેમની પછીના દાઇને મળ્યા હતા.

સ—આ “ મુનતજલ અખત્યાર ” કેતાબ જોઈ ? તેમાં દાઇની સત્તા આખે લખાણુ છેની ? જ—હા, તે ૧૮૧૬ ની સાલમાં સખ્યાઇ હતી.

સ—આ “ ઇસખતુલ ઇમામા ” કીતાબ છે ? જ—હા તેમાં ૧૯ કે ૨૦ માં ઇમામ વિશે લખાણુ છે.

સ—તમારા વિચાર પ્રમાણે ગાયબ થયેલા ઇમામના હાલ કોઇ અતીનીધી છે ? જ—નહી મુલાંજી સાહેબને કોમના ધાર્મિક વક્તા તરીકે ગણીને અમે તેઓ પાસે જઇએ છીએ અને નહી કે “ દાઇ હિલ મુતલક ” તરીકે.

સ—ત્યારે ઇમામના કોઇ પ્રતિનિધી હાલમાં નથી ? જ—નહી.

સ—તમે હાલના મુલાંજીના ગાદીનશીન થવાના વખતે એક કિતાબ લખી હતીને ? જ—હા.

સ—તે વખતે એ ક્રિતાય કાષ્ટ પ્રગટ કરે તે સામે તમે વાંધો લીધો હતો કે ? જ—નહી.

સ—તેમાં દાષ વીશે તમે જે લખાણ કીધું છે, (અત્રે મી० બીનીંગે ઉપલું લખાણ વાંચી સંબળાવ્યું હતું) તે ખરૂં છે ની ? નામદાર જજ—તમે તે એકઝીબીટ તરીકે દાખલ કરો.

મી० બીનીંગ—(સાક્ષીને) તમેએ આ લખાણ કીધું છે તે સામે કંઈ વાંધો દર્શાવતાં નથી ? જ—નહી.

સ—આ ક્રિતાય “ સુખતસેશ્વર અસરવલી હવાસી ” જોષ (ખતાવીને) તેમાં દાષ તે ધમામના અમીરો તરીકે જણાવ્યા છેની ?

જ—આ ફકરો લશ્કરનાં કાષ્ટ સરદારો માટે છે. દાષ માટે નથી.

એડ...જેન...હું આ ક્રિતાય વીશે જણાવું છું. મેં સુરતના કલેક્ટર ઉપર એ ક્રિતાયના સાલ માટે લખ્યું હતું તેથી ત્યાંથી આ ક્રિતાય કોરટ ઉપર આવી છે તેનું સીલ ફેડીને સાલ જોવા હું માગું છું.

નામદાર જજે આ ક્રિતાય જોષને તેનું સાલ ૧૮૯૦ નું જણાવવાથી એડ૦ જેનરલે પોતાને ૧૮૮૩ વાલી આવડતી વખતે એ એમ જણાવી તે કોરટમાં દાખલ કરવાની નામરજી જણાવી હતી.

સ...આ “ ઇશ્તીતાઉદ-દાવત ” ક્રિતાય તમે જોઈ છે ? તેમાં ધમામ કોઈ ખોટી રીતે નાણાં ખરચે નહીં એમ જણાવ્યું છે ? જ...હા.

સ—આ “ નુર-ઉલ મોહતેદીન ” ક્રિતાયમાં સધયદના દાઉદને ૨૭ માં દાષ જણાવ્યાં છે ? જ...હા.

સ...આમાં “ ઝીઝારત ” શબ્દ શા માટે વપરાયો છે ?
જ...કપરની મુલાકાત માટે છે.

દાઈ ઉલ મુતલક ક્યારથી બંધ થયા.

સ...ઉપલા દાઈ, દાઈ--ઉલ--મુતલક હતા કે ? જ...હા.

સ...તેઓ તેમ લેખાવાને ક્યારથી બંધ થયા ? જ...૪૬ માં દાઈ સુધી હતા.

સ...તેનું કારણ શું ? જ...૪૬ માં દાઈ પોતાના જયન-સીન નેમવા વગર મરણ પામવાથી તે વખતથી દાઈ ઉલ મુતલક બંધ થયા.

સ...તમે હાલના મુલાંજી હજુર મીસાક લીધો હતો કે ? જ...હાં.

સ...તમારા બાવાના વીચાર કેવા હતા ? જ...મારા બાવાના પણ વીચાર તેવા હતા.

સ...હાલના દાઈ ઇમામના પ્રતીનીધી ન હતા એવું ૧૦ વર-સની આગળ કોઈએ જાહેરમાં સુચવ્યું હતું કે ? જ...બજેલા લોકોમાં એવી વાતો ઘણી વેળાએ ચાલતી હતી, પણ જાહેરમાં તે ચરચાતી ન હતી.

સ...આ “ દમ ગતુલ મોસતાન ” કીતાબ કંઈ સત્તા-વાર ગણાય છે ની ? જ...હા તે ગોલામોને આજની આપવાની આખતમાં લખાણુ ધરાવે છે.

સ...દાઈ દાવતના નાણાં ગોલામોને આજની બક્ષવામાં ખરચી શકે એમ એમાં છેની ? જ...હા.

સ...હાલમાં એવો કોઈ છે કે જેને મોમીનોએ ઇમામોના કહેવા મુજબ તાબે રહેવું જોઈએ ? જ...નહી.

સ...ત્યારે દાઉદી વોહરાઓ ઇમામેઓ હુકમ કીધા છતાં કોઇની સત્તા સ્વીકારતી નથી ? જ...હા, તેવા કોઈ સત્તા ધરાવનાર આસામી વગર તેઓ રહ્યા છે.

સ...આ “ લીકાયતુલ જલીદતુલ કપીરા ” કીતાબ જોઈ તે કોની લખેલી છે ? જ...હા.

સ...આ “ મુઝ્યાતુલ અખતર ” અને “ મસાફીમીયાન ” કીતાબો જોઈ છે. તેમાં જે દાખ માટેનું લખાણ છે તે માટે કંઈ તમેને કહેવું છે ? જ--તેમાંના કોઈક લખાણો અમારી કામ માટે નથી જેથી કામ એ બાબતમાં શું વીચારે તે હું કહી શકતો નથી. અત્રે ટીફીન માટે કોરટ ઉઠી હતી.

સ...આ ‘ મસાફી મીયા શમુન ’ કીતાબ તમે જોઈ છે ? તેમાં દાખની તીજેરી બાબે લખાણ છે ? જ...હા.

સ...દાખના ફોટોના વહીવટ માટે હોય એમ તમે ગણો છો ? જ...હા.

સ...“ આ મુખતાબલ અકબર તમે જોઈ તેમાં જણરને નાતબહાર ગણ્યો છે ? જ...જણર યમનથી હોંદમાં આવ્યો હતો. દાખએ તેને મીજલસમાં નીમાજ પઢવાની સત્તા આપી ન હતી, તેને નાતબહાર કહાડવામાં આવ્યો ન હતો.

સ...તેને ખીજે ટાક્ષો તે પછી કોનો કીધો હતોની ? જ...હા.

સ...‘ બેતુલમાલ ’ નો અરથ તમે શું કરો છો ? જ--તેનો અરથ (treasury) તીજેરી થાય છે, એમ જોનસનની ડીક્ષનરીમાં પણ છે.

સ...“ સલ-મા-તેકુસ સમકા ” ના ફકરામાં રજા વગર

તાહિર એંડ કંપની.

નં. ૬૫, ૬૭, નાગદેવી સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

નં. ૧૬-૧ બો બજાર—કલકત્તા.

મીલીટરી પબ્લીક વર્ક્સ અને ગવર્નમેન્ટ કંટ્રાક્ટર
મીલ, જીન તથા રેલ્વે સ્ટોર—સપ્લાયર.

શીપચેંડલર

દરેક જાતની બેલ્ટીંગ તથા લુબ્રીકેટીંગ તેવો મોટા
જથામાં અને કીફાયત ભાવે હંમેશા મળશે.

હારડવેર તથા ઇંગ્લીશ

કોલ સાના વેપારી.

હીંદુસ્તાનના સોલ એજન્ટ

પંચીંગ અને શીપરીંગ મશીન.

ટેલીફોન નં. ૫૭૦ ટેલીગ્રાફ એડ્રેસ—“જીન માટ.”

નેકા થઇ શકે નહીં એમ જણાવ્યું છે ની ? જ-હા, આ કીતાબ એક દાઇના હુકમથી લખવામાં આવી હતી,

સ...કોઈની નેકા કરતી વખતે એવા પરવાનાની જરૂર પડે છે ? જ-તેનો હું ખુલાસો કરીશ. આવી રજા એક અગમચેતી તરીકે Measure of Pecantion આપવામાં આવે છે અને તે નેકા પદાવનાર લાયક છે કે નહીં તે જાણીને આપવામાં આવે છે.

સ—આ “વફાયતુલ—આરીઆન” કીતાબ જોઈ છે ? જ—હા.
સ—તમેને મુશ્કાળે કદી નેકાની કીયાઓ કરવાની યોગ્ય રજા આપી છે કે ? જ—નહીં.

સ—“રીસાલતે દાકિદ્યાહ” અને કીતાબ “દમીગીલ ખોસતાન”ના આ હિતારા તમે જોયા ? જ—હા.

સ—એમાં ક્યાં દાઈ માટે લખાણ છે ? જ-૪૬ માં.

સ—આ દાઈ પોતાના વારસ તેમજ વગર મરણ પામ્યા હતા એમ એ લખાણની મનસખ છે ની ? જ—હું કંઈ જવાબ આપી અંધાતો નથી. નામદાર જગના પુછવાથી સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે તેમ પણ અર્થ થાય.

સ—આ “અલ્લ-વફા” કીતાબ તમે જાણો છો જ-હા. તે ૨૦૦ થી ૨૫૦ વરસની જુની છે. તેના લેખક જણાયલા નથી.

સ—તેમાં એવું લખાણ છે કે મસજીદો જો વપરાશ નહીં. તો તે આપણને કદુવા દીએ ?

જ—આ કીતાબ પ્રમાણે કેટલીક એવી મસજીદો છે.

મસજીદો ખંધ કરી શકવાનો મુશ્કાળ સાહેબના

કરારમાં મુધારો.

મી० ખીનીંગ-મુશ્કાળ કોઈ મસીદ ખંધ કરાવી શકે એમ અને

આગળ જણાવ્યું હતું તેમાં અમે એવો સુધારો કરવા માંગ્યે છીએ કે મુલાંજી તરફથી મને એવું કહેવાનો હુકમ મળ્યો છે કે જે એઓને એમ લાગે કે એક મસજીદનો ગરઉપયોગ થતો હોય માત્ર એવાની હાથમાં તે ગઈ હોય કે જેઓને મુલાંજી સ્વીકારતા નહીં હોય તો પોતાના મુરીદાને ત્યાં જતાં અટકાવે અને પોતાના ઓધેદારોને પણ ત્યાં નીમાજ પઢાવવી નહીં તેની તાકીદ કરી શકે.

સ—આ “અન-નજુસ—સધક” કીતાબ જોઈ ? જ—હા, તે ૪૬ માં દાખની લખેલી છે.

સ—તેમાં જે મહેલ જણાવ્યો છે તે સુરતમાં છે ? જ—હા.

સ—૪૬ માં દાખ ૪૭ માં દાખની નેમણૂક કીધી હતી એવું તેમાં લખાણ છે ? જ—તેવી કંઈ મતલબ થતીબી હોય, પણ તે આમાં ખુલી રીતે જણાવ્યું નથી ? જાહેર મીજલસમાં નેમણૂક કીધી છે.

સ—તેમાં જે મીજલસ વીશે ઇસારો છે તે ત્યારે શા માટે ? જ—હું તે કહી શકતો નથી. મારે એ બાબતમાં વધુ ખુલાસો કરવો છે.

નામદાર—જજ-તમારા ખુલાશાની જરૂર નથી.

સ—આ કીતાબમાં ૪૩ માં દાખ માટે લખાણ છે, અને એ લખાણ નેકાની બાબતમાં છે ? જ—હા.

સ—તેમાં દાખને એ બાબતમાં પુરેપુરી સત્તા આપવાનું જણાવ્યું છે ? જ—હા.

સ—માઝુમ ગણુ ગાયબ છેની ? જ—હા.

સ—હાલના માઝુમ મુકાસીર અને મુલાંજી ત્યારે ખોટા છે ? જ—હા.

છેલા મુતલકનો અમલ ક્યાં હતો ?

દાખઓ સધળી જગ્યાએ મુખત્યારી ભોગવે છે કે ? જ—તેઓ એક મોકલ જમાનોજ અખત્યાર ધરાવતા હોવા જોઈએ ?

સ—છેલા દાઈ ઉંલ મુતલકનો ત્યારે હીંદની બહાર અમલ નહતો ?

જ—શકત યમન સીવાય હિંદની બહાર બીજો અમલ ન હતો.

સ—હાલના મુલ્લાંજી જંગમ્માર અને સીંગાપોરમાં અમલ ચલાવે છે ની ? જ—તેમના આમીલો અમલ ચલાવે છે. પણ તેમ અમલ ચાલવો જોઈએ નહીં.

સ—યમન અને સીંધમાં તો હંમેશા કોઈ દાઈ જોઈએ ની ? જ—હા.

સ—આ “એલ વાશી” ની કીતાબ તમે જોઈ ? જ—હા, તેમાં કેટલીક કીતાબના ઉતારા છે એમ જણાય છે મેં તેનો અભ્યાસ કાઢી નથી.

સ—તેના છેલા શ્લોકમાં જે ભેટ માટે લખાણ છે તે પીર માટે છે અને નહીં કે ખોદાને માટે.

સ—આ “નસીયત” કીતાબ જોઈ ? જ—હા તે ૧૦૦ વર-સની જુની હશે.

સ—તેમના લખાણ સાથે તમે મલતા થાવ છો ? જ—“પીર” શબ્દ છે તે એક પીર માટે નહીં પણ preceptor અથવા ધાર્મિક શબ્દ આપનાર માટે વપરાયો છે. આ શબ્દ ફારસી ભાષામાં પણ તેવી રીતે વપરાય છે. આ લખાણનો હું ખુલેખુલો અર્થ સમજી શકતો નથી. “મુરીદ” શબ્દ disciple અથવા શાગીરદ માટે વપરાયો છે.

સ...તમે યુરહાનપોર કેસમાં કમીશનથી જુખાની આપી હતી ? જ...હા.

સ...તે શેખ શકરુદીન તરફનો મુકદ્દમો હતો ? જ...હા.

સ...તેઓની મુલ્લાંજી તરફથી સલામી બંધ કરવામાં આવી તે બાબતની દાખીલની ફરીયાદોનો તે મુકદ્દમો હતો ? જ...હા.

છેલા પાંચ દાઈના સંધમાં સાક્ષીની માન્યતા.

સ...તમારી જુથાનીમાં તમે એવું જણાવ્યું હતું કે આશરે ૫૧ દાઈઓ હાલ સુધી અમલ ચલાવી ગયા છે ? જ...હા.

સ...આ જુથાનીમાં તમે કંઈ ફેરફાર કરવા માગો છો ? જ...છેલા પાંચ દાઈના સંધમાં હું બોલવા માગુ છું, બાકી બધું બરાબર છે,

સ...તેઓ જે દમામના પ્રતીનીધી નહી હોય તો કેમ અમલ ચલાવી ગયા ? જ...રક્ત કોમના વડા તરીકેજ એઓ અમલ ચલાવી ગયા. ઉપલા મુકદ્દમાની જુથાનીમાં મને કંઈ એવો સવાલ પુછવામાં નહી આવવાથી મેં એ ફરક જણાવ્યો ન હતો.

સ...તમારી લખેલી દાકદી વોહરા કોમની તવારીખમાં તમે સમયદના અલીને પેહલા ઈમામ તરીકે જણાવ્યા છે ? જ...હા. પણ તેની મતલબ એવી છે કે દાઈઓની ઓલાદ સમયદના અલીથી થઈ છે, અને પેહલા દાઈની નેમણુક સમયદના અલીએ કરીધી હતી. દાઈની મતલબનો ધરમનો સખક આપનાર religious preceptors છે.

સ...સંયદના નજમુદ્દીનને તેમાં ૪૭ મા દાઈ જણાવ્યા છે તો તમે એકવાર ૪૬ મા દાઈની નેમણુક થઈ નથી એમ જણાવ્યું છે તો આ દાઈને ૪૭ મા દાઈ તરીકે કેમ જણાવો ? જ...તમે આ બુકના પહેલા પાનામાં જુવો તો તેમાં લખેલું છે કે આ કીતાબ સરકારની વાકેશી માટે છે અને ધરમની બાબતમાં કંઈ તે લખાણ નથી તેમાં ધરમની બાબત જેવું કંઈ નથી. politically એટલે રાજદવારી નજરે ૪૭ મા દાઈ ૪૬ ની પછી ગાદીએ આવ્યા પણ ધારમીક નજરે તેમ લેખાય નહી.

સ...તેમાં જણાવ્યું છે કે મુલાંજીને મોટી સત્તા ધરાવતા અને મુદ્દાથીજ ઉતરતા ગણ્યા છે તે ખરૂં છેની ? અને તેમાં હાલના મુલાંજીને માટે પણ જણાવ્યું છેની ? જ...હા.

સ...તમે આદમજી પીરભાઈની સેનીટોરીઅમમાં રહેતા હતા ? જ...હા.

એડ...જ...તે વેળાએ તમે શું કરતા હતા ?

જ...હું આદમજી પીરભાઈની મદરેસા ચલાવતો હતો. તે માટે મને કંઈ લવાજમ મળતો ન હતો. જે તે માટે કોઈનો ઉપકાર ગણાય તો સર આદમજી પીરભાઈનો હતો એમ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું.

સ...છોકરાઓ આશરે ૧૫૦ ની સંખ્યામાં ત્યાંજ રહેતા હતા, અને તમે સવાર સાંજે તેમને બજાવવા જતા હતા ? જ...હા.

સ...તે વેળાએ તમે અંગ્રુમને ઇસલામી શાળાના હેડ માસ્તર હતાની ? જ...હા.

સ...આ મદરેસામાં છોકરાઓ પાસેથી કંઈ ફી લેવામાં આવતી હતી ? જ...નહી, તેમને મુફત શીખવવામાં આવતા હતા.

ઇસ્લામી શરીઅત પ્રમાણે પેગંબર હજરત મહંમદ હતા, તે પછી મહિલાના અલી હતા, જે પછી ઇમામે હતા ? જ...હા.

સ...કયા ઇમામ છેલા ગાયમ થયા હતા ? જ...૨૩ મા ઇમામ.

સ...તેની આગમજ કોઈ ઇમામ ગાયમ થયા હતા ? જ...૭ મા ઇમામથી ૧૦ મા સુધીના પણ ગાયમ હતા, ૭ મા ઇમામનું નામ જણાવ્યું છે, જ્યારે બાકીના ત્રણના નામ જણાયા નથી.

સ...ઇમામના રસાલાના વડા કોણ હતા ? જ...યા'ય હતા.

સ...યા'ય પછી ૨૪ "હુજ્જત" હતા ? જ...હા.

વડોદરા રાજ્યના માજી ચીફ મેડીકલ ઓફિસર
આ. બા. ડૉ. શમસુદીન સાહેબના ફામ્યુલી
પ્રમાણે તૈયાર થતું

સંધીવા માટે તેલ.

સાંધા અને કમરનું દરદ, કળતર તથા શરીરનું અટકી
જવું કે બેઠેર મારી જવું તેમજ સરદીથી થએલો દરેક
રોગ મટાડવા માટે આ તેલ અતુલ્ય સિદ્ધ રામબાણુ છે.

કાંમત શીશી એકનો રૂ. ૧૧.

હાજન શીશીના રૂ. ૧૨) મુંબઈમાં આબરૂદાર દુકાન-
દારોને જાંગલ માલ આપીશું.

અશરફ બ્રધર્સ.

અબ્દુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-નં. ૩.

સ...૨૪ હોવાના કંઈ કારણ હશેની ? જ-૧૨ હમામે સાથે રહેતા, અને ૧૨ જુદા જુદા જીવા તપાસતા.

સ...“હુજાત” પછી “બલામ આવે છે ? અને તે પછી “દાઈકિલ મુતલક” ગણાય છે ? જ-હા.

સ...મુઘાંજના હસ્તકમાં કેટલાક ફંડો છે, તેમની હાલમાં લખેલી એક કીતાબ તમે જોઈ છે ? જ-હા મેં તે લખી હતી કે તેનો તવારીખી ભાગ લખ્યો હતો.

એડ...જેને આ કીતાબના પહેલા પાનામાં મુઘાંજને જાહેર ફંડોના તસ્વીરી તરીકે જણાવ્યા છે ? જ-હા.

સ...તમે આ કીતાબ લખી ત્યારે તમેને કંઈ સાહદતો આપવામાં આવી હશેની ? જ-હા ૧૮૮૩ માં સરકારે તે વેળાના મુઘાંજ નજમુદીન સાહેબને જણાવ્યું હતું કે તેમના આગવના મુઘાંજ અને સરકાર વચ્ચેના સંબંધ દેખાડનારી એક તવારીખ લખી, જે ઉપર થી ઉપલા મુઘાંજએ તે તવારીખ લખી હતી.

અત્રે વધુ તપાસ આજ ઉપર મુલતવી રહી હતી.

તા. ૧૮—૮—૨૦.

આ મુકદ્દમે ૧૧-- કલાકે કોરટે હાથ ધરતા શરૂઆતમાં એડવોકેટ જનરલે નામદાર જજને જણાવ્યું કે મુકદ્દમાની માંડવાલ કરવાની હિલચાલ કરવામાં આવે છે માટે મુકદ્દમે યોડોક વખત મુલતવી રાખવો.

નામદાર કોરટે તેમ મુકદ્દમે મુલતવી રાખતાં બંને પક્ષના ધારાના હિમાયતીઓ કોરટ છોડીને બહાર વાડામાં ગયા હતા, અને ત્યાં પોણાએ કલાક સુધી મસલત ચલાવી હતી છતાં તેઓ કંઈ સમજુતી ઉપર આવ્યા ન હતા.

એ બાદ મુકદ્દમો ચાલુ થતાં એડવોકેટ જેનરલે કોર્ટને જ-
ણાવ્યું કે અમારી મસલહતનું કંઈપણ પરીણામ આવ્યું નથી, જેથી
શેખ ફઝલુલાભાઈની જુખાની ચાલુ થતાં નામદાર જજે જણાવ્યું
કે મારી આગલ સાહદતો પાછી અને પાછી રજુ કરવાને બદલે
મુળ મુદ્દાઓ ઉપરજ જુખાની રજુ કરો.

એડ-જેન-કેટલીક સખાવતો ધારમીક નેમથી થાય છે તેમ
સઘળી ધારમીક નેમ કંઈ સખાવત માટે હોય નહી, તે બતાવવા
અમે કાયદાની નજરે ચાંદાબાઈનો ગદ્દો સખાવત છે કે નહી તે
દેખાડી આપીશું.

જહેર ધરમ ખાતાએને લાગતી વલગતી સઘલી કાયદાની
સાહદતો અમે લાવીશું.

નામદાર જજ-જો આ મુકદ્દમામાં માંડવાલ થયાની વકી
હોય તો તમે કોઈ પણ વખતે મારા ખાનગી ઓરડામાં મારી
સાથે મસલત કરવા આવજો, તમે કોઈથી વેળાએ તેમ આવવાને
છુટ્ઠ ધરાવો છો.

મી૦ બીનીંગ-તમે નામદારનો ધણો ઉપકાર થયો પણ હવે
પછી અમે તમેને કદાચજ એ બાબતમાં તકલીફ આપીએ, હાલમાં
બંને પક્ષ વચ્ચે સમજુતી ઉપર આવવાની હઃ ધણી વીશાલ છે,
Dividing line is very wide તેથી સમજુતી ઉપર આવ-
વાની વકી નથી.

શેખ ફઝલુલાભાઈની લેવાયલી વધુ જુખાની.

શરૂઆતમાં એડવોકેટ જેનરલની વધુ તપાસમાં શેખ ફઝલુ-
લાભાઈએ નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સ-તમે કિતાબ લખી ત્યારે મુદ્દાજીએ તમેને શું શું સાહદતો

આપી ? જ-હસતાવેળે અને તવારીખી કિતાબો.

સ—મુદ્રાંજી સાહેબ વીશે આ કિતાબમાં જે ધરમનાં કર જ-
ણાવયા છે તે કયા કયા ? જ—જકાત, દિવા સીલા, અને ખુમુસ.

સ—જકાત તે ઇનકમટેક્સ જેવો કર છે ? જ—હા.

સ—અને તેનો કેવી રીતે ઉપયોગ થાય ? જ—પાક કારાનમાં
તે ખાત ત જણાવયા પ્રમાણેજ.

મી० ખીનીંગ—આ ખાતમાં હું જે સવાલ હવે પછી કરીશ
તે એક—જેન પુછવા દેશે ?

એક—જેન—હું જે સવાલો પુછું તે ખાતમાં એએ
ખુશી સાથે ઉલટપાલટ પુછી શકે.

સ—(સાક્ષીને) શ્રીઃ એ શું કહેવાય ! જ—તે poll tax
જેવો છે. તે જકાતના જેવોજ છે.

સ—સીલા એ કેવો કર છે ? જ—તે ઇમામને નજર કરવા
જેવો છે.

સ—ખુમુસ તે કેવો કર છે ? જ—આવકનો પાંચમો ભાગ
જેટલો તે કર છે. ખુમુસ અને સીલા રકત ઇમામો માટે છે.
ખીજ કોઈ જકાત લેવાની ઇમામોને મનાઈ છે.

સ—શ્રીઃ તેઓ લઈ શકે કે ? જ—નહી

સ—સલામ એ શું કહેવાય ? જ—તે મુદ્રાંજીને ખાસ બેટ
આપવામાં આવે છે તે છે. તે રાજ ખુશીનો Voluntary છે, તે
કંઈ ધરમનો કર નથી. તે બેટ કરવામાં આવે છે.

સ—લગન અને મરણના હીંગામના વખતેખી તે અપાય છે ?
જ—હા, તે રકમ સારી જેવી હોય છે. મુદ્રાંજીના ખર્ચ અને
જરૂરીઆત કરતાં પણ વધુ તે થાય છે.

સ—જકાત બાબતના “ બેતીશીશીબરી” ના કંઈ હકો તમે ધરમની કીતાબમાં જણાવશો ? જ—હા.

સ—ખારીઆબુલ—જીનાન ” કેતાબ જોઈ ? મીં બીનીમ—આ કેતાબ માટે મેં હમણાંજ સાંભલ્યું છે. એનડ—જેન આ કિતાબ હજરત પેગમબર મહમદના વખતની રસમો બાબત છે. અમે જે કિતાબો બાબત ખોલાસા કરીએ તે બાબે મીં બીનીમ તે કિતાબો તપાસી કે ખોલાસા પુછી શકશે.

નામદાર જજ—તમે બંને પક્ષ આ કિતાબો બાબે સમજુતી ઉપર આવો તો વધુ સારું.

એડ. જેન—અમારી કોઈપણ કિતાબો તપાસ માટે ખુલી છે. અમે ફક્ત ધરમની સાહદતોની કિતાબો રજુ કરીશું. જેની નકલો સામી પક્ષ પાસે છે.

એડ—જેન—(સાક્ષીને) આ કિતાબ ધણી જણીતી છે. અને તે શેખ સરફઅલીએ ૫૦ વરસ ઉપર લખી છે ? જ—હા.

સ—આમાં જે હજરત પેગંબર બાબત લખાયું છે તે જણીતું છે ? જ—હા.

સ—તે શી બાબત છે ? જ—જકાત બાબત.

મીં બીનીમ—આ ધરમનો સાહદતો લાવવાની શી મતલબ છે, તે અમે સમજી શકતા નથી. આપણે ફક્ત ગલ્લા બાબત વીચાર ચલાવીએ છીએ.

એડ...જેન—મીં બીનીમનું કેહવું હું એવું માનું છું કે તેએ મજાને જકાત જેવો મણ્યતા નથી.

નામદાર જજ...હું અત્રે સીધી સાહદતો માટેજ જુઆની રજુ થવા દઈશ.

એડ-જેન-હા, નામદાર, અમે લંબાણમાં ઉતરવા માંગતા નથી.
 સ૦—(સાક્ષીને) આ “ નએબુલ બલાગત ” કીતાબ તમે
 જોધ છે ? જ-હા તે ૧૩૦૦ વરસ જેટલી જુની છે. તેમાં મક્ક-
 લના બલીના બાણે અને વામજે જણાવ્યા છે. તેમાં “ધમામ”
 “બાબ” તથા “હુજ્જત” વીશે લખાણ છે.

સ૦—તેમાં જે એવું લખાણ છે કે, “મારી પછીના આવનાર
 માટે વારસા તરીકે જકાતના નાણા મુકી જવાનું હું કાયદા પુર્વક
 ગણ્યો નથી” તે બાબે તમે શું કહો છો ? જ-તે એવું દર્શાવ-
 નારી છે કે, દાધ કરતાં વધુ ચઢતા હુજ્જતોએ એવી જકાતની મીલ-
 કત પોતાના વારસોને આપી તે બાબે હજરત ધમામ તેને કપકે
 આપે છે કે તે મીલકત તો ખોદાના વક્ફની છે.

સ—હજરત અલીએ પોતે વક્ફમાં આપી હતી ? જ-હા.

સ—આ “દાધ-ધમુલ-ધસલામ” કીતાબ તમે જાણો છો ?
 જ-હા. તેમાંથી અત્રે કેટલાક ફકરાઓ દાખલ કરવામાં આવ્યા છે.

સ—તેમા કયામત માટે લખાણ છે, તેમજ હજરતઅલીએ
 કીધેલાં વક્ફ માટે લખાણ છે ? જ-હા.

સ—એમાં બરીશના “મુતવલીઓ” કંઈ ધમામ હોવા જોધએ
 એવું નથી ? જ-નહો.

સ—આ “વજીઆ” કીતાબ શા બાબતની છે ? જ-આ કીતા-
 બમાંથી મને સામી પક્ષ તરફથી કેટલી વાર પુછવામાં આવ્યું છે.
 એમાં એક ફકરો છે જેમાં જણાવ્યું છે કે દાધએ કરકસરથી
 “એખતસાર” રેહવું જોધએ છે.

અત્રે વધુ તપાસ દીશીન માટે મુલતવી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

બપોર પછીની એડવોકેટ જેનરેની તપાસમાં સાક્ષીએ નીચે મુજબ વધુ જવાબો આપ્યા હતા.

સ—તમે આ “ મોસમે—બહાર ” કીતાબ જોઈ ? તે ક્યારે લખાઈ હતી ? જ—તે ૪૦ વરસ ઉપર લખાઈ હતી. તેના લેખક સનાદાર જેવા ગણાય છે.

સ—તેમાં જકાત મીલકત માટે તસદી નેમવાનું લખાણ તેમજ આમીલોની ફરજ વીશે લખાણ છે ? જ—તેમાં ૪૩ મા દાખ તરફથી તેણુવના એક આમીલના લખણ પર બાબે લખાણ છે.

ધમામોજ ફક્ત અચુક છે, દાઈ જુલને પાત્ર છે.

સ—દાખ અચુક છે કે નહી તેવા સવાલો તમેને પુછવામાં આવ્યા છે, જેમાં ધમામો અચુક છે અને દાખ જુલને પાત્ર છે એવા તમે જવાબ આપ્યા હતા ? જ—હા.

સ—તમે દાખએ ચુક કીધી હોય તેના દાખલા આપશો ?

મી૦ ખીનીંગ...આમલ બ્યારે સાક્ષીને સવાલો પુછવામાં આવ્યા ત્યારે તેઓએ કહ્યું હતું કે તેઓ એકજ દાખલો જાણે છે, અને હાલમાં તેઓ વધુ કેમ જાણે ?

એડ—જેન...હું સાક્ષીને તવારીખી દાખલા બાબે સવાલ પુછું છું. તે વેળાએ એમના ખ્યાલમાં એવા દાખલા ન હોય.

સ—(સાક્ષીને)...પેહલા દાખએ જે ચુક કીધી તેના દાખલો આપો.

જ—“દાયમ...ઉલ...ઇસલામ” મા એક દાખલો છે, જાશર જેઓ ચોથા ધમામ હતા તેઓના વખતમાં “મુગીરા” દાખએ જુલ કીધી હતી, જેથી ધમામે તેમને લયાનત નાખીને નાંત બહાર કીધા હતા.

સ—ખીજો દાખલો આપશો ? જ--હા. “અયુક્ત ખતાય” નામના દાષ ઉપર પાંચમાં ઇમામે તેની જુલ માટે લયાનત નાખી હતી, જે પણ ઉપલી કીતાબમાં જંજુવેલું છે.

સ—કોઈ વધુ દાખલો આપશો ? જ...દાષ “કષયાલ” નો દાખલો આપીશ.

મુદલાંજી ખુદા કે ઇમામ હોવાનો દાવો કરતા નથી.

મીં ખીનીંગ...અમે અતરે જણાવીશું કે મુલાંજી ખુદા કે ઇમામ હોવાનો દાવો કરતા નથી, પણ ખુદાના પ્રતીનીધી હોવાનો દાવો કરે છે કેમકે એમ કહેવું ઇસ્લામી ધરમથી તમામ ઉલટું છે.

એડ—જેન... (સાક્ષીને) ૮ મા ઇમામ જેઓ ગાયબ હતા તેના વખતમાં એ દાષ હતા. અને ઇમામે તેમની ઉપર લયાનત કીધી હતી ? જ...હા.

સ—આ ૮ મા ઇમામ ગાયબ હતા તો તેઓ લયાનત કેવી રીતે નાખી શકે ? જ...તેઓએ પોતાના શાગીરદોને દરમાબું હતું કે આ દાષનું સાંભલવું નહિ.

સ—દાષ “ફીરોજ” વીશે તમે જાણો છો ? જ...હા, તેઓ ઇમામ મેહદી-ખીદલાહના વખતના દાષ હતા.

સ—૧૧ માં ઇમામ ગાયબ હતા કે ? જ જે ઇમામો તે વેળાએ જાહેર થયા તેમાંના એઓ પેહલા હતા.

સ૦—“ ઉયુન-ઉલ અખબાર ” માં એ વીશે લખાયું છે કે જ--હા, તેમાં એવું છે કે ફીરોજ હુજતના દરજ્જાના હતા.

સ૦—“ અલી ખીન ફઝલ ” દાષ વીશે તમે જાણો છો ?

જ--હા.

સ૦—“ મુગીર ” હુજત હતા ? જ--હા.

સ૦—“ ન્યાલ ” દાઇ હતા. અબ્બુલ ખતાબ ” અને “ શીરાઝ ”
ફુજ્જત હતા ? જ-હા.

સ૦—તમે હવે ઇમામો ચુક નહી કરે તે બતાવી આપશો ?

જ-હા—“ આસીમતુ નકુસીલ-મોહતદીન ” કેતાબમાં તેમ છે.
તેમાં એવું છે કે ઇમામ અચુક રહેવાં જોઇએ એ જરૂરું છે.

સ૦—આ ફકરામાં એવું છે કે ઇમામોને અચુક રહેવાની જરૂર
છે પણ દાઇ ચુક કરી શકે એવું તેમાં છે ? જ—તેમાં એવું લખાણ
છે કે, “ જો બીજાઓ કહે કે ઇમામો અચુક છે તો અમે કહીશું કે
હા તેઓ અચુક છે.

સ—મીશાકને લગતા સવાલો તમેને પુછવામાં આવ્યા છે ? તે
“ મીશાક ” ને માટે કોણને બરોસો આપો છો ? જ—ઇમામને
માટે, પણ મુસ્લાહની મારફત છે.

સ—“ તોહફતુલ-કુલુબ કીતાબ ” તમે જોઇ ?

જ-હા—તેમાં દાઇનું કામ અને ફરજો દરશાવી છે, તે સત્તાવાર
કીતાબ છે, અને હાલના સુધ્ધાંજીએ પોતાની લખેલી એક કીતાબમાં
તેની તારીફ કીધી છે.

સ—એ ફકરામાં “ વશી ” શબ્દ આવે છે તે કોણ માટે
છે ? જ—હજરત નખીના વારસ તરીકે તે ગણાય.

સ—“ મીશાક ” હજરત ઇમામના વખતથી હાલ સુધી લેવાય
છે ! જ—હા.

સ—ઉપલી કીતાબમાં મીશાકનું વર્ણન છે ? જ—હા.

સ—આ “ મુઉ-નુર-હકુલ-મુખીન કીતાબ ” હાલના
સાહેબની લખેલી છે ? જ—હા.

કોઈ પણ માણસ કોઈનીબી રજા લીધા વગર મસજીદ

બાંધી શકે.

સ—મસજીદની ઇમારત વગેરે આટે આ “ મસા ઇલ શમુન ” માં લખાણ છે, અને તેમાં ૧૭ માં દાખને સવાલો કરવામાં આવ્યા છે જેના જવાબ છે. આ કીતાબ ૪૦૦ વરસ થયા લખાઈ છે અને તે સતાવાર છે ? જ—હા.

સ—આ ફકરામાં એક માણસ જુમા મસીદ બાંધવા ધારે છે, તે જાહેર મસજીદ મોટી કહેવાયની ? જ—હા.

સ—આ ફકરામાં વાલી શબ્દનો અર્થ શો !

જ—દાઈ અથવા આમીલ.

સ—આ ફકરામાં એક માણસ જુમા મસજીદ બાંધવા ધારે છે, તે જાહેર મસજીદ છેની ? જુમા મસજીદ મોટી કહેવાયની ? જ—હા.

સ—આ ફકરા ઉપરથી એવું જણાય છેની કે કોઈ પણ માણસ કોઈનીથી રજ લીધા વગર એક મસજીદ બાંધી શકે ? જ—હા.

સ—મુઘાંજીની રજ સાથે ઘણા ગણા રાખવામાં આવ્યા છે એવું તમે જાણો છો ?

જ—હા.

સ—કરાંચીના “ ફઈઝે-હુસેની ” ધરમ ખાતા બાબત તમે જાણો છો ?

મી૦ ખીનીંગ—મેં સાક્ષીને કદીખી એ બાબતમાં ઉલટ પાલટ સવાલ પુછ્યો નથી તો આ બાબત અત્રે લાવવાની શું જરૂર છે ?

એડ-જેન-એ બાબતમાં હું ધાઈ છું કે સવાલ કરવામાં આવ્યો છે.

સ—“ ફઈઝે હુસેની ” મુઘાંજીની રજ સાથે કરાંચીમાં સ્થાપવામાં આવી છેની ?

‘ ગાડી ઘોડાના માલિકોને ખુશ ખબર ’

અમારે ત્યાં હાલના જમાનાને અનુસરતા નવી ફેશનના રબર ટાયરના ચાક તથા રબર ધરી, કમાન, પોત્ર, ધમણની લાકડી, તરેહવાર જાતના શાનસો, ગાડીની ધંટી, હોરન, મોરકકોના ચામડાં ધમણના તથા સુપડી પંખાના ચામડાં, ખનાત, શીત, ગાલીચો, મોરકકોના ક્લોથ, લેધર ક્લોથ તેમજ જોડીના તથા સીંગલના ઉંચી કવોલીટીના હારનેસ, સ્વારીના જીન, ચામુક, લગામ વગેરે ગાડી અને ઘોડાને લગતો તમામ સામાન મળશે.

મોટર ઝાંડના ગાડીના રબરટાયર ધણી ઉંચી કવોલીટીના, સ્પેશીઅલ જાડાઇના ખાસ જોઈ જવાની બલામણુ કરીએ છીએ.

મોટરના ફાનસ, વોટર પુશ હુડ ક્લોથ પ્રેસ બટન તથા ટર્ને બટન વગેરે સર્વે સામાન જથ્થામંધ તથા છુટક બાવે મળશે.

બહારગામના ઝોરડરો ઉપર પુરતું ધ્યાન આપી. વી. પી. મોકલવામાં આવશે.

મહમદઅલી અબ્દુલઅલી રાજકોટવાળા.

ગાડી અને ઘોડાને લગતો સર્વે સામાન વેચનાર.

મી० ખીનીંગ-હું આ સવાલ સામે વાંધો લઈ છું.

મુદલાંજીની રજા વગર નેમાયલા ધરમ ખાતાના ત્રસ્ટીઓ.

એડ—જેન—(સાક્ષીને) મુંગધમાં કેઇ વોહરા ધરમખાતાના ત્રસ્ટીઓ મુદલાંજીની રજા વગર નેમવામાં આવ્યા છે ? જ—હા.

જ—નારીએલવાડીના કચ્છસ્તાન માટે હું તેવો એક ત્રસ્ટી હજી સુધી છું.

એડ—જેન—આ ત્રસ્ટ ૧૯૦૩ ના સાલથી ચાલે છે ?

સ—આશરે ૫૦ આગેવાન દાઉદી વોહરાઓની મળેલી એક સભામાં તમે એ માટે ચુંટી કઢાયા હતા, અને મુદલાંજી સાહેબ ખાત ત કંઈથી વાત એ સભામાં નીકળી હતી નહીં ? જ—હા.

સ—આ માટેના દીદમાં જણાવ્યા મુજબ આ નેમાયુંક થઇ હતી, અને મુદલાંજીને એ માટે કંઈ પણ કહેવામાં આવ્યું ન હતું ? જ—હા.

સ—હાલના મુદલાંજીના મુરીદો તેનો લાભ લે છે ની ? જ—હા, ખુદ મુદલાંજી ત્યાં કેટલીક વેળાએ ગયા છે.

સ—આ નારીએલવાડીનું કચ્છસ્તાન મુંગધના દાઉદી વોહરાઓનું મુખ્ય કચ્છસ્તાન છે ?

જ—હા.

સ—ખીજા કંઈ કચ્છસ્તાન મુંગધમાં છે ?

જ—ચરનીરોડ સ્ટેશન તરફ ખીજા એ કચ્છસ્તાન છે, પણ તે લગભગ ભરાઇ ગયલા હોવાથી જવલેજ વપરાય છે.

સ—તમારા ધરમ પ્રમાણે શાદી કરતી વેળાએ મુદલાંજીની રજા લેવી જોઈએ છે કે ?

જ—કંઈ જરૂર નથી.

સ-દાઉદી વોહરાઓના નીકા કોઈ ખીજએ પઢ્યા તેનો દાખલો
પાપો. જ-મુંખાઈના કાજીએ એવા નીકા પઢ્યા છે અને તે બાજત
ની ખી વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો નથી. ઉપલા કાજી સુન્ની મુસલમા-
ન છે.

સ-એવા નીકા કોણના થયા તેના નામ આપી શકશો ?

જ-હું તેમ નામ આપી શકતો નથી, પણ મારી તપાસમાં આ
ત ખરી છે.

સ-તમારા કુટુંબમાં નેકા વેળાએ મુલ્લાજીની રજા લેવામાં આવી
કે ?

જ-કુદરતી રીતે તેઓ અમારા કુટુંબના છે, તેથી શાદી
જાએ તેમને નોતડું કરવામાં આવે અને નેકા પઢવાનું પણ તેમને
હેવામાં આવે એટલે રજા જેવુંજ ગણાય.

ચાંદાભાઈ માટે સમજા કીતાબમાં શું લખાણ છે ?

સ-આ “સમજા” કીતાબમાં એવું જણાવ્યું છે કે મુસ્લિમ પુર-
તનુદીનના હોદ્દામાં તે પ્રગટ કરવામાં આવી છે. જ-હા, એઓ
પાલના મુલ્લાજીના આવાજી હતા.

સ-તેમા “વલી દલ્લા” ખેતાબ સમજદી અમદુલઅલી અને
મખદુલ દારર માટે જણાવ્યો છેતી ? જ-હા અમદુલઅલી એક
ખ હતા.

નામદાર. જજ-“વલી-દલ્લા” નો અરથ શું થાય ?

જ-ખોદાના વલી.

સ-ચાંદાભાઈ માટે તેમાં શું લખાણ છે ? જ-તેમને સમજદી
જણાવ્યા છે.

સ-તેમાં જે મજત માટે લખાણ છે તે કોણ માટે છે ? જ-જે

પાક માણસ માટે મનત લીધી હોય તે માટે છે, એમ તેનો અરથ થાય છે.

સ—“ધખવાનુસ-સશ” કિતાબ તમો જાણો છો ? તે ૯ મા હમામની લખેલી છે ની ? અને ઘણી સત્તાવાર કેતાબ છે ? જ-હા.

સ—તેને માટે દાક્ટરી વોહરાઓ કેવેઃ ધતખાર ધરાવે છે ? જ-આ કેતાબ પાક કોરાન પંજી અમારામાં ૪ ધરમની કિતાબ ગણાય છે.

સ—એણીયાનો અર્થ એ ફરમાં શું થાય છે ?

જ-ખુદના પ્યારા.

સ—આ “મસાહલે સધયદી અમીન ગિન જલાલ” કિતાબ જાણ છે ? જ-હા, તે સધયદી અમીન ગિન જલાલે ૩૫૦ વર્ષ પહેલા લખી છે.

સ—તેમાં કબર ઉપર આપનામાં આવતી ભેટ માટે લખાય છે ? જ-હા, એ લખાય મુલ્લાજી અને એ કેતાબના કરતા વચે સવાન જવાબ થયા છે, તે બાબતનું છે, જેમા એ ભેટ સખાવતી જણાવી છે.

સ—તેમાં મીયાખાન નામના સખસ વીશે જણાવ્યું છે તેઓ કોણ હતાં ? જ-તેઓ એક સાધારણ પુરૂષ હતા.

તા. ૨૦-૯-૨૦

શરઆતમાં નામદાર જજે જણાવ્યું હતું કે, આ મુદ્દમામાં જે સખાવતો છે તેને આ દેશમાં થતી સખાવતોની સપાટીએ લઇને પંજી તે માટે તપાસ થવી જોઈએ છે.

એડ. જેન-હા, નામદાર મને તે સામે વાંચો નથી. અમે એટલું દેખાડવા માગ્યે છીએ કે આ સખાવત ઉપર કાયદાનો અકોશ હોય

કે નહીં ? કાયદામાં વરણવેલી સાખવતો કાં નહીં ધરમ સંબંધી હોય ?

અમે “ સંધ્યા ” નામની કેતાબમાંથી વધુ ૧ કરો ટાંકી ખતાવનાર છીએ. જેમાં આશરે ૨૫૦ વરસ આગતના મુદ્દાંનું પ્રગટ કરનારને ફરમાસ કરે છે કે જે વલીઓના વસીલા લેવામાં આવતા હોય તેની વધુ ગ્રીપ મેળવવી. વળી એક ફરો આતમાના અમર પણા માટે છે, જેમાં કેટલાક પીરો હમેશા અમર હોય છે અને વસીલો આપે છે એવી માન્યતા તેમાં દરશાવવામાં આવી છે, અને કયરો ઉપર જે બેઠ ધરવામાં આવે તે સખાંવતમાં વપરાવી જોઈએ એવો પણુ ફરો છે.

શેખ ફઘળુલાલાની વધુ તપાસ

શેખ ફઘળુલાલાએ એડ. જેનરલની વધુ તપાસમાં નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા. સ-મી ખીનીંગે તમેને સવાલ પુછ્યા હતા તેમાં સદર કલાની ખંદગીમાં ‘ અલાહ તેની સ્વર્ગમાં પંકતી વધારે ’ વાક્ય આવે છે તે બાબે સવાલ પુછ્યો હતો તે બાબે તમારે શું ખુલાસો કરવો છે ? જ-એનો અર્થ એવો થાય કે “ અલાહ તેમને સ્વર્ગની પંકતિ આપે. ”

સ-જો ‘ અલાહ તેમની પંકતી વધારે ’ એમ હોય તો તે કોઈ સાધારણુ આદમી માટે નહીં હોય ? જ-તહી.

સ-જનતમાં દરજ્જો હોય એટલે શું ? જ-નતનાં જુદા જુદા દરજ્જા માટે તેછે. એક માણસે સચાચના કામો કીધાં હોય તેનો દરજ્જો વધુ હોય.

સ-સુરતની મદરેસા કોઈ જાણીતી મકતબ છે કે ? જ-હાલ-માં તે લેખાતી નથી. જો કે ૫૩ વર્ષ આગમજ તેમ તે ગણાતી હતી.

સ-૫૦ વર્ષની વાત ઉપર તે કેવી મહત્તાની ગણાતી હતી ?
નામદાર જજ-સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે આગલ તે મહત્વની
ગણાતી હતી તેજ પુરતું છે,

સ-આ 'વઝીઆ' કીતાબમાં દાઇ માટે લખાણ છે, તે બાબે
તમે જણાવ્યું છે કે ઇમામો અચુક છે, અને દાઇ તેવા નથી. આ
બાબતની એક ' રીસાલતે હન્ગુમીયા ' નામે કીતાબ તમે જોઇ છે ?
જ-હા.

સ-આ કીતાબ કોણે અને ક્યારે લખાઇ છે ?

જ-આશરે ૧૫૦ વરસ ઉપર અને તેના લેખક મોટા ધર્મા-
જ્યાસી ગણાતા હતા.

સ-દાઇની તાબેદારી બાબત શું લખાણ તેમાં છે ?

જ-કાઝી-અલ-નોમાન જે કીતાબમાં લખાણ કરે છે તે 'દાયમ
—ઉલ-ઇસલામ કીતાબના લેખક છે.

સ-'દાયમ ઉલ ઇસલામ ' ના લેખક દાઇ—ઉલ બલાગ
હતાની ? જ-હા.

નામદાર જજ-આ કીતાબના લેખક પોતાના વખતનો એહ-
વાલ લખે છે કે ઇમામના અમલના વખતનો એહવાલ લખે છે ?

જ-આ લખાણ ઉપરથી એવું માલમ પડે છે કે તેઓ પોતાના
વખતનો એહવાલ લખે છે.

અડ-જેન-(નામદાર જજને) હું એ બાબતના કારાને શરીફના
લખાણ હવે પછી દાખલ કરીશ.

સ-ઉપર જે તાબેદારી આપણે જણાવી છે તે વાજબી હોવી
ન જોઇએ તેના કોઈ ફકરા ઉપલી કીતાબમાં તમે દેખાડશો ? જ-હા,
એક વાક્ય એવો છે કે કોઈબી ઇનસાન તરફ એવી તાબેદારી દેખાડવી

ઝવેરાતનું પ્રદર્શન જેવું હોય તો

દરેક કોમની બરનાઓના તથા ઝવે-
રાત દાગીના તૈયાર છે અગર ઓર્ડરથી
બનાવી આપીએ છીએ.

શેખમેમન સ્ટીટ—મુંબઈ.

સોની નરોતમદાસ ભાઉની
દુકાને જરૂર ફેરો ખાશો

ન જોઈએ કે જેથી પાક ખોદાતાલા તરફ ગુનેહગાર થવાના સંભવ હોય.

સ—ઉપલા ફકરામાં દાઘની રેહવાની રાહ રીતી, તેમના ખચ વગેરેના ખ્યાન ઉપરાંત કંઈ વધુ તમો જોઈ શકો છો કે ? જ-હા.

સ—‘ બરાહીન ’ કીતાબમાં જે ‘ કર ’ બાબે લખાણ છે તે ‘ સલામ ’ બાબે છેની ? જ-હા.

સ—‘ નઝર નો અર્થ શો થાય છે ? જ-નઝરનો અર્થ ખાનગી ભેટ થાય છે. આ વાક્યમાં જે શબ્દ વપરાય છે તેનો અર્થ અંગત ભેટ થાય છે.

સ—આ ‘ મોસમે-બહાર ’ કીતાબમાં દાઘ તરફથી પોતાના જન્યનશીન નેમવા બાબત લખાણ છે તે કેટલા વરસનું છે ? જ—તે ૫૦ વરસ જેટલી મુદતનું છે અને નેમણુકનો વખત આશરે ૨૫૦ વરસનો જુનો છે.

સ—“ તે સઘલી ધાર્મિક બાબતમાં મારાથી ઉતરતા છે હું દરેક હદયાત ચીજનો દણી છું ” વગેરે તેનો અર્થ શો છે ? જ—આનો અર્થ એવો થાય છે, કે ‘ દાવતના ’ જે કોઈ પ્રકારે હોય તે ઉપર તેમનો હક છે. હું તે સઘલા મોટા અને નાનાનો વહીવટ સોંપું છું.

નામદાર જજ—આ છેલા વાક્યનો અર્થ શો થાય છે ?

જ—તે ધાર્મિક બાબત માટે છે.

સ—આમાં લખાણ છેની કે તે એક દામ કરી શકે ?

જ—તે કક્ત ધાર્મિક બાબત માટેજ કેહવાય.

સ—આ “ રીસાલતે—સાઝાનીઆ ” માં નઝર માટે લખાણ છે તે શું ? જ—તે કોઈ શેખ, દાઈ, વલી, કે મોટા પુરૂષને ઇમાનને માટે અપાય છે તે. જે કોઈ મનત હોય તો ‘ નઝર ’ કહેવાય અને હદીઓ હોય તો નઝરાણું કેહવાય.

સ—‘ આ મુખતેસર ઉલ-આસાર કીતાબમાં હજરત નબી
‘ સદકા ભેગી કરે છે તે માટે લખાણ છે. આ સદકાનો અરથ શો ?

જ—તે ઝકાત થાય છે.

સ—આ કેતાબમાં તીજેરી માટે લખાણ છે, તો હું તમોને
પુછીશ કે મુક્ષાંજની તીજેરી ક્યાં છે ?

જ—સુરતમાં છે.

સ—ગણા કંડ તીજેરીમાં જાય છે ? જ—હા.

સ—ત્યારે ક્યાં ૫૦ તેમાં જમા કરવામાં આવે છે ? જ—જકાત
‘ શીત્ર, સીલા અને ખુમુસના ’ કરો. સ—આ કીતાબ ક્યારે લખાઈ
છે ? જ—તે હું કહી શકતો નથી, પણ કદાચ ૬૦ વરસ ઉપરની હોય.

સ—તેમા જે ધરમના અગ્રેસરો માટે લખાણ છે તે ‘ માનુન ’
અથવા એવા ધરમગુરુ માટે પણ લેખાય કેની ? જ—હા.

સ—આ ફકરા ઉપરથી એવું જણાય છેતી કે તેઓએ પેતાના
જયનશીન નેમવાની કોશેસ કાઢી હતી, પણ તેમ કરી શક્યા ન
હતા ? જ—હા.

**મરહુમ મુદલાંજી નજમુદ્દીન સાહેબની નેમણુક થવાનું
તવારીખી લખાણ નથી.**

સ—સમજો કે ૪૬ માં દાખ બદરુદ્દીન સાહેબે ૪૭ માં દાખ
નજમુદ્દીન સાહેબની નેમણુક કરવા માગું છું એમ કહ્યું હોય તો તે
ધરમની રૂએ ગણાય કે ? જ—નહી.

સ—ત્યારે નજમુદ્દીન સાહેબની સતવાર નેમણુક થવાનું
તવારીખી લખાણ કાંઈ નથી ?

જ—નહી કંઈ નથી.

અત્રે મી० ખીનીગે જણાવ્યું કે આ બાબત અમારા મુદામાં

સમાવવામાં આવી નથી. દાકિની વાહરાઓ મુઘાંજને દાઘ ગણે છે કે નહીં તેજ જોવાતું છે.

નામદાર જજ—હું જે બાબત સાથે આ મુકદ્દમાને લાગેવલગે નહીં તે ઉપર તકરાર ચલાવવા દબાશ નહીં.

મી. બીનીંગ—મારા બહેલા મીત્ર અતરે એકઝીપીટ તરીકે એક ફેટો રજુ કરનાર છે. જે મુઘાંજ યુરહાતુદીન સાહેબના એ કરારનો તે છે એવું તેઓ જાહેર કરનાર છે. હાલના મુઘાંજ કાયદા-સર નેમાયલા ૫૧ મા દાઘ નથી એમ દેખાડવાની કોઠખી જુઆની અતરે રજુ થાય તે સામે હું વાંધો લઉં છું.

એડ.-જેનરલ-જ્યારે આ મુકદ્દમો મેં પહેલાં જોયો ત્યારે મેં શરૂઆતમાં હથું હતું કે તેઓ “ દાઘ ઉલ મુતલક ” ન હતા. દાઘ ઉલ મુતલક છેલા મુઘાંજ હતા કે જેમના જયનસીન શરીયત પ્રમાણે નેમાયા હતા. ૪૬ મા દાઘએ પોતાના જયનશીનની નેમણૂક કીધી ન હતી.

મી. બીનીંગ—હું જણાવીશ કે ‘ દાઘ ’નો દરજ્જો જો તે શરીયત મુજબ નેમાયા ન હોય તો કંઈ મહત્વનો ગણાય નહીં તેમ જો મુઘાંજ શરીયત મુજબ નેમાયા ન હોય તો પછી તેઓ એક સાધારણ મુઘાં કરતાં ચઢીયાતા ગણાય નહીં.

એડ.-જેન-સામી પક્ષ જણાવે છે કે તેઓ દાઘ ઉલમુતલક છે તેથી તેમના દરજ્જા પ્રમાણે તેઓ ત્રસ્ટ કરી શકે નહીં. હું કહીશ કે તેઓ દાઘ કે દાઘ ઉલ મુતલક હોય પણ મને તેઓ પાસે હી-સાબ માંગવાનો હક છે. તેઓ દાઘ ઉલ મુતલક છે એમ જણાવવા સામે હું વાંધો ઉઠાવું છું. તેઓ જો તેમ શરીયત પ્રમાણે નેમાયા હોય તો મને વાંધો નથી, પણ તેમ પુરવાર થતા સુધીમાં હાલના

મુઘાંજ સાહેબ દાઘ ઉલ મુતલક નથી એવો મુદો હું ઉઠો કરીશ.

ફરીયાદનામાંમાં પ્રતીવાદી મુઘાંજએ શું જણાવ્યું છે. તેઓ ત્રસ્ટ માટે ધનકાર કરે છે જે ફંડ ૫૦ ૦૫ સુધી બરાબર રખાયું હતું. તેના નાણાને ખીજી રીતે વાપરવાને તેમને કંઈ પણ હક ન હતો હું એમ કહીશ નહીં કે તેઓએ ખોટી રીતે નાણાં વાપર્યા છે. પણ સવાલ એ નાણાના વકફનાં છે કે નહી તેનો રહ્યો છે. હું ધરમના બાબત કે એખલાસની લાગણીને કંઈ પણ દુખવવા માંગતો નથી. ધરમની સાહદતો સીવાય કોઈ ખીજી સાહદતો ઉપર તકરાર કરવાને તકયાર છું. પણ દાઘ કે દાઘ ઉલ મુતલક પુરવાર કરવાની સઘલી સાહદતો ધારમીક છે. તેથી નેમ કરવાની મને ફરજ પડે છે.

નામદાર જજે ઉપલા મુદ્દા સામે આપેલો ચુક.દો.

નામદાર જજે મીં ખીનીંગે ઉભા કીધેલા સવાલ બાબે લખાણ ચુકાદો આપતાં અત્રે જણાવ્યું હતું કે હું અત્રે એટલું ખુદ્લું જણાવીશ કે હું તકરારી મીલકત વકફની કહેવાય કે નહીં તે બાબતમાંજ મારો ચુકાદો આપીશ. એ બાદ ઉપલા ચુકાદામાં મીં ખીનીંગનો વાધો રદ કીધો હતો.

એડ—જેનરેલે એ બાદ સાક્ષાત્તી વધુ તપાસ લેતાં નીચે મુજબ સવાલો પુછ્યા હતા.

સ—તમે હાલના મુઘાંજના બાવાજી બુરહાનુદીન સાહેબના હાથ દસ્કતથી સારી રીતે વાકેફ—હો ? જ—હા.

સ—બુરહાનપોરવાલા મકદમામાં તમે કમીશનથી જુમાની આપી હતી ? જ—હા.

સ—જે કરારનામું બુરહાનુદીન સાહેબે પોતાના હાથ દસ્કતે લખી આપેલું તેનો એક ફોટો તમેને દેખાડવામાં આવ્યો હતો ?

જ—હા.

સ—આ ફોટો ઉપરથી તમે ઉપલો હાથ દસકત ઓલખશો ?
જ—હા, તે યુરહાનુદીન સાહેબના હરફ છે.

મી० ખીનીંગ—મને આ બાબતમાં કંઈ ઉત્તરપાલક તપાસ કરવાની જરૂર છે જે કોરટ મને કરવા દેશે.

એડ—જેન—અમારા એક ખીજ સાક્ષી પણ છે, પણ તેઓ અત્રે હાલમાં હાજર રહી શક્યા નથી.

એડ—જેન—(સાક્ષીને) ઉપર ચાલેલી તકરાર જેતાં ૩ જ પ્રતીવાદી દાખ—ઉલ મુતલક છે કે ? જ—સહેજખી નહીં.

સ—તેમનાથી કંઈ ધરમ ખાતા સીવાય ત્યારે ઉપલાં નાણાં ખીજ રીતે વાપરી શકાય ?

જ—દાઉદી વોહરાઓના ધરમખાતાં સીવાય તેઓથી ઉપલાં નાણાં ખીજ રીતે વાપરી શકાય નહીં.

સ—એવી કંઈખી અગમચેતી ધરમની કેતાબમાં થઈ છે ? જ—નહીં.

અત્રે વધુ તપાસ ટીશીન પછી મુવતત્રી રહી હતી.

બપોર પછીની તપાસ,

સ—સમયદના કાજ નોમાન નામના કોઇ દાખ હતા. તેમની “ તાવીલુદ-દાયમ ” નામની કેતાબ છે, તે ૯૦૦ વરસ જેટલી જુની છે ? જ—હા.

સ—“ અસર ” તે બપોર પછીની નીમાજ કેહવાય છે ? જ—હા.

સ—આમાં દાવત અને દાખ માટે લખાણ છે ? જ—હા, દાવત કોઇ વળાએ ઉઠી જાય અને દાખ બંધ થાય, એવું લખાણ છે.

સ—સમયદના હાતીમ ૩ જ દાખ હતા ?

જ—હા.

સ-મળલીસ-સધયદના-હાતીમ કેતાખ એમની લખેલી છે ?
જ-હા.

સ-“ તોહકતુલ-કુલૂમ ” કેતાખમાં આ લખાણુ જોયું ?
જ-હા.

સ-તેમાં હજરત પેગમબર પછી દીન ઉઠી જશે અને કંઈ પણ નીશાની રહેશે નહીં એવી ખબર આપી હતી તેનું લખાણુ છેની ? જ-હા.

સ-તે ત્રીજા દાખએ લખી હતી અને તે ઘણી જાણીતી કે-તાખ ગણાય છેની ? જ-હા.

સ-“ તાવી-લુસ-સરીયત ” કેતાખ ૧૪ માં દાખએ લખી છે અને તે મોતેબર કેતાખ ગણાય છે ? જ-હા.

સ-એક વખત એવો આવશે કે જ્યારે કોઈ દાખ રહેશે નહીં, અને તે વખતે જે મોમીન, જેને શીખવવાની સત્તા નથી, છતાં તેની પાસે જઈને શીખજો અને તેને વલગી રહેજો, એવું લખાણુ છેની ? જ-હા.

સ-“ બાલેગીન ” નો અરથ આ ફકરામાં શું થાય છે ? જ-ઉમરે પુગલો.

સ-કોઈ ત્રસ્ટી નેમવાની બાબતની સત્તાવાર કેતાખ તમો રજુ કરશો ? જ-હા, ‘ હવાશી ’ કેતાખમાં તેમ લખાણુ છે. આ કેતાખ ૩૦૦ વરસની જુની છે તેનાં હાશીઆમાં “ કયમ ” શબ્દ છે તે ત્રસ્ટી જેવો છે, અથવા થોડા વખત માટેનો અમલ ચલાવનાર થાય છે.

સ-તમો ૪૭માં દાખના હાથ દસકત જાણો છો ? જ-હા, એ તેમના કેટલાક કાગળ પત્રો જોયા છે. (લખાણુ દેખાડીને) આ હાથ દસકત ૪૭ માં દાખના છે.

નામદાર જજ-(સાક્ષીને)-કોઇપી પેગમબર ખુદાઇ દરજ્જાના નથી એમ તમે કહેશો ? તેમજ તેમના ઇમામ કે દાઇ એવો દાવો કરી શકે નહીં એમ પણ તમે જણાવશો ? જ-હા.

શેખ અલીભાઇ હમદાનીની જુઝાની

એડ-જેનરલની તપાસમાં મીઆં સાહેબ અલીભાઇ હમદાનીએ જણાવ્યું કે, હું દાઉદી વોહરો છું, મારી ઉમર ૬૦ વરસની છે, મીઆ સાહેબનો ખેતાબ મુક્લાજ સાહેબ તરફથી કોઇ જાણીતા કે વીદવાન માણસને આપવામાં આવે છે, અને નજમુદીન મુસ્લાજ સાહેબ તરફથી ૪૦ વરસની વાત ઉપર મને મલ્થો હતો.

સ-૧૯૦૩ ના સાલના મોહમેદન એજ્યુકેશન કોનફરન્સના તમે સેક્રેટરી હતા ?

જ-હા, હું હજુ પણ તેમ છું.

સ-આ કોનફરન્સ દર વરસે બરવામાં આવે છે, અને તેમાં હીંદના સઘલા ઇસલામીઓ પણ સામેલ થાય છે ? જ-હા.

સ-એલ ઇંડીઆ ટોયરસ કોનફરન્સ પણ તેવી દર વરસે બરાય છે ? જ-નહીં તે છેલા ૧૯૦૮ માં બરાઇ હતી.

સ-તેમાં તમે ગયા હતા, તથા ખીજ ધણા માણસો ગયા હતા ? જ-હા તેમાં ધણા શીક્ષકો ગયા હતા.

સ-એમ્મે પ્રેસીડેનસી મોહમેદન એજ્યુ કેશનલ કોનફરન્સમાં ૧૯૧૭ માં તમે ગયા હતા ? જ-હા.

સ-તમે પેહલા આમીલ ક્યારે થયા હતા ?

જ-આશરે ૩૫ વરસ થયા. આ નેમર્ણુક બેથી ચાર વરસ માટે થાય છે, અને મારી નેમર્ણુક વખતો વખત થઇ હતી.

સ-સુરતમાં તમારું વતન છે ? જ-હા.

સ—તમે આગલા મુઘાંજના ખાનગી સેક્રેટરી હતા ? જ—હા
ચારેક વરસ સુધી હતો.

સ—તમે ખુરહાનપોર કેસ માટે મુંબઈમાં કમીશનથી જુઓની
આપી હતી ?

જ—હા, અને તે કારણે મારી “ સલામ ” બંધ કરવામાં
આવી છે, જે હજુ ચાલુ કરવામાં આવી નથી.

સ—તમે ઉપલા કેસમાં જુઓની આપી તેમાં આ ફોટોગ્રાફ
(દેખાડીને) તમે પોતે રજુ કરીએ હતો કે ? જ—હા.

સ—ઉપલો ફોટોગ્રાફ પુરાવા તરીકે કોર્ટમાં રાખ્યો હતો ?
જ—હા.

સ—ઉપલા ફોટોગ્રાફનાં કોણના હરફ દેખાડવામાં આ-
વ્યા હતા ?

જ—સંધ્યદના મહંમદ ખુરહાનુદીન, જેઓ ગણતરી મુજબ ૪૯
માં દાખ હતા.

સ—આ ફોટોગ્રાફની તવારીખ જણાવો.

જ—સંધ્યદના હીસામુદીન ગુજરી ગયા, જે વેળાએ હું સુરત
હતો ખુરહાનુદીન સાહેબ ગાદી ઉપર આવ્યા અને પોતાના બાઇ
અબ્દુલાબાઇ સાહેબ હકીમુદીનને કહ્યું કે, તમેએ આપણા બાવા-
જના વખતમાં “ વજીર ” તરીકે કામ બજાવ્યું છે, તે પ્રમાણે તમે
મને પણ મદદ કરો. આ વાત મારી હાજરીમાં કહી હતી. હું
અબ્દુલાબાઇને સાક્ષી થતો હોવાથી હું તેઓ સાથે બેઠાતો
હતો. ૪૭ માં અને ૪૮ માં દાખ બંને બાઇ હતા. અને ૪૯ માં
દાખ ૪૮ માં દાખના બેટા હતા. હકીમુદીને કહ્યું કે હું ખુશી સાથે
તેમ કરીશ. પણ એક શરતે કે તમારો “ અકીદો ” શું છે તે

જાહેર કરો. યુરહાનુદીન સાહેબ બોલ્યા કે અસલવારેથી આપણામાં જે “ અકીદો ” છે તેજ હમણા મારો છે, ત્યારે હકીમુદીને કહ્યું કે તે લખીને મને જાહેર કરો કે આપણો કેવો “ અકીદો ” છે, જે ઉપરથી મારી હાજરીમાં યુરહાનુદીન સાહેબે તે લખી આપ્યો જેનો આ ફાટોગ્રાફ છે.

સ—આ વખતે ખીજ કોણ હાજર હતા ?

જ—હા, ખા. બા. દાઉદભાઇ ઈબ્રાહીમ આશરે ૧૬ વરસ થયાં ગુજર પામ્યા છે.

સ—મીં સાલેભાઇ એમના બાપ કોમમાં જાણીતા છેની ?

જ—હા, દાઉદભાઇ પણ પોતાના વખતમાં મુખ્ય શેક્યા હતા.

સ—પછી શું થયું ? જ—અબ્દુલભાઇ સાહેબે પોતાના બાઇને કહ્યું કે જો આપની રજા હોય તો હું આ લેખનો ફાટોગ્રાફ ઉતારાવું. કારણ તેથી આપણે તે આપણા આલીમોમાં વેહેંચીને આપણો “ અકીદો ” શું છે તે જાહેર કરી શકીશું. અબ્દુલભાઇએ મને કહ્યું કે આની ૧૦૦ નકલ કરાવો અને મેં તેમ કીચી મેં મારા માટે ફક્ત એક નકલ રાખીને બધી તેમને આપી દીધી હતી. આ મારી નકલ મેં ઉપલા બરહાનપુર કેસમાં રજુ કરી હતી. અસલ સાથ દસકતની નકલ મેં અબ્દુલભાઇ સાહેબને પાછી આપી.

સ—તમે કમીસનથી જુઝાની આપી તે વેળાએ આ નકલ વીશે કંઈ તપાસ કરીધી હતી કે ? જ—અબ્દુલભાઇના ગુજર પામવા પછી મેં (આશરે ૮ વરસની વાત ઉપર) તેમના વારેમોને પૂછ્યું હતું કે ઉપલી નકલ કોણ પાસે છે. તોઓએ મને કહ્યું કે અમોને કંઈ ખબર નથી.

દરેક જાતના પંખા

તથા

ઇલેક્ટ્રી હાઈવેર શીપ ચેન્ડલરનો

સામાન વેચનાર.

૨૦ નં ૦ ૩૩૮૮.

ફેનશી ઇલેક્ટ્રીક પેન્ડન વીજેરે.

ફેનશી માલ વણા સ્ટોકમાં છે.

લેમ્પો ૨૩૦ સી. પી. ૧૬ થી ૩૦૦૦ સુધીના

દરેક બાણીતા મેકરના.

જથાબંધ તથા છુટક

કિફાયત ભાવ.

}

અહેમદની કુંપની

હુહારચાલ, મુંબઈ

મી. ખીનીંગ-અસલ નકલ માટે કોરટ ઉપલા વારસોને પુછી શકે ?

નામદાર જજ—સાક્ષીને કહ્યું કે તેઓને પુછતાં તેઓએ જે જવાબ આપ્યો કે અમે જાણતા નથી તે ખોલાસો કોરટ પુરતો ગણે છે.

કોરટમાં રજુ કરવામાં આવેલો મુદ્દાંત્ર

પુરહાનુદીન સાહેબનો “અકીદો”

ઉપરો “અકીદો” એડવોકેટ જેનરલે વાંચીને કોરટમાં રજુ કીધો હતો, જેની મતત્રણ નીચે મુજબ થતી.

આ અહદનામાને મોહંમદ પુરહાનુદીને પોતાના યુરુરમ બાધ બાધસાહેબ અમદુલાબાધ હકીમુદ્દીનને નીચે મુજબ લખી આપ્યું છે:—

“ નેકીની મને ખુદા તોફીક આપજો અને અહદનામા(ધકરા-નામાં) પુરા કરવા ઉપર મને યારી (મદદ) દેજો. ખીસમીલ્લા હીરરેહમાનું નીરરહીમ. હવે ખુદાના વખાણ અને એની નેઅમતની શુકર અને મોહંમદ અને આલે મોહંમદ ઉપર સલવાતનાં બાદ ખુદાનો કમતરીન બંદો મદંમદ પુરહાનુદીન બિનિદદાઇલ અજલલીલ મુકદ્દસ મોલાના નજમુદ્દીન સાહેબ કહે છે કે દાવતના અમરની (કામ) તફલીદ (ગળામાં લેવું) અને દાવતના અમરની (કામ) તવક્લીની (ધણી બનવું) બાબતમાં જે કોઇ સુત (સમજ) મેં લીધી છે તે ખાસ આગળના આલીમોની તસાવુર (સમજુતી) લીધેલી સુરત છે અને તે એ છે કે સમયદના બદરૂદીનના બાદ જે કોઇ પણ દાવતના અમરને દાવતની નજામ (કામ) સંબાલવા વારતે લઇ ઉઠે એટલાજ વારતે કે જમાતમા અમર (કામ) ચું-

થાઈ ન જાય નહીં કે દીનના મરાઠીજમાંથી (રૂત્યાઓ) દાઢલ
 મુતલકના (કુલ સત્તાવાળા) રૂત્યા થા, એના નીચેના રૂત્યાના
 દાવા કરવાની માઆના (મતલબ) ઉપર અને હમારા વાલેદે
 (બાપ) મોકદસ (મોલાના નજમુદ્દીન) દાવતના અમરને (કા-
 મને) લઈ ઉઠા તો એ બાબતમાં એની પશુ ખાસ એજ તસબુર
 (સમજ) હતી અને હવે મેં મારા મોકીમ (મને મુકરર કરનાર)
 સમયદના હીસામુદ્દીનના અમરને (હુકમને) કમુલ કીધો. એના
 મકામમાં કાયમ (એની જગામાં મુકરર થવાની બાબત) થવાની
 બાબતમાં મારી કાંઈ સાબત અને ખાહીશ નહોતી, બલકે માફ એ
 બાબતનું કમુલ કરવું એટલાજ વાસ્તે છે કે એમ રસમ અને આ-
 દત છે કે લોકો કોઈ એકના અમરને તસલીમ (કમુલ) નથી
 કરતા. મગર એના પહેલાના હુકમના સમય અને એ સમયની બા-
 બતની મતલબ અને મરજ અમારી બાબતને બચાવ અને અમારા
 ધરની ઇઝત અને અમારા અમરનું (હુકમનું) લોકમાં ચાલું
 રાખવું છે અને જો તે બાબત ન હોત તો હું એના (હીસામુદ્દીન)
 અમરને (હુકમને) માનવાને ધણોજ સખત નાપસંદ કરત. કેમ
 કે હું એનો ખસલતો (ચાલચલણો) થી ખુબ જાણીતો હતો તે
 પછી હું ખુદાને આ વાત પર શાહીદ રાખું છું કે હું મારા માન
 વંતા ભઈ બાઈસાહેબ અબદુલાભાઈ હકીમુદ્દીનના સાથ અહદ
 (ઇકાર) અને વચન એમ કઈ છું અને એમ ઠગવ કઈ છું કે
 મારો અમર એના અમરના તામે એના અમર (હુકમ) પ્રમાણે
 મારે અમલ (કામ કરવું) વાસ્તે મારા મજકુર ભાઈની વગર રાથે
 અને સલાહે કોઈ અમર અને વીચારમાં હું આગલ પાછલ કરી
 શકું નહીં. એ અમર અને વીચાર જે બાબતનો હોય. દુની-

ચાનો હોય યા દીનનો હોય, ખાસ મારી જાતનો હોય યા પચલી-
 કનો હોય, કોઇને ઉચો કરવો, કોઇને નીચો કરવો, આપવું ન
 આપવું આમીલોને અમાલત આપવી, બદલી કરવી, કોઇને નઝદીક
 કરવું કોઇને દુર કરવું જે બાબતને મેં ઉપર ઝીકર (વર્ણન કરવું)
 કીધી યા જે ચીજને મેં ઝીકર (વર્ણન કરવું) ન કીધી એટલે
 મજકુર અને હજી ગેરમજકુર બાબતોમાં હું એની રાયે અને ખુશી
 વગર કતલ (હેવટનો) ફેંસલો નહીં આપું અને હું એવું કામ
 નહીં કરું કે એને ખાસ નાપસંદ ગુજરે યા એના ગયરને (ખીજને)
 નાખુશ કરે અગર મારાથી મારા વગર ધારે એવો અમર બની
 જાય કે જે એને નાપસંદ હોય તો મારા ઉપર વાજીમ (ફરજ)
 છે કે હું એવા અમરની તરફ વલી જઈ કે જે અમર (બાબત)
 મને પસંદ હોય અને એને ખુશ કરે, અને જે કાંઈ મારા વારને
 કાઠ બાબતનો એક કાતુન મોકરર કરી દેશે યા એ ચીજનો મને
 હુકમ કરશે તો હું એ અમરમાં એના ખીલાફ (વીરુધ) કામ નહીં
 કરું અને હું મારા જાતથી મારા મોસુફબાધ (સદરહુ) ઉપર કોઈ
 રીતની ઉંચાઇનો વીચાર અને ખ્યાલ રાખનો નથી બલકે માફ
 અંતઃકરણ એમજ કહે છે કે આ મારી રીસાયતના મુખ્ય કારણ નજ
 છે અને આ કાગલમાં પેહેલે અને છેલ્લે હું જે લખી ગયો છું તેના વશ
 કરવાનું મેં મારા જાન ઉપર અહદ (વચન) કીધો છે અને આ કાગ
 લમાં મેં જે કાંઈ લખ્યું તેનું કારણ એજ છે કે જે કાંઈ મારી
 નીયતમાં છે. તેને જાહેર કરું છું અને જે દીલમાં ધાયું હતું તેને
 મજબુત કરું અને મારા મવસુફ (મજકુર) બાઇના જાનને ધીરજ
 અને સંતોશ આપુ અને મારા અહદના વફા (વચનના પુરા
 કરવામાં) મજકુર બાઇને જે કંઈ શક પેદા થાય તેને દુર કરું તાકે

નજકુર બાઇની ખાસ મોહાવત અને મહેરબાની અને એહસાન મારા વાસ્તે સાફ થાય અને નજદીક અને દુર અને જાહેર અને બાતીનમાં (ખુપું) મજકુર બાઇની મદદ મને પહોંચતી રહે અને મારા બાળુ અને પોચાને કવી (શકતીવાન) અને મજબુત કરે. અને મેં ખુદાના તમામ નામો, અને અરશ, અને કુરસી, અને તમામ ફીરીસતા અને તમામ કીતાબો અને સધલા નબીઓ અને સધલા વસીયો અને સધલા ઇમામોના કસમ ખાધને એમ કહું છું કે આ કાગલમાં લખેલી તમામ શરતોને મજકુર બાઇના વાસ્તે હું વફા ન કરું તો ખુદા અને રસુલ ઉમ્મતના સરદારો એટલે તમામ ઇમામોથી હું બરી છું (ખેજર છું) દુર છું અને હું એ લોકના જુમલામાંથી (ટોળામાંથી) ગીનાઉં કે જે લોકોએ ખુદાની નેમતોનો (મહેરબાનીનો) ઇનકાર (રદ) કીધો અને સઆદતના તમામ ઓમુર (સુખની તમામ વસ્તુઓ) મારા ઉપર હરામ થઇ જાય અને અમીરીલ મોમેનીનની વલાયત (મોહોબત) કે જે પાક પેદાઈશથી સહી થાય છે અને વલાયતમાં મારો કાંઈ પણ હીસ્સો ન હોજો અને મને ખુદાતઆલા સખત ગીરશતાર કરજો, અને નાશરમાનોને જે ખુદાએ જે અજાબની ધમકી આપી ડરાયા છે તે અજાબમાં મને દાખલ કરજો.

મને ખુદા એ લોકના જુમલામાંથી (ટોળામાંથી) કરજો કે જે લોકોએ એહદને (ઈક્રારનામાને) વફા કરી નેકઅખતી (નામવરી) મેલવી એ દીનમાં કે જે દીનમાં ખુદા લોકને એકઠા કરશે પછી કોઇ તો નેક અખત હશે અને કોઈ તો બદઅખત હશે. આ કાગલ હીજરી સને ૧૩૦૯ ના સફર મહીનાની તારીખ ૮ આઠમાને જુમાના દીને લખવામાં આવ્યો છે મેં ખુદાના બંદાઓનો

જમતરીન મોહમદ પુરહાનુદીન ખીનીદદાઇલ અજલ મકિલાના ન-
જમુદીન સાહેબ મારા જતની ખુશી અને મારા દીલની સરાઇથી
અકલ હુશીઆરીના સાથ મારા હાથના અક્ષરે આ કાગળને લખી
આપ્યો છે.

એક-જેન-(સાક્ષીને) તમે ખુદા હજુર જે સરવેથી મોતે-
ખર કસમ લેઓ છો તે ક્યું ? જ—“વરાઅત” નામે તે કહેવાયછે.

સ—આ ફેટોવાલા હાથ દસકતમાં ઉપલા કસમ લઇને લ-
ખાણુ કીધું છે ? જ—હા.

સ—ત્યાર પછી પુરહાનુદીન સાહેબને તમે દાઇ-કલ-મુતતક
ગણ્યા છે કે ? જ—હા.

સ—આ લખાણુ આગળ પણ તમે તેમને તેમ ગણ્યાતા કે ?
જ—હા, કારણુ આ લખાણુ કરવા આગમજ અને ઇંદોરમાં જે ખખર
મલી હતી તે ઉપરથી તેમને તેમ ગણ્યો ન હતો. મને હીસામુદીન
સાહેબે તે બાબતમાં કહ્યું હતું. હું નજમુદીન સાહેબ સાથે ત્યાં મુસા-
ફરીએ ગયો હતો. અને ઇંદોરમાં હીસામુદીન સાહેબ જેડે વાત થઇ હતી
જે વેળાએ હીસામુદીન સાહેબે મને કહ્યું કે સમયદના બદરદીન
સાહેબે નજમુદીન સાહેબપર “ નસ ” કીધી નથી, હીસામુદીન
સાહેબને મેં કહ્યું કે આ વાત મારા ધ્યાનમાં ઉતરતી નથી. હીસા-
મુદીન સાહેબે આ ઉપરથી મને કહ્યું કે તમારે જે વધુ વાત બાજુરી
હોય તો નજમુદીન સાહેબને પુછો, મેં તેમ પુછતાં તેઓએ મને
કહ્યું કે મારા બાઈ જે કહે છે તે ખરૂં છે.

નામદાર જજ-તમે ઇંદોર ગયા તે વખતે તમારો દરજ્જો શું
હતો ? જ—જ્યારે દાઇ કોઇ મુસાફરીએ જાય ત્યારે પોતાના રસાત્રા-

ABBAS & CO.

*Electrical and Mechanical Engineers
and Contractors, Direct Importers
and Manufacturers Agents.*

**Suppliers to Government and Railway
Companies P. W. Department and
Municipalities.**

Telephone No. 4184.

Telegraphic Address.

ABBAS & CO.

BOMBAY.

ABBAS & CO.

827-29, Abdul Rehman Street.

માં બે ત્રણ સાહેબોને રાખે છે. તેમ હુંબી મીયાસાહેબ જોડે તેમ ગયો હતો.

સ-તમે નજમુદ્દીન સાહેબના હાથ દરકત જાણો છો કે ? જ-હા, તેમ જોવાની અને ધણી તક મળી હતી.

સ-(દેખાડીને) આ હરફ કોણના છે ? જ-નજમુદ્દીન સાહેબના.

સ-તમે ખુરહાનપુર કેસમાં જુબાની આપી તે વેળાએ મુદ્દાંજી સાથે તમેને કંઈ અદાવત હતી ? જ-નહી.

સ-હાલના મુદ્દાંજી તમારા શું સગા થાય ?

જ-મારા કાકાના દીકરાની છોકરી સાથે મુદ્દાંજીએ હાલમાં શાદી કરી છે. વળી મારા કુટુંબ અને મુદ્દાંજીના કુટુંબ વચ્ચે અરસ પરસ લગન થયા છે.

મી० ખીનીંગની ઉલટ પાલટ તપાસમાં રાક્ષીએ નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું:—

સ-તમારા કાકાનું નામ શું ? જ-આ. સા. મીઆં સાહેબ હીપતુલાબાદ તેઓ ગુજર પામ્યા છે.

સ-તેમના દીકરા હુસેનબાદ છે ? જ-હા, અને તેઓ જીવતા છે.

સ-તમે ઉપના મુદ્દાંજીના હાથ દરકત બાબે તમારા કાકા અને પીત્રાઈ આગલ કંઈ વાત કીધી હતી. જ-મારા કાકા આગલ વાત કીધી હતી પણ પીત્રાઈ આગલ કીધી નથી. મારા કાકા ગુજર પામ્યા છે.

સ-તમે નજમુદ્દીન સાહેબવાલી ઉપલી વાત કોઈને કહી હતી ? જ-મને તેવું કંઈ યાદ નથી કારણ તેને ધણું વરસ થયાં છે.

સ-અમદુલબાદના વારેસો જીવતા હેની ? જ-હા, રજલબાદ અને એહમદબાદને મેં તે પુછ્યું હતું.

સ—તમે એ બાબતમાં ખીજે કંડે ખચર કહાડી હતી? જ-નહી.

સ—અબ્બલાબાઇ સાહેબ ગુજર પામ્યા તે વેળાએ ઉપલા છોકરાઓની ઉમર શું હતી ? જ—ફજલબાઇ ૨૫ વરસના અને એહમદબાઇ ૨૦ વરસના છે.

અત્રે વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

તા. ૨૧—૯—૨૦

શરૂઆતમાં એડવોકેટ જેનરલે જણાવ્યું કે અમોને મસજીદને લગતી ૪ થી મીલકતની ખત પત્રની નકલ રજીસ્ટ્રાર તરફથી મળી છે. એ બાબત મીયાં સાહેબ અલીબાઇની વધુ તપાસ નીચે મુજબ શરૂ થઇ હતી.

શેઠ અલીબાઇ સમયદી મહમદઅલી હમદાનીની વધુ ઉલટપાલટ તપાસ.

મી. ખીનીંગની વધુ ઉલટપાલટ તપાસમાં શેખ અલીબાઇ હમદાનીએ નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સ—આ ફેટાઆફ ૪૯ માં દાખના વખતમાં લેવામાં આવ્યો હતો ? જ-હા.

સ—આ ૫૦ માં દાખના વખતમાં તે લેવામાં આવ્યો ન હતો ? જ-નહી.

સ—૪૮ માં દાખ હીસામુદીન હતા, તેઓ સુરત ખાતે ગુજરી ગયા ? જ-તેઓ અમદાવાદમાં ગુજર પામ્યા હતા.

સ—તમે પોતે પેલું મુદ્દાજીનું એ કરારનામું લઇને છપ્પી પાડનારને ત્યાં ગયા હતા ? જ-હા.

સ—તે ધણો અગત્યનો દસ્તાવેજ હતો એમ તમે જાણતા હતાની ? જ-હા.

સ—એ છપ્પી પાડનાર કોણ હતો ? જ-લાંચો વખત થયો

તેથી તેનું નામ જાણતો નથી.

સ—તે ક્યાં ધધો કરતો હતો ? જ-સુરત કણ્ણીડમાં.

સ—તમો સુરતમાં રહો છોની ? જ-હા.

સ—તમો છેલ્લા કણ્ણીડ ક્યારે ગયા હતા ? જ—એક વરસ થયું.

સ—આ છપ્પી પાડનારનું ઘર હમણાં છે કે ?

જ—હું તે જાણતો નથી.

સ—તમો તે વેળાએ કેમ જાણ્યું હતું કે અહીં એક છપ્પી પાડનાર છે ? જ—તેનું કંઈ પાટીયું હશે પણ હું તે જાણતો નથી.

સ—તે જાતનો કોણ હતો ? જ—તે પારસી જેવો લાગતો હતો.

સ—પારસી લેખાસ તે પેહેરતો હતો ? જ—દગલો અને પાટનું પેહેરતો હતો.

સ—જે વખતે છપ્પી કાઢાડી તે વેળાએ તેનું નામ તમે જાણતા હશો. જ—જેવી તેણે સખી કાઢાડી લીધી કે હું આ દસ્તાવેજ લખ પાછો ફર્યો હતો, તેથી હું જાણતો નથી.

સ—તમોને એના પુરૂષ ક્યારે ખતાવ્યા ? જ—ખીજે દીવસે.

સ—એને માટે કેટલા કાચ લીધા હતા ? જ—એ.

સ—તમે એ પુરૂષ પસંદ કરીને તેની ૧૦૦ નકલ બનાવવાની ચરદી આપી ? જ—હા.

સ—તે બનાવતાં કેટલો વખત લાગ્યો હતો ?

જ—ચાર પાંચ દિવસ થયા હશે.

સ—તમે પોતે એ ૧૦૦ નકલ લેવા ગયા હતા ?

જ—હા, હું પોતે ગયો હતો.

સ—તમે તેની સાથે કાચ પણ લીધો હતો ?

જ—હા મેં એ કાચ પણ લખ લીધો હતા.

સ—તું આ છપ્પી પાડનારે કોઈ ખીજને એ નકલ નહીં આપી હશે ? જ—કદાચ આપી હશે.

સ—તેની કીંમત તમે શું આપી હશે ?

જ—હું ચોક્કસ કહી શકતો નથી, પણ રૂ. ૧૦૦ ની ઉપર હશે.

સ—પગાર કોણે પૈસા કીધા હતા ? જ—મેં પોતે પદસા પગાર કીધા હતા, જે અપદુલા ભાઈ સાહેબે આપ્યા હતા.

સ—આ રૂપીઆની કંઈ રીસીટ તમે લીધી હશેની ? જ—નહી.

સ—તે બાબત કંઈ ખીજું લખાણ તમારી પાસે હશેની ? જ—નહી.

સ—આ ફોટાની નકલ આલીમો વચે વેંદચી હતી, તે કોણ કોણને આપી તે તમો જાણો છો ? જ—નહી.

સ—આ કોપી વેંદચવાનું તમોને કેહવામાં આવ્યું ન હતું ? જ—નહી.

મુંબઈના આમીલ પાસે જોવામાં આવેલી

“ અફીદા ” ની નકલ.

સ—છેલ્લાં ૧૦ વરસ થયાં, જેઓ પાસે આ ફોટાની નકલ હોય એવાં તમો કોઈ જાણો છો, અને તેમના નામ દેશો ? જ—હા. શેખઉલ મશાયખ નોમાનભાઈ સાહેબ, જેઓ મુંબઈના આમીલ છે. તેઓ મ.રા માસીના દીકરા થાય છે.

સ—એ ફોટા તમે કેટલાક વખત ઉપર તેમની પાસ અને ક્યાં જોયો હતો ? જ—આશરે પાંચ વરસની વાત ઉપર, બદરી મહાલ ની પાસેના તેમના મકાનમાં મેં જોયો હતો.

સ—તમે કેમ જાણ્યું કે એઓ પાસે એક નકલ છે ? જ—એ બાબતની વાત થતા તેઓ બોલ્યા કે મારી પાસે એક નકલ છે અને તે મને બતાવી.

સ—ખીજા કોઈ પાસ એની નકલ જોઈ છે ? જ—હા, ખા. ખા. દાઉદભાઈ ઇબ્રાહીમ પાસે પણ મેં જોઈ હતી. તેઓ હાલમાં મરણ પામ્યા છે.

સ—એઓ કંઈ બણેલા નહી હતા, તેઓ ખાલી શેડીયા હતા?
જ—તેઓ શેડીયા હતા તે સાથે ધણું બણેલા પણ હતા તેઓ
મારા બાવાજીના એક ચેલા હતા.

સ—ઉપલો ફોટો આ નકલ જેવોજ હતો કે ? જ—(જોધને)
નોમનબાઈવાલી નકલ આના કરતાં મોટી હતી.

સ—વોહરા કોમમાં ધર્મ સંબંધી ફીતનો થાય એવું જાણીને
તમે આ સખીની વાત કોઈને કહી ન હતી ? જ—નહી.

સ—તમે કમીશ્ચનમાં જુઓની આપી હતી ત્યારે તમેને મુશ્કાળ
સાથે સારો એખલાસ હતો ? જ—હા.

સ—ત્યારે તમે સખી શ્રી માટે કોરટને દેખાડી? જ—મને કોરટ
તરફથી તેમ કરવાનો હુકમ થયો હતો તે ભોંકા જાણતા હશે કે મારી
ખાસે તેની એક નકલ છે.

સ—ઈદોર ખાતે નજમુદીન સાથે મુલાકાત થઈ તે વેળાએ
તમારી ઉંમર કેટલી હશે ?

જ—૨૦ થી ૨૩ વરસ.

સ—હીસામુદીન તે વખતે કેવા દરજ્જા ઉપર હતા ? જ—
તેઓ એક માજૂમ હતા.

સ—તેમની આગલના દાંધઓ દાંધ—ઉલ—મુતલક હતા તે તમે
કેમ જાણ્યું હતું ? જ—મેં સુરતમાં તે બાળે વાત સમજી હતી.

સ—તમેને નોમનબાઈએ ઉપલા ફોટાની નકલ દેખાડી ત્યારે
તેઓ ક્યાંથી લાવ્યા હતા એમ તમેને કંઈ તેઓએ જણાવ્યું હતું
કે ? જ—નહી.

સ—તમે એકવાર ઉદેપુરમાં અમીલ હતા? જ—હા.

સ—પુરહાનુદીન સાહેબના વખતમાં બદરૂદીન સાહેબના વખતમાં પણ તમે આમીલ હતા ની ?

જ—મને ઇલાકાના સાહેબ અબ્દુલાભાઇએ આમીલ નેમ્યો હતો,

સ—પણ તે બદરૂદીન સાહેબના હુકમથી ? જ—અબ્દુલાભાઇએ અને નેમ્યા અને બદરૂદીન સાહેબે તે મંજુર કીધા પુરહાનુદીન સાહેબની મંજુરીની કંઈ જરૂર ન હતી.

સ...જો પુરહાનુદીન સાહેબ ચાહતે તો તમેને બરતરફ કરી શકતે નહી ?

સ—અબ્દુલાભાઇ નજમુદ્દીનના વજીર હતાની ? જ—તેઓ તેમના બેટા હતા અને વજીર પણ હતા.

સ—નજરભાઇ નજમુદ્દીનના વજીર હતા ? જ—હા.

સ—પછી તેઓ તે કામ કરવાથી બંધ પડ્યા હતા ? જ—હોયબી.

સ—૪૮ મા દાઇના વખતમાં નજરભાઇ વજીર તરીકે ચાલુ રહ્યાં હતાની ? જ—હા.

સ—અબ્દુલાભાઇ કોઇ વખતે વજીર થયા હતાની ? જ—નહી.

સ.—તમેને આમીલ; તરીકે, મીશાકની, નેકા પઢવાની, મરણ કીયા કરવાની તેમજ કોઇની સલામ બંધ કરવાની સત્તા હતી કે ? જ—હા.

સ—તે સત્તા ભોગવતી વખતે મુલાંજની મંજુરી જોઈતી હતીની ? જ—હા.

સ—આ કેતાબ મીશાકને લગતી છેની. જ—હા.

સ—તેની છેવટે ૪૫ માં દાઇના વખતમાં જે મીશાક લેવાતી તેનું બ્યાન છેની ? જ—૪૫ માં દાઇના વખતમાં આં કિતાબ લ-

ખાઇ છે, અને તેમાં મીશાકનું વરણુન છે, કદાચ તે તેમના વખતમાં વપરાયો હોય.

સ—તેમાં ઇમામ અને દાઇને પણ માનો એમ લખાણ છેની?

જ—તેમાં તમો કહો છો તેવુંજ કંઈ લખાણ નથી ફેરફાર આવે છે.

નામદાર જજ—તમો તરજુમા બરાબર કરાવીને કેમ નહીં રજુ કરતા ?

સાક્ષી—એવો કંઈ મીશાક મેં કદી વાપર્યો નથી. આ જુ-
તનું લખાણ મેં મીશાક માટે જોયું નથી

મીશાકનામામાં દાઇનો બોલ આવતો નથી.

સ—મીશાકનામું ત્યારે કેવું હોય છે ? જ—મીશાકનામામાં દા-
ઇનો બોલ આવતો નથી.

સ—૧૯૧૭ માં હાલના મુદ્દાંજી પાસે તમો મીશાક માટે ગયા
હતા કે ? જ—હા હું, ગયો હતો પણ મારા દીકરાએને મીશાક આ-
પવા હું ગયો હતો.

સ—મુદ્દાંજી મીશાક પદ્યા ત્યારે દાઇનો શબ્દ તમે સાંભળ્યો
હશેની ? જ—તેની મને યાદ નથી. મુદ્દાંજી મીશાકમાં પદ્યા હતા
કે જેમ તમો ઇમામને માનો છો તેમ મને માનો ઇમામને
બદલે તેમને તાબે થવાના શબ્દો તેઓ કદાચ બોલ્યા હશે.

સ—તમે મહંમદભાઇ સાહેબની હાજરીમાં ઉંપલો મીશાક
લીધો હતો કે ? જ—તેઓ હાજર હતા. પણ મેં તે વેળાએ મીશાક
લીધો ન હતો.

સ—તમો આમીલ હતા ત્યારે તમે અકબરઅલી મુદ્દાં ર-
જખાલીની સલામ બંધ કીધીની ? જ—હા.

સ—તેનો અર્થ નાત બહાર મુકવા જેવો થાય છે ? એડ-જેન

હું નાત બહારનો સવાલ અત્રે લાવવા માટે વાંધો લઈ છું.

મી० બીનીંગ-હું મુશ્કાળની સત્તા કેટલી છે તે દેખાડવા માટે આ સવાલ પુછું છું.

સ-સલામ બંધ કરવાનો અર્થ કેવો થાય છે ? જ-તેઓ અમારો હાથ ચુમવા આવે તો અમે તે આપીએ નહીં.

સ-અકબરઅલી સીવાય બીજા વોહરાની સલામ બંધ કરી હતી ? જ-હા તેમની સલામ બંધ કીધી હતી. પણ તેમનું નામ હું બોલુ તો નથી.

નાતબહાર કહાડવાની કોઈને સત્તા નથી.

જમાત બહાર કહાડવો તે શું કહેવાય ? જ-અમારી કામમાં તેવું કંઈ થઈ શકે નહીં. અમેને તેમ કરવાની સત્તા નથી.

સ-તેવા માણસને તમે મસીદમાં આવતો અટકાવી શકોની ? જ-તેમ કરવાની અમેને સત્તા નથી.

સ-તમેને બદરૂદીને કદી તમારા સેક્રેટરીના ઓધા ઉપરથી રૂબરૂ આપી હતી કે ? જ-નહી, મને જાહેર કામકાજને સુરતમાં પુનામાં વગેરે બજાવવાના હોવાથી મેં પોતે તેમનું કામ કરવાને ના પાડી હતી.

સ-તમેને રૂબરૂ આપવાનું કારણ એવું છે કે તમે જ્યાં જાઓ ત્યાં તમારો રોબ દેખાડતા હતા તે હતું ? જ-નહી.

સ-હાલના મુશ્કાળ આગલ તમેને કંઈ ઓધો આપવાની તમે અરજ કીધી હતી કે ? જ-એવો કાયદોજ છે, તે પ્રમાણે મેં એવી અરજ કીધી હતી. આમીલના ઓધા માટે મેં અરજ કીધી ન હતી. બદરૂદીન સાહેબની આગલના મુશ્કાળએ મને તેવો ઓધો આપવાની જોડવાણ કીધી હતી, અને થોડા વખત માટે દબાવવાના આમીલો

ઉપર દેખરેખ રાખવાનો ઓઘો મને મલ્યો હતો.

સ-મુઘાંજી સાહેબ તે વેળાએ તમેને કંઈ નાણાં આપ્યાં હતાં કે ? જ-હા, તે અમારા હકની રૂએ આપ્યા હતા, અમે આમીલ નહી હોઈએ તે વેળાએ પણ મુઘાંજી અમેને નીભાવવાને બંધાયલા છે.

સ-આ છેલી થોડા વખતની નેમણુક કેટલો વખત થયો ખતમ થઈ છે ? જ-૪ કે ૫ વરસ થયાં હશે.

સ-ત્યાર પછી કંઈ બીજે ઓઘો તમે ધરાવ્યો નથી ? જ-નહી.

સ-તમે એ માટે ઘણી અરજ કીધી હતી કે ? જ-તેમ કીધી પણ હોય.

સ-તમારા માયદને મુઘાંજી ઉપર લાગવગ ચલાવવા મોકલ્યાં હતાં ? જ-નહી.

સ-તમારા બાવાજીએ પોતાના મરણ પછીથી સુરતની મદરેસાનો અખત્યાર તમારા નાના ભાઈને આપ્યો હતો ? જ-નહી.

સ-તમારા એ ભાઈ સાથે કંઈ પંચાતી થતી તેનો મુકદમેદ બદરૂદીન સાહેબ આગલ તમે લઈ ગયા હતાની ? જ-હા.

મી૦ મીરઝાએ સાક્ષીની લીધેલી ઉલટ

પાલટ તપાસ.

અત્રે મી૦ મીરઝાએ સાક્ષીની ઉલટ પાલટ તપાસ નીચે મુજબ લીધી હતી:—

સ—સહયદનાનો ઇલકાબ દાઈ કિલ મુતલક ; માટેજ વપરાય છેની ? જ—સહયદનાના શબ્દ કોઈબી દાઈ માટે વપરાય છે.

સ-૪૬ મા દાઈ સુધી સહયદના સાહેબ સીવાય કોઈ બીજે ઇલકાબ વાપરવામાં આવતો હતો કે ? જ-તેઓને માટે પણ સહ-યદના શબ્દ વપરાયો હતો.

મુસલમાન પારસી

અને

યુરોપીયન.

કુટુંબો બસ કમરૂદીનની મીઠાઈ
મંગાવે છે તેનું કારણ શું છે. ?

ચોખ્ખું ધી, અને ઉત્તમ બનાવટ, ગ્રાહકોનો સં-
તોષ અને પ્રમાણીકપણું એજ તેમની પોલીસી છે.

તમો પણ એકફેરો ખાઈ મનમાનતું લઈ આવશો.

ધી રોયલ ફ્રેન્સી સ્વીટમીટ સેલુન.

માલેક,

કમરૂદીન ઈલરાહીમજી મીઠાઈવાલા.

ખારીયા મેન્શન, કરાઈડ મારકેટ.

સ-૪૬ માં દાઘ પછીથી તમે જ્યારે જાણ્યું હતું કે નાઝીમ દામે અને દાઘજિલ મુતલક જેવો ફરક પડી ગયો છે ત્યારે તમે કંઈ પત્રો લખ્યા હતા ? (પત્ર દેખાડીને) નવેમ્બર ૧૯૦૭ માં તમે આ પત્ર લખ્યા હતા ? જ-હારી સહી છે.

સ—આ પત્રોમાં મુશ્કાળને તમે “ મારા માલીક ” તરીકે કમુલ કીધા છે કે ? જ—હા.

સ—આ “ તમારા ગોલામ ” શબ્દ છે કે ? સ—હા તે મારે માટે વપરાયે છે.

સ—તેમાં બદરૂદીન સાહેબ તમારા માલેક હજુર તમે કંઈ ફરીયાદ રજુ કીધી છે કે ? જ—કંઈ ફરીયાદ જેવું મેં લખ્યું નથી.

સ—એમાં કંઈ તારીખ છે ! જ—૧૯૦૮ નો અમલ.

સ—(દેખાડીને) આ પત્ર ૧૯૧૭ માં તમે હાલના મુશ્કાળ ઉપર લખ્યો હતો ? જ—આ દસ્ત તમારો નથી.

સ—આવું કંઈ પત્ર તમે લખ્યું નથી ?

જ—નહી.

સ—એ વખતે તમોને મુશ્કાળ સાથે કંઈ અદાવત થઈ હતી ? જ—નહી.

સ—તમોને હિંદુસ્તા આમીલના એકા ઉપરથી પાછા બોલાવી લેવાનું કારણ ત્યાંના કોઈ દાઉદી વોહરાએ ફરીયાદ કરવાનું હતું ?

જ—એવી ફરીયાદ થઈ હતી પણ મને પાછા બોલાવી લેવામાં આવ્યો ન હતો.

સ—તમારા બાવાજી ૪૬ માં દાખલના વખતમાં હતા ? જ—હા.

એડ—જેન—મી૦ મીરજા આપો સવાલ લાવી લાંબી તકરારો શા માટે લાવે છે તે હું સમજી શકતો નથી. બપોળે કાઉન્સિલો

સાક્ષીની ઉલટ પાલટ તપાસ ચલાવીને તેમને ફોક્ટની મહેનત આપે છે.

મી० મીરઝા—(સાક્ષીને) તેઓએ ૪૮ મા દાખ માટે એક કસીદો લખ્યો હતોની ?

જ—હું જાણું છું તેમ કોઈ ફકીતામ તેઓએ લખી નથી. તે વખતે એવો કોઈ કસીદો મારા બાવાજીએ લખ્યો નથી.

સ—તમારા ભાઈ શેખ ઇબ્રાહીમ હતા ?

જ—હા, તેઓ ૩૫ વરસ ઉપર ગુજર પામ્યા છે.

સ—(દિખાડીને) આ હરફ તમારા ભાઈના છે ? જ—હું મારા ભાઈના હાથ દસ્કત જાણતો નથી.

સ—આવો તમારા બાવાજીનો લખેલો કસીદો તમે આગલ જોયો છે કે ? જ—નહી. કદી નહી.

સ—શેખ અબ્દુલાભાઈ તમારા બાવાજીના સગા હતાની ? જ—હા, પણ તેમના વખતમાં હું જન્મ્યો ન હતો.

નામદાર જજ—આવા સવાલ સાથે અતરે શું લાગેવલગે છે ?

સ—આવો કસીદો ૪૭ મા દાખ માટે વપરાયોજ ન હતો એમ તમે કેહશો ? જ—હા.

સ—(દિખાડીને) કસીદો તમે આગળ જોયો છે કે !

જ—હા—નહી.

સ—અબ્દુલા હકીમુદ્દીનના હરફ તમે જોયો છો ? જ—હા, આવાજ હરફ છે.

અત્રે કોર્ટ ટીરીન માટે ઉઠી હતી.

અપોર પછીની તપાસ.

સ—અબ્દુલા ઇમામુદ્દીન ફોઈ વીદવાન પુરખ હતા ? જ—હા.

સ—નજમુદ્દીન સાહેબ ગાદીએ આવ્યા તે વેળાએ ઉપલા

પુરૂષે લખેલો આ કસીદો છે.

જ—હોય ખી હું તે જાણુતો નથી.

સ—નજમુદીન સાહેબને ‘ દાઘ ઉલ મુતલક ’ તરીકે જાહેર કરનારા ઘણા કસીદા તમારી કામ તરફથી લખાયા છે તે તમા જાણો છો કે ? જ—હા.

સ—તે કસીદા તમે વાંચ્યા છે ? જ—નહીં. એડ-જેન-અબ્દુલા-ભાઈ કંઈ જાણીતા માણસ નહી હતા એવું કહેવામાં આવ્યું છે, અયાન કરો. જ—નજમુદીન સાહેબે આઠ કે નવ જુદાઓની હકુમત અકેક અમલદારોને વેંદ્યી આપી હતી એજ રીતે અબ્દુલાભાઈ સાહેબને પણ એવા એક સાહેબે—ઇલાકા નેમવામાં આવ્યા હતા, નજમુદીન સાહેબના વખતમાં પોતાના મરણ સુધી તેઓ હકુમત ચલાવતા હતા.

સ—કયા દાઘના વખતમાં અબ્દુલાભાઈ મરણ પામ્યા હતા ? જ—૫૧ માં દાઘના.

સ—પુરહાનુદીન સાહેબના આ હરફ ઓલખો છો ? જ—હા.

મુદલાંજીએ સર આદમજી પીરભાઈ ઉપર મોકલેલો પત્ર.

એડ-જેન-આ પત્ર ૧૮૦૨ ના સાલમાં સર આદમજી પીરભાઈ ઉપર લખેલું છે, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, ભાઈ સાહેબ હકીમુદીન તમેને મળવા આવશે તે વેળાએ તેમને સલાહ વગેરે આપશો.

સ—તમે જે મીશાક લીધો તેનું નામું તમારી પાસે છે કે ? જ—હા, પણ તે હાલમાં મારી પાસે નથી.

સ—તે ઉપર દરકત કાણુના છે ? જ—એક દાઉદભાઈ સાહેબ શાહમુદીનના દરકત ધરાવે છે, તેઓ ૫૦ મા દાઘ અદરૂદીનના

“ માઝુમ ” હતા, અને પોતાના મરણ સુધી એ ઓધા ધરાવતા હતા. હાલના મુઘાંજના પણ તેઓ માઝુમ હતા.

સ-કેપર સમયદના સયકુદીન સાહેબ જેઓ ૪૩ માં દાખ હતા તેમના હરફ છે ? જ-હા, તે હાથ દસ્કતથી લખાયેલું છે. છપાવેલું નથી.

તમે જણાવ્યું કે છબી પાડનારે બે કાચ લીધા હતા તે કેમ બન્યું ? જ-ઉપલું કરારનામું બંને બાજુએ લખાયેલું હોવાથી તેની દરેક બાજુ માટે એકેક કાચ વાપરવામાં આવ્યો હતો.

સ-પ્રુદ તમે જણાવ્યા છે તે કેમ બન્યા ?

જ-આખા પત્રનો એક ફોટો હતો, જે રીતે બે ફોટો હતા તે મેં કમુલ રાખ્યા અને તે ઉપરથી ૧૦૦ નકલો બનાવી, અને કાચ પણ મેં લઈ લીધા હતા, અસલ પત્ર એક તખતા ઉપર પીન કીધો હતો.

મી૦ બીનીગે અત્રે જણાવ્યું, કે અમારો મુદો એવો છે કે આ ફોટો એક બનાવટી દસ્તાવેજનો છે.

બુરહાનુદીન સાહેબના “ અકીદા ” ની નકલના વધુ પુરાવા.

સ-(દેખાડીને) તમે અજદુલાબાઇના આ હરફ પીઠાણો છો ? જ-હા, ફોટોવાલા દસ્તાવેજની આ નકલો છે, અને તેની પાછળ એવું લખેલું છે કે, “ આ નકલ એકરારનામાની છે. ” અને તે ઉપર અજદુલાબાઇએ પોતાની સહી મુકી છે.

સ-(દેખાડીને) આ હરફ કોણના છે ?

જ-મારા બાઇ તાહેરબાઇ હમદાનીના એ લાગે છે. તેઓ જીવતા છે અને મુઘાંજ સાહેબને તે માનનારા છે.

મી. બીનીંગ—(સાક્ષીને) આ નકલ કીધી ત્યારે તમે હાજર હતા કે ? જ-હા.

સ—તમે આ દસ્તાવેજ આજેજ અતરે જોયો કે ? જ—નહી, કોઇ વળાએ પણ નહી.

સ—તમે અબદુલાભાઇ તાહેરભાઇના હસ્ત પારખ્યા પણ તમારા ભાઇ ઇબ્રાહીમના હસ્ત કેમ નથી પીછાણતા ? જ—અબદુલાભાઇના લખાણ વારંવાર મારા જોવામાં આવે છે.

શેખ ફઘળુલા ભાઈની ફરી ઉલટ પાલટ તપાસ.

શેખ ફઘળુલાભાઈએ એડવોકેટ જોનરલની વધુ તપાસમાં નીચે મુજબ જવાબ આપ્યા હતા

સ—આ દસ્કત (દેખાડીને) કોણના છે ? જ—મુઘાંશ નજમુદીન સાહેબના.

મી. બીનીંગ—ઉપરનો પત્ર આવ્યો તેવા તમોએ કેટલાક દસ્તાવેજો શોધી કઢાડ્યા હતા ? જ—મેં શોધી કઢાડ્યા નથી, સોલીસીટરોએ તે શોધી કઢાડીને મને દેખાડ્યા હતા.

સ—પાક કોરાનનું આ લખાણ (દેખાડીને) યરાયર છે ? જ-હા.

સ—તેમાં હઝરત નખી પાસે આરખે આવીને મદદ માગવાનું લખાણ છે ? જ—હા.

સ—ત્રસ્ટની મીલકત માટે લખાણ છે તેનો અર્થ તમે શું કરો છો. જ—ત્રસ્ટ માટે અત્રે “ અમાનત ” શબ્દ વપરાયો છે.

અત્રે કોરટમાં ગરમી લાગવાથી નામદાર જજે હાજર રહેલા વોહરાઓને પ્લેટફોર્મ ઉપરથી ઉતરી જવાનો હુકમ કાઢ્યો હતો.

સ—દાઈ અને આમીલ વચ્ચેનો જે દરજ્જો છે તે ઉપરથી મવલાના ઇમામ અને હુજ્જત વચ્ચેનો છે. જ-હા.

સ—આ લખાણમાં તે (દેખાડીને) ૬ ઠા દાઈના વખતમાં નાણાં ઉચાપત કરવાનો છે. જ-હા.

નવી નવાઈ.

વખતનો ખચાવ કરવા સારૂ એલ્યુમનના દરેક
ખરના વાસણો ખરીદો.

વીસમી સદીની અનેક નવાઈઓમાં વળી પોતાની જાતે રાંધ-
નાઈ સીલેન્ડર કુકર પણ એક નવાઈ છે. તેમાં એકથી આઠ માણ-
સનો ખોરાક પકાવી શકાય છે. કુકરનાં વાસણમાં તમારે રાંધવાની
ચીજો મુકી તમે ગમે તે કામે જાઓ પણ એક કલાકમાં તમે અજ-
બની સાથે જોશો કે તમારું ખાણું તૃપ્તિયાર થઈ ગયું છે. પણ તમારી
અજબબની આટલેથીજ અટકશે નહીં કારણ કે તેમાં રાંધેલા ખોરાકનો
સ્વાદ અલકીક છે. મુસાફરીમાં તમને રસોઈઆની કે બખરચીની
જરૂર નહીં પડે. કાટ ચઢતો નથી તેથી કલાઈ પણ કરવવાની જરૂર
નથી રાંધણી કે ચુલા પણ નહીં જોઈએ.

કુકરમાં રાંધેલા ખોરાક ખાવો એ પણ એક સહેલ છે માટે
આજેજ ખરીદો, કારણ કે મોડા વહેલા તમને તે લેવુંજ પડશે. દાખ
થોડું ને કામ ઘણું.

કીમત.

નંબર.	ગેલવનાઈઝડ કવર.	પ્રાસ કવર.
૧	રૂ. ૧૬-૮-૦	રૂ. ૨૪-૦-૦.
૨	રૂ. ૧૮-૮-૦	રૂ. ૩૨-૦-૦
૩	રૂ. ૨૮-૮-૦	રૂ. ૪૩-૮-૦
૪	રૂ. ૪૫-૦-૦	રૂ. ૫૫-૦-૦

વધુ માટે મળો યા લખો.

એચ. એચ. કાસમભાઈ, કનસારા ચાલ, મુંબઈ નં. ૨

ધર્મામ જાહેર થાય તો તે વેળાના દાઢ દાઢઉલ-મુતલક
કહેવાય નહીં ?

સ—જો ધર્મામ ૪૬ મા દાઢના વખતમાં જાહેર થયા હોય તો તે દાઢ “ દાઢ-ઉલ-મુતલક ” તરીકે નહીં ઓળખાય એમ છેની ? જ—હા.

સ—મહિલાના અલીએ પોતાની અંગત મીલકત વક્ષમાં આપી હતીની ? જ—હા.

સ—“ દાઢ અલ ધસલાલ ” કિતાબમાં આ ફકરો છે તેમાં દાઢ “ દાઢ ઉલ મુતલક ” ગણાય કે ? જ—નહીં તેઓ “હુજ્જત” હોવાથી તેથી વધારે દરજ્જાના છે. જો કે તેમાં એમ હુજ્જત તરીકે શબ્દ નથી પણ જ્યારે આ કિતાબ હું બહુ હોતો ત્યારે મારા ઉસતાદે એમ કહ્યું હતું. મેં કેટલીકવાર આ કિતાબ ફરી ફરીને વાંચી છે.

સ—મહિલાના ધર્મામના વખતમાં ધણી દાઢ હતા ? જ—હા.

સ—મુક્ષાંજને બાદ કરતાં તમારી કોમમાં કોઈ બીજા દાઢ છે કે ? જ—નહીં.

સ—૮મા ૯મા અને ૧૦મા ધર્મામ હાલના ધર્મામ મુજબ ગાયબ હતીની ? જ—હા.

સ—તેની તવારીખ તમે જાણો છો ?

જ—હા, તે વેળાના ખલીફા ધણી સત્તાદાર હતા, અને ધર્મામોના કટા દુશ્મનો હતા, અને ખરી વીગત તો એ છે કે મજકુર ધર્મામો ખલીફના હરથી આ દુનીઆમાં બરાતા ફરતા હતા. કેટલાક અમલદારો આ ધર્મામો ક્યાં હતા તે જાણતા હતા.

સ—ધર્મામો જાહેર હોય કે ગાયબ હોય પણ “ દાઢ ઉલ

બલાગ ” ઇમામો જ્યાં હોય ત્યાં તેમની સાથે હોય ? જ—જો ઇમામો ગાયબ હોય તો દાઘ ઉલ બલાગ તો આ દુનીઆમાંજ રહેવા જોઈએ.

સ—આ “ તોફાન-કુલુબ ” માં મીશાક માટે લખાણ છે ? જ—મીશાક પ્રમાણે મરેથી તેની વીગતો જાહેર થાય નહી.

સ—મીશાક ધરમની “ તાઅવીલ ” જેવો છે ? જ—હા.

સ—મીશાકનામાં કેટલી જાતના છે ?

જ—તે એકજ છે. મેં એકજ જોયું છે.

સ—(દેખાડીને) આ લખાણ તમે જોયું ?

જ—હા, તે ૪૫માં દાખના વખતના મીશાકનો ગુજરાતી તર-જુમો છે, તે અરબી હરફમાં છે.

સ—આ કિતાબ તમે જોઈ છે ? અને તે લખાણ અરાઅર છે ? તમો તે ધોરજથી વાંચો. જ—હું તે અત્રે કેમ વાંચું ! તેના કેટલા બધા સફા છે.

નામદાર. જજ—ગુરુવારે સવારે એઓ આ કિતાબ વાંચીને પોતાનો અભિપ્રાય આપી શકશે.

મુદલાંજીની રજા વગર કોઈથી માણસ મસ્જિદ બાંધી શકે, તેમજ વાપરી શકે એવી કીતાબની સાહુદત.

સ—આ ‘ મસાએલે-શમુન ’ કીતાબમાં મસજિદને માટે ફરો જોયો ? જ—તેમાં એવું લખાણ છે કે કોઈથી માણસ કોઈનીથી રજા વગર મસજિદ બાંધી શકે. તેવી કોઈથી મસજિદ દાખની રજા વગર કોઈથી દાકદી વોહરો વાપરી શકે.

સ—વેહવાર રીતે જોતાં હાલના મુલ્કાંજ દાખ કહેવાયની ? જ—તેઓ કોમના વડા છે ખીજ કોઈ એવા નથી.

સ-દાઉદી વોહરામાં દાઇને દરજ્જે ખીજે કોઇ ભોગવી શકે ? જ-દાઇની ગેરહાજરીમાં તેમ ભોગવી શકે.

સ-મુઘાજીની રજા વગર કોઇખી મસજીદ વાપરી શકાયની ? જ-હા.

સ-આ ' સમઢા ' કિતાબમાં ૪૯ માં દાઇને દાઇઉલ મુતલક જણાવ્યા છેની ? જ-હા પણ તે લખાણ સાથે હું મલતો થતો નથી.

સ-કેટલાક પ્રકારો વીશે તમે એડવોકેટ જેનરલને જણાવ્યું હતુંની કે તે ધરમની ' તાઅવીલ ' ને લગતા છે ? જ-હા.

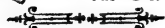
સ-આ ધારમીક સવાલો વીશે ખોલાસો કરવાને મુઘાજી તરફથી ચોક્કસ સમ્પસોને સતા આવે છેને ? જ-હાલના મુઘાજીના વખતમાં તેમ કરવામાં આવતું નથી.

સ-આ "તાઅવીલ" ની ખાખત વીશે ખોલાસો કરવાની શું તમારી દાઉદી વોહરા તરીકેની પ્રજા છેની ? જ-જે કોઇ ચોક્કસ ખાખત વીશે ખોલાસો ચાહો તો હું આપું પણ તમામ ખાખત સમજાવું નહીં.

નામદાર જજે અતરે એડવોકેટ જેનરલને જણાવ્યું કે ગુરવારે તમે મસજીદ અને ગઢલાની મીલકત ત્રસુ છે કે નહીં તે ઉપર મોહમેદન કાયદાઓના આધારે તકરાર ચલાવજો.

એડવોકેટ જેનરલ-અમે તેવા કાયદાઓની સાહદતો અને ચુકદાઓ રજુ કરીને દેખાડી આપીશું.

અને વધુ તપાસ મુલતવી રહી હતી.

જેખ અલીલાઇ હમદાનીની વધુ ઉલટપાલટ તપાસ.

શરૂઆતમાં નામદાર જજે ૧૧-૧૫ કલાકે મુકદ્દમો હાથ ધરતા

શીખ અલીબાઇની વધુ તપાસ માટે રજુ થતાં એડવોકેટ જનરલે જણાવ્યું કે સાક્ષી પાસે એક મીશાકનામું એક માઝુમના હાથનું લખેલું અને ખીજું છાપેલું છે ઉપલા મીશાકમાં અકેક પછી રાત્રી અને કાળી શાહીએ લખાણ છે, રાત્રી સાહીનું લખાણ સ્ત્રીઓ માટે છે જ્યારે કાલી સાહીનું લખાણ મરદો માટે છે. કાળી સાહીના લખાણમાં દાઢ શબ્દ કોંઇપણ વાર જણાતો નથી. જ્યારે ખીજા રાત્રી સાહીના લખાણમાં દાઢ શબ્દ ફક્ત એકજવાર વપરાયેલો જણાયો છે.

સ—તમે તે દીવસે કશું હતું કે મારી પાસે બે જાતના મીશાકનામા છે ? જ-હા.

સ—એક માઝુમના હાથનું લખાયલું છે તે તમે સાથે લાવ્યા છો. ? જ-હા.

સ—ખીજું મીશાકનામું ક્યાં છે ? જ—સુરતમાં છે.

સ—તે કાલી અને રાત્રી પછી કાળી અને રાત્રી સહીમાં એમ લખેલું છે ? જ—કાલી લીટીના હરફો મરદો માટે છે જ્યારે રાત્રી લીટીના હરફો સ્ત્રી માટે છે.

સ—ખરી રીતે ત્યારે આ અમરમાં બે મીશાકનામા છે ? જ—હા.

દાઢ માટે મીશાકમાં લખાણ છે નહીં.

સ—કાલીમાં કંઈ દાઢ માટે લખાણ છે ? જ—કોંઇપણ નહીં.

સ—રાત્રીમાં કંઈ આવે છે ? જ—હા, એકજવાર તે આવે છે, તેના અર્થ એવો થાય છે કે આ જે નામ છે તે ખુદાને વાસ્તે છે તેના ઇમામ તઇયય અને તેમના દાઇને વાસ્તે છે.

સ—દાઇને માટે ત્યારે ફક્ત આ એકજ લખાણ છે ? જ—હા.

સ—તમને આ નામુ એક માણમે ક્યારે આપ્યું હતું ? જ—આશરે ૩૦ વરસ ઉપર.

સ—તેઓ તે વેળાએ માણુમ હતા ? જ—નહીં પણ છેલા મુલ્લાંજીના વખતમાં તેઓ તેમ હતા. તેમનું નામ દાઉદભાઈ સાહેબ શાહ્યુદીન હતું તેઓ મારા બનેલી હતા.

સ—તમેને આ મીશાક આપ્યું, ત્યારે માણુમ કોણ હતા ? જ—દાઉદભાઈ સાહેબના બાવાજી માણુમ હતા.

સ—તમેને તે શા કારણે આપવામાં આવ્યું હતું ? જ—મેં તેવું એક નામુ લખી આપવાની ફરમાસ કીધી હતી, જેથી પહેલાં તેઓએ કાળા અક્ષરવાલું લખી આપ્યું બ્યારે બીજું માણુ ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે મને એ પાછું આપો હું એની ઉપરજ લખી આપું છું, જેમ તેઓએ તે લખીને મને આપ્યું હતું.

સ—આ નામું કોઈ વેળાએ તમે વાપર્યું હતું ? જ—હા, હું એજ વાપરું છું.

સ—ત્યારે બીજુ નામું જે સુરતમાં છે તે કાં નહી વાપરતા ? જ—બીજું મારા બાવાજીના સુરતના કિતાબખાનામાં છે તે આ મલવાની પહેલાં હું વાપરતો હતો, આ મલવા પછી સુરતવાલું હું વાપરતો નથી.

નામદાર જજ—તમે કહો છો કે વાપરતા હતા તે કેવી રીતે વાપરતા હતા ? જ—બ્યારે કોઈ જગ્યાએ આમીલ તરીકે હું કામ બજાવતો, ત્યારે લોકો ત્યાં મીશાક લેવા આવતા તો હું આ નામા-માંથી વાંચી સંભળાવતો હતો.

મી० બીનીંગની ઉલટપાલટ લપાસમાં સાક્ષીએ નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સ—ઉપલા મીશાકનામામાં કાળી શાહીનું નામુ રાતી શાહીના નામાં કરતાં લખાયુના બાબતમાં વધુ આગલા કાળનું છેની ? જ- નહીં તેવું તે જુનું નથી.

સ—રાતા અક્ષરના નામામાં દાઘ માટે લખાયુ છે અને કાળા અક્ષરના નામામાં તેમ કાંઈ નથી તેનો તમે ખોલાસો આપશો ? જ-કાળા અક્ષરના નામામાં ઇમાનના વખતમાં લખાયલી કિતાબોમાંથી લખાયલું છે અને સમયદના હાતીમ ૩ જ દાઘના વખતમાં લખાયલી કિતાબોનું તે લખાયુ છે રાતા અક્ષર નામામાં દાઘનું નામ કાં છે તે બાબે મેં તેમને પુછ્યું ત્યારે તેઓએ મને કહ્યું હતું કે બધરાઓને વધુ ઇમાન હોય છે તેથી તેઓએ દાઘ હરફ ઉમેર્યો છે.

સ—તેમ ખરેખર તમેને તેઓએ કહ્યું હતું ? જ-હા. કહ્યું હતું.

સ—આ કાળી સાહીથી લખાયલું નામું “ તોહફતુલ કુલૂબ ” કિતાબમાંથી લીધું છેની ? જ-હા.

સ—લાલ સાહીના લખેલા નામામાંજ દાઘ હરફ તમે જોયો છે? બીજા કોઈ મીશાકનામામાં તમે એ હરફ જોયો નથી ? જ-હા.

સ—આ કોરટમાં રજુ કરીલો “ અકીદા ” નો ફોટો જે નકલનો છે તે નકલ કાગળની બન્ને બાજુએ લખેલી હતીની ? જ-હા.

સાક્ષીએ અત્રે એક નોટપેપર લઈને દેખાડ્યું હતું કે તે અકીદો કેવી રીતે લખાયલો હતો.

શેખ ફરજુલાભાઈની વધુ ઉલટપાલટ તપાસ

અત્રે શેખ ફરજુલાભાઈએ મીઠા ખીનીંગની તપાસમાં નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સ—આ “તોહફતુલ કુલુબ”માં ઇમામના પ્રતીનીધી દુનીયામાં રેહશે નહીં ” એવું લખાયું છે, તેનો અરથ ઇમામના પ્રતીનીધીઓ દુનીયામાં રેહશે નહીં તો એક મુસ્લીમ ઇમામને પીછાણી શકશે નહીં એમ થાય છેની ? જ-હા.

સ—ખીજ વાક્યમાં તે વેળાના ઇમામને પીછાણવાની જરૂર છે એમ લખ્યું છે તેનો અરથ શું ? જ-હાલના વખતમાં ઇમામને પીછાણવાની જરૂર છે એવો થાય.

૪૬ મા દાઈ પછી ઇમામના પ્રતીનીધી નથી.

સ—૪૬ મા દાઈ પછી ઇમામના પ્રતીનીધી તયારે નથી ? જ—નહી.

સ—તયારે શું એવો અરથ થાય છે કે ૪૬ માં દાઈ પછી ઇમામો નહીં હોયતો દાકિદી વોહરાઓ ધરમ જાણ્યા વગર મરણ પામ્યા હતા ? જ—હા.

સ—તયારે તેઓ “નજત” મેલવવા વગર મરણ પામ્યા હતા? જ—તેઓને પોતાના કર્મ પ્રમાણે “નજત” મેલે, હઝરત નખીની આગલના વખતમાં ઇમામો જણાયલા ન હતા. અને તે વેળાના લોકો મુરતી પુજક હોવાથી તેઓને “નજત” મેલતી ન હતી હાલના વખતના ગાયબ રહેલા ઇમામો આપણને જણાવતા નથી. પણ “દાવત ” ૨૧ મા ઇમામ તરીકે આપણને જણાયલા છે, જે વીગતજ આપણને માટે પુરતી છે, અને આપણો આપણી કરણી પ્રમાણે ઇનસાફ થશે.

સ—આ “ સયરી ” કિતાબમાં જે બંદગી છે તેજ મુજબ પ્રઠવામાં આવે છેની ? જ-હા.

સ—સઈયદના મહિલાના અબદેઅલી સઈદુદીન અને ખીજ

સમયદના મહિલાના ઇચ્છાદીનનાં નામ તેમાં આવે છેની ? જ-હા.

સ—સમકુદીન ૪૩ મા ઇચ્છાદીન ૪૪ મા, ઝંઝુદીન ૪૫ મા, બદરદીન ૪૬ મા અને મુલાજી નજમુદીન ૪૭ મા હીસામુદીન ૪૮ મા, અને પુરહાનુદીન ૪૯ મા હતા ? જ-હા.

સ—આ ફકરામાં ૪૭ મા દાખ અને તેમના જયનશીનો “ દાખ ઉલ મુતલક ” હોય એમ જણાવયું છે ની ? જ-હા.

સ—તમે કોઈને એમ કહ્યું છે કે ૪૭ મા દાખ આ લીસ્ટમાં સમાતા નથી ? જ-હા, મેં કેટલાકોને કહ્યું છે, શેખ ઇમુશમાઈને જેઓ મરણ પામ્યા બીજા ઇબ્રાહીમ બાઈસાહેબ સમકુદીન હતા. બીજાબી કોઈ હશે પણ તેઓ મરણ પામ્યા છે.

સ—આ તાહેફતુલ કુલુબ ’ માં જે દરજજાવાલા આસામી માટે લખાણ છે તેનો અરથ દાખ છેની ? જ-નહી તેમ તેનો અર્થ થતો નથી.

સ—આ ફકરામાં “ ખુદાના પ્રતીનીધી ” છે તે ત્યારે કોણ હોય ? જ-હાલના વખતમાં તેવા કોઈ ખુદાના પ્રતીનીધી નથી.

આ ફકરામાં બીજે ઠેકાણે જણાવ્યું છે તેનો અર્થ એવો થતો પણ હોય ફક્ત ૮ મા, ૯ મા અને ૧૦ મા દાખના વખતમાં તેમ બન્યું હતું.

અત્રે ટીપ્પીન માટે કોરટ ઉઠી હતી.

ખપોર પછીની તપાસ.

ખપોરે ટીપ્પીન પછીની તપાસમાં શેખ ફઝલુલામાઈએ નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સ—“ વઝીઆ ” કિતાબ ક્યારે લખાઈ હતી ?

જ-૩૯ મા દાખના વખતમાં હમીદુદીને તે લખી હતી, તે

જાણીતી ક્રિતાળ છે.

સ—રીસાલતે હજુમીઆ કેતાબમાં દાઘ ઉલ મુતલક વીશે લખાણ છે તે સાથે તમે મલતા થાઓ છો ? જ-હા.

સ—તેમાં દાઘઉલ મુતલક અચુક છે એવું લખાણ છે તે સાથે પણ તમે મલતા થાઓ છો ? જ-તમામ નહી પણ થોડેક ભાગે હું તેમાં મલતો થાઉં છું.

નામદાર જજ—(મીં ખીનીંગને) તમે તમારા વંધાના વાકયો સમજી શકાય એવી ભાષામાં મુકો.

મીં ખીનીંગ (સાક્ષીને) આમાં immaculate શબ્દ છે તેનો અર્થ અચુક થાયની ! જ-હા.

સ—તોહફતુલ-કુલૂબ ક્રિતાળ માટે તેમાં ઇસારા છે તે બરાબર છે ? જ-હા.

સ—જહેર થયલાં ઇમામોના વખતના દાઘ અને ગાયબ થયલા ઇમામોના વખતના દાઘ વચ્ચે ફરક છેની ! જ-હા.

સ—ઉપલી કેતાબમાં જણાવવા મુજબ સમયદના હાતીમ ઇમામ જેવા અચુક હતા ? જ-થોડે ભાગે તેમ હતા એમ લખાણ છે.

સ—હજુમીઆ કેતાબમાં જે દાઘ ઉલ મુતલક માટે લખાણ છે તે બરાબર છે ? જ-હા.

૪૭ મા દાઘની નેમણુંક બાબતમાં લખાણ વિષે શાક્ષીનો શક.

સ—આ મોસમે-બહાર કેતાબમાં ૪૫ મા દાઘ મહિલાના ઝખ-નુદીન ૪૮ મા અને દાઘ તરીકે સમયદના નજમુદીનની નેમણુંક થઇ હતી તેનું બ્યાન છે તે બરાબર છે કે ? જ-હું તે બરાબર લખાણ છે કે નહી તે કહી શકતો નથી મેં એવી વાત સમજી નથી.

અહમદ એસ મોલુભાઈ.

શીપચેંડલર, કંત્રાકટર અને જુના
આયરન મરચંટ.

ખારકસો માટેનો સ્ટોરસ સીધો આયાત કરનાર.

યુરોપીઅન દેખરેખ હેડળ.

ફલેક્સીબલ સ્ટીલ વાયર રોપસ, કોરસર પ્રધરસનું કે
નવાસ, હાઇપ્રેશર માટેનું પેકોંગ્સ ગ્રીટીશ એડમીરલ્ટી કોલ
ટીના રબર શીટસ ગન મેટલના વાલ્વ અને કોક, મોટા જથ્થામ
હમેશાં સ્ટોકમાં રાખવામાં આવે છે.

શીપલેન્ડ અમારી એક ખાસ સ્પેશીએલીટી છે.
ત્રાયલ એરડર આપવાની અરજ કરવામાં આવે છે.
આફ્રીસ અને શો રૂમ. ૨૭, નાગદેવી સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ

ટેલીફોન ૨૪૫૭.

વેર હાઉસ:-દાફખાના, મજગામ,

ટેલીફોન: ૩૨૭૭.

તારનું સરનામું OLD IRON

આ લખાણ ૪૩ મા દાખના જયનશીનો માટે છે આ કિતાબ હાલના વખતની છે.

સ—તેમાં નસ કરવા વીશેનું કંઈ લખાણ છે કે ? જ—તેમાં ૪૬ મા દાખ અદરદીને પોતાના જયનશીન માટે નસ કીધી એવું લખાણ છે પણ તે બાબત હું ખોલાસો આપવા માણું છું તેઓએ નેમણુંક કરવાવાલાઓ પોતાની પછી નેમનારા માટે લખાણ કરે એવું લખાણ છે.

સ—આ બાબતમાં તમારી સાથે કોઈ તે વખતના આલીમો સાથે વાત થઈ હશેની ? જ—તેને ૮૦ વરસ થઈ ગયા છે માટે તે વખતના આલીમો સાથે કેમ વાત થાય ? મેં શેખ ઈસુદ્દીન જોયો હાલમાં ગુજર પામ્યા છે તેઓ સાથે એ બાબતમાં વાત કરી હતી.

સ—આ કિતાબમાં નજમુદ્દીન ૪૭ મા દાખ જણાવ્યા છે ? જ—હા.

સ—દાખો માટે આમાં શું લખાણ છે ? જ—દાખો ખુદના વલી છે અને જેઓ દાખકેલ મુતલક નહીં હોય તે માટે તે વપરાય નહીં આ કિતાબ કંઈ મોટા મહત્વની નથી.

સ—આ કિતાબ હાલમાં મુસ્લાંજીએ પોતે રચી છે (દેખાડીને) ? જ—હા.

સ—તેઓ કંઈ કિતાબમાંથી કિતારા કરવાનું જણાવે છે ? જ—મુન—ખે—હતુલ—અસનાન કિતાબ છે જે વીશે હું જાણતો નથી.

સ—યમની દાવતનો અરથ દાખનો સીલસીલો થાય છેની ? આ ૫૩૨ સાથે તમે એક મલતા થાઓ છો ? જ—હું તે બાબત મલતો થતો નથી.

હજરત નખીએ નીમાજ પઢતા હુલ કીધી હતી કે નહીં ?

સ—દાયમ—ઉલ—ઇસલામ કેતાબમાં હજરત નખીએ નીમાજ પઢતા હુલ કીધી છે એવું જણાવ્યું છે અને નીમાજ પાછી વાળા હતી એમ લખાણ છે કે ? તેમજ હજરત નખીના સખુનો ફાકટ ગયા હતા એમ લખાણ છે કે ? જ—હા, પણ ખીજા ફકરાઓ વાંચવાથી ઉપલા ફકરાનો અરથ તેમ થઇ શકતો નથી.

સ—આ કિતાબમાં ઇમામ અને દાઇ વીશે લખાણ છે. એમાં દાઇઓને ઇમામના પ્રતીનીધીઓ અને વહીવટ કરનારા જણાવ્યા છે તે બરાબર છે કે ? જ—હા.

સ—આ ઉપનુલ—અખબાર કેતાબમાં ૪૫ માં દાઇ વીશે અને ૨૧ માં ઇમામ વીશે લખાણ છે ? જ—હા.

સ—તમે ૪૩ માં દાઇ સમકુદીન સાહેબના હાથ દસકત જણાવ્યા છે કે ? જ—હા, પણ દરેક દાઇ પોતાની જુદી જુદી મોહોર રાખે છે, જે તેઓ પોતાના લખાણ ઉપર મારે છે.

સ—આ હાથ દસકત (દેખાડીને) કોણના છે ? જ—સમકુદીન સાહેબના.

મી૦ ખીનીંગ—(કોરટને) હું આ હાથ દસકત ખીજી રીતે પુરવાર કરીશ કે તે સમકુદીન સાહેબના છે.

સ—આ ‘સમશિ’ કેતાબમાં “ ફાતેહા ” ની બંદગી છે તે માટે તમારો શું અભીપ્રાય છે ? જ—તે સાધારણ બંદગી છે અને કાઇને માટે પણ વપરાય છે ? તેમાં જનનત માટે જે લખાણ છે તે ૪૭ માં દાઇ માટે છે. આ બંદગી જે દીખાવે છે તે “ ફાતેહા ” જેવો છે. આ લખાણનો અરથ દાઇ—કલ—મુતલકના અરથ જેવો

ચાય છે. “ સધયદના ” અને “ મડલાના :’ શબ્દનો અરથ એટલે ચાય છે ?

નામદાર જજ—(મીં બીનીંગને) તમે કેટલી કેતાબોમાંથી હજુ સવાલ પુછવા માંગો છો ?

મીં બીનીંગ—થોડીક બાકી રહી છે.

એડ—જેનરલ—મારા વીદ્વાન મીત્ર આવી કેતાબોની ટીપ આપેને પુરી પાડશે એવી આશા છે.

અત્રે વધુ તપાસ બીજા દિવસ ઉપર મુક્તવતી રહી હતી.

તાં ૨૫—૯-૧૦

મુકદમાની ૨૪-૯-૨૦ તપાસ શરૂ થતાં નામદાર જજે જણાવ્યું કે નીચલા મુકદમા જે મારા જાણવામાં આવ્યા છે તે ઉપર કાયદા સંબંધી વાદવીવાદ ચલાવવામાં આવશે તો આપણું કામ સરળ થશે.

નામદાર જજે એ પછી ઉપલા મુકદમાં ટાંકતાં મોરીસ વિરૂધ્ધ ખીશપ એમ્ ડરહેમ થેક વેલનો જાણીતો મુકદમો તેમજ એટરના જેનરલ વિરૂધ્ધ બેઝેનકેટના મુકદમા જણાવ્યા હતા.

એડ જેન—નામદાર કોર્ટે ટાંકેલો બીજો મુકદમો અત્રે ચાલી શકે એમ નથી તોપણ એનસરીના મુકદમા અત્રે રજુ કરીશું. અમારો મુદ્દો એવો છે કે કાયદાની નજરે જોતાં ચાંદાબાધનો ગલ્લો એક ત્રસ્ટ છે જ્યારે સામા પક્ષ જણાવે છે કે તે ખુદાની નજરમાંજ ત્રસ્ટ છે જો તમે નામદાર કેન વિરૂધ્ધ કેસગ્રેવનો મુકદમો ૧૮૭૬ ના સાલના આઈરીશ રીપોર્ટમાં જોશો તો જણાશે કે ચાંદાબાધનો ગલ્લો આ કોર્ટની હકુમતમાં આવી શકે. મેં કેટલાક

સુકદમાનો અભ્યાસ કીધો છે તેમાં મેં એવું જોયું નથી કે કોઈ પક્ષ તરફથી આવી જાતનો દાવા કરવામાં આવ્યો હોય.

શેખ ફઘનુલાલાધની વધુ ઉલટ પાલટ તપાસ.

મી० ખીનીંગની વધુ ઉલટ પાલટ તપાસમાં શેખ ફઘનુલાલાધએ નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સ—આ બંદગી (દેખાડીને) એક દાખના મરણ વખતે પઢવામાં આવે છે ? જ—હા. પણ તે સાધારણ રીતે એ બંદગી પછી પઢવામાં આવે છે તે મસીદમાં દરરોજ પણ પઢવામાં આવે છે, અને દાખના નામ પ્રમાણે તેમાં ફરફાર કરવામાં આવે છે.

સ—આ બંદગી (દેખાડીને) પણ એવી રીતે પઢવામાં આવે છે ? જ—હા.

સ—આમાં જે દાખઓ અચુક છે એમ લખાણ છે તે તમે કબુલ કરો છો કે ? જ—નાહી.

સ—આમાં એવું લખાણ છે ની કે દાખઓ ઇમામોના વારસે છે અને તેઓ અચુક છે ? જ—આ લખાણ ઉપરથી એવું કંઈ કંઈ નથી.

સ—અચુક શબ્દ (immaculate) માટે અરબી શબ્દ એમાં શું છે ? જ—“ માસુમ ”

સ—“ સલામતુલ ઇમામ ” નો અર્થ શું થાય ? જ—“ ઇમામની સલામતી ” થાય.

સ—“ તાહેરીનનો અર્થ શું થાય છે ? જ—તેનો અર્થ પાક થાય છે. “ આલ ” નો અર્થ અત્રે ઓલાદ થાય છે.

સ—આ નજમુસસાદીય કેતાબમાંના ઉતારામાં જે લખાણ

છે તે દાઢને માટે છે ? જ-હા.

સ-તેમાં હાલના ઇમામ માટે જે લખાણ છે તેનો અર્થ હાલના ગાયબ રહેલા ઇમામનો થાય છે ની ? જ-એનો અર્થ એવો થાય છે કે, તે માણસને જવાબ આપવામાં આવ્યો કે, નખીનાં વારસે ઇમામ, અથવા પોતાના વખતના દાઢ કંઈ બુલ કરે તો તેને સજા કરવામાં આવશે.

સ-તે શબ્દો દાઢને પણ લાગુ પડે છે ? જ-હા ?

સ-આ ફકરો દાઢ હોય તે વખતને લાગુ પડે છેની ? જ-તેમાં દાઢ નહીં હોય તે વખતને લાગુ પડતો નથી.

સ-તે ૪૭ માં દાઢના વખતને પણ લાગુ પડે છેની ? જ-તે તે વખતથી હાલના વખત સુધીના કાળને લાગુ પડે છે. એ ૪૭ માં દાઢના વખતમાંજ લખાઈ છે.

સ-આ “ આસેમતુ-તુકુ-સીલ-મોહતદીન ” કિતાબના જે ફકરો તરજુમા થયા છે તે (દેખાડીને) બરાબર છે કે ?

નામદાર જજ—(મી० બીનીંગને) આવી જાતના તમો કેટલા ફકરો સાક્ષીને દેખાડવા માગો છો ?

એડ-જેન-અમે આ તરજુમા બરાબર સહી કરાવ્યા છે.

સ-૩૩ માં દાઢએ કેવી સ્થિતિ વચ્ચે ૩૪ માં દાઢની નેમણ્ક કીધી હતી તે તમો જાણો છો કે ? જ-તે હું જાણતો નથી.

સ-“ રીસાલતે તઝકેરા ” કિતાબ તમે જોઈ છે કે ? જ-હા.

સ-આ કિતાબમાં પહેલા દાઢ માટે લખાણ છે ?

જ-હા.

અત્રે મી० બીનીંગ સાક્ષી પાસેથી અસલ કિતાબ વાંચી તર-

ટેલીફોન નં. ૧૧૬૩

ટેલીગ્રામ:-વાયરરોપ.

અમીર બ્રધર્સ.

: ૧૯૪-૯૬, નાગદેવી સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

હમારે ત્યાં રેલવે, સ્ટીમરો, જાહેર બાંધ
કામ ખાતાંઓ, વીગેરેને લગતો દરેક
સામાન મલે છે.

તેમજ

દરેક જાતના અને જાણીતા મેકરોના

રંગ, તેલ, વારનીસ

પણ મોટા પ્રમાણમાં અને કીફાયત

ભાવે મળશે.

ભાવ માટે ઉપલે સરનામે પુછપરછ કરો.

Telephone:-1163.

Telegram:-WIREROPE.

જુમે! જાણુવા માગતાં કોરટ માટે થએલા તરજુમાની નકલમાં ફેર પડવાથી નામદાર જજે આ ફકરા ફરીથી તરજુમા કરવાનો હુકમ ફીધો હતો.

એડ-જેન—અમે જે ક્રિતાળો રજુ કરનાર છીએ તેના સંધળા ફકરાઓની એક ટીપ અમે સામી પક્ષને પુરી પાડીશું.

સ—“ ગદીરે ખુમ ” શબ્દ શા માટે વપરાય છે. જ—આ શબ્દ મકિનાના અલો ઉપર હઝરત મહંમદે નસ ઉતારી તે બાબે વપરાયો છે.

સ—મુલાજી સાહેબ આ તહેવાર ઉપર ગાદીએ બેસે છે અને તે માટેના કસીદા ગાવામાં આવે છે ? જ—હું તે જાણતો નથી.

સ—તો આ “ તાવીલ-ઉદ્દાયમ ” ક્રિતાળ તમે જોઇ તેમાં આ ફકરો છે (દેખાડીને) તે બરાબર છે ?

સાક્ષીએ અત્રે તે ફકરો તેમને જડતો નથી અને પોતાને બદલતોજ ફકરો વાંચવા આપ્યો છે એમ જણાવવાથી બંને વાર સામી પક્ષના ઓલમ્મોએ એ ફકરા માટે શોષ કરીને છેવટે દેખાડ્યો હતો જે પછી સાક્ષીએ તે માટે જણાવ્યું કે તે ફકરો બરાબર છે.

સ-ઉપલી કેતાબમાં લખ્યું છે કે મસજીદ નથી તો અમે ક્યાં નીમાજ પઢીએ ? તેનો અર્થ શું થાય છે ? જ—“ તાઅવીલ ” પ્રમાણે એનો અર્થ એવો થાય છે કે “ દાઈ નથી તો અમે ક્યાં નીમાજ પઢીએ ” મસજીદ શબ્દ અત્રે દાઈ માટે વાપર્યો છે.

સ-શેખ યુસુફમાઈનો આ કસીદો છે ? જ—હા.

સ—આ કાગળો શેખ યુસુફમાઈના લખેલાં છે ? જ—હા.

સ—તમે ધણા વરસો સુધી શેખ હમદાની સાથે રહેતા હતા ?

જ...હા.

સ—તમે પત્રવહેવાર ઝાઝો ચલાવતા હતા ? જ—તેમ હું કહી શકતો નથી.

સ—તમે તેમના હરફે અને સહી જાણો છો કે ? જ—નહી.

એડ—જેન—(સાક્ષીને) “તોહફતુલ કુલુબ” આ કેતાબમાં જે ખુદાના પ્રતીનીધી માટે લખાણ છે તેવું કંઈ લખાણ તમે ખીજ કેતાબમાં દેખાડશો ? જ—હા “અસાસુત-તાવીલ” કેતાબમાંથી હું બતાવી શકીશ. આ કેતાબ ૫૦૦ વરસ જેટલી જુની અને સત્તા-વાર ગણાય છે.

સ—“રેસાલતે હજુમીયા” માં આ ફરો (દેખાડીને) આવેશે છે જેમાં એક મુસ્લિમ અને એક મુમીન વચ્ચે તકરાર છે. એ બાબે તમે કંઈ ખોલાસો કરશો ? જ—હું તે હવે પછી ખીજ કેતાબો સાથે સરખાવીને વાંચું તો તે બાબે કંઈ ખોલાસો દે, હાલ તેમ કંઈ કરી શકતો નથી.

સ—આ મોસમે-મહાર કેતાબ જોઈ ? જ—હા, શેખ મોહમ-દઅલીની તે લખેલી છે. તેમાં ૪૬ મા દાઈની તેમજ ૪૫ મા દાઈએ કીધી તે બાબે તેમાં લખાણ છે. એ કેતાબ આગળ વાંચી નથી. આ લેખક ૪૭ મા દાઈના વખતના હતા.

સ—૪૬ મા દાઈએ નસ ઉતારી તે બાબત તે વેળાના ઓલ-માઓમાં તમે તકરાર ચલાવી હતી ? જ—હા શેખ ઇસ્રમાઈ અને ઇબ્રાહીમબાઈ, સફીકદીન અને ઇસમાઇલબાઈ બદ્દીન શેખ મહમદ-અલી (જેઓ ‘મોસમે-મહારના લેખક છે) વગેરે સાથે મને તકરાર થઇ હતી.

સ—આ હરફ કોણના છે (દેખાડીને) ? જ—તે શેખ

તાહેરમાઇ હમદાનીના છે. એ હરફ મુસ્લાંજી બુગ્લાનુદીનના છે. “અફીદા” ની નકલના છે તેઓ હાલના મુસ્લાંજીના મુરીદ છે અને હમયાત છે.

અત્રે શેખ શહજુઝામાઇની જુબાની ખતમ થયેલી જાહેર કરવામાં આવી હતી. શેખ સાહેબ અત્રે જ્યારે સાક્ષીના પીંજરામાં થી નીકળવા જતા હતા તે વેળાએ નામદાર જજે તેમને જણાવ્યું કે તમેએ સાક્ષીના પીંજરામાં આવી લગભગ સાત દીવસ ઉપર જબાની આપી છે અને તેથી તમેને ઘણી જેહમત ખેંચવી પડી હશે પણ અમેને તમારી વાંદતાનો મદદ મળી છે.

શેખ શહજુઝામાઇએ નામદાર કેઝનો વળતો ઉપકાર માન્યા પાદ તેઓએ સાક્ષીના પીંજરામાંથી રૂખસદ લીધી હતી.

મીઠ તમયખમાઇ ઇસાભાઈ થાણાવાળાની જુબાની.

મીઠ તમયખમાઇ ઇસાભાઈ થાણાવાળાએ એડ...જેન—ની તપાસમાં નીચે મુજબ જુબાની આપી હતી. હું દાકદી વોહરો છું મારી ઉમર ૨૮ વરસની છે, મુંગધ અને સુરતમાં મારી મીલકતો છે, જેથી બાકું મહીને રૂ. ૮૦૦ થી ૯૦૦ આવે છે.

સ—તમે એક ફેટોગ્રાફ અત્રે લાવ્યા છો ? જ—હા, (દેખાડીને) તે આ રહ્યો.

સ—તમેને એ કોણ પાસેથી મળ્યો હતો ? જ—સુરતમાં મામદમાઇ પાસેથી તે મને ૧૯૧૪ માં મળ્યો હતો.

સ—મામદમાઇ જીવતા છે કે ? જ—નહી તેઓ ગુજરી ગયા છે.

સ—તેમના બાપનું નામ શું ? જ—જતાખ તાહેરમાઇ સાહેબ હમદાની.

સ—તમે તાહેરમાઈના હરફ પીછાણો છો ? જ—હા.

સ—આ હરફ (દેખાડીને) તેમના છે કે ? જ—હા.

સ—તમને મામદ્બાઇ પાસથી આ ફોટોકેવી રીતે મળ્યો હતો ?

જ—મેં તે તેમની પાસેથી મેળવવાની કોશિષ કીધી હતી. કારણ મેં જણાવ્યું કે સમયદના ખુરદાનુદીને અખદુલાબાઇને એક “અફીદો” લખી આપ્યો હતો. ખુરદાનુદીન સાહેબ એક દાર્ઘ હતા, અને અખદુલાબાઇ બાઇ હતા.

સ—તમે કેમ જાણ્યું હતું કે આ અફીદાનો ફોટો લેવામાં આવ્યો હતો ? જ—હેંડબીલોમાં એવું જાહેર કરીને તે જણાવવામાં આવ્યું તેથી મેં જાણ્યું હતું હું સુરતમાં બજતો હતો, ત્યારે હેપતુલાબાઇ સાહેબ જેઓ અખદુલ તઘયમ બાઇસાહેબના જમાઇ થાય છે. વળી અખદુલ તઘયમબાઇ સાહેબ મુલ્લાજી ખુરદાનુદીનના જમાઇ થાય છે. હેપતુલાબાઇએ મને જણાવ્યું હતું કે નજ-મુદીન સાહેબ ઉપર નસ થઇ ન હતી. હું :ધણે નાની ઉમરનો હતો તેથી મેં દરકાર કીધી ન હતી, પણ ઉપલા હેંડબીલ ઉપરથી મેં જ્યારે જાણ્યું છે કે ફોટો લેવામાં આવ્યો છે ત્યારે મેં તે માગ્યો. આ હેંડબીલ આશરે ૧૭ વરસ ઉપર મેં જોયા હતાં, તેની કોઇ નકલ મારી પાસે નથી.

નામદાર જજ-હેપતુલાબાઇ સાયની વાત ચીત હેંડબીલ જોવાની કેટલો વખત આગમજ હશે ? જ—તે વાતચીત હેંડબીલ જોવાની આગમજ હતી, તે વેળાએ મારી ઉમર ૧૪ વરસની હશે.

સ—મામદ્બાઇ પાસે ફોટાની નકલ છે એમ તમે શા ઉપરથી જાણ્યું હતું ? જ—અખદુલાબાઇ હકીમુદીન મામદ્બાઇના કુવા થતા હતા. તે ઉપરથી મેં મામદ્બાઇને પુછ્યું હતું.

સ—૧૯૧૪ માં મામદમાદએ તમોને આ ફોટો આપ્યો ?
જ—હા.

સ—તે ફોટો લીધા પછી તમે શું કીધું ? જ—હું મુંબઇ
આવ્યો અને સમયદના બદરદીન સાહેબ ઉપર મેં જુન ૧૯૧૪ માં
રેજીસ્ટર્ડ પોસ્ટથી એક કાગળ મોકલ્યું હતું. ઉપલા કાગળની પ્રેસ
કોપી મારી પાસે છે, તે આ રહી (દેખાડીને) મેં વળી જે કાગળ
ઉપર એ પત્ર લખ્યું હતું તેની એક નકલ પણ રાખી છે, તેમજ
પોસ્ટ ઓફીસની અને મુદ્રાંત્રની રીસીટ પણ મારી પાસે છે તે
આ રહી.

સ—આ રીસીટ ઉપર કોણની સહી છે ? જ—શેખ અલીમા-
મદ જેઓ મુદ્રાંત્રના વડા સેક્રેટરી ગણાય છે.

એડ-જેન—(ધનટરપ્રેટરને) આ રીસીટ ઉપર કોણની
સહી છે ?

ધનટરપ્રેટર-સમયદના મહિલાના અબદુલા બદરદીન સાહેબ નામ
જણાવેલું છે.

મી૦ ખીનીંગ-હું એવું માનતો હતો કે એડ-જેન-એવું
બોલ્યા હતા કે છેલ્લા સાક્ષી પછી ખીન વધુ સાક્ષી આવનાર નથી
પણ વળી નવા સાક્ષી આવ્યા છે તેનું કારણ હું સમજ
શકતો નથી.

સાક્ષીએ મુદ્રાંત્ર સાહેબ ઉપર લખેલું ઉપલું પત્ર કોરટમાં
એકઠીખીટ તરીકે રજુ કરવાની નામદાર જજે રજા આપી હતી.
જે ઉપરથી એડ-જેનરહે તે વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

મીં તથયબભાઇ ઇસાભાઇ થાણાવાળાએ માલ

મુલ્લાંજી સાહેબ સહયદના અબદુલ્લા

બદરદીન ઉપર લખેલો પત્ર.

સહયદના અબદુલ્લા બદરદીનને મુંબઈથી તારીખ ૨૨ રબીયુલ
મુરજબ સને ૧૩૩૨.

ખુદાએ હાદીયો મોકલીને અમને હીદાયત દીધી તે વાત ઉપર
એ ખુદાના વખાણુ તે પછી ખુદા પોતાના રસુલ મોહંમદ અને એ
રસુલના આલએ રસુલની ઝુરરીયતથી કે જે સઘળા સરદારો ઇમામે
છે તેઓની ઉપર સલવાત પઢજે.

અમ્માબાદ નેક નામ સદા મહેરબાન જનાબ સહયદના વ મો
લાના અબદુલ્લા બદરદીન હાફેઝે નીઝામુદ દાઅવતે વદદીન (દાઅ-
વત અને દીનની નીઝામના સંભાળનાર) ની જનાબમાં અરજ
એજ છે કે મમલુક પાસે એક સહયદના પુરહાનુદીનના કાગળની
ખરી નકલની ફોટોની કોપી છે કે જેને હું મારા એતેકાદપર દલીલ
માનું છું અને એમાં મને જરાકબી શક નથી. આ વખતમાં હું
આપનેબી હાશીજ માનું છું અને ઇનદલ્લા હોઆ કર્ હું કે અલ્લાહ
તઆલા પરામીલે તેમજ માનવાના સાથ આપની કદર આંખની
કીકીમાં રાખું છું.

સખખ પાની વગર તથમમુમ કરવું ઝુરર છે. તેમ એનાથી
આપની કદર ઝયાદા રાખું છું.

અગર આમાં મારી ભુલ હોય તો આપ આપના રખર અને
આનગીમાં બોલાવી ખટકા દુર કરવા કરમ કરશે અને હીદાયત
દેશે અને આપના સીજ કેટલીક ધરાદો છે જે દુર કરશે અને

મને મારા જાતની તથાક્ષી ખરાબર થાશે તો ઇનશાઅલ્લાહ મેં
આપનો એહસાન મદર હીરા આપને ગને હિંદયત દેવી ફરજ છે.
અને કેટલીક ધરાદો દુર કરી તથાક્ષી આપવી જરૂર છે.

આપના નઝદીક મમલુક સીવા કોઇ ન હોય સખમ ધરાદ
કરવામાં મને અડચણ થાશે તેમજ આપને શાયદ ગુસ્સો ન આવે
યા આપ આપની જ્ઞાનની તરફ જોઇ મને હકીર સમજો યા કોઇ
એવી બાબત બને કે તેથી મારા જાનને તથાક્ષી ન થાય અને મેં
મારી આબરૂ બચાવવા કહું કે સમઅ વતાઅતન આપનું કહેવું
સધળું ખરું છે એમ ન થાય.

મેં ધણો કલકમાં છું આપ મને તથાક્ષી સાથ શીશ આપો
નહી તો આપપર મારી હુજૂરત રહેશે.

હું શખસ અદના છું આપ આલી છો તેથી આપને બનદાની
પર શકત કરવી જોઇએ આપ જરે લીખી જસો તારે મલુક હા-
ઝીર થઇશ.

સધલા હાઝેરીનને સલામ ફાખરેતહીયત ઝાકેરિતતદઝઝલ
ફરમાવીએ.

અલઅકલ તખયબનો કદમખોસ કયુલ ફરમાવીએ.

આ રજીસ્ટર કીધું છે કે આપના હાથમાં રહે.

એક—જેન—(સાક્ષીને) તમારા કાગળ ઉપર જે તરીખ છે
તે વોહરાઓની ગણતરી પ્રમાણે છે કે ? જ—હા, મુસલમાનોની
ગણતરી કરતાં એમાં એકાદ દિવસનો ફરક આવે છે.

અત્રે દીશીન માટે તપાસ મુલતવી રહી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

બપોર પછીની વધુ તપાસમાં સાક્ષી તખયબઅલી ઇસાબાદ

ચાણુવાલાએ એડવોકેટ જેનરલના સવાલોના નીચે મુજબ જવાબો આપ્યાં હતા:—

સ-તમે શેષ દુધગુલાબાધના કોષ સમાયાઓ છો ? જ-હા. મારી બેનની એમના દીકરા સાથે થોડા દીવસ થયા શાદી થઈ છે.

મી. બી. બી. ગની ઉલટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા:—

સ-ઉપલો શાદી આશરે ૧૫ દીવસ થયા સુરતમાં મુલાજના આમીલે કરી આપી હતી ની ? જ-હા.

સ-તમારો વખત કામ ધંધામાં જાય છેની ? જ-હા. આગલ હું ઝવેરાત અને ફરનીચરનો ધંધો કરતો ફરનીચર વેચાતું લખને બાડે આપતો હતો.

સ-તમે તયબબાઈ ઇસાબાઈના નામે મુંબઈમાં ધંધો ચલાવતા હતા ? જ-હા.

સ-ક્યાં ધંધો ચલાવતા હતા ? જ-મીરઝા જીટમાં.

સ-આ ધંધો હમણા બંધ થયો છેની ? જ-હા છ સાત વરસ થયા બંધ છે.

સ-તમારી પાસે હાલમાં પણ તમારા ધંધાના વખતના કંઈ કાગલ છે ? જ-નહી.

સ-તમે અત્રે ગુબાની આપવા આવનાર છો તેની તમેને ક્યારે ખબર પડી હતી ? જ-મને મુંબઈમાં તે માટે ગઈ કાલે સમનસ મળ્યો હતો જે એક પારસીએ મને પોહોચાડ્યો હતો.

સ-શુરવારે તમે ક્યાં હતા. જ-હું મુંબઈમાં હતો.

સ-તમે મુંબઈમાં ક્યારથી રહેલા છો ? જ-આશરે ૧૫ દીવસ થયા.

સ—તમેને કોઇ બીજા મુદ્દામાં આ ફોટો બાબત જીયાની આપવા કેહવામાં નહીં આવ્યું હતું ? જ—નહી.

સ—તમેને સમન મળ્યા પછી ઉપલો કોરો કાગલ ક્યારે મલ્યો હતો ? જ—મેં બીજા કાગલની ખોળ કરતાં તે નીકલી આવ્યો.

સ—એ કોર્ કાગલ ત્યારે ઉપલો પત્ર લખ્યા પછી તે ખંડલમાં રહેલો હતો ? જ—હા.

સ—તેમ કીધાને છ વરસ થયા હશે ? જ—હા.

સ—પણ કોરો કાગલ શા માટે રાખ્યો હતો ? જ—પ્રેસકોપીનું કાગલ પાતલું હોવાથી તેને ટેકો આપવા મેં રાખ્યું હતું.

સાક્ષીએ કીધેલો ધરમનો અભ્યાસ.

સ—તમારા ધરમનું તમેને થોડુંજ જ્ઞાન હશે. જ—હા. ચાર પાંચ વરસ સુધી તે શીખેલો છું.

સ—તે અભ્યાસ ક્યારે કીધો હતો ? જ—મુંબઈમાં ધંધો કરતો હતો તે વેળાએ મીઆં સાહેબ અકબરઅલી પાસેથી હું તે શીખ્યો હતો તેઓ લુનાવાડાના હાલના આમીલ છે.

સ—તમે ઉપલું પત્ર ૧૯૧૪ માં મેલ્યું ત્યારે તમે એવું કંઈ સાંભળ્યું હતું કે મુશ્તાજ ઉપર કોઈએ રેજીસ્ટરડ કાગલ મોકલ્યું હતું ?

જ—નહી. પણ મેં મારી મરજીથી તેમ રેજીસ્ટરડ મોકલ્યું હતું તે માટે કોઈએ મને સુચવ્યું નહતું.

સ—તમે એમ ધારતા હતા કે મુશ્તાજ સાહેબ તેનો ઇનકાર કરશે ? જ—કોઈ બીજાના હાથમાં તે ન જાય અને, તેનો ગેરઉપયોગ ન થાય એમ જાણીને મેં તે મુશ્તાજને પોતાને મલે માટેજ રજીસ્ટર

દ્રાક્ષાસવ

રતલ દોઢના રૂપીઆ બે.

અંકસીર દવા !

શરદી મટાડનાર બુખ લગાડનાર દસ્ત સાફ લાવનાર

ઉંઘ લાવનાર તાકત આપનાર તાઝગી બક્ષનાર

દહેજતદાર પીણું !

જીવન સાથે લેવાથી અજબ ગુણ થાય છે.

અવનપ્રાશાવલેહ

એટલે

જીવન

રતલ એકના રૂપીઆ અઢી.

પુષ્ટિકારક ખોરાક !

માંદાં સાબું નળણાં સળણાં નાનાં મોટાં સ્ત્રી

પુરૂષ સૌને માટે

જીવનવર્ધક દવા !

દ્રાક્ષાસવ સાથે લેવાથી બેહુદ ફાયદો થાય છે.

અંદુ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ લિમિટેડ.

—દુકાન—

જીની મહાજનવાડી, કાલબાદેવી

—કારખાનું—

એલ્ફીન્સ્ટન રોડ,

મુંબઈ નં. ૧૩.

કરી મોકલ્યું હતું.

સ—તેની પ્રેસ કોપી કહાડીને રાખવાનો ત્યારે શું મતલબ હતી ? જ—મેં શું લખ્યું છે તેની વાદી રાખવા તેમ કીધું હતું.

સ—તમે એ કાગલ મોકલ્યા પછી તમેને કંઈ જવાબ મળ્યો નહીં તે નાટે તમે ત્યારે કંઈ પણ પગલાં ભર્યા નહતા. જ—હા. મેં કંઈ પગલાં ભર્યા નહીં.

સ—તમે આ બાબતમાં ગઈ કાલ સુધી કોઈ આગલ વાત કીધી હતી નહીં ? જ—નહી, તેમ કોઈ આગલ વાત કીધી હતી નહીં.

મુદલાંજી પાસેથી સાક્ષીએ માગેલો ખોલાસો.

સ—તમે આ કાગલ મોકલ્યા ત્યારે તમેને કંઈ ધરમની બાબતમાં શુચવડો લાગેો હતો ? જ—આ ફોટા જોઈને તેનો ખોલાસો મેં જવવા માટેજ અને ખરી વીગત જાણવા માટેજ મેં મુદ્દાંજી સાહેબ પાસેથી ખોલાસો માગ્યો હતો.

સ—તમે તેનો ખોલાસો લેવા સુરતના આમીલ કે મુંબઈના આમીલ આગલ કાં નહીં ગયા ? જ—આ ખોલાસો મોટા માણસ પાસે મેલવવો મેં દુરસ્ત ધાર્યો હતો, કારણ કદાચ આમીલો તરફથી એ બાબતમાં ખીન જરૂરી તકરાર ચલાવવામાં આવે.

સ—કપલા પત્રમાં તમારા પોતાના હરફ છે કે ? જ—હા.

સ—તમે સુરતના રહીશ હતા તો મુદ્દાંજીને પોતાનેજ કાં નહીં મળ્યા ? જ—હું તે વેળાએ મુંબઈમાં હતો, અને મુદ્દાંજી સુરતમાં હતા. મને તેમ લખવાનું વધુ ઠીક લાગુ જો મુદ્દાંજી સાહેબ કાગળ લખ્યા પછી અને ખોલાવતે તો હું જરૂર તેમને મલતે.

સ—જ્યારે તમેને જવાબ નહીં મળ્યો ત્યારે તમે તેનો ખો-

લાસો એમની પાસે માગ્યો કાં નહીં ? જ-થોડાજ વખતમાં કે મુઠાંજી સાહેબ મરણ પામ્યા હતા. અને હાલના મુઠાંજી સાહેબ પણ આ કાગળ મલવાની વાત જાણતા હતા, તેઓ મારા આ કાગળની વાત જાણતા હતા તે છતાં એઓએ મનેજ કંઈ પુછાં ન હતું હું આજ સુધી આ કાગળ બાબતનો તેમનો અભીપ્રાય જાણતો નથી.

સ-તમે હાલના મુઠાંજી પાસે કે તેમના આનીસો પાસેથી મીશ્વક લીધો છે ? જ-નહી.

સ-તેમની આગલના મુઠાંજી સાહેબ પાસેથી મીશ્વક લીધો હતો ? જ-મને તેની ખબર નથી.

સ-આ કાગળ લખવા જેટલી તમારામાં હોશીઆરી જણાત નથી તો તે કાણે લખાવ્યો હતો ? જ-મને કોઈએ લખાવ્યો નથી મારામાં એ લખવાની હોશીઆરી છે. મેં એ કાગલ પોતેજ ઘડ કાઢાડ્યો છે.

સ-તમે ધરમની બાબત ઉપર મુઠાંજી સીવાય કોઈ બીજા ઉપર આવો કાગલ લખ્યો હતો ? જ-નહી.

સ-તમે ઉપરો કાગળ લખ્યો હતો અને તેની કોપી કીધી ત્યાં કોઈ હાજર ન હતું ?

જ-નહી મેં મુંબઈમાં મારા ધરમાં તે લખ્યો હતો અને માં હાથે તેની કોપી કઢાડી હતી તે વેળાએ કોઈ હાજર ન હતું.

સ-તમે આ માફક બીજા પત્રોની કોપી ઉતાર છે. જ-હા.

સ-તમે તમારા શીક્ષક મીઆં સાહેબ અકબરઅલી આગલ આ બાબતમાં વાત રીધી હતી ? જ-નહી.

(એડવોકેટ જનરલના પુછવાથી) મીઆં સાહેબ અકબર-અલીએ પોતે મારી આગલ વાત કીધી હતી કે મુશ્કાંજ સાહેબે તેઓ આગલ એ પત્ર બાબત પુછપરછ કીધી હતી.

નામદાર જજ—આ કાગળ તમે કાંથી લાવ્યા હતા ? જ—મારી પ્રેસ કોપી બુકમાંથી મેં તે ફાડ્યું હતું. ક્યારે ફાડ્યું તે હું કહી શકતો નથી.

નામદાર જજ—તે કોપી બુક ક્યાં છે અને તે જ્ઞા માટે તમે વાપરતા હતા, અને ક્યાં રાખતાં હતા ? જ—હું તે મારા ઘેરમાં રાખતો હતો અને તે બુક બાબત મેં તપાસ કીધી નથી, હું તેમ તપાસ કરું તો મને માલમ પડે.

નામદાર જજ—ઉપલી બુક તમારા ખાનગી અને ધંધાના કામ માટે તમે વાપરતા હતા ? જ—અને કામ માટે હું વાપરતો હતો.

નામદાર જજ—જે વખતે તમારો ધંધો ચાલતો હતો. તે વખતે કોઈ બાગીઓ કે મદદનીશ હશેની ? જ—મારો એક બંધાલી બાબુ મદદનીશ હતો જે તેને પોતાને કામકાજનાજ કાગળો જોતો હતો મારો કોઈ બાગ્યો હતો નહી, એ બાબુ અરબી ભાષા જાણતો ન હતો ને ફક્ત ઈંગ્રેજીમાં કાગળ પત્ર કરતો હતો.

સ—તે ચોપડીમાં આવા કેટલા પાના હતા ? જ—આશરે ૫૦૦ હશે. જેમાં થોડાક કોરા હતા તેમાંથી મેં આ ફાડી લીધું હતું.

સ—(એડવોકેટ જનરલ) તમે એ બુક કોરટમાં રજુ કરી શકશો ? જ—હા.

સાક્ષી મીં પાથરીયાએ વોહરાઓ સામે કોરટનું
માગેલું રક્ષણ અને નામદાર જજે તે બાબે
કીધેલી ટીકા.

અત્રે બીજા સાક્ષી તરીકે મીં મહમદભાઈ મુલ્લાં અબ્દુલઅલી પાથરીયા સાક્ષી તરીકે સાક્ષીના પાંજરામાં દાખલ થતાં તેઓએ પોતાની જુગાની લેવાનું શરૂ કરવામાં આવે તે અગાઉ કોરટને જણાવ્યું કે હું અત્રે મારી જુગાની આપું તે અગાઉ હું નામદાર કોરટ કનેથી રક્ષણ ચાહું છું.

નામદાર જજ—(સાક્ષીને) તમે શું બાબતમાં કોરટનું રક્ષણ ચાહો છો ?

સાક્ષી—મારી ઉપર કોઈ ગાળ ગલોચને! વરસાદ ન વરસાવે. ધમકી નહીં આપે તથા મને કોઈ રીતે હેરાન કરવામાં નહીં આવે તે સામે હું કોરટનું રક્ષણ ચાહું છું.

નામદાર જજ—આવી રીતે કોણ તમોને હેરાન કરે એમ તમે ધાસ્તી રાખો છો ?

સાક્ષી—ખાસ કરીને પ્રતીવાદીઓ તથા સામાન્ય કરીને વોહરા કોમ તરફથી એવી રીતે હું ધાસ્તી રાખું છું.

નામદાર જજે આ ઉપરથી જણાવ્યું કે સામાન્ય રીતે બોલતારું હું જણાવીશ કે આ કોરટમાં જે કોઈ શખ્શ જુગાની આપવાને આવે છે તે ખરી રીતે જોતાં કોરટના રક્ષણમાં જ છે કોરટમાં આવતા તેમજ બાહાર જતાં આવી રીતે રક્ષણ મેળવવાને સાક્ષી હક ધરાવે છે. હું વધુ જણાવીશ કે સામાન્ય રીતે બોલતા કોઈ પણ શખ્શ જો એક સાક્ષીના કામની વચે પડશે તો તેણે આપેલી જુગાનીના પરીણામમાં એવા કોઈ જાતના પગલા બરશે તો તે કોરટના તીરસ્કારને પાત્ર થશે અને કોરટ તેની સખત ખબર લીધા

ચીના રેહશે નહીં. હું અત્રે આ ખીના ખુટી કરવા માણું છું કે ને કોઈ પણ શખસ સાક્ષીના કામની વચ્ચે ખલલ કરશે તો તે પોતાને તુરંમમાં મોકલવાનો જોખમ હોરી લેશે.

નામદાર જજ એ પછી એડવોકેટ જેનરલને જણાવ્યું કે આ આપતના સંબંધમાં સામાન્ય રીતે બોલતાં જે સ્થિતી એખતયાર કરવામાં આવી છે તે ખરી દીશામાં છે કે કેમ ?

એડવોકેટ જેનરલ—તમે નામદારે જે રીતે જણાવ્યું તેજ રીતે હું પણ કાયદાનો અરથ ઉઠાવું છું.

નામદાર જજ—(સાક્ષીને) તમે કોરટના રક્ષણ હેઠળ છો.

સાક્ષી મીં પાથરીયાએ નામદાર કોરટનો તે માટે ઉપકાર માન્યો હતો.

એ પછી નામદાર જજે સાક્ષીને ખુરસી આપવાનો હુકમ કર્યો હતો જેમ કરતાં તેઓ બોલ્યા કે હું હંમેશાં એવું ધારું કે ૬૦ વરસની ઉપરની ઉંમરના સાક્ષીને સાક્ષીના પીંજરામાં જુઝાની આપતાં ખુરસી આપવી જોઈએ.

આ સાક્ષીએ એ પછી જુઝાની આપતા જણાવ્યું કે હું દાઉદી વોહરો છું અને જાણીતા ખાનદાની કુટુંબનો છું મારી ઉંમર ૬૭ વરસની છે.

સ—તમારા વડીલો મુલ્કાંજીના વજીરો હતાની અને ૪૭ મા દાઈના વખતમા તમારા બપાવા મુખ્ય શેક્ષીયા હતા ? જ—હા.

સ—તમારૂ વતન સુરતમાં છે ? જ—હા,

સ—તમે સુબંધમાં ૧૮૮૭ ના સાલથી ધંધો ચલાવો છો અને તે એક્ષપોરટ અને ઇમ્પોરટના મોટા પાયા ઉપર ચાલે છે ? જ—હા.

ટેલીફોન

નં. ૪૮૬૭.

દરેક જાતના ઘડિયાળોનો મોટો

સંગ્રહસ્થાન

વલી સ્ટેલમહમદ

૩૯-૪૧ અબદુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ

મુંબઈ.

ટેલીગ્રાફીક એક્સ

Watch

રાજકોટ-કાઠીયાવાડ.

સ—ચાંદાભાઈના ગલ્લાની વાત તમે જાણો છો ? જ—હા હું વારે ધડીએ એ કબર આગળ બંદગી કરવા જઈ છું અને બેટ ધરું છું.

સ—તેમને તમે કેવા ગણો છો ? જ—તેઓ વસીલો આપે છે એવું અમે માનતા હોવાથી તેમને હું એક પીર જેવા ગણું છું.

સ—આ મુકદ્દમે શરૂ થવા આગમજ તમે જાણતા હતા કે મુલ્લાંજી સાહેબથી કોઈ બીજી રીતે એ ગલ્લાના નાણાં વાપરી શકાય નહીં ? જે—અમારી શરીરત પ્રમાણે તેઓ ચાંદાભાઈ પીરના નામેજ સખાવત કરી શકે.

સ—ખા. બા. દાઉદભાઈ ઇબ્રાહીમને તમે ઓળખો છો ? જ—હા, તેઓ પોતાના વખતમાં એક મોટા શેઠીઆ હતા.

સ—તમારા અને એમના ધણીઆણી બેહતો થાય ? જ—હા.

સ—તેમના પછી તેમના ભાઈ સાલેભાઈ શેઠીઆ ગણાય છેની ? જ—હા.

સ—ઇબ્રાહીમભાઈ દાઉદભાઈના દીકરા થાય ની ? જ—હા.

સ—આ ફોટો જેવો કદી તમે જોયો છે ?

જ—હા. મેં તે આશરે ૨૦ થી ૨૫ વરસ ઉપર જોયો હશે તેના હરફ કોણના છે તે હું કહી શકતો નથી. આ ફોટાની નકલનો મારા ઉસ્તાદ શેખ બદરુદ્દીન શેખ શમસુદ્દીને અને તરજુમો સમજાવ્યો હતો તેઓ આશરે ૨૦ વરસ ઉપર ગુજર પામ્યા છે તે. ઓએ પોતાના હરફે ઉતારેલી આ ફોટોના લખાણની નકલ મને દેખાડી હતી અને હું તેમની પાસે અરેબી ભાષા બોલતો હોવાથી તેઓએ મને તેની સમજ ન આપી હતી તે વાતચીત આ ફોટો મેં જોયા પછી થઈ હતી.

૪૯ મા દાઢના અકીદાની વાત છુપી નહીં હતી.

સ—આ ફોટો એ ખોટો દસ્તાવેજ છે એવું કહેવામાં આવે છે જેથી હું તમારી પાસે એવું જાણવા માગું છું કે ૪૯ મા દાઢ આવું એક પત્ર લખે તે ખીના કોમના આસામીઓ જાણતા હતા કે ? જ—હા, એ ખીના અમારી કોમના આલીમે અને આગેવાન પુરૂષો વચ્ચે છુપી નહીં હતી.

સ—આસરે ૫૦, ૬૦ તેવા આગેવાનો હશે ? જ—હા, તેટલા હશે.

સ—એ બાબત તમે કોઈ સામે વાત કીવી હતી ? જ—હા, આં બાં દાઉદભાઈ ઉમરાહીમ તેમના બાઈ તથા બાઈ અને મોહ-સીન ભાઈસાહેબ, જેઓ મુશ્કાળ નજમુદ્દીન સાહેબના નખીરા હતા તેઓ સાથે મેં વાતચીત કરી હતી ખીજાઓ સાથે કીધી છે પણ તેઓના નામે અત્રે હું યાદ કરી શકતો નથી.

સ—દાઉદભાઈ સાથે શું વાત કીધી હતી ? જ—ગાદી ઉપર આવતાં પુરહાનુદીન સાહેબે પોતાના ભાઈ અમદુલા હકીમુદ્દીનને પોતાનો “ અકીદો ” જાહેર કીધો હતો.

મીં બીનીંગ—આ સવાલ વળી પાછો લાવવાની જરૂર શું છે ?

એડ—જેન—આ ફોટોગ્રાફની વાત ૨૦૦ વરસની વાત ઉપર પણ જણાયત્તી હતી તે પુરવાર કરવા હું આ સવાલ લાવ્યો છું.

નામદાર જજ—(એડવોકેટ. જેનરલને) તમોને બારીકીમાં ઉતરવાની જરૂર નથી.

એડ—જેન—(સાક્ષીને) આ વાતચીત શું થઈ હતી તે તમો અતરે જણાવો. જ—હું બરાબર જે બોલાયું તે કહી શકતો

નથી પણ એવું બોલાયું હતું કે એ બામતના હાથ દરકત કરી આપવામાં આવ્યા હતા.

મીં બીનીગ-હું મારી તરફની કાયદાની તકરારો ઉભી કરું તે આગમજ ચોક્કસ સાક્ષીઓની તપાસ પુરી થવાની જરૂર છે તેથી આ સાક્ષીને હું સોમવારે ઉલટ પાલટ સવાલ પુછીશ સોમવારે એમને બીજી રોકાય છે તો ડા કલાકે તેઓ આવી શકશે.

ઇસમાઈલજી શેખ હુકમાનજીની જુઝાના.

એડવોકેટ જેનરલની તપાસમાં સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હું દા-ઉદી વે.હરો છું મારી જિમર ૩૫ વરસની છે અને હું સુરતમાં રહું છું. મારી એક બેનની શાદી હાલના મુસ્લાંજી સાથે થઈ હતી તે બેહેન આસરે છ માસ થયાં ગુજર પામ્યા છે મારા એક બીજા બેહેન હાલના મુસ્લાંજીની આગળના મુસ્લાંજી સાથે પરણ્યા હતા. મારા બાવાજી એક શેખ હતા અને તેઓ આશરે બે વરસ ઉપર ગુજર પામ્યા છે.

સ—તમે તમારી સાથે જે ફોટો લાવ્યા હો તે અત્રે દેખાડો અને તેની વાતો કહો.

જ—આ ફોટો મારા બાવાજીના કાગલ્યાં સાથે તેમના ગુજરી જવા પછી મને મળ્યો હતો તે આશરે ૨૦ વરસ થયા જંગમ્મારમાં તે પહેલાં જાયો હતો મારા બાવાજીએ મને મારી ૧૫ વરસની ઉંમરે “ મીશાક ” આપ્યો હતો તે વેળાએ એ ફોટોઆફ મુજબ પત્ર લખ્યો હતો.

સ—તમારા બાવાજી તે વેળાએ જંગમ્મારમાં શું કામ ધંધો કરતા હતા ? જ—તેઓ રીટાયર્ડ થયલા હતા તે પહેલાં તેઓ મુસ્લાંજીના એક આમીલ હતા.

સ-તમારા માતાજીના બાવાજી કોણ હતા ? જ-શેખ બદરદી-
મુસ્લાં શમસુદીન હતા તેઓ ૧૭ વરસ ઉપર ગુજર પામ્યા છે.

સ-તેમના હરફ તમે પીછાણો છો ?

જ-હા, (હરફ જોઈને) આ કેતાબ તેમના હરફની છે.
આશ બાવાજીના કેતાબખાનામાંથી તે મને મળી હતી.

સ-તમારા મામાના હાથ દસકત આ કેતાબમાંથી નામદાર
કોરટને બતાવશે ?

જ-હા, (સાક્ષીએ તે અત્રે બતાવ્યા હતા.)

નામદાર જજ-મારા એ કેતાબ જવાથી કોઈની લાગણી તો
નહીં દુખાય ?

એડવોકેટ જનરલ-નહી. નામદાર તમે સુખેથી તે તપાસો.

સ-તમારા મામાના હાથ દસકત સામી પક્ષવાલા ધણું સંજલુ-
ના હશે ? જ-હું તે કહી શકતો નથી.

એડ-જેન-આ સાક્ષી તરફનું એક પત્ર હું અત્રે રજુ કરવા
માણું છું જેમાં હાલના મુદ્દાંજી ૫૧ મા દાખ છે એવું લખાણ
એમની પાસેથી જગરીથી લખાતા લેવામાં આવ્યું છે. આ પત્રમાં
લખાયેલો કેટલોક ભાગ પાછળથી છેડી નાખવામાં આવ્યો છે અને
એ વેળાએ મીં સાલેભાઈ બરોડાવાલા હાજર હતા એમ હું દેખા-
ડી આપીશ.

અત્રે વધુ તપાસ સોમવારે સવાર ઉપર મુલતવી રહી હતી.

શરૂઆતમાં મીં કોલટમેને જણાવ્યું કે અમે જે ફકરાઓ
અત્રે રજુ કરનાર છીએ તેની તફસીલ સામી પક્ષને પુરી પાડી છે,
અને તેઓ તેની નોંધ લઈ શકશે તેમજ કામ પડવે તેઓ પોતાની

તરફથી એ કેતાબો તપાસશે. હવે તેઓ ક્યા ક્યા મુદ્દાઓ ધરમની કેતાબોમાંથી રજુ કરનાર છે તેની ટીપ અમેને મલી નથી.

મી. બીનીંગે અત્રે એવું જણાવ્યું કે એડવોકેટ જેનરલ એવું માનતા જણાય કે મેં એવું જણાવ્યું છે કે ઉપલા ફાટાની બાબતને દસ્તાવેજ ખોટો ઉભો કીધેલો છે અને તેમ હાલમાં કરવામાં આવ્યું છે. હું એવું જાહેર કરવા માગું છું કે આ દસ્તાવેજ ખોટો ઉભો કીધેલો છે તે અમે કહી શકતા નથી.

મી. ઇસમાઇલભાઈ શેખ હુકમાનજીની વધુ જુમાની

મી. ઇસમાઇલભાઈ શેખ હુકમાનજીએ મી. કોલટમેનની વધુ તપાસમાં નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સ-(દેખાડીને) આ હાથ દરકત તમારા છે કે ? જ-હા.

તમેને મુદ્દાજી સાહેબ તરફથી સુરતમાં બોલાવ્યા હતા કે ?

જ-દાઉદભાઈ સાહેબ જેઓ માણુમ હતા તેઓએ આશરે ૩ વરસ ઉપર દાઉદી વોહરાઓની એક સભા બોલાવીને મને તથા બીજા બે શખશોને સુરત બોલાવ્યા હતા. હું તેમાં ગયો હતો નહીં. બીજા શેખ ઇશાકઅલી શેખ સુલેમાનજી અને મુલ્લા મહંમદભાઈ ઇસમાઇલજી બાથરી હતા.

સ-ઉપલા માણુન જીવતા છે કે ? જ-નહી

સ-માણુને તમેને એ સભા શા માટે છે એમ કહ્યું હતું કે ? જ-નહી.

સ-તમેને ત્યારે કાણે બોલાવ્યા ? જ-સુરતમાં ૧૬, ૨૦ માણસો મારા ઘેર આગળ ધરતા હતા, જેઓએ મને કહ્યું કે તમે એ સભામાં ચાલો હું જાણુતો હતો કે એ સભા દાઉદભાઈ સાહેબે બોલાવી છે. હું તે સભામાં ગયો હતો નહીં.

સ-આ સભા બાળતનો એહવાલ જણાવો. જ-મને તે પછીથી મુદ્દલાંજીને મલવા જવા માટે બપોરે ૪ વાગે એક માણસ બોલવા આવ્યો હતો, છતાં હું ગયો હતો નહીં. આ બોલાવવા આવનાર મી. ઇસમાલજી અલીભાઈ તાજભાઈ હતાં. ત્યાર પછીથી મુદ્દલાંજી સાહેબ તરફથી આગલા મુદ્દલાંજી સાહેબના દીકરા ફાજલભાઈ મુંબઈથી ખાસ સુરતમાં મને બોલાવવા આવ્યા હતા. તે પેલી સુરતની સભા પછી ૫) કે ૭) દીવસે હશે.

તામદાર જજ-પહેલી સભા વેળાએ મુદ્દલાંજી સાહેબ મુંબઈમાં હતા કે ? જ-હા.

સ-તમે પાછા મુંબઈ આવ્યા હતા ?

જ-હા. હું મુંબઈમાં આવ્યા પછી સવારના ૧૧ કલાકે મુદ્દલાંજી સાહેબને બહારી મહાલમાં મલવા ગયો હતો.

સાક્ષી પાસેથી લખાવી લેવામાં આવેલો એકરાર.

સ-ત્યાં શું થયું તે કોર્ટને તમે સમજાવો. જ-મને ત્યાં એક ખાનગી ઓરડામાં બે વાગાસુધી એકબે બેસાડી રાખવામાં આવ્યો હતો જે પછી મારી આગળ એક ડેપુટેશન ૫૭) માણસનું મુદ્દલાંજી સાહેબ તરફથી આવ્યું હતું એ માણસોએ મને કહ્યું કે મુંદલાંજી સાહેબ આગળ જઈને તમે જે કંઈ બન્યું અને જે કંઈ ચુક કીધી છે તે માટે તમે માફી માગો. મેં કહ્યું કે મારેથી કંઈ શુનાહ થયો નથી માટે હું એવી માફી માગતો નથી. પછી મુદ્દલાંજીએ પોતે મને બોલાવ્યો અને હું તેમને મળ્યો, જે વેળાએ સેંકડો માણસો હાજર હતા. મને એ સભામાં એક કેતાબ આપીને તે ઉપર તેઓએ સહી કરવા મને કહ્યું. આ કેતાબનું લખાણ વાંચીને મેં તે માટે વાંધા ઉઠાવ્યો હતો. આ લખાણમાં એવું હતું કે મેં જાહેર જાણમાં જે

લખાણુ છપાવ્યું હતું તે માટે થયલી મારી જુલ માટે હું માફી માણું છું. મેં એવું કોઇ લખાણુ છાપામાં મોકલ્યું હતું નહી તેથી એ માફી માગવાને મેં વાધો ઉઠાવ્યો હતો એ બાબે મુશ્કાંજ સાહેબ અને બીજાઓ સાથે મને મોટી તકરાર ચાલી હતી પણ તેવું છેવટ એ આવ્યું કે તેઓએ મારી ઉપર ઘણું દયાણુ કીધું હતું કે તમારે સહી કરવીજ પડશે.

સ—આ દયાણુ તમોને કોણે કીધું હતું ? જ—મુશ્કાંજ સાહેબ, મી. સાલેભાઈ બરોડાવાલા અને મી. ઇસાજી તાજભાઈએ દયાણુ કીધું હતું.

સ—ત્યાર પછી કોઇ દસ્તાવેજ ઉપર તમારી સહી લીધી હતી કે ? જ—આ કેતાજ ઉપર મેં સહી કરવા ના પાડવા પછી શેખ તખયમખાઈ કોટખે મને ઘણું દયાણુ કીધું કે તમે એવું લખી આપો કે હાલના મુશ્કાંજ પર મા દાઇ છે. આ સમા સંકડો માણસોની હતી તેથી હું ગમરાઇ ગયો હતો. અને મેં કહ્યું કે મારી સહીથી મુશ્કાંજ સાહેબને કંઈ એક દસ્તાવેજ જેની ઉપર પહેલાં કંઈ લખાણુ હતું તે ઉપર સહીના છેકા મુંકવામાં આવ્યા હતા અને બીજી નવું લખાણુ તેની નીચે ઉમેરવામાં આવ્યું હતું. જે ઉપર સહી આપી હતી. (કોરટને દેખાડીને) આ નકલ ઉપર મારી સહી છે. પણ છેકેલો ભાગ જેવામાં આવતો નથી આ દસ્તાવેજ મેં સહી કીધેલો હતો તેજ છે.

સ—આ નકલ ઉપર છેકી નાખવામાં આવેલું લખાણુ છે. કે ? જ—હા. પણ તેમાં ઉપર કંઈ બીજું લખાણુ લાઇનોની વચ્ચે લખેલું છે.

નામદાર જજ—છેકી નાખવામાં આવેલા ભાગ શું છે ? જ—અહીં એમ લખેલું હતું કે “આ મારી જુલ થઇ છે, તેમાં એવો

સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો કે “ અમરને મારી કંઈ લુલ થઈ હોય તો” અસલ લાઈન મેં ખુલ્લેખુલ્લી જોઈ મારા બાવાજી બાબત કેટલાક વીસેશ્યુમાં પણ ફેરફાર થયો છે. અસલ લખાણ ઉપર લાઈન મારીને છેકી નાખવામાં આવ્યું હતું તે બાબત મારી ખાલી છે. (નામદાર જજને દેખાડીને) આ ભાગ ઉપર લાઈન મારીને તે છેકી નાખવામાં આવ્યો હતો તે ઉપર હાલમાં હું એ લાઈન સાહીથી કીધેલી હતી.

મી. બીનીંગ—આવા લખાણો મુદ્દલાંજી પાસેથી વારે ધડીએ લખાવી લેવામાં આવે છે, તે ઉપર હું નામદાર કોર્ટનું ધ્યાન એવું છું.

એક્ઝીક્યુટિવ તરીકે રજુ કરે છે તે ઉપર લખાણ ગુજરાતી ભાષામાં પણ અરખી હરફે લખાયલું છે.

ગભરાઈ જવાથી સાક્ષીએ કીધેલી સહી.

સ—તમે શા માટે એ ઉપર સહી કરતી વખતે ગભરાઈ ગયા હતા ? જ—હું સહી કરવાને રાજી ન હતો, પણ સહી કરવા વખતે મારેથી સમાભાષી બહાર જઈ ચકાચ એવું નહીં હતું. ધણા માણસોએ સમામાં મારી ઉપર ખફગી બતાવી, જેથી તેઓ કદાચ મને મારે એવી મને ધારતી હતી.

સ—તમે તાહેરબાઈ હમદાનીના હરફ જાણો છો કે ? જ—(જોઈને) હા.

સ—તેઓ જીવતા છે કે અને મુદ્દલાંજીના મુરીદ છે કે ? જ—હા.

સ—તેઓ અલીબાઈ જેઓ અત્રે જુમાની આપી ગયા તેમના બાઈ થાય ની ? જ—હા. અને અમદુલ્લાબાઈ હકીમુદ્દીનના સાલા થાય છે.

સ—આ કિતાબ તમારા મામાના હાથ દસકતની છે કે ?

જ—હા, મારા મામાવાના પણ અક્ષર તે ઉપર છે.

સ—તમારા મામાનું નામ શું ? જ—શેખ તુરાબમાઈ શેખ અદ્દીન, તેઓ જીવતા છે, અને હાલના મુઘાંજના કેહારના તેઓ ૧૭ વરસ થયા સેકરેટરી છે.

સ—તમારા મામાવા કોણ હતા ? જ—તેઓ ખુરહાનુદીન સાહેબના વખતમાં રામપુરાના આગીલ હતા.

મી૦ બીનીંગે કરેલી ઉલટ પાલટ તપાસ.

મી૦ બીનીંગની ઉલટ પાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સ—(દેખાડીને) આ લખાણના ભાગ ઉપર કેવી રીતે લાઇન દોરી હતી ? જ—આખી લાઇન દોરી નહતી, પણ દરેક લીટીને છેડે નાની ઉભી લાઇનો દોરવામાં આવી હતી.

સ—તે દીવસ તમે જે લખાણ જોયું તે એજ છે કેની ? જ—હા.

સ—તમે તમારા સોલીસીટરોને એમ કહ્યું હતું કે આ દસ્તાવેજ ઉપરની લાઇનો છેકી નાખવામાં આવી છે. જ—નહી, મેં એવું કશું નથી.

સ—તમે તમારા લખાણમાં “ નો ” શબ્દ છેકી નાખવા વીધે કહ્યું છે ની ? જ—હા.

સ—ત્યારે એ ઉપરનો ભાગ છેકી નાખવાનો હતો તો ફેરફાર કરવાની જરૂર શું એ લોકોને પડી ? જ—તે હું કહી શકતો નથી.

સ—તમે ઉપલી સહી કરતી વખતે ધણા ગભરાયા હતા ? જ—હા.

સફાઈદાર અને ઈંગ્લીશ ઇસ્ટાઇલપર લુગડા

ઘોનાર—આ એકજ ખાતું હસ્તી ધરાવે છે.

જેમાં મીશનરીથી કપડાં ધોવાય છે.

જેની સફાઈ આંખને આંજી

નાંખે છે.

ધી ડાયમંડ જ્યુબીલી

પૉરીંગ કું.

તમે એક વખત દ્રાવ કરવા ચુકશો નહિ.

ભાવ સસ્તા કામ ટાઇમસર.

હમામ સ્ટ્રીટ ફેર્ટ—મુંબઈ.

સ—જો તેમ હોય તો એ લખાણ તમે છેકાવી નાખી શકો છો ? જ—એ છેકાવી નાખવા પછી મારી ઉપર પાછું દબાણ કરવામાં આવ્યું હતું.

સ—તમારા ઘરમાં શરાબ પીવો હરામ છે ? જ—હા.

સ—તમે દારૂ પીતા હતા એ વાત ખરી છે કે ? જ—તદનં જુદી વાત છે.

સ—(દેખાડીને) આ હેંડબીલમાં જણાવેલું છે કે તમે સુરતમાં દારૂ પીને ધાંધલ કીધી હતી. આ હેંડબીલ તમે કદી જોયું છે કે ? જ—કદી નહીં.

મી० કોલટમેન—હું આ હેંડબીલ ઓલખાવવા સામે વાંધો લઉં છું.

સ—તમેને ૧૯૧૬ માં દારૂ પીવા માટે મુલાકાતે પોતે ૫) રૂપિયા દંડ કીધો હતો, અને એ રૂપિયા તમે ભર્યા હતા એ વાત ખરી છે કે ? જ—નહીં.

સ—તમારા બાપા કપડવંજના આમીલ હતા ? જ—હા.

સ—ત્યાં તમારા બાપાએ તમેને નીમાજ પઢાવવાનું કામ સોંપ્યું હતું કે ? જ—હા.

સ—તમારી ચાલને લીધે ત્યાંના વોહરાઓ નીમાજ પઢવા આવવાને ના પાડતા હતા ? જ—નહીં, એવું કદી બન્યું નથી.

સ—અને એ કારણે તમેને કપડવંજ છોડી જવું પડ્યું હતું ? જ—નહીં.

સ—શેખ હુકમાનજી તમારા બાપા હતા ? જ—હા.

સ—મુસ્લામના બાપમાં જે કંઈ બન્યું તેથી તેમને વાકેફ

કીધા હતા કે ? જ-હા.

સ—તમે જે ફોટો રજુ કરીધો તે તમારા બાવાને તમે બતાવ્યો હતો કે ? જ—મારા બાવાજીએ ઉલટો તે મને બતાવ્યો હતો.

મુઘાંજીના દાઢ-ઉલ્લ-મુતલક-હોવાના હાવા
વીશે સાક્ષીની માન્યતા.

સ—(પત્ર દેખાડીને) આ હરફ તમારા બાવાના છે કે ? જ—હા.

સ—આ પત્ર મુઘાંજી તાહેર સમકુદીન ઉપર ૧૯૧૭ નાં સાલમાં લખેલું છે. એ ઉપરથી તમારા બાવા મુલ્લાંજી સાહેબને દાઢઉલ્લ—મુતલક છે એમ માનતા હતા એમ જણાય છેની ? જ—નહી.

સ—આ હરફ તમારા બાવાના છે કે ? જ—હા.

સ—આ પત્ર ૧૯૧૬ ની સાલમાં મુઘાંજી સાહેબ ઉપર લખાયેલું છે. તમારા બાવા પ્રમાણીક હતાની ? જ—હા.

સ—અંદરખાનેથી તેઓ મને એવા વીચારો મુઘાંજીના દર-જીન માટે ધરાવતા હોય, પણ જાહેરમાં તો તેઓ મુઘાંજીના વખાણનાર હતાની ? જ—નહી.

સ—જાહેરમાં એઓને કદી મુઘાંજીની વીરદ બોલતાં તમે સાંભળ્યા હતા કે ? જ—નહી.

સ—આ દસ્કત (દેખાડીને) તમારા બાવાના કાકાના છે કે ? જ—હું ખરોખર તે ઓલખી શકતો નથી.

સ—આ બીજું કામલ પણ એમના દસ્કતનું છે કે ? જ—હા.

સ—આ પત્ર કોણ ઉપર લખ્યો છે ? જ—તે એમાં જણાવ્યું નથી, અખદુલકાદર નજમુદ્દીન ઉપર તે લખેલો નથી.

નામદાર જજ—(મી० ખીનીંગને) આ પત્ર અત્રે લાવવાની જરૂર થું છે ? તે તમે પુરવાર કરો.

સ—તમે જણાવ્યું છે કે આ ફોટાની નકલ મામદમાઈ પાસેથી મને મલી હતી ? જ—હું તે જાણતો નથી.

સ—મામદમાઈ હમદાનીના હરફ તમે પાછાને છો ? જ—નહી.

તેમનાં બાવા તાહિરમાઈના હાથ દસ્કત તમે જાણો છો ? જ—હા.

સ—આ લખાણ વીશે તમે જાણો છો ? જ—નહી.

નામદાર જજ—(ઇન્ટર પ્રેટરને દેખાડીને) આ કિતાબ ઉપર લખાણ કેવી રીતે લખાયલું છે ?

ઇન્ટર પ્રેટર—આ કિતાબમાં એક વેળાએ ૮૫ મા પાના ઉપર એકવાર લખાણ લખાય ૫૬ી ખીજવાર ખીજ પાના ઉપર કિતાબ ફેરવીને લખવામાં આવ્યું છે.

સ—આ લખાણ કેવી રીતે લખાયલું છે તેની કંઈ ખીજ તમે જાણો છો ? જ—નહી.

સ—આ કિતાબ તમારા મમાવાની છે તો તે તમારા હાથમાં કેમ આવી ? તે તો તમારા મામાના હાથમાં જવી જોઈએ. જ—મારા બાવાના વખતમાં ધણી કિતાબો એમને આપ લે કરવામાં આવતી હતી, તેથી આ કિતાબ મારા બાવાના હાથમાં આવી જે પછી તે મારા હાથમાં આવી હતી.

સ આ કિતાબ 'તાવીજ' વીશે છે ? જ—હા.

સ—તમે તે આગલ કદી જોઇ હતી ! જ—મને તે યાદ નથી,
૩ કે ૪ વરસ ઉપર હશે.

સ—આગલ તમે જોયા વગર તમારા હાથમાં આવી ગઇ ?
જ—મારા બાવાજીએ તે મને બતાવી હતી.

સ—આ કિતાબ અતરે લાવવા તમેને કોણે કહ્યું ? જ—મારા
સમનસમાં જણાવ્યું હતું કે આ કેસ માટેના દસ્તાવેજો અને
કાગળ્યા લાવવા. હું આ મુકદ્દમા બાબત જાણતો હતો તેથી હું એ
લાવ્યો હતો.

સ—આ બુક, તમારી પાસે છે એમ તમે કોઇને કહ્યું હતું ?
જ—હા, મેં ઘણાંઓને કહ્યું હશે.

સ—આ કિતાબ તમારા બાવાના હાથમાં ૧૭ વરસ ઉપર
આવી હશે ? જ—મને તે ખબર નથી.

સ—તમે જંગબારમાં તમારા બાવાજી પાસે મીશ્કાક લીધો ત્યારે
ત્યાંના આમીલ કોણે હતા ? જ—શેખ આદમ.

સ—મીશ્કાક લેતી વેળાએ તેઓ હાજર હતા કે ? જ—નહી.

સ—તમારા બાવા કપડવંજના આમીલ હતા, ત્યારથી તેમને
મીશ્કાક આપવાનો અધીકાર હતોની ? જ—હા હંમેશા માટે.

સ—જંગબારમાં એ સત્તા એમને કોણે આપી હતી ? જ—
જ્યારે એઓ શેખ થયા કે તે સત્તા મલી હતી, કોણે સત્તા આપી
તે મને ખબર નથી.

સ—મુઘાંજી સાહેબ સીવાય બીજા કોણે એ સત્તા આપે ?
જ—જેઓ દાઇ ઉલ-મુતલક હોય તેઓ એ સત્તા આપે.

સ—કયા દાઇના વખતમાં તમારા બાવા શેખ થયા હતા ?
જ—તે મને ખબર નથી.

સ—તમારા બાવા ત્રણ વરસ થયા કંઈ ઉમરે ગુજરી ગયા હતા ? જ-૬૪ વરસની ઉમરે.

સ—તમેને સર આદમજી પીરભાઈના બેટા સાથે ધણો સારો સંબંધ છેતી ? જ—મને શકત એઓ સાથે ઝોગખાણ છે વધુ નથી.

સ—મીં એં એમં જીવનજી સાથેના સંબંધ પણ તેવોજ છે ? જ—તેઓ સાથે સહેજ વધારે પીછાણ છે.

સ—અત્રેના ખોખાં બજારમાં તમારી લોખંડ કામની દુકાન હતી કે ? જ—હા.

સ—એ દુકાન સંબંધી તમેને સર આદમજી પીરભાઈ અને મીં જીવનજી નાણાં સંબંધી મદદ આપતા હતા કે ? જ—નહીં મારા બાવાએ નાણા આપ્યાં હતાં.

સ—તમારા બાવાને કાં નહીં એઓએ નાણાં આપ્યાં હોય ? જ—નહીં તેમ બન્યું નથી.

સ—એ દુકાન હાલમાં નથી ને ? જ—નહીં.

સ—ત્યારે તમારૂં ગુજરાન કેમ થાય છે ?

જ—જંગબારમાં મારા ધરો છે તેતું મહીને દહાડે રૂ. ૨૦૦) જેટલું બહુ આવે છે એ બાબતના મારી પાસે લખાણો છે. મારા પાસે તેનાં ખતો છે.

સ—ખત પત્રો કોના નામના છે ? જ—મારા બાવાના નામના છે.

સ—તમારૂં ઘર સુરતમાં છે કે ? જ—હા.

અતરે વધુ તપાસ ટીપીન માટે મુલતવી રહી હતી.

ઈસ્લામી બિરાદરોના ખરનો ઉંચો અને ટકાઉ
સ્ટોક તૈયાર છે.

ઇંગ્લીશ તેમજ અમેરિકન માલનો નવો સ્ટોક હાલમાં આવ્યો
છે. દરેક ફેશનના-અપ-ટુ-ડેડ બુટ શુઝનો એક ગંજવર
સંગ્રહસ્થાન જેવા લલામણ છે.

કાર્ડ્

મારકેટ

સામે.

તાજમાઈની કંપની.

નાકાપરની

પહેલીજ

દુકાન.

જેન્ટલમેન બાતુઓ અને બચ્ચાઓના મનગમતા અને
નવી નવી તરેહના, બુટ શુઝ ખરીદવાનું માનીતું મથક
ગ્રાહકોને એક નહિં પણ અનેક જોડીઓ દેખાડી મનગમતું

આપી સંતોષ આપવો એ અમારો મુદ્દાલેખ છે.

માલ ઉંચો અને મનપસંદ સાથે કિંમતમાં કિફાયત ભાવે.

આપી થોડે નફે બહોળો વેપાર કરવા ધારીએ છીએ.

પ્રોપ્રાયટર.

મીં ગનીજી કરીમજી.

બપોર પછીની તપાસ.

બપોર પછીની તપાસમાં સાક્ષીએ મીં ખીનીંગના સવાલના નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા:

સ—તમારી મીલકતનું મહીને રૂ. ૨૦૦ બાડું ઉપજે છેની ?

જ—હા.

સ—તે ઉપર ધનકમટેક્ષ ભરે છે કે ? જ—નહી.

સ—કેમ નહી ?

નામદાર જળે અતરે એ સવાલ પૂછવા દીધો ન હતો.

સ—તમે ગયા શુકરવારે રાતરે મુંબઈમાં મીં મહમદબાઈ પાથરીઆ સાથે આવ્યા હતા ? જ—તેઓ ટ્રેનમાં હતા.

સ—મીં કરીમબાઈ આદમજી પણ તમારી સાથે સુરત આવ્યા હતા ? જ—તેઓ પણ ટ્રેનમાં સાથે હતા.

સ—શેખ હમદાની પણ તમારી સાથે હતા કે ? જ—હા.

સ—તમે શેખ ફક્રમુલાબાઈના જમાઈ છોની ? જ—હા.

સ—તમે મીં અલીબાઈ હમદાનીના દરકત પીછાણે છો ? જ—હા.

સ—તમે તેમના બાઈ તાહેરબાઈના હરફ ત્યારે જણો છો ?

જ—હા.

મીં કોલટમેનની તપાસમાં સાક્ષીએ નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા:—

સ—તમારા બાવાજી કપડવંજમાં આમીલ હતા ત્યારે મુઝાંજી સાહેબ ત્યાં આવયા હતા કે ? જ—હા. તેઓ આવયા હતા. અને આશરે ૧૫ મહીનો રહ્યા હશે.

સ—મુઝાંજી સાહેબે તમેને ઓળખ્યા હતા કે ? જ—જ્યારે

તેઓ કપડવંજ હતા, ત્યારે મુલાંજ સાહેબે મને કપડવંજ બોલાવ્યો હતો, કારણ મારા બાવાની જઈશીના સખબે તેઓનું કામકાજ હું બજાવતો હતો. અને એ વેળાએ મુલાંજ સાહેબ સાંજે હું શરતો હતો.

સ—તમારા મંમાવાના કેતાબખાનામાંની કોઈ ખીજ કેતાબો તમારા બાવા ગુજ્યા પછી તમોને મલી હતી ? જ—હા. પાંચ છ મલી હતી, પણ બેના નામ મને ખબર છે. ” “તાજ—ઉલ—હકાયત ” અને “ મજમુઉસ સીતા—રસાઇલ ” નામની તે છે.

મીં મહંમદભાઈ મુલ્લાં અબ્દુલઅલી પાથરીઆની વધુ જુઓની.

મીં મહંમદભાઈ પાથરીઆએ મીં ખીનાંગની ઉલટ પાલટ તપાસમાં નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા:—

સ—તમો ૨૮ મી જુલાઈ ૧૯૧૭ ને દીને બદરી મહાલમાં બરાએલી સભામાં હાજર હતા કે ? જ—હા, પણ હું તે તારીખ કહી શકતો નથી.

સ—સર આદમજી પીરભાઈના બોટાઓના સંબંધમાં શું ચગલાં ભરવાં તે બાબેની સભામાં તમો હાજર હતા કે ? જ—હું તેવી કોઈ સભામાં હાજર ન હતો.

સ—ત્યારે કઈ સભામાં હાજર હતા ?

જ—લડાઈ દરમિયાન સરકારને મદદ કરવાને પ્રંડ બેશુ કરવાની સભામાં હું હાજર હતો.

સ—આશરે ૩ વરસની વાત ઉપર આ મુકદમા માટે વીચાર ચલાવવાને વોહરાઓની સભા મળી હતી તે તમો જાણો છો કે ? જ—હું જાણું છું, પણ હું તેમાં હાજર ન હતો.

સ—આ મુકદમાથી કોમમાં ધણી ધીકારની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ છે ની ? જ—હા, એવું કંઈ છે.

સ—તે બાદ કોમની કોઈ બીજી જાહેર સભામાં તમે ગયદ નથી ? જ—નહી.

મુદલાંજી સાહેબ દાઢ—ઉલ—મુતલક છે કે ?

સ—તમે હજુર સુધી ચાંદાભાઈની સમજદમાં જાઓ છો કે ? જ—હા.

સ—મુદલાંજી સાહેબ દાઢ—ઉલ—મુતલક છે એમ તમે માને છો કે ? જ—તેઓ અલગતા અમારી કોમના ધાર્મિક વડા છે એમ હું માનું છું.

સ—તેઓ કોમના દાઢ ઉલ—મુતલક છે એમ તમે માને છો કે ? જ—દાઢ—ઉલ—મુતલક શબ્દ છેલ્લા ત્રણ વરસ થયા બોલાય છે. મારી આખી જીંદગી દરમ્યાન હાલના “ દાઢ ” તરીકે માનતા હતા.

સ—હાલના મુદલાંજીનો દરજ્જો ૨૩ માયા ૨૨ મા દાઢના જેવો તમે ગણો છો કે ? જ—હું ધર્મ સંબંધી જાણતો નથી.

સ—તેઓ ઈમામના પ્રતીનિધી છે કે ?

જ—હું તેમને ‘ દાઢ ’ તરીકે જ જાણતું છું.

સ—તેઓ સીલસીલાબંધ ઉતરી આવેલા પર મા દાઢ છે કે ? જ—મેં દાઢની ગણતરી કદી કીધી નથી.

સ—તમે કોઈ કબર ઉપર બેઠ ધરો ત્યારે પીરનો વસીલેક લેવા માટે ધરો છો ની ? જ—હા તેમજ છે.

સ—એવી બેઠ તમે મુકો છો ત્યારે તમે જાણો છો કે તે ઉપર મુદલાંજીનો અખત્યાર રહેશે ? જ—અમે જ્યારે બેઠ ધરીએ

છીએ ત્યારે એમ માન્યે છીએ કે મુસ્લાંજી તે ખરચી શકશે.

સ—મુસ્લાંજી તેમ ખરચશે તે માટે તમે સંતોષ માનો છો ની ?

જ—મને મુસ્લાંજી માટે ધણું માન છે.

સ—મુસ્લાંજી તમારા ધરમના સીધાંતો વીરૂધ્ધ તે ખરચશે એમ તમે માનતા નથી ? જ—ખચીત નહીં.

ગદલાના નાણાં ત્રસ્ટીઓ હુજુર રહેવા જોઈએ.

સ—તમારો પોતાનો શું એવો અભીપ્રાય છે કે મુસ્લાંજી ચાસેથી તેનો અખત્યાર હાથ લેવો જોઈએ? ચાંદાભાષના ગણા માટેનાં નાણાં મુસ્લાંજી પાસે રહે તે બાબે તમે શું ધારો છો ?

જ—ચાંદાભાષના ગદલાના નાણાં મુસ્લાંજીની દેખરેખ હેઠળ ત્રસ્ટીઓ હસ્તક રહેવાં જોઈએ એમ હું માનું છું તેઓ સઘળું કામ કરી શકે નહીં.

સ—ત્યારે આ ત્રસ્ટીઓને કોઈ અમત્યના સવાલ વેળાએ મુસ્લાંજીની મરજી પ્રમાણે ચાલવું જોઈએ ની ? જ—શરીઅત પ્રમાણે તેમ ત્રસ્ટીઓએ કરવું જાઈએ.

સ—તમે પોતે મુસ્લાંજીનો અખત્યાર આ ફાંડના બરાબર વહીવટ થવા માટે કબુલ કરશો ની ? જ—હા જેમ અમેને શીખવવામાં આવ્યું છે તેમ અમે કબુલ કરીએ. મને પોતાને કાંઈ એ બાબતની લાપાસ કરવાની તક મળી નથી.

નામદાર જજ—તમે કહેશો કે આ દુનીયામાં ત્યારે ગદલા હાથેર કોણનો અખત્યાર રહેવો જોઈએ ? જ—મુસ્લાંજીનો.

સ—નામપોરવાલા વોહરાઓ કોમમાંથી છુટા પડ્યાની વાત કદાચ જાણો છો ? જ—તહીં. જાણી નહીં.

સ | અમદુલહુસેન નામના સખસે જાહેર કીધું હતું કે તે

ધર્મામતો પ્રતીનીધી છે, અને તે વેળાના મુશ્કાળ પુરઠાનુદીન સાહેબ 'દાધ' નથી.

જ-મને તેની કંઈ બરાબર ખબર નથી.

મીં કોલટમેનની તપાસમાં સાક્ષીએ નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા.

સ-એ નાણા ધરમને ખાતેજ ખરચવાં જોઈએની ? જ-શર્વીઅત પ્રમાણે મુશ્કાળને તે સખાવતમાંજ આપવાં જોઈએ.

સ-જો સખાવતમાં તે ખરચાય તો પછી તેનો હીસાબ આપવો જોઈએની ? જ-અમેને જે પ્રમાણે ધારમીક શીક્ષણ આપવામાં આવે છે તે જોતાં અમે તેની કાંઈ ઝાઝી દરદાર કરતા નથી.

મીં કોલટમેને અતરે પોતાનો મુકદ્દમો પુરો થયલો જણાવ્યેદ પછી મુશ્કાળ નજમુદીન સાહેબના પત્ર બાબે વધુ તપાસ કરવાની કોરટની રજા માગી હતી.

નામદાર જજે અતરે કાઉનસિલને પુછ્યું કે બદરી મહાલવાલી જુદી જુદી મીલકત બાબે તેઓ તકરાર ચલાવવા માગે છે કે ?

મીં કોલટમેન-મસજીદ ઉપરનો તેઓનો હક તેઓએ છોડી દેવાનું કયુલ કીધું છે. અમે એ સવાલ ધણો અગત્યનો ગણતા હતા. નામદાર જજ-એટરની જનરલ વીરૂધ ખોલેન કટનો ઈન્ડિવિડુઅલ મુકદ્દમો એવોજ છે, તેમાં સ્કુલની મીલકતને ત્રસ્ટમાં ગણવી કે તે સવાલ હતો.

મીં કોલટમેન-પણ દાખલામાં પણ ધરમખાતું હોવાની નહ પાડવામાં આવે છે. વકફની મીલકત હોવાનો ઇનકાર કરવામાં આવે છે.

નામદાર જજ-કોરટ જો એવું માને કે તેને શા માટે આ મસજીદના બાબમાં વચે આવવું જોઈએ અને કંઈ નાણા ઉચાપત :

કરવામાં આવ્યાં નથી આવી શક વગરની સાબેતી છે, તો તમે શું કહેશો ?

મીં કોલટમેન-આ બાબત હું અત્રે કંઈ ખોલીને બંધાઈ જતો નથી. એડ જેનરલ તે બાબતમાં સંધક્ષો ખોલાસો કરશે. આ સવાલ ઉપર વોહરાઓના ધરમખાતાના વહીવટનો આધાર રહેલો છે.

મીં બીનીંગ-એડ. જેનરલે પોતાનો મુકદ્દમો ૩ મુદ્દાઓ ઉપર ધુરો કીધો છે.

આ મુકદ્દમો સર આદમજી પીરબાઇના બેટાઓની સલામ બંધ કીધા પછી એક મહીનામાં ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો ? તેમજ છેલા પોલીસ કોર્ટવાલા મુકદ્દમા પછી તુરત તે હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો.

મીં કોલટમેન-સર આદમજીના બેટાઓને પોલીસ કોર્ટવાલા મુકદ્દમા સાથે કંઈ પણ લાગતું વલગતું હતું નહીં, સર આદમજીના બેટાઓની સલામ બંધ કીધા આગમજી જુલાઈ ૧૯૧૭ નો આ ગણના હીસાબ દેખાડવામાં આવ્યો નથી. હાલના જેવો મુકદ્દમો કદીખી નીકળ્યો નથી માટેજ મુકદ્દલી નડે છે.

ભણેલા માણસો શું માગે છે ?

વોહરા કોમના બણેલા માણસો ગાહે છે કે આ ફંડનો હીસાબ જાહેર થવો જામએ છે. ફક્ત મહીને રૂ. ૭૫ સીવાય બીજો હીસાબ જણાવવામાં આવતો નથી કંઈ પણ બંદોબસ્ત માટે કોમના બણેલાઓ ઇંતેજાર છે.

મીં કોલટમેન અત્રે ખાહેસ દેખાડી કે આ મુકદ્દમો એડવોકેટ જેનરલ પુનાની કાઉન્સીલની બેઠકમાંથી પાછા રહે ત્યાં સુધી મુલ-

તરી રાખવામાં આવે તો તેઓ વધુ સારી રીતે એ બાબતના ખોલાસા આપશે.

મીં બીનીંગે શરૂ કીધેલો પોતાનો મુકદ્દમો.

નામદાર જજે તેમ કરવાને ના પાડ્યા પછી મીં બીનીંગે પોતાની તરફનો મુકદ્દમો શરૂ કરતાં જણાવ્યું હતું કે મીં કોલ્ટમેન એવું જણાવે છે કે, તેઓ એડવોકેટ જેનરલની ગેરહાજરીમાં કંઈ બેલી શકતા નથી તે અન્યથા જેવું છે. આ કેસ એડવોકેટ જેનરલ તરફથી કોમના લાભ માટે લાવવામાં આવ્યો છતાં તેઓ કોમની બેદરકારી માટે ફરીયાદ કરતા નથી. આ કેસમાં કંઈ (Breach of trust) વીશ્વાસઘાત જેવું નથી તેમજ કોઈ સામે કદીખી ફરીયાદ થઈ નથી. મીં પાથરીઆ જેવા એક આગેવાન પણ સંતોષ પામેલા જણાય છે. ફરીયાદ પક્ષનો મુકદ્દમો શનીવારે પુરો થયો છે છતાં તેઓ વીશ્વાસઘાત બાબત પુરાવા લાગી શક્યા નથી. અમે મુલાંજીને કેવી સતા છે તે સાક્ષી લાવીને પુરવાર કરીશું. હું એવું માગું છું કે આ મુકદ્દમો ફેટલાક નારાજ થયલા વોહરાઓ કોર્ટમાં લાવ્યા છે, પણ તેઓ પુરવાર કરી શક્યા નથી કે એમાં કંઈ વિશ્વાસઘાત જેવું છે, યા તો કોઈએ કદી કંઈ ફરીયાદ કીધી હોય યા કોઈ ત્રસ્ટી નેમવાની માગણી કીધી હોય. આ કેસમાં જે સોલીસીટર છે તેજ પોલીસ કોર્ટના તેમજ બીજા લાઇબલના મુકદ્દમામાં હતા. મસજીદનો સવાલ પાછળથી ઉભો કરવામાં આવ્યો છે. કંઈખી ગેરવહીવટ થાય નહીં ત્યાં સુધી એડવોકેટ જેનરલથી એ સવાલમાં વચ્ચે પડાય નહીં. અમારી પક્ષ સામે છાપામાં ચાલુ હીલચાલ ચલાવવામાં આવી હતી જ્યારે ફરીયાદી મંડાઈ ત્યારે કંઈ ધરમખાતાનું નામ લાવવા માટે મસજીદ આગલ ધરવામાં આવી.

નામદાર જન્ન-મારે તમેને હવે પછી પુછવું છે કે મસજીદની આખમાં તમે કેવો બચાવ લાવનાર છો ?

મી૦ ખીનીંગ—મસજીદ બાબે કંઈ ફરીયાદ થઇ નથી.

એ બાદ મી૦ ખીનીંગ બોમ્બે લો રીપોર્ટમાંથી એક મુકદ્દમે ટાંકી બતાવ્યો હતો. અને ઉમેર્યું કે આ મુકદ્દમે વેહવાર રીતે તપાસવો જોઇએ. એમ સમજે કે અમારી વીરુદ્ધ ચુકાદો આવે તો પછી ત્રસ્ટીઓ કોણને નેમવામાં આવશે ? દાઉદી વોહરાઓજ તેના ત્રસ્ટી થશે, અને સામી પક્ષવાલા કોઈ પણ વોહરા તે માટે બહાર પડશે નહીં. તે વેળાએ આ ત્રસ્ટીઓને કોઇ અગતના સવાલ વેળાએ મુલાંજનો ચુકાદો માન્ય રાખવો પડશે. કોઇથી એમ કહેશે નહીં કે જવાબદારે કંઈ ઘોટાલો કીધો છે ફક્ત તેમના દરજ્જને ધક્કો પોંદ્યાડવા આ મુકદ્દમે લાવવામાં આવ્યો છે.

મુલાંજનો કોમમાં કેવો દરજ્જો છે તે અમે બતાવી આપીશું.

કોઈથી કાયદો જો લાગુ પાડવામાં આવે તો ઇંગ્લંડના કાયદાઓજ ચોક્કસ ફેરફાર કરીને લાગુ પાડવામાં આવે છે.

નામદાર જન્ને એ બાદ ઇંગ્લંડના રાજા જ્યોરજ ૩ જનના વખતનાં એવા એક મુકદ્દમાંની યાદ આપી હતી.

મી૦ ખીનીંગ—એડ જેનરલ જે એવું જણાવે છે કે ત્રસ્ટ વગર એક ફંડ ચાલેજ નહીં તો કોમના શું વીચાર છે. તે જોવા જોઇએ. કોઇ ખીજાઓની નજરમાં તેમ લાગેથી પણ દાઉદી વોહરાઓ એ બાબત શું વીચાર અને અતેકાદ ધરાવે તે જોવાનું છે.

અત્રે વધુ તપાસ મુજતબી રહી હતી.

આજે મુકદ્દમો શરૂ થતાં મી० બીનીગિ પોતાનું વધુ લાપલસ કરતાં જણાવ્યું કે, મુદ્દાંજી સાહેબની અરજ એવી છે કે તેઓ સીક-લુઝનમાં રહેલા ઇમામના પ્રતીનીધી છે. દાઉદી વહોરાઓ એવું સમજે છે કે મુદ્દાંજી સાહેબ જે હુકમ કરે તે તેઓએ ધાર્મિક દરજ તરીકે માન્ય રાખવો. 'દાવત'ના ફંડનો વહીવટ તેઓ 'દાવત'ની મરજી મુજબ કરે છે. અને કોમના તેમજ બીજા મુસલમાનોની માન્યતા મુજબ તેઓ 'મહમદ પેગંબર'ના પ્રતીનીધી છે, મારી તકરાર એવી છે કે અત્રે એક ચોક્કસ માન્યતા ધરાવનારી કોમ છે, દાઉદી વહોરાઓ મુદ્દાંજી સાહેબને કોર્ટમાં લાવી હીસાબ માંગે અને તેઓને તસ્દી તરીકે બહાર કાઢવા માંગે તે આખી કોમના મનથી ધણુંજ અપવીત્ર છે. હવે આ મુકદ્દમાની આગળ શું બન્યું છે તે હું તમો નામદારને જણાવીશ. પેપરોમાં સામસામા લખાણો ક્યારે થયા તે હું જણાવીશ. 'પ્રજા મીત્ર'માં લંબાણ આટીકલો શરૂ થયા.

અત્રે મી० ક્રાઇસ્ટમેને આ બાબત રજુ કરવા સાફ વાંધો ક્ષેત્રે મી० બીનીગિ એ પત્રનાં અધીપતીને શાક્ષીમાં લાવી તે બાબત પર પુરવાર કરવા જણાવ્યું હતું. મી० બીનીગિ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે આ મુકદ્દમો સારી નીણાઈ માંડવામાં આવ્યો નથી. મુદ્દાંજી સાહેબ સામે મોટી અદાવત ધરાવનારા કેટલાક આસામીઓ તરફથી તે માંડવામાં આવ્યો છે. તા. ૩ જુનને એડવોકેટ જેનરલે પહેલા પ્રતીવાદી ઉપર એક પત્ર લખી સખાવતોની એક ટીપ પુરી પાડવાને જણાવ્યું હતું. વળી તેઓએ નાળીએરવાડીનાં કચ્છસ્તાનનાં મેનેજરને પણ લખ્યું હતું. તા. ૪ થી જુલાઈએ અમે ઉપર એક પત્ર લખવામાં આવ્યું હતું જેનો તા. ૭ મી જુલાઈએ અમે જવાબ આપ્યો હતો. જેમાં અમેએ ત્રિપુર્ણ કેસ રજુ કરીધો હતો. આ પછી

અપની તારીફ આપ બેજા હય.
હાથ કંગન કો આરસી કયા હય.

આવીને જુઓ.

દરેક જાતની સીરીયલો

મનહરણ કરનાર ભેદી, કાવા દાવા, સાથે ગમ્મત અને
બોધ લેવા જેવી નવી સીરીયલો દેખાડી માનીતો

અને જાણીતો થએલો.

ઈમ્પીરીયલ સીનેમા.

હાથીવાલી વાડીમાં.

લીમીગટન રોડ-મુખાઇ.

પેપરોમાં ખીજી ઘણીએક આટીકલો આવી. તા. ૨૭ અને તા. ૨૮ મીએ મોટી સભાઓ મળી અને મુદ્દાંજી સાહેબને ચોક્કસ આસામીઓ સાથે પોતાનો સંબંધ છોડી દેવાની ફરજ પાડી. તા. ૩૦ મી જુલાઈએ અને તા. ૩૧ મી જુલાઈએ એડવોકેટ જોનરલ પર કાગળ લખી અમેએ સઘળી ખર્ચ પુરી પાડી. આ પછી ઓગસ્ટમાં ખીજી વધુ આટીકલોએ પેપરમાં દેખાવ દીધો. તા. ૮ મી સપ્ટેમ્બરે સર આદમજી પીરભાઈના ત્રણ બેટાઓએ એડવોકેટ જોનરલ તરફથી એક એપ્રીડેવીટ કાઢી હતી જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે ગણના હીસાબના ચોપડાઓ સાથે ચેડાં કાઢવામાં આવે છે અને ખીજી નવા ચોપડાઓ બનાવવામાં આવ્યા છે એવું ચોક્કસ આસામીઓ તરફથી અમેને જણાવવામાં આવ્યું છે. માટે રીસીવર નેમવો. આ પછી તા. ૭ મી ઓક્ટોબરે કોમની એક મોટી સભા મળી હતી. અને ત્રણ ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા. (આ ઠરાવો કોરટ સન-મુખ મી. ૦ ખીનીંગ વાંચી સંભળાવ્યા હતા.) જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે એડવોકેટ જોનરલે મુદ્દાંજી સાહેબ અદાવત ધરાવનારા કેટલાક શેખસોની ઉશ્કેરણીથી મુદ્દાંજી સાહેબ કે જેઓ અમારા ધાર્મિક તથા સંસારીક વડા છે તેઓ સામે મુકદ્દમો માંડ્યો છે તે માટે આ સભા અતીશય દીલગીરી જાહેર કરે છે.

આ પછી તા. ૯ મી ઓક્ટોબરે હીસાબની તપાસ કરવાને અરજ કરવામાં આવી અને પ્રબંધીત્રમાં ખીજી વધુ આટીકલોએ દેખાવ દીધો. આ પછી શરદ્અલી મામુજીએ મુંબઈના વડા આમીલ સાહેબ મુકદ્દમો માંડ્યો જેમાં ફરીયાદી તરફથી એડવોકેટ જોનરલ હાજર થયા હતા.

મીં બીનીગિ આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે ઇબરાહીમ આદમજી માધ્યે “ મુશ્કિ રોજગાર ” માં એક આરટીકલ લખી હતી. ૨૮ મી જુન ૧૯૧૮ ના દીવસે એફ્રીશીઅલ એસાઈનીવાળો લાવવામાં આવ્યો હતો. તાં ૨૭ મી જુલાઈએ મીં એ. એમ. નજી તરફથી પેન કંપનીએ મારા કુળ સામે રૂ. ૧૫ લાખનો ફક્તિનો દાવો માંડ્યો હતો. આદમજી પીરભાઈના સધળા બેટાઓએ ૮ પ્રસંગે એડ. જન. જુલાઈઅંદ વાહાડ્યા મારફતે બદનક્ષીનો દાવો ચો હતો. બદનક્ષીના સધળા દાવાઓની રકમ રૂ. ૧ કરોડની થવા છે. બાદ મુક્ષાંજી સાહેબના બેટા ફાઝલભાઈ સામે નાદારોએ ફીન સાહેબને આપેલા જણાવવામાં આવતા પૈસા માટે દાવો ચો હતો. રહેમતઅલીએ મુક્ષાંજી સાહેબ સામે પ્રગટ કીધેલાં હલકાં નાન્યાં માટે નામદાર શહેનશાહ તરફથી તેની સામે મુકદ્દમો માંડ્યાં આવ્યો હતો. જુદા જુદા બનેલા બનાવોનો આ સાર છે. જી સાહેબની સ્થિતિને નુકશાન પહોંચાડવા માટે વેરને ખાતર મજી પીરભાઈના બેટાઓએ આ મુકદ્દમો માંડ્યો છે એવો અર્થ છે, વાદી તરફથી આપવામાં આવેલી જુબાનીનું તોલ કરતાં આ માના તળીયામાં છુપાયેલી ધારણાઓ તમો નામદારે ધ્યાનમાં લેવી છે. હવે હું ગેઝેટીઅરમાંના જે ચોક્કસ ફકરાઓ ઉપર આધાર લું અને જે અમેને ટેકો આપે છે તે વીગે હું ઇસારો કરીશ. તે પહેલાં હું ઇનામોની ટીપ તેઓને લગતાં ઈંગ્રેજી વરસો સાથે કરીશ જે તમો નામદારને સગવડ ભરેલી થઈ પડશે. બોઓ ગ્રીઅરના ૯ મા વોલયુમ પર હવે હું તમો નામદારનું ધ્યાન રીશ. દાઉદી વોહરાઓનો પોષાક અરએને મળતો આવે છે. તેઓ લ યમનથી આવ્યા હતા. હીંદના મેહોબેદનોના પોષાકને મળતો

આવતો નથી. તેઓ ધણા ધર્મચુસ્ત મેહોમેદનો છે અને ધર્મની આપતમાં પણ ચીવટ છે. એ પછી મીં બીનીગિ જેઝેટીઅરમાંથી દાઉદી વોહરાઓનું વર્ણન વાંચી સંભળાવીને જણાવ્યું કે એવો કે એવો કોઈથી મેહોમેદન નથી કે જે કોઈથી કબરની તરફ વધતાં ઓછાં માનની નજરે જતો નહીં હોય. આ વોલયુમના કર્તા સર જેમ્સ કેમપબેલ હીદમાં ધણા જણીતા હતા. વોહરાઓ હીંદમાં કેમ આવ્યા તેને લગતી વીગતમાં ઉતરીને હું તમો નામદારને કંટાળો નહીં આપીશ. વોહરાઓમાં જકરી અને સુલેમાની તથા નાગપોરીવાળાઓના પંથો છે. મરહુમ મીં જસ્ટીસ બદરુદ્દીન તખ્તજી સુલેમાની વોહરા હતા, મરહુમ સર આદમજી પીરભાઈ એક અસાધારણ પ્રકારના વોહરા હતા. તેવણુ મુશ્કાંજ સાહેબને ચુસ્ત રીતે માનતા હતા. અને મુલ્લાં જીનો તેવણુ પર મોટો વીશ્વાસ હતો, સર આદમજી પીરભાઈ અને મુશ્કાંજ સાહેબ વચ્ચે કાંઈથી ભંગાણુ પડ્યું હતું નહીં. મુશ્કાંજ સાહેબે તેવણુનાં મોતનાં ખીલાણાં આગળ, પાયદસ્ત ક્રિયામાં, ત્રીજા દીવસની ક્રિયામાં અને ચાલીસમાં દીવસની ક્રિયામાં હાજરી આપી હતી. મરહુમ આદમજીએ મોતના ખીલાણાં પર મુશ્કાંજ સાહેબ પાસે મીશાદ લેવાની ઇચ્છા બતાવી હતી, અને મુશ્કાંજ સાહેબ હાજર થયા હતા, તેટલાં સર આદમજી બેભાન થઈ ગયા હતાં. એક વોહરા જે મુશ્કાંજ સાહેબને નહીં માને તો તેને કોમની બાહર જવુંજ જોઈએ. કેટલીક વેળા લોકો કોમના વીચારોથી જુદા વીચારો બાંધે છે. તે વેળા તેઓની ફરજ કોમને પોતાના વીચાર તરફ દોરવવાની યા તેની બાહર જવાની છે મુશ્કાંજ સાહેબ એક રીતે જોતાં ત્રસ્ટી છે. અદસ્ત અને એકાંતવાસ થયલા ઇમામને હીસાજ આપવાને તેવણુ બંધાયલા છે. ખીજ કોઈનેથી હીસાજ આપવાને તેવણુ બંધાયલા નથી. આ

૪'ડો મુઠાંજી સાહેબનો ઓધો જે અહસ્થ ભોગવતા હોય તેઓને તેમાં નાણાં ભરનારાઓએ એવી સમજુતી સાથે સોંપેલાં છે કે તેના વહીવટ અને ભોગવટાની કાંઈ આડે આવી શકે નહીં, અને તેનો ધાંધનેથી હીસાય આપવાને તેવણુ અંધાયલા નથી. અમારી પછીના મુઠાંજી સાહેબ હાલના મુઠાંજી સાહેબ વફાત પામે અને તેવણુ પોતાની પછી આવનારા દાંધને પોતે નેમે ત્યાં સુધી ઓધા ઉપર આવી શકે નહીં. એ કાંઈ તેવણુની અંગત મીલકત નથી. એ કાંઈ તેવણુના વારસેને મળવાની નથી. એ મીલકત તેવણુની હાથપાતી સુધી તેવણુના હવાલામાં છે, અને તે પછી તેવણુની જગ્યાએ આવનારા દાંધને તેવણુની જાંદગી સુધી હસ્તક થાય. ફરીયાદનામાના ૮ મા ફકરા ઉપરથી જણાય છે કે અમારો કેસ શું હતો તો વીશે વાદીને કાંઈથી શક હતો નહીં. તમો નામદારે પ્રથમ ખરી હકીકત ધ્યાનમાં લઈને તે આદ તેને કાયદો લાગુ પાડવાનો છે એમ હું કહેવા માગું છું. મારો પહેલો જવાબ એ છે કે ત્રસ્ટનો કાંઈથી ભંગ કરવામાં આવ્યો નથી અને તેથી આ મુકદ્દમો ટકી શકે નહીં. મુઠાંજી સાહેબની એપ્રીડેવીટમાં અમેએ ખુલાસો આપ્યો છે કે અમારાં દરજ્જા લીધે ૬'ડો ઉપરનો અમારો કાયુ બેતકરાર છે. એડવોકેટ જેનરલની દલીલ એવી છે કે ચાંદાભાઈ પીર હોવાથી ગણના પધંસા હર મી દલમને આધીન છે. તેવણુ વળી એવી દલીલ લાવ્યા છે કે એ પધંસા હમેશાં સખાવતમાં વપરાયા છે અને દસ્તાવેજો બતાવે છે કે પહેલા અને બીજા પ્રતીવાદીઓ ત્રસ્ટી છે અને ઈનડેમનીટી બોંડ બતાવે છે કે મુઠાંજી સાહેબ પણ ત્રસ્ટી છે. હું કહું છું કે બે અગત્યના મુદ્દાઓ ઉભા થાય છે તેમાંના પહેલો એ છે કે ત્રસ્ટનો કાંઈથી ભંગ થયો છે કે ? હું કહું છું કે ત્રસ્ટનો કાંઈથી ભંગ થયો નથી. આ

મુકદ્દમો એવું જાહેર કરાવવા માટે લાવવામાં આવ્યો છે કે મુદ્દાંજી સાહેબ એક ત્રસ્ટી છે કે નથી. જો જરૂર પડે તો કોર્ટ પોતાનો કાયુ રાખી શકે. એ પછી મીં બીનીંગે કાયદાની સલાહત ટાંકીને જણાવ્યું કે એડવોકેટ જેનરલ મુદ્દાંજી સાહેબને કોર્ટના કાયુ હેઠળ ફાંડોના ત્રસ્ટી ઠરાવવા માગે છે. એડવોકેટ જેનરલ કહે છે કે ત્રસ્ટની નેમ મસજીદ તથા ઓરસની મેજાનીના નીભાવ માટેની છે, અથવા મસજીદ તથા ઓરસની મીજાની યાને બીજા કશાના નીભાવ માટેની છે, પણ તે બીજું કશું શું છે તે તેવણે જણાવ્યું નથી. મસજીદનો નીભાવ થાય છે તેમજ ઓરસની મેજાની પણ થાય છે. શાજલ નાણાં મીલકતોમાં રોકવામાં આવ્યાં છે. બદરી મહાલના નાણાંની રકમ દાવતની મીલકત તરીકે લેખવામાં આવે છે. અમારા એજન્ટોએ મુદ્દાંજી સાહેબનાં નામનું ખાતું બોલ્યું છે. જે ખતાવે છે કે એ દાવતની મીલકત છે. મુદ્દાંજી સાહેબ ત્રસ્ટનો ઇનકાર કરે છે તે સીવાય બીજી કોઈ પણ રીતે ત્રસ્ટનો કોઈપણ ભંગ કરવામાં આવ્યો નથી એમ કહ્યું હતું. તેવણે ઈમામ તરફથી કામ કરતા ત્રસ્ટી છે. એવી દલીલ લાવવામાં આવે છે કે એ પદસા જાહેર ઉપયોગનાં સંખ્યાવતનાં તથા ધર્મનાં કામમાં વપરાવા જોઈએ. એ પછી એ દાખલાના સંબંધમાં કાયદાની સલાહત ટાંકીને મીં બીનીંગે બોલ્યા કે મસજીદ ‘એસ્ટેબલીશ્મન્ટ ઇનસ્ટીટ્યુશન’ છે, પણ બીજા કશાને ‘એસ્ટેબલીશ્મન્ટ ઇનસ્ટીટ્યુશન’ તરીકે લેખી શકાય નહીં.

અસલ બેટો કબરપર મુકવામાં આવતી હતી, પણ વખતનાં વેહેવા સાથે તે બેટો વધવા લાગતાં તે માટે મુદ્દાંજી સાહેબનાં પરવાનગી વગર “બોક્ષ” મુકવાનું દુરસ્ત ધારવામાં આવ્યું હતું. મુદ્દાંજી સાહેબની પરવાનગી વગર “બોક્ષ” મુકી શકાય નહીં.

ESTABLISHED 1876.

cheapest and most reliable house in Bombay for

Aerated water manufacturers and

ammunition dealers.

telegrams:—" PURIFIED " Bombay.

telephone: NO. 2516.

~~~~~  
**Essofally Mohamedally & Co.**

**78, Bhusari mohollah, Near Crawford**

**market, BOMBAY, No. 3**

~~~~~  
chemical.

Acids Sulphuric, Hydrochloric, Nitric, Acetic,

Caustic Soda, Sodabi-Carbonate, Washing

Soda, Soda Ash, and all Other Che-

micals in use in Mills, Soap

Factories, etc.

sub agents:

SIRDAR CARBONIC GAS CO. Ltd.

for their patent Sodawater

Machines and Pure

Carbonic Acid Gas.

નવી તીજેરી મુકવામાં આવી ત્યારે મુલાંજી સાહેબની પરવાનગી લેવામાં આવી હતી ગણામાં પઠસા નાખનારો દરેક વોહોરો એવી માન્યતાથી તેમાં પઠસા મુકે છે કે તે ઉપર મુલાંજી સાહેબનો સંપૂર્ણ કાબુ અને તેવણની કુલ મુખત્યારી છે તેથી વીરૂધ્ધ જો કાંઈ કહેવામાં આવે તો તે નાણાં ભરનારાઓની ઈચ્છાની વીરૂધ્ધ જવા બરાબર છે. અમારો ધર્મ શું છે. તે કોર્ટે જોવાનું છે. ધર્મની માન્યતા શું છે. ? તે એ છે કે મુલાંજી સાહેબ કાંયખી ખોટું કરી શકે નહીં. આ કેસમાં ત્રસ્ટ નો કાંઈખી ભંગ કરવામાં આવ્યો નથી અને યોજના ઘડવાની કાંઈખી જરૂર નથી એવું કોર્ટે ઠરાવવું જોઈએ એમ હું કહેવા માગું છું. ગણાનું ફાંટ ક્યારે શરૂ થયું તે કોઈ જાણતું નથી. પણ મુલાંજી સાહેબ સીવાય બીજો કોઈખી તે ઉપર કાબુ રાખી શકે નહીં એવી માન્યતાથી તેમાં નાણાં ભરવામાં આવે છે. તેવણ એક રીતે ત્રસ્ટી છે, પણ તેવણ સાધારણ પ્રકારના ત્રસ્ટી નથી. તેવણ ઉપર જેઓ વીશ્વાસ મુકે છે કે તેઓની એવી ધાર્મિક માન્યતા છે, તેવણ કાંઈખી ખોટું કરી શકે નહીં. મુલાંજી સાહેબ જે કાંઈ કરે તે સામે કાંઈખી શક લઈ જવાનું દરેક દાઉદી વોહોરો પોતાને માટે અશક્ય માને છે. જો એ ત્રસ્ટ હોય, તો ત્રસ્ટનો કાંઈખી ભંગ કરવામાં આવ્યો નથી, અને નવા ત્રસ્ટીઓની કાંઈખી જરૂર નથી. તેમજ યોજનાની કાંઈખી જરૂર નથી. અને યોજનાની કોઈખી માગણીખી કાંધી નથી, આ કેસ અત્રે કોઈની મરજીની વીરૂધ્ધ લાવવામાં આવ્યો છે. કોમે નાણાં પુરા પાડ્યાં છે. કોમના “ પીક્યુલીઅર ” સંજ્ઞાએ આપણને ધ્યાનમાં લેવાના છે. એ લોકો મુલાંજી સાહેબને પઠસા આપે છે. દાઉદી વોહોરો ગણામાં પઠસા નાખે છે. ત્યારે તે મુલાંજી સાહેબના હાથમાં જાય છે. એમ તેઓ જાણે છે. એ કાંઈ ત્રસ્ટ નથી. તેઓના

મનમાં એવો કાંઈપી ખ્યાલ નથી.તેઓ કબરના ગદલામાં એવું ધારી-
 ને પધસા નાખે છે કે તે મુસ્લાંશ સાહેબ વાપરશે, અને તેઓ માને
 છે કે મુસ્લાંશ સાહેબ કાંઈપી ખોટું કરશે નહીં. મુસ્લાંશ સાહેબને
 પધસા હવાલે કરતી વેળા તેઓના મનમાં ત્રસ્ટનો કાંઈપી ખ્યાલ
 હોતો નથી. મુસ્લાંશ સાહેબ ધમામના પ્રતીનીધી છે, અને તેવણને
 ધમામાનેજ જવાબદાર માનવામાં આવે છે. દાઉદી વોહરાઓ એવું
 માનીને મુસ્લાંશને પધસા આપે છે કે મુસ્લાંશ તેનું જેપી કાંઈ કરે
 તે વાજપી હોવુંજ જોઈએ કોમની એ માન્યતા છે અને તેના ધર્મના
 એ અગત્યનો ભાગ છે, જેને કોઈ વજન આપવુંજ જોઈએ. કોમની
 માન્યતા એવી છે કે એ પધસાનું મુસ્લાંશ સાહેબ જે કાંઈકામ કરે
 તે વાજપીજ હોઈ શકે. એ પછી પડેલી જુગાનીમાંના કેટલાક ફક-
 રાઓ વાંચી સંભળાવીને મીં બીનીંગ બોલ્યા કે એ જુગાની ખુલ્લું
 બતાવે છે કે એ પધસા પર કાચુ રાખનારા લાયક માણસ એકલા
 મુસ્લાંશ સાહેબ છે. ત્યાર બાદ શેખ સાહેબની જુગાનીમાંથી કેટલાક
 ફકરાઓ વાંચી સંભળાવીને મીં બીનીંગે કહ્યું કે પધસા શું કામ
 માટે વપરાય છે તેની વોહરાઓને દરકાર નથી. તેઓને તો એટલી-
 જ દરકાર હોય છે કે તે મુસ્લાંશ સાહેબના હાથમાં જાય એ પછી
 કેટલીક વધુ જુગાની ટાંકીને મીં બીનીંગે જણાવ્યું કે મીં પાથરી-
 આએ જે કહ્યું છે તે પછી આ મુકદ્દમો મુદ્દલ ટપી શકે નહીં.એ કાંઈ
 સખાવત નથી, કારણ કે તે મુસ્લાંશ સાહેબને તેવણની કુલ મુનસખી
 મુજબ વાપરવાને આપવામાં આવે છે. પધસાનું શું થશે તેના સંબં-
 ધમાં દરેક દાઉદી વોહરાના મનમાં કાંઈપી શક નથી.

અત્રે કોઈ ટીપ્પીન માટે હડી હતી.

દીશીન પછીની તપાસ.

દીશીન પછીની તકરારમાં મીં બીનીંગે બાપણ કરતાં જણાવ્યું હતું કે મુઠાંજીને નાણાં ખરચવાનો હક મીં પાચરીઆ જેવા સાક્ષી કમુલ કરે છે. દાઉદી વોહરાઓને લાગે વલગે છે ત્યાં સુધી તેઓ ધરમના સિદ્ધાંતો પ્રમાણે નાણાં ખરચે છે વળી દરેક વેહોરા એવું માને છે કે મુઠાંજીને ખુદાના પ્રતીનીધી તરીકે નાણાં ખરચવા દેવામાં આવે છે જ્યાં સુધી મુઠાંજી ખુદાના પ્રતીનીધી જેવા છે.

નામદાર જજ—કેથલીક ધરમના પીરો પણ એજ માફક માન પામેલા છે, છતાં તેની મીલકતો ત્રસ્ટના કાયદામાં આવી શકે છે.

મીં બીનીંગે જણાવ્યું કે એવું કદીખી જાહેર કરવામાં આવ્યું નથી કે અમે નાણાં ઉપર સંપૂર્ણ કાયમી ધરાવતા નથી. દાવતના ફોડો છે તે ઉપર મુઠાંજીને પોતાની હમયાતી સુધી અખત્યાર છે. મુઠાંજીને દાધ—ઉલ—મુતલક કે દાધ અથવા હજરત ઇમામના પ્રતીનીધી કહો, પણ તેનો અરથ એકજ છે, દરેક શબ્દો સત્તા ધરાવે છે. સાક્ષીઓની તપાસમાં શેખ શહજુલાબાદ વડીક કમુલ કરે છે કે, તેઓ પોતે જે વીચાર ધરાવે છે તે સઘળા દાઉદી વોહરાઓ ધરાવતા અને દાધકિલ મુતલક તરીકે મુઠાંજીને ગણવા ના પાડવા છતાં ઇમામના પ્રતીનીધી તરીકે તેઓ તેમને ગણે છે, ઇમામના પ્રતીનીધી ન હોય તો કેમ આશા વગરની રહેવા પામે.

ગણા માટે બોલતાં મીં બીનીંગે જણાવ્યું હતું કે, જે મુઠાંજીને તેઓ દાધ તરીકે ગણતે નહીં તો એ ગણો ત્યાં રહેવા પામતેજ નહીં. મુઠાંજીને એ ગણાનો બીજી રીતે ઉપયોગ કરે નહીં એવું કહેવામાં આવે છે, પણ કોઈખી વોહરો તેમ છડેચોક જાહેરમાં આવીને જણાવતો નથી.

મુલાંજી પુરહાનુદીનના અકીદા બાબત બોલતાં માં બીનીંગે જણાવ્યું કે શું એવું કોઈ માનશે કે કોમના વડા જેવા પોતાની સામે જાય એવી વાત ફેલાવા માગે અને તે લખી આપે ? અને વળી એ લખાણના ફોટો ઉતારવા તે પોતાના ભાઈને આપે ? હું ધારું છું કે મુલાંજીને દબરાવવા માટે આ સાધન ઉભું કરવામાં આવ્યું હતું. એક સાક્ષીએ અત્રે જણાવ્યું હતું કે કાગળની એક બાજુએ પહેલાં પાનાં ઉપર લખીને પછી બીજા પાનાને બદલે ત્રીજા પાના ઉપર લખવામાં આવ્યું હતું. ફોટામાં તો જાણે એકજ પાનું હોય તેમ જણાય છે. એક કાગળના તાવની વચ્ચે આ લીટી કેમ જણાય ? સાક્ષીએ એ કાગળ લખતાં કદી જોયુંજ નથી એમ તે સાબિત કરે છે.

નામદાર જજ—પહેલા પાના ઉપર આ કાળી લાઈને સ્થાની છે ?

મીં બીનીંગ—તે આપણે કહી શકતા નથી. એવું માલમ પડે છે કે પહેલા એક પાના માટે અને પછી બીજા પાના માટે કાગળ વાપરવામાં આવ્યા છે. તેઓ એવું પુરવાર કરી શક્યા નથી કે પુરહાનુદીને પોતેજ એ અકીદા લખ્યો હતો. આ અકીદાની તકરારમાં પુરહાનુદીન ૪૯ મા દાખ નથી એમ જણાવી નાગરપોરવાળા વોલરએ જુદા પડ્યા હતા.

નામદાર જજ—ત્યારે ૪૬ મા દાખએ નસ કેમ ઉતારી ?

મીં બીનીંગ—૪૭ મા દાખ વીશે ધરમથી ઉલટા વીચારો ફેલાયા હતા, અને ઘણો વખત સુધી ગુંથવણો રહી હતી. ૮૨ વ્હરસ સુધી કોઈબી શક વગર દાખઓની નેમણુંક થઈ હતી. પણ

ચુરહાનુઘનના દાખલામાં ફક્ત શક રહ્યો. જે ફોટો ખરો હોય તો આ વાત ખોટી ઠરે છે એમ મારો મુદ્દો છે. ચાંદાભાઈ પીર છે કે નહીં, તે બાબત હું હવે કહીશ. ચાંદાભાઈ પીર હોય કે નહીં, પણ જે પદ્મસા ધરવામાં આવે છે તે ઉપકારની લાગણી તરીકે આપવામાં આવે છે. સામી પક્ષ જણાવે છે કે તેઓ પીર છે તેથી મુદ્દા-જીને વચ્ચે પડવાનો હક નથી. ભેટ કોણુ ધરે છે ? મોટે ભાગે વેપારી વર્ગના લોકો જણાયા છે. પણ કોઈ વીદવાન માણસો જણાયા નથી. વળી આ કચર મસજીદની બહાર છે.

નામદાર જજ—પલાનમાં તે મસજીદમાં જણાવી છે.

મી૦ બીનીંગ—મસજીદમાં કચર હોવાથી ફદરતી રીતે ત્યાં બંદગી કરવા આવનારાઓ જેઓને કોઈપણ કચર માટે માન હોય છે તેઓ આ કચરની માનત લે છે. અને એક બે દાખલામાં સાફ કામ ચવાથી હમાન વધી ગયું. ચાંદાભાઈ એક સાધારણ પુરુષ હતા અને તેમની અત્રેના બજારમાં લોખંડ કામની દુકાન હતી. (અત્રે મી૦ બીનીંગે બોલે લો રીપોર્ટમાંથી કાયદાની સાહદતો ટાંકવા માંડી)

નામદાર જજ—એક માણસ મરી ગયા વગર તેની કચર ડિભી ચતી નથી અને જ્યારે મસીદમાં છે તો તે સાધારણ માણસ હતા એમ શા આધારે કહેશો ?

મી૦ બીનીંગ—તે છતાં વારસીક ખાણું કરવામાં આવે છે, ફાતેહા પદ્મવામાં આવે છે, રોશની કરવામાં આવે છે વગરે અરચ તો ચાલે છે. લોકો અગામપણે એમજ માને છે કે એક સખસ તેઓ તરફથી વસીલો આપી શકે, અને તેવો વસીલો આપનારનો જન્ન-તમાં મોટો દરજ્જો હોય છે. જે ચાંદાભાઈને પીર ગણવામાં આવે

તો પછી મીલકતને ધારમીક રૂપ આપવામાં આવે.

નામદાર જજે અત્રે જણાવયું કે મારી હજુર ચેમ્બરમાં કમુલ કરવામાં આવ્યું હતું કે, ચાંદાભાઈ પીર છે કે નહીં તે મુદ્દા ઉપર જ આ મુકદ્દમા રચાશે. તે વેળાએ કમુલ રાખવામાં આવ્યું હતું કે જો તેમ ચાંદાભાઈને ગણુવામાં આવે તો તેમની કબર ઉપર ધરેલી મેટ ધારમીક કાયદામાં આવી શકે.

મીં બીનીંગ-હું ધાઈ છું કે આવી વીગત તે વેળાના મીં જોતલવડ જેઓ હાલમાં જજનો ઓધો ધરાવે છે તેઓએ જણાવી હતી અને તે ૧ લા અને ૨ જા પ્રતીવાદી માટે જણાવી હતી.

નામદાર જજ—આવા મુકદ્દમામાં હું એક પ્રતીવાદીના કે બીજા પ્રતીવાદીના ધારાના હીમાયતી વચે તફાવત જાતો નથી. વળી મીં દાવર પણ ત્યાં હાજર હતા અને તેમનો પણ ખોલાસો પુરેપુરી જોખમદારી સમજીને કરવામાં આવ્યો હતો.

મીં બીનીંગ-હું નહીં ધારતો કે હું એવા ખુલાસાને માન્ય રાખવાને બંધાયેલો છું.

નામદાર જજ—તમોને બદરી મહાલવાલા પ્રોસેક્યુટર આખે જોખમદાર ગણુવામાં આવે છે. એ બાબતમાં હું બાઈ છું ત્યાં ફરી યાદ પક્ષના સાક્ષીઓને તમોએ એકબી સવાલ પુછ્યો નથી. એ પ્રોસેક્યુટર ધણો જાણુવાજોગ દસ્તાવેજ જણાય છે. વળી એ માટે એક સભા ખોલાવીને એ બાબત ત્યાં ચરચવામાં આવી હતી એવું પણ જણાયું છે.

મીં બીનીંગ—મારા અંગત અભીપ્રાય મુજબ હું એ માટે ઘણી અગત આપતો નથી.

અત્રે વધુ તપાસ તાં ૩૦ મી ઉપર મુલતવી રહી હતી.

મીં બીનીંગે—અત્રે નામદાર જજને પુછ્યું કે તમે મસજીદ
જેવા ક્યારે પધારનાર છો ?

નામદાર જજે કહ્યું કે ઘણું કરીને આવતા મુઘવારે.

તાં ૩૦—૯—૨૦

એડવોકેટ જેનરલનો ખુલાસો.

શરૂઆતમાં એડ જેનરલે જણાવ્યું કે હું પુને ગયાથી બે દીવસ
ખતરે હાજર થઈ શક્યો નથી, તમે નામદારને મારી ગેરહાજ-
રીમાં એવું સમજાવવામાં આવ્યું છે કે આ મુકદ્દમા પોલીસ કોર્ટમાં
પાલેસા મુકદ્દમા પછી એક મહીનામાં અત્રે નોંધવામાં આવ્યો છે.

નામદાર જજ—મેં એવું બયાવની નકલમાં વાંચ્યું છે કે
તલામ બંધ કરી પછી એકાદ મહીનામાં આ મુકદ્દમા લાવવામાં
આવ્યો છે.

એડ—જેન—મને એ બાબત કંઈક ખુલાસો કરવાનો છે.

નામદાર જજ—તમે તે પાછગથી કરી શકશો.

મીં બીનીંગ—મેં જે વીગતો આપી છે તે ચોક્કસ છે અને
મારીખવાર સાથે છે.

એડ—જેન—મસજીદની બાબત ઘણી અગત્યની છે, અને એ
બાબત જે સામી પક્ષ જણાવવા માગતા હોય તોય તે હું હાલમાંજ
પર્યાવવા માગું છું.

મીં બીનીંગ—મસજીદ ફક્ત એક વકર મીલકત છે એવું
સમજવું જોઈએ.

એડ. જેન—જો મસજીદ અને બીજી ઓફીસ વગેરે સાથની
ખારતો વકર મીલકત હોય તો પણ તે કાયદામાં આવી શકે.

નામદાર જજ—મસજીદ બાંધત વક્ક હોવાનું સામી પક્ષ તરફથી કયુલ કરવામાં આવ્યું છે.

મી. બીનીંગ—જે એવું કયુલ કરવામાં આવ્યું હોય તો તે ફક્ત મસજીદના ભાગ માટે જ છે. (actual Mosque) જે વક્ક ગણવામાં આવે તો તે દાદી વોહરાઓ જે રીતે જાય છે તે રીતે છે અને તે ઉપર મુસ્લામો આંકોશ છે.

એડ. જેન—જે તે વક્ક હોય તો કોઈ મુતવલી હોવો જોઈએ, અને જે રીતે તેનો કારોબાર ચાલે છે તે જોતાં કોઈ મુતવલી છે એવું ના પાડવામાં આવે નહીં.

મી. બીનીંગ—અમે એ મુદ્દો કયુલ કરતા નથી.

એડ. જેન—શું ત્યારે મુસ્લામ મસજીદ બંધ કરી શકે ? શું તેઓ વેચી શકશે એમ કહેશો ?

મી. બીનીંગ—નહીં.

એડ. જેન—તો કાં નહીં તે વક્ક ગણાય ? અને તેમ જો હોય તો કાં નહીં તેમ જાહેર કરવામાં આવતું ?

મી. બીનીંગ—જે વક્ક કોરટના કે કોઈના પક્ષ આંકોશ હોઈને રાખવામાં આવે તો અમે તે વક્ક નથી એમ ત્યારે કહીશું.

નામદાર જજ—ત્યારે આ મુદ્દાની મતલબ શું ?

મી. બીનીંગ—અમે અમારી કોમ જે નજરે જોય છે તેજ આધારે કહીશું.

એડ. જેન—મસજીદ અને તેની ઇમારત વક્ક છે. હું કહીશ. ૧૯૬ ચોરસવાર જમીન એ ઇમારતમાં ઉમેરવામાં આવી છે. એવું તેઓએ કયુલ કર્યું છે જે જમીન નવાજ પાસેથી વેચાતી હોવામાં આવી હતી. આ માટેના નાણાં ગણામાંથી હોવામાં આવ્યા છે.

નામદાર જન—મુલાંજના મુતવલીપણામાં કોઇનો કંઈ આંકોજ છે નહીં.

એડ—જેન—મલ્લો કાંચ નહીં ત્રસ્ટમાં મળ્યામ તે વીરો ખોલતાં હું કહીશ કે તેમાંથી ખાણા, રૌશની ઉરસ વગેરે ખરચ કરવામાં આવતો હતો તેમજ મસજીદ નીભાવવામાં આવતી હતી અને મદરૈસા ચલાવવામાં આવતો હતો અને અસલ તેમજ કરવાની એ ધરમખાતાની નેમ હતી.

નામદાર જન—અસલ તે નેમ કેવી રીતે અમલમાં આવતી હતી ? દાખલા તરીકે ૧૦ વરસ ઉપર કેવી રીતે ખરચાતી હતી ?

એડવોકેટ જેનરલ શુ' માગે છે ?

એડ—જેન—રૌશની અને ઉરસ પહેલાં થતા હતા, પછી મસજીદનો નીભાવ થતો હતો જે પછી મદરૈસા ચાલતી હતી, અને તે ઇસલામી શરીઅત મુજબ થતું હતું. હાલમાં જે યોજના હું માગું છું તેમાં પણ એજ નેમ મેં માગી છે. મુલાંજને પોતાની મરજીમાં આવે એવી ઇસલામી શરીઅત મુજબની સખાવત કરવાનું હું સોંપીશ મારી કંઈ મુલાંજના હાથમાંથી કારોબાર લઇ લેવાની મતલબ નથી, પણ હીસાબ દર વરસે બહાર પાડવામાં આવશે તેની ખાતરી મલવી જોઇએ છે. કંઈ યોજના ઘડવા માટે કમીશનર ઉપર આ બાબત લઇ જવાની હું જરૂર જોતો નથી. મીલકતમાંથી કેટલીક થાપણ રોકવામાં આવી છે, એટલે નવા ડીડ કરવાની હું જરૂર જોતો નથી આ આવક મસજીદ ખાતે જવી જોઇએ બહારી મહાલ મુલાંજના વપરાસમાં રહે તે બાબત ચોક્કસ થરતે હું તે રાખવા માગું છું કે ઉપલા મળલા મુલાંજના પોતાના વપરાસમાં રહે તેમાં અને નીચલા મળલાના બાદમાં અમેને ખરચાવલાં નાણાં જેટલે

ચાલુ જમાનાની ઝગમગતી આંખને આંછ નાંખે તેવી.
 મશીન પોલીસ જોવી હોય તો એક વખતે આ ચાલુ
 જમાનામાં ઝવેરાતનો ધંધો બધા કરે છે પણ
 ગ્રાહકોમાં વિદ્યાસ જેસાડવામાં ફતેહમંદ
 નીવડેલા ઝવેરી તરીકે આ ટુંક વખ-
 તમાં પ્રખ્યાત થયેલી

મહેતા હરિલાલ રામકૃષ્ણની કંપની.

ટેલીફોન નં.

અબદુલ રહેમાન સ્ટીટ, મુંબઈ.

મુસલમાન હિંદુ, પારસી અને ખે.જા કોમમાં
 બાણીતા થઈ વિદ્યાસ મેળવવામાં અમે
 ફતેહમંદ થયા છીએ સંતોષ અને
 પ્રમાણિકપણ અમારો
 મુદ્રા લેખ છે

હીસ્સો મલવો જોઈએ અને બદરી મહાલ પાછળ આજ સુધી જે નાણા વપરાયા હોય તેનો હીસાબ અમેને મલવો જોઈએ. ગણામાંથી જે ૩૫ લાખ રૂપિયા જોટલા ખરચાયા છે તેનો હીસાબ રજુ કરવો એટલું જ નહીં પણ હવે પછી તેનો એ ખાતતનો હીસાબ રાખવો એમ જો કે કોઈ વેળાએ કોઈ કારણસર એ મીલકત વેચવી પડે તો તેની ઉપજના નાણામાં નાણા મલવો જોઈએ.

નામદાર જજ—આ ખુલાસાની હું કંઈ જરૂર જોતો નથી. બદરી મહાલના વકફ વીધે શું જણાવશો ?

એડ. જેન—જો આવી કુખુલાત આપવામાં આવે તો પછી વકફનો સવાલ ઉભો થતો નથી.

નામદાર જજ—જો તમે ગણાના નાણાં દાવત ફંડ છે એમ જણાવો તો શું એમ ઠરે છે કે સધલી મીલકત દાવતની છે ?

એડ. જેન—જો ત્રસ્ટ તરીકે એક ભાગ ખર્ચવામાં આવે તો બાકીના ભાગ માટે કોર્ટ કાં નહીં વચે આવે ? અમે એમજ માનતા હતા કે આ મીલકતની આવકનાં બાકી નાણાં મદરેસા પાછળ ખરચવાને ના પાડવામાં આવે નહીં. આ ધરમ ગરીબો માટે છે તો શું તેમાંથી મુલાંજ માટેનું મકાન શા માટે ઉભું થવું જોઈએ ?

નામદાર—જજ—કાં નહીં, તે ધસલામી શરીઅત જેવું તેઓ ગણતા હોય ?

એડ. જેન—તો પછી બવીશમાં પાછો એ સવાલ ઉભો થાય પામે, કંઈથી સખાવત આ ગણામાંથી થાય તો તે ગરીબો માટેજ થવી જોઈએ; મુલાંજ સાહેબની આવકના ઘણાં સાધનો છે. અમે ફરીથી બવીશમાં એવી રીતે ગરીબોને માટેનાં નણાં ખરચાયા નહીં

તેની જમીનગીરી માગ્યે હીએ, મુઝાંજી મોટે બામે સુરત રહે છે, અને મુંઝધમાં જવલેજ આવે છે.

નામદાર જજ—જે વડા મુઝાંજી જેવા વડા ધરમગુરૂ મસજીદ જેવા મકાનમાં રહે અને પોતાના માટે લાવકનું નકાન વાપરે તો તેમાં શું ખોટું છે ?

એડ. જેન—મને તે સામે વાંધા નથી, પણ મદરેસા જેવી તેમનાં નાણા એ માટે ખરચાઈ ગયા છે તે સામેજ વાંધા છે. ધરમ ખાતામાં નાણાં વાપરવાને બદલે તેઓએ નાણાં બેગા ક્યાં ફીધા અને આજની મીલકતોની કીંમત જેતાં તેમાંથી તેના પ્રમાણમાં ધરમ ખાતે નાણાં ખરચવામાં આવતા નથી.

નામદાર જજ—ધરમ ખાતાને લગતા પ્રાયદા એક બાજુએ જેમ તપાસવાના છે તેમ બીજી બાજુએ એક ચોક્કસ કોમના ધારમીક વીચારો તપાસવાના છે.

એડ. જેન—હું તે બાબતની વચે આવવા માગતો નથી. હું કાંઈ મુઝાંજીને પોતાનો ખાનગી હીસાબ કરવા કહેતો તથી. ફક્ત પોતાની કોમને તેઓએ ધારમીક નેમથી આપેલા નાણાંની હીસાબ દેખાડવાની એક ધરમગુરૂ તરીકેની તેઓની દરજ છે. જે અત્યાર સુધી હિસાબ નહીં પણ રાખવામાં આવ્યા હોય તો હવે પછી તે કાંય નહીં રાખવા તે તેમને કહેવામાં આવે ?

નામદાર જજ—મુઝાંજીને કાંય નહીં જે હકો અત્યાર સુધી ભોગવ્યા હોય તે ભોગવવા દેવામાં આવે ? જે એક ચોજના ધડવાનું નહીં પણ કરવામાં આવે ત્યારે પણ તેમના હકો તપાસવાના છે.

પારસી પંચાયત કેસની શાહાદત.

એડ—જેન—પારસી પંચાયતના કેસમાં ત્રસ્ટીઓ પોતપોતા વચે જે ચુટણી કરતા હતા. તે કોરટે રદ કરી કેટલાક શેડીઆઓ હસ્તક એ ચોળતા કરવામાં આવી હતી. એ વેળાએ એજ સવાલ ઉભો થયો હતો અને કોરટે ૮૦ વરસનો રીવાજ તોડ્યો હતો. મુદ્દાંજની સત્તા માટે આ મુકદ્દમાનો ચુકદો તપાસી જોવા જોગ્યો.

નામદાર જજ—(એડ—જેનરલને) તમે આ કેસ હાથ ધર્યો ત્યારે જે એમ કેહવામાં આવ્યું હતું કે તમે કેટલાકોની સલામ બંધ થયા પછી તુરત આ મુકદ્દમો માંડ્યો છે. અને પોલીસ કોર્ટમાં જે એટરનીઓ કામ કરતા હતા તેઓજ આ કેસમાં પણ છે એટરની રોકવાના સંબંધમાં શું રવધયા છે તે તમે જણાવશો ?

એડ—જેન—સાધારણ રીવાજ એ છે કે એડ. જેન. ના એટરનીઓ લીટલ કંપની છે. જેઓ માત્ર સરકાર કે સરકારી અનલ-દારો માટેજ કામ બજાવે છે. પણ જ્યાં એક પક્ષ એડ—જેનરલને સુચના આપવા આવે તો તે પછી પોતાના એટરની મારફતેજ આપે અને તે દાખલામાં ખરચનો જુઓ તેઓ ઉપરજ રહે છે.

મેસર્સ લીટલ કંપની હંમેશાં મારા સોલીસીટરો તરીકે કામ બજાવે છે. તેઓ પાસે ફરીયાદી પક્ષ તરફથી નાણાં ડીપોઝીટ કરવામાં આવેલાં નહીં હોવાથી તેઓએ ફરીયાદી પક્ષ તરફથી મુકદ્દમો હાથ ધર્યો ન હતો એવો કંઈ કાયદો નથી કે તેઓએ સરકારી મુકદ્દમાજ હંમેશાં હાથ ધરવા જોઈએ.

નામદાર જજ—કાં નહીં તેઓએજ મુકદ્દમો લીધો ?

એડ—જેન—કેમ કે તેઓને નાણાં ભરવામાં આવ્યા ન હતા જરૂરી સ મેકલાઈડ આગળ એવોજ એક કેસ આવ્યો હતો.

નામદાર જન--તો ખરચના બાબમાં તમારો વિચાર શું છે તે આ તકે હું જાણુવા માણું છું.

એડ--જેન--સમજો કે એક મુકદ્દમો વિશ્વાસઘાત થયો છે એવી માન્યતાથી એડ--જેન. ચલાવે અને તેમાં વિશ્વાસઘાત નહીં પુરવાર થાય તો એડવોકેટ જેનરલને ખરચ મળે નહિં. આવી બાબત હું અતરે કોર્ટમાં ચલાવવાને રાજી નથી. કોઈથી દાખલામાં અલખતા તાજ (Crown) ખરચ ભોગવતી નથી.

ઉરસ અને મસજીદ માટેના નાણાં.

આગળ ચાલતાં એડવોકેટ જેનરલ બોલ્યા કે આ દાખલામાં ધારમીક નેમથી નાણાં આપવામાં આવે છે અને કોઈના હસતક રહેશે એમ માનવામાં આવે છે તો તે કાં નહીં ત્રસ્ટમાં આવી શકે અને એ નાણાનાં મેનેજરો ત્રસ્ટી કહેવાય ? સામી પક્ષ કબુલ કરે છે કે ફક્ત ખુદાની નજરમાં મુકાંજી એક ત્રસ્ટી છે. તો બોહલી નજરે તેઓ કાં નહીં નાણાં આપનારા ત્રસ્ટી કહેવાય ? મને કોઈ ચોક્કસ નાણાં આપે કે તેની મારે ગમે એવી સખાવત કરવી તો કાં નહીં જોટલો વખત મારી પાસે એ નાણાં રહે તેટલો વખત હું ત્રસ્ટી કહેવાઈ ?

અને ઉરસ અને મસજીદ માટે નાણાં આપવામાં આવે છે, અને તેનો વહીવટ મુસ્લાંજીના મેનેજરો કરે છે તો હવે એ ત્રસ્ટ કાં નહીં કહેવાય ? વળી જો કોઈ થખસ મને નાણાં આપે કે મારે તે સેન્ટ જેન હોસપીટલમાં આપવા અને તેટલો વખત તે મારી પાસેજ રાખ્યા તો તે કાં નહીં ત્રસ્ટ કહેવાય ? એજ પ્રમાણે કોઈ સાર્વ જનીક સખાવત કે ફુકાળ ફંડ માટે મને નાણાં રાખવા આપે તો હું અલખતા એ નાણાનો ત્રસ્ટી કહેવાઈ મુસ્લાંજી પાસે જ્યારે મસ

જીવ વગેરેના ઉપયોગ માટે નાણાં રાખવામાં આવે છે તો કાં નહીં તેઓ તેના ત્રસ્ટી કહેવાય ? આપણે હીંદુ મુકદ્દમાના ચુકાદા જોઈ ગયા તેમાં એ પુરવાર કરવામાં આવ્યું છે.

નામદાર જજ—હીંદુ મુકદ્દમામાં તો ફક્ત મુરતી માટેજ આપવામાં આવે છે.

એડ—જેન—એ મુરતી રાખવા અને મસજીદના નીલાવ વગેરેની તેમમાં ત્યારે શું ફેર છે ? જે આ કપર માટે Moral Obligation કબુલ કરવામાં આવે તો પછી Legal Obligation માં તે કાર્ય નહિ આવી શકે ?

મી૦ બીનીંગનો ખુલાસો.

મી૦ બીનીંગે જણાવ્યું કે હું મારો મુદ્દો શું છે તે હવે કહીશ કાયદા મુજબ ત્રસ્ટ છેજ નહિ. મુદ્દાંજીને તેઓની મરજી મુજબ ખરચવા નાણા આપવામાં આવે છે, અને તે તે કેવી રીતે ખરચવા છે તે જણાવવા મોગતા નથી, તેમજ તે માટે કોઈ સવાલ ઉઠાવી શકે નહીં એમ શરીઅત પ્રમાણે માનવામાં આવે છે. જે એમ પણ સમજવામાં આવે કે તે દાવત માટે આપવામાં આવે છે તોપણ તે નાણાં ચેરીટેબલ ત્રસ્ટના કાયદામાં આવતા નથી, કારણકે આ નાણાં એક કોમના અંગત લાભ માટેજ વપરાય છે, જે વળી મુદ્દાંજીના એકલાના ચુકાદા મુજબ ખરચાય છે.

નામદાર જજ—અત્રે ચેનસરીનો તેમજ એક બીજો મુકદ્દમા ટાંકી ખતાવી જણાવ્યું હતું કે, તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એક પાદરીને ધરમખાતા માટે આપવામાં આવેલા નાણાં સખાવતી છે. તેજ પ્રમાણે તેમાં મુદ્દાંજીનો દાવો રજુ કરેલ

હસનઅલીઘસુફઅલી.

શીપચેન્ડલર, હાઈવેર એન્ડ જનરલ મરચન્ટ.

મીલ્લને લગતો સરવે સામાન મળશે. જાણીતા
મેકરના સીક્રીંગ ડ્રેન તથા ટેબલ ડ્રેન, દરેક જાત-
ના હમારે ત્યાંથી ઘણાજ કીફાયત ભાવે મળશે.
ટેલીફોનને લગતો દરેક જાતનો સામાન, ઇલેક્ટ્રીક
મેટલ ફીલેમેન્ટ લેંપ, કેબલ વાયર, ફ્લેક્સીબલ
સીલક તથા કોટન કવર વાયર, વીજળીને લગતી
દરેક જાતની ફીટીંગ હમેશાં તૈયાર મળશે. લુવા-
રનો દરેક જાતનો સામાન મોટા જથામાં તૈયાર
મળશે.

બહારગામ વીં પીં થી મોકલશું,
બહારગામના આરડરપર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવે છે.
નાં. ૭ લોહારચાલ, મુંબઈ.

છો કે ? જો એક દાખલામાં સખાવત કરવી એવી ખાહેશથી નાણું આપવામાં આવે તો અલખતાં તે ત્રસ્ટમાં આવે, જ્યારે જો મુલ્કાંજીની સત્તાનો વિચાર કરીને આપવામાં આવે તો તમારા કેહવા પ્રમાણે સખાવતમાં ગણાય નહીં.

મી० ખીનીંગ—અત્રે મુલ્કાંજીને કેવી સત્તા છે તે જોવી છે. તેઓ હજારત ઇમામ જેવા ધરમના વડા જેવાના પ્રતીનીધી ગણાય છે તે જોવાનું છે.

નામદાર જજ—જો કોઈ એવી નેમથી ચાંદાબાંધના ગલ્લા માટે રૂપીઆ બે લાખ આપે કે તેનું વ્યાજ તેની નીભાવમાં ખરચવું તો તમે તેને કેમ ગણો ?

મી० ખીનીંગ—આ દાખલો સખાવતનો છે, પણ આ ૧૬ એક કોમનું છે, તેથી અને મુલ્કાંજીની સત્તા જોતાં તેમાં ફેર પડી જાય છે તે બાબતનો અને દાવતનો હું હવે પછી લંબાણ ખુલાસો આપનાર છું.

અત્રે ટીફીન માટે કોઠ મુલતવી રહી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

મી० ખીનીંગ—એડ. જન. જે જણાવે છે કે નાણું ધરમ કરવા માટેજ આપવા માટે છે, પણ તે દાઉદી વોડરાની નજરે જોવું જોઈએ. શું એડ—જનરલ જણાવશે કે નાણું આપનારાઓને આડે માર્ગે દોરવવામાં આવે છે ? તેવું તો કંઈ નથી.

અત્રે મી० ખીનીંગે chancery નો એટરની જનરલ વિરૂધ્ધ બોર્ડેનકેટવાલો મુકદ્દમા ટાંકી બતાવ્યો હતો. મી० ખીનીંગે એ બાદ જણાવ્યું કે એડ—જનરલના વચ્ચે પડવાથી વોહરા કોમને સેહજ પણ લાભ થનાર નથી. જેથી કોરટે આ માટે વચ્ચે પડીને મુલ્કાં-

જીની લાગણી દુખવવી જોઈએ તે હું સમજી શકતો નથી.

મુદલાંજી સામે ગેરવહીવટ કરવાનો દોશ મેલવામાં આવતો નથી.

જો કોરટ મુદલાંજીની સત્તાની આડે આવશે તો આખી કોમમાં ખલભલાટ થશે, અને દરેક માણસ પોતાની લાગણી દુઃખાઈ છે એવું માની લેશે. સામી તરફથી કોમનું બહું કરવાની નેમ રખાઈ પણ હોય તોપણ કોમનું મત શું છે તે જોવું જોઈએ છે. હું ઉપલા મુદા ઉપર મોટો આધાર રાખું છું. મુદલાંજી સામે કંઈ પણ ગેર-વહીવટ કરવાનો દોષ નાખવામાં આવ્યો નથી, તેમજ કોઈએ વિશ્વાસઘાત જેવો ઇસારો પણ ટીક્યો નથી. મુદલાંજીનું રેકવાનું મકાન કંઈ તેમનું અમત ગણાય નહીં તે ગાદીને લગતું છે. અને તેવા ધરમના મકાન માટે નાણાં કાંય નહીં ખરચાય ?

એડ. જેન-જો મી૦ બીનીંગ એવું જાહેર કરે કે એ ધરમખાતું છે. તો આ મુકદ્દમો અત્રેજ ખતમ થયેલો હું જાહેર કરું.

કોરટ કેવી રીતે આ મુકદ્દમો તપાસવા માગે છે ?

નામદાર જજ-જો તમો કહેા કે એ ધરમ ખાતાનું ત્રસ્ટ કરવાની જરૂર છે કે નહીં ? અને આ ધરમ ખાતાને એ કાનુન લાગુ પડે નહીં તે ઉપર તમો તકરાર રજુ કરો. આ કોરટ એજ રીતે આ મુકદ્દમો તપાસશે. પહેલાં હું જોઈશ કે આ ખાતા ધરમ ખાતાની વ્યાખ્યામાં આવ્યા છે કે ? અને પછી હું તપાસીશ કે તેને ધરમખાતાના ત્રસ્ટના કાયદા લાગુ પડે છે કે નહીં.

મી૦ બીનીંગ-આ મુકદ્દમો ધરમખાતાને લગતા હર મા કાયદામાં આવી શકતો નથી એવું મેં આગળ પણ જણાવ્યું છે. હું માનું છું કે કોઈખી હિંદી કાયદાના ટેકા વગર એડ-જેન-આવેા મુકદ્દમો લાવી શકે નહીં.

નામદાર જન-અત્રે એવા મુકદમા નીકળેલા નહીં હોવાથી આપણને ઇંગ્લેન્ડ કાયદાનોજ આધાર લેવો પડે છે.

મીં બીનીંગે અત્રે મેરીસ વિરુદ્ધ બીશપ ઓફ ડરહામનો કેસ ટાંકી બતાવ્યો હતો.

નામદાર જન-તમે એ કેસમાં જે અગતનો ભાગ આ મુકદમાને લાગેવલગ છે તે તપાસો. આ કેસમાં એક ધરમ ખાતું ત્રસ્ટ છે કે નહીં તે સવાલ ઉભો થયો હતો, અને તેનો ચુકાદો જાણવા જોગ છે.

મીં બીનીંગ-સામી પક્ષ તરફથી જાણાવવામાં આવે છે કે, ખાતું, ડરસ અને બીજા એવા ધરમ માટે ગદલામાં નાણાં નાખવામાં આવે છે હું કહીશ કે તેની નેમ તેવી નથી તેઓ મુસ્લાંજને દાઇઉલ મુતલક જેવા ગણીને તેમને હસતક એ નાણાં જશે એવું જાણીને તેમાં નાંખે છે. જેમ સામી પક્ષ તરફથી ત્રસ્ટ ગણવામાં આવે છે તેમ અમે તેને ત્રસ્ટ જેવું માનતા નથી. આ મુકદમામાં જેબી મુદો હોય તો તે દાઉદી વેહરાના ધરમખાતાનો અને મુસ્લાંજ માટેની માન્યતાનોજ છે.

નામદાર જન-આ માટે જેઓ નાણાં નાંખે છે તેઓ તેનો સદ્વિપયોગ થશે એવું જાણીનેજ નાંખે છેની ?

મીં બીનીંગ-હા, પણ તે છતાં તે મુસ્લાંજના આંકાશમાંજ અને તેમના ચુકાદાને આધીન રહેશે એવું તેઓ માને છે.

નામદાર જન-જો એ મીલકત ત્રસ્ટના કાયદામાં આવે તે પછી (beneficiary) બેનીફીશીઅરી કાં નહીં નેમવામાં આવે ? એમ લો રીપોર્ટમાં તે બાબતના મુકદમા મળી આવે છે.

કેવી માન્યતાથી ગણામાં નાણાં નાખવામાં આવે છે ?

મી० ખીનીંગ—ગણામાં નાણાં કેવી માન્યતાથી નાખવામાં આવે છે તેજ જોવાનું છે. લોકો જનનતના તરફવાર તખ્ત માને છે એમ દેખાડવા છતાં આ માન્યતામાં શું ફેર પડે છે તે બતાવવામાં આવ્યું નથી. શેખ ફઝલુલાભાઇ પોતાની જુઝાનીમાં ખુદાને ખેરાત આપવામાં આવી છે એમ કબુલ કરતા જણાવે છે કે તેનો વહીવટ મુક્કાજને હસ્તક છે.

નામદાર જમ—તેઓએ જણાવ્યું છે કે એ ખેરાત ખુદાને નામે આપવામાં આવે છે અને તેનો વહીવટ મુક્કાજને હસ્તક રહેશે અને ખેરાત માટેજ ઉપયોગ થશે એવું માનીને આપવામાં આવે છે.

અત્રે મી० ખીનીંગે પેગમખરો હઝરત મહંમદ અને હઝરત ઇસા માટે તેઓની કામમાં કેવી માન્યતા છે તેનો ઇસારો કરીને જણાવ્યું કે જે નજરે એક ખ્રિસ્તી કોઇ ધરમ ખાતું જુવે તે નજરે નહીં જોતાં દાકિદી વોહરાના નજરે આ મુકદ્દમો તપાસવો જોઇએ છે. એ બાદ મદરાસનો એક મુકદ્દમો ટાંકીને તેઓએ જણાવ્યું કે અમારી કામમાં કેટલીક માન્યતા વહેમ બરેલી છે એમ હું કહીશ પણ ગમે તેવીખી તે હોય તોપણ તે ધારમીક નેમથી બજાવવામાં આવે છે.

શેખ મેમનની દરગાહની શાહુદત.

એ બાદ શેખ મેમન સ્વીટની સુન્ની જમાતની દરગાહવાલો મુકદ્દમો ટાંકીને મી० ખીનીંગે જણાવ્યું હતું કે તે વેળાના એડવોકેટ જેનરલ મી० જરડીને જે દાવો કીધો હતો તે તરતના કાયદામાં આવી શકે નહીં એવો જવાબદારો તરફથી જનાર કરવામાં આવ્યો હતો. આ મુકદ્દમામાં જસટીસ મેક લાઉડે જે ચુકાદો આપ્યો હતો તે જસટીસ સ્કોટ અને હીટને અપીલમાં કબુલ રાખ્યો હતો આ

કચરવાલા શેષ મેનને મોટા પીર તરીકે ગણવામાં આવે છે.

હવે હું દાવત શું છે તે અત્રે જણાવીશ. આવા ગણાઓ આશરે ૭૦ છે અને મુસ્લાંજીની હકુમત સીંગાપોર અને જપાન જેવાં મુલકમાં છે. રંગુનમાં આવેા એક મલ્લો છે, જ્યારે કલકત્તા, મદરાસ અને હીંદના શહેરો ઉપરાંત જંગલાર, મેડેગાસકર વગેરે દેશમાં મુસ્લાંજી પોતાના આમીલો મારફત હકુમત ચલાવે છે આ આમીલો પાસે સ્થાનીક તીજેરી રહે છે જેમાં વખતો વખત અપાતા કરો-માંથી ખરચ બાદ કરીને બચતા નાણાં સુરતની મુખ્ય તીજેરી ઉપર મોકલી આપવામાં આવે છે.

મુસ્લાંજીની હકુમત અને સત્તા.

દાવતના ફંડોમાંથી મુસ્લાંજી પોતાના રૂપીઆ પાંચ લાખ ઉપરનો માદીનો ખરચ દર વરસે કરે છે જે ઉપરાંત કોઇ વેહરાને ધંધા માટે જોઇતા નાણાં કે કોઈ દુખી પડેલા કુટુંબને નાણાં આપવામાં આવે છે, કોઇખી વેળાએ જો ઉછીતાં નાણાં અપાય છે તે તેનું વ્યાજ કદીખી લેવામાં આવતું નથી. મુસ્લાંજીને તેમની કોમ તરફથી પોતાના પીતા અથવા “ બાવાજી સાહેબ ” કેહવામાં આવે છે. આ ફંડમાંથી મદરેસાઓ ચલાવવામાં આવે છે. હાજીઓને નાણાં આપવામાં આવે છે. તેમના આમીલોને ચોક્કસ સત્તા છે. જેવી કે નીકા કરી આપવા, મરણ ક્રિયા કરવી, કે ધરમખાતાઓનો વહીવટ કરવો વગેરે પણ કોઇની સલામ પાછી ચાલુ કરવાની કે કોઇ નવી જાતનું ધરમ ખાતું ખોલવાની તેઓને સત્તા નથી. તે માટે મુસ્લાંજીની મંજૂરી મેળવવી પડે છે.

તા. ૧-૧૦-૨૦

મીં બીનીંગનું વધુ ભાષણ.

મીં બીનીંગે પોતાની તરફની સાહદતો રજુ કરતાં ૪૭ મા દાર્દના સંબંધમાં જણાવ્યું કે તે વખતે દાવતના ૮ ભાગે પાડવામાં આવ્યાં હતાં. અને દરેક ભાગ એક એમલદારના હાથમાં હતો આ દરેક ભાગ એ એમલદારોના મરણ પછી બદ્દહીન દાદના વખતમાં એકત્ર થયા હતાં. પેશ ઇમામની નેમણુંક મુલાંજી તરફથી થાય છે. મુલાંજીની સુરત, પુના ઉજ્જેન, અને યુરહાનપોરમાં હવેલી છે. પુનાની હવેલી ૧૦૦ વરસની જુની છે. સુરતમાં ગાદીના રહેઠાણ ઉપરાંત મુલાંજીનું ખાનગી કુટુંબી મકાન પણ છે. મસજીદો મુલાંજીના તાબામાં છે, પણ તે કોઇને વેચી કે આપી શકાતી નથી. સુરતમાં એક મસીદની ઇમારત તોડી પાડવી પડી હતી, પણ તેની જમીનનો ભાગ હજુ મુલાંજીના કબજામાં છે. ઇસલામી ધરમ પ્રમાણે કોઇનેખી મસજીદમાં દાટી શકાય નહીં. આ મસજીદનો નોબાવ ગદ્દાના શંડમાંથી થતો હતો એવી કંઈ સાહદત નથી.

નામદાર જજ—ત્યારે દરવરસે મોટી જયાફત કયા શંડમાંથી આપવામાં આવે છે ?

મીં બીનીંગ-હું તે વીશે હવે પછી બોલીશ એ બાદ મીં બીનીંગે ૧૮૯૬ ના સાલના એક મુકદ્દમાની સાહદત ટાંકો હતી જે મીં જસદીસ તઇયબજીએ તે ધરમખાતાના પાદરીની તરફેણમાં ચુકવ્યો હતો એ બાદ વધુ સાહદતો ટાંકતાં મીં બીનીંગે જણાવ્યું હતું કે હું હવે શેખનો સવાલ હાથ ધરીશ. ચાંદાબાઇ કંઈ પીર હતા નહીં.

નામદાર જજ—જે તમે એક માણસની કબર ઉપર બેઠ ધરે

તો તેને બીજા સાધારણ માણસ કરતાં ચઢતોજ ગણીને ધરશેની ?

મી० બીનીંગ—અત્રે તેમને પીર ગણવામાં આવતા નથી જો ચાંદાબાઈને એક પીર તરીકે ગણવામાં આવે તો પછી તેમની ક-
બરનાં નાણાં સખાવતમાં આવે કે નહીં તે જોવાનું છે, ઇસલામી
શરીઅત પ્રમાણે કોઈની શખસ પીર (Saint) જેવો ગણાય નહીં.

નામદાર જજ—પણ તેમની કોમ તેમને ગણતી હોય તો ?

પીર કોણને કેહવા ?

મી० બીનીંગ—ઇસલામી શરીઅત પ્રમાણે અને દાઉદી વોહરાના
ધરમ પુસ્તકો પ્રમાણે ઇમામો સીવાય કોઈપણ પીર જેવા ગણાય
નહિં. સર આદમજી પીરબાઈ કોમના આવા જાણીતા અને માનીતા
સભાસદ અને અગ્રેસર હતા છતાં તેઓ કોઈની પીર જેવા ગણાયા
હતા નહીં.

નામદાર જજ—પણ ચાંદાબાઈના ગદલા ઉપર નાણાં રાખ-
નારોઓનો એતેકાદ શું છે ? એક માણસ મરણ પામવા પછી તેની
જીંદગીના કામનું પાછળથી તોલ કરીને પછી લોકો તેને પીર જેવા
પરહેજગાર કેમ ગણે નહીં ?

મી० બીનીંગ—ખ્રીસ્તી ધરમમાં પીર (Saint) નો દરજ્જો
જેઓને આપવામાં આવે છે તેઓ કંઈ નહીં તો પોતાની જીંદગી
વેળાએ પાક ધારમીક જીંદગી ગુજારતા હતા તેની ખાત્રી કરવામાં
આવે છે, તેમ આ દાખલામાં ચાંદાબાઈ પાક માણસ હતા એવી
કંઈ શાહદત નથી. ઇસ્લામી ધરમ પ્રમાણે ઇમામો સીવાય કોઈને
વહી કેહવામાં આવે નહીં. ચાંદાબાઈની કબર ઉપરના લેખ ઉપરથી
પણ કંઈ જણાતું નથી, અને શેખ ફઝલુલાબાઈએ પણ કંઈ
કહ્યું નથી.

એક—જેન-તે બાબતમાં ઉલટપાલટ તપાસ ચલાવવામાં આવી જ નથી, તેથી મારી પક્ષને ગેરમ્-સાચ થાય છે.

મી० બીનીંગ—આ લેખની નકલ અત્રે રજુ કરતાં કોરટની ખાત્રી થશે કે એ લેખથી આ સવાલ ઉપર કંઈ પણ અજવાળું પડી શકશે નહીં.

નામદાર જજ—એક માણસ વસીલો આપી શકશે એવી ભો-કોની માન્યતા હોય તો તેઓ તેવા માણસને પીર તરીકે કાઢી નહીં ગણે ?

મી० બીનીંગ—હું એમ કહીશ કે પીર (Saint) તરીકે ગણાવાની લાયકાત માટે એક માણસની જીંદગીના કામો જોવા જોઈએ છે તે માટે ઘણી પાક જીંદગી અને ધારમીક કામો નોંધાવા જોઈએ છે.

નામદાર જજ—કોઈ જાણીતા મહાન માણસનો દાખલો લ્યો, તેમના વખાણનારા તેમને પીર જોવા ગણે અને તેમને માટેની એવી માન્યતાની વચ્ચે શા માટે તમારે આવવું જોઈએ ?

મી० બીનીંગ—એઓ ગમે એવા જાણીતા હોય પણ ધરમની નજરે એઓ કોઈ તેવા પાક પરહેઝગાર નહીં હોય, વળી ધરમચુર વરમના નહીં હોય એવાઓ કદીથી પીર તરીકે ગણાવાને યોગ્ય માનવામાં આવ્યા નથી.

નામદાર જજ—શેખ મેમનનો જે તમે મુકદ્દમો દરજાવી ગયા છો તે બાબે તમે શું કેહશો ?

મી० બીનીંગ—એ શેખને એક પીર તરીકે પુરવાર કરવામાં આવ્યા નથી, અને તેમની કચર ઉપર મહીને રૂ. ૫૦, જેટલી રોકડ બેઠ ધરવામાં આવે છે તે બાબત આ મુકદ્દમાનો મુદ્દો હતો.

નામદાર જજ-પણુ આ કપરનો ખરચ વગેરે થયા પછી તેની અચેલી રકમનું શું થાય છે ?

મી० બીનીંગ-તે ધરમમાં આપવામાં આવે છે એમ કહેવામાં આવે છે. પણ મારા મુકદમા માટે હું કહીશ કે ચાંદાભાઈ કંઈ પીર ગણાય નહીં. વળી જેથી ભેટ ધરવામાં આવે છે તે મુલ્લાંજી સાહેબનેજ માટે કોમના વડા ધરમચુર તરીકે તેમને ગણીને ધરવામાં આવે છે. તેમને સહાયદ તરીકે ગણવામાં આવે છે, જે શબ્દ પ્રમાણે તો ફક્ત ધરમનો બોધ આપનાર ગણાય કંઈ ધરમચુર ગણાય નહીં અલગતા ધરમનો બોધ આપનાર માણસ કોઈ સાધારણ માણસ હોય નહીં તેથી તેમને માટે લોકોને મોટું માન રહે. જે ચાંદાભાઈને પીર તરીકે કબુલ કરવામાં આવે તો પણ મારા મુકદમામાં ફેર પડતો નથી.

નામદાર જજ-જે કોઈ માણસ પોતાની પછીના વારસોને કહી ખચ કે મારી કપર ઉપર મોટા ખરચ કરીને ધામધુમે કરવી, જે મુજબ લોકો જે એવી ધામધુમે કરતા તેની ઉપર એતેકાદ વધારતા ખચ તો, ઘણાક વરસો બાદ લોકો કેમ જાણે કે આ કપરવાળો માણસ પાક હતો કે નહીં ?

મી० બીનીંગ-એ સવાલ ઉપર આવા વકદના મુકદમાઓ તપાસવાથી અજવાળું પડશે. મી० જસ્ટીસ તથ્યજ્ઞજીએ એક પીરની ચાખ્યા આપી છે તે મુજબ તો શેખ મેમનને એક પીર ગણવામાં આવ્યા છે.

ચાંદાભાઈને માટે ખા. બા. મંહમદઅલી જુબાની આપી ગયા છે કે હું ચાંદાભાઈને પીર તરીકે તેમજ વડી તરીકે ગણું છું. મી० પ્રીરાજીદીન જણાવે છે કે વડી તરીકે હું જે વસીલો આપે તેને ગણું છું.

Telegraphic Address:—FITTING.

**IRON BOLTS, NUTS,
RIVETS, and WASHERS
of all Sorts and Sizes.**

SET SCREWS and MACHINE SCREWS.

Iron, Galvanized, Steel, Brass, Copper,
Lead, Boiler, and Hydraulic Pipes and Fittings in
Large Stock.

.....
**Hatimbhoy Goolamhusein
& Bros.**
.....

ENGINEERS, AND PLUMBERS TOOLS.

Galvanized Buckets Fire Bricks and Fire
Clay. Rotary and Clock Pumps. Brass and
Glass Lubricators.

119 & 121, Nagdevi Street,

BOMBAY.

“ધખવાનુસ—સદામાં” પીરો અને વલીઓની જે વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે, તે ઉપરથી સામી પક્ષ એમ માને છે કે ચાંદાભાઈ પીર ગણાય પણ ઇસલામી નજરે બોહલી રીતે જોતાં ચાંદાભાઈ પીર ગણાય નહીં મુસ્લાંજી હસતક ૧૦ ઉપર કયરો છે, અને ત્યાં મોટો ધરવામાં આવતી હોવાથી ગદલા રાખવામાં આવે છે તો તે સધળા ૭૦ માણસો પીર ગણાય કે ? ચાંદાભાઈની કયર એક મસજીદમાં આવેલી હોવાથી અને તેઓ પોતાના વખતના જાણીતા માણસ હોવાથી પીર થઈ જતા નથી.

નામદાર જજ—તમે શાહદતો કાં નહી ટાંકતા ?

મી૦ બીનીંગ—કાર્ટમાં ઘણી એકઝીપીટો રજુ થીધી છે તે ઉપરથી જણાય છે.

નામદાર જજ—એ યધી એકઝીપીટો વારેઘડીએ તપાસવામાં કાર્ટ પોતાનો વખત ગુમાવનાર નથી.

મી૦ બીનીંગે અત્રે મદરાસવાળો એક મુકદ્દમે તે ઉપરથી ટાંકી ખતાવતા જણાવ્યું કે ફાતેહાની યંદગી જે કયરો ઉપર પદવામાં આવે છે તે વેહેમ ભરેલી રસમ છે કે નહીં તે સવાલ ઉપર એ મુકદ્દમે ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો. આ મુકદ્દમા ઉપરથી વલતું જમાડવાની કંઈ જરૂર નથી. સામી પક્ષ તરફથી ચાંદાભાઈની કયર ઉપર ઉરસને દીને ગરીબોને જમાડવામાં આવે છે તેને મોટી અગત આપવામાં આવે છે.

એડ. જેન—મને મદરાસના હાલમાંજ જસ્ટીસ અબ્દુલ રહીમે ચુકવેલા એક કેસની વીગત મલી છે જે હું હવે પછી રજુ કરીશ.

મી૦ બીનીંગ—શેક શબ્દ ચાંદાભાઈના બાપમાં વાપરવામાં આવ્યો છે તે શબ્દ ઉપર કંઈ મોટી અગત્ય આપી શકાય નહીં,

શેષ ફળજીલાભાઈએ મરસીયાના બાબમાં પણ કંઈ ખુલાસો કીધો નથી. સામી પક્ષની બાબતની તકરાર ઘણી નબળી છે. આ મરસીયા બેઝનારા હાલમાં હાથપાત છે. તેઓ એ બાબતમાં જીબાની આપશે ત્યારે કોરટની ખાત્રી થશે કે ચાંદાભાઈને મોટી અગત્ય આપવામાં આવી છે.

ચાંદાભાઈ માટે રચવામાં આવેલા મરસીયા.

અત્રે મી. બીનીંગે ફરીયાદી પક્ષના સાક્ષીઓએ મરસીયાની બાબતની જે જીબાની આપી હતી તેનો ભાગ કોરટની વાકેફી માટે ફરીથી વાંચી સંભળાવ્યો હતો, જેમાં ચાંદાભાઈ માટે ઘણી અલંકારીક ભાષામાં તેમને એક મહાન પુરૂષ અને પરદેશગાર શખસ જણાવવામાં આવ્યા હતા. તેઓએ અત્રે જણાવ્યું કે એજ જીબાનીમાં વક્ષી ચાંદાભાઈને સાધારણ માણસ જેવા જણાવ્યા છે.

નામદાર જજ—આ સાક્ષીઓના મરસીયા બાબેના બીજા વીચારો કાં નહીં વાંચતા ?

મી. બીનીંગ તે વાંચી સંભલાવ્યા હતાં જેમાં ઉપલાજ માફક અલંકારીક ભાષા વધુ અને વધુ જણાતી હતી. અને ચાંદાભાઈ વસાહો આપે છે અને મોજેઝા દેખાડે છે એમ જણાવ્યું હતું.

નામદાર જજ—તમે શું એમ કહો છો કે ચાંદાભાઈને પીર તરીકે નહીં ગણાય તો પછી સધલી બેટ સખાવત ગણાય નહીં ?

મી. બીનીંગ—હા, નામદાર.

નામદાર જજ—અને જે સખાવત તરીકે નહિં ગણાય તો પછી ત્રસટના કાયદામાં આવી શકે નહીં ?

મી. બીનીંગ—હા, નામદાર.

નામદાર જજ—આ જીબાનીમાં જે મોજેઝા જણાવ્યા છે,

તેવાં જે લોકોના જાણવામાં આવે તો ચાંદાભાષામાં કેવો એતેકાદ રહે ?

મી० ખીનીંગ—પણ આ ભાષા ઘણી અલંકારિક અને સરાહ-માતી છે. ઉપલા મરસીઆમાં રોશની માટેના ૫ કરા વાંચતાં જણાવ્યું હતું કે દાવતના નાણાં કેવી રીતે વાપરવામાં આવે છે તેનો એક જાણીતો દાખલો આપીશ. નામદાર શેહેનશાહ મુંબઈ આવ્યા હતા ત્યારે આ ૫૬ માંથી બદરી મહાલની જગ્યા ઉપર વાવટા તો-રણીનો શણગાર કરી રોશની કરવામાં આવી હતી.

નામદાર જજ—આવા મરસીઆ ત્યારે પઢવા શું કરવા દેવામાં આવે છે ?

મી० ખીનીંગ—મુસ્લાં બદરૂદીન સાહેબના વખતથી આજે પાંચ વરસ થયા આ મરસીઆ પઢાવવામાં આવતા નથી આગલા મુસ્લાં-જીના વખતમાં પણ તેઓની તે પઢવા માટે રજા માગવામાં આવી હોય યાતો પઢવામાં આવ્યા હોય તે અમે માનતા નથી.

નામદાર જજ—ત્યારે આ મરસીઆ છપાવા કેમ પામ્યા ?

મી० ખીનીંગ—આ કવીઓ પેટને ખાતર એવા મરસીઆ જોડીને ઉરસને દહાડે તેની નકલો વેચતા હોય. આ કવીઓ આમીલોની મરસીઆ પઢવાને રજા મેળવતા હતા એવી જે વાત સામી પક્ષ તરફથી જણાવવામાં આવી છે તેમ કંઈ બનતું જ નથી. અમે એ કવીઓને હવે પછી સાક્ષી તરીકે રજુ કરનાર છીએ.

નામદાર જજ—ખાણાને ત્યારે શા માટે અગત આપવામાં આવે છે ? ખાણું આપવાના કામને મહત્વની સખાવત ગણવામાં આવે છે કે ?

મી० ખીનીંગ—ઉરસ બરામ છે ત્યારે લોકો ભેગા મળે છે. તેઓને જમાડવાની તેની નેમ છે. એમાં સખાવત જેવું અમે જોતા

નથી. જેમ ઇંગ્લંડમાં રોબર્ટ બર્નસ (Robert Burns) જેવા કવી કે કોઇ જાણીતા માણસોની યાદગીરીના દીવસે ખાણના મેલાવડા કરવામાં આવે છે અને તેમાં કંઈખી ધારમીક નેમ નથી તેમ ચાંદામાઇના ઉરસને દીવસ પણ ખાણું આપવામાં આવે છે. કહેવામાં આવે છે કે દરેક જણુ યાતેહા પઢે છે, સાધારણુ રીતે દરેક ઇસલામી કોઈખી કબર આગળ ઉભો રહીને થોડીક મીનીટ કંઈ પઢે છે.

નામદાર જજ—દાઉદી વોહરાઓ માટે ખાણું આપવામાં આવે તો તે સખાવતમાં કાં નહી ગણવામાં આવે ?

મી૦ બીનીંગ—એવું કોઈખી મુકદમામાં પુરવાર થયલું કોઇ દેખાડી શકશે નહી.

નામદાર જજ—ઇંગ્લંડમાં એક દાખલામાં એક શહેરના શેરીઓના લાભ માટે માછલી પકડવાના ઉદ્યોગ (fisheries) ને ત્રસ્ટ કરાવવા માગી હતી તો જો આ દાખલામાં ધરમખાતુ પુરવાર થાય તો કાં નહી તે ત્રસ્ટમાં આવે ? જો એક માણસ આખી વોહરા કોમને ખાણું આપવા માટે નાણાં આપી જાય તો તેને તમે ધરમખાતુ કહો કે નહી ?

મી૦ બીનીંગ—આખી કોમ માટે એવા કોઇ ખાણા આપવાનું જાણમાં આવ્યું નથી, ફક્ત હઝરત ઇમામોની યાદમાં ખાણા આપવામાં આવે છે. એવું કોઇ ખાણું પણ મુઘાંજીની રજા વગર આપી શકાય નહી.

નામદાર જજ—જો કોઇ શખસ પરહેજગાર હતો એવું જાણવામાં આવે તો તેના માનમાં કાં નહી ખાણું આપવામાં આવે ? ચાંદામાઇને માટે જે સીકતો જાહેર કરવામાં આવી છે અને મેજેસ્ટ્રા

જણાવવામાં આવ્યા છે તે જોતાં તેઓને કોઈ સાધારણ માણસ તરીકે તો લેખેજ નહીં.

મી૦ બીનીંગ—જો તેમ ગણવામાં આવે તો પણ અમારો ધરમ શું જણાવે છે તે જોવાનું છે.

નામદાર જજ-૧૯૦૯ ના બોમ્બે લો રીપોર્ટમાં એક મુકદ્દમો જમાતની જમીન માટે ટાંકવામાં આવ્યો છે.

મી૦ બીનીંગ એ પછી પોતાની તરફની સાહદતો ટાંકી બતાવતાં નામદાર જજે અત્રે પુછ્યું કે “બદરી ફંડ” તે કયું ફંડ છે ? તે ખાસ સખાવતી તેમ માટે છે એમ જસ્ટીસ મેકલાઉડે ૧૯૦૯ માં ચુકવેલા એક મુકદ્દમામાં સાદ્દ જણાવ્યું છે.

મી૦ બીનીંગ—આ “ સાથે હાલના મુદ્દાંજીને કંઈ પણ લાગતું વળગતું નથી તેમજ બદરી મહાલ સાથે પણ તેને સંબંધ નથી, તે આગલા ૪૬ મા દાઇના વખતમાં સ્થાપવામાં આવ્યું હતું. બોમ્બે લો રીપોર્ટમાં ટ્રંકેલો ઉપલો મુકદ્દમો મારી સાહદતોની વીરૂધ્ધ જાય છે એમ હું જણાવીશ.

અત્રે ડીફીન્ડ માટે તપાસ મુલવતી રહી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

મી૦ બીનીંગ—સામી પક્ષ તરફથી જણાવવામાં આવે છે કે કોમની ઇચ્છા એક મદરેસા ચલાવવાની છે પણ બદરી મહાલ મસજીદમાં એક મદરેસા ચલાવવામાં આવે છે બદરી મહાલ માટે શેરો રહાડવાની જે મદેહનજર વીશે સામી પક્ષ તરફથી જે કહેવામાં આવ્યું છે તે બાબત હું કહીશ કે મસજીદ બાંધવા આગમજ તે માટે નાણાં ઉમાં કરવાનો વીચાર રાખવામાં આવ્યો હતો અને તે નાણાં પાછાં આપવાનો વીચાર રાખવામાં

શીપચેન્ડલર, મીલ, જન, સ્ટોર

ઈલેક્ટ્રીક ગ્રુડ્સ સપ્લાયર

તથા જનરલ કંટ્રાક્ટર.

મીલ, ફેક્ટરી જન ઇલેક્ટ્રીક વગેરેના
સ્ટોરનો દરેક જાતનો સામાન જથાબંધ
તથા છુટક વેચનાર તરીકે વરશોથી અ-
મારો અનુભવ છે.

લખો.

હેપતુલ્લા સાલેભાઈની કું.

૩૩૭, અબ્દુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ તથા

૬૪ ટેમરીંગ લેન, કોટ, મુંબઈ.

આવ્યો હતો મુઠાંજીને એ બાબતની ખબર પડતાં એ યોજના પડતી નાખવામાં આવી હતી આથી પેલી મદેહનજરમાં જણાવવા મુજબ કંઈ બન્યું નથી મુઠાંજીની સત્તા આ મદેહનજરમાં પુરી સ્વીકારવામાં આવી છે.

નામદાર જજ—તેમાં જણાવવા મુજબ મદરેસા ઉભી કરવામાં આવી નથી.

મી૦ બીનીંગ—મદરેસા ચાલતી હતી તેથી તે બાબતમાં નાણાંની જરૂર નહીં હતી પણ બદરી મહાલ બાંધવા માટે નાણાં જોઈતાં હતાં. નામદાર જજ—મસજીદ માટે નાણાં જોઈએ છે એમ પણ તેમાં જણાવ્યું છે.

મી૦ બીનીંગ—હા, નામદાર આ ૪૬ માટે નાણાં આપનારને જમત મલશે એમ જણાવ્યું છે. હું દુકામાં એટલુંજ જણાવીશ કે આ યોજના કેટલાક આગેવાન વોહરાઓએ ઉભી કીધી હતી અને મુઠાંજીને તે સાથે સંબંધ ન હતો.

નામદાર જજ—આ સભાનું પ્રમુખસ્થાન એક આમીને લીધું હતું.

મસજીદ ઉપરનો મુદ્દાંજીનો કાયુ.

મી૦ બીનીંગ—મસજીદના બાબમાં હું જણાવીશ કે કોમમાં વક્ક જેવું ગણવામાં આવતું નથી અને દાઇનેજ વક્ક ગણવામાં આવે છે અને એક મીલકતને મુઠાંજીના નામ ઉપરજ ચઢાવી આપવામાં આવતી નથી પણ તેઓ પછીના મુદ્દાંજી તેનો અપખ્યાર ચલાવશે એમ પણ માનવામાં આવે છે મસજીદને બંધ કરી શકાય નહીં એમ કયુલ કરતાં હું જણાવીશ કે મુઠાંજીને મસજીદના માલિક તરીકે માનવામાં આવે છે અને તેઓ ધરમથી ઉલટું કંઈ કામ કરશે નહીં એમ માનવામાં આવે છે.

નામદાર જજ—એક ચોક્કસ નેમથી વકફ કરવામાં આવે તો તે મુજબ કાં નહીં અમલ કરવામાં આવે ? ત્યારે વકફની બાબતમાં એ આવે કે નહીં ? આખા હીંદના ઇસલામીઓમાં વકફ કાંઈ કમુલ કરવામાં આવે છે ?

મી૦ બીનીંગ—આ દાખલામાં ત્રસ્ટ જેવું નહીં હોવાથી વકફ હું ગણતો નથી.

નામદાર જજ—જે ૧૮૬૬ ચોરસવાર જમ્યા મસજીદ માટે આપવામાં આવી તે વકફ જેવી હતી એ બાબતના દસ્તાવેજમાં તે માટે સાફ જણાવવામાં આવ્યું છે તમે જણાવો છો. તેમ જો હોય તો ત્રસ્ટ નકામું થઈ પડે.

મી૦ બીનીંગ—મુલ્લાંજીની સત્તા જોતાં તે તેવી રીતે વકફ અમે ગણતા નથી. વકફ ગણો કે બક્ષેશ ગણો પણ તે મુલ્લાંજીને અરપાણુ કરવામાં આવે છે, અને એકના મુલ્લાંજીનેજ તેના ત્રસ્ટી જેવા ગણવામાં આવે છે.

ના૦ જજ—મુલ્લાંજી મસજીદના બાબમાં જે કહેવામાં છે તે સત્તા ભોગવે છે તે ત્યારે સખાવતમાં ગણાય કે ? આ મુદ્દા માટે કંઈ પણ નીવેડા ઉપર તમે આવ્યા નથી.

કામ પડે તો પ્રીવી કાઉન્સીલ સુધી કેસ લઈ જવાનો મુલ્લાંજીનો ધરદો.

મી૦ બીનીંગ—મેં ગઈ કાલે જણાવ્યું તેમ કંઈ વિશ્વાસઘાત કે ગેરવહીવટ પુરવાર કરવામાં આવ્યો નથી. એડ. જેન-મુલ્લાંજીને એક ત્રસ્ટી ગણીને ફરીયાદ કરે તો તેનો ઇનકાર કરવામાં આવે શો છે. મુલ્લાંજીને જો ત્રસ્ટી ગણવામાં આવે તો પછી અમારી સત્તા

રહીજ નથી. અમે એજ બાબત ઉપર અત્રે લડ્યા છીએ અને કામ પડવે પ્રીવી કાઉન્સિલ સુધી લડીયું.

કોર્ટમાં રજુ થયલી એકઝીપીટી ઉપર મદેહનજરની બાબતમાં મી० બીનીંગ બેલાસો આપતા હતા તે વેળાએ નામદાર જજે જણાવ્યું હતું કે, આ મદેહનજરમાં પણ ચાંદાભાષના મોજેઝા વીશે ઇસારો કરવામાં આવ્યો હતો. એ બાબતમાં પ્રમુખસ્થાને બીરાજનાર આમીલે શું ભાગ ભજવ્યો હતો ?

મી० બીનીંગ—કમનસીમે તે આમીલ હાલ મરણ પામ્યા છે.

મી० બીનીંગ—મસજીદની મીલકતની સર્વેની એકઝીપીટ બાબે હું જણાવીશ કે તેમાં મીલકતને ધરમખાતું જણાવ્યું છે, પણ તે ખરું નથી. મસજીદના બાબમાં હું કહીશ કે, વકફ નથી.

એડ. જેન—આ મીલકતો જો વાજબી રીતે ચલાવવામાં આવે તો અમેને વાંધો નથી. મી० બીનીંગે એવું કહ્યું છે. કે મસજીદ ત્રસ્ટ જેવી છે તો પછી ગલ્લાને તેમ કેમ નહીં કમુલ કરવામાં આવે ?

મી० બીનીંગ—તેમ મારી પણ તરફથી કમુલ કરવામાં આવ્યું નથી. ૧ લા અને ૨ જ પ્રતીવાદીઓએ તેમ કીધું હોય. નામદાર જજ તે વકફ છે, એવું તમોએ તકરાર કરતાં કમુલ કીધું છે. તમારા કાગળ્યા તપાસો તે ઉપરથી માલમ પડશે.

મી० બીનીંગ (કાગળીયા જોઇને)—હા, નામદાર અમે તે કમુલ કીધું છે. જ્યાં વકફ બક્ષેસ તરીકે છે ત્યાં વોહરાની મસજીદ હોવાથી સુધ્ધાંજ તેના ત્રસ્ટી છે.

નામદાર જજ—જો મસજીદના વકફ મારેની તકરાર accede mic છે તો તે વકફ ગણાય કે નહીં તે સવાલ છે. ગલ્લાના બાબમાં પણ હું તેમજ માનું છું.

ત્રસ્ટ કપ્પુલ કરવામાં આવે તો મુદ્દાંજીની સત્તા રહે નહીં.

મીં બીનીંગ—જે ત્રસ્ટ કપ્પુલ કરવામાં આવે તો પછી આ મુદ્દામાં સામી તરફની જે મતલબ છે. તે પાર પડેલી કહેવાય અને મુદ્દાંજીની કંઈ સત્તા રહેજ નહીં. સામી પક્ષ એવું લખાવી લેવા માગે છે, કે મુદ્દાંજી પોતાની એ સત્તા છોડી દે અને તેઓ તે અખત પછી અત્રેના વર્તમાનપત્રોમાં જાહેર કરે.

એડ. જેન—મુદ્દાંજીના તેમ કરવાથી તેમની સત્તાને કંઈ પણ ઘોડા લાગવાનો નથી એમ હું જણાવીશ. જે મીં બીનીંગ કહે છે તેમ મુદ્દાંજી ગમે તેમ અખત્યાર ચલાવે તો પછી કાં નહિં વકફ કરીને તેને કાયદાના આકાશ હેઠળ લાવવામાં આવવું જોઈએ? મુદ્દાંજી કંઈ અન્યુક તો કહેવાય નહીં. જવિબમાં શું બને છે તે કેમ કહી શકાય? મારી તેમ શક્ત ધરમ ખાતાંએને તેવા ધરમખાતા તરીકે સલામત રાખવાની છે. જે મસજીદ માટે ત્રસ્ટ કપ્પુલ કરવામાં આવે તો નાણાં માટે કાં નહીં તેમ થાય?

મીં બીનીંગ—આવી સત્તા જે છોડી દેવામાં આવે તો પછી મુદ્દાંજી દાખ-કલ-મુતલક તરીકે કેમ લેખાય?

એડ. જેનરલ—મુદ્દાંજીના દરજ્જા કે સત્તાની આડે નહીં આવે એવી સુચના કરવા હું ખુશી છું.

એકઝીબીટા માટે રજુ થયેલી તકરાર.

મીં બીનીંગે વધુ એકઝીબીટા માટે તકરાર ચલાવતાં એક એકઝીબીટામાં એવો ઇસારો નામદાર જજે ટાંકી બતાવ્યો હતો કે તેમાં ચાંદાભાઈને નાણાં આપવામાં આવ્યા છે એમ જણાવ્યું છે.

મીં બીનીંગ—આ ઇસારો ચાંદાભાઈ માટે નથી, એવા ઇસારા એવી દબના લખાણમાં આવે છે.

ધનડેમનીટી ખોંડ વીશે બોલતાં મીં બીનીંગે જણાવ્યું કે હાલના મુસ્લાંજીને તે સાચે કશું લાગતુંવલગતું નથી. એક બુઝુર્ગ માણસ જેઓને ઈંગ્રેજ ભાષાનો એક શબ્દ પણ આવડતો ન હતો તેમની પાસેથી તે ઉપર સહી લેવામાં આવી છે. એમાં જે ત્રસ્ટીઓ માટે જણાવ્યું છે તે મુસ્લાંજીએ નેમ્યા છે અને એ ખોંડતું લખાણ થઈ વીચાર વગરનું (Loose) લખાયું છે.

મી. બીનીંગ—હું એક મારા પોતાના કામને માટે ત્રસ્ટી નેમવાનો વીચાર કરું પણ દાઉદી વોહરાઓ કદીખી તેવો વીચાર લાવતા નથી.

મી. બીનીંગ એક એટર્નીબીટ ઉપર બોલતા હતા, ત્યારે નામદાર જજે જણાવ્યું હતું કે તમારી તકરાર જો ખરી હોય તો મુસ્લાંજીને પછી આ મુસ્લાંજીને એ પક્ષ બનાવવા જોઈતા હતા.

મીં બીનીંગ—મુસ્લાંજીને કોર્ટમાં ધસડવાનો વીચારજ દાઉદી વોહરાઓની નજરમાં (Sacrileg) તેમને અમકાવા જેવો ગણાય.

નામદાર જજ—એક માણસ જો અમુક નેમથી નાણાં આપે અને તેનો તેની મરજી મુજબનો સદ્વિયોગ નહીં થાય તો પછી મુસ્લાંજીને કોર્ટમાં કાં નહીં બોલાવવામાં આવે ?

મીં બીનીંગ...આ નાણાં આપનારાઓ એવું માને છે કે મુસ્લાંજીનેજ તેઓ નાણાં આપે છે.

મસજીદને લગતાં ખતપત્રો.

મસજીદને લગતી જગ્યાના ખતપત્રોની બાબત ઉપર આવતાં મીં બીનીંગે જણાવ્યું કે પક્ષકારોને એમાં મેનેજરો તરીકે ઓળખવામાં આવ્યા છે.

નામદાર જજ...આમાં બુલ્લેખુલ્લું ત્રસ્ટ જેવામાં આવે છે અને ધરમખાતાના નાણાંમાંથી મીલકતો ખરીદવામાં આવી છે એમ જણાવ્યું છે.

મીં બીનીંગ...ઝોયરમાંઝો જોતાં હું તેમ કહ્યુલ કરીશ. આ આસામીઝો મીલકતો મુલ્કાંજી તરફથી તેમના મેનેજરો તરીકે રાખતા હતા.

નામદાર જજ...પણ તેઝોને મેનેજર અને ત્રસ્ટીઝો તરીકે જણાવ્યા છે.

મીં બીનીંગ...શક્ત તેઝોએ મેનેજરો તરીકે રીસીટ આપી છે.

નામદાર જજ...એ મીલકત મસજીદ માટે ત્રસ્ટ તરીકે અર્પણ કરવામાં આવી છે. એમ કેહવું કદાચ તમારા મુકદ્દમા માટે વીરધ ગણાય.

ટાઇટલના ડીડેની (covenants) બાબત ઉપર મીં બીનીંગ તકરાર ચલાવતા હતા, તે વેળાએ નમદાર જજે જણાવ્યું કે, તેમાં મેનેજરો તરીકે રીસીટ આવી છે તે જુવો અને વેચાણ ખતોમાં conveyance માં તો પેહલાંથી છેલ્લાં સુધી તેમને મેનેજર તરીકે ઓળખાવ્યા છે.

મીં બીનીંગ...આ ખતપત્રો ધણા બેદરકારીથી કરવામાં આવ્યા છે, તેમાં તેઝોને મસીદ અને ગદલાના મેનેજર તરીકે ઓળખાવ્યા હતા.

તાં ૨-૧૦-૨૦

મીં બીનીંગનું વધુ બાપણ.

શરૂઆતમાં મીં બીનીંગે “ Sacrilege ” શબ્દ વીશે બોલતાં જણાવ્યું કે, એ બાબતમાં મુલ્કાંજીના બે દરજ્જા છે, એક તો ખાનગી અને બીજો મુલ્કાંજી તરીકેનો છે. તેમની સામે ફરીયાદ કરવી તે અને કોર્ટમાં બોલાવવા એ દાકદી વોહરાઝોની નજરે ધણા ગંભીર સવાલ અને મુલ્કાંજીને અભદ્રારવા જેવું છે.

નામદાર જજ-કાયદાની નજરમાં મુલ્કાંજી સરખા છે, દાવતતા.

ફંડનો કારોબાર તેઓ ગમે એવી રીતે કરે એ માટે કાયદો કાં નહીં તેમને પુછે ? કોઇ માણસ ચોક્કસ નેમથી નાણાં આપે તેનો ઉપયોગ તો તેની મરજી મુજબ થવો જોઇએ.

મી० ખીનીંગ—કોમની નજરે જોવું જોઇએ.

નામદાર જન—Sacrilegious અભડાવવાનો શબ્દ ધણો સખત મને લાગે છે. તમે શાહદતો લાવો. સને ૧૯૧૯ ના વર્ષને કાયદાસર ઠરાવનારો એક્ટ જુવો.

મી० ખીનીંગ—ગઇ કાલે તકરાર વેળાએ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે મેનેજરો ત્રસ્ટી છે તે બાબતમાં હું ખોલવા માગું છું.

નામદાર જન—એ બાબતમાં ૧૯૨૦ નો ૧૪ મો કાયદો લાગુ પડે છે.

મી० ખીનીંગ—કોમની લાગણી કેવી છે તે જોવું જોઇએ છે, વર્ષનો કાયદો આ ધલાકાને લાગુ પડતો નથી. તે આખા હીંદ માટે છે તેની ૬૩ મી કલમ ખાસ કરીને હું કહું છું તે મુજબ લાગુ પડતી નથી.

નામદાર જન—એ કલમ તદ્દન જુદીજ છે એમ હું સમજું છું. પણ એ કાયદો આખા હીંદમાં લાગુ પડી શકે છે અને એની શાહદતો હીંદની દરેક કોરટમાં ટાંકવામાં આવે છે.

મી० ખીનીંગ—વોહરાની મસજીદને એ કલમ લાગુ પડી શકે નહીં.

નામદાર જન—ત્રસ્ટી અથવા મેનેજરની બાબત છે તો તે વોહરા કોમને કેમ નહીં લાગુ પડે તે હું જોઇ શકતો નથી. આ કાયદો જો અમલમાં નહીં મુકાય તો પછી મસજીદ જેવા ધરમ ખાતાને રક્ષણ કેમ મળે ?

મીં બીનીંગ—હું કહું છું કે મોહમેદન લો દાકદી વેહરને નથી લાગુ પડતો.

નામદાર જજ—જો કાઉન્સિલો એવા Sweeping statement થી નહીં સમજ પડે એવો બચાવ લાવે તો કોર્ટમાં તે પુરવાર કરવા જોઈએ છે, અને હું તે માટે જ બેઠો છું.

મીં બીનીંગ—મુલાંજીને કોમના આસામીઓ કેવી રીતે અને કેવી નજરે જુવે છે તે હું મોટેથી કહેવા કરતાં સાક્ષીથી પુરવાર કરીશ. મને સામી પક્ષ તરફથી ધરમની કિતાબોની ફરારની દીપ હજી મળી નથી.

નામદાર જજ—તમે એડ. જેનરલની પાસે મહીનો ઉપર ચલા બેસો છો તો શું હજી તમે એ બાબત જાણી શક્યા નથી ?

મીં બીનીંગ—કોમની લાગણી શું છે તે જોવાનું છે.

નામદાર જજ—એજ બાબત તમે વચે લાવવા કરો છો અને વારંવાર બોલ્યા કરો છો ? તમે કામદાની શાહદતો રજૂ કરતા નથી.

મીં બીનીંગ—ધરમની કિતાબોની શાહદતો વીશે હવે હું બોલીશ.

એડ-જેન—અમે એ બાબતમાં શું કરવું તે વિષે કંઈ પણ ઠરાવ ઉપર આવવા નથી.

મીં બીનીંગ—મુલાંજી નાણાં જે લોકો નાંખે છે તે લોકોની માન્યતા જોવી જોઈએ છે. મુલાંજી દરેક રકમ ગમે એવી રીતે ખર્ચવાનો અધિકાર ધરાવે છે. અત્રે મીં બીનીંગે halabary રી-પોર્ટમાંથી કામદાની શાહદતો ટાંકી બતાવી હતી, જે બાદ બીજી

એક શાહદત ટાંકતાં નામદાર જજે જણાવ્યું કે અતરે ચોક્કસ રીતે નાણાં ખરચવાનું જણાવવામાં આવ્યું છે, તો તેને તમારા મુકદ્દમા સાથે કેવી રીતે સરખાવશો ? હું કંઈપણ મળતાપણું જોતો નથી.

મી० બીનીંગ—આ મુકદ્દમામાં એવું દેખાડવામાં આવ્યું હતું કે એટરની જેનરલની સત્તામાં તે આવી શકે નહીં.

નામદાર—જજ—એટરની જેનરલ આ કેસમાં પોતાના હક્કો અને સત્તા ધણી સારી રીતે દર્શાવે છે.

મી० બીનીંગ—હવે મહત્તા મુકદ્દમા વીશે હું બોલીશ, મારા મુકદ્દમા સાથે તે સરખાવી શકાયજ નહીં. આચાર્યની સ્થિતિ મારા કુલ કરતાં તદ્દન જુદીજ છે. તેમજ આ મુકદ્દમાની વીગતો તે મુકદ્દમા કરતાં જુદીજ છે.

નામદાર જજ—પ્રીવી કાઉન્સિલના ચુકાદા મુજબ જો કે મહત્તી બાબતો ઈંગ્લંડના ધરમખાતા કરતાં જુદી છે, તો પણ તેમાં ફરાવવામાં આવ્યું છે કે એક કોમના હિતને ખાતર ત્રસ્ટ થવું જોઈએ છે.

મી० બીનીંગ—આ કેસમાં જે ચુકાદો આવ્યો છે અને તેની તકરારો જો છુટીછુટી વાંચી જણાવીશ તો તમે નામદાર જોશો કે તે મારા મુકદ્દમાને લાગુ પડી શકે નહીં. અત્રે મી० બીનીંગે ઉપદ્રા મુકદ્દમાની વીગતો વાંચી સંભળાવી હતી.

ધરેલામી કોમના કાયદા દાઉદી વોહરાને લાગુ પડતા નથી.

મી० બીનીંગે એ બાદ જણાવ્યું કે મોહમેદનના કાયદા દાઉદી વોહરાને લાગુ પડી શકતા નથી.

નામદાર જજ... ઈંગ્લંડમાં ધરમખાતાના કાયદાઓ છતાં ત્યાં ધણી ધરમખાતાઓ એ કાયદામાંથી છટકી શકતાં નથી.

ટેલીફોન નં. ૨૬૩૬

ટેલી. એડ્રેસ:-“CHOONIA”

મુંબાઈ.

દાઉદભાઈ નુરભાઈ

ચુનીયા.

એન્જનીયર અને કંટ્રાક્ટર મીલ, છન,

પ્રેસ, સ્ટોર્સ સપ્લાયર. સર્વે જાતની

નવી અને સેકન્ડ હેન્ડ મશીનરી

વેચનાર તથા લેનાર.

કે. કમાટીગરા, નં. ૬૬. શુખલાજી રટ્ટીટ,

વહોરાઓના દાઉદી બાગની બાબુમાં. પોષ્ટ નં. ૮

મુંબાઈ.

મીં બીનીંગ...હું ખુલ્લે ખુલ્લું કહીશ કે આ કાયદો અમેને લાગુ પડતો નથી. જો કે ધરમખાતાં એ મુકદમામાં જણાવ્યા જેવાં છે તે હું કયુલ કરું છું.

અત્રે આ કેસના સંબંધમાં ઉરસ અને ખાણના દંડ વીશે નામદાર જજે ખુલાસો પુછતાં મીં બીનીંગે જણાવ્યું હતું કે દાખલા તરીકે હું કોઈ ખાતાને સખાવત તરીકે નાણાં આપું અને એમજે માનું કે તેનો આગલા કાળથી જેમ ઉપયોગ થતો આવેલો છે તેમ થશે પછી તે નાણાંનો મુદ્દાજી વહીવટ કરે છે એમ સમજીને તેનેક કેવો ઉપયોગ થાય છે તે જણવાની હું દરકાર કરતો નથી.

નામદાર જજ...“ સલામી ” દાવતમાં ગણાય કે ?

મીં બીનીંગ...તે દાવતમાં ગણાતી નથી.

નામદાર જજ...કાં નહી, કોઈ માણસ મેટ્ટી રકમે આપતક હોય અને તે ત્યારે મુદ્દાજીની ખાનગી રકમ થાય છે કે ?

મીં બીનીંગ...સલામી ઉપર ધારા સંબંધી કે બીજે કંઈથી આકોશ નથી મુદ્દાજી પોતાને ગમે એવી રીતે ધારમીક કે ખાનગી બાબતમાં ઉપયોગ કરે.

નામદાર જજ...ત્યારે પીરોને માટેનાં નાણાં કેવી રીતે ખરચાય ?

મીં બીનીંગ...તે આપનાર સખાવત સમજીને આપે છે પણ એમ માને છે કે આ નાણાંનો મુદ્દાજી પોતે ગમે તેવી રીતે ઉપયોગ કરે. એમ સમજે કે ચંદામાઈને પીર ઠરાવવામાં પણ આવ્યા તો અમારી સ્થીતી બીજા મુકદમાથી જુદીજ છે. અત્રે મુદ્દાજીની કેવી સત્તા અને દરજ્જો છે તે જોવાનું છે.

મસજીદ બાબત મુદ્દલાજીની સત્તા.

તે હું જણાવીશ.

મુઘાંજીની રજ વગર મસજીદ ખોલી શકાય નહીં.

મુઘાંજીના પ્રતીનીધી પઢાવે ત્યારેજ જાહેર નીમાજ ત્યાં થઈ શકે.

મુઘાંજી જો તેમને વાજખી લાગે ત્યારે મસજીદ વપરાતી બંધ કરે.

દાઉદી વોહરા માટેજ મસજીદનો ઉપયોગ થાય.

એ બાબતમાં હું કહીશ કે મસજીદનાં સંવળા અમલદારોને મુલ્લાંજીજ નેમી શકે છે. જો મસજીદના બાબમાં કોઈ ચોજના ઉભી થાય તો એ મસજીદ મુલ્લાંજીની સત્તામાં કેવી રીતે રહી શકે ?

નામદાર જજ—એક સાધારણ મસજીદમાં કોઈખી નીમાજ કરવા જઈ શકે અને તે ધરમના કામ માટેજ વપરાય છે તે કોઈથી કદીખી બંધ રાખી શકાય છે કે ?

મી૦ બીનીંગ—આ મસજીદ ફક્ત દાઉદી વોહરા માટેજ છે, પણ જો મુલ્લાંજી સાહેબ ફક્ત એટલુંજ કહે કે અમુક મસજીદમાં નીમાજ કરવી નહીં તો કોઈખી ત્યાં નીમાજ કરવા જાય નહીં એવો વોહરાઓનો એતેકાદ છે. કોઈનેખી ત્યાં નીમાજ કરતા અટકાવવા કરતાં જો મુલ્લાંજી પોતાના આગીલને ત્યાં જતા અટકાવે તો કોઈખી નીમાજ ત્યાં થાયજ નહીં.

મલ્લાની ભેટ વીશે બોલતાં મી૦ બીનીંગે કહ્યું કે જો મુલ્લાંજીની સત્તા ગણા ઉપર હોય નહીં તો દાઉદી વોહરાઓ કદી તેમાં પહોંચા નાંખે નહીં.

ગણાના તરફની નેમ ખાણું આપવાની મસજીદ નીમાવવાની અને ઉરસ બરવાની છે, અને મુઘાંજીને તે ઉપર કંઈખી અખત્યાર નથી, એમ સામી પક્ષ તરફથી જણાવવામાં આવ્યું છે અને પાછલથી ઉમેરવામાં આવ્યું છે કે, તે ઉપરાંત મુઘાંજી વાજખી મણે એવું

શરીરત પ્રમાણેનું ધરમખાતું સ્થાપે પણ વોહરાઓના મુદ્દાંજી તરફના ઝોતેકાદ તરફ જોતાં તેમ બનશે નહીં.

બદરી મહાલ બાબતમાં તેના બાડાં અને આવકમાંથી સામી પક્ષ તરફથી હીસ્સો માંગવામાં આવે છે, પણ હું અત્રે કહી શકતો નથી કે મુદ્દાંજીએ બદરીમહાલ પાછળ પોતાની ખાનગી પુંજીમાંથી કેટલાં નાણાં ખર્ચ્યાં છે.

મુદ્દાંજીએ હીસાબ આપવાની બાબત ઉપર બોલતાં મીં બી-નીંગે જણાવ્યું હતું કે આ કેસમાં વીશ્વાસઘાત થયો નથી. કોઇ હીસાબની માગણી કીધી તથા કોઇ ધરમ ખાતાનો લાભ કે હીસ્સા મેલવવાની માગણી કીધી નથી.

ચાંદાબાઇને પીર તરીકે પુરવાર કરવામાં આવ્યા નથી, તેથી આ મુકદ્દમાનો આધાર પડી ભાગે છે, કારણ કે આ ધરમખાતું તરત છે એમ પુરવાર થતું નથી.

કબર કોણની મિલકત ગણાય.

નામદાર જજ—કબરની મિલકતના હકદાર ત્યારે કોણ ?

મીં બીનીંગ ઇસલામી શરીયત પ્રમાણે ખુદાની હકુમતમાં તે છે, અને તે રીતે જોતાં ઇમામોના પ્રતીનીધી તરીકે મુદ્દાંજી એ મિલકતના હકદાર છે. મુ'અઝિના કોઇથી ઘેરમાં દાઉદી વોહરાની કબર કરવા દેવામાં આવતી નથી અને અગર તેમ કરવા દેવામાં આવે તે પણ મુદ્દાંજીની તેની મંજૂરી આપવાની અને તે ઉપર અખત્યાર ઘરાવવાની સત્તા છે.

અત્રેના ચરનીરોડના કબ્રસ્તાન ઉપર પણ મુદ્દાંજી આંકોશ ધરાવે છે. સર આદમજી પીરબાઇનું નારીએલવાડીનું કબ્રસ્તાન મ્યુની-સીપાલીટી તરફથી ચરનીરોડ ઉપર બોલવામાં આવ્યું છે, તેને

વહીવટ એક કમીટી હસ્તક ચાલે છે તે છતાં મુદ્દાંજીને તેના વહીવટ ની વચ્ચે આવવાનો હક છે (આ બાબત એ કબ્જસ્તાનના કાયદા કાનુનો જોવાથી માલમ પડશે.)

મુદ્દાંજી સખાવત માટે નાણાં લે પણ સખાવત તરીકે જોઈએ તો આપે નહીં.

ધરમખાતાની બાબત ઉપર તકરાર ચાલતાં મી० બીનીંગે જણાવ્યું કે વોહરા કોમ જો કે પોતાના ધરમના વડાને ખ્રીસ્તીઓના “પોપ” બરાબર ગણે છે, તો પણ હું કહીશ કે એ કોમના વીચારો હાલના જમાનાને અનુસરતા અને “પોપ” ને માનનારાઓના જેવા સુધરેલ નથી.

નામદાર જજ-પોપને જેમી કાંઈ નાણાં મળે છે. તે ધરમખાતા અને સખાવત માટેજ મલે છે. તો મુદ્દાંજી કાં નહીં તેમના જેવાજ જોખમદાર ગણાય ?

મી० બીનીંગ-મુદ્દાંજીની ત્યારે હું “પોપ” સાથે સરખામણી કરતો નથી. મુદ્દાંજી સખાવતની નેમના નાણા લઈ શકે પણ સખાવત તરીકેજ તેઓ ખરચવાને આપે નહીં.

મી० તારાપોરવાળા તરફથી રજુ થયેલો ખયાવ.

મી० તારાપોરવાળાએ બીજા પ્રતીવાદી તરફથી અત્રે જણાવ્યું કે હું મારા કુલ તરફથી બોલતાં જણાવીશ કે, મારા કુલ એક બેનીફી શીઅરી હોવાથી અમારી સ્થિતિ જુદી છે. મારા કુલ હાલના મુકદ્દમાના કાંઈ તરફી નથી.

નામદાર જજ-એ બાબતમાં છુટી છુટી તકરાર લાવવાની જરૂર શું છે. ?

મી० તારાપોરવાળા-કોમના એક પ્રતીનીધી તરીકે મને

ખોલવાનો અને ખોલાસો કરવાનો હક છે. બીજા પ્રતીવાદી તરીકે હું અત્રે હાજર છું મેં પોતે મસજીદમાં મારો ખાનગી ક્ષણો આપ્યો છે. મારે અત્રે જણાવવું જોઈએ કે મુશ્તાજના હુકમ હેઠળ મેં સવળો વહીવટ કરીધો છે.

જ્યારે ખરચનો સવાલ આવે ત્યારે તમારે તે ધ્યાન ઉપર લેવાનું છે. અમે મુશ્તાજના હુકમ હેઠળ કામ કરતા હતા અને ખાલી ત્રસ્ટી (trustee) ગણાતા. મને ગણના નહીં અને મસજીદનો અખત્યાર કંતાનવાળાના મરણ પછી ૧૯૦૧ માં મળ્યો હતો, તે વખતે એ મીલકત “ દારૂ ધમારત ” તરીકે ઓળખાતી હતી, અને તેના થોડા ભાગમાં એક મસજીદ હતી, જે મુશ્તાજના હુકમથી ખોલવામાં આવી હતી. અત્રેના આમીલ આખી મુંબઇની સામાન્ય દારૂ તનો વહીવટ ચલાવતા હતા, મસજીદની ધમારતમાં પાછળથી ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હતો.

નામદાર જજ—બીજી જમીન તેમાં પાછળથી ઉમેરવામાં આવી હતી.

મીંતારાપોરવાળા—હા, નામદાર ૧૯૬ ચોરસવાર જમીન તેમાં ઉમેરવામાં આવી હતી. એ જમીનનું વકર આ મસજીદમાં વધારો કરવા નહીં કરવામાં આવ્યું હતું.

નામદાર જજ—તમારી પાસે એનો પલાન છે કે ?

મીં તારાપોરવાળા—હું બપોરના તે રજુ કરી ચકીશ, ઉરસ અને ખાણ વગેરેની દેખરેખ હું આમીલના હુકમ હેઠળ કરું છું. અને ખરચનો હીસાબ રાખું છું. આ મસીદની અસલ જમીન કેમ મેળવવામાં આવી તેની કંઈ સાહદત અમારી પાસે નથી પણ તેના નામ ઉપરથી તે મુશ્તાજની દેવડી તરીકે ઓળખાતી હતી.

સારો માલ અને મધ્યમ દામ.

અનુભવ અને જાતમહેનત.

જાત મહેનત એ કીમીયો છે. દરેક વેપાર જાત
મહેનતની પુર્ણ જખરેખ નીચે જ સારો થાય
છે. વારનીસના દરેક જાતનો તથા મેકરનો
જથાખંડ માલ રાખીએ છીએ. એક
વખત ખાત્રી કરવા લલામણ છે.

એચ. મહંમદભાઈની કુંપની.

નાગદેવી સ્ટ્રીટ નં. ૨૨૪ મુંબાઈ.
વરવાળાઓ તથા કંદ્રાકટરોએ તેલ વારનીસ
માટે ખીજી દુકાને તપાસ કરતાં પહેલાં
એક વખત અહિં પુછી જોવા
મહેરખાની કરવી.

ધસલામી શરીર અત પ્રમાણે મસજીદની બાંધગી પદવાની જગ્યામાં કોઈ કબર રાખી શકાતી નથી કબર માટે એક ચોક્કસ હોડીને બીજી તરફ મસજીદ બાંધવી પડી હતી. ધસલામી રીવાજ પ્રમાણે કોઈબધી કબર ઉપર આડો મુકબેસે હોવો જોઈએ તે મુજબ અતરે પણ આ મુકબેસે પહેલો ધણો આડો હતો પણ પાછળથી ૧૯૧૦ ના સાલમાં ત્યાં વધુ રચના કરવામાં આવી હતી. ચાંદાભાઈ કયા સાલમાં ગુજર પામ્યા તે કોઈ ચોક્કસ જાણતું નથી.

નામદાર જજ-કાં નહી ચાંદાભાઈ ગુજર પામ્યા તેની આગમજ ત્યાં મસજીદ વળુદ હોય અને એ મસજીદની ઇમારત કે તેને લગતા ઓટલા ઉપર ચાંદાભાઈની કબર કરવામાં આવી હોય ?

મી० તારાપોરવાળા-ચાંદાભાઈને કંઈ ખાનગી મકાનમાં દફનાવવામાં આવ્યા ન હોય એવું મનાય છે.

નામદાર જજ—જસટીસ મેકલાઈડ હજુર એક મુકદ્દમામાં એવું દેખાડવામાં આવ્યું હતું કે એક માણસની કબર ખુંખાવના એક ખાનગી ઘેરમાં ખનાવવામાં આવી હતી. (નામદાર જજે અતરે મુકદ્દમે વાંચી સંભળાવ્યો હતો.)

ચાંદાભાઈ માટે પાછળથી વધતું ગયેલું ઇમાન.

મી० તારાપોરવાળા—મસજીદ પેહલી હતી કે કબર પેહલી હતી તે કહી શકાતું નથી. પણ દરેક વોહરાને દફનાવવા માટે જેમ મુઝાં જીની રજા જોઈએ છે તેમ ચાંદાભાઈને અત્રે દફનાવવા તે વેળાએ મુદ્દત્તજીની રજા લીધેલી હોવી જોઈએ ૧૮૮૧ ના સાલથી અમે હીસાબો રાખતા હતા ગદ્દવાનાં નણાં જે રીતે વધી ગયા તે જોતાં જણાય છે કે ચાંદાભાઈ માટે પાછળથી ઇમાન વધતું ગયું હતું.

નામદાર જન્ન-તેમ જાણી શે કે તે વેળાએ લોકો વધારે અમલ હતા. જેથી તેઓ કાં નહી વધારે એતેકાદ રાખતા હોય ? વળી તે વખતે હાલના જેવી નાણાંની રેલ છેલ ન હતી તેથી ભેટ પણ લઈ ન જીવી ધરતા હોય ?

મી० તારાપોરવાળા—આગલા વખતમાં દાકદી વોહરાઓની મોટી વસ્તી સુરતમાં હતી તેથી ચાંદાબાઈની કબર માટે લોકોમાં કંઈ ઝાઝી વીખ્યાતી ન હોય. ૧૮૭૧ અને તે આશરેના અમલ પછી એ વીખ્યાતી વધતી ગઈ છે. આગલા વખતમાં મુંબઈમાં કોકણી અને દખણી મુસલમાનો વધારે હતા, પણ તેઓ કંઈ ઝાઝા આપ્યાદ ન હતા, છતાં કબર ઉપર માનતા લેવાનો તેઓમાં રીવાજ હતો, જે રીવાજની અંતે વોહરાઓએ આવતાં તેની નકલ કરીને ચાંદાબાઈ માટે વસીલો લેવાનું સાધારણ થઈ પડ્યું હોય. એ બાદ મી० તારાપોરવાળાએ ગલ્લાના હીસાબમાંથી રકમ ટાંકીને તેમાં કેટલો વધારો થવા પામ્યો હતો તે દેખાડ્યું હતું.

ચાંદાબાઈને આ જગ્યા ઉપર દાટવામાં આવ્યા તેથી એઓ પાક હતા એમ અમે કેહતા નથી, પણ પાછળથી એ માન્યતા લોકોમાં ફેલી થવા પામી હતી. અસલમાં ધણા નાના પાયા ઉપર ખાણ અને ઉરસ થતા હોય અને જે કોઈ થોડાં ત્યાં હાજર હોય તેઓ ખાણ વગેરેના ખર્ચ ભોગવતા હોય. સંવત ૧૮૩૦ નો મસજદ અને કબરનો હીસાબ બેતાં ઉરસ વગેરેના ૪૬માં ખર્ચ કરતાં કેટલીક ઘટ આવી હતી, જે ગલ્લામાંથી પુરવામાં આવી હતી એમ તેમાં જણાવ્યું છે.

અંતે દીશીન માટે કોરટ મુલતવી રહી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

મીં તારાપોરવાળાએ એ બાદ જણાવ્યું કે ઉરસ વીશે મેં જણાવ્યું છે તે બાબતની જુઝાની હું અત્રે રજુ કરીશ. મસજીદના બાબમાં આમીન વગેરેનો ખરચ, દાવત ૫૩માંથી અપાય છે. અત્રે મીં તારાપોરવાળાએ કોરટમાં રજુ કરવામાં આવેલી એકઝીપીટીમાંથી જુદા જુદા સાલનો હીસાબ રજુ કરીને આંકડા ટાંકી બતલવ્યા બાદ જણાવ્યું કે શરૂઆતમાં મસજીદનો ખરચ ગલ્લામાંથી થતો ન હતો. લોકો જેમ જેમ વસીલો લેવા લાગ્યા તેમ તેમ તેમની માનત પાર પડવાથી તેની શુક્રગુજરીમાં ગલ્લામાં નાણાં નાંખવા લાગ્યા. હું કહીશ કે ચાંદાબાઈને માટે નાણાં આપવામાં આવતાં ન હતાં પણ લોકો તે ભેટ પોતાના આત્માના શાયદા માટે છે એવું માનીને ભેટ ધરતા અને તે ભેટ કયા ધરમ ખાતામાં ખરચવી તેનો સહેજ પણ ખ્યાલ કરતા નહીં.

“વકફ” અને “સદકા” વચ્ચે ફરક.

મોહમ્મદન લોક પ્રમાણે અત્રે હું જે મુકદ્દમો ટાંકું છું તે ઉપરથી “વકફ” અને “સદકા” વચ્ચેનો ફરક હું હવે કહીશ.

કોઈ જંગમ મીલકતનું વકફ થઈ શકે નહીં પણ તે સદકા તરીકે અપાય છે, અને તેમ થતાં તેવી મીલકતને ધારમીક રૂપ મળે છે જ્યારે આવી કોઈ કબરો ઉપર કંઈ ભેટ ધરવામાં આવે ત્યારે તે ધારમીક નેમની હોવાથી ભેટનો શું ઉપયોગ કરવામાં આવે તેની કોઈ દરકાર કરતાં નથી, અને મુલ્કાંજી તેનો કેવો ઉપયોગ કરે છે તે તેઓ જોવા માગતા નથી.

નામદાર જજ—આ ભેટ ધારમીક નેમથી અને સખાવતમાં

અપાતી હોવાથી તે “સદકા” માં ગણાય કે ? અને તેને ત્રસ્ટ કં નહીં ગણવામાં આવે ?

મીં તારાપોરવાળા-સદકામાં તે ગણાય એ ખરૂં પણ તે ત્રસ્ટ ગણાય નહીં. અત્રે મીં તારાપોરવાળાએ મોહમેદન લોમાંથી સાહદત ટાંકીને જણાવ્યું કે, સદકાની બક્ષેસ ખુદાના નામ ઉપર હોવાથી તેનો ખુદા તરફના સીવાય ખીજે કોઈ પણ રીતનો બદલો મેળવવાની આશા રાખવામાં આવતી નથી. એ જાતની બક્ષેસ ધરમ ખાતે જ આપી દેવાની નેમ છે. ખીજામાં તે બક્ષેસ “વકફ” તરીકે ચોક્કસ નેમ રાખીને આપવામાં આવે છે.

અત્રે રહુ થએલા સાક્ષીઓ આંદાબાઇની કબરની બાબતમાં ધડીમાં જણાવે છે કે તે બેટ કબર માટે છે, તો ધડીમાં જણાવે છે કે મસજીદ માટે છે. છતાં પણ દરેક જણ જાણે છે કે મુઘાંજી એ બેટ રાખી શકે છે, મીં જસ્ટીસ પુડરોઇના કલકત્તાની હાઇ કોર્ટના એક ચુકાદામાં જણાવવામાં આવે છે કે, વકફને સદકામાં ફેરવી નાખી શકાય, પણ સદકાને વકફ તરીકે ગણાય નહીં. દાઉદી વોહર સદકા તરીકે જે આપે છે તે ખુદાના નામે આપે છે પણ તેના ત્રસ્ટની જરૂર નથી. હીંદુ મંદીરની બેટ તેવી રીતે લેખાતી નથી.

નામદાર જજ-હીંદુ મંદિરમાં જે બેટો મુસ્લીમો અરપણ કરવામાં આવે છે તે ત્યારે કેવી કહેવાય ?

મીં તારાપોરવાળા-હીંદુ મુસ્લીમો જે બેટ અરપણ કરવામાં આવે છે તે સદકામાં આવી શકે નહીં.

અત્રે મીં તારાપોરવાળાએ હીંદુ તેમજ ખીજા કોમની એવી જાતની માન્યતાનાં સુકદમા ટાંકી બતાવ્યા હતા. હીંદુ ધરમ પ્રમાણે

એક વખતે સુરતી અપવીન થાય, તો કદીથી વપરાતી નથી તેના મં-
દીરમાં પણ તેમજ બન્યું છે.

પારસીઓ આતિશ પરસ્ત છે કે ?

પ્રુદ પારસી કોમમાં પણ કેટલાકો આતિશને પ્રુદ તરીકે
પૂજે છે, જ્યારે કેટલાકો પ્રુદના કેબલા તરીકે ફક્ત મણે છે. આવા
સત્તાસો ધરમ શાસ્ત્રોની બાબતના છે એટલે તે ઉપર અત્રે ઝાઝું
બોલાવું નથી.

દાઉદી વોહરાની નજરે મુશ્કાંજી ધમામના પ્રતીનીધી જેવા અને
“ દાધ ઉલ મુલતક ” છે અને કેટલાકો તો એવું માને છે કે મુશ્કાં-
જી સાહેબની બરકતને સખમે હાલના વખતની આબાદી છે, તો તેવક
વોહરાઓ ભેટ ધરે ત્યારે ફક્ત મુશ્કાંજીનો વીચાર કરીને તે આપે છે,
અને જાણે છે કે મુશ્કાંજી તેનો ગમે એવો ઉપયોગ કરી શકશે. જેવી
ભેટ ધરી કે તેનો બદલો મળેલો તેઓ સમજે છે, પછી તે ભેટ-
નો ગમે એવો ઉપયોગ થાય તે તેઓ જેવા માગતા નથી.

નામદાર જજ-પ્રીસ્તી ધરમ ખાતાંઓ જેતાં કોઈ પાદરીને
કંઈ ભેટ ધરવામાં આવે છે ત્યારે તેનો જો ભેટ આપનારની નેમ
મુજબ ઉપયોગ થતો નથી તો કાયદો તેમને પુછી શકે છે, તો કાં
નહીં આ બાબત કાયદાના અમલમાં આવે ?

શી૦ તારાપોરવાળા—જો તેવી રીતે આપનામાં આવે છે તો
નાણાં આપનારની ચોક્કસ નેમ હોય છે એ ખરું, પણ ચાંદાબાધની
કબરની ભેટ ધરનારા ફક્ત તેઓ ધરમ કરે છે એટલુંજ જાણીને ભેટ
આપે છે, તેનો બદલો તેઓ પોતાના આત્માના બાબમાં મેળવશે
એટલુંજ તેઓ જાણે છે, અને આ ભેટનું શું થશે તે જાણવાની
તેઓ દરકાર કરતાં નથી.

મુઘાંજના “ દાઢ ” તરીકેના અમલથી ચાંદલાધને
મળેલી “ નળત. ”

પ્રુદ મુઘાંજ દાઢ તરીકે જે અમલ ચલાવે છે તે કારણે ચાંદ
લાધને “ નળત ” મળી છે, એમ વોહરાઓ માને છે.

શરીરઅત પ્રમાણે વ્યાજ લેવાય કે ?

મી० તારાપોરવાળાએ જણાવ્યું કે, કલકતાવાલો જસ્ટીસ પુ.
રોક્ષવાલો છેલ્લો ચુકાદો જાણવાનેમ છે. ઉપલો ચુકાદો વંચાતાં મી
તારાપોરવાળાએ જણાવ્યું હતું કે ઇસ્લામીઓથી વ્યાજ લેવાય નહી
નામદાર જજ-તમારા પ્રુદ મુઘાંજ સાખના હીસાખમાં વ્યા
હિધારવામાં આવ્યું છે.

મી० તારાપોરવાળા-અમે વ્યાજ લીધું છે એમ કપ્પલ કરીશ
જો કે તે “ બે-શરઅ ” છે, અને ધરમની રીતે ના-રવા છે તો પા
અમે તે બાબતમાં વેપારી નજરે અને વહેવાર નજરે જોયું છે. ન
કે છેવટના રૂ. ૭૫ લાખના હીસાખમાં અમે વ્યાજ ગણ્યું નથી. રી
વાજ પ્રમાણે હીંદમાં ઘણે ઠેકાણે વ્યાજ ગણવામાં આવે છે. અ
વેપાર વેહવારમાં તે વસુલ પણ કરવામાં આવે છે, પણ શરીરઅ
પ્રમાણે તે ના-રવા છે.

એ બાદ મી० તારાપોરવાળાએ કલકતા અને મુંબઈના રે
રીપોર્ટમાંથી જુદી જુદી સાહતો ટાંકતાં જણાવ્યું કે જો કે અ
ચુકદમા સુત્રી કોમને લગતા છે. તો પણ ઇસ્લામી કાયદા પ્રમાણે
શીઆ કોમને પણ તે લાગુ પડે છે.

નામદાર જજ-પ્રુદાના હાથમાં નાણાં કેમ અપાય ? પ્રુદા
તો મીલકત અરપણ કરી શકાય ? છેલ્લા વકફ એકટ પ્રમાણે તે
સમજી શકાતું નથી.

મીં તારાપોરવાળા-એ ખઈ છે નામદાર,પણ કેટલીક બાબતો રીવાજ તરીકે માન્ય રાખવામાં આવે છે, જે કે ધરમ પ્રમાણે લેવાલી શકે નહીં.

એ બાદ મીં તારાપોરવાળાએ ૧૯૦૦ ના સાલના અલાહા-બાદ લો રીપોર્ટમાંથી સાહદત ટાંકી બતાવી હતી, જેમ કરતાં તેઓએ જણાવ્યું કે વઢનો કાયદો સખળા પ્રાંતમાં લાગુ પડી શકતો નથી.

એડ-જેન-જે હીંદમાં કોઈ પ્રાંતમાં વઢનો ખાસ કાયદો નહીં હોય તો પછી તેને “ વઢ એક્ટ ” લાગુ પડે એમ પ્રીવી કાઉન્સિલના ચુકાદામાં પણ કબુલ કરવામાં આવ્યું છે.

મીં તારાપોરવાલા-હવે એ નાણાં ખરચનારના બાબમાં હું કહીશ કે જ્યારે કોઈ સીધા પુરાવા દેખાડવામાં આવતા નથી ત્યારે એવું માની લેવામાં આવે છે કે અસલ નેમ મુજબ નાણાં ખરચવા-માં આવતા નથી.

એ બાદ મીં તારાપોરવાળાએ એ બાબતનો ખોલાસો આપતાં કોરટનું કામ સોમવાર ઉપર મુલતવી રાખવામાં આવ્યું હતું.

તાં ૪-૧૦-૨૦

મીં તારાપોરવાલા તરફની વધુ ફલીલ.

મીં તારાપોરવાલાએ શરૂઆતમાં જણાવ્યું કે ૧૮૭૨ થી ૧૮૯૦ સુધીના કંતાનવાલાના હિસાબમાં ઉપલી મસજીદને ચાંદામા-ઈની મસજીદ તરીકે કદીખી લખવામાં આવી નથી, તે વેળાએ તેને કોટની મસજીદ તરીકે જણાવવામાં આવી હતી. કંતાનવાલાએ એ પછી આમીલને હિસાબ આપ્યો હતો, જે પછી અમારા કુલના

હાથમાં તે આવ્યો હતો. મુસ્લાંજીની રજાથી તે કારોબાર આમીલના હાથમાં આવ્યો હતો.

નામદાર જજ—આ બધી તકરાર અત્રે લાવવાની જરૂર શું છે?

મી० તારાપોરવાલા—હું અત્રે એટલું જ બતાવવા માગું છું કે અમારા કુલને એ હીસાબ મુસ્લાંજીના હુકમથી ચલાવા મળ્યો હતો. ડીડમાં જોતાં એ વીગતો માલમ પડશે. પહેલાં ડીડની વીગતો જોતાં હું અત્રે એટલું દેખાડવા માગું છું કે આ દાખલામાં ત્રસ્ટી જેવું નથી અને અમારા કુલને તે કેટલું લાગુ પડે છે.

નામદાર જજ—ચાંદાબાઇની મસજીદના મેનેજરોને ડીડમાં ત્રસ્ટી જણાવ્યા છે.

મી० તારાપોરવાલા—મેનેજરો ખરી રીતે તેઓ ગસ્તા ફંડના હતા, અને મસજીદ એ ફંડથી તદ્દન અલગ હતી, તેઓ મસજીદના મેનેજરો નહીં હતા.

નામદાર જજ—તેઓને ખુલી રીતે ડીડમાં મસજીદના અને ગધાના ત્રસ્ટી તરીકે જણાવ્યા છે.

મી० તારાપોરવાલા—મસજીદ માટે કંઈ પણ નીભાવ ફંડ ન હતું અને ડીડમાં આ શબ્દો મુસ્લાંજીના હુકમથી નાખવામાં આવ્યા ન હતા.

નામદાર જજ—આ ડીડમાં ત્યારે ત્રસ્ટી શબ્દો જો નાખવામાં આવ્યા હોય તો તે ધરમખાતાંના ત્રસ્ટી જેવા ગણાશે?

મી० તારાપોરવાલા—તમે મારી દલીલો સાંભળશો તો હું ખાત્રી કરી આપીશ કે સધળા વેળાએ ગસ્તાને બદલે મસજીદ મસજીદ શબ્દ વાપરવામાં આવ્યા છે. જો એજન્ટોએ એવી રીતે ચોતાને ઝોળખાવ્યા હોય તો તે એક જેનરલે પુરવાર કરવું જોઈએ

છે. મુદ્દાંજીના હુકમમાં તેઓ કામ બજાવતા હતા. ડીડમાં જે ચોક્કસ શબ્દો નોંખવામાં આવ્યા હોય તે તેનો અર્થ એવો થતો નથી કે ત્રસ્ટ જવું તેમ જાહેર કરવામાં આવ્યું છે. આ શબ્દોની ખુલ્લે ખુલ્લી મતલબ એ થાય છે કે તેઓ બીજાના હુકમથી કામ કરે છે. હવે એ મીલકત કેવી રીતે હાથ કરવામાં આવી તે બાબત હું હવે બોલીશ.

નામદાર જજે અને કેટલાક હિસાબ માટેની એક્ટ્રીનીટી માટે ત્રણ દલીલો સાંભળવાની ના પાડવાથી મી. તારાપોરવાલાને તે બાબત છોડી દેવી પડી હતી. એ બાદ ખત પત્રોની બાબત ઉપર આવતાં નવાજ તરફથી કરી આપવામાં આવેલા Conveyance બાબે મી. તારાપોરવાલાએ વીગતો રજુ કરી દીધી હતી. એ બાદ મોટાભાઈ મુદ્દાં ઇસાભાઈ તરફથી મુદ્દાંજીના નામ ઉપર કરી આપવામાં આવેલું બીજું ખત મી. તારાપોરવાલાએ વાંચતાં તેમાં ખુલ્લે ખુલ્લે ત્રસ્ટ (Trust) શબ્દ આવેલો હોવાથી નામદાર જજે જણાવ્યું કે હવે એ શબ્દની બાબત તમે શું કહેશો ?

મી. તારાપોરવાલાએ જણાવ્યું કે એડ. જેન. આ મુકદ્દમામાં બદરી મહાલમાં પુરેપુરો હિસ્સો માગે છે, જ્યારે ઓફીસિઅલ એસાઇની જણાવે છે એ બાબત એક નામદારને લગતી હોવાથી વકર થઈ શકે નહીં.

નામદાર જજ—એડ, જેનરલ કોષ્ટખી અભીપ્રાય ઉપર આવે તે સાથે આ કોર્ટને કામ નથી. આ કોર્ટ અને રજુ કરવામાં આવેલી વીગતો ઉપર ધ્યાન પહોંચાડશે.

મી. તારાપોરવાલા—એડ. જેનરલ જે દાવો કરે છે તે બેતાં બે તેમાં કંઈ સુધારો કરે તો હું તેમને અરધે રસ્તે મંજૂર તબાક

ઇ. એસ. માલાનીકું.

તપાસી જોશો.

બોડાને લગતા દરેક જાતના ચામડાના જાણીતા વેપારી.

ગાડીઓને લગતો દરેક જાતનો સામાન કિંદ્રાયત

ભાવે મળે છે.

ધરી, કમાન ચાક, ફાનસ ટપની લાકડી, પોલ બનાત

કુશીન લેધર વગેરે વગેરે.

એક વખત ખાત્રી કરવા લલામણ છે.

રખર ખરીદતાં પહેલાં

માલ મારે પુછી જોશો.

ચાલવામાં ટકાઉ અને વધારે દિવસ ચાલવામાં

પંકાયેલું છે.

નાળ છાપનું

અમારો આ બોડાની નાળનો રજીસ્ટર રખર દરેક ગા-

ડીઓવાળા મજબુત છે એમ કહે છે.

૩૬૫-૩૬૭

લીંડી બજાર, મુંબાઈ.

હું તેમના ક્યારે નામમાં સદ્ જણાવવામાં આવ્યું છે કે, નામદાને ઉપલા વક્ષ કરી આપનો કંઈ પણ હક ન હતો તે ઉપરથી જે અને ઉપલા દીદની લાંબાણ તવારીખ સમજાવવાની ફરજ પડી છે, જે ધરમ ખાતાના જેવું તમે નામદાર મારા મુકદમા માટે જુઓ તો પછી હું તે બાબતને ખુલાસો કરીશ.

બદરી મહાલની મીલકતની જગ્યા મેલવવાની રખાયલી કાળજી.

મુકાંજ એકલા નહી પણ આખી વોહરા કામ એ મીલકત દાવત તરીકે મેળવવાને ખંતી હતી. અને આ મીલકત ખીજઓના હાથમાં જતી અટકાવવાને મારા કુજોએ તે ખરીદી લીધી હતી. અને તે મુકાંજને અરપણ કરવાનાંજ ધરાદાથી તે ખરીદી હતી. કામનો વીચાર એવો હતો કે આ મસજીદના આગુબાગુની મીલકત કોઈ ખીજ કામના હાથમાં જવા દેવી નહી મસજીદ શરીથી બાંધવાનો એ પછી ધરાદો કરવામાં આવ્યો હતો અને છેવટે બદરી મહાલ બાંધવાનો એ પછી ધરાદો કરવામાં આવ્યો હતો. અને છેવટે બદરી મહાલ બાંધવાનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો. મુકાંજએ એ ઇમારતો બાંધવા માટે ગણાના ઇંડમાંથી નાણા લીધાં હતા. અમારા કુજોએ દાવત ઇંડમાંથી નાણા અપાવવાને બદલે દરેકે રૂ. ૫૦૦૦૦ એટલે રૂપીઆ ૧૦૦૦૦૦ નો ફાલો આપ્યો હતો. કાગણુ તેઓ તેમાં સવામનું કામ ગણતા હતા, રૂ ૨૦૦૦૦ ની ખીજ રકમ તેમના ચોપડામાં જણાવવા મુજબ ધરમાદા તરીકે આપવામાં આવી હતી તે પછી ખીજ રૂ ૨૦૦૦૦૦ આપવામાં આવ્યા (જે રકમ એડ૦ જેન. રૂ. ૩૦૦૦૦૦) ની છે એમ જણાવે છે.) મારા કુલ તુરત

નાદારો થવાથી આ આખી ચોજના પડી ભાગી હતી તેઓએ હુંડીઓ આપી હતી મુદ્દાંજીએ જો વક્ષને કમ્બુલખી કીધું હોય તો તેમાં જણાવવામાં આવ્યા મુજબના નાણા આપનામાં આવ્યા ન હતા. વક્ષના બાબતમાં તેની સગળી શરતો અનુસાર થવું જોઈએ છે.

નામદાર—જજ હાલમાં એ મીલકતના માલેક કોણ ગયાણ છે ?

મીં તારાપોરવાલા—હાલમાં મુદ્દાંજી તેના માલેક છે. કારણ આ મીલકતો મુદ્દાંજીના નામ ઉપર કરી આપવામાં આવી હતી. તે વખતે મારા કુલાના નામ ઉપર ધસાભાધ મોટાભાધ તરફથી વલટી લખત થવું જોઈતું હતું, કારણ તેઓએ નાણા ભર્યા નથી.

નામદાર જજ—તમે હુંડીઓ ટીધી હતી કે ની ?

મીં તારાપોરવાલા—હા પણ તે ભરવાઈ થઈ ન હતી.

નામદાર જજ—તેની સરતો અમલમાં નહી આવેલી હોવાથી તમે વલતુ કનવેચનસ માગો છોની ?

મીં તારાપોરવાલા—હા, નામદાર.

નામદાર જજ—તમેને મુદ્દાંજીએ પૂરેપૂરાં નાણાં આપી દીધાની ?

મીં તારાપોરવાલા હા, નામદાર, અમારા અને મુદ્દાંજી વચ્ચે કંઈ પણ ખતખતો થયાં નથી.

મીં તારાપોરવાલાએ એ પછી જણાવ્યું કે ખર માલેક મુદ્દાંજી છે, કારણ જેમાંથી કોઈખી પક્ષ પણ આ મીલકત મુદ્દાંજીના નામ ઉપર ચઢાવવાને બંધાયેલી હતી.

નામદાર જજ—મુદ્દાંજી કંઈ સત્તાને આધારે તેમ કરે મુદ્દાંજીને આ મીલકતો વક્ષ તરીકે ચોક્કસ સરતે આપવામાં આવી હતી.

મીં તારાપોરવાલા—વકફ તરીકે આપવામાં આવેલી મીલકત કંઈ જાહેર ધરમ ખતાની વ્યખ્યામાં આવતી નથી. વકફ એકટમાં charity શબ્દનો અર્થ અમે “ ધરમ ” કરશું. કેટલીક મીલકતોના બાબમાં “ વકફ ”ની વ્યાખ્યા જુદી જુદી કરવામાં આવેલી હોવાથી વકફ એકટ પસાર કરવો પડ્યો હતો મુસ્લાંજને આ મીલકત ખાનગી વપરાસ માટે મળી હતી.

નામદાર જજ—ઈંગ્લેન્ડ કાયદામાં એક પાદરીને એવી મીલકત મળી હતી, તે charity તરીકે ? રાખવામાં આવી હતી. હું અત્રે cancery નો એક મુકદ્દમો ટાંકીશ.

ખ્રીસ્તીની પાદરીની સત્તા સાથે મુસ્લાંજની ખતાની સરખામણી.

મીં તારાપોરવાલાએ ઉપલા મુકદ્દમા સાષ્ટ પોતાની તંદરૂથી દલીલો આપતાં જણાવ્યું કે મુસ્લાંજને એક ખ્રીસ્તી પાદરી ધરમ સંબંધી બાબત ઉપર સત્તા બોગવે છે જ્યારે મુસ્લાંજ તે સંસારી અને બીજા બાબતો ઉપર સત્તા ધરાવે છે.

નામદાર જજ—એક ખ્રીસ્તી મ? (convent) જે ધરમખાતું નહીં ગણાય એમ કાયદો કહેતો હોય તો એ મઠમાં રહેવાવાલાઓ મટના કામ ઉપરાંત સમજને કે હોસપીટલ કે બીજી જાહેર પ્રજાને લાભનું કામ બજાવે તો અલબત્ત ધરમખાતાની વ્યાખ્યાનાં આવે.

મીં તારાપોરવાલાં—દાઉદી વોહરાઓ પોતાનાં ધરમગુરને હમામના પ્રતીનીધી ગણે છે તેથી તેઓ ગમે એવી નેમથી નાણા આપે છે, તેમાં મુસ્લાંજની સત્તાનો તેઓ પહેલાં ખ્યાલ ધરાવે છે. હું અત્રે chanceryનો એક બીજો મુકદ્દમો મારી સાહદતના ટેકમાં ટાંકીશ.

નામદાર જજ—જો મુલ્કાંજીનીજ હકુમત હેઠળ એક ધારમીક કે ભણું કામ કેયે પણ થતું હોય તો તેને તમે ત્રસ્ટની વયાખયામાં કાં નહીં લાવો ?

મી० તારાપોરવાલા—મુલ્કાંજીની સત્તા હેઠલ કેટે પણ કદ ધારમીક કે એવો ખરચ થાય તે દાવત ફંડમાંથી આપવામાં આવે છે.

નામદાર જજ—મલ્કા ફંડમાંથી કોઈ મુલ્કાંજી જીપસંદ કરે પસંદ કરે એવા ખીજા ધરમ ખાતામાં નાણા બરવામા આવ્યા છે કે ?

મી० તારાપોરવાલા—હા નામદાર દાખલા તરીકે હાલસુ પ્રાંતમાં કેટલાક વોહરા કેદીઓના લાભ માટે નાણા મોકલવામાં આવ્યા હતા, તેની નોંધ અમારી પાસે છે.

નામદાર જજ—આ રકમ શું કદ લાંચ તરીકે આપવામાં આવી હતી.

મી० તારાપોરવાલા—તે અત્રે દરશાવવામાં આવ્યું નથી કંતાનવાલા તરફથી પણ રૂ. ૧૦૨૨) ની રકમ એ માટે બંવામાં આવી હતી એમ જણાય છે.

નામદાર જજ—આ રકમ લાંચ કે જમીનના માટે આપવામાં આવી હતી કે ?

મી० તારાપોરવાલા—તે આ કેસના ખરચ માટે આપી હતી એમ જણાય છે.

એક મહેલ ધરમખાતુ ગણાશે કે ?

એડ. જેન.—શું સમીપક્ષ એમ જણાવશે કે એક મહેલ જેવા મકાનનો કમળે ધરાવેલો તે પણ ધરમ ખાતાની વ્યાખ્યા હેઠળ

તેઓ ગણુ છે કે? જો તેઓ એમ કહેતો પછી હું ગદ્દાના નાણાં માટે તકરાર લાવીશ.

મી० તારાપોરવાલા—જો ગદ્દાના નાણાંને ધારમીક વપરાસ માટે કાયદાપુર્વક ઠરાવવામાં આવે તો પછી મુદ્દાંજીના વપરાસનાં મકાન માટે પણ ધારમીક કહેવાય.

એડ. જેન—અદરી મહાલને જો ધરમખાતુ ગણુવામાં નહીં આવે તો હું મારા ગદ્દાના નાણાં માટે જુદોજ સર્વોલ ઉમેો કરીશ.

મી० ખીનીંગ—હું હવે પછી એ ભાગત ઉપર તકરાર લાવીશ.

મી० તારાપોરવાલા—જો આ કેસથી મુદ્દાંજીની સત્તા કપાઈ જાય તો પછી દાકિદી વહેારાઓની લાગણીને મોટો ઘેડો (shock) લાગે.

નામદાર જજ—દીદના બાબમાં જે બદોયસ્ત કરવામાં આવ્યો ત્યારે તેઓની લાગણીને કેમ નહીં ઘેડો લાગ્યો ?

મી० તારાપોરવાલા—આ દીદના બાબમાં હું કહીશ કે આ દીદ જો સારી રીતે ઘડવામાં આવ્યો હતો તો તેમાં એવા શબ્દો મેલાવા પામતે નહીં.

હીસાબના બાબમાં મી० તારાપોરવાલા દલીલો ચલાવતા હતા, તે વેળાએ એડ—જેનરલે જણાવ્યું કે અદરી મહાલના બાડાના હીસાબમાંની કંઈખી રકમ ચાંદાબાઈના ગત્રાએ ખાતે ઉધારવામાં આવી નથી.

નામદાર જજ—(મી० તારાપોરવાલાને) ગદ્દાના નાણાંમાંથી અદરી મહાલમાં વપરાયાં એ તમે ના પાડતા નથી ?

મી० તારાપોરવાલા—રૂ. ૧૪૦૦૦૦ ની રકમ ગદ્દા ફંડમાંથી

બહારી મહાલમાં ઉધારવામાં આવી હતી એમ હું કયુલ કરું છું.

એખર સમનસ વેળાએ જ્યારે આ મુકદમાની ચારવણી થઈ હતી ત્યારે કહેવાયું છે કે ચાંદાભાઈ જે પીર હોય તો આ ૧૬ ધરમ ખાતું કહેવાય પણ અમારી દલીલ એવી હતી કે જે ચાંદા-ભાઈ પીર નહી હોય તો અમેને ચોપડા દેખાડવાની જરૂર નહી.

ચાંદાભાઈ પીર હતા કે !

હાલમાં પણ હું કહીશ કે જે ચાંદાભાઈ ને પીર તરીકે લેખ-વામાં આવતા નહી હોય તો એમની કબર ઉપર ભેગો ચઢે નહી અને પછર નો સવાલ ઉભો થાય નહી. પીર શબ્દ જસ્ટીસ તરફથી એ ચુકવેલા મુકદમાની વ્યાખ્યા મુજબ ગણાયે છીએ, અને ચાંદાભાઈની કબર અમે નીભાવયે છીએ. આ કબર માટે અસલ કંઈ નીભાવ ૧૬ ન હતું. પણ નાની નાની રકમો ભરાઈને તેથી નીભાવ થાય છે. ખુદ મસજીદ અને ઉરસતું નીભાવ ૧૬ નથી. વળી મસજીદનો ખરચ દાવત ૧૬માંથી પણ ખરવામાં આવે છે તેમજ ઉરસનો સઘલો ખરચ ગણાં ૧૬માંથી લેવામાં આવતો નથી. સંવત ૧૯૪૦ ની આગમજ ખાણા વેળાએ ફક્ત થોડા માણસો સામેલ થયા હતાં પણ તે પછી આખી જમાતને ખાણુ આપવામાં આવે છે. બહારી મહાલ બાંધવાની જરૂર જણાઈ ત્યારે ગણામાંથી નાણાં ઉપડ્યાં હતા પણ તે ધારમીક નેમ માટે હતા.

આ સઘલું જેતાં એવું સામેત થતું નથી કે ગણાનાં નાણાં એક ચોક્કસ નેમ માટે આપવામાં આવ્યા હતા, તેમજ એક ચોક્કસ નેમ માટે વપરાયાં હતાં.

ખીજી કોમવાળાઓ પણ એ કબર ઉપર ભેટ ધરે છે તો

તેઓની મતલબ ફક્ત ધારમીક નેમ છે, કેટલાક પારસીઓ તેમ કરે છે. નામદાર જજ-એવા યોરા હોય છે.

એક મુકદમામાં તો એવું સાબેત થયું હતું કે એક જાણીતાં હીંદુ મેજિસ્ટ્રેટ પૌર ખીસ મીલલાની જ્યારત કીધી હતી.

મીં ખીનીંગે અત્રે જણાવ્યું કે સામી પક્ષ તરફથી મક્કાની નાણા બદરી મહાલમાં વાપરવાની દલીલના એક જેનરલ હમેશા એમ કહે છે કે, “ અમારી દલીલોની વચે નહી આવે તો હું તકરાર ચલાવું ” તેના સમયમાં હું કહીશ કે એડ. જેન. એ દલીલ બાબતના શબ્દો ખેંચી લીએ તો હું મારી તરફથી દલીલો રજૂ કરીશ.

અત્રે દીશીન માટે કોરટની તપાસ મુલતવી રહી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

બપોર પછીની તપાસમાં મીં તારાપોર વાલાએ હીસાબોની એકઝીબીટાના બાબમાં બોલતા જણાવ્યું કે કેટલાક હીસાબના ચોપડાના કોષ્ટક હીસાબના પાના બરાબર ટાંક્યા નથી.

નામદાર જજ—આ હીસાબ જોતા નહી સમજ પડે એવી રીતે તેમ. ગુચવાડો (muddle) પણ જણાય છે.

મીં તારાપોરવાલા—આ હીસાબમાં મુકાબ્બલે ‘ સરકાર ’ તરીકે જણાવયા છે અને તે શબ્દ વાપરીને કેટલીક નોંધો કરવામાં આવી છે “ સર્ઝયંદ નજમુદીન સાહેબ તરફનું જમન ” એવી એક નોંધ તાં ૪-૭-૧૮૮૮ ને દીનની જોવામાં આવે છે મદેહનજરના ગાગમાં બોલતા મીં તારાપોરવાલાએ જણાવ્યું કે તે ‘ સીતાર ’ નામે જણાયલા વહોરાએ ધડી હતી અને તેનીજ તે યોજના હતી.

એ વેળાએ મુઘાંજી સાહેબ બદરી મહાલ માટે નાણાં મેળવી શક્યા નહીં. હોવાથી આ 'સીનેર' મુઘાંજી સાહેબને સુચના આપતા હોવાથી તેઓએ તે સુચના મુઘાંજી આગલ રજુ કીધી હતી. પહેલાં આમીલ હજુર લાવવામાં આવી હતી, આ બાબતની ઘટતી જુઓની હું હવે પછી રજુ કરનાર છું.

બદરી મહાલ ધરમખાતું ગણાય કે ?

મીં બીનીંગ બદરી મહાલના સંબંધમાં જણાવ્યું કે મુલ્લાંજીના દરજ્જા માટે ધારમીક નજરે એવા મકાનની જરૂર હતી અને સામી પક્ષ તરફથી જણાવવામાં આવે છે કે તે કાંઈ ધરમખાતાં માટે ખરચેલા કહેવાય નહીં.

એડ, જેન.—જે નાણાં ખરચવાની નેમ હોય તેમાંથી બદરી મહાલ માટે વાપરવામાં આવે તે સામે હું વાંધો ઉઠાવું છું, બદરી મહાલની જરૂર હતી કે નહીં, પણ એ માટે નાણા ખરચવાની તે ધરમની નેમ માટેના કહેવાઈ શકાય, નહીં.

મીં બીનીંગ—એડ જેનરલ જે “ without prejudice ” ની તકરાર લાવે છે તેનું ત્યારે શું કહેવાય ?

નામદાર જજ—એડ—જેનરલ એમ જણાવે છે કે ગરીબોને માટેના નાણામાંથી તે ખરચવામાં આવે તે સામે તેમની વાંધો છે.

એડ, જેન—ખચીતજ, મને મુલ્લાંજીનું મકાન ધરમ ખાતે બાંધવાની જરૂર હતી કે નહીં તે સવાલ સાથે નીશ”ત નથી. મને ફક્ત બીજી એક્સ નેમ માટેના ગરીબો માટેના ફંડતા નાણા એ માટે વપરાવા સાધ વાંધો છે,

મીં તારાપોરવાલાએ મસજીદ અને ઈમારતો માટેના પલાન

આખતની ધ્વજનેરની જુખાની લેવા માગતા એડ જેનરલે જણાવ્યું છે અમે એ પલાન જોયા નથી.

નામદાર જજ-તે માટે આ તખ્તે જુખાની લેવામાં હું વાધો જોતો નથી.

એડ. જેન-મુદ્દાંજીએ પોતે પોતાને એક પત્રમાં જણાવ્યું છે કે આ નાણાં ગરીબોના લાભ માટેના છે, તેથીજ હું ઉપર જણાવ્યા મુજબના મારા વાંધા ઉપર ભાર મેલું છું,

બદરી મહાલ બાંધનાર આરકીટેક્ટની જુખાની

મી० પીરોશા અરદેસર ચીનાઇએ અત્રે મી० તારાપોરવાલા સવાક્ષોના જવાબમાં જણાવ્યું હતું કે, હું સીવીલ ઇન્જનેર છું, મેં જુની વોહરા મસજીદ બીલ્ડીંગના પલાનો આ મકાન તોડી પાડવા આગમજ બનાવ્યા હતા, (જોઇને) આ પલાન બોંયતકીએના મજલાનો છે. આ ઇમારતમાં દાખલ થવાનો દરવાજો કબરની બાજુએ છે, જ્યાં વોહરા મસજીદ લેનમાંથી જવાય છે. કબર દક્ષીણ-પૂર્વ ખુણામાં છે. આ પલાનમાં ત્રણ ઉપલા મજલા દેખાડવામાં આવ્યા છે, જે મકાનનો સંપૂર્ણ બાગ રોકે છે. (જોઇને આ પલાન બદરી મહાલ અને મસજીદની ઇમારતનો છે. અને વળી લીટીએ “ સેટએક ” માટેની છોડવામાં આવેલી જગ્યા દર્શાવે છે. કિતરની છેક છેડેથી લીટી કંપાઉંડની દીવાલ દેખાડે છે. તેમના દાદર માટેની જે જગ્યા છે તે મસજીદ તેમજ બદરી મહાલ બંને માટે વપરાય છે, (પલાન જોઇને) આ પલાનમાંની બોંયતણીએ આ દીવાલ ત્રણેની જગ્યા બંદગી કરવા માટે વપરાય છે કબરની જગ્યા આગલથી ઇમારતમાં દાખલ થવાય છે. કબરને મથાલે શું બજ આપે

મે છે બીજા મજલા ઉપર ગુંબજની ઉપર એક કાયનું છાપરું
ઉભું છે. મે આ ઇમારત બાંધાઈ તે ઉપર દેખેરખ રાખી હતી.
[બીજો પલાનમાં બહારી મહાલ અને મસજીદના બાગ દર્શાવ્યા છે.

સ-તમે જ્યારે અસલ ઇમારત તોડી પાડી ત્યારે કબરની
આસપાસના બાગની જમીન કેવી હતી? જ-હું તે કહી શકતો નથી.

સ-તમે જ્યારે નવી ઇમારત બાંધી ત્યારે આ કબરની
આશુઆશુએ મારમલની લાદી જડી હતી કે? જ-હા.

સ-જુની ઇમારતમાં એવી કાંઠા ફાંસ બંદી હતી કે? જ-તે
હું કહી શકતો નથી.

મી० તારાપોરવાલાએ અતરે ઇચ્છા દર્શાવી કે નામદાર જગે
એ ઇમારત નજરે જોવી

એ, જેનરલની ઉત્કટપાલટ તપાસમાં સાક્ષીએ નીચે મુજબ
જવાબો આપ્યા હતા:—

સ—અસલ કબર મસજીદની અંદર હતી કે? જ-હા.

શ-અને નવી ઇમારત બાંધ્યા પછી પણ કબર મસજીદ અંદર
રાખવામાં આવી હતી કે? જ-હા.

સ-આશરે ૧૯૬ ચોરસવાર વધુ જગ્યા અસલ મકાનની
ફરતા ઉમેરવામાં આવી હતી એમ તમે જાણો છો કે જ-તહીં.

સ—મસજીદના વીસ્તારમાં એટલો બધો વધારો થયો છે એવું
તમે જાણો છો? જ-કંઈ વધારો થયો છે, પણ કેટલો હું જા
ણતો નથી.

સ-આ મસજીદના પલાનમાં આખા વીસ્તારની જગ્યા અસલ
મસજીદ તરીકે વપરાતી હતી? જ-હા.

સ—તમેને “ આસ્ટીકેટ ” તરીકે રોકવામાં આવ્યાં હતાની ? જ—હા.

સ—ખીજ મજલાની ઉતરની અગાસી ઉપર વધારાના ઓરડાઓ ક્યારે બંધાયા પછી થોડો વખત રહીને.

સ—આ ઓરડાઓ જે જગ્યા પાછલથી ઉતર તરફ ઉમેરવામાં આવી તે તરફ લંબાયા હતાની ? જ—હા.

મી० તારાપોરવાલાની તપાસમા સાક્ષીએ ફરીથી નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા:

સ—આ ઇમારતનો કયો ભાગ મસજીદ તરીકે ઓલખાય છે તે તમે જાણો છો ? જ—નહી, હું તે જાણતો નથી.

સ—ત્યારે તમે સા ઉપરથી કહ્યું કે તે મસજીદ તરીકે વપરાતો હતો ? જ—તે મસજીદની માલકત વપરાતો હતો એમ મારી મતલબ હતી.

સ—ભોયતલીએ સંદાસ મોરી, ટાંકી વગેરે આવેલા છે તે મસજીદના ભાગ તરીકે જણાવવાની મારી મતલબ છે.

મી० તારાપોરવાલાએ કોરટ ઉઠતી વખતે નામદાર જજને અરજ ફીધી હતી કે તેઓએ બદલી મહાલ અને મસજીદની ઇમારત નગરે જોવી,

નામદાર જજ—હું જ્યારે બદલી મહાલ જોવા જાઉં ત્યારે ત્યાં વોહરાઓએ મોટી સંખ્યામાં ભેગા થવું નહી, અને કંઈ પણ દેખાવ demonstration ત્યાં કરવો નહી.

મી० ખીનીંગ—ખરૂં છે નામદાર એ માટે ત્યારે આપણે કોઈ વખતે ખાનગી મસલત ચલાવીશું અને તમે ક્યારે બદલી મહાલ

જોવા પધારશો, તે જાહેર કરવામાં નહીં આવશે, કે જેથી ત્યાં પોહરાઓ મોટી સંખ્યામાં ભેગા થાય નહીં.

નામદાર જજ—આવતી કાલે સાડા અગીયાર કલાકે આપણે વખત નક્કી કરીશું.

મીં ઇસુફઅલી ઇબ્રાહીમજી બંદુક વાલ્લાની જીઆની.

શરૂઆતમાં મીં તારાપોરવાલાએ પોતાની પક્ષ તરફની જીઆની રજુ કરતાં પહેલાં પ્રતીવાદી મીં ઇસુફઅલી ઇબ્રાહીમજી એ જીઆની આપતા નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા:-

મારી વય ૬૯ વરસની છે અને હું હથીઓરો વેચવાનો ધંધો મારા ભાગ્યા ભેગો કરું છું. મારી પેઢીનું નામ ઇસુફઅલી મહમદઅલીની કુળ છે. મારી પેઢી આશરે ૪૦ વરસની જીની છે અને બોહલો વેપાર ચલાવે છે.

સ—તમે ચાંદાભાષના ગણને વહીવટ સંભાલી લીધો હતોની ?

જ—હા.

સ—તમારા હાથમાં એ વહીવટ કેમ આવ્યો ? જ—મુશ્કાળ સાહેબે મને તે સોંપ્યો હતો.

સ—ક્યા મુશ્કાળના વખતમાં ? જ—હાલના મુશ્કાળના બાવાજી ખુરહાનુદીનના વખતમાં ૨૦ વરસની વાત ઉપર મને પોતાને સોંપવામાં આવ્યો હતો. અને મારા ભાગ્યા પણ તે વહીવટ ચલાવતા હતા તેથી તેનો હિસાબ અમારી પેઢીમાં લખાતો.

સ—તે વેળાએ કોણ કોણ ભાગ્યા તમારી પેઢીમાં હતા ?

જ—ઇમજીલાભાઈ, તમ્બચઅલી મહમદઅલી, ફજલઅલી મહમદઅલી, અમશુદીન મહમદઅલી અને હું હતા.

સ-તમયજીઅલી ક્યારે ગુજર પામ્યા ? જ-આશરે ૧૦ વરસ થયા હશે. ફજલઅલી તેની આગમજ ગુજરયા હતા.

સ-મુઘાજીએ તમોને વહીવટ કેમ સોંપ્યો હતો ? જ-મારી ઉપર એક કાગલ લખીને દારૂલ-ઇમારતમાં મને વહીવટ સોંપ્યો હતો.

સ—ચાંદાભાઈના ગણા ઉપરાંત કંઈ બીજો વહીવટ સોંપ્યો હતો કે ? જ—મસજીદ ઉપર દેખરેખ રાખવા પશુ મને કેહવામાં આવ્યું હતું.

સ—મેનેજર દાખલ તમોને શું શું કામ બજાવવાનું હતું ? જ-ગણાના નાણાં આવે તે મારી પેઢીમાના તેના હિસાબમાં જમે દેખાડવાનું તથા આમીલોના હુકમ મુજબ નાણાં પગાર કરવાનું.

સ—ગલ્લાનો વહીવટ સોંપવા સાથે તમોને કંઈ રૂપીયા મળ્યા હતા કે ? જ-મને ગલ્લાની પેટી ખોલવા કહ્યું જેમાંથી રૂ. ૨૨૮૭-૮-૦ ની રકમ મલી તે મેં મારી પેઢીમાં જમે આપી.

સ-(દેખાડી) આ હિસાબની ચોપડી કોણની છે ? જ-તે મારી છે ખાતાવહીમાંથી તેમાં ઉતારો કરવામાં આવ્યો છે.

સ—તમારા હાથમાં ગલ્લાનો વહીવટ સોંપવામાં આવ્યો તે આગમજ મસજીદ અને ગલ્લાનો—

નામદાર જજ—તમો એવા સવાલ પુછીને તમારા કેસને શું ફાયદો કરો છો તે હું સમજી શકતો નથી, તમો કોરટનો વખત ફાકટ ગુમાવો છો.

સ—અસલ મસજીદનું મકાન હતું તેને આગલ કેવી રીતે ઓલખવામાં આવતું હતું ? જ—દારૂલ-ઇમારત કેહવામાં આવતું જેને અરથ મુઘાજી અને આમીલોનું વસવાટનું સ્થાન થાય છે.

નામદાર જજ—(ઇન્ટરપ્રેટરને) આ શબ્દનો અરથ જણાવો.

જ-ધમામનાં પ્રતીતીધીને માટેનું મહાન એવો થાય.

સ-તમે આ મહાનનો વહીવટ હાય ધર્યો ત્યારે તે કેવી રીતે વપરાતું હતું ? જ-ભોંયતળીએ મસજીદ અને હોજ અને એક તરફ કબર આવેલી હતી.

સ-આ કબર નીમાજ પઢવાની જગ્યામાં ન હતી ? જ-નહી તે તેની બહાર હતી.

સ-એ કબર કોણની હતી ? જ-ચાંદાબાઈની.

સ-જે વખતે તમે વહીવટ લીધો તે વેળાએ આ કબર કેવી હતી ? જ-તે તે તે આરસપાહણ પથરની હતી, તેની આગમજ તે પથર અને ચુનાની હતી.

સ-તમે વહીવટ લીધો તે આગમજ તમે દારૂલ-ધમારતમાં આમલ કેટલા વરસની વાત ઉપર ગયા હતા ? જ-૪૦ વરસ ઉપર હશે.

સ-તમે આખો વખત મુંબઈમાં રહો છો કે ખીજે કંઈ જતા હતા ? જ-હું સીધપોર મારા વતનમાં જતો હતો.

નામદાર જજ-તમારો જન્મ ક્યાં થયો હતો ? જ-સીધપોરમાં
સ-તમે મુંબઈ કઈ ઉમરે આવ્યા હતા ? જ-આશરે ૧૫ વરસની ઉમરે.

સ-ત્યાર પછી તમે મુંબઈમાંજ રહ્યા હતા ? જ-હા.

સ-તમે પહેલાં જ્યારે આ કબર જોઈ ત્યારે તે કેવી હતી ? જ-છટ ચુનાની.

સ-આરસની ક્યારે બનાવી હતી તે તમેને ખબર છે ? જ-કનતાનવાલાના વહીવટમાં આવ્યા પછી તેમ થઈ હતી.

સ-તે તમે વહીવટ લીધો તે વેળાએ ઉપલાં મજલા કેવી રીતે

વપરાતા હતાં ? જ—ઉપલા મજલા ઉપર મુલ્લાંજી સાહેબ, અને તેમના આમીલો તથા તેમનાં કુટુંબો રહેતાં હતાં.

બદરી મહાલ માટે ખરીદવામાં આવેલી મીલકતો.

સ—આએ વહિવટ તમારા હાથમાં આવ્યા પછી તમે એક મીલકત એ માટે ખરીદી હતી કે ? જ—હા.

સ—જીભાઈ જીવનજી ખાટલીવાલા પાસેથી પહેલું મકાન લીધું હતું ની ? જ—હા.

સ—તે તમે કાંય ખરીદ કર્યું ? જ—મુલ્લાંજી સાહેબના હુકમથી મેં 'ખદીદયું' હતું એની કીંમતનાં નાણાં અમારી પેઢીએ આપ્યાં હતાં જે અમે પાછળથી મુલ્લાંજી સાહેબના હુકમથી ગલ્લા-માંથી લીધા હતાં.

સ—આ મીલકત ખરીદ કરી તો પછી સોલીસીટરોને કોણે સુચના આપી હતી ? જ—અમે મુલાજીના હુકમથી કરીધા હતાં.

સ—તમારા નામ ઉપર મીલકત કરવાની સુચના મુલ્લાંજીએ આપી હતી કે ? જ—હા.

સસ—આ સોલીસીટરો કોણ હતા ? જ—મીં હોરમસજી વકીલ, ઠાકોરદાસ કું. વાલા.

સ—તેઓ હયાત છે કે ? જ—મીં હોરમસજી હમિયાત નથી, અને તેમની પેઢી વીશે હું કંઈ જાણતો નથી.

એડ-જેન—૧૯૧૨ માં આ પેઢી મેસરસ પેન કું. સાથે જોડાઈ હતી.

સ—તમારી પેઢીનું સંઘળ. કામકાજ એજ સોલીસીટર કરતા હતાની ? જ—હા.

સ—તમે ખત તક્યાર કરવા કહ્યું ત્યારે વકીલને કહ્યું

હતુંતી કે એ મીલકત કોણ ખરીદ કરે છે ? જ—મેં કહ્યું હતું કે મુસ્લાંજના હુકમથી તે અમારાનામ ઉપર મીલકત રાખવા માગ્યે છીએ.

સ—તમારો અને મુસ્લાંજ વચ્ચેનો સંબંધ તમે વકીલને જણાવ્યો હતો કે ? જ—મેં મીં હોરમસજને કહ્યું હતું કે અમારા નામ ઉપર મીલકત રાખવી છે કે જોથી મ્યુનીસી પાસ કે એવા કામકાજ માટે અમેને વહીવટ ચલાવવાને સવલ પડે.

સ—શું વહીવટ તમેને મુસ્લાંજએ સોંપ્યો તે તમે વકીલને કહ્યું હતું કે ? જ—ગલાના વહીવટની વાત તેમજ મસજીદના વહીવટની વાત મેં તેમની આગળ કીધી હતી.

સ—તમે ઈંગ્રેજ જાણો છો કે ? જ—નહી.

સ—સેલોસીટરોએ તે પછી ખત તક્યાર કીધું હતું ? જ—હા,

સ—(દેખાડીને) તે આ છે કે ? જ—(પોતાની ગુજરાતી સહી જામને) હા.

સ—તમેને આએ ખતનો તરજુમો બોલેબોલ વાંચી સંભલાવ્યો હતો કે ? જ—નહી.

સ—મીલકત વેચનારે પણ આ ખત ઉપર સહી કીધી છે એમ તમેને કેહવામાં આવ્યું હશે ? જ—હા.

સ—મીં હોરમસજ ઉપર તમેને પુરો ભરસો હતોની ? જ—હા.

સ—આ ખતમાં તમારે વીશે અને તમારી પેઢી વીશે તમે કોણ છો તે લખ્યું છે તે તમે જાણો છો કે ? જ—હા.

સ—તમેને મુસ્લાંજએ એમ કહ્યું હતું કે તમે ત્રસ્ટ દાખલ આ મીલકત ખરીદ કરીને રાખજો ? જ—મુસ્લાંજએ શકત તેમની વતી ખરીદ કરવા કહ્યું હતું.

સ-ચુલ્યાષ ધીવાળા પાસેથી ખીજી મીલકત તમે ખરીદી હતી-ની ? જ-હા, મેં મુલાંજીના હુકમથી ખરીદી હતી.

નામદાર જજ-ચારે મીલકત માટે તમે હવે એકી વેળાએ પુછો.

સ-પહેલી મીલકત જેવા સંજોગો વચ્ચે ખરીદી હતી, તેવાજ સંજોગો વચ્ચે ખીજી ખરીદી હતીની ? જ-હા.

સ-તે વેળાએ પણ ખત વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું ન હતું ? જ-નહી.

સ-એ ઉપરાંત ખીજી મીલકત કાવસજી ધીવાળા અને ધનજી-ભાઈ પેસતનજી મોદી પાસેથી લીધી, અને તે માટેના સંજોગો પણ ઉપલાંના જેવાજ હતા ? જ-હા.

ગદલાના નાણાંનો કેવો ખરચ થયો હતો.

સ-ગદલાના હીમાળમાંથી દર વરસ શું ખરચ કરવામાં આવતો હતો ? જ જ્યાદત, રોશણી, ઉરસ મસજીદના નોકરોના પગાર, મરામત ખરચ વગેરે થતો હતો.

સ-આ જ્યાદત ક્યારે આપવામાં આવતી હતી. જ-ચાંદા-ભાઈના મરણના વાર્ષિક દીવસે.

સ-આ જ્યાદત માટે ઇજન થતાં ? જ-હા. મુલાંજીના હુકમથી થતાં હતાં.

સ-જમન થતું હતું તેનો ખરચ કોણના હુકમથી થતો હતો ? જ-મુલાંજી અને તેમના આમીલના હુકમથી.

સ-ખીજે કોઈ મોટો ખરચ તમે કરી શકતા હતા કે ? જ-મુલાંજીના હુકમ વગર કંઈથી ખરચ અમારાથી થતો હતો નહી.

સ-આ ચોપડામાં (દેખાડીને) શરશઅલી મામુજીના ખાતામાં ચાંદાભાઈના ગદલાને ખાતે રૂ. ૧૦૨૦ ઉધારી શરશઅલીને જમે આ-

ધ્યા તે કોણના હુકમથી આપ્યા. જ—મેં પહેલાં મારા પોતાના રૂપીઆ આપ્યા.

સ—આ ખાતામાં ઉધાર ખાતામાં શરૂઆતીને જુદી જુદી રકમ મલીને ૧૦૨૦ આપ્યા એમ દેખાડ્યું છે, તે કેવી રીતે આપ્યાં ? જ—શરૂઆતીએ કોઈ વોહરાઓ મુશકેલીમાં આવી પડ્યા છે એમ કહીને પારી પાસે માગ્યા હતા તે વોહરાઓ મોહરમનાં તોશાન કરવા માટે ફોજદારી કાયદાના સપાટામાં આવ્યા હતાં મેં તે નાણાં મારી પાસેથી પેહલાં આપ્યાં પછી આમીલ મારફતે મુલ્કાંજીની રજા મેલવીને તે ગલ્લામાંથી મેં આપ્યાં હતાં

એડ. જેન—જ્યાં સુધી આ મંજુરીના કામલપત્રો રજુ કરવામાં આવે નહી ત્યાં સુધી આ જુબાની મારે કમુલ નથી.

મી બીનીંગ—તે વેળાએ મુલ્કાંજી સરત હોવાથી ધણું કરીને આ કામલ સાચવવામાં આવ્યું ન હશે.

મી. તારાપોરવાલા (સાક્ષીને)—આ નાણાં શરૂઆતીને આપ્યાં તે વેળાએ કંઈ એ બાબે વાત થઈ હશેની ? જ—મેં આમીલને એ માગત કહી હતી (આ આમીલ હાલમાં જીવતા નથી.)

સ—આ ગલ્લાના નાણાં એમ વાપરવા તમેને કાણે કહ્યું હતું ? જ—આમીલે અને કહ્યું હતું કે મુલ્કાંજી સાહેબની મંજુરી તેમને મલી છે, જે ઉપરથી મેં એ નાણાં એમ વાપર્યાં હતાં.

સ—(દેખાડીને) આ ચોપડામાં ૬ માં પાનાના ચાંદાબાદના ગલ્લાના ખાતામાં એ રૂપીયા ઉધારવા છે ની ? જ—હા,

સ—આ રૂપીયાની નોંધ રોજ મેલમાં પણ છે ? જ—હા.

સ—(દેખાડીને) ૧૯૧૨ ના આ ચોપડામાં રૂ. ૧૪૪૧ ની રકમ

રેખાડીને છે તે કોણ ના હુકમથી ખરચયા છે ? જ-મુલ્લાંજી-
ના હુકમથી.

—તમે આગલાનો વહીવટ લીધો તે આગમચ ચાંદા બાઈ ના ગલ્લામાં
બેઠ નાખી હતી કે ? જ—હા.

સ—તે શા પ્રસંગ માટે હતા ? જ—કોઈ માનત લીધી હોય ત્યારે
તેમજ “ દારૂ ઈમારત ” માં આવતાં તે નાખ્યા હોય.

—તમે ચાંદા બાઈની કબર ઉપર શા માટે માનત લીધી હતી ?

જ—મારી કોઈ ઉમેદ બર લાવવા મેં માનત લીધી હતી.

સ—તમારા હાથમાં વહીવટ આવ્યો તે આગમજ તમે જાણતા હતા
કે માનત ની બેઠ કોણ લેતું હતું ? જ—પહેલાં મુલ્લાંજી તે લેતા
હતા એમ હું જાણતો હતો.

સ—આ બેઠ તમે પહેલાં ધરતાં ત્યારે ત્યાં ગલ્લો હતો કે ?
જ—હા.

સ—તમે આ બેઠના નાણાં નાખ્યા ત્યારે તમે તે કે.ઈ ચોરસ
ધારમીક નેમ માટે નાખો છો એમ માનતા હતાની ? જ—નહી
મુલ્લાંજીનાં હાથમાં તે જશે એમ હું માનતો હતો.

સ—ગલ્લો કડાડી નાખીને તીજેરી ક્યારે ત્યાં મુકવામાં આવી
હતી ? જ—કંતાનવાલાના કારોબાર વખતે.

સ—આ ગલ્લાનો વહીવટ તમારા હાથમાં આવ્યો તે આગમજ
તમે ચાંદાબાઈની ઉરસની જયાફતમાં ગયા હતા કે ? જ—મને કંમ
યાદ નથી, પણ મારા હાથમાં વહીવટ આવ્યા પછી હું હમેશ
જતો હતો.

સ—ઉરસની આગલી રાતે જે મજલીસ થાય છે તે તમારા
હાથમાં વહિવટ આવ્યો તે આગમજ થતી કે ? જ—મને તેની

કોઈ મજલીસની યાદ નથી પણ મારા હાથમાં વહીવટ આવ્યો પછી હું તેવી મજલીસ જાણું છું.

સ—આ ૨૦ વરસના તમારા વહીવટ દરમ્યાન મુશ્કાંજી આ મજલીસમાં કેટલોવાર આવ્યા હશે ? જ—ચાર કે પાંચ વખત હશે.

નામદાર જજ-દરરોજ ખારીક વીગતોમાં તમે ઉતરો છો તે હું સમજી શકતો નથી,

મી० તારાપોરવાલા—(સાક્ષીને) આ મીજ લસ શા માટે બરાય છે ? જ—ચાંદાભાષના મરણના વારસીક દીવસે માટે બરાય છે.

સ—તમે બરાબર સાંભળી શકતા નથી, તેને કેટલો વખત થયો ? જ—૧૦ વરસ ઉપર થયા,

મરસીઆ વીશે સાક્ષીનો અભીપ્રાય

સ—આ મીજલીસ આપણે કહી ત્યાં ચાંદાભાષના માનમાં મરસીઆ પઢાતા હતાની ? જ—મરસીઆ પઢાતા હતા, પણ તે ચાંદાભાષના નામના મેં સાંભળ્યા હતા નહીં:

સ—મજલીસમાં ત્યારે આ મરસીઆ કોણની સીદતના પઢાતા હતા ? જ—મઉલાના હુસેનની સીદતમાં તે પઢાતા હતા.

સ—ચાંદાભાષનીજ સીદતના કંઈ મરસીઆ ત્યાં હતા ? જ—હું તે જાણતો નથી. પણ “સીપારા” પઢાતા હતા તે હું જાણું છું.

સ—જે જમીન ઉપર બહારી મહાલ બાંધ્યો તે જજન તમે કોણના હુકમથી ખરીદ કીધી હતી ? જ—મુશ્કાંજીના હુકમથી તે ખરીદી હતી. મને એ ખરીદી માટે હેદરાબાદ મોકલવામાં આવ્યો હતો,

સ—તમારી સાથે હેદરાબાદ કોણ આવ્યા હતા ? જ—અબ્દુલ ફુશેન અબ્દુલઅલી સીનેર હતા, જેઓ દલાલો કરતા હતા.

સ—આ પત્ર (દેખાડીને) તમે હેદરાબાદ હતા ત્યારે તમેને ખરીદી કરવાની સત્તા આપવા બાબત મુસ્લાંજી તરફથી લખવામાં આવ્યું હતું ? જ—હા.

એક જેન—હું આ સંઘળા પત્રો તપાસવા દેવાને કંઈ પણ વાંધો નથી.

મી० તારાપોરવાલાએ ઉપરોક્ત પત્ર જે અલંકારી ભાષામાં લખાયેલો હતો તે કોરટમાં વાંચતાં નામદાર જજે જણાવ્યું કે હું આ સંજ્ઞામ અકરામની લાંબી વીગત જણાવવા માગતો નથી, તમે જરૂરી બાગ જે હોય તેજ વાંચો.

સ (સાક્ષીને) આ પત્ર શા બાબતનો છે ? જ—નવાબ પાસેથી મીલકત ખરીદવાની હતી તે બાબતનો એ હતો. એ બાદ મેં નવાબ સાથે આ મીલકતના બાબમાં સોદો કરીનેા હતા.

સ—આ સાટાં માટેના બે આનાના નાણાં કોણે આપ્યાં ? જ—મેં જેમથી આપ્યાં હતાં.

સ—આકીના નાણાં કોણે આપ્યાં હતાં ? જ—મુસ્લાંજીએ રૂ. ૫૦૦૦૦) નો ફાલો આપ્યો હતો.

નામદાર જજ—અધી મલીને બે લાખની રકમ હતી—તી ? જ—હા.

સ—મસજીદ માટે ખરીદ કરવામાં આવેલી જમીનના નાણાં કોણે આપનાર હતું ? જ—મુસ્લાંજી.

સ—આકીની રકમ તમે મુસ્લાંજી પાસેથી માંગી હતી કે ? જ—હા.

સ-આ લખત થયું તેની આગમજ તમે મુદ્દલાંજીને બાકી નાણું આપવા કહ્યું હતું ની ? જ-હા.

સ-પછી ખત તમે તમારા નામનું કરાવ્યું ? જ-હા.

સ-તે વેળાએ જુની જગ્યા ઉપર કોઈ ઇમારત હતી કે ? જ-હા.

સ-પછી તમારા ચોપડામાં તે માટે તમે હોરનખી રોડ ખીલ્ડી-ગતું ખ તું ખોલ્યું હતુંની ? જ-હા, અને તેનું બાકું એમને ખાતે હું વસુલ કરતો હતો, અને આ ખાતામાં જમે આપતા હતા,

સ-તમે નવાખને આપેલાં અને આ ખાતામાં જમે કીધાની ? જ-હા.

સ-મુદ્દલાંજીએ આ જગ્યા તમેને લેવા કહી તે મતલબ શું ? જ-આ મોલકતો મસજીદની નજદીક હોવાથી તે કોઇ પરજતની હાથમાં જતી અટકાવવાને મુદ્દલાંજીએ તે ખરીદી રાખવા અમેને કહ્યું હતું.

સ-તે ખરીદ કીધી ત્યારે તે બાબતમાં શું ઠરાવ કરવામાં આવ્યેલ હતો ? જ-નવી ઇમારત બાંધવા માટે નાણું જમાં કરવાના છીએ તે વીચાર કરવામાં આવ્યો.

“દારૂલ-ઇમારત”નું અસલ મકાન.

સ-“દારૂલ-ઇમારત”ની સ્થિતિ તે વેળાએ કેવી હતી ? જ-તે જુની અને ખીસમાર હાલતમાં હતી. તે ૭૫ વરસ જેટલી જુની તે વેળાએ હશે.

સ-મુદ્દલાંજીને આ બાબતમાં શું ધરાદો હતો ? જ-ત્યાં નવી ઇમારત બાંધવાનો (નવી મસજીદ) તેમનો ઇશિદો હતો.

સ-આ નું મકાન બાંધતા પછિસા ભેગા કરવા ખાસ મેહનત કાણે કીધી હતી ? જ-મેં સીનારે અને સમસુદ્દીને અમે ત્રણે આમીલ આમળ મયા હતા અને કહ્યું કે આ ઇમારતો નવી બાંધવાની.

જરૂર છે, અને એ માટે કાંઈ ગોઠવણ થતી જોઈએ, આમીલે કહ્યું કે, તમે કોઈ યોજના માટે સુચના કરો અને તે ઉપર વીચાર ચલાવવામાં આવશે.

સ—તે આમીલ કોણ હતા ? જ—તર્કિયત બાધ કોઠારી હતા, જેઓ હાલમાં ગુજર પામ્યા છે.

સ—પછી યોજના કોણે ઘડી હતી ? જ—અમદુલહુસેન સીનારે ઘડી હતી, તેમાં મારો પણ હાથ હતો.

સ—આ યોજના શું હતી ? (મદદનજર દેખાડીને) તે ક્યારે તકવાર કરવામાં આવી હતી ? જ—આમીલ સાથે વાત કર્યા પછી

સ—આ લખાણ કોણે ઘડી કહાડ્યું હતું ? જ—સીનારે તે ઘડી કાઢાડ્યું હતું, જેમાં અમે બંને જણાએ તેને મદદ કીધી હતી.

સ—આ કલમાં ઘડવામાં તમે મદદ કીધી હતી કે ? જ—હા.

સ—પછી તમે તેનું શું કીધું ? જ—અમે એ પછી આમીલને મુલ્લાજી સાહેબ હજુર તે રજુ કરી : તેમની મંજૂરી મેલવવા માટે આપ્યું.

સ—મુલ્લાજીનો હુકમ પછી શું મળ્યા હતા ? જ—મુલ્લાજી મુંબઈ આવવાના હતા તેટલો અખત યોગી જવાને અમેને કહેવામાં આવ્યું હતું.

સ—તે પછી તમે મુંબઈમાં મુલ્લાજીને મળ્યા કે ? જ—હા. સીનાર અને સમસુદીન મારી સાથે હતા. મુલ્લાજીએ તે યોજના વીશે પાછલથી જણાવવા અમેને કહ્યું હતું, અને પાછળથી એ યોજના નામંજૂર કીધી હતી.

સ—તમે શા ઉપર કહો છો કે તેમ મુલ્લાજીએ કહ્યું ?

જ—અમીલો અમેને જ ખરડો પાછો આપ્યો અને જણાવ્યું કે મુસ્લાંજી મંજુરી આપતા નથી.

અત્રે દીશીનનો વખત થવાથી વધુ તપાસ મુતલખી રાખવામાં આવી હતી.

બપોર પછીની તપાસ.

બપોરે ૩૧ કલાકે દીશીન પછી કોરટનું કામકાજ ચાલતાં મી ઇસુફઅલીની વધુ જુગાનીની જરૂર હોવાથી તેમનું નામ પોકારતાં તેઓ હાજર નહીં હોવાથી નામદાર જજ કોરટનું કામકાજ તેટલો વખત મુલતવી રાખી પોતાની ચેમ્બરમાં ચાલી ગયા હતા.

સાક્ષીએ પછી હાજર થતાં નામદાર જજે સાક્ષી પાસે ખુલાસો માંગતા તેઓએ નીમાજ પઢવાથી ઢીલ થવનો ખોલાસો આપ્યો હતો જે માન્ય રાખતાં નામદાર જજે તેમને સવારના ૧૧-૩૦ થી બપોરના ૨-૩૦ સુધી અને ૩-૩૦ થી ૫-૩૦ સુધી રોકવાની ફરજ પાડી હતી. અને એ ૪૨જમાં તેઓ ગફલતી કરશે તો કોરટનો તીરસ્કાર કરવાને પાત્ર તેઓ લેખાશે.

સાક્ષીએ એ ઉપરથી નામદાર કોરટની પોતાની આ જુલને માટે ફરજીયર ચાહી હતી.

જે પછી કોરટનું કામકાજ આગળ ચાલતાં મી. તારાપોરવાલા ના સવાલના સાક્ષીએ નીચે મુજબ જવાબો આપ્યા હતા:—

સ—પેલી યોજના બાબત આમીલે મુસ્લાંજીની મંજુરી નથી મળતી એમ જણાવતાં તે પડી ભાગી હતીની ? જ—હા.

સ—આ મુદ્દેહનજર-બાબત કંઈ વોહરાઓની સભા મળી હતી કે ? જ—હું તે જણતો નથી.

સ—પછી આ જે મીલકત તોડી પાડીને નવું મકાન કંઈ રીતે બાંધ્યું ? જ—મેં મુલાંજી આગળ મસજીદને નવેસરથી બાંધવાની રજા માંગી હતી, તે વેળાએ શમશુદીન પણ મારી સાથે હતા. મુલાંજી બદ્દીન સાહેબ મુંબઈમાં તે વેળાએ હતા. તેઓએ જોઈતી રજા આપી હતી. મસજીદ પાછળ કેટલો ખર્ચ થશે તે બાબત મેં તેમને કહ્યું ન હતું.

સ—એ પછી મસજીદ કેવી રીતે બાંધાઈ ? જ—મેં મુલાંજીને મસજીદ ક્યારે બાંધવાના છે એમ પૂછ્યું તેજ દીને મુલાંજીએ મને એ મકાન તોડી પાડવાનું શરૂ થયું હતું એમ જણાવ્યું હતું.

સ—કોઈ મીનઓએ મસજીદ બાંધવાના ફંડના ફાળામાં નાણાં આપ્યાં હતાં કે ?

જ—ઇસાભાઈ મેટાભાઈએ અરબા નાણાં આપવાની ખાહેશ જણાવ્યાથી મુલાંજીએ તેમ કરવા દેવાની રજા આપી હતી.

સ—તમને પેલલાં મસજીદ બાંધવાની રજા લીધી ત્યારે ખરચ માટે શું બંદોબસ્ત હતો ?

જ—પેલલાં અમને અમારા પૈસા બાંધવાનો ધરિદો રાખ્યો હતો, જે માટે મુલાંજીએ રજા આપી હતી.

સ—ઇસાભાઈને રૂ. ૫૦૦૦૦૦ નો ફાલો આપવાની મુલાંજીએ રજા આપી હતી તે વખતે મસજીદ પાછળ કેટલો ખરચ થશે તે તમો જણતા હતા કે ? જ—રૂ. ૫૦૦૦૦૦ ઉપર એ થશે એમ અમે માનતા હતા.

સ—ઇસાભાઈએ રૂ. ૫૦૦૦૦ આપવા કહ્યો હતા ત્યારે તમે કેટલા આપવા ધારતા હતા ? જ—અમે પણ રૂ. ૫૦૦૦૦ આપવા ધારતા હતા.

નામદાર જજ-જ્યારે આખી મસજીદનો કુલ ખર્ચ રૂ. ૫૦૦૦૦ ની ઉપર હતો, તો તમે તમારી તરફના રૂ. ૫૦૦૦૦ કાં નહીં આપ્યા? જ-પહેલાં તો અમારી ઓશર કરી હતી, પણ ધસાબાઈ મોઠાબાઈ તે પછી રૂ. ૫૦૦૦૦ ની રકમ સાથે આગળ પડ્યા એટલે અમે હારી ગયા.

નામદાર જજ-મુઘાંજીએ તમોને કંઈ ખર્ચ માટે કહ્યું હશેની? જ-મુઘાંજીએ ખર્ચની કંઈ સરત કીધી ન હતી તેઓએ ફક્ત મસજીદ ફરીથી બાંધવાની રજા આપી હતી. મેં મુઘાંજીને કહ્યું હતું કે અમે રૂ. ૫૦૦૦૦ ખર્ચવા તૈયાર છીએ.

જુની મસજીદને બદલે બાંધેલી નવી ધમારત.

સ-જુની મસજીદ તોડી પાડવા બાબેની વાત થઈ ત્યારે તેની બાબુની નવાબવાલી જગ્યા તોડી પાડવા બાબત પણ ટંક વાત થઈ હતી કે? જ-હા, તે ધમારત પણ તોડી પાડવાની છે એટલી વાત મુઘાંજી સાથે થઈ હતી, તે વેળાએ ધસાજી તખ્તબાઈ કોઠારી અને સમસુદીન પણ હાજર હતા ‘સીનેર’ હાજર નહીં હતા.

સ-નવાબવાલી જગ્યા ઉપરની નવી ધમારત બાંધવા શું વાત થઈ હતી? જ-મુઘાંજીએ કહ્યું કે એ જગ્યાએ જગ્યાએ મારે પૈસા મકાન બાંધવું, જેના નાણાં તે પછી તેઓ આપશે. આ સરત મેં કબુલ કીધી હતી.

સ-એ જુદી જુદી ધમારતો ફરીથી બાંધવાની હતી તે બાબત શું વાત થઈ હતી? જ-પહેલાં મસજીદ બાંધીને, તે પછી નવાબવાલી જગ્યામાં મુઘાંજીને રહેવાનું મકાન બાંધવાનો ઠરાવ તે વખતે કરવામાં આવ્યો હતો.

સ-આમીલને માટે અને તેમની કચેરીને માટે ક્યાં જગ્યા

રાખવામાં આવનાર હતી ? જ-મસજીદવાલી ઇમારતમાં ઉપલા મળલામંદ

સ-મસજીદની ઇમારત તોડી પાડવાનું મુરત તે દીવસે કરવામાં આવ્યું હતું કે ? જ-હા, તેજ દીવસે.

સ-આ મુરત કેમ કરવામાં આવે છે ? જ-એક ખુણામાં ખાડો ખોદીને મુલાંજી પોતાને હાથે તેમાં છટ ચુનો નાખે છે. એ ક્રિયા જુનું મકાન તોડી પાડ્યા આગમજ કરવામાં આવે છે આ ક્રિયા ફક્ત એક મસજીદ માટેજ કરવામાં આવે છે ખીજા કોઈ મકાન માટે તેમ કરવામાં આવતું નથી.

સ-આ ચોપડો દેખાડી ને જોઈને તમે કહો કે ઉપલાં મુરતની ક્રિયા ક્યારે કરવામાં આવી હતી ? જ-આ તારીખ પ્રમાણે ૫ મી અક્ટોબર ૧૯૧૦ ને દીને હતી.

બરાબર દસ વરસ ઉપર થયેલી ક્રિયા.

સ-આજે ૫ મી અક્ટોબર હોવાથી બરાબર તેની વરસી થઈ છે ? જ-હા.

સ-મુરત કરવા પછી જુનું મકાન તોડી પાડવામાં આવ્યું હતું ? જ-હા.

સ-મસજીદ ખુલ્લી મેલવાની ક્રિયા આ ચોપડામાં ક્યારે દેખાડી છે ? જ-તા. ૪ મી મે ૧૯૨૦.

સ-નવું મકાન ખુલ્લું મેલવાની ક્રિયા કોણે કરીધી હતી ? જ-મુલાંજી બદરદીન સાહેબે.

સ-મસજીદ ખુલ્લી મેલાઈ ત્યારે શું કરવામાં આવ્યું હતું ? જ-મુલાંજીએ પોતાને હાથે તેનો દરવાજો ખુલ્લો મેલ્યો અને પછી હું અને સમસુદીન તથા હસાબાઇને ત્યાંના બે ભાઈઓએ ત્યાં ઉભા રહીને મુલાંજીને કહ્યું કે આ મીલકત “ વકફ ” માં આવે છીએ.

અને તમે તેના માલિક છો. એ પછી ત્યાં નીમાજ પદીને સધલા જુટા પડ્યા હતા. આ નીમાજ મુઠ્ઠાંજીએ પઢાવી હતી.

નામદાર જજ—તમે વક્તની બાબત મુઠ્ઠાંજીને કહી તે વેળાએ તેઓ કંઈ બોલ્યા હતા કે ? જ—તેઓ કંઈ બોલ્યા નહીં પણ તેઓ એ અમેને તે વેળાએ શાબો ઓઢાડી હતી.

સ—તમારી માન્યતા પ્રમાણે વોહરાઓની મસજીદ ઉપર કોણની અખતયારી હોય છે ? જ—મુઠ્ઠાંજીની તેની વચ્ચે કોઈથી અવાય નહીં.

સ—વોહરાઓની જાહેર નીમાજ કોણ પઢાવે છે ? જ—મુઠ્ઠાંજી કે આમીલ અથવા મુઠ્ઠાંજી તરફથી નેમાયલા અમલદાર.

સ—ખીજું મકાન મસજીદ પછી ક્યારે તૈયાર થયું ? જ—એકાદ વરસ રહીને.

સ—ખીજા મકાન માટેના પૈસા કોણે આપ્યા ? જ—અમે તે આપ્યા.

સ—આ ખીજા મકાનના સુરતની કંઈ કીયા થઈ હતી કે ? જ—હા તે પણ એજ મુઠ્ઠાંજીએ કીધી હતી.

સ—આ સુરતની કીયામાં શું થયું તે બધું તમે જણાવો. જ—હું ખીજા પ્રતીવાદી અને ચમસુદીન મુઠ્ઠાંજીને સુરત બોલાવા ગયા હતા મુલ્લાંજી અત્રે આવ્યા પછી નવી ઇમારતને ચોથે મજલે મેળાવડો કરવામાં આવ્યો હતો. આમીલે અમારી આગળ આવી રીતે કહ્યું કે મોટાભાઈ મુલ્લાં ઇસાભાઈવાળાઓ આ મકાનને વક્તમાં આપવા માગે છે. મેં તે વેળા આમીલને મારા નાણાં માટે શું બદોઅસ્ત છે તે પુછ્યું જે વેળાએ મને કહેવામાં આવ્યું કે થોડા વખતમાં તમારા નાણાં મળી જશે. અમે તે કબુલ કીધું. તેજ દીવસે મને રૂ. ૫૪૦૦૦ નો એક એક મુલ્લાંજી તરફથી આપવામાં આવ્યો બો

એ પછી ઇસાબાઇ મોટાબાઇ વાલાઓએ સરવેને જણાવ્યું કે અહીં મકાન મુઘાંજીની ગાદીને વક્ફ તરફે આપવામા આવ્યું છે અને એ મકાનને મુઘાંજીના સખતતા નામ ઉપરથી ઓળખવાની રજા માંગી. મુઘાંજીએ તે સુચના કમુલ રાખી, જે પછી મુઘાંજી તરફથી શાલો અર્પણ કરવામાં આવી હતી. મુઘાંજીએ એ વેળાએ એક ચાવી લખને દરવાજો ખોલીને મેળાવડો ખુલ્લો મુક્યો હતો.

સ-ઉપલી કિયાને તમે ધારમીક ગણો છો કે ? જ-ધારમીક નહીં પણ મકાનનું વાસ્તુ કરવાની કિયા તે હતી.

સ-આ ચીઠી રૂ. ૫૪૦૦૦ ના એક સાથે તમેને તે વેળાએ મલી હતી ? જ-(જામને) હા.

સ-મુઘાંજીએ પોતાની સહી તે ઉપર મેલી હતી કે ? જ-તે હું જાણતો નથી.

સ-આ એક કોણે લખ્યો હતો ? જ-તે સદ્ગુન તમેને અહીં ચીઠી ઉપરથી જણાશે, તે ઇસાબાઇ તરફથી મુઘાંજીના નામને હતો અને બહરી મહાલ ખુલ્લો મેલવાના દીવસેજ અને મળ્યો હતો, નવાં મકાન બાંધતાં ઘટેલાં નાણાં કેવી રીતે મલ્યાં ?

સ-તમારાં બાકીના નાણાંનું એ પછી શું થયું હતું ? જ-મુઘાંજીએ બાકીની રકમ આપવાનું માથે લીધું હતું.

સ-તે ક્યાંથી આપ્યાની વાત હતી ? જ-હેવટના હીસાબ થતાં એવું માલમ પડ્યું કે અમારા રૂ. ૧૪૦૦૦ બાકી નીકળતા હતા, જે ઇસાબાઇએ આપવાના હતા, કારણ તેઓએ “વક્ફ” કરીધું હતું. બહરી મહાલના વક્ફમાં અમે સામેલ થયા ન હતા. આ રકમના બાબમાં એક વેચાણનું દસ્તાવેજ (sale deed)

આશ્ચરે એક વરસ પછી કરવામાં આવ્યું હતું એ સેલ દીદ ઇસાભાઇ નામ ઉપર કરી આપવાનું મીં હોરમસજી વડીલે કહ્યું હતું. રૂ. ૩૫૦૦૦ ના મદાનના ખર્ચના બાકી રૂ. ૧૪૦૦૦૦ માટે ઇસાભાઇએ અમોને હુંડીઓ આપી હતી. વકફનો દસ્તાવેજ તેઓએ મુલાંજીને કરી આપ્યો હતો જે સઘળું ત્યાં કહેવામાં આવ્યું હતું,

સ-આ હુંડીની જમીનગીરીનું પત્ર તમોને મુલાંજીએ આપ્યું હતું ? જ-હા.

નામદાર જજ (આ પત્ર જોઇને)-તે ઉપર સ્ટેપ ક્યાં છે ? (અત્રે કોરટે ઉપલા બનાવની નોંધ લીધી હતી),

સ-અદરી મહાલના બાબમાં “ સેલ—દીદ ઇસાઇયે તે કોણે હતું ? જ-મીં હોરમસજીએ.

સ-એ ખંતનો કાંઇ તરજુમો તમોને કરી સંબજાવ્યો હતો કે ? જ-નહી.

સ-ઇસાભાઇએ વકફનો ખરડો કીધો તે તમો જોયો હતો કે ? જ-મેં જોયો પણ વાંચ્યો ન હતો.

સ-ઉપલી જમીનગીરીની ગોઠવણ જે આગલા મુલાંજીએ કીધી હતી તે હાલના મુલાંજીએ આ દસ્તાવેજથી કબુલ રાખી હતી કે ? જ-(જોઇને)હા.

(આ જમીનગીરી પત્ર ઉપર પણ કાયદા મુજબનો સ્ટેપ હતો નહી, તેની કોરટે અત્રે નોંધ કીધી હતી.)

સ-આ હુંડીની રૂ. ૧૪૦૦૦૦ ના રકમ તમોને આપ્યા બરવામાં આવી હતી કે ?

જ-હા.

સ—હાલમાં બદરી મહાસનો વહીવટ કોણ ચલાવે છે ? જ
—મુલાંજી સાહેબ ચલાવે છે પણ બાડા વગેરેના હીસાબ હું રાખું છું.

મીલકતને ત્રસ્ટ તરીકે જાહેર કરવાનું કારણ.

સ—નવાજ પાસેથી મીલકત વેચાતી લીધી તેને પાયદથી તમે અને તમારા બાઇએ તે ત્રસ્ટમાં છે એમ જાહેર દીધી હતી કે ?

જ—ત્રસ્ટ થું છે તે બરાબર સમજવો.

સ—તમે જે દસ્તાવેજ કરી આપ્યો તેને એક ત્રસ્ટ લેખે જાહેર દીધો છે ની ? જ—હા. પણ તમિલખાલી ખીમાર હતા, અને જે કંઈ માથો બનાવ બને તો તેમના સગીર ઉપરના તેમજ મોટી ઉંમરના બચા હોવાથી મીલકત શ્રીથી નામ ઉપર ચઢાવી આપવામાં કંઈ ખટપટ થવા પામે નહીં તેથીજ આવી (declaration) રીતે જાહેર કરવું પડ્યું હતું.

સ—ગણના વહીવટ માટે મુલાંજી તરફથી આ કાગળ તમોને મળ્યો હતો કે ? જ—(જોધને) હા.

સ—તાજમાઇ ઠાવરમાઇ મીઠાઇવાલાનું નામ ઉપલા પત્રમાં છે તેઓ કોણ છે ? જ—તેઓને મારી સાથે સંબંધ નહતો, તેઓ મરણ પામ્યા છે.

સ—અબદુલ હુશેન અબદુલખલી નામ છે તે કોણ છે ? જ—હું જોલખતો નથી.

સ—ઇસુફખલી બંદુકવાલા જણાવ્યા છે તે તમે કે ? જ—હા.

સ—મહમદખલી ઠાવરમાઇ કોણ છે ? જ—તેઓ એક લોખંડ કામના વેપારી છે અને જીવતા છે.

સ—આ તાજબાઇ અને મહમદઅલી તમેને મદદ કરતા હતાની ? જ—તેઓ જયાફત વેળાએ મને મદદ કરતા હતા.

સ—જ્યારે મસજીદ નવી બાંધી ત્યારે નવાબવાલી ધમારતનો થોડો ભાગ તેમાં ઉમેરવામાં આવ્યો હતો કે ? જ—હા.

સ—એ જમીન માટે એક દસ્તાવેજ કરવામાં આવ્યો હતોની ? જ—નહીં તેવું કરવામાં આવ્યું ન હતું.

સ—એ બનાવ પછી બે વરસ રહીને તેમ દસ્તાવેજ કરી આવવામાં આવ્યો હતો કે ? જ—નહીં, હું તે જાણતો નથી.

સ—ધસાબાઇએ એવો કોઇ દસ્તાવેજ કીધો એવું તમે જાણે છો કે ? જ—નહીં.

સ—આ મસજીદમાં જગ્યા ઉમેરવામાં આવી તો કંઈ દસ્તાવેજ એવો જોઈએતો ? જ—તે કોઈ સોલીસીટરોને ત્યાં થયો હોય, પણ મને તેની ખબર નથી.

સ—(દેખાડીને) આ સહી તમારી છેની ? જ—હા.

હવે તમારી સહી જોઈને આ દસ્તાવેજ યાદ આવે છે ની ? જ—હા, હવે મને યાદ આવે છે તે બધું મીઠું હોરમજીને સોંપ્યું હતું અને તેઓએ મારી આ સહી લીધી હશે.

નામદાર જજ—આ તમારા દસ્તાવેજ સાથે ધસાબાઇએ પોતાનો વક્કદનો દસ્તાવેજ કીધો તે તમે જાણો છો ની ? જ—હા.

અત્રે કોર્ટનું કામ ગુરુવાર ગુરુવાર તા. ૭ મીથી નામદાર જજને બંધવે વડા મુકાજ સાહેબની જુગાની લેવાનું ચાલુ છે.

મુદલાંજી સાહેબ સધયદના તાહેર સઘકુદીન સાહેબની જખાની.

મુદલાંજી સાહેબ સધયદના તાહેર સઘકુદીને મી० ખીનીંગની તપાસમાં જણાવ્યું કે મરહુમ સધયદના યુરહાનુદીનનો હું ખેટો થાઉ છું. તેઓ ૪૯ માં દાખ હતા. મરહુમ ૫૦ માં દાખ સધયદના અય-દુલા બદરુદીને મારી નેમણુંક કરી હતી. મારી નેમણુંક ૧૩૩૩ હીજરી (૧૯૧૪ માં) કરવામાં આવી હતી.

ધમામ જેઆ ગાયેમ છે તેમના પ્રતીનીધી હોવાનો હું દાવો કરું છું. હું દાખ ઉલ-મુતલક હોવાનો દાવો કરું છું.

સ—દાખ-ઉલ-મુતલકનો અર્થ શું ?

જ—એટલે સંપુર્ણ અખત્યાર સાથના દાખ.

કોર્ટ—સંપુર્ણ અખત્યાર સાથના દાખ એટલે શું ?

સાક્ષી—તેનો અર્થ એ કે જેમને દાઉદી વોહરાઓની ધાર્મિક અને દુન્યવી બાબદોનો આંકુશ હોય.

મી० ખીનીંગ—તમારી ઉમર શું છે.

જ—મારી ઉમર ૩૫ વરસની છે. મારો જન્મ સુરતમાં થયો હતો. મારી નેમણુંક દરનારે અને તેમના વડા બાઈ સાહેબ અય-દેઅલીએ મને કેળવણી આપી હતી.

સ—સંવળી જાતનાં જ્ઞાન ને તમે કેટલા વરગો માં વહેંચી નાખો છો ?

જ—તે ત્રણ વરગોમાં વહેંચી નાંખવામાં આવ્યું છે, જેઠું જાહેર, તાલીલ અને હકીકત જાહેર એટલે સામાન્ય જ્ઞાન, અને તેમાં ધાર્મિક ફરમાનો પણ સમાઈ જાય છે.

સ—ધાર્મિક ફરમાનો શું છે ?

જ—તે શીખ, હજત, અને અખબાર.

સ—એનો અર્થ શું ? આ શું ચહડતી પંક્તીનું ધારમીક જ્ઞાન છે કે ?

મી० સ્ત્રેંગમેન—આ સવાલ સામે હું વાંધો લઉં છું.

મી० મીનીંગ—તમે એલીમેન્ટરી શીક્ષણ સામાન્ય જ્ઞાનમાં સમાવે છે કે ? જ—હા.

સ—તાલીલ જે તમારો ખીજો વરગ છે, તે ગુપ્ત જ્ઞાન છે કે ? એ શાખામાં કેટલા જણને શીક્ષણ આપવામાં આવે છે ?

જ—આશરે ૩૦૦ ને.

સ—હકીકત એ ચહડતા પ્રકારનું ગુપ્ત જ્ઞાન છે કે ?

જ—હા. તેથી આશરે ૧૦૦ જણ માહીતગાર છે.

સ—તેમની આગળ યોક્ષ્ત ધાર્મીક આજ્ઞાઓ હોય છે જે ફક્ત થોડાજ લોકો જાણે છે કે ? જ—હા એમજ છે.

સ—અને તમે પોતે જે જ્ઞાન ધરાવો છો તે આખી કોમમાંથી ખીજા કોમખી ધરાવતા નથી, એમજ કેની ?

જ—મારા ઉપરાંત ખીજા ૩ અથવા ૪ શખસો તેથી માહીતગાર છે. એ જ્ઞાન મને મારી નેમણુંક કરનાર તરફથી મળ્યું હતું, અને જેનીકું હવે પછી નેમણુંક કરીશ તેને તે જ્ઞાન આપીશ. રુદ્ર/યદના બદ્ધીનને મને ૧૦ વરસ સુધી ધાર્મીક શિક્ષણ આપ્યું હતું. સુરત મદરેસામાં હું બણ્યો હતો નહીં.

સ—તમારા દરજ્જાના માણસને સુરતની કે કોઈ ખીજા મદરેસામાં જવાનો રીવાજ છે કે ?

જ—તે રી કાંઈ રેવાજ નથી, તેઓ પોતાની કેળવણી પોતાને

ધરમાં લઇ શકે છે.

સ-તમારી અને તમારી કોંમતી માન્યતા મુજબ એક ઇમામ વગર બેટાએ મરણ પામે અને એક દાદ પોતાને વારસ મળ્યા વગર મરણ પામે એ શું અનવા બેગ છે ?

જ-એ કદી બની શકે નહીં.

સ-તમે દાદ થયા તે અગાઉ દાવતના વહીવટ આમે તમેને કાંઈ સંબંધ હતો કે ?

જ-હા, મારા બાપની જીંદગીનાં એક ભાગમાં અને મારી તેમ-જૂંક કરનારના આખા અમલ દરમ્યાન.

સ-તમારા બાપા પુરાહનુદીનનાં વખતમાં તમે શું કરતા હતા ?

જ-દાવતની બાબતમાં જે કાંઈ જરૂરનું હોય તો તે હું મારા બાપાને જણાવતો હતો. દાવતની બાબતોપર હું ધ્યાન આપતો હતો, અને જે કાંઈ તેમને જણાવવાની જરૂર હોય તે આમેની ખબર હું તેમને આપતો હતો. મારા બાપા ૨૭ વરસની ઉંમરે મરણ પામ્યા હતા.

સ-દાવતનો અર્થ શું ?

જ-દાઉદી વહોરાઓના અને તેમની સમાન્ય બાબતોનું ધાર્મિક રાજ્ય તે દાવત. હાલમાં દાવતનું વડું મથક સુરત ખાતે છે અને તેનો વડો હોવાનો હું દાવો કરું છું.

સ-તમે એ દાવત ખાતાનો વહીવટ જુદે જુદે ઠેકાણે આમીલો રાખીને ચલાવો છો કે ની ?

જ-હા. જે જે જગ્યાએ દાઉદી વહોરાઓ વસેલા હોય ત્યાં પુરમાં તે સીંચાણ તુલીક છે અને પશ્ચીમ તરફ દક્ષીણ આફ્રિકા સુધી છે. વળી લીંદુસ્તાનનાં ઘણાં ખરાં અગતનાં શહેરોમાંથી મારા

આમીલો છે.

સ—આ આમીલો તમારી તરફથી શું સતા ચલાવે છે ?

જ—દાઉદી વોહરાઓની સંઘળી ધાર્મિક અને દુન્યવી બાબદો-પર ધ્યાન આપવાની તેમને સતા છે, જેવી કે બંદગીની આગેવાની લેવી, લગનની કીચા કરવી, ધાર્મિક અને મુક્તી જાદુઓની પતાવત કરવી. મીશાક આપવી અને લેવી. તેમને મારા આંકુશ હેઠળના છે સતા છે.

સ—મીજી પણ સતા છે કે જે તમે આમીલોને આપી શકતા નથી ?

જ—હા, જેવીકે મસજીદના વડા તરીકે તેમવાની અને મીજ-સસોમાં પદવીઓની ગોઠવણ કરવાની. આમીલો મારી રજા વગર કોઇથી લોકોને કોમમાં દાખલ કરી શકે નહીં.

સ—આ મુકદ્દમો લાવવામાં આવ્યો ત્યાંસુધી દાવત ફાંડપરનાં તમારા કુલ અખતયાર સામે કોઇએથી વાંધો ઉઠાવેલો તમે સાંભળ્યો છે કે ? જ—નહીં.

સ—આ મુકદ્દમો લાવવામાં આવ્યો ત્યાં સુધી કોઇએથી દાવતનાં ફાંડનો હીસાબ કોમની અંદર કે કોમની બાહર તમારી પાસે અગાઉ આંગ્યો હતો ? જ—નહીં. કદી નહીં.

સ—આ મુકદ્દમો લાવવામાં આવ્યો ત્યાં સુધી કોઇએ એવો ધસારો કર્યો છે કે તમે દામ-ઉલ-મુતલક નથી ?

જ—અક્ષયતાં, આ મુકદ્દમાની થોડોજ વખત અગાઉ તેમ બન્યું હતું.

સ—નાગપુરી વાંધા વીષે તમોને કાંઈ અંગત માહિતી છે ?

જ—મને અંગત ખબર નથી, પણ તે વીષે મેં સાંભળ્યું હતું.

સ—આ શું ખરી વાત છે કે નામપુરના ચોકસ વોલગએક
તમારી કોમથી છુટા પડ્યા હતા ? તે સાધારણ તવારીખની વાત છે.
મીં એંગમેન—હું એ સવાલ બાબે વાંધો લઉં છું. મારા
મીત્ર કહે છે કે એ સાધારણ વાત છે. પણ હું કહું છું કે તે બાબે
ખટતી જાણની લાવવી.

કોર્ટ—તવારીખની વાત તરીકે તેઓ એમ કહી શકે કે ચોકસ
સોકો છુટા પડ્યા હતા એ તો એમની જાણીતી વાત છે. તે વેળાએ
તેઓ તે વીષે નહીં જાણે પણ તેઓ એમ તો કહી શકે કે
તેઓએ તે વીશે સાંભળ્યું હતું.

મીં બીનીંગ—તે વેળાએ કોમથી કેટલાક છુટા પડ્યા હતા.

મીં—એંગ—ત્યારે મને કંઈ જાણી વાંધો નથી.

સ—તે વખતે કોમમાંથી કેટલાક અખસો છુટા પડ્યા હતા તે
તમે એક હકીકત તરીકે જાણો છો કે ?

જ—હા, તે ૨૯ કે ૩૦ વરસની વાતપર બન્યું હતું.

સ—કોમમાં આ વાત શું જાણીતી છે કે તે વેળાની ખટખટ
વખતે દાખનાં દરજ્જા સામે સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો ?

મીં એંગ—હું એ સામે વાંધો ઉઠાવું છું. અને તેનો સખમ
આ છે. મારી ખબર એમ છે કે કોમથી છુટા પડનારે પોતે દાખ-
ઉલ- મુતલકથી ચહડતો હોવાનો હજતનો દાવો ઉભો કર્યો. તેણે
એમ જણાવ્યું કે હું હજત છું, અને લોકોએ મારા કહ્યા મુજબ
ચાલવું. આ બાબદ ખાલી અફવા જેવી છે અને તે બાબે જાણની
રજુ કરવા સામે હું વાંધો લઉં છું.

મીં બીનીંગ એમ કહે છે કે દાખના દરજ્જા સામે સવાલ

ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો. પણ એવી મતલબનો સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કે હું હજત છું અને તેથી તમારા કરતાં વધારે સારો છું. તેણે કાંઈ એમ નહીં કહ્યું કે હું દાર્ઘ-ઉલ-મુતલકના તમારા દરજ્જા સામે સવાલ ઉઠાવું છું.

કોર્ટ—પણ ધારો કે મી. બીનીંગ તમે કહો છો તેવીજ રીતે કહે, તો પણ તમે તેથી અસત્ત્વ ઝંઘડાની જગ્યાની આકી રાખી શકો નહીં, કારણકે તે માણસ તે વખતે જનમ્યો હતો નહીં.

મી. બીનીંગ—આ ખબર તમોને કોની તરફથી મળી હતી ?

જ—મને તે સમયદના બદ્દલીન અને બાર્ડ સાહેબ અપદેઅલી તરફથી મળી હતી.

સ—એ બાબતે કાંઈ લખાણ છે કે ?

જ—હા. એ બાબતે લખાણો અને ચોપાન્યાં છે. મેં તે વાંચ્યાં છે.

સ—તમારી પાસે કાંઈ લખાણો છે કે ?

જ—હા, મારી પાસે મુંબઈમાં તેની છાપેલી નકલ છે.

મી. બીનીંગ—તમે તે કાલે લાવજો.

મી. બીનીંગ—હવે તમે તે છાપેલી નકલ લાવશો તેને આધીન રહીને હું તમોને પુછીશ કે વાંધો શું હતો ?

મી. બીનીંગ—આ સવાલ સામે હું વાંધો લઉં છું.

અત્રે કોર્ટે એ વાંધો રદ કર્યો હતો.

સ—તમારી ખબર મુજબ વાંધો શું હતો ?

જ—મને એમ કેહેવામાં આવ્યું હતું કે લોકોએ એમ કહ્યું હતું કે ૪૯ માં દાર્ઘ સમયદના બુહરાનુદીન, ૪૭ માં દાર્ઘ સમયદના

નઝમુદીન, અને ૪૮ માં દાઘ સમ્પ્રદના હીશ્તમુદીન દાઘ-ઉલ-મુત-લક હતા નહીં, અને જે માણસે પેતે દાઘ હોવાનો દાવો કર્યો તેણે જણાવ્યું કે મારા બાપે ઇમામને દીધા હતા અને ઇમામે મારા બાપને દાવતનો વહીવટ કરવાને જણાવ્યું હતું અને તેટલા માટે મારા બાપે મને દાઘ તરીકે તેમના મરણ વખતે નેમ્યો હતો.

સ—ત્યારે જયો એ હતો કે ?

જ—હા. તે માણસ પછી ખીજ ધણા દાવાદાર હતા.

કોર્ટ—તમે એમ કહેવા માગો છો કે તેના અનુયાયીઓ ?

શાક્ષી—ખીજ લોકોની હતા અને તેઓએ એવો દાવો કર્યો કે અમે ઇમામના હજતો છીએ અને સાહેબે કયામતના હજતો છીએ.

કોર્ટ—અસલ દાવો કરનારના ઘણા અનુયાયીઓ હતા કે ખીજ ધણાં લોકો એમ કહેવા નીકળ્યા કે અમે ખી હજતો છીએ ?

શાક્ષી—પેહેલા દાવાદાર પછી ધણાં કાવો કરનારા નીકળ્યા હતા.

સ—પણ તેઓ તેના અનુયાયીઓમાંથી હતા કે ?

જ—હું જે કહેવા માગું છું તે આ છે હું એક દાવાદાર બાપે બોલતો હતો, પણ તેજ દાવાદારે ખીજખી ફતવાઓ વખતો વખત કિમા કર્યાં. ૮૦૦ વરસ દરમિયાનમાં દાઘનો દાવો કરનારા ધણા નીકળ્યા હતા અને હાજર દાઘના દરજ્જા સામે અવાજ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો અને વળી કેટલાકો એમ કહેવા નીકળ્યા હતા. કે ફલાના ફલાના દાઘ નામ વગરના દાઘ હતા. ખરી રીતે બોલતાં સાધારણ એવો દાવો ઉઠાવવામાં આવે છે કે જુદા જુદા દાઘોને ઘટતી રીતે નેમવામાં આવ્યા હતા નહીં.

સ—હું ત્યારે એમ સમજું કેની કે આ દાવાદાર અને તેના અનુયાયીઓ કોમ છોડી ગયા ? જ—હા.

કોર્ટ—એ નાગપુરી ઝંઘડાનો દાવાદાર કેની ?

મી० ખીનીંગ—હા.

અત્રે એક ચોપાન્યુ દેખાડવામાં આવે છે.

સ—હમદાનીએ લખેલું ચોપાન્યુ તમે જોયું છે કે ? જ—હા.

સ—તમે તે પહેલાં ક્યારે જોયું ? આ ચોપાન્યા વીદ્યે તમેને પ્રથમ ખબર ક્યારે પડી ?

જ—આશરે પાંચ વરસની વાતપર મને તે કાણે દેખાડ્યું તેની મને યાદ નથી.

મી० ખીનીંગ—હું તે રજુ કરું છું. અલગતાં હું કમ્પુસ કરું છું કે તે શાક્ષી હમદાની આગળ મુકવું જોઈએ.

મી० એંગ—જો શાક્ષીના બેલવાની સામે થવાની તેની મતલબ હોય તો પછી તે ચોપાન્યુ શાક્ષી આગળ મેલવું જોઈએ એ તદ્દન ખુદ્દી બીના છે.

મી० ખીનીંગ—તે મતલબ નથી.

કોર્ટ—હું તે જોવા માગું છું.

મી० ખીનીંગ—હું તેનો તરજુમો તમે નામદારને આપું છું. ઝંઘડો દેખાડવાના સંબંધમાં આપું છું. ઝંઘડો દેખાડવાના સંબંધમાં તે છે. તે શાક્ષી હમદાની અને દાવાદાર તેમજ ૩ થી ૪ વીદ્વાન શખસો વચ્ચેની મુલાકાતનો અહેવાલ છે. તેઓએ તે દાવાદારને સવાલો પુછ્યા અને તેનો તે જવાબ આપી શક્યો નહીં, અને ફટલીકવાર ખોટા જવાબ આપ્યા. જો હમદાનીને પાછો બેલાવવામાં આવશે તો હું પુછી શકશ.

કોટ-હમદાની વિષે તમે આ બધાં ચોપાન્યાં શા માટે ચુંટી કહાડો છો ?

મીં બીનીંગ—એ ચીજો શોધી કાઢાડવી કાંઈ સહેલ નથી.

કોટ—હું ધાઈ છું કે તમે હમદાનીને પાછા બોલાવો તો દીક.

મીં સ્ત્રેંગ-મે તે ચોપાન્યું દીકું નથી. આજ આખું ચોપાન્યું છે કે ખીજુ ખી કાંઈ વધારે છે તે હું જાણતો નથી.

મીં બીનીંગ—એ આખો તરજુમો છે. હાલમાં એપર આધાર રાખી શકાશે.

કોટ—હાલ તુરત તમે એ બાબત રહેવા દો.

મીં બીનીંગ—હું જો તે વચ્ચે તો તેમાં વાંધો હોય એમ હું ધારતો નથી.

મીં સ્ત્રેંગ—હું હમણા તપાસ આપી શકતો નથી. તરજુમો મને હમણાં આપવામાં આવે છે અને તે સારો તરજુમો નથી. તે સમજવો મુશ્કેલ પડે છે.

કોટ—હું ધાઈ છું કે આ બાબત હાલ પડતી મેલો, કારણ કે એડવોકેટ જનરલને તે તરજુમો તપાસવાની તક મળવી જોઈયે.

મીં બીનીંગ—મને તે સામે વાંધો નથી.

મીં બીનીંગ (શાક્ષને)—તમારા બાવા વીશે તમે કાંઈ એવી વાત ક્યુએલી સાંભળી છે કે તેઓ ઘટતી રીતે નેમાયલા દાર્દ હતા

જ—મેં એવી વાત કદીખી સાંભળી નથી.

સ—તમારા બાવા મરણ પામ્યા ત્યારે તમારી ઉપર ૧૬ વરસની હતી કે ?

જ—હા.

સ-તમારા બાવા ઘટતી રીતે નેમાયલા દાઢ નહીં હતા એમ કોઇ ખીજને બોલતાં તમે સાંભળ્યા હતા ?

જ-નહીં.

સ-તમારા બાવા સઘયદના બુહરાનુદીને સઘયદના બદરૂદીને નામ આપ્યા ત્યારે તમે હાજર હતા કે ?

જ-હા હું હાજર હતો.

સ-સયદના બુહરાનુદીનનાં મરણ અગાઉ મેં જણાવેલું ચહડતામાં ચહડતું જ્ઞાન મેળવ્યું હતું.

સ-સઘયદના બુહરાનુદીનને તમે કોઇ વેળાએખી એમ કહેતા સાંભળ્યા હતા કે ૪૭ માં દાઢ સઘયદના નઝમુદીનને ઘટતી રીતે નેમચામાં આવેલા હતા નહીં ?

જ-નહીં, મેં એમ બોલાયલું કદીખી સાંભળ્યું હતું નહીં. તેથી હલકું, મેં તેમને એમ કહેતાં સાંભળ્યા હતા કે શરૂઆતથી તે છેવટ સુધી દાઢઓતી નેમણક ઘટતી રીતે થતી આવી છે.

સ-તમારાં કાકા સઘયદના બદરૂદીને તમોને નાગપુરી વેહોરદ છુટા પડેલા વીશે કહ્યું ત્યારે દાઢઓ ઘટતી રીતે ગાદીએ આવવા આમે તેઓ કોઇ બોલ્યા હતા કે ? જ-હા.

સ-સર આદમજી પીરભાઇને તમે ઓળખો છો કે ?

જ-હા હું તેમને ઓળખતો હતો. અને સારી પેઠે ઓળખતો હતો અને વારંવાર તેમને મળ્યો હતો. મારા બાવા સઘયદના બુહરાનુદીન અને મારા કાકા સઘયદના બદરૂદીનને તેમની સાથે ધણું સાંઝે હતું. મેં સર આદમજી પીરભાઇ સાથે વારંવાર વાતો કરી હતી. મારા બાવા અને કાકા સાથે વાતો કરતાં મેં તેમને સાંભળ્યા

હતા. કાંઈખી વખત મેં તેમને એમ કહેતા તો નથી સાંભળ્યા કે મારા બાવા અને કાકા તેમજ ૪૭ મા દાદીની નેમણુંક ઘટતી રીતે કરવામાં આવી હતી નહીં. મારા બાવા અને કાકાના વખતમાં સર આદમજી પીરબાઇ પોતાની ધાર્મિક દ્રરજે લંબેશમાં બળતી લાવતા હતા.

સ—ચાંદાભાઇના અથવા કોટની મસજીદમાં તેઓ આવતા હતા કે?

જ—મેં તેમને ત્યાં પઢતા જોયા નથી.

સ—તેઓ ધાર્મિક આસ્તા ધરાવનારા હતા એમ તમે કેમ જાણ્યું ?

જ—હું ફેટલીકવાર તેમના પહરોણાં તરીકે હતો અને હું તેમને અંદગી કરતા જોતો હતો.

સ—તમારા બાવા અને તમારા કાકાને તેમનાપર ધણો વીશ્વાસ હતો કે ? જ—હા.

સ—તમારા બાવાના યા તમારા કાકાના હાથથી તેઓએ મીશાક લીધી હતી તે તમે જાણો છો ?

જ—તે બાબતે કાંઈખી અંગત જ્ઞાન મને નથી. તેમના મરણ તુલીક મારા બાવા યા કાકા સાથે તેમને કાંઈખી વાંધો પડ્યો હતો નહીં.

સ—આ શું ખરી વાત છે કે તમારા બાવા અને તમારા કાકાએ તેમની આગળ એમ કહ્યું હતું કે તેઓ ઘટતી રીતે નેમાયલા દાદાઓ નહીં હતા અને તેઓએ કહ્યું કે હું તે વીશે જાણું છું.

જ—એ જરાકખી સાચી વાત નથી.

સ—સર આદમજી પીરબાઇની પાયદસ્ત વેળાએ તમે લાજર હતા કે ?

જ—નહીં, હું મુબઇમા હતો નહીં, પણ તેમના ચોથા દીવસની ક્રીયા વેળાએ હું લાજર હતો. તે વેળાએ મારા કાકા પણ લાજર હતા.

સ—તમે કહી શકશો કે સર આદમજી ક્યારે મરણ પામ્યા ?

જ—આશરે ૭ વરસની વાતપર.

મી० બીનીંગ—અધા જાણુ છે કે તેઓ તા० ૧૧ મી ઓગસ્ટ ૧૮૧૮ ના દીને મરણ પામ્યા.

મી०—સ્ત્રેંગ—તેમજ છે.

અત્રે મી० સ્ત્રેંગમેને દાવતની એનત્રીઓ તપાસવા બાબેની માંગણી કરી હતી.

મી० બીનીંગ—હું તે એનત્રીઓ મારા વીદવાન મીત્રને સોમવારે તપાસવાને આપીશ.

મી० સ્ત્રેંગ—એ દાવતના ચોપડા શું છે તે હું જાણવા માંગું છું.

મી० બીનીંગ—હું જે કાંઈ કહેવા માંગું છું તે પુછી રીતે જણાવીશ. દાવતની બીજી એનત્રીઓ ઉંઘાડી પાડવા વગર હું ફક્ત આટલીજ નોંધો દેખાડીશ.

કોર્ટ—પણ તમે એમ તો નહીં કહી શકો કે હું ફક્ત થોડીજ એનત્રી તપાસીશ ?

મી० બીનીંગ—મુખ્ય તપાસમાં હું ચોક્કસ સવાલો પુછીશ અને બીજા ગણાઓ વીશે એડવોકેટ જનરલ ઉલટપાલટ તપાસ કરી શકશે.

કોર્ટ—પણ તેઓ પેહેલાં જે માંગશે તે એજ કે તમે હીસાબ દેખાડો.

મી० બીનીંગ—હું ગણાની બાબદમાં પ્રથમ રજુ કરીશ.

કોર્ટ—ફક્ત ચોપડામાં લખેલો ચાંદાબાઈના ગણાના હીસાબ કે ?

મી० બીનીંગ—હા ચાંદાબાઈના ગણામાંથી દાવત ખાતે ફેટલી રકમ આપી છે તે બાબેની અનત્રીઓ હું રજુ કરીશ. સામાન્ય રીતે હું દાવતના ચોપડા રજુ કરીશ નહીં.

મી० સ્ત્રેંગ-જો તે બાપેની તપાસ તેમને કરવા દેવામાં આ-
વશે તો તે જાતના જવાબો સામે વાંધો ઉઠાવવાની અને ધરજ પડશે.

મી० બીનીંગ-તમેને ઉલટપાલટ તપાસ કરવાનો વખત મલશે.

કોર્ટ—મી० બીનીંગ, હું આ જાપાની ઉતારી લઇશ અને
સંમતી વગર તમે તે પાછી નોંધી લેશો નહીં.

મી० બીનીંગ-તે કહાડી નાખવીજ જોઈશે.

કોર્ટ—તમે કહો છો કે તમે ચોપડા નહીં રજુ કરશો.

મી० બીનીંગ-બીજા ગદ્દાના પદસા પણ તીજેરીમાં ભરવામાં
આવે છે. તે દેખાડવાને અત્રે થોડીક અનત્રી રજુ કરીશું અને અમે
તે તપાસવા દઈશું.

મી० સ્ત્રેંગ—જો તેઓ તેની પર આધાર રાખે તો તેઓએ
ચોપડાઓ રજુ કરવા પડશે. કાંઈ ચોક્કસ પસંદ કરેલા ગદ્દાની
બાબદમાંજ ચોપડાઓ રાખવાના નથી પણ સધળા ગદ્દાઓના.

મી० બીનીંગ-સેનત્રસ વેઝરીમાં ભરવામાં આવતા ગદ્દાના પ-
દસાને લગતી એનત્રીઓ અમે રજુ કરીશું.

કોર્ટ—હું સામાન્ય તપાસ માંગતો નથી.

મી० સ્ત્રેંગ-મુશ્કેલી એ છે કે તેઓની પાસે સધળી ખબરો
છે જ્યારે મારી પાસે નથી. ઈક્ત એકજ ગદ્દો પસંદ કરવાનો તે-
મને હક નથી.

મી० બીનીંગ—અમારા ચોપડા રજુ કરવા સામે અમેને વાંધો
છે. અમેને ચાંદાબાઈના ગદ્દા સાથેજ લાગે વળગે છે અને હું એમ
દેખાડવા માંગું છું કે આ ગદ્દાના પદસા દાવત ફંડનો એક ભાગ
છે, અને એવીજ રીતે બીજા ગદ્દાઓના ફંડનું કરવામાં આવે છે.

મીં સ્ત્રેંગ—પણ હું શું કહેવા માંગું તે તમે નામદાર સમ-
જ શકશે એવી મને ઉમેદ છે.

કોર્ટ—મને એમ લાગે છે કે આપણી પાસે ૬૯ ગધા છે હું
સામાન્ય તપાસ લેવા માંગતો નથી. તમે જો એવી તકરાર લેવા માં-
ગતો નથી. તમે જો એવી તકરાર લેવા માંગતા હોવો કે ખીજ
ગધાના પછસા સેનત્રલ ત્રેઝરીમાં ભરવામાં આવે છે તો પછી સામા
પક્ષને ચોપડા તપાસવાની તક આપવી એ તદ્દન વાજનીજ છે. તમે
એમ તો કરીજ નહીં શકો કે નંબર ૩ ને નંબર ૪૯ ની બાબદમાં
ચોપડા રજુ કરો અને બાકીની બાબદમાં નહીં.

મીં—બીનીંગ—સધળા ગધાઓના નાણાં ત્રેઝરીમાં નાંખવામાં
આવે છે એમ છે નહીં. હું જે કહેવા માંગું હું તે આ છે. સોમ-
વારે જે જે જગ્યાએથી સેનત્રલ ત્રેઝરીમાં નાણાં ભરવામાં આવ્યાં
તે જગ્યાઓનાં હું નામ દર્શાવું. કેટલાક ગધાઓમાંથી તો ગ્રાંધાની
મેકલવામાં આવતું નથી. તેઓમાં ગ્રાંધા જાદગું પડતું નથી અને વળી
ખીજખી સખખો હોય છે હું સોમવારે ખાસ સવાલ રજુ કરીશ,
જો હું એમ નહીં કરું તો પછી આખો જવાબ દાખલ થઈ શકશે.

મીં સ્ત્રેંગ—હું બરાબર સમજી શકતો નથી.

કોર્ટ—હું સમજું છું ચોક્કસ જગ્યાએથી નાણાં મેકલવામાં
આવે છે તેમના નામ તેઓ દેશે. બાકીના નામો તેઓ દેશે કે નહીં
તે હું જાણતો નથી.

મીં સ્ત્રેંગ—૬૯ માંથી ફક્ત એજ ચોક્કસ દાખલો થશે કે ?

કોર્ટ—તે આપણે જાણતા નથી, કારણ કે એવજુ ફક્ત બેના
જ દાખલા આપે છે.

મીં બ્રેંગ—જે મીં બીનીંગ એમ કહે કે આજ ફક્ત બેજ દાખલા છે તો તેઓએ અમેને હીસાબ તપાસવા દેવો. જોઈએ પણ જો બીજા દાખલાઓની હાથ તો તેઓ એ સવળાની તપાસ આપવી જોઈએ. ખચીતજ તપાસ કાઢ ગેરવાજબી નથી.

મીં બીનીંગ—જે કહેતા હોય : જે કે ત્રણ દાખલા છે તો અમેને ત્રણની તપાસ જોઈએ છે.

મીં બીનીંગ—ચોપડાઓ રજુ કર્યા વગર દેવવાનો શાક્ષીને સંપૂર્ણ હક છે. એવો કંઈ કાયદો છેજ નહીં કે ચોપડા દેખાડવાનું જોઈએ. મેં જે કહ્યું છે તે એમ છે કે હું ખાસ દાખલાઓની એન-ત્રીઓ રજુ કરવાને તકવાર છું અને મારા વીદવાન મીત્ર તે એન-ત્રીઓ જોઈ શકશે.

કોર્ટ—૬૯ ગણાઓ છે અને એડવોકેટ જનરલ જે કાંઈ કહે છે તે એ છે કે તમે ત્રણ દાખલામાંજ રજુ કરો છો કે જેમાંથી નાણાં મોકલવામાં આવે છે પણ ત્યારે બાકીના ગણાઓનું શું ?

મીં બીનીંગ—તમે નામદાર એ બાબદ સોમવાર સુધી રહેવા દેશો.

કોર્ટ—પણ એડવોકેટ-જનરલની મુશકેલી તમે જીતેલી.

મીં બીનીંગ—હું મારા ભાષણમાં એમ કહીશ કે ૬૯ ગણાઓ છે અને તેમાંથી ત્રણનાજ દાખલા આપવામાં આવ્યા છે.

કોર્ટ—પણ કોઈ પછી મને પુછશે કે તમે ૬૯ ગણાઓ ત્રીશ કાંઈ સવાલજ નહીં કર્યો.

મીં બીનીંગ—શાક્ષીને ચોપડા રજુ કરવાની શરજ પાડે એવો કોઈપણ કાયદો નથી.

કોર્ટ—હુકમ મુજબ તેઓએ રજુ કરવાનું જોઈએ.

મીં બીનીંગ-મારા વીદવાન મીત્ર સાક્ષીને ચોપડા રજુ કરવાની ફરજ પાડી શકે નહીં.

કોર્ટ-તમે શું એમ કહેવા માંગો છો કે તમે ચોપડા રજુ કરી શકો નહીં ?

મીં બીનીંગ-ચોપડાઓની જખાની તદ્દન જુદીજ વાત છે અને તે કાંઈ મુખ્ય નથી. જો હું એમ જાણું કે મારી બેંકમાં પાટલા નાણાં ભરવામાં આવે છે તે ખરી વાત છે તો મુખ્ય જખાની મારી જખાની છે અને ચોપડા ઉપરની જખાની ઉતરતા છે.

કોર્ટ-પણ મુખ્ય જખાની તો બેંકજ કહેવાય.

મીં બીનીંગ-આ બાબત સોમવાર સુધી રહે તો ઠીક અને મારા બોલવાપર હું વીચાર કરીશ.

કોર્ટ-એ તદ્દન ખીન અનુકુળ છે એમ હું કહી શકતો નથી.

મીં બીનીંગ-મારી ખાહેશ મારો કેસ સામેત કરવાનો છે. મારો કેસ એમ છે કે આ દાવત ફંડ છે અને અલગતાં જો તે દાવત ફંડ હોય તો પછી અનુકુળતા વીશે કાંઈમી શક હોય નહીં. એ બાબતમાં મેં જેવલણ લીધી છે તેપર હું વીચાર ચલાવીશ.

મીં સ્ટ્રેંગ-ચાંદામાઇના ગદલા બાબેની અનત્રીઓ તેઓ દેખાડશેની ?

મીં બીનીંગ-ચાંદામાઇના ગદલા વીશેની અનત્રીઓ હું જે કહેવા માગું છું તે તદ્દા ખુલ્લું કરવા માગું છું એનત્રીઆ સીવાય બીજી કોઈમી બાબતની હું તપાસ કરવા દષ્ટિ નહીં.

મીં બીનીંગ-મુદત્તાજી સાહેબની રજા વગર કચરની નજદીક ગઈએ મેલી શકાય કે ? જ-નહીં.

સ—જ્યારથી તમે મુઠ્ઠાંજી સાહેબ થયા છો ત્યારથી તે હ-
મણા સુધીમાં તમે કાંઈ ગઠ્ઠાઓ મુકવાની રજા આપી છે કે ?

જ—હા. મેં એક ગઠ્ઠા બાબેની રજા આપી છે અને હું
જ્યારથી મુઠ્ઠાંજી સાહેબ થયો ત્યારથી તે એકજ ગઠ્ઠા બાબે રજા
આપી હતી. તે સુરત ખાતે છે. તે દાઉદભાઈ સાહેબની કબર આગળ
છે તે ગઠ્ઠો ત્યાં મેલવામાં આવ્યો તે અગાઉ મારી રજા લેવામાં
આવી હતી.

સ—એ દાઉદભાઈ સાહેબ કોણ હતા ? તેઓ કોઈ વીદવાન
અહરથ હતા કે કોઈ મોટા વેપારી હતા ?

જ—તેઓ છેલ્લાં માણસ હતા. તેઓ ભારે વીદતાવાળા
અહરથ હતા.

સ—ચાંદાભાઈની કબર આગળ ગઠ્ઠો ક્યારે મેલવામાં આવ્યો
તે તમેને ખબર નથી.

જ—તે બાબેની અને કાંઈ અંગત જાણુથી. ચાંદાભાઈનો ગઠ્ઠો
કબરની નજદીક ક્યારે મેલવામાં આવ્યો હતો. તેની ખબર નથી. તી-
જેરી થોડાક વરસની વાતપર મુકવામાં આવી હતી. તે મરહુમ સ-
ધવદના દાઉદદીનના વખતમાં મુકવામાં આવી હતી.

સ—કીયા સંજોગો વચ્ચે તીજેરી મુકવામાં આવી હતી તે
તમે જાણો છો ?

જ—હું પોતે તે જાણતો નથી.

સ—સધળી કબરો તરફ મોહમેદનોની વલણ શું છે ?

જ—કબરોને તેઓ ભારે માનની નજરથી જુવે છે.

સ—દાઉદી વોહરાને દાઉદમાં આવે તે અગાઉ કેટલી રજા આ-
પરી પડે છે ?

મીંડ્રો—ચોદાબાઇના કેસમાં આપવામાં આવેલી રજા સાથે આપણને લાગતું વળગતું નથી કારણ કે તે ૧૦૦ વરસની વાતપર અન્યું હતું.

મીંડ્રો બીનીંગ—અમારી સ્થિતિ કેવી છે દંખાડવા માટે કેસનો એ સડેથી અગતનો ભાગ છે.

કોર્ટ—મરનારના હાથમાં જે કક્કા મેલવામાં આવે છે તે વીશે હમણા સુધી આપે કાંઈપી સાબિત્યું નથી.

મીંડ્રો બીનીંગ—લાખા વખતની વાતપર એમ કહ્યું હતું કે એક વેહરાને દાટવા અગાઉ મુદ્દાંજી સાહેબ રજા આપે કક્કા એ તદ્દન જુદીજ વાત છે.

સ—મુદ્દાંજી સાહેબ અથવા તેમના આ મીલની રજા વગર તમારી કેસમાં એક માણસને દાટી શકાય? જ—નહીં.

સ—એક દાઉદી વેહરાને દાટવામાં અમને તે અગાઉ જરૂર જોગી રજા થું આપવામાં આવે છે તે અમોને કહો.

જ—મુદ્દાંજી સાહેબની રજા વગર એ દાઉદી વેહરાને દાટી શકાય નહીં.

કોર્ટ (શાક્ષીને)—તમારો જવાબ દાઉદી વેહરાના કબ્રસ્થાનને કે કાંઈ બીજે ઠેકાણેની લાગુ પડે છે ?

શાક્ષી—મારો જવાબ કોઈપી કબ્રસ્થાનને લાગુ પડે છે.

કોર્ટ—ધારો કે દેશના દુરનાં ભાગમાં એક રેલવે અકસમાત બને જે જગ્યાએ દાઉદી વેહરાના આમીલ નજદીકમાં નહીં હોય અથવા તો તાર ઓશીસપી નહીં હોય.

શાક્ષી—તેવા કેસમાં લાશને કોઈપી શખ્સદાટી શકે છે.

કોઈ—તમે એટલો બોલો અરથ ઉઠાવો છો તે મને ગમતું નથી.

મીં બીનીંગ—હું એમ પુછીશ. જ્યારેમી મુઝાંછ સાહેબ કે આમીલ હાજર હોય તો દાદદી વોહરાઓને દાટવાનો સામાન્ય રવાજ શું છે ?

શાક્ષી—દમેશાં રજ મેળવવામાં આવે છે.

સ—કોઈમી દાદદી વોહરાને આમીલ મળી શકતા હોય તે છતાં રજ વગર દાટવામાં આવ્યો હોય એવો કોઈ દાખલો તમે જાણો છો ?

જ—એવો કોઈમી દાખલો હું જાણતો નથી.

સ—દાદદી વોહરાઓ જેમને ન્યાત પાલાર કાલડવામાં આવ્યા હોય તેમને વગર રજએ દાટલા હોય એવા દાખલા તમે કાંઈ જાણો છો ?

મીં સ્ટ્રેંગ—હું એ સવાલ બાબે વાંધો ઉઠાવું છું.

સ—ચાંદાભાઈ વીષે કાંઈ લેખીત નોંધ છે કે ?

જ—કાંઈમી નોંધ નથી.

સ—ચાંદાભાઈ તરીકેના એલકાબ ઉપરથી તમે એમ કહી શકો કે તેઓ ધારમીક બાબદોમાં વીદવાન હશે ?

જ—તે નામપરથી હું જે કાંઈ અનુમાન કરી શકું તે એજ છે કે તેઓ એક વેપારી હતા.

સ—તમારી કોમમાં કોઈ ધારમીક યા વીદવાન શખસ “શેહ” તરીકે ઓળખાય કે ? જ—નાહી.

સ—તેને ત્યારે કીયો એવકાબ આપી શકાય ? અને તે માણસ વીદવાન છે તે કેમ જાણી શકાય ?

જ—જે એલકાબ દાદ તેને ગણે તે ઉપરથી.

સ—એક ધારમીક અને વીદવાન શખસને કીયો એલકાબ આપવામાં આવે છે ?

જ-શેષ અથવા મુઘાનો એલકામ ધારમીક બાબદોમાં શેષ વીદવાન શેષસ ગણાય છે તો જો કે એ શબ્દનો અરથ જુદો ગણાય છે.

કોર્ટ-“ શેષ ” શબ્દનો આત્માદ તદ્દનુમો શું છે ?

દુભાસ્યો—શેષ એટલે વીદવાન.

કોર્ટ-“ શેષ ” નો તરજુમો શું છે ?

દુભાસ્યો—એક તરંગર પુરુષને “ શેષ ” કહેવામાં આવે છે. શેષ, એ મીસ્તર કે એસ્કવાયરની બરાબર છે.

સ—કબરોનાં સંબંધમાં માનત લેવી એ દાઉદી વોહરાઓન સાધારણ ચીજ છે એવી એડવોકેટ જનરલની માન્યતા સાથે તમે મળતા થવો છો કે ?

મી૦-એંગ-હું એમ બોલ્યો નથી.

સ—કબરો આગળ માનત લેવાનું દાઉદી વોહરાઓ માટે સાધારણ છે તેની સાથે તમે મળતા થાવો છો કે ?

જ—તેઓ કબરો આગળ માનત લીધે છે.

સ-જ્યાં બી ગલ્લો હોય ત્યાં કબર આગળ માનત લેવાને ચાલ છે કે ? જ-હા.

સ-જ્યાં ગલ્લો હોય ત્યાં માનત લેવાની જગ્યા હોય કે જ-હા.

સ-પણ જ્યાં ગલ્લો નહીં હોય ત્યાંબી માનત લેવાઇ શકાય કેની જ-હા.

સ—કબર ખુદજ પવીત જગ્યા કેહેવાય છેની ? જ-હા.

સ-તે જગ્યા કોણને પવીત કીધેલી હોય છે ?

જ-હું તમારો સવાલ સમજી શકતો નથી.

સ—તે દીવસે આપણે કબર આગળ ગયા હતા, અને આપણને આપણા જોડા કાલક્યા વગર જવા દેવામાં આવ્યા હતા નહીં. તે જગ્યા પવીત્ર જગ્યા પવીત્ર થયેલી છેની ?

જ-તે રીતે તે પવીત્ર થયેલી હોય છે. તે સાધારણ જમીન જેવી નથી. તે પવીત્ર જમીન છે.

કોર્ટ—તે શું ખુદાને અરપણ કરેલી હોય છે કે ?

શાક્ષી—તે ખુદાને અરપણ કરેલી હોય છે અને અરેબીકમાં તે વક્ફ લીલાહ યાને અક્ષાહનુ વક્ફ ગણાય છે.

સ—કબરસ્થાનની બાહર જો કોઇ કબર હોય તો તે “વક્ફ લીલાહ” કેહેવાય કે ? જ-નહીં.

કોર્ટ—શાક્ષી જે જમીન વીધે વાત કરે છે તે “વક્ફ લીલાહ” તરીકે ખુદાને અરપણ કરેલી હોય છે કે ?

જ—કબરસ્થાનની અંદર જે જમીનનો સમાવેશ થાય તે જમીન પર પછી કબર હોય કે નહીં તો પણ ખુદાને અરપણ કરેલી હોય છે.

કોર્ટ—તમે કહો છો કે કબરસ્થાનની બાહરની કબરો ખુદાને અરપણ કરેલી નથી ? શાક્ષી—તેમજ કહું છું.

મી૦ ખીનીંગ—આ ચીજની તમે નામદાર પીછાણ કરો છો કે નહીં તે હું જાણતો નથી.

કોર્ટ—તમે અમેને કહ્યું કે કબર પવીત્ર થયેલી હોય છે, હું સમજું છું કે તે ખુદાને અરપણ કરેલી હોય છે.

મી૦ ખીનીંગ—અરે અરથ એ થાય છે કે તે જગ્યા બારે

ધારમીક ભક્તીભાવવાલી હોય છે.

શાક્ષી-ધારમીક નજરે જોતાં કબરની જમીન પવિત્ર જગ્યા ગણાય છે.
મીં—ખીનીંગ તે ભારે ભક્તીવવાલી જગ્યા ગણાય છે કે ની ?

જ-હા. અને કબ્રસ્થાનની બાહરની કોઇખી કબર એમ જ હોય છે.

સ—દાઉદી વોહરાઓ તમારી પણ માનત લીયે છે કે ? જ-હા.

સ—અને એ માનતનાં સંબંધમાં તમેને પછસા આપવામાં આવે છે કે ની ?

જ-હા, કોઇ કોઇ વાર.

સ—ચાંદાબાઇના ગદલામાં પછસા કેઇ મતલબથી આપવામાં આવે છે ?

જ-જે માણસોની માનત બર આવે છે તેઓ એ ગદલામાં પછસા નાખે છે.

સ—તમેએ એવો ઇસારો કદી સાંભળ્યો છે કે એ પછસા ચાક્રમ મતલબની આપવામાં આવે છે ? જ-નહીં.

સ—તમારા અને તમારી અગાઉના તમારા પુર્વજોનો આ ફડો પર સંપૂર્ણ આંકોશ હોય છે કે ? જ-હા.

મીં ખીનીંગે અત્રે જણાવ્યું કે હવે હું ચાંદાબાઇ પીર હતા કે કેમ તે સવાલ પર આવું છું.

સ—દાઉદી વોહરા કોમ તરફથી વલીઓ તરીકે કોણને ઓળખવામાં આવે છે ?

જ—“ વલી ” એ શબ્દનો અર્થ જુદો થાય છે. તમે મને એ સવાલ શા માટે પુછો છો ?

સ—હું તમેને એટલા માટે પુછું છું કે દાઉદી વોહરા કોમમાં

કોઈથી જીવતો યા મરણ પામેલો શખસ વલી ગણાય છે કે ?

જ-‘વલી’ એ શબ્દ ખુદાનો ગુણ પણ થાય છે. ત્યાર બાદ અમારા પયગમબર પણ વલી તરીકે ઓળખાય છે, અને ત્યાર પછી તેમના જમાઈ અલી પણ ખાસ રીતે વલી તરીકે ઓળખાતા હતા. અને અલી પછી સધળા ઇમામેને વલી તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે. ઇમામે કિપરાંત ઇમામ જેઓ ગાયેય છે તેના દાઇઓ પણ વલીઓ કહેવાય છે. કારણ કે જેઓ ઇમામના પ્રતીનીધી છે અને દાઇ તે વલી કહી શકાય કારણ કે ગાયેય ઇમામના તેઓ પ્રતીનીધી છે.

સ-એવા દાઇઓ પર દાઇઓ કે ની ? જ-હા.

સ-અને જે ઇમામ પ્રકટ થાય તો એ દાઇઓ વલીઓ નહી કહેવાય કે ની ? જ-તહીં કહેવાય.

સ-જો કે ઇમામ ગાયેય છે, તો પણ માન્યતા તો એજ છે કે ની કે તેમના પ્રતીનીધી આ દુન્યામાં છે ?

જ-હા. ઇમામ કયામ કયા ગાયેય થયા છે તેનો પત્તો કોઇને ખબર નથી ?

સ-૮ મા, ૯ મા અને ૧૦ મા ગાયેય ઇમામે ૨૯ મા ઇમામની માશકુર ગાયેય છે ની ?

જ-એમાં થોડોક ફત્ક છે. પહેલા ૩ ઇમામનો ખામ ૨૧ મા ઇમામથી જુદો છે. અને તે એમ કે ૮ મા. ૯ મા ૧૦ મા ઇમામે ખરેખર તેમની સાથે વહેવાર રાખ્યો હતો. જ્યારે ૨૯ મા ઇમામના ખામમા તેમ નથી.

સ-આ મુકદ્દમે લાવવામાં આવ્યો ત્યાં સુધી શેક ચાંદાભાઈને વલી તરીકે વર્ણવેલા તમે કદી સાંભળ્યા છે ? જ-નહીં.

સ-મંત્રજ બોલ Saint (પીર) નાં જેવો બીજો કંઈ બોલ છે કે ?

જ-મંત્રજ શબ્દ “સેન્ટ” પરથી હું જે સમજી શકું છું તે એ છે કે સેન્ટ એટલે કોઈ પંથનો સ્થાપક જેના ધાર્મિક અનુયાયીઓ હોય છે. અને જે લોકો વચ્ચે ધાર્મિક શીક્ષણ આપે છે. અને ધર્મ સંબંધી બાબતોના ખુલાસાઓ જાહેર કરે છે.

સ-“પીર” શબ્દ તમારે સારી રીતે જાણવો જોઈએ કે ની ?

જ-હા. સમજી છું પણ અમારી કોમમાં પીર જેવું કંઈ જાણી નથી.

સ-“પીર” શબ્દનો તમે કેમ અર્થ કરો છો ?

જ-પીર એટલે કોઈ પંથનો યા લોકોનો વડો. અમારી કોમમાં કોઈનેથી પીર તરીકે ગણવામાં આવતો નથી.

સ-તમારી કોમમાં કોઈનેથી પીર તરીકે કાં નથી ગણવામાં આવતા ?

જ-પણ તેમજ છે. પીર શબ્દનો ઉપયોગ બીજી કોમમાં ઘણા સાધારણ છે, જેવી કે સુની કોમ.

સ-જો એક દાઉદી વહેરાઈ બંદગી કરવા માંગે અથવા ખુદા પાસેથી કોઈ ચીજની તે ખાહેશ કરે તો કીયાં સાધન મારફતે તેની બંદગી ખુદાને પોંડયવી જોઈએ ?

જ-તેઓ દાર્દ મારફતે ખુદા પાસેથી કંઈની ચીજ માંગી શકે. દાદા ઈમામ મારફતે માંગી શકે અને ઇમામ ખુદા મારફતે.

સ-દાદા મારફતે એટલે તમે એમ કહેવા માંગો છો કે વખતના દાદા મારફતે ? જ-હા.

સ-ચાંદામાઇનો દાખલો લેવો. જો ચાંદામાઇ ખુદા સાથે જાય પડે તો તેઓ સીધી રીતે તેમ કરી શકે કે કંઈ સાધનમારફતે?

જ-તેઓ તેમ પેતાના વખતનાં દાઢ મારફતે કરી શકે અને દાઢ પેતાના વખતના ઇમામ મારફતે કરી શકે.

સ-હું ત્રણ દાઢોના વખતે જીતી શકું. સર આદમજી પીર-આધનો દાખતો લેવો, ત્યાર પછી સવાલ એ છે કે તેમના વખતનાં કીયાં દાઢ ? તેમના વખતના દાઢ એટલે સર આદમજી મરણ પામ્યા તે વખતના દાઢ કે ની ? જ-હા.

સ-જો મરનાર શખસના વખતનાં દાઢ હજુ જીવતા હોય હોય તો મરહુમ શખસ કોણની મારફતે તેમ કરે ?

જ-જો આ આઝાદ હું લાંબાણથી વર્ણવવા માંગું તો મને બય છે કે મારું વર્ણન ઘણું લાંબુ થઈ પડશે. પણ હું ટુંકમાંજ કહીશ કે હદયાય દાઢનાં પુર્વજની મારફતે ખંદગી ખુદાને પેલચી શકે.

કોર્ટ-ધારો કે દાઢ હજુ જીવતા છે તો ખંદગી કોણની મારફતે પેલચે ?

સાક્ષી-એનો જવાબ લાંબાણથી આપવાની જરૂર છે. પણ ટુંકમાં કહીશ કે હદયાય દાઢના પુર્વજની મારફતે. વલી વધુમાં હું એમ કહેવા માગું છું કે જે ચલકતાનાં ચલકતા જ્ઞાન વીશે મેં કહ્યું છે તે જ્ઞાન મારફતે એ વર્ણન કરી શકાય, એટલે કે હકીકત.

સ-મુદ્દાંજી સાહેબની રાગ વગર કોઈખી દાકદી વોલરો ખીજા યા ત્રીજા વર્ગનું જ્ઞાન લાંસલ કરી શકે કે ? જ-નહીં.

મીંસ્ટ્રેંગ-“ વાઘ ૧૫ ” એ શાસ્ત્રી હમદાનીએ લખેલું જાં-પેકું ચોપાન્યું છે. હમણાં હું તે દાખલ કરું છું તે શાક્ષી અલીઆહ હમદાનીએ પ્રગટ કરેલું છે.

કોર્ટ-તે હવે દાખલ થઈ શકે.

મીં સ્ટ્રેંગ-મીં ખીનીંગે મને તે કાગળની કાપલી રજુ કર.

વાને જણાવ્યું હતું અને હાલ મારી પાસે તે પત્રની હબી છે.

કોર્ટ—આ તેજ પત્ર છે કે જે ડેપુટેશન મારફતે સર આદમજી પીરભાઈના છોકરાને પુગાડવામાં આવ્યો હતો ?

મીં સ્ત્રેંગ—હા, એટલેકે એકાદ શખસે લખેલો.

કોર્ટ—તમે હવે તે પુરાવા તરીકે રજુ કરો છો ?

મીં સ્ત્રેંગ—મેં તેની જાણ મારા વીદવાન મીત્રને અત્યાર અમીની આપી છે.

કોર્ટ—હું ધાઈ છું કે તે ડેપુટેશન મારફતે ખીજવર મોકલ-આવ્યું હતું.

મીં ખીનીંગ—મેસર્સ લીટલની કંપની તરફથી શનીવારે મળેલો એક પત્ર હું તમો નામદારને આપવા માંગું છું. તમો નામદારે તે વાંચ્યો એવી મારી ખાહેશ છે પણ પહેલાં મારા વીદવાન મીત્ર તે જોવો.

મીં ખીનીંગે અત્રે તે પત્ર મીં સ્ત્રેંગમેતને આપ્યો હતો.

હવે હું કહીશ કે સર આદમજી પીરભાઈના બેટાઓનાં આ સામાન્ય સોલીસીટરો છે.

મીં સ્ત્રેંગ—તમે એમ કહેવા માંગો છો કે આ પત્ર માટે સર આદમજીના બેટાઓ જવાબદાર છે ?

મીં ખીનીંગ—હું એટલુંજ કહું છું કે આ સર આદમજી પીરભાઈનાં બેટાઓનાં સામાન્ય સોલીસીટરો છે.

અત્રે નામદાર જડજે તે પત્ર વાંચ્યો હતો.

કોર્ટ—હું ધાઈ છું કે એ પત્ર મારે પાછો આવ્યો.

મીં ખીનીંગ—હવે ચોપડાઓ વીશે હું મારી સ્થિતી ખુલ્લી કરવા માંગું છું. મેં સુરતથી તે મંગાવ્યા છે અને મારા વીદવાન

મીત્ર ને હું એ વરસનો હીસાત તપાસવા દૃષ્ટિ. જેમ એક સાધારણ વેપારી કેમ ચોપડો રાખે તેવી રીતે એ રાખવામાં આવ્યા નથી એક ચોપડો ૧૭ વરસની વાતપરનો છે અને બીજો હમણાંનો છે. એ ચોપડાઓ જેમને હસ્તક છે તેમની હું તપાસ લઈશ પણ મારા વીદવાન મીત્રને તે ચોપડા તપાસવા દૃષ્ટ મેં કહ્યું તેમ વેપારીઓનાં ચોપડા મારક રાખવામાં આવ્યા નથી. આ ચોપડાઓ રજુ કરવાને હું અંધાયલો છું એમ તમારે વીચારવું નહીં. એ વરસ હું આ સંખ્યા મારે પસંદ કરું છું, કારણ કે ૧૦૦ વરસની ઉપરનાં ચોપડાઓ રજુ કરવાનું અશક્ય છે. આ ચોપડા દાવત ફાંડોની હકીકત દેખાડવા જેટલા પુરતા છે.

મીં સ્વેગ-મીં બીનીંગ પોતાને ગમે એવો માર્ગ અખત્યર કરે, પણ ચોપડાઓ તપાસવા વગર હું કાંઈપી કહી શકતો નથી હું એમ સમજું કે એ ચોપડા સામાન્ય રીતે ગલ્લાઓની આપદમાં છે.

મીં બીનીંગ-તે બવાર ગામનાં ગલ્લાઓની આપદમાં છે.

કોર્ટ—મુકદ્દમાનાં ગલ્લા કરતાં બીજા બધા ગલ્લાઓ, એમને કેની ?

મીં બીનીંગ—દાવતના ચોપડામાં બદરી મહાલની અને જસ્ટનાં સંબંધમાં હું મારા વીદવાન મીત્રને તપાસવા દૃષ્ટિ, અને જે રાખે તે એનવી કરી હશે તેને હું તપાસીશ. તે બાબે હું મુદ્દાઓ સાંભળને તપાસવા માંગતો નથી. અલગતા હાલનાં શાક્ષી તે બાબે પોતાની જાણ મુજબ કહી શકશે અને તેને જમાની પરથી ટેકો મળશે. વગી ઇલરાહીમજી આદમજી પીરબાઇએ લખેલું બીજું ચોપડાનું છે. અને તે પુરાવા તરીકે દાખલ કરવા માંગો છે કે નહીં તે વીશે હું મારા વીદવાન મીત્રને પુછું છું.

મીં સ્ત્રેંગ—અમે તે પુરાવા તરીકે દાખલ કરીએ છીએ.

મીં ખીનીંગ—હું તે તરજુમા સહીત અહીં રજુ કરીશ. તે
1૬ તે ચોપાન્યું પુગવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું.

મીં સ્ત્રેંગ—માફ કુલ કહે છે કે ન્યાત બહાર કઢાડવામાં
1૫ પછી આ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું હતું અને પુરાવા તરીકે
ત્યાં સુધી કામ લાગશે તે હું જાણતો નથી.

કોર્ટ—મેં તમોને કેટલીક વાર કહ્યું છે કે એ બધા પુરાવા-
1૭ માં હું ઉતરવા માંગતો નથી,

મીં ખીનીંગ—પણ મુકદમા વેળાએ સ્થિતિ કેવી હતી તે એ
1૮ તરથી દેખાવ આવે છે.

કોર્ટ—એ ચોપાન્યું શા બાબતનું છે ?

મીં ખીનીંગ—મને એમ કહેવામાં આવેલું છે કે તે મુકદમા
19 ગાડી પ્રગટ કરવામાં આવી હતી.

મીં સ્ત્રેંગ—તહીં પણ અમે એ બધી બાબતોમાં વીગતે જવા
20 ઇંગત નથી.

મીં ખીનીંગ—એ ચોપાન્યું એલખાઇ આવે માટે તે પર
21 ઇશાન કરવી જોઈએ.

અત્રે ચોપાન્યાપર તે મુજબની નીશાન કરવામાં આવી હતી.

કોર્ટ—હું મુકદમાં મધે મુખ્ય બાબત પરજ રહેવા મંચું છું
22 ને લાલ તુરત મારે એ બધી વીગતોમાં ઉતરવું નથી.

મીં ખીનીંગ—પણ હું તમોને ખરેખરી સ્થિતિ શું તે દેખા-
23 શ માંચું છું.

મીં ખીનીંગ—તમોએ જે સાધનો જણાવ્યાં છે તે ઉપરાંત ખીન
24 સાધનો મારજતે કોઇપણ જીવતો કે મરણ પામેલો વોરા ખુદાને

બંદગી પોંહ્યાડી શકે કે ? જ—નહીં.

સ—ત્યારે તમોએ અગાડી કહેલાં સાધનો જ મારફતે ખુદાને બંદગી પોંહ્યાડી શકે કે ? જ—હા.

સ—ત્રીજા દાષ સમયદ હાતીમ ક્યાં મરણ પામ્યા હતા ?

જ—તેઓ ચમનમાં મરણ પામ્યા હતા. સમયદના હાતીમનાં સંબંધમાં હાંદુસ્તાનમાં જુદે જુદે ઠેકાણે ધણા ગણા છે. ઇમામોનાં દાખલાઓમાં ગણા કાંઈ કયરો આગળ નથી ઇમામોની બાબદમાં ગણાઓ મસ્જિદમાં હોય છે. કોઈખી મસ્જિદમાં કોઈખી ખાનગી આસામીનો ગણો હોતો નથી. ફક્ત ઇમામનાંજ ગણાઓ મસ્જિદમાં મુકવા દેવામાં આવે છે.

સ—તે વખતના ઇમામની બાબદમાં તેમને માટે ખાસ ગણો હોતો કે ?

જ—હા. મધ્ય હાંદુસ્તાનમાં ઉજ્જન ખાતે. વળી હું એમ કહેવા માંગું છું કે હાલનાં વખતના ઇમામનાં ધણા ગણા છે અને બીજા ઇમામોના નહીં.

કોર્ટ—ઉજ્જન ઉપરાંત બીજાં મથકો ખાતે પણ ઇમામનાં ગણા હોય છેની ?

શાક્ષી—હા. અને અલીના બેટા ઇમામ હુસેન માટે પણ ગણા છે, અને બીજા ઇમામો અને દાષઓ માટે કરેલી માનતના પદસ આમીશો સીધા મારીપર મોકલાવે છે. બીજા ઇમામો માટેના ગણ નથી, પણ ફક્ત ઇમામ હુસેન માટેજ છે.

સ—જ્યારે બીજા ઇમામોની બાબદમાં જે બક્ષેશો થતી હોય તે ગણામાં નથી પડતી, પણ આમીશો મારફતે સીધા તમારીપર મોકલવામાં આવે છેની ? જ—હા. તેમજ છે.

સ—મસજીદમાંના સઘળા ગણાઓ હાજર ઇમામના અથવા તો ઇમામ હુસેનનાજ હોય છેવી ? જ—હા.

સ—સંઘવદના લાતીમનાં ગણાનું શું ? જ—તેમને માટે ગણાઓ મસજીદમાં છે, દારણ કે તેમની કબર યમનમાં છે તેઓ એકજ દાઇ છે કે જેમનો ગલ્લો મસજીદમાં છે.

સ—હવે આ સઘળા ગણાઓમાંનાં નાણાંપર તમે તમારો સંપુર્ણ આકોશ હોવાનો દાવો કરો છો કે ? જ—હા.

સ—તમારા પુર અખત્યાર સાથનાં અંકુશ બાબે આ કેસ અગાઉ કાંઈ સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કે ? જ—નહીં.

કોર્ટ—તમારા આ તમારા પુર્વજોનાં અંકુશ બાબે અગાઉ કાંઈમી સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો નહીં ? જ—નહીં.

સ—તમેને આમીલો મારફતે જે જે નાણાં મળે છે તેનું તમે શું કરો છો ? જ—મારી મરજી પડે તેમ કરું.

કોર્ટ—તમે શું એમ કહેવા મંગો છો કે તમારી મરજી મુજબ તેનો ઉપયોગ કરવાને તમે હકદાર છો ?

શાક્ષી—હા.

સ—ગણાનાં પછસાના અને તમેને સલામ તરીકે મળતી રકમોનો તમે સરખોજ ઉપયોગ કરો છો કે ?

જ—કેટલોક ફરક છે. સલામ તરીકે મને જે પછસા મળે તે મારા અંગત પછસા ગણાય છે અને તે હું મારી અંગત મતલબ ખોસર ખરચું છું. પણ ગણાઓમાંથી મળતા પછસા દાવત રહેના આગ છે, અને તે દાવતની મતલબો માટે ખરચવામાં આવે છે.

સ—દાવતની મતલબો શું છે તે તમે અમોને કહેશો ?

જ-ત્રીદાનોને મુસારા અને આમીલોને મુસારા અને મુશકેલીમાં આવેલા લોકોને મદદ.

સ-મુશ્કેલીમાં આવેલા લોકોને મદદ એટલે શું ?

જ-એટલે કે કામખી દાકદી વોલરો મુશ્કેલીમાં આવે તેને મદદ કરવી, જેમનાં ઘરો આગમાં બળી ગયાં હોય અને જેના રેત્ર અને દુકાળની આશતમાં સપડાયા હોય તેમને મદદ કરવી. દુકમાં આપડનો ઉપયોગ તે વખતનાં દામનાં જે ધ્યાનમાં ધરતું આવે તે મુજબ કરવાનો તેને હક છે.

સ-કદાચ તમે બીજી ચીજો માટે પણ કહી શકશો દાખલા તરીકે વેપારી બાગદો તેનું કેમ ?

જ-કંઈ ધધો કે વેપાર કરવા માંગતા હોય તેમની પાસે નાણાંની જોગવાઈ નહીં હોય તેમને નાણાંની મદદ લેવા આપીને કરવામાં આવે છે પણ જેઓ નાણું પાછું ફેરવવાની શક્તી નહીં હોય તો તે હું બક્ષેશ તરીકે આપી દઉં છું. વળી જેઓ પોતાને વતન જવા માંગતા હોય અને જેમની પાસે નાણાં નહીં હોય તેમને હું નાણાં આપું છું. વળી લગન કરવાની બાબતમાંથી હું મદદ કરું છું.

સ-કંઈ જાતની મદદ ?

જ-નાણાં સંબંધી મદદ.

સ-શેષ કંઈ ઝુલ્માબાદ જેઓએ જાની આપી છે તેમને-તમે ઝાળખો છો કે ? જ-હા.

સ-વાર, હમણા જે મદદ અને બક્ષેશની વાતો તમે કરી તેનાં સંબંધમાં એમાં ત્રીશે તમેને કંઈ દાખલો યાદ છે કે ?

જ-હા. ૪ વરસની વાતપર તેમને ત્યાં લગન હતો. કાર્ટ પાણુ મુદ્દો શું છે ?

મીં બીનીંગ-તમેએ શેખ કષ્ટજીવાબાધને પેસા આપ્યા હતા-
સ-કોણ પરણવાનું હતું બક્ષેસ કેટલી હતી ?

જ-મને યાદ નથી. તેમના બેટા બેટીની શેઆદી હતી અને
મેં રૂ. ૫૦૦ રૂ. ૬૦૦ આપ્યા હતા.

કોર્ટ-તે રૂપિયાનું શું થયું ?

શાક્ષી-તે રૂ. ૫૦૦ કે રૂ. ૬૦૦ વડે મેં શેખને તેમના બેટા કે
તેમના બેટીના લગનમાં મદદ કરી.

કોર્ટ-તે ઉગ્રાદી રકમ હતી કેશ્યબક્ષે હતી ?

શાક્ષી-તે બક્ષેશ હતી. ને દાવત ફંડમાંથી આપવામાં આવી હતી.

કોર્ટ-શેખનાં નાણાં સંબંધી સ્થિતિ કેવી છે ?

શાક્ષી-તેમની નાણાં સંબંધી સ્થિતિ કેવી છે તે હું કહી શકતે!
નથી તે શ્રીમંત કે ગરીબ નથી.

સ-તમેએ તે બક્ષેસ કેમ આપી ? તમે એ તે પોતે જ-
મને આપી કે ?

જ-હું ધારૂં છું કે તે બક્ષેશ મેં કોઈ માણસ મારફતે આપી હતી.

સ-તમે તે શું કામ આપી હતી ?

જ-કારણ કે તેમના પીતા ધણાં વીઢાન હતા અને તેઓએ
દાવતની કીમતી સેવા બજાવી હતી.

મીં બીનીંગ-આ બક્ષેશના સંબંધમાં દાવતનાં ચોપડામાં
દાખલ કરેલી અને એનની તપાસ હું મારા વીઢાન મીત્રને આપીશ.

મીં સ્ત્રેંગ-શેખને અહીં પાછાં બોલાવીને પુછવું જોઈએ.

જ-સંખ્યા વધી છે. મદરેસાની પ્રતીષ્ઠા ગઈ છે એવી વાતમાં
કાંઈખી સચાઈ નથી.

સ—મોટી મદરેસાના વીદ્યાર્થીઓને ખરેખર શું પુરૂં પાડવામાં આવે છે ?

જ—કપડાં, ખોરાક, મુસાફરીનો ખર્ચ વીગેરે રજાનાં દિવસોએ પોતાને વતન જવા આવવાનો ખર્ચ.

કોટ—વીદ્યાર્થીઓ કાંઈ આવે છે ? શાક્ષી—નહીં.

સ—મદરેસામાં વીદ્યાર્થીઓ ગરીબ કે પૈસાવાલા હોય છે ?

જ—ગરીબ અને તવંગરનું મીઠું છે.

કોટ—દાવત ફંડની બાબેના દાખલા કાંઈ તમેને યાદ છે ?

શાક્ષી—હા. મસજીદોની અને દાવતને લગતી મીલકતોની મરામત, મકકાના પવીત્ર સ્થળે હજ કરવા જતા લોકોને મદદ.

કોટ—મકકે જતા લોકોને તમે પુરૂં પાડો છો ?

મી૦ ખીનીંગ—તેમને જે પાછા બોલાવવામાં આવે તે અને વાંધો નથી. સ—સુરતમાં મદરેસા કોણ ચલાવે છે ?

જ—સુરતમાંની મોટી મદરેસા દાવત ફંડમાંથી ચલાવવામાં આવે છે તેનો વારસીક ખર્ચ આસરે રૂ. ૫૦ હજારનો છે. અને તે ખર્ચ મારા હુકમ મુજબ કરવામાં આવે છે.

સ—દાવત ફંડમાંથી કાંઈ ખીજ મદરેસાઓનો નીભાવ કરવામાં આવે છે કે ?

જ—આસરે ૫૦ મદરેસાઓ છે અને તેમનો નીભાવ થોડક બાગે દાવત ફંડમાંથી કરવામાં આવે છે.

સ—સુરતની મોટી મદરેસામાં વીદ્યાર્થીઓની સંખ્યા વધી કે ઘટી છે ?

શાક્ષી—ત્યાં તેમની સગવડ માટેની ગોઠવણ કરવી અને મકકા ખાતે જમન આપવું.

સુ—તે ફક્ત ગરીબો માટે કે તવંગરો માટેથી ?

જ—સામાન્ય રીતે.

સ—ખરી વાત છે કે સર આદમજી પીન્નાઈ આ ખરચ પોતાની જીંદગી દરમ્યાન કરતા હતા ?

જ—તે વખતનાં દાઈની રજાથી તેઓ એ ખરચ કરતા હતા.

સ—તેવી રજા તેમનાં બેટાઓનેમી ચાલુ છે કે ? સર આદમજીના મરણ પછી એવો ખરચ કોણે આપ્યો ?

જ—ત્યાંત બાહર કાહડવામાં આવ્યા ત્યાં સુધી તે ખરચ આ સર આદમજીના બેટાઓએ આપ્યો અને ત્યાર પછી ૧૧ દાવત ફંડ-માંથી તે ખરચ કરવામાં આવ્યો હતો.

સ—ચાંદાબાઈના ગણામાંથી પછસા આપીને કોઈ હાંજીને મક્કા કે કરમલા મોકલવામાં આવ્યો હોય એવો દાખલો તમે આપી શકો ?

જ—નહી. સ—તમે જાણો છો કે શેઠ ચાંદાબાઈના માનનાં વારસીક જમન થાય છે ?

જ—હા. તેને ખરી રીતે કિરસનું જમન કહે છે. તે ચાંદાબાઈનાં વારસીક દીવસે થાય છે.

સ—દાકદી વેહરાઓના મરણનાં વારસીક દીસો થતાં સધળાં જમનો કિરસનાં જમનો કહેવાય કે ? તે વીશેનો ખુલાસો તમે આપશો ?

જ—હા. જેઓ વારસીક દીવસે જમન કરવા માગતા હોય તેઓ કિરસનું જમન કરે છે.

સ—ધારો કે કોઈ દાકદી વેહરાનાં મરણનાં વારસીક દીસે તેના કોઈ મીત્રે જમન આપ્યું તો તે કિરસનું જમન કહેવાય કે ?

જ—હા. આવા ખાણાંઓ કિરસનાં ખાણાં કહેવાય.

સ—કિરસનો ખરેખરો અર્થ શું થાય છે ?

જ—સારા પ્રસંગનું જન્મન, ચાને ખુશાલીનું જન્મન.

સ—મરણનાં વારસીક દીવસનાં ખાણું ઉપગંત કોઈ ખીજ જન્મનને ઉરસનું જન્મન કહેવામાં આવે છે કે ?

જ—નહી. એ ફક્ત મરણનાં વારસીક દીવસનેજ લાગુ પડે છે.

કોર્ટ—ત્યારે તે ખુશાલી કેમ કહેવાય ?

શાક્ષી—“કુરસ” એ બોલના ખરેખરો અર્થ ખુશાલી થાય છે.

સ—પણ ત્યારે મરણના વારસીક દીવસનાં ખાણુંને ખુશાલી કેમ લાગુ પાડી શકે ?

જ—તે ખુશાલીનું ખાણું છે તેનો સમજ એ છે કે જે કોઈ આ શાની દુન્યા છોડી જાય છે, અને જ્યારે તે આ દુન્યા છોડી જાય છે તે વખત જ્યાં સુધી હંમેશગીની દુન્યાને લાગે વળગે છે ત્યાં સુધી તેના જન્મનો વખત છે.

સ—ત્યારે ખરી રીતે તે કાંઈ મરણનો દીવસ નથી હોતો, પણ જન્મનો દીવસ હોય છે કે ?

જ—હા. હંમેશગીની દુન્યા માટે તે જન્મનો દીવસ ગણાય છે.

સ—ચાંદાબાઈ શેઠનું જન્મન કોણ આપે છે ?

જ—તે દાદા આપે છે. હાલમાં તે હું આપુ છું.

સ—કાંઈ આમંત્રણો કાઢવામાં આવે છે કે ?

જ—એક બાંગીને મોકલવામાં આવે છે.

સ—કામના શેડીઆઓ કેમ આવે છે.

જ—કોઈકવાર તેમને આમંત્રણો કરવામાં આવે છે.

કોર્ટ—લેખીત આમંત્રણો મોકલવામાં આવે છે કે ?

શાક્ષી—મોટે ભાગે મોંઢેથી કહેવાડવામાં આવે છે અને કોઈકવાર લેખીત મોકલવામાં આવે છે.

સ—જ્યારથી તમે મુઘાંજી સાહેબ થયા ત્યારથી તે હમણાં સુધીમાં તમે ચાંદાબાઈનાં ઊરસનાં ખાણાંમાં ગયા છો કે ?

જ—હા કદાચ એક વખત હશે ?

સ—મુઘાંજી સાહેબ, કોશેશ્વ કરીને અમોને કહો કે તમે જ્યારથી મુઘાંજી સાહેબ થયા ત્યારથી તે હમણાં સુધીનાં પાંચ વરસમાં એકજ વખત ?

જ—કદાચ હું એકજ વખત ગયો હોઈશ મારી ખાત્રી છે કે ફક્ત એકજ વખત, પણ એક કરતાં વધારે વખત તો નહીં.

કોર્ટ—તમે એક કરતાં વધારે વખત ગયા હોય તે બાબે તમે ખાત્રીપૂર્વક નથી, એમ જ કેની ?

સાક્ષી—મારી ખાત્રી છે કે હું એક કરતાં વધારે વખત નથી ગયો.

સ—તમે મુઘાંજી સાહેબ થયા તે અગાઉ એ ઊરસનાં ખાણાં પર તમે ગયા હતા કે ?

જ—હું ધારું છું કે હું મુઘાંજી સાહેબ થયો તેની અગાઉ એકવાર ગયો હોઈશ. એવું મને યાદ છે.

સ—તમે જો મુંબઈમાં નહીં હોવો તો ખાણાંની ગોઠવણ કોણ કરે છે ?

જ—તેટલોવાર આ જમયાનાં વડા આમીલ તે ગોઠવણ કરે છે.

સ—આમંત્રણો કાઢાડવાની બાબદમાં આ ઊરસ કેટલાં વરસ થયાં ચાલે છે ?

જ—જ્યાં સુધી હું જાણું છું ત્યાં સુધી ૨૫ વરસ થયાં.

સ—સામાન્ય રીતે બોલતાં મજલીસો અર્થ શું છે ?

જ—મીજલસ એ એવો પ્રસંગ છે કે જે પ્રસંગ વેળાએ દાઈ આવવા તો તેની ગેરહાજરીમાં અમીલ પ્રમુખસ્થાને બીરાજે છે અને

અધીકારીઓ અને શેઠવાઓ બેગા થયલા હોય છે, ધામીકે યા બીજા કોઈ પ્રસંગે બીજી થયલી મંડળીને “મીજલસ” કહે છે.

સ—આદાબાધના ઉરસ ઉપરાંત અધીકારીઓ અને શેઠીઓ બેગાં થાય એવાં બીજા કોઈ ઉરસનાં ખાણું મુંગધમાં થાય છે કે ?

જ—એવાં ઘણાં ખાણું થાય છે. દાખલા તરીકે લગન પ્રસંગે.

સ—હું એમ પૂછું છું કે બીજા કાંઈ ઉરસના ખાણું થાય છે કે જ્યાં અધીકારીઓ હાજર રહે છે ?

જ—કેટલાંક ઉરસના જમન મુંગધમાં થાય છે કે જ્યાં અધીકારીઓ અને બીજા મોસાદાર સખસો હાજર રહે છે.

સ—ફક્ત તેમાંથી બેનાં નામ આપશો ?

જ—સંઘયદના હાતીમ અને સંઘયદના નઝમુદીનના માનમાં ચતાં ઉરસના જમણો.

સ—દાખલો તદ્દન જુદા સખસોના નામ મને જોઈએ છે. સર આદમજી પીરબાઈ માટે કાંઈ ઉરસનું જમણું થાય છે કે ?

જ—તે હું જાણતો નથી સર આદમજી માટે ઉરસનું જમણું કરવામાં આવતું બી હોય.

સ—ઇમામો અને દાખલો ઉપરાંત કે.ઈ બીજાના ખાણુસોના માનમાં ઉરસનાં ખાણું થાય છે કે ?

જ—સંઘયદના રક્ષદીન માટે મુંગધમાં ઉરસનું જમણું થાય છે જ્યાં આખી જુમાતને ખોજાવરામાં આવે છે.

કોર્ટ—આદાબાધના ઉરસના ખાણુંપર આખી જુમાતને ખોજાવરામાં આવે છે કે ?

શાક્ષી—આદાબાઈ શેઠના મનમાં કરવામાં આવરા ખાણુપર આખી જુમાતને રક્ત છેલ્લાં થોડાજ વરસ થયાં ખોજાવરામાં આવે છે.

સ—ઉરસતું ખાણું ખરેખર ક્યારથી શરૂ થાય છે ? ખાણાની
અગાડિની રાતે શાતયાની ક્રીયા કરવામાં આવે છે કે ?

જ—હા. શાતયાની મજલીસ થાય છે. તેઉરસની ક્રીયાનો એક
આગ છે. ખાણાં વગરખી શાતયાની મીજલસ મર.છ શકાય છે.

સ—કોઈની મરણ પામેલા વેહોરાની વરસીપર શાતયાની
ક્રીયા થાય છે કે ?

જ—હા. શાતયા ખરેખર બંદગીનો બનેલો છે. બંદગીએ
જુદી જુદી હોય છે. સાદક અલ્લાહ એ પણ એક જાતની બંદગી છે.

સ—કય જાતની બંદગી ?

શાક્ષી—બંદગી વેળાએ શું પદવામાં આવે છે તે તમે જાણવા
માંગો છો ?

સ—સાદક અલ્લાહ પદવાની બંદગી છે કે ?

જ—તે સહીશ અને બીજી પદવાની બંદગીની બનેલી છે.

સ—પદવાની બંદગીની સંખ્યા એકજ હોય છે કે ? અથવા
વધતી ઓછી હોય છે.

જ—કાંઈક વાર વધતી અને કોઈક વાર ઓછી.

સ—તેમ હોવાનો સબબ શું ?

જ—મારા આગળના દાદાએ તેમજ મારે રેવાજ એ છે કે
પાંચદરતની ક્રીયા વેળા દુંડી સાદક અલ્લાહની બંદગી કરવી.

સ—હું ઉરસની વાત કઈ છું.

જ—સાદક અલ્લાહની લાંબી બંદગી એ શખ્સના મરણ પછીના
બીજા અને ત્રીજા દીવસે કરવામાં આવે છે.

સ હું વરસીના દીવસ માટે પુછું છું તે કોઈ વાર દુંડી ને
કોઈ વાર લાંબી સાદક અલ્લા છે કે ? અને તેમ હોય તો કાંય

જ-હું અને મારા પુર્વજો ઉરસ વેળાએ લાંબી સાદક અ-
ધાજ પઢતા આવ્યા છીએ.

સ-તમે એમ કહેવા માંગો છો કે સાદકધા ક્રીયા લખતે પઢ-
વામાં આવે છે અને નહીં કે ખાણું વેળા ? જ-હા.

કોટી-તમે એમ કહેવા માંગો છો કે સાદકધા જાંદગી મજલીસ
વેળાએ પઢવામાં આવે છે કે ?

સાક્ષી-હા ખાણુંની અગાદીની રાતે.

સ-આવી મજલીસમાં સધળાઓને ખોલવાનો હુકમ છે કે ?
જ-હા.

મીઠ બીનીંગ-તમે નામદારે ખાન બહાદુરને મોઢે તે વાત
સાંભળી છે, અને હું તેમને પૂછવા માંજું છું.

સ-દારે કે મુશ્કાંજ સાહેબ હાજર હોય તો શેડીયાઓ ક્યાં બેસે ?

જ-શેડીયા મારી દાબી બાબુએ બેસે.

સ-શેડીયાઓ કોણને કહે છે ? કોઇપણ માણસ શેડીઆ થઇ
શકે કે ?

જ-શેડીયા તે છે કે જેમને મીઠલસમાં દાઇની આગળ બે-
સવાનો હક છે.

સ-તમે મને કહી શકશો કે મુંબઇમાં આશરે કેટલા શેડીયા છે ?

સાક્ષી-જેઓ મીઠલસમાં બેસનારા હોય તેઓ કે ?

સ-કેટલા શેડીઆ છે.

જ-આશરે ૮ કે ૯ શેડીયા છે. મુંબઇની બહારનાં અગતનાં
શહેરોમાં પણ શેડીયા છે.

સ-તમારી જાંદગી દરમીયાન તમે ઘણા ઉરસના ખાણુંપર ગયા
હશો ? જ-હા.

સ-કરસ વેળાએ મરસીઆ પઢવામાં આવે છે કે ? જ-નહીં.

સ—મીજલસમાં મરસીઆ પઢવામાં આવે છે કે ?

સાક્ષી-કોણનાં માનમાં ?

મી० બીનીંગ-સામાન્ય રીતે.

જ-કેટલાક દાઢ્યો અને માઝુમોના માનમાં મરસીઆ પઢવામાં આવે છે. મરસીઆ અરેબીકમાં લખેલા હોય છે.

કોર્ટ-દાઢ અથવા માઝુમ ઉપરાંત દાઢબી બીજી વીદવાન શખ્સના માનમાં મરસીઆ પઢવામાં આવે છે કે ? સાક્ષી-હા.

સ-તમે કહો છો કે કેટલાક દાઢ્યોના મરસીયા પઢવામાં આવે છે. ત્યારે ઇમામોનું કેમ ?

જ-ઇમામ હુસેનના માનમાં મરસીઆ વારંવાર પઢવામાં આવે છે.

સ-જેમના માનમાં મરસીઆ પઢવામાં આવતા હોય તેમના સધળાઓના નામ આપશો ? સધળા ઇમામો કે થોડા ઇમામોના માનમાં ?

જ-મરસીઆ કેટલાક ઇમામો, કેટલાક દાઢ્યો, ઘણાં થોડાં માઝુમો અને તદ્દન બુજ વીદવાન પુરૂષોના માનમાં પઢવામાં આવે છે.

સ-ત્યારે શું મીજલસમાં ફક્ત આ લોકોના માનમાં જ મરસીઆ પઢવામાં આવે છે ?

જ-હા. આજ રૂઢત શખ્સો છે કે જેમના માનમાં કિરસની મીજલસમાં મરસીઆ પઢવામાં આવે છે, જેઓ મીજલસમાં દાઢની સામે બેસે છે તેઓ તરફથી મરસીઆ પઢવામાં આવે છે અને તેઓ તે માટે મુલાંજ સાહેબની રજા લેવી પડે છે,

સ-મરસીઆ પઢવામાં આવે તે અગાઉ કેવી જાતની રજાઓ

લેવી પડે છે ? એક જ રજ કે વધુ ?

જ-જે કરવામાં આવે છે તે આ છે. જે મીજલસમાં મરસીઆ પઢવા માગે તેને તે દીવસે યા એક દીવસ અગાઉથી તે માટે રજ માંગવી પડે છે: તે માણસને દાદની આગળ જવું પડે છે. ત્યાર બાદ દાદ તેને તે કીયા મરસીઆ પઢવા માગે છે તે બાબે પુછે છે. તે બાદ તે મરસીઆની બાબ દેખાડે છે અને દાદને જો તે પસંદ પડે તો તે બાબેની રજ આવે છે. વળી મીજલસમાં મરસીઆ પઢવામાં આવે તે અગાઉથી ત્યાંજ પાછી રજ માંગવી પડે છે. રજ મોટેથી નહીં પણ ઘસારત કરીને માંગવામાં આવે છે.

સ-તમે મુકાંજ સાહેબ થયા ત્યારથી જે જે મીજલ-માં તમે હતા ત્યાં ચાંદ બાદ શેઠના નામના મરસીઆ પઢતાં તમે સાંભળ્યા હતા કે ? જ-નહીં.

સ-કોઈને શેઠ કહેવામાં આવતા હોય એવા કોઈ માણસના નામના મરસીઆ તમે મીજલસમાં પડતા સાંભળ્યા છે કે ? જ-નહીં.

સ-તમેએ જે નામે જણાવ્યા તે ઉપરાંત જે કોઈ બીજાને નામે મરસીઆ પઢવાની રજ કોઈ માગે તો તમે તે આપો કે નહીં ?

જ-તેવી રજ હું કદી નહીં આપું,

સ-તમે એમ કહ્યું કે મરસીઆ પઢનારે રજ માટે દાદ પામે આવવું પણ ધારો કે દાદ મુંબઈમાં નથી, તો તે વડા આમીલ આગળ જઈ શકે કે ? જ-હા.

સ-જમન સહવારે થાત છે કે ?

જ-ઉરસની મીજલસ પછીની બીજી સહવારે.

સ-ખાણા વેળા નીચે ખેસવાનો હુકમ છે કે ત્યાંથી મીજલસના જેવો હુકમ છે ?

જ-તેવોજ હુકમ હોય છે.

સ-ખાણા વેળાએ હુંક બંદગી થાય છે કે ? જ-હા.

સ-શાહીયા, એ બોલનો બરાબર અર્થ શું ?

જ-પત્રીત કારાનના પહેલાં ભાગનું નામ “અલશાહીયા” છે અને મરણની ક્રીયા વેળાએ તે આખું પ્રકરણ પઢવામાં આવે છે.

સ-ખાણા વેળાએ જે બંદગી કરવામાં આવે છે તે શું છે ? દરેક જન બંદગી કરે છે કે ?

જ-દરેક જન બંદગી કરે છે. પત્રીત કારાનનું પહેલું પ્રકરણ ધાણું હુંક છે.

કોર્ટ-શાહીયાની બંદગી મીજલીસની રીતે થાય છે અને બીજી સદવારેખી થાય છે ? જ-હા.

કોર્ટ-“અલશાહીયા” થી બંદગીની શરૂઆત થાય છે કે ? સાક્ષી-હા.

સ-મીજલીસમાં પેહેલાં તો તમે સાદકશાની બંદગી કરો છો અને તે બાદ શાહીયાની બંદગી કરો છો ત્યારે પડેલી બંદગી કેમ ?

જ-પેહેલાં સાદકશા અને તે પુરી થતા બાદ શાહીયા પઢવામાં આવે છે. અને શાહીયા પછી મરસીઆ આવે છે.

સ-નસીહત જેવું કાંઈ પઢવામાં આવે તે મરસીઆ પછી પઢવામાં આવે છે. નસીહત એ એક જાતનું ધાર્મિક ભાશણ છે નસીહતનો અર્થ સલાહ છે.

સ-તે વાચજી છે ?

જ-તે વાચજીનાં જેવું જ કાંઈ છે.

સ-સદવારેના શાહીયા દરેકજન પડે છે જ્યારે એક મહનખી

મેહમેદન સાધારણ જમન લીધે છે ત્યારે તે ખાધા અગાઉ કાંઈ ખંદગી કરે છે કે ?

જ—હા. તે ખીસમીલાહ રહેમાને રહીમ છે. એટલે સહથી વધારે દયાળુ અસ્લાહના નામપર. આ પવીત્ર કોરનની એક બેટ છે કેટલાક શબ્દો તો પાણી પીવા અગાઉ પાણી પીધા પછી અને ખાણું પુરું કર્યા બાદ પણ બોલવામાં આવે. છે.

સ—ચાંદાબાઇનું જમન કેટલો વાર લે છે ?

જ—પાછલા પોહરનાં ૩ વાગથી તે ૮ વાગતાં સુધી.

કોઈ—તે સહવારે નથી થતું ?

શાક્ષી—નહીં. સહવારે નહીં.

સ—જમન માટે એટલો બધો વખત શું.

જ—સઘળાઓ કાંઈ એકીજ વખતે શરૂ નથી કરતા અને તેથી ઘણો વખત જોઇએ છે. મીઠા ખીનીગે તે બાદ મસજીદની બાબદ હાથ ધરી હતી.

સ—અસલની ચાંદાબાઇની મસજીદ ક્યારે બંધાઇ તેની કાંઈ નોંધ છે કે ?

જ—નહીં. લાંબા વખતથી હું એ મસજીદ જોતો આવ્યો છું.

સ—મસજીદની હસ્તી કબરની અગાઉ હતી કે કબરની હસ્તી મસજીદ અગાઉ હતી તે બાબે તમે કાંઈ મત આપશો એમ હું ધારતો નથી.

જ—તે હું જાણતો નથી.

સ—મુંબઈમાં તમારી કોમની બીજી કેટલી મસજીદ છે ?

જ—મુંબઈમાં આશરે બીજી ૧૦ મસજીદ હશે.

સ—એવું લખાણ અત્રે રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે કોઈબી

માણસ મસજીદ બાંધી શકે. તમે એની સાથે મળતા થાવો છો કે ?

જ-મસજીદનું મકાન કોઇથી બાંધી શકે પણ રમ વગર તનેા મસજીદ તરીકે ઉપયોગ કરી શકાય નહીં.

સ-મસજીદને પાવન કરતી વેળાએ કાંઇ ક્રીયા કરવી પડે છે કે ?
જ-હા. તેમ કરવાનો રવાજ છે,

સ-કોઇ મસજીદને પાવન કરવાની ક્રીયા નહીં કરવામાં આવી હોય એની તમોને કાંઇ ખબર છે કે ? જ-નહીં.

સ-એકવાર જે એક મસજીદ પતીત કરવામાં આવી તો પછી તે જાથુકની બંધ કરી શકાય કે ?

જ-તેને મસજીદ તરીકે ઉપયોગમાં આવતી બંધ કરી શકાય નહીં.

સ-આ શું જાણીતી વાત છે કે મસજીદો તોડી પાડવામાં આવી છે ? જ-તમે દેવાલો કહેવા માંગો છો ?

સ-ખરેખર પાયામાંથી તોડી પાડવામાં આવી છે.

જ-હા, તે આ ચાંદાભાઇની મસજીદની બાબદમાં થયું હતું. સુરતમાં એક મસજીદ તોડી પાડેલી હું જાણું છું. તે મસજીદ તોડી પાડીને કમપાઉંડ બનાવવામાં આવ્યો હતો અને ખીજ મસજીદ તેની પાડોશમાં બાંધવામાં આવી હતી અને અસલ મસજીદની આગળની જગ્યાએ દધના માનમાં એક ગુંબજ બાંધવામાં આવ્યો હતો. પણ સધયદના સધકુદીનના હુકમથી તે તોડી પાડવામાં આવ્યો હતો.

સ-તે શું કામ તોડી પાડવામાં આવ્યો તે તમે કહી શકશો ?
જ-હું જાણતો નથી.

સ-જુની મસજીદ જે જગ્યાએ ઉભી હતી તેની સ્થિતિ શું છે ? તમો જે જગ્યા તરફ કેવી નજરે જુવો છો ?

જ-તે તરફ અસલની માફકજ ધાર્મિક ભક્તીભાવની નજરે અમે જોઇએ છીએ

સ—શું દાઉદી વોહરા તે જગ્યા જોડા પહેરીને પસાર કરી જશે?

જ—તે જોડા કાહડયા વગર તે પસાર કરશે નહીં.

સ—તમે મુઘાંજ સાહેબ થયા ત્યારથી તે હમણા મુઘીમાં કાંધ મસજીદ ઉઘાડવામાં આવી છે ?

જ—હા, એક લેનોલી ખાતે અને એક દુમસ ખાતે મુઘાંજ સાહેબ તરીકેના મારા વખત દરમિયાન કેટલીક મસજીદો તોડી ન.ખીને નવેસરથી બાંધવામાં આવી હતી.

સ—તમારા વખતમાં મુંબઈમાં કાંધ મસજીદ તોડવામાં આવી હતી કે ?

જ—હા, મુંબઈમાં નુર મસજીદ કરીને છે,

સ—એ બધી મસજીદો જે તોડીને પાછી બાંધવામાં આવી યા નવી ઉઘાડવામાં આવી તેના સંબંધમાં તમારી રજા માગવામાં આવી હતી કે ? જ—હા.

સ—કાંધ દાંધએ એક મકાનનો ઉપયોગ મસજીદ તરીકે કરવાની રજા આપવાની ના પાડી હોય એવો દાખલો તમારી જાણ હોય જે હોય તો તમે આપી શકશો ?

જ હા. તે પંચ મહાલમાં આવેલી સનજેલી મસજીદ છે. તે ત્યાં બાંધવામાં આવી હતી અને તેને વક્રમાં લઈને તેનો ઉપયોગ કરવાની રજા મારી પાસે માંગવામાં આવી હતી અને તે આપવાની મેં ના પાડી હતી.

કોર્ટ—તે ફરીથી બાંધવામાં આવી હતી ?

શાક્ષી—તે નવી બીલડીંગ હતી ત્યાં અગાઉ મસજીદ હતી નહીં.

સ—તમે તેવી રજા આપવાની ના કાં પાડી ?

જ—કારણ કે જે માણસે તે બાંધી હતી તેનું નામ મારી આ-

ગળ ખુલ્લું કરવામાં આવ્યું હતું નહીં. મેં નામ માંગ્યું પણ તે મને આપવામાં આવ્યું નહીં.

સ—તમારી કોમની ધાર્મિક માન્યતા મુજબ વક્રદનો અર્થ તમે શું કરો છો ?

જ—મારી ધાર્મિક માન્યતા મુજબ વક્રદમાં મસજીદ તે તેમા-
જેની જગ્યા છે અને જ્યાં ઇમામ અથવા તે દાઇને સંપૂર્ણ
અંકેશ હોય છે.

સ—તમે કહો છો કે એ તમારી માન્યતા છે. તમારી કોમનો
વીચારથી એજ છે કે ?

જ—એ મારી માન્યતા છે અને દાકિરી વોહરાઓની માન્યતા છે.

સ—વક્રદની મસજીદનો માલેક કોણ છે ?

જ—તે વખતનો ઇમામ અથવા દાઇ આવી વક્રદની મસજીદના
માલેક છે.

સ—તમારી કોમની માન્યતા મુજબ મસજીદનાં વહીવટની
અંદર વચ્ચે પડવાનો કોઈ નેથી હક છે કે ? જ—નહીં.

સ—તમે મસજીદનો વહીવટ અંગત રીતે કરો છો કે તમે
મેનેજરો નેમો છો ?

જ—હું મેનેજરો નેમીને તેઓમારફતે મસજીદનો વહીવટ
ચલાવું છું.

સ—“મુતવલી” એ શબ્દ તમે જાણો છો ? જ—હા.

સ—મારી કોમમાં “મુતવલી” જેવું કંઈ છે કે ?

જ—નહીં. મેં મારી કોમ મધે કોઈથી મસજીદનાં મેનેજરને
“મુતવલી” કરીને કહેતાં કોઇને સાંભળ્યો નથી.

જ—મેનેજરોને ખરતરફ કરવાનો યા તેમને દુર કરવાનો હક
કોણને છે ?

જ-તે વખતના દાદનો.

સ-તમારી કોમનાં સંબંધમાં “જમાત” એ બોલપરથી તમે શું સમજો છો ?

જ-“જમાત” શબ્દનો અર્થ જુદો થાય છે. તમે શું મને મસજીદના સંબંધમાં “જમાત” નો અર્થ પુછો છો કે ?

સ-તમારી કોમની મસજીદના સંબંધમાં “જમાત”નો અર્થ શું થાય છે ?

જ-લોકો જેઓ કોઈ શખ્સની આગેવાની હેઠળ બંદગી કરે તેને “જમાત” કહે છે. પેશ હમામ તરફથી જે લોકોની આગેવાની લીધી હોય તે માંડળીને “જમાત” કહે છે. મસજીદનાં સંબંધમાં હું કાંઈ કામ લઉં તેની વચ્ચે પડાનો જમાતને હક નથી. જમાત કદીખી એવી રીતે વચ્ચે પડી નથી.

સ-હીસામ પ્રગટ કરવાની રજા તમે મેનેજરને આપો કે ?

જ-હું જો પસંદ કરું તો આપી શકું.

સ-હવે હું તમોને રૂકકા અને ચીઠી વીશે પુછવા માંશુ છું. રૂકકા અને ચીઠી શાને માટે છે તે તમે મને કહેશો ? તમોને પસંદ પડે તો કહો.

જ-રૂકકા એ લાંબો દસતાવેજ છે જેની અંદર ખુદાને પોંદવવાની બંદગી લખેલી હોય છે અને પરંતુ કારાનમાંથી લખેલી એત છે. રૂકકા અને ચીઠીનો અર્થ એકનો એકજ થાય છે, પણ રૂકકો વધારે લાંબો છે જયારે ચીઠી નાની છે.

સ-બંનેનું લખાણ એકજ હોય છે એમ તમે કહો છો કે ?

જ-મેં તેના અર્થ વીશે હશારે ક્યો છે તેનો સમજ એ કે રૂકકો એરેખીક બોલ છે જયારે ચીઠી હીદુસ્તાની છે. એ બે દસ

તાવેજ છે અને એક મે ટો છે એક નાનો છે.

સાક્ષીને અત્રે ચોક્કસ દસ્તાવેજો દેખાડવામાં આવતાં તેઓએ જણાવ્યું કે આ બે દસ્તાવેજો હું ઓળખું છું. હું કાંઈપી ૧૨૬ મળ્યો નથી અનેનો અર્થ એકજ થાય છે.

સ—મનુષ્ય પામેલા દાક્ટરી વોહરગઓની જાપદમાં મે ટો દસ્તાવેજ ક્યાં મેલવામાં આવે છે ?

જ—તે મરનારની છાતીપર મેલવામાં આવે છે.

સ—મુકાંચ સાકેય અથવા તો તેમના એજન્ટ તે પર કાંઈ લખે છે કે ?

જ—હા. “ બીજમીક્લાડે રેડેમાને રડીમ ” એ કલાંમ મુકાંચ સાકેય અથવા તેમના અમલદાર લખે છે.

મી૦ બીનીંગ—ખુદાના નામનો આ નીચમીત ઉદ્ગાર છે.

સ—જ્યારે એક મરદુમને દાવવામાં આવે છે ત્યારે તે તેમની છાતીપર મેલવામાં આવે છે કે ?

જ—હા. અને તેવી રીતે જનના હાથમાં એક મેલવામાં આવે છે.

સ—ત્રણ ખાલી જગ્યાઓ દારૂ, માણસ અને મુકતરના નામોથી પુરવાની હોય છેની ?

જ—હા. તે જગ્યાઓ પુરવામાં આવે છે.

સ—તમે જણો છો ત્યાં સુધી કે.પી મોહોદનોમાં આવા દસ્તાવેજો હોતા નથીની ?

જ—જ્યાંસુધી હું જાણું છું ત્યાંસુધી તે જા છે.

સ—તમારી કેમમાંજ એ છેની ? જ—હા.

સ—તેના સંમધમાં કાંઈપી શી લેવામાં નથી આવતીની ? જ—નહી

સ—સધળા દાક્ટરી વોહરગઓની દાવવાની ક્રિયા વેળાએ તે વાપ-

રવ.માં આવે છે કે ? જ-હા.

સ-હવે હું મીશાકપર આવીશ, મીશાકની ખરેખરી શરૂઆત ક્યારે થઇ હતી ?

જ-અમારા પસંદ કરેલા પયગમ્પર મહમદના વખતથી.

સ-ઇમામો આ મીશાક લેતા હતા કે ?

જ-હા, તેઓ પોતાની દાવતના લોકો પાસેથી મીશાક લેતા હતા. ઇમામનાં પુર્વજને મીશાક કરવામાં આતી ખરી પણ તેના અર્થ સગળા ઇમામો થાય છે, વળી હું કહું છું કે અમારી માન્યતા મુજબ આ મીશાકનો રેવાજ અમારા ૫ ગમરની અગાકનો એલે કે ખીજ પયગમ્પરોનાં વખતમાં પણ તે હતો.

સ-ઇમામોનાં વખતમાં મિશાકનો જાણી તો આકાર હરતીમાં હતો કે નહિ ?

જ-મીશાક ઇમામો તરફ દરેક રીતે તાબેદારી કરવાનું શરૂઆતે છે.

સ-હું ધારું છું કે, જ્યારથી તમે સમજદારીમાં આવ્યા ત્યારથી તમે મીશાક જાણી છે ? જ-હા. સ-તે હંમેશાં એકજ હોય છે કે ?

જ-તે કેટલીક રીતે જુદો છે.

સ-પણ જ્યારથી તમે મીશાક જાણી છે ત્યારથી તો તે એકજ છેની ? જ-હા.

સ-તમે એ જે મીશાક વાપરી છે તે ઇમામોનાં જેવીજ છે કે અથવા તો કાંઈ ફરક છે ? અને જે હોય તો શું છે ?

જ-તે થોડાક ફરક સીવાય લગભગ એકજ છે હાલમાં જે આકાર મીશાકનો છે તે ઇમામના વખતમાં પણ હતો.

કોર્ટ-કાકિતસન તમારી પાસે મીશાકનો આકાર ૪ માગે છે, તે શાની અનેલી છે તે માંગતા નથી.

શાક્ષી-ધર્મામેના વખતમાં મીશાક ધર્મામેને તાબે થવાનું શરમાત કરતી હતી જ્યારે દાઘના વખતની મીશાક ધર્મામે અને દાઘએને તાબે થવાનું કહે છે.

સ-જે મીશાકમાં દાઘ નહીં હોય એવું દાંઘ તમે સાંભળ્યું છે કે અત્રે પુનાવો નંબર ૧૭ દેખાડામાં આવ્યો હતો.

મી૦ ખીન્ડીંગ-જરાક એની તરફ જુવો અને કહો કે એ ક્યાંથી આવ્યો.

જ-એ સુરતના મારાં કેતાજખાનામાથી છે. તે ૯૦ વરસનો જુનો છે અને તે ૪૫ મા દાઘ સમયદના નજનુદીનના વખતનો છે.

સ-હું સમજું છું કે ઘણી મીશાકો હસ્તી ધરાવે છે. મીશાકનાં આકાર નહિ પણ મીશાકના લખેલા હસ્ત લેખો એ ખરૂં છે ની ?

જ-હા. સ-જે મીશાકનાં આકારમાં દાઘનું નામ જણાતું નથી તે રજુ કરવાનું હવે તદન સંભવું નથી ? જ-હા, તે સંભવું છે.

સ-જે ખરી રીતે જેતાં તે આકાર વાપરવામાં આવે તો તેના નામ ઉમેરવા વગર કરવામાં આવે કે ?

જ-દાઘના નામ વગર તે વાપરી શકાય.

અત્રે સાક્ષીને ઠાળા અને લાલ આકારની મીશાક દેખાડામાં આવી હતી.

સાક્ષી-મેં એ અગાઉ જોઈ નથી.

સ-શાક્ષી હમદાનીએ એમ જણાવ્યું હતું કે લાલ લીટીએ સ્ત્રીઓ માટે ઉમેરવામાં આવી છે કારણ કે સ્ત્રીઓ ધર્મપર વધારે ચુસ્ત હોય છે, એ ખરી વાત કે ?

જ-તેમ નથી.

સ-મરદ અને ઓરતની મીશાકના આકારમાં ફરક છે ની ?

જ-હા. પણ થીસાકના દાર્ઘ અને ઇમામ વાલા ભાગમાં કાંઈથી ફરક નથી પણ ખીજા ભાગમાં ફરક છે.

સ-તમે શૈખ અલીભાઈ હમદાનીને ઓળખો છો ?

જ-હું તેમને ઓળખું છું. તેઓએ મારી પાસેથી મીશાક લીધી હતી. છેલ્લાં ૩ વરસની વાતપર લીધી હતી,

સ-તમે જ્યારે મીશાક આપો છો ત્યારે જેમાં દાઢ વીશે કહેવામાં આવ્યું હોય તે ભાગ તમે વાપરો છો કે ?

જ-હા, હમદાની પાસેથી મીશાકમાં દાર્ઘો વીશેનો ઇસારો હતો. મારા પુર્વજના અસલમાં હમદાની અ.મીલ હતો અને તેઓએ મીશાક આપેલી મેં સાંભળી છે.

અત્રે સાક્ષીને એક પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ-આ પત્ર તમે ઓળખો છો કે ?

જ-હા. તે મારે નામનો છે. અલીભાઈ હમદાની તે પોને મારી આગળ આવ્યા હતા. તેઓ તે સુરત ખાતે આશરે ૩ વરસની વાતપર લાવ્યા હતા, જે દીવસે હમદાનીએ મીશાક લીધી તેજ દીવસે તેઓ તે લાવ્યા હતા. તે તેમના હાથનો લખેલો છે અને મારી ખાત્રી છે કે આ તેમની સહી છે.

અત્રે મી૦ ખીનીંગે તે કાગળ રજુ કર્યો હતો.

મી૦ એંગ-તે શાક્ષીએ લખેલો છે કે કેમ તે હું જોણુનો નથી.

મી૦ ખીનીંગ-જે હમદાનીને પાઝો બોલાવવામાં આવે તો મને વાંધો નથી.

સ-તમેને હમદાની તરફથી આ પત્ર મળ્યો હતો ? જ-હા.

મી૦ એંગ-આ પત્ર શું મતલબથી રજુ કરવામાં આવ્યો છે તે હું જાણુતો નથી.

મી० ખીનીંગ—મીશાકના સંબંધમાં તે રજુ કરવાને હું સહંતર લાચાર છું. અને એ પત્ર જે હમદાનીનોજ છે તે હું સાક્ષેત્ કરીશ. તેઓ માફ માગવાનો ઇનકાર કરે છે, હું સાબેત કરીશ કે તેઓએ માફ માગી હતી. તેઓ વળી સારી નીશટાનાં સાક્ષી નથી તે પણ હું પુરવાર કરીશ. વળી હું એમ કહેવા માગું છું કે તેઓએ ખોટી જાનાની આપી છે.

મી० એંગ—“એવીડન્સ એક્ટ”ની ૧૫૩ ની કમલ મુજબ હું કહીશ કે આ સાક્ષીને કાગળ વીશે કાંઈથી સવાલ પુછવામાં આવ્યો હતો નહીં.

મી० ખીનીંગ—સામાન્ય રીતે સવાલો પુછવામાં આવ્યા હતા-

મી० એંગ—જ્યાં સુધી પક્ષપાતીને લાગે વળગે છે ત્યાં સુધી તેમને ન્યાતબાહર કાઢવામાં આવેલા છે.

મી० ખીનીંગ—પહેલાં પત્રની બાબતમાં તેને સીધા સવાલ પુછવામાં આવ્યો હતો. હું તેને પાછો બોલાવવા માગું છું. વળી બીજીબી બાબત છે. આ સાક્ષીએ અમે દાખ-ઉલ-મુતલક હોવાનો ઇનકાર કર્યો છે તે ઉપરથી અમે દાખ-ઉલ-મુતલક છીએ કે નહીં તે મુદ્દો ઉભો થયો છે. પણ સાક્ષીએ તે કાગળમાં કયુલ્લ કયુ” કે અમે દાખ-ઉલ—મુતલક છીએ.

સ—તમેને આ પત્રો હમદાની તરફથી મળ્યા હતા કે ?

જ—આ કાગળ મારા પીતા તરફથી તેમના કાગળોમાંથી મને મળ્યો હતો

સ—જરૂર પડે તો તમે તે રજુ કરશોની ? જ—હા.

શેખ ફઝુલાબાદએ જણાવ્યું કે સમજા દાઉદી વોહરાઓ

કિમરે આવતાં મીશાક લીધે છે. એ શું ખરી વાત છે ?

જ—કિમરે આવતાં તેઓ એકવાર લીધે છે અને તે પછી તેઓ વારંવાર લીધે છે.

સ—સર અદમજી પીરમાઈ તમારા કાકા બદરૂદીનના વખતમાં મરણ પામ્યા હતા કે ? જ—હા.

સ—સર અદમજી પીરમાઈને જીવવાને સહયદના બદરૂદીનને બોલાવવામાં આવ્યા હતા કે ?

જ—હા. સહયદના બદરૂદીને મને એમ કહ્યું હતું.

મીં શ્રેંગ—હું એ સામે વાંધો લઉં છું. એક મરદુમ શખસે કહેલી વાત “ એવીડનસ એ કટ” મુજબ પુરાવા તરીકે રજુ કરી શકાય નહીં.

ક્રાઈ—એ ચીજે હું તપાસવા માગતો નથી.

મીં બીનીંગ મારી પોઈન્ટ એમ છે. જો હું દાખ—કિલ—મુતલક હોવું તો મને એમ દેખાડવાનો હક છે કે જેઓ ધનકાર કરે છે તેમના બાપે હું કહીશ કે પોતાના મરણના બીજાણુંપર ખરેખર મીશાક લીધી હતી. મારા વીદવાન મીત્ર હવે વાંધો લીધે છે, પણ અબદુલ્લામાઈએ શું કહ્યું છે તે તરફ જુઓ. અબદુલ્લામાઈસહયદના બદરૂદીન અગાઉ લાંબા વખતની વાતપર મરણ પામ્યા હતા.

સ—બદરી મકાલ અને મસજીદ પાછી બાંધવામાં આવ્યાં તે અગાઉ મુઘાંજ સાહેબ ક્યાં રહેતા હતા તે તમે જાણો છો ?

જ—હા. એક મસજીદ હતી અને તે મસજીદની ઉપર એક મજલો હતો જેની અંદર આમીલ રહેતા હતા અને તે મજલાની ઉપર બીજા બે મજલા હતા અને તે બંને મજલાઓપર મુઘાંજ સાહેબ જ્યારે મુબઈ આવે સારે રહેતા હતા.

સ—તમે કહી શકશો કે મસજીદ ફરીથી બાંધવાનો અને મુઘાંજ સાહેબ મટે રહેવાનું નવું મકાન બાંધવાનો ખ્યાલ કોણને થયો હતો?

જ—તે ખ્યાલ ૪૯ માં દાખલ પુરહાનુદીન સાહેબને થયો હતો.

સ—તમે જ્યારે મુંઝવણમાં હતા ત્યારે તમારા કાકા સાથે જુની મસજીદમાં રહ્યા હતા કે ? જ—હા.

સ—નવી બીલડીંગનો કેટલો ભાગ તમારા રહેઠાણ તરીકે તમે વાપરો છો ?

કોર્ટ—તમે બદલી મહાલ કહો છો કે નવી મસજીદની ઇમારત કહો છો ?

મી० બીનીંગ—હું બદલી મહાલ કહું છું. હું જાણુવા માગું છું કે મુઘાંજ સાહેબ તેનો કેટલો ભાગ વાપરે છે.

જ—હું ત્રણ મજલા વાપરું છું. ત્રીજો, ચોથો અને પાંચમો. બીજો માલ ભાડે આપવામાં આવ્યો છે. ભોંયતળણ અને પહેલો માલ ભાડે આપવામાં આવ્યો છે.

સ—તમારી કેમમાં બધી મળીને કેટલી મસજીદો પર તમારે અખત્યાર ચાલે છે ?

જ—જુદે જુદે ઠેકાણે આશરે ૫૦૦ મસજીદ છે.

સ—દાવત ફંડનો વરસીક ખર્ચ આશરે કેટલો થાય છે ?

જ—આશરે રૂપયા પાંચ લાખ.

અત્રે એક ટીપ દેખાડવામાં આવી હતી.

સ—મસજીદોની ટીપ તમે બનાવી હતી કે ? જ—હા.

અત્રે એ ટીપ પુરાવા તરીકે રજુ કરવામાં આવી હતી.

કોર્ટ—યમન એક મથક છે કે જલ્લો ?

મી० બીનીંગ—યમન એ અરબીઆનો એક જલ્લો છે,

સ—ત્યાં કાંઈ અગતનું શહેર છે કે ?

જ—સાના ઘણું અગતનું શહેર છે.

અત્રે પુરાવો એક દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—આ તરફ જુઓ. તમેને કાંઈ અંગત માહિતી છે ? જ-નહીં.

સ—નવી મસજિદ બાંધવાની વાતો થઈ હતી તે વેળાએ તે વીશે તમે સાંભળ્યું હતું ?

જ—તેના વીશે મેં કાંઈ ખાસ સાંભળ્યું હતું નહીં.

સ—તે દરતાવેજ વીશે તમે કાંઈ ખી સાંભળ્યું નથી ?

જ—નહીં. સમયદના બદરુદ્દીને તે વીશે મારી સાથે કાંઈ વીચાર ચલાવ્યો હતો નહીં.

અત્રે મી૦ બીનીંગે શાક્ષીને એક બીજો પુરાવો દેખાડ્યો હતો.

સ—આ સમયદના બુહરાનુદીને લખેલું કહેવાય છેની ?

જ—એ સમયદ બુહરાનુદીને નથી લખ્યું. બીજો પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—આ અક્ષર કોણનાં છે ?

જ—એ સમયદના બુહરાનુદીનના અક્ષર છે.

પછી બીજો પુરાવો દેખાડવામાં આવે છે.

સ—આ બુહરાનુદીનની સહી છે કે તેવણના જેવી ?

જ—ફોટોગ્રાફમાંની સહી સમયદના બુહરાનુદીન જેવી નથી.

સ—પત્રમાં સમયદના બુહરાનુદીનનાં જેવા કાંઈ અક્ષર છે ?

જ—કેટલીક રીતે તે મેં સમયદના બુહરાનુદીનનાં જેવાજ અક્ષર છે.

સ—હવે લખાણનું મળતાપણું બાબતે મેલતાં, તમે કહી શકો છો કે એ સમયદના બુહરાનુદીને નથી લખ્યું એમ તમે શું કામ કહો છો ?

જ—કારણ કે સમયદના બુહરાનુદીનની ચોક્કસ નીશાની આવે છે જે આ લખાણમાં માત્ર પડતી નથી.

સ—સેવટે સહી કરવાનો કે લખાણની અંદર સહી કરવાનો ચાલ છે ?

જ—હ મેશાં મયાળે સહી કરવામાં આવે છે.

સ—જ્યારે એક દાઢ અગતનો દસ્તાવેજ લખે ત્યારે દાઢનું નામ ક્યાં આવે, દસ્તાવેજની અંદર કે આખરે ?

જ—દસ્તાવેજની અંદર.

સ—દરેક દાઢનો સાલ જુદો હોય છેની ?

જ—હા. દાઢના મરણ વખતે સીલનો નાશ કરવામાં આવે છે.

મી० બીનીંગ મારી પાસે સીલોના થોડાક નમુના છે.

કેટ્—આ પત્ર પર સીલ છે કે ?

મી० બીનીંગ નહિ; એ ખાનગી કાગળ છે. હવે હું તમને સીલોના નમુના દેખાડીશ.

(અત્રે મી० બીનીંગે નામદાર જડજને ૪૫ માં, ૪૬માં, અને ૪૮ માં દાઢના સીલ દેખાડ્યાં હતાં.]

સ—સર આદમથી પીરમાઇ જોગા કાગળ પર સીલ નથી ?

જ—નહીં. સ—કંઈ નહીં ? જ—કારણ કે તે ખાનગી કાગળ છે.

સ—આ પુરાવો એક ખાનગી કાગળ છે ?

જ—તે ખાનગી નથી.

સ—તમે બાઈ સાહેબ શેખ અબ્દુલ્લા બાઈ હકીમુદ્દીનના અક્ષર એળખો છો કે ? જ—હા,

મી० બીનીંગ—એજ માણસે ફોટોગ્રાફ કરાવ્યો હતો અછે હાલ

તેઓ મરણ પામ્યા છે. તેઓ સમયદના યુદ્ધરાત્રીનનાં ભાષ થતા હતા. હમનાનીએ જાણાનું કે એજ માણસે તેને તે કાગળનો ફોટો કરાવવાને કહ્યું હતું.

અત્રે પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—આ અખદુલાભાષના અક્ષર છે ? તે ફોટોગ્રાફની નકલ કેહેવાય છે. જ-નહીં.

સ—તમે પાછળ જુવો, તે તેમનાં અક્ષર છે ?

જ-નહીં. લખાણની અંદરના અક્ષર પાછળનાં અક્ષર કરતાં જુદા છે. એમાં અખદુલાભાષનાં અક્ષર છેજ નહીં. હું ભાષ સાહેબ અખદુલાભાષને સારી રીતે જાણ્યું છું તેઓ ૧૦ વરસની વાતપર મરણ પામ્યા હતા તેમના હાથ અક્ષર જોવાની મને તક મળી હતી.

સ—તમારી સાથની ઠાંધ વાતચીતમાં અખદુલાભાષએ એ દરતા-વેજ બાબે ઠાંધ ધસારો કર્યો હતો ? જ નહીં.

સ—સમયદના યુદ્ધરાત્રીને કરેલા દસ્તાવેજ બાબે અખદુલાભાષએ તમારી સાથની વાતચીત દરમ્યાન ઠાંધ ધસારો કર્યો હતો ? જ-નહીં.

મી० બીનીંગ-નાત્રીએરવાડીનું કક્ષરથાન કોણે ખુલ્લું મેલ્યું હતું ?

જ—૪૯ માં દાધ સમયદના યુદ્ધરાત્રીને.

સ—આ સમયમાં દક્ષરથાનો પાવન કરવા પડે છે કે ?

જ—હા. ન લીએરવાડીનું દક્ષરથાન સમયદના યુદ્ધરાત્રીને પાવન કર્યું હતું.

સ—તમે અત્રે એ પત્રો રજુ કરો છો ? એક કરીમભાષ આ-દમજી પીરભાષ તરફનું સમયદના યુદ્ધરાત્રીને જોગ તા० ૩૧ માં સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૩ નાં દીવસનું. જ-હા.

મી० બીનીંગે તે પત્ર વાંચ્યો હતો.

સ—વળી તમે તાં ૨૯ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૩ નો પત્રખાં રજુ કરો છો? જ—હા.

મીં બીનીંગે તે પત્ર પણ વાંચ્યો હતો.

મીં બીનીંગ—હવે આ બંને પત્રો પુરાવા તરીકે દાખલ કરવાને હું મારા વીદવાન મીત્રને જણાવું છું.

કોર્ટ—બંને પત્રો એકજ ગ્રહસ્થ તરફથી આવેલા છે કે ?

મીં બીનીંગ—હા.

મીં સ્વેંગ—મેં તે પત્ર જોયા નથી.

મીં બીનીંગે અત્રે તે પત્રો મીં સ્વેંગમેનને આપ્યા હતા.

મીં સ્વેંગ—હું તે દાખલ કરું છું.

આ બંને પત્રો પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા.

સ—તમે અરેબીકમાં કાગજો લખો છો જ—હા.

સ—ત્યારે અમોને કહો કે કાગજની એક બાજુ તમે પુરી કરો કે જાહી કાગજ આગળ કેમ ચલાવો.

કોર્ટ—એમને એક નોટપેપર આપો.

અત્રે શાક્ષીને એક નોટપેપર આપવામાં આવ્યો હતો.

કોર્ટ—આવાં કાગજપર તમે લખો કે ? જ—હા, હું લખું.

અત્રે શાક્ષીએ આવા નોટપેપરપર કેવી રીતે લખાય તે સમજાવ્યું હતું.

સ—અરેબીકમાં લખાતાં સઘળાં કાગજોની બાજુમાં તમેજ નહીં પણ કોઈની બીજા એમજ લખે કે ?

જ—અરેબીકમાં ઘણાં ખરાં કાગજો એવીજ રીતે લખાય છે. હું એવી રીતે લખું એટલુંજ નહીં પણ બીજાઓની એવીજ રીતે લખે.

તે બાદ નોટપેપર પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

શાક્ષી—મારા બાપે સર આદમજી પીરભાઇપર એવીજ રીતે કાગળ લખ્યો છે. અત્રે પુરાવો દેખાડવામાં આવે છે.

સ—આજ કાગળ બાપે તમે ઇસારો કર્યો હતો કે ? જ-હા અત્રે શાક્ષીને એક કુલસકેપ પેપર દેખાડ્યો હતો.

સ—ધારો કે કાગળ આના જેવો હોય તો તમે તે કેમ લખો અત્રે શાક્ષીએ તે બાપેની સમજ આપી હતી.

તે કાગળ તે બાદ પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

સ—શાક્ષી શીરાગુદીન વાસીએ તમારી પાસેથી મીશાક લીધ હતી કે ? જ-હા. ત્રણ વરસની વાતપર લીધી હતી.

સ—મીશાક આપવામાં તમે ઇમામનો કે દાઇનો ધોરણ વાપરો છો જ-ઇમામો અને દાઇ બંનેના.

સ—લગન સંબંધી શેખ રહઝુલાભાઇએ જણાવ્યું કે એક કાઝીએ લગનની કીયા કરી હતી જેમાં પક્ષકારો દાઉદી વોહોરા હતા એ ખરી વાત છે કે ? જ-તે ખરી નથી.

સ—પણ શું બન્યું હતું તે કહો.

જ-કોઇક વાર એમ બને છે કે ઉતરતા વર્ગના કોઇ બીજા મા સુની કોમની છોકરી સાથે પરણવા માંગતો હોય તો તેનાં લગનની કીયા કાઝી કરે છે અને છેલ્લાં ૧૦ વરસમાં આવાં લગનોર્ન સંખ્યા ૧૦ થી ૧૫ થી વધારેની નહીં હશે.

સ—લગનની કીયા કરવાનો હક કોણને છે ?

જ-દાઇ અથવા આમીલોને.

સ—દાઉદી વોહરાઓનાં લગનની કીયા કરવાની સત્તા શેખ રહઝુલાભાઇને હતી એ શું ખરી વાત છે ? જ-નહીં.

સ—તેઓએ જણાવ્યું કે આવી સત્તાની જરૂર નથી. એ શું

અરામર છે ? જ—તે ખરૂં નથી.

મીઠા બીનીંગ-૮૫ મે પાને મથાળેથી શેખ કુધડુલાભાઇની જાની છે. હવે તેઓ એ એમ જણાવ્યું હતું કે પરણનાર પરણનાર પક્ષે માટે મુદ્દામાં સાહેબની રજા મેળવવા કાંઈ જરૂર નથી. એ શું ખરૂં છે

શાક્ષી—અલગતાં લગનની બાબદમાં રજા મેળવવાની કાંઈખી જરૂર નથી પણ લગનની કીયા કરવાની બાબદમાં રજા મેળવવાની જરૂર છે.

સ—એવી રજા કોણુ મેળવી લાવે ?

જ—મરદે એવી રજા મેળવવી જોઈએ, એટલે કે વર રાજાએ સ—હું લગનની કીયાની વાત કહી છું. લગનની કીયા કરવામાં આવે તે અગાઉ એકાદ પારટીએ રજા લેવી પડે છે કે ?

જ—લગનની કીયા કરવામાં આવે તે અગાઉ દઈ અથવા આમીલની રજા લેવાની જરૂર નથી

સ—જે એ જણુ પરણવાના હોય તેઓએ પરણવા અગાઉ રજા લેવી પડે છે કે ?

જ—હા, બંને પક્ષોએ રજા લેવી પડે છે.

સ—એ શું કામ મધે અસલ રવાજ છે ?

જ—હા, એ અસલ રવાજ છે.

કોર્ટ—હું એમ સમજું છું કે લગન કરનારાઓને રજા મેળવવાની જરૂર નથી પણ તેઓ રજા વગર લગનની કીયા નહીં કરી શકે એમજ કેની ?

શાક્ષી—જે કોઈમી પક્ષે મારી યા મારા આમીલ પાસેથી રજા નહીં મેળવી હોય તો તેઓ લગનની કીયા કરી શકે નહીં.

સ—લગ્ન ગોઠવવાની બાબતમાં રજા લેવાની જરૂર છે કે ?
જ—નહીં.

સ—ખાનખાલાદુર મહમદઅલીની બાબતમાં તમે સુરત ખાતે તેમના બાબ્યાને ઘરે લગ્નની કીયા કરી હતી કે ?

કોટી—મારી નોંધમાં કપડવંજ છે.

મીઠ બીનાંગ—તે જુલ છે. લગ્ન સુરત ખાતે હતાં.

સાક્ષી—હા. મેં સુરત ખાતે તેમનાં બાબ્યાનાં ઘરમાં લગ્નની કીયા કરી હતી. તેમના બાબ્યાનું નામ હાતીમભાઈ શુલામ હુસેન છે.

સ—ખાનખાલાદુર માટે હાજર રહેવાની કાંઈ રજા મળવામાં આવી હતી કે ?

જ—હા. રજા મારી પાસે મંગલમાં આવી હતી. હાતીમભાઈ શુલામહુસેન અને કોઈ તકયમઅલી બસરાઈ અને ખાનખાલાદુર માટે રજા લેવાન મારી પાસે આવ્યા હતા. મેં રજા આપી હતી નહીં.

સ—તે પછી આ બાબતને છેડો આવ્યો ?

જ—તે પછી કાંઈખી બન્યું હતું નહીં. પણ બે આગલા પ્રસંગોએ એજ ગ્રહસ્થ માટે મારી રજા મળવામાં આવી હતી. હું મુંબઈમાં હતો અને કપડવંજ જવાનો હતો. અબ્દેઅલી કાદરભાઈ રજા લેવા આવ્યા હતા,

સ—ખાનખાલાદુર પોતે રજા લેવા આવ્યા હતા ?

જ—નહીં, તેઓ નહીં આવ્યા હતા પણ કોઈ પીળું આવ્યું હતું.

સ—તે કપડવંજ ખાતેનાં લગ્ન સંબંધી હતું કે ?

જ—હા. સઘળા પ્રસંગોએ રજા આપવાની ના પાડવામાં આવી હતી.

સ—શેખ શહજુલાભાઈ કહે છે કે તેમને રજા મળી હતી અને

એ તેમ હોય તો તેનું શુભ જ્ઞાન કેટલું હેવું જોઈએ ?

જ-પણ તેમને કાંઈથી રજા મળી નથી.

સ-નંબર ૧૬ ના પુરાવા સંબંધી દાકિદી વોહરા કામના વડા ધર્મગુરુઓની તવારીખનો હુંકો હેવાલ તમારા હુકમ અને તમારી સંમતીથી લખાયો છે કે ? જ-હા.

સ-અગાઉની કાંઈ આવૃત્તી છે કે ?

આ પહેલી ૪ આવૃત્તી છે ?

જ-એહેવાલ પેહેલીજવાર પ્રગટ થયો હતો.

અત્રે સાક્ષીને પુરાવો બતાવવામાં આવ્યો હતો.

સ-શેખ કહે છે કે વેહેવાર રીતે પાકિન ખુબ બીજીની ફરીયાદો પેલી ચોપડી છે, તો શું તે ખરી વાત છે ?

જ-તે ફરી છાપેલી ચોપડી નથી.

સ-તમે પુરાવો “ એ , એલ.” જોયો છે કે ? તે ૧૮૯૦ માં લખાયો હતો ? જ-મેં તે જોયો છે.

સ-તે બીજાના જેવીજ ચોપડી છે કે કાંઈ ફરક છે ?

જ-એક વચ્ચે કાંઈ ફરક છે.

સ-એ કેવા સંજોગો વચ્ચે પ્રગટ થઈ તે તમે કહોશો ? ૧૮૯૦ માં તમે ધણા જવાન હોશો ?

જ-તે કેવા સંજોગો વચ્ચે પ્રગટ થઈ હું જાણતો નથી.

સ-વારું ત્યારે પુરાવા નંબર “૧૬” સંબંધી તમે શેખને તે ચોપડી લખવાને હુકમ કર્યો કે ? અને તમે તેમને શું શું લખવું તેની આપી હતી કે ? જ-નાહી.

સ-કેમ મનલખસર તે લખવામાં આવી હતી ?

જ-દાકિદી વોહરાઓની તવારીખ ઇંગ્લેન્ડમાં લખવાની હતી એટલે

આ ચોપડી પ્રગટ કરવા માં આવી હતી.

સ—અમદુલામાઇ હકીમુદીને લખેલો પત્ર તમે રજુ કરો છોકરે ?

કોર્ટ—તમે હવે શા માટે દ'શારો કરો છો ?

મીં બીનીંગ—હું એમ દેખાડવા માંગુ છું કે અમદુલામાઇએ

આ પત્ર લખ્યો છે જે તેઓ કહે છે તેની વીરુદ્ધમાં છે.

કોર્ટ—તેઓ ૪૯ મા દાખના બાઇ થતા હતા કે ?

સાક્ષી—તેઓ ખુદરાનુદીન સાહેબના બાઇ હતા.

મીં સ્ટ્રેંગ—હું તે કાગળ જરા જોવું.

કોર્ટ—તે મારા પાસે નથી.

મીં બીનીંગ—હવે હું “અલવાસી નામની કેતાબ પર આવું છું.”

કોર્ટ—શું તે નવી થું તે નવી ચોપડી છે ?

મીં બીનીંગ—તે અગાઉ રજુ કરવામાં આવી હતી પણ તેમાંથી હું નવા વાક્ય દેખાડવા માંગુ છું. આ વાક્યો ખાસ કરી ને મારા કુત્ર સાથે સંબંધ રાખે છે અને તેઓ અનુકુળ છે. તમે નામદાર યાદ કરશો કે શેખ એમ બોલ્યા હતા કે હાલમાં દાખ જેવું કાંઈ નથી.

કોર્ટ—આ કઈ ચોપડી છે ?

મીં બીનીંગ—તમે સાંકળયું કેલવા માંગો છો કે ? કોર્ટ—હા.

મીં બીનીંગ—આપણી ચોપડીઓનાં લીસ્ટમાં તે છે એમ હું ધારતો નથી.

અત્રે મીં બીનીંગે તરજુમામાંથી વાંચ્યું હતું.

કોર્ટ—હું તરજુમો સમજી નથી શકતો.

મીં બીનીંગ—હું કયુલ કફ હું કે તે સમજવું ધણું મુશ્કેલ છે. તમે નામદાર તેનો ઘટતો તરજુમો કરાવવાનો હુકમ આપશો ?

હું તે પછી તે તરજુમો રજુ કરીશ અને તેટલા તમે સાક્ષીના જવાબો લઈ શકશો.

કોર્ટ—તમે ઘટતો તરજુમો ક્યારે રજુ કરશો ?

મી૦ બીનીંગ—હું તે આવતી સહવારે રજુ કરીશ.

કોર્ટ—આ તરજુમો હું સમજી શકતો નથી, અને એવા તરજુમા હું લેવા માંગતો નથી.

મી૦ બીનીંગ—તમે હવે “ અલ વજીહીહા ” નામના ચોંપા-ન્યામાંથી આ વાક્ય રજુ કરો છો ? જ-હ.

અત્રે તે વાક્ય પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું.

સ—તે કોણે અને ક્યારે લખી હતી ?

જ—તે સધ્યાદી હુકમાનજીએ લખી હતી. તેઓ જાણીતા લેખક અને ધણા વીદવાન માણસ હતા. તે ૪૦ માં ૬૦ સપ્તવિદના વજીહીનના હુકમથી લખવામાં આવી હતી.

સ—તેમાં એક ખાસ વાક્ય છે તે શું છે ?

જ—તેમાં એમ છે કે ઈમામની માફકજ દાર્દ તદન અચુક છે.

સ—જ્યાની એમ છે કે દાર્દને કોઈ વાર ખલનસુ કે નેખી કહે છે. તે એમ કંય ?

જ—તે દાર્દ અને ઈમામના દજ્જ વચ્ચેનો ફરક દેખાડે છે. ઈમામ દાર્દ કરતાં વધારે ચહડતા છે.

સ—પણ ત્યારે “ખલ” એલ આવવાથી “ અચુક ” માં કાંઈ અસર થાય છે કે ? જ-નહીં

સ—જો ઈમામ પ્રગટ થાય તો તેઓજ ફક્ત અચુક કહેવાય અને દ.ઇઓ નહીં કહેવાય એમજ કે ની ?

જ-એ ઇમામ પ્રગટ થાય તો પછી ઇમામ અચૂક કહેવાય અને નહીં કે દાઇ

સ-એ ઇમામ પ્રગટ નહીં થાય તો પછી દાઇ અચૂક છે ની ?

જ-હા.

અત્રે શાક્ષીને એ ચોપડીઓ દેખાડવામાં આવે છે.

સ-પહેલાં હું તમને પહેલી ચોપડી વાંચવા કહું છું. અને ત્યાર બાદ બીજી વાંચવી. હવે ધર્મમાં તમે મનાઇનો શું અર્થ કરો છો ?

જ-આ વાક્યો દેખાડે છે કે એક કબર આગળ મસજીદ બાંધી નહીં શકાય.

સ-બીજી ચોપડીમાં તમે જવાબ જુવો. ચાંદબાઇની કબર પહેલી કે મસજીદ પહેલી તે સવાલ પર એ કાંઇ અજવાબ નાખશે કે ?

જ-એ જવાબમાંથી જે કાંઇ અનુમાન હું કરું તો એ કે મસજીદ પહેલાં હસ્તીમાં હતી.

તે બાદ ચોપડીમાંના વાક્યો પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા.

કોર્ટ-તમે બંને ચોપડીઓ દાખલ કરી છે ?

મી. નીતાંગ-ત્રણ ચોપડીઓ. આ બંને વાક્યો “ અલાહની માંથી લીધા છે.

સ “ કેબલા ” એ શબ્દનો અર્થ શું છે ?

જ-મસ્જીદનો જે ભાગ પશ્ચીમ દીશાએ આવેલો છે તેને કેબલો કહે છે.

કોર્ટ-પશ્ચીમની સામે કે મસ્જીદનાં પશ્ચીમ ભાગની સામે ?

શાક્ષી-મસ્જીદના પશ્ચીમના ભાગની સામે.

કોર્ટ-કેબલા મસ્જીદના કીયા ભાગ પર આવી છે ?

શાક્ષી કેવલા મસજીદની પશ્ચીમે છે ?

કોર્ટ—તરજુમો ખરો નથી.

મી० ખીનીંગ—“અલવાસી” ચોપડીમાંથી તમે વાક્ય જુવો.

જ—આ વાક્યમાં બે ચીજ કહેવામાં આવે છે. એક એમ છે કે મસજીદની કેવલાની બાજુએ જોડો રાખી શકાય નહીં. બે એક મસજીદની નજદીક કબર મેલવામાં આવે તો તેથી મસજીદની નેમાજને અલવલ આવે છે.

સ—બાથ રૂમ. સંદાશ અથવા કબરની કેવલો બાંધી શકાય કે? મી० એંગ—બાથ રૂમ કે સંદાશ છેજ નહીં. એ વાક્ય તદન દીંમત વગરનો છે.

મી० ખીનીંગ માફ વેલ કહે છે કે આ દીંમતી વાક્ય છે કે મસજીદ ઘણું કરીને કબર અગાડી બંધાઈ હતી.

કોર્ટ—એ વાક્ય તમે સુધ્ધાંજ સાહેબને નહીં દેખાડો ?

મી० ખીનીંગ—આ ઉતારો છે.

કોર્ટ—મને ચોપડીમાંથી વાક્ય જોઈએ છે, અને સવાલ અને જવાબથી શરૂ થાય છે

શાક્ષી—કેવલો સંદાશ કે કબર આગળ બાંધી શકાય નહીં.

કોર્ટ—તમે તે ઉતારો વાંચો.

શાક્ષી—મસજીદના કેવલાને કબર, બાથ રૂમક સંદાશની આગળ રાખવાની મનાઈ છે.

કોર્ટ—તમે કહેવા માંગો છો કે સામે નહીં જોઈયે ?

શાક્ષી—હા.

સ—કોર્ટની મસજીદમાં કેવલો છે કે ? જ—હા.

સ—તે શું કબર, બાથ યા સંદાશની સામે છે ? જ—નહીં.

કોર્ટ—તમે પ્લાન સન્નેછો કે ? સાક્ષી—હા.

કોર્ટ—આ જુની મસજીદનો પ્લાન છે. એમાં કેવલો ક્યાં છે ?
અત્રે સાક્ષી પ્લાનમાં કેવલો દેખાડે છે.

સ—એ મારગમાં જે બાથ ને સંદાશ છે તે બીજી બીલડીંગના છે કે મસજીદનાં છે.

જ—તેઓ મસજીદના છે.

કોર્ટ—પ્લાનમાં તે ખુલામાં આવેલા વર્ણવવામાં આવ્યા છે ?

મી० બીનીંગ—મને એમ જણાવવામાં આવે છે કે કોઈબી મસજીદ બાથ વગર બાંધવામાં આવે નહીં.

સ—બાથ અને ફાકિનટન એકજ છે કે ? જ—નહીં.

કોર્ટ—પણ અહીં કાંઈ બાથ દેખાડવામાં આવતો નથી.

મી० બીનીંગ—હાથમાં બાલ ક્યાં છે તે હું તમે નામદારને દેખાડીશ. છેક જમણા હાથ પર બાલ છે હું સમજું છું કે મારા વીદવાન મીત્રે બહરી મહાલના સંડાશ અને બાથ વીશે ઇશરો કર્યોછે.

મી० એંગ—નવી બીલડીંગના બાથ અને સંડાશો.

અત્રે સાક્ષીને પેનસીલથી નીશાન કરેલી એક ચોપી દેખાડવામાં આવે છે.

કોર્ટ—તમારી પાસે હજુર સુધી કેટલા કિતારા છે ?

મી० બીનીંગ—માફ કુળ કહે છે કે આ ઘણા કીંમતી છે.

સ—તમે તે વાક્ય વાંચ્યો છે કે ? જ—હા.

સ—ખરી રીતે શેખે એમ કહ્યું હવે દાખ નથી, અને તેમજ બની શકે નહીં એમ દેખાડવા તમે એ વાક્ય રજુ કરો છોતી.

કોર્ટ—તમે તે વાક્ય વાંચ્યો તો હીક.

અત્રે મી० બીનીંગે તે વાંચ્યો હતો.

કોર્ટ—હું તરજુમો સમજી શકતો નથી.

મી૦ ખીનીંગ—તમે નામદાર અને એક ચીજ કહેવાની રજા આપશો. તરજુમો કરનારે તે બોલેબોલ કર્યો છે. અરેબીકમાં બે વડા નકાનૈ હોય છે અને ઇંગ્રેજીમાં તેમ નથી અને તેજ મુશકેલી છે.

કોર્ટ—પણ આ તરજુમો હું સમજી નથી શકતો.

મી૦ ખીનીંગ (શાક્ષીને)—વાક્યની અરથે રસ્તે હેઠળથી તમે જુવો. ત્યાં લખ્યું છે કે “ અમે પેદા કરતા નથી—”

શાક્ષી—કરતા જે કાંઈ કહેવા માંગે છે તે એજ છે. અમે જે કહીયે તે જો ખરું નહીં હોય તો પછી ખુદા જે કહે છે તે પણ ખરું નથી.

કોર્ટ—તમે એ લખાણ પાછું લઈ લો હું નોંધ કરીશ કે તરજુમો શુદ્ધ નથી અને તેટલા માટે તે અહીં ખીન અનુકૂલ છે. વળી હું કહીશ કે તે આ સમજાવે લીધે અગતની ખીના છે કે શેષે એમ કહ્યું છે. કે હાલ દાખ નથી અને દાખ હંમેશ હોવાનું જોઈએ એમ સામેવાલા કયુલ કરતા નથી. તમેને જો પસંદ હોય તો એ લખાણ ઓળખાઈ આવવા માટે તે પર નીશાન કરો.

અત્રે તે લખાણપર નીશાન કરવામાં આવી હતી.

મી૦ ખીનીંગ—અમે તમે નામદારને કહ્યું કે અરેબીકનો તરજુમો કરવો મુશકેલ છે. તરજુમો જેમ કરવામાં આવ્યો છે તે જો તમે કયુલો તો હીક અત્રે સાક્ષીને ખીજો વાક્ય દેખાડવામાં આવ્યો હતો અને મી૦ ખીનીંગે તેનો તરજુમો વાંચ્યો હતો.

કોર્ટ—હું સમજી શકતો નથી.

મી૦ ખીનીંગ—તે સમજવો ઘણું સહેલ છે.

કોર્ટ—પણ હું સમજી શકતો નથી. અને હું અગાઉના માફ-

કજ નોંધ કરૂં છું અને તમે એ વાક્યપર ઝોળખાઇ આવવા માટે નીશાન કરો.

અતરે તે મુજબની નીશાન કરવામાં આવી હતી.

મી૦ ખીનીંગ-કદાચ મારે માટે સફથી સરસ રીત એ છે કે એ ઉતારા ગુરુવાર સુધી મુલતવી રાખવા.

કોર્ટ—પણ હું એવી ચીજ લેવા માંગતો નથી. તમારો તર-ગુમો તદ્દન નહીં સમજ પડે એવો છે અને તેનો અર્થ સમજવો ઘણો મુશ્કેલ છે.

મી૦ ખીનીંગ-હું મારા એ ઉતારા ગુરુવારે રજુ કરીશ હંમેશાં સંપૂર્ણ અંગ્રેજી તરગુમો કરવો બનવા જોગ નથી, અને એ લખાણો હું અહીંયાં નથી રજુ કરતો તે વીશે તમે મારા કુલને કહો એવી મારી ખાહેશ છે;

કોર્ટ મુક્ષાંજ સાહેબ, આ ઉતારામાંના કેટલાકોના તરગુમો અતીશય ઘણા ખરાબ રીતે કરેલા છે અને તે નહીં સમજ પડે એવા છે, અને તેટલા માટે ઘટતો તરગુમો નહીં કરવામાં આવે તો હું તે કમુલ કરવાને ના પાડું છું, કારણ કે એ વખતની ખરબાદી કહેવાય. ખુદ અરેબીક ભાષા ઘણીજ મુશ્કેલ હોય અને તેમાંથી ઘટતી રીતે તરગુમો નહીં થઈ શકતો હોય એ બનવા જોગ છે. લખનાર ખરે-ખર શું કહેવા માગે છે તે શોધી કહાડવું ઘણું મુશ્કેલ થઈ પડે છે.

મી૦ ખીનીંગ—હવે લખાણના જે ભાગે મારા વીદવાન મીત્રે રજુ કર્યા હતા તેમાંના થોડાક હું મુક્ષાંજ સાહેબ આગળ રજુ કરીશ. અત્રે સાક્ષીને ચાક્કસ ભાગ દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ-આ ભાગ તમે અગાઉ વાંચ્યો હતો ?

જ-હા. મેં તે જોયો છે.

ટેલીફોન નાંબ '૩૭૩૮'

ટેલીગ્રાફીક એડ્રેસ 'ટેબલેટ'.

ફીટીંગો કેમ કરવી તે સલાહ સર્વે બલી દેશે,
અને કીકાયતે સામાન તે અકબરઅલી દેશે.

ઈલેક્ટ્રીક એકઝીબીશન

અથવા

વીજળીનું પ્રદર્શન

તમોને ફ્રીમાં જોવું હોય તો અમારે ત્યાં પધારો.
શેઠયાઓ તમે તો સારી રવેસે જાણો છોજ કે આ
વીજળીનો જમાનો ચાલે છે.

દરેક જાતનો, વીજળીને લગતો તમામ સામાન કીકાયત ભાવે,
વેચનાર તથા ફાયદાથી વીજળીને લગતું ફીટીંગ કામ કરી આપનાર.

અમો એલેન્જ સાથે કહીએ છીએ કે અમારા જેવું કામ અને દામ
તમો, બીજે ક્યાં પણ જોશો નહીં.

અકબરઅલી તાજભાઈ,

૧૨૭, ચોખા બજાર, સુ'બાઈ.

સ-એ ભાગ વીશે તમારે કાંઈ કહેવું છે ?

જ-પયગમખરના જમાઇ સધયદના અલીએ પોતાની મીલકતના કરેલા વકફને લગતો એ છે.

સ-કેઈ જાતની મીલકત.

જ-જમીનનું વકફ.

સ-તે તેમની પોતાની યા ઇમામની મીલકત હતી ?

જ-તે તેમની પોતાની મીલકત હતી.

સ-દાઉદી વોહરાઓના વીચારો મુજબ વકફ એ ખીજ મેહ-મેહનોમાં હોય છે તેજ વકફ કેવી ?

સ-તેમાં ફરક છે અને તે આ છે. ખીજ કામના વકફનો વહીવટ તે માટે નેમવામાં આવેલા મુતવલીઓ યા ત્રસ્ટીઓ કરે છે જ્યારે દાઉદી વોહરાના વકફનો વહીવટ એકલા દાઇને દસ્તક છે અને દાઇ જો શખ્સોને નેમે તેઓ તેનો વહીવટ ચલાવે છે.

સ-જખાણના એ ભાગ વીશે તમે કાંઈ વધુ બોલવા માંગો છો?

જ-એ ભાગપરથી એમ જણાય છે કે અલીએ વકફને લગતી સત્તા એક પછી એક ઇમામને સોંપી દીધી હતી.

અત્રે શાક્ષીને ચોક્કસ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

કોર્ટ-તમે છેલ્લો વાક્ય જુવો તે એમ છે કે " કાંઈખી વેચી શકાય નહીં, એ તમોને કમુલ છે ?

જ-હું તે સાચે મળતો થાઉં છું.

કોર્ટ-દાઉદી વોહરા કામના વકફનો તે એક ભાગ કહેવાય ?

શાક્ષી-હા. કોર્ટ-હવે આ વકફ મુજબ હાલમાં મુતવલી કોણ છે?

જ-ઇમામ અથવા દાઇ દસ્તાવેજમાં ઇમામનું નામ દીધેલું છે પણ તેમાં ઇમામ અથવા તેના દાઇઓનો અંકુશ એવો સમાવેશ કરેલો છે.

મીં બીનીંગ—શાક્ષી જ્યારે એમ કહે છે કે, હું તે વાક્ય સાથે મળતો થાઉં છું ત્યારે એમ કહીને તેઓ શું કહેવા માગે છે તે વીધે તમે નામદાર તેમને પુછો.

અત્રે એ સવાલ મીં બીનીંગેન પુછ્યો હતો.

શાક્ષી—વાક્યમાં જે એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે “વેચી શકાય નહીં, મારગેન મુકી શકાય નહીં” અને વારસામાં આપી દેવાય નહીં.” તેની સાથે હું મળતો થાઉં છું.

સ—તમે એમ કહ્યું કે તમે તેની સાથે મળતા થાવો છો એટલે તેનો અર્થ શું ?

જ-હું જે કહેવા માંગું છું તે એ કે વેચવામાં નહીં આવે અથવા મારગેન નહીં મેલાય એ ખરખર છે પણ ઈમામને જે જરૂર જણાય તો તેઓ વેચી શકે અને તેને બદલે બીજી મીલકત ખરીદી શકે.

સ-હવે દાખની બાબદમાં તમે એમજ કહેવા માગે છો કેની કે દાખ મીલકત છુટી કરી શકે નહીં અથવા મારગેન મુકી શકે નહીં ?

જ—સઘળો વખત કાંઈ એક સરખો હોતો નથી જે ચોક્કસ વક્ષમાં એવી ખાસ સરત નાખી હોય કે તે યેચી નહીંજ શકાય તો અલખતાં તે નહીંજ વેચાય.

સ—પણ વક્ષ જે દાખને કરી આપેલું હોય તો પછી શું કરે?

જ-દાખને ગમે તેમ કરે.

અત્રે શાક્ષીને ચોક્કસ પુરાવો દેખાડતામાં આવ્યો હતો.

સ—હું તમોને એટલુંજ પુછવા માંગુ છું કે દાખઓને મારે કરેલી ટીકા મુસ્લાંજ સાહેબને લાગુ પડે છે ?

જ—આ સવાલનો જવાબ હું આપું તે અગાઉ અસલ ચો-પડી જોવા માંગુ છું.

અત્રે શાક્ષીને ‘અલવદીહા’ નામની ચોપડી દેખાડવામાં આવી હતી. શાક્ષી-ત્યાં કરેલી ટીકા દ્રઢ અને મોખન તેમજ કોષખી દાઢદી વોહરને લાગુ પડે છે.

કોર્ટ (મી० ખીનીંગને)—તમારો સવાલ એ હતો કે તે દાખને લાગુ પાડી શકે કે નહીં, અને હવે તેનો જવાબ શું મળ્યો ?

મી० ખીનીંગ—તેઓ એમ કહે છે કે તે ટીકા મુદ્દાંજી સાહેબ અને કોષખી દાઢદી વોહરને લાગુ પડી શકે.

સ—આ ચોપડી ઇમામના વખતમાં લખાઈ હતી કે ?

જ—તે ઇમામના વખતમાં લખાઈ હતી અને ટીકા પણ તેજ સ—તમે કહો છો કે ટીકા તમારા સુધાં દરેક દાઢદી વોહરને લાગુ છે ?

જ—અહીં ટીકા દાખને લાગુ પડતા નથી, કારણ કે તે દીવ-સનાં દાખઓ અને લોકો ઇમામનાં અનુયાયીઓ હતા જ્યારે ખરી રીતે જોતાં હમણા દાઢ ઇમામનાં પ્રતીનિધી છે અને તેથી તે ટીકા દાખને લાગુ પડતા નથી.

સ તે વેળાએ ધણાં દાઢ હતા જ્યારે હાલમાં એજ દાઢ છે કે ?

જ—હા. સ—“મોસમે બહાર” એ શાની ક્રેતાબ છે ?

જ—તે એક તવારીખ છે. કે.મ વચ્ચે તે સ્વીકારાયલી ક્રેતાબ છે, તે શેખ મહમદ અલીએ લખી છે. તે શુદ્ધ તવારીખ છે.

મી० ખીનીંગ—તમે નામદારને યાદ હશે કે શેખે એકવાર એમ કહ્યું હતું કે આ સત્તાવાર ક્રેતાબ છે. પણ પછીથી તેઓએ તે બાબતો ઇનકાર કર્યો હતો.

કોર્ટ—તે પુરાવો “એ, એમ, પ” છે કે ?

મી० ખીનીંગ—હા, પાને ૮૨ ઉપર શેખની જખાની.

સાક્ષી—મેં તે અગાડી વાંચી છે. તેમાં ફક્ત આમીલોને ફરમાન અપેલાં છે.

સ—તમે પેરેઆફને છેડે જુઓ ત્યાં આમીલને મન ધ કીધેલાં છેજ શું છે ? હું જાણુવા માંગું છું કે મનાઇ કીધેલી ચીજ શું છે ?

જ—તેનો અર્થ એ છે કે તેઓએ મીલકતનો નાશ કે બરબાદી કરવી નહીં.

મી० બીનીંગ—તમો નામદારની નોટીસમાં પાને ૧૦૯ પર લશ્કરનાં સરદાર વીશેનો વાક્ય છે.

સ—(સાક્ષીને) તમે આ વાક્ય જોયાં છે ?

જ—હા. તેમના પ્રગટ થયેલા ઇમામોના વખતમાં દાખાઓએ કરેલા ફેરફાર વીશે તે છે.

સ—તે વેળાએ પયગમ્બર જીવતા હતા કે ? જ—નહી.

સ—હાલના દાખ બાબે કાંઈપી ઇશારો નથી તેનું કેમ ?

જ—પાંચમા ઇમામ જેઓ પ્રગટ થયેલા ઇમામ હતા તેમના વીશે ઇશારો છે.

કોર્ટ—હું જાણુવા માંગું છું કે આ જમની ક્યાં સુધી ચાલશે ? સાક્ષી બે દીવસ લેશે કે કેટલા ? હું કાંઈક ખ્યાલ ધરાવવા માંગું છું. મી० બીનીંગ—હું ગુરૂવરે બપોર સુધીમાં પૂરું કરીશ.

કોર્ટ—કદાચ કાઉનસલ વીચાર કરીને કહેશે કે આ સાક્ષીને.

કોર્ટ—તમારી પાસે બીજા કેટલા લખાણના ભાગ છે ?

મી० બીનીંગ—તમો નવા કહેવા મંજો છે કે ?

કોર્ટ—હા, આ વાક્યો તમે આમીલ આગળ રજુ નહીં કરી શકો ?

મી० બીનીંગ—તે મીયાં સાહેબને બોલાવીને તેમની આગળ

રજી કરવા કે નહીં તે બાબે હું મારા કુલ સભ્યે મસલહત ચલાવીશ.

સ—“ સહીશ ” નામની ચોપડી ચાલુ પ્રગટ કરવામાં આવે છે કે ? જ—હા.

સ—“ સહીશ ” તે પેહલાં પ્રગટ કરવાની તારીખ કય ?

જ—તે પ્રથમ ૪૭ માં દાખના વખતમાં પ્રગટ થઇ હતી. નવી આવૃત્તી તે વખતની દાખની સત્તા હેઠળ પ્રગટ કરવામાં આવી હતી.

સ—હું તમોને સહીશ વીશે પુછવા માગું છું. એક નકલમાં ચાંદાબાઇને “ શેઠ ” કરી કહેવામાં આવ્યા છે. જ્યારે વધારે અગાઉની નકલમાં તેમને “ સહી ” કહેવામાં આવ્યા છે. જ—હા.

મી० બીનીંગ—હું તેમને હવે બીજી ચોપડી દેખાડું છું. જેમાં ચાંદાબાઇનું નામ દેખાતું જ નથી.

સ—તમે કહી શકશો કે આ ચોપડી ક્યારે પ્રગટ થઇ હતી ?

જ—હીજરી ૧૩૦૦ માં (૧૯૯૨)

સ—ટીપમાં ચાંદાબાઇનું નામ દેવામાં આવ્યું છે કે નહીં તે મને કહેશો ?

જ—તેમનું નામ અહીં દેખાતું નથી.

મી० બીનીંગ—હું તે નકલ રજી કરું છું

સ—તમે ટીપમાં કેમ વર્ણન કરો છો ?

જ—ઉરસની ટીપ.

કોર્ટ—હું ધારું છું કે, ઉરસનું લીસ્ટ આ જો લખ્યે તો ડીક. હું ધારું છું કે ટાઇટલ પેજ પર દાખબી નથી.

સ—તમોને તારીખ ક્યાં મળે છે ?

જ—તારીખ ચો ડીને છેડે છે.

મી० ખીનીંગ—કદાચ આપણે લીસ્ટ રજુ કરીશું.

સ—આ તારીખ અગાઉ તમે સહીશ જોઈ છે કે જેની અંદર
ચાંદાભાઈનું નામ હોય ?

જ—નહી. મેં અગાઉની સહીશ જોઈ છે, પણ મને કોઈમાંથી
ચાંદાભાઈનું નામ માલમ પડતું નથી. મેં પહેલાંની બે ચા ચાર
નકલ જોઈ છે.

અત્રે કેટલાક પુરાવા રજુ કરવામાં આવ્યા હતા.

કોર્ટ—પુરાવા “ એ, એલ ” ની તારીખ શું છે ?

મી० ખીનીંગ—તે ૧૩ વરસની વાતપર છે તેઓએ બે આ-
વૃત્તી રજુ કરી હતી. એક ૧૩ વરસની વાતપરની અને બીજી ૧૮૯૬
ની અમે વધારે અગાઉથી નકલ રજુ કરી હતી જેમાં તેમને શેઠ
તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યા છે.

મી० સ્વેંગ—“ એ, એલ ” ૧૮૯૬ માં છે.

મી० ખીનીંગ—અમારો પુરાવો નંબર “૧” ૧૯૦૭ નો છે.

સ—તમે આનો સખખ શું રજુ કરો છો ? એક કેસમાં ચાંદા-
દાભાઈને “ શેઠ ” કહેવામાં આવે છે પણ ૧૮૯૬ ની આવૃત્તીમાં
કહેવામાં આવે છે.

ખીનીંગ—હું અસલ ચોપડી જોવા માંગું છું.

અત્રે સાક્ષીને ૧૮૯૬ અને ૧૯૦૭ ની આવૃત્તીના દેખાડવામાં
આવી હતી.

સાક્ષી હું ઘાઈ છું કે લખનારે માનને ખાતર તેમને “સમી”
કહ્યા હશે.

સ—“ સમી ” બોલતો કંઈ ખાસ અર્થ થાય છે કે ?

જ—તે શકત માનનો શબ્દ છે. “ સમી ” નો અર્થ કોઈથી

સંજોગે વચ્ચે પીર તો નહીં જ થાય.

અત્રે શાક્ષીને પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—તમે એમા “ ખુદા બેહેસ્તમાં તેની પદવી ઉંચે ચઢાવે”

એવા શબ્દો તમો જુવો છો ? જ—હા.

સ—શેખે કહ્યું કે આ શબ્દો “ વલી ” ની બાબદમાં વાપરી શકાય તે શું ખરું છે ?

જ—તે ખરું નથી.

સ—ત્યારે “વલી” ની બાબદમાં શું શબ્દો વાપરવામાં આવેછે?

જ—એમ વાપરી શકાય કે “ ખુદા તેની પદવી સઉથી ઉંચા બેહેસ્તમાં ચઢાવ. ”

સ—એ શબ્દો સર આદમજી પીરભાઈને લાગુ પડી શકે ?

જ—હા.

સ—એ શબ્દોની હદ તમે ક્યાં સુધી ઠરાવો છો ?

જ—તે કોઈખી દાઉદી વોહરાના સંબંધમાં વાપરી શકાય.

અત્રે શાક્ષીને ચોક્કસ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

મી૦ ખીનીંગ—પાને ૮૫ ઉપર નામદાર જડજની નોંધમાં તમે આ વાક્ય જોયો ? જ—હા.

સ—એમાં કોણની કબરો સમાઈ ગય છે

જ—તેલો કોના, પયગમ્બરોની, અને સગુણીની.

સ—તમે નેક માણસ કોણને કહો છો

જ—કોઈખી ભલો માણસ.

અત્રે શાક્ષીને વધુ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—તમે કહી શકશો કે, આ તે વખતના દાર્દનું કહેવું છે

જ—આ ધમામનાં વખતનો ઉતારો છે ?

શાક્ષી—એ ઉતારો તે વખતનાં દાઈ સમે શેખ હજુ મીયાએ ઉઠાવેલા વાંધાને લગતો છે,

કોર્ટ—એ વાંધો ઇમામનાં વખતમાં લેવામાં આવ્યો હતો કે ?

શાક્ષી—વાંધો ઇમામનાં વખતમાં લેવામાં આવ્યો હતો નહીં.

આ શબ્દો શેખ હજુ મીયાના છે.

સ હું સમજું છું કે આ ઉતારામાં સવાલ છે અને તેની પાછળ જવાબ આવે છે

જ—પહેલા તો સવાલ વાંધાનો છે અને તે બાદ વાંધાનો જવાબ છે જવાબ એ છે કે તમે જે કાંઈ વાંધો લો છો તે પ્રગટ થયેલા ઇમામની છે અને નહીં કે ગ.એમ ઇમામ.

કોર્ટ—તમે એ પુરાવા તરીકે દાખલ કરવા માંગો છો ?

મી૦ ખીનીંગ—અમે તેનો તરજુમો દાખલ કરીશું.

સ—હું સમજું છું કે, સવાલ એ હજુ મીયાંતકરાર હતી અને જવાબ જે છે તે દાઇની આગાથી મીયાં સાડેય મુકાંછએ આપેલો જવાબ છે. એમજ કેની ?

જ—હા. એમજ છે.

સ—હજુમીયાં કોણ હતા ?

જ—સધયદના મધયાંદ સધયદના પીર ખાનના અમલ દરમ્યાન દાઇની ગાદીવાસા ઉભા થયેલા દાવાદરનો જે પંથ સ્થાપવામાં આવ્યો હતો તે હજુમીયાંનો પંથ હતો.

અત્રે શાક્ષીને એક લખાણ દેખાડવામાં આવ્યું હતું.

સ—આ લખાણનો અર્થ શું થાય છે તે સખાવતમાં આપવું જોઇએ અથવા સખાવતમાં એ અપી શકાય ?

જ—તેનો અર્થ “ સખાવતમાં આપી શકાય એવો થાય છે.

સ-ઈંગ્રેજ બોલ “ ચેરીટી ” માટે શું શબ્દ છે ?

જ-તે અરેખીક બોલ છે અને તે “ સાદક ” માંથીજ નીકળ્યો છે.

કોર્ટ-કાકિનસલ એમ જણાવવા માંગે છે કે જે શબ્દનો તર-જુઓ “ ચેરીટી ” કરીને કરવામાં આવ્યો છે તે અરેખીકમાં શું શબ્દ છે ?

સાક્ષી—એ શબ્દ “ ચુંત સદકો ” છે. “ સાદક ” બોલમાંજ જ નીકળેલો છે.

સાક્ષીને તે બાદ એક કિતાબ દેખાડવામાં આવી હતી. તે “ તાવીઝ અલદાયન ” હતી.

સાક્ષી—એ ચોપડી હું જાણું છું.

સ-આ ચોપડી ગુપ્ત જ્ઞાન સંબંધી છે કે ?

જ-હા. એ ગુપ્ત જ્ઞાન બાબે છે. જ્ઞાનની બીજી શાખા તાવીઝ છે.

સ-આ લખાણનો અર્થ શું !

જ-જ્યારે ઇમામ પ્રગટ થાય તે વખત દરમ્યાન દાઢએને કાંઈ ખાસ સલાહકાર મતલબસર તે જ્ઞાન બાહર પાડવાની મન ઇ કરવામાં આવે છે તેને લાગતું આ લખાણ છે.

સ-એમાં “ ઇક્લીપસ ” (ગ્રહણ) બાબે ઇસારો કરવામાં આવ્યો છે તે શું છે ? અને અસર કોણ છે ?

જ-ઇમામ જ્યારે મુશકેલીમાં હોય તેવીશનો એ ઇસારો છે.

સ-તે વખત કયો ?

જ-જ્યારે ઇમામ પ્રગટ થાય ત્યારે.

સ-પ્રગટ થયલા ઇમામ કોઇવાર મુશકેલીમાં આવી પડ્યા છે કે ?

જ-હા. ૧૧ માં ઇમામ, ઇમામ મેહંદી રાજ્યની અને દાવતમાં

મોટરવાળા સહિયો?

પેટ્રોલ, “બારનેટ ગ્લાસ” મોટર ટાયર અને ટયુબ મોબીલ
ગ્રાઇલ, લેમ્પ, પમ્પ હુડ કલોથ, સેમી લેધર, કેરેજ રજરટાયર
અને એવાંજ બીજા મોટર અને કોચને લગતા સામાન માટે પુછો:-

માલેકો

હેપતુલાભાઈ એ. રાજકોટવાળા

અને

અબદુલકાદીર હસનઅલી

એચ. એ. કાદીર
એન્ડ કું.

કપોળ નીવાસ, પ્રારથના સમજ ત્રામ જંકશન પાસે સેન્ડહરસ્ટ
રોડ, મુંબાઈ.

તારુ સરનામું:-

ઝોક વખત મુલાકાત લઈ ત્રાય કરવા બલામણ
કરીએ છીએ.

શાગીરદોની સ્થિતી એવેન બને ત્યારે.

સ-તમે શું એમ કહેવા માંગો છો કે કાંઈ જીલમ ગુજારે છે ?

જ-હા, દાખલા તરીકે જ્યારે લોકોપર જખરી ગુજારવામાં આવતી હોય ત્યારે.

સ-તમે કહો છો કે “ગ્રહણ” શબ્દ છે તે ઇમામ મુશકેલીમાં આવ્યા હોય તેના વીશે ઇસારો કરે છે ?

જ-હા. તે લખાણને અર્થ એવો થાય છે કે જ્યારે ઇમામ પ્રગટ થાય છે ત્યારે દાદાઓને તે જ્ઞાન ખુલ્લું કરવા મનાઈ છે.

સ-અસલની બંદગી શું છે ?

જ-જે બંદગી બપોર પછી પઠવામાં આવે છે, તે દરરોજની બંદગી છે.

સ-ઇમામ પ્રગટ થાય ત્યારે દાદાએ જ્ઞાન ખુલ્લું કરી શકતા નથી એમ તમે કહો છો, તો તે જાહેર કે ગુપ્ત જ્ઞાન ?

જ-તે કાંઈ ખાસ જણાવવામાં આવતું નથી. પણ તે ગુપ્ત જ્ઞાનમાં કાયદા કાનેને અતુસરીનો હશે.

સ-શેખ જણાવે છે કે આ લખાણને અર્થ એવો થાય છે કે દાવત કોઈ દીવસે નામુદ થશે તે શું ખરૂં છે ?

જ-નહીં તે તદ્દન ખોટું છે.

અતરે મીઠા બીનીંગે શેખની જુબાનીમાંથી ચોક્કસ બાગ વાંચ્યો હતો.

કોર્ટ-હું એમ ધારું છું કે સાક્ષીએ એમ કહ્યું હતું કે “નામુદ થશે એવી આગાહી કરવામાં આવી છે.”

સ-શું એવી કાંઈ આગાહી જેવું છે કે એનો એક વખત આવી લાગશે કે જ્યારે કોઈની દાદા રહેશે નહીં ?

જ—નહીં, એ કાંઈ આગાહી છેજ નહીં ?

સ એ લખાણમાં છેલ્લા શબ્દો જુવો તેનો તરજુમો નીચે મુજબ છે: “ જો છેવટ નામુદ થાય અને દીન બંધ પડે. ” તેનું કેમ ?

જ—લખાણને છેડે એ શબ્દ છે. એ “ મારકુહા ” છે અને તેનો તરજુમો ખોટી રીતે “ નામુદ ” નો કર્યો છે. પણ તેનો અરથાય છે કે કાવતની સભા બંધ પડશે.

કોર્ટ—ચલકાવવું એટલે “ બંધ કરવું ” નથી થતું.

સ—તેનો અર્થ શું તેવો થાય છે કે ?

જ—ખોલે ખોલ તરજુમો “ ચલકાવવું ” થાય છે.

જ—થોડાક વખત કામચલાઉ દાવતનું જ્ઞાન ચલકાવવામાં આવશે કે જેથી કોઈના હાથમાં આવી પોંકશે નહીં.

સ—એ ૧૮ મા ઇમામની બાબદ હુન્યું હતું. કોઈ ખીજા ઇમામ મુશકેલીમાં આવ્યા હતા કે ?

જ—હાં. ૧૮ મા અને ૧૬ મા ઇમામ

સ—તેમના વખતમાં મુશકેલી શું હતી

જ—મેં જણાવી તેવીજ મુશકેલી હતી

સ—આ ઇમામો નામુદ થઈ ગયા છે

જ—તેઓ નામુદ નથી થયા. ૧૧ માસ ઇમામ પણ નામુદ નથી થયા.

સ—તમે જ્યારે એમ કહો છો કે ૧૨ મા, ૧૬ મા અને ૧૮ ઇમામના વખતમાં દાવત બંધ પડી હતી ત્યારે તેમ કહી તમે તેનો શું અર્થ કરવા માંગો છો ?

જ—એટલે કે તે વખતે દાખલોએ ગુમ્મ જ્ઞાન જાહેર કર્યું હતું નહીં.

કોર્ટ—તમે કહ્યું કે રાજ્યને કાંઈ થયું. પણ તે કીયું રાજ્ય ! તે દુન્યવી સરકાર કે દાવત ?

સાક્ષી—અનેના બાબમાં મુશ્કેલી હતી કોઈવાર તેમ અને છે. ખસીફાના વખતમાં તેમ અન્યું હતું. તે વખતે દુન્યવી બાબદે એવેન હાલતમાં હતી. વળી કોઈવારે દાવતની બાબદેમાં પણ એવેની હતી થતી હતી.

સીજ બીનીંગ—તમે કહ્યું કે કામ કાંઈ બહારના સબબથી એવેન હતી. તે સબબ શું હતો ?

કોર્ટ—હું બલુવા માંગું છું કે તેઓ રાજ્ય કરીને કહે છે એટલે શું હિંદુસ્તાનની સરકાર જેવું રાજ્ય કહેવા માંગો છો ? રાજ્ય એટલે તેઓ શું કહેવા મગે છે ?

મી બીનીંગ—તે વખતના લોકોની હાલત નાસતીકાને લીધે ધણી ખીતરી પડી ગઈ હતી.

સાક્ષી જેમકે આપણી સરકારને પ્રદેશના સરકાર સાથે લડાઈમાં ઉતરવાથી આપણે મુશ્કેલીમાં આવ્યા હતા અને આપણામાં આપણું સંઘર્ષ કામકાજ અંધ કરવાની ફરજ પડી હતી.

અત્રે સાક્ષીને એક ચોપડી દેખાડવામાં આવી હતી.

સ—પાને ૨૬૩ ઉપર શું છે ?

જ—એમાં ઇમામના વખતના દાખલો ધર્મમાં કરેલા કાંઈ ફેરફારના સંબંધમાં ફર્યાદ કરવામાં આવી છે. તેની પાછળ લાઇન આવે છે તેપરથી માફ બોલવાનું ખુલ્લું થાય છે.

કોર્ટ—ખીજ લાઈન શું છે ?

સાક્ષી—ઇમામોએ એવા દાખલો બાદ ફર્યાદ કરી છે.

સ—એવો વખત આવશે કે જે દરમિયાન ઇમામ કે દાઇ નહીં

રહેશે તેવા વખત બાપે ઇસારો છે એ શું ખરૂં છે ?

જ—તે ખરૂં નથી.

સ—એ પોસ્ટલ કોણ છે ?

જ—અમારા પયગમ્બર મહમદ.

સ—તમારી આગળ જે વાક્ય રજુ થયો છે તે શું પયગમ્બર મહમદે કહેલી વાતનો ઉતારો છે ? જ—હા.

કોર્ટ—તેઓએ શું આગાહી કરી હતી કે ? શાક્ષી—હા.

સ—તે લખાણનો બોલેબોલ અર્થ કરે છે તમારા કહેવા મુજબ પયગમ્બર મહમદે આવીજ આગાહી કરી હતી કે ની કે એવો વખત આવશે કે ઇસ્લામમાંથી અથવા તો ધર્મમાંથી કાંઈપી ચીજ રહેવા પામશે નહીં.

જ—તેનો અર્થ એમ થાય છે કે ઇસ્લામીઓ ઇસ્લામી મહન્મ ચીવતાઈથી પામશે નહીં. તેમા કાંઈ ચોક્કસ વખત બાપસારો કરવામાં આવ્યો નથી.

કોર્ટ—મારી મુશ્કેલીએ લખાણ સમજવાની છે, કારણ કે મને એમ લાગે છે કે પયગમ્બર મહમદ એમ બોલ્યા હતા કે એવો વખત આવશે કે ધર્મની કે બીજી કોઈ જ રહેશે નહીં. હું તે બરાબર સમજી નથી શકતો.

શાક્ષી—હું તે લખાણનો તરજુમો કરી કહીશ. દુકંમાં એવો વખત આવશે કે જ્યારે ઇસલામમાં, ઇસલામનાં નામ સીવા કાંઈપી રહેશે નહીં અને ધર્મની ખાલી શાની સીવાય બીજું કાંઈ રહેશે નહીં.

કોર્ટ—ઇસ્લામનો ખરેખરો અર્થ શું થાય છે ?

શાક્ષી—ઇસ્લામનો ખરેખરો અર્થ દીલોજની બરી તાબેદારીનો થાય છે.

કાઈ—તમે એમ કહેવા માંગો છો કે ખુ તરફની તાબેદારી ?

શાક્ષી—હા.

અને શાક્ષીને “ તામીલે શરીઅત ” નાની કેતાબ દેખાડવામાં આવી હતી.

સ—એમાં એક જગ્યાએ એવો ઇશારો કરવામાં આવ્યો છે કે એક વખત એવો આવશે કે દાર્દ નહીં રહેશે એ શું ખરું છું.

જ—નહીં, એ ખરું નથી.

સ—ત્યારે ખરો અર્થ શું છે ?

શાક્ષી—તમે કીયા ભાગ બાબે ઇસારો કરો છો ?

મી૦ ખીનીંગ—હું “ એ, એસ, ક ” બાદ ઇસારો કરું છું. તમે નામદાર પાસે તરજુમો છે. “ તોફેતો કુલ ” નો તરજુમો ચાર વરસની વાત પર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેમાં મુઘાંજી સહેબને ખુદાના દામ તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે.

સ—તમે તે લખાણ વાંચ્યું છે ? દાર્દ નહીં થશે તે વખત વીશે કે તદ્દન જુદા જોગો ખાટે ઇસારો કરવામાં આવ્યો છે ?

જ—તે તદ્દન જુદા સંજોગો વીશે ઇસારો કરે છે.

સ—જુદા સંજોગો શું ?

જ—એક દાઉદી વોહરો એવી જગ્યા હોય કે જ્યાંથી તે દાર્દ-ઓ પામેથી જ્ઞાન મેળવી નહીં શકે તો તેવા સંજોગો વચ્ચે તેણે તે ગામડામાં રહેતા મોમીન મારા પોતાના શકોનું નીવારણ કરવું. પણ મોમીન નહીં હોય તો પાડેશમાં કોઈ મોમીનની શોધમાં જવું.

સ—તમે વળી તેજ ચોપડીની એક નકલ લેવો અને તેવા શરૂ-આતમાં અહીંના જે શબ્દો નથી ની ?

જ—એમાં “ મુઆલીમ ” બોલ છે. જે અર્થ શીશુક થાય

તમારો ફાયદો.

પેપરવાળા તથા છાપખાનાવાળાઓએ દરેક જાતના પેપર ખરીદ કરતા પહેલાં અમારે ત્યાં ભાવ તાલ પુછી જવા.

ઈ. સાલોહભાઈ એન્ડ કું.

પેપર મરચન્ટ પ્રીન્સેસ સ્ટીટ,

મંગળદાસ રોડ—મુંબઈ.

ટેલીફોન નં ૧૭૮૫

મોહનલાલ એન્ડ કું

અવેરી

શેખ મેમન સ્ટીટ, મુંબઈ.

જુના—અને—જાણીતા

અવેરી દેવજી માલજી

દરેક જાતના ફેનસી દાગીના ખનાવનાર અને વેચનાર
કાલ્યાદેવી મહાજન વાડી સામે, મુંબઈ.

છે. જ્યારે ખીજી ન માં “ ઇસ્મ ” બોલ છે. જેનો અર્થ માંન થાય છે.
 મી.૦ ખીતીંગ-તમે નામદાર જોશો “ મોઆલીમ ” બોલ મા-
 રજીનમાં ખોટો મારી ચોપડીનાં પહેલાં વાક્ય હું ઘટતો શબ્દ દેખાડ-
 વાને રજુ કરીશ.

અત્રે શાક્ષીને ચોક્કસ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ-શેખ એન બોલ્યા કે હકીમ થોડી વખતને માટે દુન્યવી
 અમલ કરનાર હવે જ્યારે હાલના અમલ કરનાર હીંદી સર અને
 મુંગઈ સરકાર છે. અને મુઝાંજી સાહેબ નથી. એ શું ખરું છે ?

જ-એ ખરું નથી.

સ-તેટલા વખતના હકીમ કોણ કહેવાય.

જ-તે વખતનાં ઇમામ અથવા દાઇ

સ-તમે “ કઈમુમ ” શબ્દ જુવો છો. તેનો ખરો અર્થ શું ?
 શેખે જણાવ્યું કે તેનો અર્થ મેનેજર કે ત્રસ્ટી થાય છે. તે ખરું છે ?

જ-મેનેજર એ ખરો અર્થ છે, પણ સ્ટી નહીં.

સ-કોણનાં વખતમાં આ લખાણ કરવામાં આવ્યું હતું ?

જ-તે ૧૫ મા ઇમામના વખતમાં લખવામાં આવી હતી.

કોર્ટ-તમે કહો છો કે મેં.જર એ ખરે જ્યારે ત્રસ્ટી નથી,
 તો ત્રસ્ટી માટે શબ્દ છે ?

દુબાસ્યો-તેજ શબ્દ.

કોર્ટ-“ ત્રસ્ટી ” એ બોલથી તમે શું સમજો છો ?

શાક્ષી-તેને મૂલતો શબ્દ “ અમીન ” છે, જેનો અર્થ ત્રસ્ટી છે.

સ-તમે આ લખાણ જુવો છો, તે કીયા વખત વીશે
 ઇસારો કરે છે ?

જ-ઇમામ જ્યારે પ્રગટ થયા તે વખત વીશે ઇસારો કરે છે.

સ—તે પ્રકરણ મેઝીસની તવારીખને લગતું છે ? જ-હા.

સ—એમાં કયા વખત વીશે ઇસારો છે ?

જ—મેઝીસનાં વખત વીશે.

અતે શાક્ષીને ચોક્કસ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

મી૦ બીનીંગ—આ શાક્ષી તદ્દયબ બાઇએ રજુ કરેલો પત્ર છે.

અને તેની પ્રેસ કોપી તમે જોઈ છે કે ?

જ—મેં તે પત્ર જોયો નથી.

સ—તમે તમારા કાકા સદયદના બદરૂદીન તરફથી એવા પત્ર વીશે સાંભળ્યું છે ? જ—નહીં.

સ—તમે એ પત્ર માટે શોધ કરી છે ?

જ—શોધ કરવામાં આવી હતી પણ કાંઈ વળ્યું હતું નહીં.

સ—તદ્દયબબાઇ ઇસાબાઇ તરફનો તા૦ ૭ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૭ નાં દીનનો પત્ર તમે રજુ કરો છો કે ? જ—હા.

કોર્ટ—મુકદ્દમો લાવવામાં આ ચો તે પછી કે ની ?

મી૦ બીનીંગ—તેએએ કાંઈપી કાગલ લખવાનો ઇનકાર કર્યો હતો.

મી૦ સ્વેંગ—તે પત્ર પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવે તે સામે મને વાંધો નથી, પણ તે શું મતલબ સર દાખલ કરવામાં આવે છે ?

મી૦ બીનીંગ—સવાત્ર દાઈ-ઉલ-મુતલકનો છે. અને તેનો ઇનકાર આ એક સાક્ષી છે, અને આ પત્ર એવું દેખાડવા માટે છે ?

શાક્ષી—એ—“ દાઈ-ઉલ-મુતલક ” ને પત્ર લખ્યો હતો.

કોર્ટ—મી૦ બીનીંગ, તમે શું કહેવા માંગો છો ?

મી૦ બીનીંગ—હું ફક્ત તેમને માફી વીશે પુછવા માંગુ છું.

મીં બીનીંગ (શાક્ષીને)—તમે આ દસતાવજ દીડો છે ?

જ—હા.

કોર્ટ—તમે શું એમ કેહેવા માંગો છો કે સમામાં તે પર સહી થઈ હતી ?

મીં બીનીંગ—હા.

સ—આ શું ખરી વાત છે કે શાક્ષી ઇસમાઇલમાઇએ આ દસ્તાવેજમાં ફેરફાર કર્યા હતા ?

જ—એક જગ્યાએ તેમની સુચનાથી કેમ શબ્દો ઉમેરવામાં આવ્યા હતા. અસ એટલું જ.

તે ક્ષબ્દો આ છે.

“ જો એવી ચીજ મારી તરફથી થઈ હોય તો ”. તે દસ્તાવેજની વચ્ચે છે એનો આગળ ખડકો હતા નહીં.

સ—શાક્ષીએ તે પર સહી ક્યાં ક્યાં કરી હતી ?

જ—તેઓએ બહારી મહાલમાં મારા ઓરડામાં સહી કરી હતી. તે વેળાએ આશરે ૩૦૦ જણ હાજર હતા.

સ—તમારા ઓરડામાં કેટલાં લોક હતા ?

જ—આશરે ૭૦ તે બીજા મજલા પર મોટો ઓરડો છે.

સ—તમે સહી કરવા માટે તેમના પર કાંઈ દબાણ કયું હતું કે ? જ—નહીં.

સ—તમે જ્યાં સુધી જાણો છો ત્યાં સુધી બીજા કોઇએ કાંઈ દબાણ મેલ્યું હતું કે ? જ—નહીં.

સ—ઇસમાઇલ તમારા સાળા થાય છે તે બાદ કરતાં તમારી ક્રિમમાં અગતના પુરૂષ છે કે ?

જ—નહીં. તેઓ કાંઈ અમારી કોમમાં અગતના માણસ નથી.

સ-શાક્ષીએ જણાવ્યું કે દરતાવેજ પર એ નીશાન દેખાતી હતી. તે એ નીશાન શું છે ?

જ-તે શાક્ષીના દાગા છે.

સ-દાખી બાબુએ અતલ લખાણ કોર્ટ ક્યું છે ?

જ-તે ઇસામાઇએ લખ્યું હતું.

સ-તમે કદી શાક્ષીનો છાકટો થવા માટે રૂ. ૫ નો દંડ કર્યો હતો કે ?

કોર્ટ-તમેને કાંઈ એ બાબે વાંધો છે એડવોકેટ જનરલ ?

મીંડ્રેંગ-મને કાંઈ વાંધો નથી.

મીંડ્રેંગ-આ સવાલ મેં શાક્ષીને પુછ્યો હતો પણ તેને કનકાર કર્યો હતો અને તેથીજ હું તે મુશ્કાંત સાહેબને પુછું છું.

કોર્ટ-કાઉન્સલને હજુર આ શાક્ષીને તપાસતાં કેટલો વાર લાગશે ?

મીંડ્રેંગ-હવે ત્યાંથી વધારે કંઠાક લઈશ નહીં.

કોર્ટ-એડવોકેટ જનરલને કિલટપાલટ તપાસ કરતાં કેટલો વાર લાગશે ?

મીંડ્રેંગ-મારે કુરાનખાંના જુદા જુદા લખાણો બાબે ઇસારો કરવો પડશે. અને હું કેટલો વખત લઈશ તે બાબે હું સદંતર ચોક્કસ તો કહી શકું જ નહીં.

તાં ૧૪ મી અક્ટોબર

મીંડ્રેંગ-મારું કુલ બધાજ ઉતારાઓ દાખલ કરવા માંગતા નથી.

મીંડ્રેંગ-મારે ચીઠી દાખલ કરવાની છે. મેં ફોટોગ્રાફ મારા વીદવાન મીત્રને આપ્યો છે.

કોઈ—એ શું તમે પુરાવા તરીકે દાખલ કરવા માંગો છો ?
 મી० સ્ત્રેંગ—હું ધારૂં છું કે હું તે આ દાખલ કરું તો બેહેતર-
 અને ચીડી પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવી હતી.

મી० સ્ત્રેંગ—હવે મને ચોપડાઓ તપાસવા જોઈએ છે.

મી० બીનીંગ—દાવતનાં ચોપડાની તપાસ.

મી० સ્ત્રેંગ—બદરીમહાલનો ચોપડો અને મુરતના ચોપડાનાં બે
 સટ હું તપાસવા માંગું છું.

મી० બીનીંગ—હું મારા વીદવાન મીત્રને તેમની તપાસ આપીશ.

મી० સ્ત્રેંગ—પણ હું શાક્ષીની ઉલ્લટપાલટ તપાસ કરું તે અગાડી
 મને તપાસ જોઈએ છે.

બીનીંગ—અમે આવતી કાલે તપાસવા દબશું.

મી० સ્ત્રેંગ—ગદલાના ફંડ બાબે સવાસો કરવામાં આવ્યા છે
 અને ચોપડા તપાસવા માંગુ છું.

મી० બીનીંગ—એનત્રી કાંઈબી નથી. હું મારા વીદવાન મીત્રને
 આવતી કાલે સહવારે ચોપડા તપાસવાને આપીશ, અને તેઓ અહીં
 તે સહવારે ૨૦-૩૦ વાગતે માંગે છે કેમ તે હું જાણતો નથી.

મી० સ્ત્રેંગ—નારીયેલવાડીનાં કચ્છરચાન લેશે મી० બીનીંગે બે
 પત્રો રજુ કર્યા હતાં. તેની આગમચનો પત્ર વહેવાર જોઈએ છે. એમ
 નથી કહેતો કે તે આજેજ રજુ કરવાં. પણ જો આગમચનો કાંઈબી
 પત્ર વહેવાર હોય તો તે રજુ કરવો.

મી० બીનીંગ—અમારી પાસે પત્ર વહેવાર નથી, પણ તેઓ
 પાસે નકલો હોય તો તે રજુ કરવી.

મી० સ્ત્રેંગ—દેખાઈતી રીતે સર અદમજી પીરબાઈનાં માણસોએ
 શોધ કરી હતી, પણ તેમને કાંઈબી મળતું નથી. તેથીજ હું મારા

મીત્રને કહું છું કે તેઓ પાસે કાંઈ આગલો પત્ર વહેવાર હોય તો તે રજુ કરવો.

કાર્ટ—પણ કાઉનસલમાંના કોઈપણ પાસે તે નથી એમ તેઓ કબુલ કરે છે.

મી० એંગ—કચરની તપાસના સંબંધમાં મારે કહેવું જોઈએ કે તે કચરની તપાસ એક દાક્ટરી વોહરા કરે તે બાબે મુશ્કેલી ઉભી થઈ છે. પણ હું જાણવા માંગું છું કે કોઈ સુની ચાંદાબાઈની કચરની તપાસ લીધે તે સામે તમોને કાંઈ વાંધો છે કે ?

મી० બીર્નીંગ—કદાચ શાક્ષીને એ વીશે પુછી શકાય.

કાર્ટ (શાક્ષીને)—પક્ષકારે થોડાક વખતની વાત પર એકમત થયા છે કે ચાંદાબાઈની કચરની તપાસ ન્યાત આદર નહીં મેલાયલા એવા કોઈ દાક્ટરી વોહરાએ કરતી, પણ હવે એડવોકેટ જનરલ એમ કહે છે કે એ તપાસ માટે એવો કોઈપણ દાક્ટરી વોહરા મળવો મુશ્કેલ છે, અને તેઓ એમ કહે છે જો તમોને વાંધો નહીં હોય તો કોઈ સુની મોહમેદન તેની તપાસ લીધે.

મી० બીર્નીંગ—શેખ ફઝુલાબાઈ તેની તપાસ લીધે તો અમોને વાંધો નથી. તેઓ દાક્ટરી વોહરા છે અને જો કે તેઓ અમારી સાંઘડમાં નથી તોપણ અપાને વાંધો નથી. હું નહીં ધારતો કે, નામદાર મુદ્દાંજી સાહેબને તે બાબે વાંધો હોય. તેઓએ તો કચર વીશે જાણની આપી હતી.

મી० એંગ—પણ હું નહીં ધારતો કે તેઓ જય મુશ્કેલી એજ છે.

મી० બીર્નીંગ—શેખને રક્ષણ મળવાની અમે જામીનગીરી આપીશું.

મી० એંગ—ધારો કે આપણે તેમને જવા દેવાને સમજાવી શક્યે

તો પછી તેમને મદદ કરવાને કોઈ વધારે જવાન માણસ જોઈયે.

મીં બીનીંગ—શીરાળુદીન કે પાઠરીઆ મઃટે અમેને વાંધો નથી.

મીં સ્ત્રેંગ—પાઠરીઆને એ બાબેની કાંઈ બી સમજ નથી. પણ શીરાળુદીનબી સમજે છે કે કેમ તે હું જાણતો નથી. સમજી શકે એવો કોઈ બીજો માણસ જોઈયે.

મીં બીનીંગ—તમારી તરફના કોઈમી શાક્ષી જાય તે સામે અમેને વાંધો નથી. તમે જોઈયે તો તપાસવાઈને મોકલો. કે જેઓએ મુલ્લાંજી સાહેબ તરફનો પત્ર રજુ કર્યો હતો. તેઓ વળી અરેબીક ભાષા પણ જાણે છે.

કોર્ટ—હા, તેઓએ અરેબીકમાં કાગળ લખ્યો હતો.

મીં બીનીંગ—તમે ક્યારે આવશો તે અમેને જણાવજો.

મીં સ્ત્રેંગ—તે હું નક્કી કરીને કહીશ.

મીં બીનીંગ—તમેને સહવારે ૮ થી ૧૦ વાગતા મુઘીમાં જે વખત અનુકુળ લાગે તે તે વખતે આવજો.

મીં સ્ત્રેંગ—પણ શેખ સહવારે ઘણાં સકાળેથી આવી શકે એ બનીજ નહીં શકે.

મીં બીનીંગ—ત્યારે સાંજે ૫-૩૦ વાગતાપર રાખો.

મીં સ્ત્રેંગ—તે ઘણું મોડું કહેવાય ૨ ને ૪ ની વચ્ચે હશે તો ચાલશે.

મીં બીનીંગ—તમે એમ તો નહીં કહેવા માંગતા હોવો કે કેસ જ્યારે ચાલતો હોય ત્યારે ?

કોર્ટ—તમે આવતી કાલે સાંજે ૫ વાગતે કાં નહીં તપાસ લેતા ?

મીં બીનીંગ—તે અનુકુળ થઈ પડશે.

મીં સ્ત્રેંગ—૪-૩૦ અને ૬-૩૦ ની વચ્ચે રાખો.

મી० બીનીંગ—તપાસ માટે તેમનેએ કલાક શું કામ જોઈએ ?
કોર્ટ-૪-૩૦ થી ૬ સુધી રાખો.

મી० સ્વેગ—હા, તેમ રાખો.

મી० બીનીંગ—છ વાગે અંધારું થાય એમ હું માનું છું.

મી० સ્વેગ—કચર પર એક નનું ટાંકણ છે, હું તેમની પાસે તે
ઉંચકાવા માંગું છું.

મી० બીનીંગ—અમેને તે સમયે વધો નથી. મારા વીડાન
મોત્રે જે દાગળ રજુ કર્યો તે અહીં હું રજુ કરવા માંગું છું. એ
સર આદમજી પીરભાઈના છોકરાએને મકાને ગયલું ડેપ્યુટીશન જે
ચીફી મુરી આવ્યું હતું તે છે.

અત્રે તે ચીફી પુરવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવી હતી.

સ-તમારી કોમની માન્યતા મુજબ મસજીદનાં વહીવટની અંદાઃ
વચ્ચે પડવાનો કોઈ નેણી હક છે કે ? જ-નહીં.

સ-તમે મસજીદનો વહીવટ અંગત રીતે કરો છો કે તમે મેનેજર
નેમો છો ?

જ-હું મેનેજરો નેમીને તેઓ મારશ તે મસજીદનો વહીવટ ચલાવું છું

સ—“મુતવલી” એ શબ્દ તમે જાણો છો ? જ-હા.

સ-તમારી કોમમાં “મુતવલી” જેવું કોઈ છે કે ?

જ-નહીં. મેં મારી કોમ મધે કોઈથી મસજીદનાં મેનેજરને
“મુતવલી” કરીને કહેતાં કોઈને સાંભળ્યો નથી.

જ-મેનેજરોને બર તરફ કરવાનો યા તેમ ને દુર કરવાનો હ
કોણને છે ?

જ-તે વખતના દાઈનો.

સ-તમારી કામના સંબંધમાં “જમાત” એ બોલપરથી તમે શું સમજો છો ?

જ-“જમાત” શબ્દનો અર્થ જુદો થાય છે. તમે શું મને અને મસજીદના સંબંધમાં “જમાત” નો અર્થ પુછો છો કે ?

સ-તમારી કામના મસજીદના સંબંધમાં “જમાત”નો અર્થ શું થાય છે ?

જ-લોકો જેઓ કોઈ શખસની આગેવાની હેઠળ અંદગી કરે છે. પેશ હમાય તરફથી જે લોકોની આગેવાની લીધી હોય તે મંડળીને ‘જમાત’ કહે છે. મસજીદનાં સંબંધમાં હું કોઈ કામ લઉં તેની વચ્ચે પડવાનો જમાતને હક નથી. જમાત કદીમી એવી રીતે વચ્ચે પડી નથી.

સ-હીસાબ પ્રગટ કરવાની રજા તમે મેને જરોતે આપો કે

જ-હું જે પસંદ કરું તો આપી શકું.

સ-હવે હું તમોને રક્કા અને ચીડી શાને માટે છે તે તમે અને કહેશો ? તમોને પસંદ પડે તો કહો.

જ-રક્કા એક લાંબો દરતાવેજ છે જેની અંદર ખુદાને પોહાયવાને અંદગી લખેલી બેઠ છે. અને પવિત્ર કુરાનમાંથી લખેલી બેઠ છે. રક્કા અને ચીડીનો અર્થ એકનો એકજ થાય છે, પણ રક્કા વધારે લાંબો છે જ્યારે ચીડી નાની છે.

સ-‘નેનું’ લખાણ એકજ હોય છે એમ તમે કહો છો કે ?

જ-મેં તેના એક વીંચે છશારો કર્યો છે તેનો સમય એક રક્કા એ અરેમીક બોલ છે જ્યારે ચીડી હીદુસ્તાની છે. એ બે દસતાવેજ છે અને એક મોટા છે અને એક નાના છે.

સાક્ષી નેત્ર ચોક્કસ દસતાવેજો દેખાડવામા આતાં તેઓએ

રખરટાયર! રખરટાયર! રખરટાયર!

તમારી ગાડીઓને મોટે ઉંચામાં ઉંચું સરસ
મજબુત અને ટકાઉ

ઈનજીન પ્રાન્ડ

રખર ટાયર વાપરો જે આખા હીન્દુસ્તાનમાં દરેક
રસ્તાને લાયક પુરવાર થયું છે તેમજ હીન્દુસ્તા-
નમાં દરેક ઠેકાણે મોટા જથ્થામાં વપરાય છે.

બહારગામ દરેક મોટા વેપારીઓ પાસેથી

મળશે.

સોલ એજન્ટ.

નુરભાઈ જવાજી.

ગાડી ઘોડાના સામનના વેપારી.

લીંડી બજાર

મુંબાઈ.

જણાવ્યું કે આ બે દસ્તાવેજોમાં હું માંદગી શરૂ થયો નથી અનેનો અર્થ એકજ થાય છે.

સ—મરણ પામેલા દાકદી વેલ્ડરાની બામદમાં મોટા દસ્તાવેજ ક્યાં મેલવામાં આવે છે ?

જ—તે મરનારની છાતીપર મેલવામાં આવે છે.

સ—મુદ્દાંજ સાંજે અથવા તો તેમના એજન્ટ તે પર કાઢ લખે છે કે ?

જ—હા. ‘ બીસમીલ્લાહે રહેમાને રહીમ ’ એ કલામ મુદ્દાંજ સાંજે અથવા તેમના અમલદાર લખે છે.

મી० બીનીંગ—ખુદાના નામનો આ નીચમીત ઉદગાર છે.

સ—જ્યારે એક મરહુમને દાતવામાં આવે છે ત્યારે તે તેમની છાતીપર મેલવામાં આવે છે કે ?

જ—હા. અને તેવી રીતે જમના દયમાં એક મેલવામાં આવે છે

સ—ત્રણ ખાલી જગ્યાઓ દાઢ, મજુમ અને મુકસરના નામોથી પુરવાની હોય છેની ?

જ—હા. તે જગ્યાઓ પુરવામાં આવે છે.

સ—તમે જણા હો ત્યાંમુધી કાઢ બી મોલમેદનોમાં આવા દસ્તાવેજો હોતાં નથીની ?

જ—જ્યાં ધી હું જાણું છું ત્યાંમુધી તેમજ છે.

સ—તમારી કોમમાંજ એ છેની ? જ—હા.

સ—તેના સંબંધમાં કાંઈમી શી લેવામાં નથી આવતીની ? જ—નહી

સ—સઘળા દાકદી વેલ્ડરાઓની દાવતની કોયા વેળાએ તે રાપરવામાં આવે છે કે ? જ—હા.

સ-હવે હું મીશાકપર આવીશ. મીશાકની ખરેખરી શરૂઆત ક્યારે થઈ હતી ?

જ-અમારા પસંદ કરેલા પયગમ્મર મહમદના વખતથી.

સ-ઇમામો આ મીશાક લેતા હતા કે ?

જ-હા, તેઓ પોતાની દાવતના લોકો પાસેથી મીશાક લેતા હતા. ઇમામનાં પુર્વજને મીશાક કરવામાં આવતી ખરી પણ તેના અર્થ સઘળા ઇમામો થાય છે. વળી હું કહું છું કે અમારી માન્યતા મુજબ આ મીશાકનો રેવાજ અમારા કેયપગમરની અગાડિનો એટલે બીજા પયગમમરોનાં વખતમાં પણ ને હતો.

સ ઇમામોનાં વખતમાં મીશાકનો જાણી તો આકારહસ્તીમાં હતો કે ની ?

જ-હા. મીશાક ઇમમો તરફ દરેક રીતે તાબેદારી કરવાનું ફરમાવે છે.

સ-હું ધારું છું કે, જ્યારથી તમે સમજદારીમાં આવ્યા ત્યારથી તમે મીશાક જાણી છે ? જ-હા.

સ-તે હમેશાં એકજ હોય છે કે ?

જ-તે કેટલી રીતે જુદો છે.

સ-પણ જ્યારથી તમે મીશાક જાણી છે ત્યારથી તો તે એકજ છે ની ? જ-હા.

સ-તમોએ જે મીશાક વાપરી છે તે ઇમામોનાં જેવીજ છે કે, અથવા તો કાંઈ ફરક છે ? અને જો હોય તો શું છે ?

જ-તે થોડાક ફરક સીવાય હજબજ એકજ છે. હાલમાં જે આકાર મીશાકનો છે તે ઇમામના વખતમાં પણ હતો.

કોર્ટ-કાઠિનસલ તમારી પાસે મીશાકનો આકારજ માંગે છે.

તે શાની બનેલી છે તે માગતા નથી.

સાક્ષી—ધમામોના વખતમાં મીશાક ધમામોને તાણે થવાનું ૧૨-માન કરતી હતી જ્યારે દાઘના વખતની મીશાક ધમામો અને દાઘ-ઓને તાણે થવાનું કહે છે.

અત્રે પુરાવો નંદર ૧૭ દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

મી બીનીંગ—જરૂર એની તરફ જુઓ અને કહો કે એ ક્યાંથી આવ્યો ?

જ—એ સુરતના મારાં કીતાબખાનામાંથી છે. તે ૫૦ વગસનો જીતો છે અને તે ૪૫ માં દારૂ સમયદના જઈતુડીનના વખતનો છે.

સ—હું સમજી છું કે ઘણી મીશાકો હસ્તી ધરાવે છે. મીશા-કનાં આકાર નહિ પણ મીશાકના લખેલા હસ્ત લેખો એ ખરૂં છે ની ? જ—હા.

સ—જો મીશાકનાં આકારમાં દાઉતું નામ જણાતું નથી તે રજી કરવાનું હવે નદન સહેલું છે ની ?

જ—હા, તે સહેલું છે.

સ—જો ખરી રીતે જોતાં તે આકાર વપરનામાં આવે તે તેનો ઉપયોગ દાઘનું નામ ઉમેરવા વગર કરવામાં આવે કે ?

જ—દાઘના નામ વગર તે વાપરી શકાય,

અત્રે સાક્ષીને કાળા અને લાલ આકારની મીશાક દેખાડવામાં આવી હતી.

સાક્ષી—મેં એ અગાઉ જોધ નથી.

સ—સાક્ષી હમદાનીએ એમ જણાવ્યું હતું કે લાલ લીટીઓ સ્ત્રીઓ માટે ઉમેરવામાં આવી છે કારણ કે સ્ત્રીઓ ધર્મપર વધારે ચુસ્ત હોય છે, એ ખરી વાત કે ?

જ-તેમ નથી.

સ-મરદ અને ઓરતની મીશાકના આકારમાં ફરક છે ની ?

જ-હા. પણ મીશાકના દાઢ અને ઇમામવાલા ભાગમાં કાંઈખી ફરક નથી પણ ખીજા ભાગમાં ફરક છે.

સ-તમે શેખ અલીબાઈ હમદાનીને ઓળખો છો ?

જ-હું તેમને ઓળખું છું. તેઓએ મારી પાસેથી મીશાક લીધી હતી. છેલ્લાં ૩ વરસની વાતપર લીધી હતી.

સ-તમે જ્યારે મીશાક આપો છો ત્યારે જેમાં દઃધ વીશે કહેવામાં આવ્યું હોય તે ભાગ તમે વાપરો છો કે ?

જ-હા. હમદાની પાસેની મીશાકમાં દાઢઓ વીશેનો ઇસારો હતો. મારા પુર્વજના અમલમાં હમદાની આમીલ હતા અને તેઓએ મીશાક આપેલી મેં સાંભળી છે.

અતરે શાક્ષીને એક પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ-આ પત્ર તમે ઓળખો છો કે ?

જ-હા. તે મરે નામનો છે, અલીબાઈ હમદાની તે પોતે મારી આગળ લાવ્યા હતા. તેઓ તે સુરત ખાતે આશરે ૩ વરસની વાતપર લાવ્યા હતા, જે દીવસે હમદાનીએ મીશાક લીધી તેજ દીવસે તેઓ તે લાવ્યા હતા. તે તેમના હાથનો લખેલો છે અને મારી ખાત્રી છે કે આ તેમની સહી છે.

અતરે મીં ખીનીંગે તે કાગળ રજુ કર્યો હતો.

મીં સ્ત્રેંગ-તે શાક્ષીએ લખેલો છે કે કેમ તે હું જાણુતો નથી.

મીં ખીનીંગ-જન હમદાનને પાછો બોલાવવામાં આવે તો અને વાંધો નથી.

સ—તમેને હમદાની તરફથી આ પત્ર મળ્યો હતો ? જ-હા-
મીં સ્ત્રેંગ—આ પત્ર શું મતલબથી રજુ કરવામાં આવ્યો છે
તે હું જાણતો નથી.

મીં બીનીંગ—મીશાકના સંબંધમાં તે રજુ કરવાને હું સદંતર
હકદાર છું. અને એ પત્ર જે હમદાનીનીજ છે તે હું સાબીત કરીશ.
તેઓ માફ માગવાનો ઇનકાર કરે છે, હું સાબેત કરીશ કે તેઓએ
મારી માગી હતી. તેઓ વળી સારી નીજાનાં શાક્ષી નથી તે પણ
હું પુરવાર કરીશ. વળી હું એમ કહેવા માગું છું કે તેઓએ ખોટી
જાણી આપી છે.

મીં સ્ત્રેંગ—એવીકન્સ એક્ટ "ની ૧૫૩ મી કલમ મુજબ હું
કહીશ કે આ શાક્ષીને કાગળ વીશે ઠાંધળી સવાલ પુછવામાં આવ્યો
હતો નહીં.

મીં બીનીંગ—સામાન્ય રીતે સવાલો પુછવામાં આવ્યા હતા.

મીં સ્ત્રેંગ—જ્યાં સુધી પક્ષપાતીને લાગે વળગે છે ત્યાં સુધી
તેમને ન્યાતબહાર કઢાડવામાં આવેલા છે.

મીં બીનીંગ—પેહેલાં પત્રની આખતમાં તેને સીધો સવાલ
પુછવામાં આવ્યો હતો. હું તેને પાછો પોલાવવા માંગું છું. વળી
બીજીમાં આપદ છે આ શાક્ષીએ અમે દાઇ-ઉલ-મુતલક હોવાનો
ઇનકાર કર્યો છે તે ઉપરથી અમે દાઇ-ઉલ-મુતલક છીએ કે નહીં તે
મુદ્દો ઉભો થયો છે. પણ શાક્ષીએ તે કાગળમાં કયુંલ્યું છે અને
જ્યારે તેણે મીશાક લીધી ત્યારેથી કયુંલ કયું કે અમે દાઇ-ઉલ-
મુતલક છીએ.

સ—તમેને આ પત્રો હમદાની તરફથી મળ્યા હતા કે ?

જ—આ દાગળ મારા પીતા તરફથી તેમના કાગળોમાંથી મને મળ્યો હતો!

સ—જરૂર પડે તો તમે તે રજુ કરશેની ? જ—હા.

સ—શેષ ફર્નિચાભાષ્યએ જણાવ્યું કે સધળા દાઉદી વહોરાઓ ઉમરે આવતાં મીશાક લીધે છે. એ શું ખરી વાત છે ?

જ—ઉમરે આવતાં તેઓ એકવાર લીધે છે અને તે પછી તેઓ વારંવાર લીધે છે.

સ—સર આદમજી પીરભાઈ તમારા કાકા બદરદીનના વખતમાં મરણ પામ્યા હતા કે ? જ—હા.

સ—સર આદમજી પીરભાઈને જોવાને સમયદના બદરદીનને જોલાવવામાં આવ્યા હતા કે ?

જ—હા. સમયદના બદરદીને મને એમ કહ્યું હતું.

મી० સ્વેંગ—હું એ સામે વાંધો લઉં છું. એક મરહુમ શખસે કહેલી વાત “ એવીડનસ એક્ટ ” મુજબ પુરાવા તરીકે રજુ કરી શકાય નહીં.

કોર્ટ—એ ચીજને હું તપાસવા માંગતો નથી.

મી० બીનીંગ—મારી પોઈન્ટ એમ છે. જો હું દાઇ-ઉલ-મુતલક હોવું તો મને એમ દેખાડવાનો હક છે કે જેઓ ધનકાર કરે છે તેમના બાપે હું કહીશ કે પોતાના મરણના બીજાણાંપર ખરેખર મીશાક લીધી હતી. મારા વીદવાન મત્ર હવે વાંધો લીધે છે પણ અબદુલ્લાભાઈએ શું કહ્યું છે તે તરફ જુઓ. અબદુલ્લાભાઈ સમયદના બદરદીન અગાઉ લાંબા વખતની વાતપર મરણ પામ્યા હતા.

સ—બદરી મહાલ અને મસજદ પાછી બાંધવામાં આવ્યાં તે અગાઉ મુઘાંજ સાહેબ ક્યાં રહેતા હતા તે તમે જણાવો છો ?

જ-હા. એક મસજીદ હતી અને તે મસજીદની ઉપર એક મજલો હતો જેની અંદર આમીલ રહેતા હતા અને તે મજલાની ઉપર ખીજા એ મજલા હતા અને તે બંને મજલાઓપર મુઘાંજ સાહેબ જ્યારે મુંઝવે આવે ત્યારે રહેતા હતા.

સ-તમે કહી શકશો કે મસજીદ ફરીથી બાંધવાનો અને મુઘાંજ સાહેબ મટે રહેવાનું નવું મકાન બાંધવાનો ખ્યાલ કોણને થયો હતો ?

જ-તે ખ્યાલ ૪૬ મા દાઘ બુહરાનુદીન સાહેબનો થયો હતો.

સ-તમે જ્યારે મુબાઇમાં હતા ત્યારે તમારા કાકા સાથે જુની મસજીદમાં રહ્યા હતા કે ? જ-હા.

સ-નવી ખીલડીંગનો કેટલો ભાગ તમારા રહેઠાણ તરીકે તમે વાપરો છો ?

કાર્ટ-તમે બદરી મહાલ કહો છો કે નવી મસજીદની ઇમારત કહો છો ?

મી० ખીનીંગ-હું બદરી મહાલ કહું છું. હું જાણુવા માગું છું કે મુઘાંજ સાહેબ તેનો કેટલો ભાગ વાપરે છે.

જ-હું ત્રણ મજલા વાપરું છું. ત્રીજો, ચોથો અને પાંચમો. ખીજો માલ ભાડે આપવામાં આવ્યો છે. ભોંયતળું અને પહેલો માલ પણ ભાડે આપવામાં આવ્યો છે.

સ-તમારી કોમમાં બધી મળીને કેટલી મસજીદોપર તમારો અખત્યાર ચાલે છે ?

જ-જુદે જુદે ઠેકાણે આશરે ૫૦૦ મસજીદ છે.

સ-દાવત ફંડનો વારસીક ખરચ આશરે કેટલો થાય છે ?

જ—આશરે રૂપીયા પાંચ લાખ.

અત્રે એક ટીપ દેખાડવામાં આવી હતી.

સ—મસજીદોની ટીપ તમે બનાવી હતી કે ? જ-હા.

અત્રે એ ટીપ પુરાવા તરીકે રજુ કરવામાં આવી હતી.

કોર્ટ—યમન એક મથક છે કે જુદો ?

મી० બીનીંગ—યમન એ અરેબીઆનો એક જુદો છે.

સ—ત્યાં કાંઈ અગતનું શહેર છે કે ?

જ—સાના ધણું અગતનું શહેર છે.

અત્રે પુરાવો એક દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—આ તરફ જુઓ તમોને કાંઈ અંગત માહિતી છે ? જ-નહીં

સ નવી મસજીદ બાંધવાની વાતો થઈ હતી તે વેળાએ તે વીશે તમે સાંભળ્યું હતું.

જ—તેના વીશે મેં કાંઈ ખાસ સંમળ્યું હતું નહીં,

સ—તે દરતાવેજ વીશે તમે કાંઈખી સાંભળ્યું નથી ?

જ—નહીં, સમયદના બદરદીને તે વીશે મારી સાથે કાંઈ વી.

ચાર ચક્ષુઓ હતો નહીં.

અત્રે બીજી બીનીંગે શાક્ષીને એક બીજો પુરાવો દેખાડ્યો હતો.

સ—આ સમયદના બુહરાનુદીને લખેલું કહેવાય છેની ?

જ—એ સમયદ બુહરાનુદીને નથી લખ્યું.

બીજો પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—આ અક્ષર કોણના છે ?

જ—એ સમયદના બુહરાનુદીના અક્ષર છે.

પાછો બીજો પુરાવો દેખાડવામાં આવે છે.

સ—આ બુહરાનુદીનની સહી છે કે તેવણના જેવી ?

જ-ફોટોગ્રાફમાંની સહી સહયદના યુરહાનુદીન જેવી નથી.

સ-પત્રમાં સપયદના યુરહાનુદીનનાં જેવા કાંઈ અક્ષર છે ?

જ-કેટલીક રીતે તે મેં સહયદના યુરહાનુદીનના જેવાજ અક્ષર છે.

સ-હવે લખાણનું મળતાપણું બાબતે મેલતાં, તમે કહી શકશો કે એ સહયદના યુરહાનુદીન નથી લખ્યું એમ તમે શું કામ કહો છો ?

જ-કારણ કે સહયદના યુરહાનુદીનની ચોકક્સ નીશાની આવે છે જે આ લખાણમાં માત્રુમ પડતી નથી.

સ-છેવટે સહી કરવાનો કે લખાણની અંદર સહી કરવાનો આગ્રહ છે ?

જ-હંમેશાં મથાળે સહી કરવામાં આવે છે.

સ-જ્યારે એક દાખ અગતનો દસ્તાવેજ લખે ત્યારે દાખનું નામ ક્યાં આવે, દસ્તાવેજની અંદર કે આખરે ?

જ-દસ્તાવેજની અંદર.

સ-દરેક દાખનો સીલ જુદો હોય કેની ?

જ-હા. દાખના મરણ વખતે સીલનો નાશ કરવામાં આવે છે.

મીં બીનીંગ મારી પાસે સીલોના થોડાક નમુના છે.

કોર્ટ-આ પત્રપર સીલ છે કે ?

મીં બીનીંગ-નહીં. એ ખાનગી દાગળ છે. હવે હું તમોને સીલોના નમુના દેખાડીશ.

(અત્રે મીં બીનીંગે નામદાર નંબરને ૪૫ મા, ૪૬ મા, અને ૪૮ મા દાખના સીલ દેખાડ્યાં હતાં.)

સ-સર આદમજી પીરમાધ જોગા દાગળપર સીલ નથી? જ-નહીં

સ—કાંય નહીં ?

જ-કારણ કે તે ખાનગી કાગળ છે.

સ—આ પુરાવો એક ખાનગી કાગળ છે ?

જ-તે ખાનગી નથી.

સ-તમે ભાષ સાહેબ શેખ અબ્દુલ્લાભાઈ હકીમુદ્દીનના અક્ષર ઓળખો છો કે ? જ--હા.

મી૦ ખીનીંગ--એજ માણસે ફોટોગ્રાફ કરાવ્યો હતો અને હાલ તેઓ મરણ પામ્યા છે. તેઓ સમયદના ગુહરાનુદીનનાં ભાષ થતાં હતા. નદાનીએ જણાવ્યું કે એજ માણસે તેને તે કાગળનો ફોટો કરાવવાને કહ્યું હતું.

અત્રે પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો

સ—આ અબ્દુલ્લાભાઈના અક્ષર છે ? તે ફોટોગ્રાફની નકલ કહેવાય છે. જ-નહીં.

સ—તમે પાછળ જુરો, તે તેમનાં અક્ષર છે ?

જ-નહીં. હખાણની અંદરના અક્ષર પાછળનાં અક્ષર કરતાં જુદા છે. એમાં અબ્દુલ્લાભાઈનાં અક્ષર છેજ નહીં. હું ભાષ સાહેબ અબ્દુલ્લાભાઈને સારી રીતે ઓળખું છું. તેઓ ૧૦ વર્સની વાતપર મરણ પામ્યા હતા. તેમના હાથ અક્ષર જોવાની મને તક મળી હતી.

સ-તમારી સાક્ષી કાંઈ વાતચીતમાં અબ્દુલ્લાભાઈએ એ દસ્તાવેજ બાબે કંઈ ઇસ રો ક્યો હતો ? જ-નહીં.

સ-સમયદના ગુહરાનુદીન કરેલા દસ્તાવેજ બાબે અબ્દુલ્લાભાઈએ તમારી સાથની વાતચીત દરમ્યાન કંઈ ઇસ રો ક્યો હતો ?

જ—નહીં.

મી૦ ખીનીંગ--નાલીએરવડીનું કબ્રસ્થાન કાણે ખુલું મેલ્યું હતું?

જ-૪૯ માં દાર્ઘ સધયદના યુહરાનુદીને

સ—આ સઘળાં કથસ્થાનો પાવન કરવાં પડે છે કે ?

જ-હા. નાલીએરવાડીનું કથસ્થાન સધયદના યુહરાનુદીને પાવન કર્યું હતું.

સ—તમે અત્રે એ પત્રો રજુ કરો છો ? એક કરીમભાઈ આ-દમજી પીરભાઈ તરફનું સધયદના યુહરાનુદીન જોગ તા. ૩૧ સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૩ ના દીવસનું. જ-હા.

મી૦ બીનીંગે તે પત્ર વાંચ્યો હતો.

સ—વળી તમે તા. ૨૯ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૩ નો પત્રખી રજુ કરો છોની ? જ-હા.

મી૦ બીનીંગે તે પત્ર પણ વાંચ્યો હતો.

મી૦ બીનીંગ-હવે આ બંને પત્રો પુરાવા તરીકે દાખલ કરવાને હું મારા વીદ્વાન મીત્રને જણાવું છું.

કોર્ટ—બંને પત્રો એકજ પ્રકરણ તરફથી આવેલા છે કે ?

મી૦ બીનીંગ-હા.

મી૦ સ્ટ્રેંગ-મેં તે પત્ર જોયા નથી.

મી૦ બીનીંગે અત્રે તે પત્રો મી૦ સ્ટ્રેંગમેનને આપ્યા હતા.

મી૦ સ્ટ્રેંગ-હું તે દાખલ કરું છું.

અત્રે બંને પત્રો પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા.

સ—તમે અરેબીકમાં કાગળ લખો છો કે ? જ-હા.

સ-ત્યારે અમેને કહો કે કાગળની એક બાજુ તમે પુરી કરો કે પછી કાગળ આગળ કેમ ચલાવો ?

કોર્ટ—એમને એક નોટપેપર આપો.

અત્રે શાક્ષીને એક નોટપેપર આપવામાં આવ્યો હતો.

કોઈ—આવાં કાગળ પર તમે લખો કે ?

જ—હા, હું લખું.

અત્રે શાક્ષીએ આવા નોટપેપર પર કવી રીતે લખાય તે સમજાવ્યું હતું.

સ—અરેબીકમાં લખાતાં સઘળાં કાગળોની બાબદમાં તમેજ નહીં પણ કોઈની બીજા એમજ લખે કે ?

જ--અરેબીકમાં ઘણાં ખરાં કાગળો એવીજ રીતે લખાય છે. હું એવી રીતે લખું એટલુંજ નહીં પણ બીજાઓની એવીજ રીતે લખે તે બાદ નોટપેપર પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. સાક્ષી—મારા બાપે સર આદમજી પીરબાઈપર એવીજ રીતે કાગળ લખ્યો છે,

અત્રે પુરાવા દેખાડવામાં આવે છે.

સ—આજ કાગળ બાપે તમે ઇસારો કર્યો હતો કે ? જ—હા.

અત્રે શાક્ષીને એક કુલસકેપ પેપર દેખાડ્યો હતો.

સ—ઘારો કે કાગળ આના જેવો હોય તો તમે તે કેમ લખો.

અત્રે શાક્ષીએ તે બાબતની સમજ આપી હતી.

તે કાગળ તે બાદ પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.

સ—શાક્ષી સીરાજુદ્દીન વાસીએ તમારી પાસેથી મીશાક લીધી હતી કે ?

જ—હાં ત્રણ વરસની વાતપર લીધી હતી.

સ—મીશાક આપવામાં તમે ઇમામનો કે દાઇયો ધોરણ વ.પરો છો ?

જ—ઇમામો અને દાઇ બન્નેના.

સ—લગન સંબંધી શેખ ફઝલુલ્લામાઇએ જણાવ્યું કે એક

કાઝીએ લગનની કીયા કરી હતી જેમાં પક્ષકારો દાઉદી વોહોરા હતા.
એ ખરી વાત છે કે ?

જ-તે ખરી નથી.

સ-પણ શું બન્યું હતું તે કહો.

જ-કોઈક વાર એમ બને છે કે ઉતરતા વર્ગના કોઈ દાઉદી વોહોરા કોઈ બીજી યા મુની કોમની દોકરી સાથે પરણવા માગતા હોય તો તેવાં લગનની કીયા કાઝી કરે છે અને છેલ્લાં ૧૦ વરસમાં આવાં લગનોની સંખ્યા ૧૦ થી ૧૫ થી વધારેની નહીં હશે.

સ-લગનની કીયા કરવાનો હક કોણને છે ?

જ-દાઈ અથવા આમીલોને.

સ-દાઉદી વોહરાઓનાં લગનની કીયા કરવાની સત્તા શેખ ફકરજુલાભાઈને હતી એ શું ખરી વાત છે ? જ-નહીં.

સ-તેઓએ જણાવ્યું કે આવી સત્તાની જરૂર નથી. એ શું બરાબર છે ?

જ-તે ખરું નથી.

મી૦ બીનીંગ-૮૫ મે પાને મથાજેથી સેખ ફકરજુલાભાઈની જાણની છે. હવે તેઓ એ એમ જણાવ્યું હતું કે પરણનાર પક્ષો માટે મુલ્લાંજી સાહેબની રજા મેળવવાની કાંઈ જરૂર નથી. એ શું ખરું છે ?

શાક્ષી-અલખતાં લગનની બાબદમાં રજા મેળવવાની જરૂર નથી પણ લગનની કીયા કરવાની બાબદમાં રજા મેળવવાની જરૂર છે.

સ-એવી રજા કોણ મેળવી લાવે ?

જ-મરદે એવી રજા મેળવવી જોઈએ, એટલે કે વર રાજાએ.

સ-હું લગનની કીયાની વાત કરું છું. લગનની કીયા કરવામાં

આવે તે અગાઉ એકાદ પારટીએ રજા લેવી પડે છે કે ?

જ—લગ્નની ક્રીયા કરવામાં આવે તે અગાઉ દાંધ અથવા આમીલની રજા લેવાની જરૂર નથી.

સ—જે બે જણ પરણવાના હોય તેઓએ પરણવા અગાઉ રજા લેવી પડે છે કે ? જ—હા, બંને પક્ષોએ રજા લેવી પડે છે ?

સ—એ શું કામ મધે અસલ રેવાજ છે ?

જ—હા, એ અસલ રેવાજ છે.

કોર્ટ—હું એમ સમજું છું કે લગ્ન કરનારોએને રજા મેળવવાની જરૂર નથી પણ તેઓ રજા વગર લગ્નની ક્રીયા નહીં કરી શકે એમજ કેની ?

શાક્ષી—જો કોઈની પક્ષે મારી યા મારા આમીલ પાસેથી રજા નહીં મેળવી હોય તો તેઓ લગ્નની ક્રીયા કરી શકે નહીં.

સ—લગ્ન ગોઠવવાની બાબતમાં રજા લેવાની જરૂર છે કે ?

જ—નહીં.

સ—ખાનગાહદુર મહમદઅલીની બાબતમાં તમે સુરત ખાતે તેમના ભાગ્યાને ઘરે લગ્નની ક્રીયા કરી હતી કે ?

કોર્ટ—મારી નોંધમાં કપડવંજ છે.

મી૦ બીનીંગ—તે ભુલ છે. લગ્ન સુરત ખાતે હતી.

શાક્ષી—હા. મેં સુરત ખાતે તેમનાં ભાગ્યાનાં ઘરમાં લગ્નની ક્રીયા કરી હતી. તેમના ભાગ્યાનું નામ હાતીમભાઈ ગુલામહુસેન છે.

સ—ખાનગાહદુર માટે હાજર રહેવાની કાંઈ રજા માંગવામાં આવી હતી કે ?

જ—હા. રજા મારી પાસે માંગવામાં આવી હતી. હાતીમભાઈ ગુલામહુસેન અને કોઈ તથયજઅલી બસરાઈ બંને ખાનગાહદુર માટે

રજા લેવાને મારી પાસે આવ્યા હતા. મેં રજા આપી હતી નહીં.

સ-તે પછી આ બાબતનો છેડો આવ્યો ?

જ-તે પછી કાંઈથી બન્યું હતું નહીં. પણ એ આગલા પ્રસંગોએ એજ અહરથ મટે મારી રજા માંગવામાં આવી હતી. હું મુંબઈમાં હતો અને કપડવંજ જવાનો હતો. અમદેઅલી કાદરબાઈ રજા લેવા આવ્યા હતા.

સ—ખાન્યાહદુર પોતે રજા લેવા આવ્યા હતા ?

જ-નહીં, તેઓ નહીં આવ્યા હતા પણ કોઈબીજું આવ્યું હતું.

સ-તે કપડવંજ ખતોનાં લગ્ન સંબંધી હતું કે ?

જ-હા. સઘળા પ્રસંગોએ રજા આપવાની ના પાડવામાં આવી હતી.

સ—શેખ કંઈકુલાબાઈ કહે છે કે તેમને રજા મળી હતી અને જો તેમ હોય તો તેનું ગુપ્ત જ્ઞાન કેટલું હોવું જોઈએ ?

જ-પણ તેમને કાંઈથી રજા મળી નથી.

સ—નંબર ૧૬ ના પુરાવા સંબંધી દાકીની વોહરા કોમના વડી ધર્મશુરઓની તવારીખનો ટુંકો હેવાલ તમારા હુંકમ અને તમારી સંમતીથી લખાયો છે કે ? જ-હા.

સ—અગાંતી કંઈ આવૃત્તી છે કે ?

આ પેહેલીજ આવૃત્તી છે ?

જ—એહેવાલ પેહેલીજવાર પ્રગટ થયો હતો.

અત્રે સાક્ષીને પુરાવો બતાવવામાં આવ્યો હતો.

સ-શેખ કહે છે કે વેહેવાર રીતે બાકિન બુક બીજીની ડરીથી છાપેલી ચોપડી છે, તો શું તે ખરી વાત છે ?

જ—તે ડરી છાપેલી ચોપડી નથી.

સ-તમે પુરાવો “એ. એલ.” જોયો છે કે ? તે ૧૮૯૦ મા

લખાયો હતો ? જ-મેં તે જોયો છે.

સ તે બીજાના જેવીજ ચોપડી છે કે કાંઈ ફરક છે ?

જ-ખેડ વચ્ચે કાંઈ ફરક છે.

સ-એ કેવા સંજોગો વચ્ચે પ્રગટ થઈ તે તમે કહેશો ? ૧૮૯૦ માં તમે ધણા જવાન હસો.

જ-તે કેવા સંજોગો વચ્ચે પ્રગટ થઈ તે હું જાણુ નથી.

સ-વારં ત્યારે પુરાવા નંબર “૧૬” સંબંધી તમે શેખને તે ચોપડી લખવાને હુકમ કર્યો કે ? અને તમે તેમને શું શું લખવું તેની ચીમતો આપી હતી કે ? જ-નહી.

સ-કેઈ મતલબસર તે લખવામાં આવી હતી ?

જ-દાઉદી વોહરાઓની તવારીખ ઇંગ્રેજીમાં લખાતી હતી એટલે આ ચોપડી પ્રગટ કરવામાં આવી હતી.

સ-અમદુલ્લાભાઈ હકીમુદીને લખેલો પત્ર તમે રજુ કરો છો કે ?

કોર્ટ—તમે હવે શા માટે ધિસારે કરો છો ?

મી૦ બીનીંગ-હું એમ દેખાડવા માંગુ છું કે અમદુલ્લાભાઈએ આ પત્ર લખ્યો છે જે તેઓ કહે છે તેની વીરુદ્ધમાં છે.

કોર્ટ—તેઓ ૪૯ માં દાખના ભાઈ થતા હતા કે ?

સાક્ષી તેઓ ગુહરાનુદીન સાહેબના ભાઈ હતા.

મી૦ સેંગ હું તે કાગળ જરા જોવું.

કોર્ટ તે મરી પાસે નથી.

મી૦ બીનીંગ હવે હું “અલવાસી” નામની કિતાબપર આવું છું.

કોર્ટ—શું તે નવી ચોપડી છે ?

મી૦ બીનીંગ-તે અગાઉ રજુ કરવામાં આવી હતી પણ તે-માંથી હું નવા વાક્ય દેખાડવા માંગુ છું. આ વાક્યો ખાસ કરીને

મારાં કુલ સાથે સંબંધ રાખે છે અને તેઓ અનુકૂળ છે. તમે નામદાર યાદ કરશો કે શેખ એમ બોલ્ય હતા કે હાલમાં દારૂ જેવું કંઈ નથી.

કોર્ટ—આ કેઈ ચોપડી છે ?

મી० ખીનીંગ—તમે સાંકળીયું કેહેવા માંગો છો કે ?

કોર્ટ—હા.

મી० ખીનીંગ—આપણી ચોપડીઓનાં લીસ્ટમાં તે છે એમ હું ધારતો નથી.

અત્રે મી० ખીનીંગે તરજુમામાંથી વાંચ્યું હતું.

કોર્ટ—હું તરજુમો સમજી નથી શકતો.

મી० ખીનીંગ—હું કયુલ કઈ છું કે તે સમજવું ધાણું મુશ્કેલ છે. તમે નામદાર તેનો ઘટતો તરજુમો કરાવવાનો હુકમ આપશો ? હું તે પછી તે જુમો રજુ કરીશ અને તેટલા તમે સાક્ષીના જવાબો લઈ શકશો.

કોર્ટ—તમે ઘટતો તરજુમો ક્યારે રજુ કરશો ?

મી० ખીનીંગ—હું તે આવતી સહવારે રજુ કરીશ.

કોર્ટ—આ તરજુમો હું સમજી શકતો નથી, અને એવા તરજુમા હું લેવા માંગતો નથી.

મી० ખીનીંગ—તમે હવે “ અલ વજીહીહા ” નામના ચોપાન્યામાંથી આ વાક્ય રજુ કરો છો ?

જ—હા.

અત્રે તે વાક્ય પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું.

સ—તે કોણે અને ક્યારે લખી હતી ?

જ—તે સધયાદી હુકમાનજીએ લખી હતી. તેઓ જાણીતા

હેમણે જોયું હતું. હવે તો આવી જાય છે. તે ૪૦ માં દાર્ઘ સધયદના
જુલોડીના નિષ્ક્રમથી નિષ્ક્રમીત થઈ જાય છે.

સ—તેમાં એક ખાસ વાક્ય છે તે શું છે ?

જ—તેમાં એમ છે કે ઇમામની માફકજ દાર્ઘ તદ્દન અચુક છે.

સ—જોઈએ એમાંથી દાર્ઘને દાર્ઘ વાર ખાલનમુ ક નેત્રી કહે
છે તે એમ કાંય ?

જ—જોઈએ—તે નિષ્ક્રમીત થઈ જાય છે. દરજ્જા વચ્ચેનો ૧૨૬ દેખાડે છે.
ઇમામ દાર્ઘ કરતાં વધારે ચહેડતા છે.

સ—પણ ત્યારે “જોઈએ” આવવાથી “અચુક” માં કાંઈ
અસર થાય છે કે ? નિષ્ક્રમીત થાય છે.

જ—જોઈએ—તે નિષ્ક્રમીત થઈ જાય છે. દરજ્જા વચ્ચેનો ૧૨૬ દેખાડે છે.
જોઈએ—તે નિષ્ક્રમીત થઈ જાય છે. દરજ્જા વચ્ચેનો ૧૨૬ દેખાડે છે.

જ—જોઈએ—તે નિષ્ક્રમીત થઈ જાય છે. દરજ્જા વચ્ચેનો ૧૨૬ દેખાડે છે.
અને નહીં કે દાર્ઘને દાર્ઘ વાર ખાલનમુ ક નેત્રી કહે

સ—જોઈએ—તે નિષ્ક્રમીત થઈ જાય છે. દરજ્જા વચ્ચેનો ૧૨૬ દેખાડે છે.
જોઈએ—તે નિષ્ક્રમીત થઈ જાય છે. દરજ્જા વચ્ચેનો ૧૨૬ દેખાડે છે.

સ—જોઈએ—તે નિષ્ક્રમીત થઈ જાય છે. દરજ્જા વચ્ચેનો ૧૨૬ દેખાડે છે.

જ—જોઈએ—તે નિષ્ક્રમીત થઈ જાય છે. દરજ્જા વચ્ચેનો ૧૨૬ દેખાડે છે.
અને શાક્ષીને બે ચોપડીઓ દેખાડવામાં આવે છે.

સ—પહેલાં હું હમેને પહેલી ચોપડી વાંચવા કહું છું અને ત્યાર
બાદ બીજી ચોપડી વાંચવા કહું છું. તમે મનાવો શું અર્થ કરો છો ?

જ—આ વાક્યો દેખાડે છે. એક એક સુર આગળ મરજીદ બાંધી
નહીં શકાય.

સ બીજી ચોપડીમાં તમે જવાબ જુવો. ચાંદાભાઈની કબર પ-
હેલી કે મસજીદ પહેલી તે સવાલ પર એ કાંઈ અજવાબ નાંખશે કે ?
જ-એ જવાબમાંથી જે કાંઈ અનુમાન હું કરું તો એ કે મ-
સજીદ પહેલાં હસ્તીમાં હતી.

તે બાદ ચોપડીમાંના વાક્યો પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં
આવ્યા હતા.

કોર્ટ—તમે બંને ચોપડીઓ દાખલ કરી છે ?

માં બીનીંગ-ત્રણ ચોપડીઓ. આ બંને વાક્યો “અલવજાહી”
માંથી લીધા છે.

સ-“ કેમલા ” એ શબ્દનો અર્થ શું છે ?

જ-મસજીદનો જે ભાગ પશ્ચીમ દીશાએ આવેલો છે તેને
અલો કહે છે.

કોર્ટ-પશ્ચીમની સામે કે મસજીદનાં પશ્ચીમ ભાગની સામે ?

સાક્ષી-મસજીદના પશ્ચીમના ભાગની સામે

કોર્ટ-કેમલા મસજીદના કીયા ભાગ પર આવી છે ?

સાક્ષી-કેમલા મસજીદની પશ્ચીમે છે.

કોર્ટ-તરજુમો ખરો નથી.

માં બીનીંગ-જો અલવજાહી એ ચોપડીમાંથી લેવામાં આવેલું છે તો
જ-એ વાક્યમાં જે ચોપડીમાં આવેલું છે એક એમ
છે કે મસજીદની કેમલાની બાજુએ જોડેલા રાખી શકાય નહીં તે
મસજીદની નજીક કબર મેલવામાં આવે તો તેથી મસજીદની નેમાજને
અલવજાહી આવે છે.

સ-બ.થ રમ સંદેશ અથવા કબરની સામે કેમલો આવી
શકાય કે ?

કોર્ટ-જો કે હું જાણું છું કે મસજીદની નજીક કબર મેલવામાં આવે તો તેથી મસજીદની નેમાજને અલવજાહી આવે છે.

મીં એંગ—આથરમ કે સંડાશ છેજ નહીં. એ વાક્ય તદન કીંમત વગરનો છે.

મીં બીનીંગ માં કલ કહે છે કે આ કીંમતી વાક્ય છે કે મસજીદ ઘણું કરીને કબર અગાડી ખંધાઈ હતી.

કોર્ટ—એ વાક્ય તમે મુક્તિ સાહેબને નહીં દેખાડો ?

મીં બીનીંગ—આ ઉતારો છે.

કોર્ટ—મને ચોપડીમાંથી વાક્ય જોઈએ છે. અને સવાલ અને જવાબથી શરૂ થાય છે.

શાક્ષી—કબરો સંદાશ કે કબર આગળ ખાંધી શકાય નહીં.

કોર્ટ—તમે તે ઉતારો વાંચો.

શાક્ષી—મસ્તદના કબરોને કબર, આથરમ કે સંદાશની આગળ રાખવાની મનાઈ છે.

કોર્ટ તમે કહેવા મગો છો કે સામે ના જોઈયે ? શાક્ષી—હા.

સ—કોર્ટની મસજીદમાં કેબલો છે કે ? જ—હા.

સ—તે શું કબર, આથ થા સંડાશ સામે છે ? જ—નહીં.

કોર્ટ—આ જુની મસજીદનો પ્લાન છે એમાં કેબલો ક્યાં છે ?

અત્રે શાક્ષી પ્લાનમાં કેબલો દેખાડે છે.

સ—એ મારગમાં જે જાપને સંડાસ છે બીજી બીલદીગના છે કે મસજીદના છે ?

જ—તેઓ મસજીદનાં છે.

કોર્ટ—પ્લાનમાં તે ખુલામા આવેલાવર્ણવવામાં આવ્યા છે ?

મીં બીનીંગ—મને એમ જણાવવામાં આવે છે કે કોઈથી મસજીદ આથ વગર ખાંધવાં આવે નહીં.

સ—આથ અને ફાઉન્ટન એકજ છે કે ? જ—નહીં.

કોર્ટ—પણ અહીં કાંઈ આથ દેખાડવામાં આવતો નથી.

મીં બીનીંગ—હાલમાં બાઈ ક્યાં છે તે હું તમો નામદારને દેખાડીશ. છેક છેડે જમણા હાથ પર બાઈ છે હું સમજું છું કે મારા વીદવાન મીતે બદરી મહાલના સંડાશ અને બાથવીશે ઇશારો કર્યો છે.

મીં સ્ટ્રેંગ—નવી બીવડીંગના બાઈ અને સંડાશો.

અત્રે સાક્ષીને પેનસીલથી નીશાન કરેલી એક ચોપડી દેખાડવામાં આવે છે.

કોર્ટ—તમારી પાસે હજુર સુધી કેટલા ઉતારા છે ?

મીં બીનીંગ—માઈ કુળ કહે છે કે આ ધણા કીમતી છે

સ-તમે તે વાક્ય વાંચ્યો છે કે ? જ--હા.

સ--ખરી રીતે શેષે એમ કહ્યું હવે દાર્ઠ નથી, અને તેમ બની શકે નહીં એમ દેખાડવા તમે એ વાક્ય રજુ કરો છોની.

કોર્ટ--તમે તે વાક્ય વાંચ્યો તો હીક.

અત્રે મીં બીનીંગે તે વાંચ્યો હતો.

કોર્ટ--હું તરજુમો સમજી ગયો નથી.

મીં બીનીંગ--તમો નામદાર મને એક ચીજ કહેવાની રજા આપશો. તરજુમો કરનારે તે બોલેબોલ કર્યો છે. અરેબીકમાં બે-વડા નકારો હોય છે અને ઇંગ્રેજીમાં તેમ નથી અને તેજ મુશકેલી છે.

કોર્ટ--પણ આ તરજુમો હું સમજી નથી શકતો.

મીં બીનીંગ (સાક્ષીને)--વાક્યની અરથે રસ્તે હેઠળથી તમે જુવો. ત્યાં લખ્યું છે કે “ અમે પેદા કરતા નથી—”

સાક્ષી--કરતા જે કાંઈ કેહવા માંગે છે તે એજ છે. અમે જે કહીયે તે બે અર્થ નહીં હોય તો પછી ખુદા જે કહે છે તે પણ અર્થ નથી.

કોર્ટ--તમે એ લખાણ પાછું લઈ લો. હું નોંધ કરીશ કે

તરજીમો શુદ્ધ નથી અને તેટલા માટે તે અહીં બીન અનુકૂલ છે. વળી હું કહીશ કે તે આ સમયને લીધે અગતની બીના છે કે શેષે એમ કહ્યું છે કે હાલ દાઢ નથી અને દાઢ હમણે હોવો જ જોઈએ એમ સામેવાલા કયુલ કરતા નથી. તમોને જો પસંદ હોય તો એ લખાણ ઓળખાઈ આવવા માટે તે પર નીશાન કરો.

અત્રે તે લખાણપર નીશાન કરવામાં આવી હતી.

મીં બીનીંગ—અમે તમો નામદારને કહ્યું કે અરેબીકને તરજીમો કરવો મુશ્કેલ છે. તરજીમો જેમ કરવામાં આવ્યો છે તે જો તમે કયુલો તો ફીક અત્રે સાક્ષીને બીજો વાક્ય દેખાડવામાં આવ્યો હતો અને મીં બીનીંગે તેનો તરજીમો વાંચ્યો હતો.

કોર્ટ—હું સમજી શકતો નથી.

મીં બીનીંગ—તે સમજવો ઘણું સહેલ છે.

કોર્ટ—પણ હું સમજી શકતો નથી. અને હું અગાઉની મા-પ્રશ્ન નોંધ કરું છું અને તમે એ વાક્યપર ઓળખાઈ આવવા માટે નીશાન કરો.

અત્રે તે મુજબની નીશાન કરવામાં આવી હતી.

મીં બીનીંગ—કદાચ મારે માટે સઉથી સરસ રીત એ છે કે એ ઉતારા ગુરવાર સુધી મુલતવી રાખવા.

કોર્ટ—પણ હું એવી ચીજો લેવા માંગતો નથી. તમારો તર-જીમો તદ્દન નહીં સમજ પડે એવો છે અને તેનો અર્થ સમજવો ઘણું મુશ્કેલ છે.

મીં બીનીંગ—હું મારા એ ઉતારા ગુરવારે રજુ કરીશ- હું-મેશાં સંપુર્ણ ઇંગ્રેજી તરજીમો કરવા બનવા જોગ નથી, અને એ લખાણો હું અહીં ક્યાં નથી રજુ કરતો તે વીશે તમો મારા કુલને

કહો એવી મારી ખાદેશ છે.

કાટું મુસ્લાજી સાહેબ, આ ઉતારામાંના કટલાકોનાં તરંગોમાં અતીશય ધણા ખરાબ રીતે કરેલા છે અને તેમાંથી સમજ પડે એવા છે. અને તેટલા માટે ઘટતો તરંગોમાં નહીં. કરવામાં આવે તો હું તે કટુલ કરવાને ના પાડું છું, કેરણ મુસ્લિમ તની ખરબાદી કહેવાય. ખુદ અરેબીક ભાષાંમાંથી મુસ્લિમ હોય અને તેમાંથી ઘટતી રીતે તરંગોમાં નહીં થઈ શકે છે હોય એ ખિનવા જોગ છે લખનાર ખરેખર શું કહેવા માંગે છે તે શોધી કહીશું ઘણું મુશ્કેલ થઈ પડે છે.

મી૦ બીનીંગ—હવે લખાણુ ૧૧ જે ભાગોમાં મારી પાઠને મીત્રે રજુ કર્યા હતા તેમાંના થોડાક હું મુસ્લાજી સાહેબ આગળે રજુ કરીશ અને સાક્ષીને ચોક્કસ ભાગ દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—આ ભાગ તમે અગાઉ વાંચ્યો હતો.

જ—હા. મેં તે જોયો છે.

સ—એ ભાગ વીશે તમારે કાંઈ કહેવું છે ?

જ—પયગમખરના જમાઇ સમયના અતીએ પોતાની મીલકતના કરેલા વકફને લગતે એ છે.

સ—કઈ ગતની મીલકત.

જ—જમીનનું વકફ.

સ—તે તેમની પોતાની મીલકત હતી.

સ—દાઉદી વોહરાઓના વીચારો મુજબ વકફ એ ખીન મોહી મેદનોમાં હોય છે તેજ.

સ—તેમાં ફરક છે અને તે આ છે. બીજી કેશિમા વકફનો વકીલ તે માટે નેમવ આવેલા મુતવકીઓ યા ત્રસ્ટીઓ કરે છે નહીં.

દાકિદી વોહનના વકરનો વહીવટ એકલા દાદને હસ્તક છે અને દાદ જે શખસોને તેમે તેઓ તેના વહીવટ ચલાવે છે.

સ—લખાણના એ ભાગ વીધે તમે વધુ બોલવા માગો છો ?

જ—એ ભાગપરથી એમ જણાય છે કે અલીએ વકરને લગતી સતો એક પછી એ ઇમામને સોંપી દીધી હતી.

અત્રે શાક્ષીને ચોક્કસ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

કોર્ટ—તમે છેલ્લો વાક્ય જુવો તે એમ છે કે “ દાંઇબી વેચી શકાય નહીં, એ તમને કમુલ છે ?

જ—હું તે સાથે મળતો થાઉં છું.

કોર્ટ—દાકિદી વોહરા ઇમાન વકરનો તે એક ભાગ કહેવાય ? શાક્ષી—હા.

કોર્ટ—હવે આ વકર મુજબ હાલમાં મુતવસી ટોણ છે ?

જ—ઇમામ અથવા દાદ દરતાવેજમાં ઇમામનું નામ દીધેલું છે પણ તેમાં ઇમામ અથવા તેના દાદાઓના અંકુશ એવો સમાવેશ કરેલો છે.

મી૦ બીનીંગ-શાક્ષી જ્યારે એમ કહે છે કે, હું તે વાક્ય સાથે મળતો થાઉં છું ત્યારે એમ કહીને તેઓ શું કહેવા માગે છે તે વીધે તમે નામદાર તેમને પુછો.

અત્રે એ સવાલ મી૦ બીનીંગેજ પુછ્યો હતો.

શાક્ષી-વાક્યમાં જે એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે “ વેચી શકાય નહીં, માર્ગેજ મુકી શકાય નહીં અને પારસામાં આપી જવાય નહીં તેની સાથે હું મળતો થાઉં છું

સ—તમે એમ કહ્યું કે તમે તેની સાથે મળતા થાવો છો એટલે તેનો અર્થ શું ?

જ-હું જે કહેવા માગું છું તે એ કે વેચવામાં નહીં આવે
અથવા માર્ગેજ નહીં મેલાય એ બદલાય છે પણ ધમામને જે જરૂર
જણાય તો તેઓ થેચી શકે અને તેને બદલે બીજી મીલકત ખરીદી શકે

સ-હવે દાર્ઠની બાબતમાં તમે એમજ કહેવા માગો છો કેની
કે દાર્ઠ મીલકત છુટી દરી શકે નહીં? અથવા માર્ગેજ મુકી શકે નહીં.

જ--સઘળો વખત દાર્ઠ એક સરખો હોતો નથી જે ચોક્કસ
વક્રમાં એરી ખાસ સરત નાખી હોય કે તે વેચી નહીંજ શકાય તો
અલખતાં તે નહીંજ વેચાય

સ--પણ વક્ર જે દાખને કરી આપેલું હોય તો પછીયુંકરો?

જ-દાખને ગમે તેમ કરે.

અત્રે શાક્ષીને ચોક્કસ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ--હું તમોને એટલુંજ પુછવા માગું છું કે દાર્ઠઓને માટે
કરેલી ટીકા મુક્તિ સાહેબને લાગુ પડે છે ?

જ--આ સવાલનો જવાબ હું આપું તે અગાઉ અસલ ચોપડી
જોવા માગું છું.

અત્રે શાક્ષીને “ અધવદીહા ” નામની ચોપડી દેખાડવામાં
આવી હતી

શાક્ષી--ત્યાં કરેલી ટીકા દાર્ઠ અને મોમન તેમજ કોઇપણ દાર્ઠની
વોહરાને લાગુ પડે છે.

કોર્ટ (મી० બીનીંગને)--તમારો સવાલ એ હતો કે તે દાખને
લાગુ પાડી શકે કે નહીં, અને હવે તેનો જવાબ શું મળ્યો ?

મી० બીનીંગ--તેઓ એમ કહે છે કે તે ટીકા મુક્તિ સાહેબ
અને કોઇ બી દાર્ઠની વોહરાને લાગુ પડી શકે.

સ--આ ચોપડી ધમામના વખતમાં લખાઇ હતી કે ?

જ-તે ઇમામના વખતમાં લખાઈ હતી અને ટીકા પણ તેજ વખતના હતા.

સ-તમે કહેા છો કે ટીકા તમારા સુધાં દરેક દાકદી વેાડરાને લાગુ છે ?

જ-અહી ટીકા દાખને લાગુ પડતા નાી, કારણ કે તે દિવસનાં દાખઓ અને લોકો ઇમામનાં અનુયાયીઓ વતા જ્યારે ખરી રીતે જોતાં હમણાં દાખ ઇમામનાં પ્રતીનીધી છે અને તેથી તે ટીકા દાખને લાગુ પડતા નથી.

સ-તે વેળાએ ધણાં દાખ હતાં જ્યારે હાલમાં એકજ દાખ છે કે જ-હા.

સ-‘‘મોસમે બહાર’, એ શાની કેતાબ છે ?

જ-તે એક તવારીખ છે. કોમ વચ્ચે તે સ્વીકારાયલી કેતાબ છે, તે શેખ મુમદઅલીએ લખી છે. તે શુદ્ધ તવારીખ છે.

મીં બીનીંગ-તમો નામદારને યાદ હશે કે શેખે એકવાર એમ કહ્યું હતું કે આસતાવાર કેતાબ છે. પણ પછી તેઓએ તે બાબને કનકાર કર્યો હતો.

કોડ-તે પુરાવો ‘‘ એ, એમ, પ’’ છે કે ?

મીં બીનીંગ-હા’ પાને ૮૨ ઉપર શેખની જગ્યાની.

શાક્ષી-મેં તે અગાડી વાંચી છે. તેમાં ફક્ત આમીલોને ફરમાને આપેલાં છે.

સ-તમે પેરેઆઈને છેડે જુઓ ત્યાં આ મીલને મનાઈ કાઢેલી ચીજ શું છે ? હું જોણવા મળું છું કે મનાઈ કાઢેલી ચીજ શું છે.

જ-તેને અર્થ એ છે કે તેઓએ મીલકતનો નાશ કે બરબાદી કરી નહીં.

મી० ખીનીંગ—તમે નામદારની નોટસમપાને ૧૦૯ પર લશકરનાં સરદાર વીશેનો વાક્ય છે.

સ—(સાક્ષીને) તમે આ વાક્ય જોયાં છે

જ—હા. તેમના પ્રગટ થયેલા ઇમામોન વખતમાં દાઢાઓએ કરેલા ફેરફાર વિશે તે છે.

સ—તે વેળાએ પયગમ્બર જીવતા હતા કે ?

જ—નહીં,

સ—હાલના દાઢા બાબે કાંઈ બી ઇશારે નથી તેનું કેમ ?

જ—પાંચમા ઇમામ જોવો પ્રગટ થયેલા ઇમામ હતા તેમના વીશે ઇશ્વારો છે.

કોર્ટ—હું જાણુવા માંગુ છું કે આ જગ્યાની ક્યાં સુધી ચાલશે ? સાક્ષી બે દિવસ લેશે કે કેટલા ? હું કાંઈક ખ્યાલ ધરાવવા માંગુ છું

મી० ખીનીંગ—હું ગુરુવારે બપોરે સુધીમાં પુર કરીશ.

કોર્ટ—કદાચ કાઉન્સલ વીચાર કરીને કેહેશે કે આ સાક્ષીને કેટલો વખત લાગશે.

કોર્ટ—તમારી પાસે ખીજ કેટલા લખાવવાના ભાગ છે ?

મી० ખીનીંગ—તમે નવા કેહેવામાં છો કે ?

કોર્ટ—હા, આ વાક્યો તમે આમીલ ચગળ રજુ નહી કરી શકો ?

મી० ખીનીંગ—તે મીયાં સાહેબને બોલાવીને તેમની આગળ રજુ કરવા કે નહી બાબે હું મારાકુત્ર સાથે મસજિદ ત ચલાવીશ

સ—“સહીશ” નામની ચોપડી ચાલુ પ્રકટ કરવામાં આવે છે કે ? જ—હા.

સ—“સહીશ” તે પહેલાં પ્રગટ કરવાને તારીખ કય ?

જ—તે પ્રથમ ૪૭ માં દાખના વખતમાં પ્રગટ થઈ હતી. નવી

આવડતી તે વખતના દાઈની સત્તા હેઠળ પ્રગટ કરવામાં આવી હતી

સ—હું તમેને સહીશ વીશે પુછવા માગું છું. એક નકલમાં આંદાબાઈને “શેઠ” કરી. ને કહેવામાં આવ્યા છે. જ્યારે વધારે અગાઉની નકલમાં તેમને “સહદી” કહેવામાં આવ્યા છે. જ—હા.

મી० બીનીંગ—હું તેમને હવે બીજી ચોપડી દેખાડું છું. જેમાં આંદાબાઈનું નામ દેખાતું જ નથી.

સ—તમે કહી શકશો કે આ ચોપડી ક્યારે પ્રગટ થઈ હતી ?

જ—હાજરી ૧૩૦૦ માં (૧૮૯૨.)

સ—ટીપમાં આંદાબાઈનું નામ દેવામાં આવ્યું છે કે નહીં તે મને કહેશો ?

જ—તેમનું નામ અહીં દેખતું નથી.

મી० બીનીંગ—હું તે નકલ રજૂ કરું છું

સ—તમે ટીપમાં કેમ વર્ણન કરો છો ?

જ—ઉરસની ટીપ.

કોર્ટ—હું ધાઈ છું કે ઉરસનું લીસ્ટ આપણે લીલછયે તો ઠીક ધાઈ છું કે ટાઇટલ પેજ પર કાઢ્યો નથી,

સ—તમેને તારીખ ક્યાં મળે છે ?

જ—તારીખ ચોપડીને હેડે છે.

મી० બીનીંગ—કદાચ આપણે લીસ્ટ રજૂ કરીશું.

સ—આ તારીખ અગાઉ તમે સહીશ જોઈ છે કે જેની આંદાબાઈનું નામ હોય ?

જ—નહી. મેં અગાઉની સહીશ જોઈ છે, પણ મને કોઈમાંથી આંદાબાઈનું નામ મિલમ પડતું નથી. મેં પેહેલાંની ખોલ્યા ચાર કલ જોઈ છે.

અત્રે કેટલાક પુરાવા રજુ કરવામાં આવ્યા હતા.

કાર્ટ—પુરાવા “ઐ, એલ” ની તારીખ શું છે ?

મી० બીનીંગ—તે ૧૩ વરસની વાતપર છે તેઓએ બે આવડતી રજુ કરી હતી. એક ૧૩ વરસની વાતપરની અને બીજી ૧૮૯૬ ની. અમે વધારે અગાઉથી નકલ રજુ કરી હતી જેમાં તેમને શેઠ તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યા હતા.

મી० સ્નેગ—“ઐ, એલ” ૧૮૯૬ માં છે.

મી० બીનીંગ—અમારો પુરાવો નંબર “ ૧૨ ” ૧૯૦૭ નો છે.

સ—તમે આનો સમય શું રજુ કરો છો ? એક કેસમાં ચાંદા-ભાષને “શેઠ” કહેવામાં આવે છે પણ ૧૮૯૬, ની આવડતીમાં તેમને “સર્જી” કહેવામાં આવે છે.

સાક્ષી—હું અસવ ચોપડી જેવા મંત્રુ છું.

અત્રે સાક્ષીને ૧૮૯૬ અને ૧૯૦૭ ની આવડતીઓ દેખાડવામાં આવી હતી.

સાક્ષી હું ધાંડું છું કે લખનારે, માનને ખાતર તેમને “સર્જી” કહ્યા હશે.

લક્ષ—“સર્જી” બોલના કાઠ ખાસ અર્થ થાય છે કે ?

જ—તે ફક્ત માનનો શબ્દ છે. “સર્જી” નો અર્થ કાઠની સંજોગે વચ્ચે પીર તો નહીં જ થાય.

અત્રે સાક્ષીને પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—તમે એમાં “ખુદા બેહિસ્તમાં તેની પદવી ઉંચે ચઢાવે” એવા શબ્દો તમે જુવો છો ? જ—હા,

સ—શેખર ઠહયું કે આ શબ્દો “વલી”ની બાબદમાં વાપરી શકાય તે શું ખરું છે ?

જ-તે ખડું નથી.

સ—ત્યારે “વલી”ની બાજુમાં શું શબ્દે વાપરવામાં આવે છે ?

જ—એમ વાપરી શકાય કે “ખુદા તેની પદવી સડધી ઉંચા એહેસ્તમાં ચડાવે.”

સ—એ શબ્દો સર આદમજી પીરબાઇને લાગુ પડી શકે.

જ--હા.

સ—એ શબ્દોની હદ તમે ક્યાં સુધી ઠરાવો છો ?

જ—તે કોઈખી દાઉદી વેલરાના સમયમાં વાપરી શકાય.

અત્રે સાક્ષીને ચોક્કસ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

મીઠ બીનીંગ-પાને ૮૫ ઉપર નામદાર જડજની નોંધમાં તમે આ વાક્ય જોયો ? જ-હા.

સ—એમાં કોણની કબરો સમાધ જાય છે ?

જ—તેને કોની પયગમ્બરોની, અને સહુગુણીની.

સ—તમે નેક માણસ કોણને કહો છો

જ—કોઈખી બલો માણસ.

અત્રે સાક્ષીને વધુ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—તમે કહી શકશો કે આ તે વખતનાદાઇનું કહેવું છે કે આ ઇમામના વખતના ઉતારો છે ?

સાક્ષી—એ ઉતારો તે વખતનાં દાઇ સામે શેખાહજુ મીયાને ઉઠાવેલા વાંધાને લાગતો છે.

કોઈ—એ વાંધો ઇમામના વખતમાં લેવામાં આવ્યો હતો કે ?

સાક્ષી—વાંધો ઇમામના વખતમાં લેવામાં આવ્યો હતો નહીં.

આ શબ્દો શેખ હજુ મીયાનો છે ?

સ—હું સમજું છું કે આ ઉતારોમાં સમાવે છે—અને તેની

પાછળ જવામ આવે છે

જ-પેહેલા તો સરાલ વાંધાનો છે. અને ને બાદ વાંધાનો જવામ છે. જવામ એ છે કે તમે જે કાંઈ વાંધો લેઓ છો તે પ્રગટ થયવા ઇમામની બાબતમાં છે અને નવી કે ગાલેમ ઇમામ.

કોર્ટ-તમે એ પુરાવા તરીકે દાખલ કરવા માગો છો ?

મી० બીનીંગ-અમે તેનો તરજુમો દાખલ કરીશું

સ-હું સમજું છું કે, સવાત્ર એ હજુ મીયાંની તકરાર હતી અને જવાબ જે છે તે દહની આગાથી મીયાં સાફેમ મુદલાંજીએ એ પેલો જવાબ છે. એમજ કની ?

જ-હા, એમજ છે.

સ-હજુ મીયાં કોણ હતા ?

જ-સપ્તદના મંત્ર્યાંદ સમ્યદના પીર ખાનના અમલ દરમ્યાન દાહની ગાદીના ઉભ થયલા દાવાદારનો જે પંથ સ્થાપનામાં આવ્યો હતો તે હજુ મીયાંનો પંથ હતો

અત્રે શાક્ષીને એક લખાણ દેખાડવામાં આવ્યું હતું.

સ-આ લખાણનો અર્થ શું થાય છે સખાવતમાં આપણું જોષએ અથવા સખાવતમાં એ આપી શકાય ?

જ-તેનો અર્થ “ સખાવતમાં આપી શકાય”, એવો થાય છે

સ-ઇંગ્રેજી બોલ “ ચેરીટી” માટે શુ શબ્દ છે ?

જ-તે અરેબીક બોલ છે અને તે “સાદમાંનીજ નીકળ્યો છે.

કોર્ટ-કલિનસલ એમ જણાવવા માં છે કે જે શબ્દોનો તરજુમો “ચેરીટી” કરી કરવામાં આવ્યો છે તે અરેબીકમાં શું શબ્દ છે ?

શાક્ષી-એ શબ્દ “ યુત સદકો” છે. “ સાદક” એસમાંથીજ નીકળેલો છે.

શાક્ષીને તે બાદ એક કેતાબ દેખાડવામાં આવી હતી. તે “તા-વીલ અલદાયન” હતી

શાક્ષી—એ ચોપડી હું જાણું છું.

સ—આ ચોપડી ગુપ્ત જ્ઞાન સંબંધી છે કે ?

જ—હા. એ ગુપ્ત જ્ઞાન બાબે છે. તે જ્ઞાનની ખીજ શાખા તરીકે છે.

સ—આ લખાણનો અર્થ શું ?

જ—જ્યારે ઇમામ પ્રગટ થાય તે વખત દરમિયાન દાઉદએને કાંઈ ખાશ સલાહકારક મતવ્રજસર તે જ્ઞાન બાહર પાડવાની મનાઈ કરવામાં આવે છે તેને લગતું આ લખાણ છે.

સ—એમા “ઝકલીપસ” (અહણ) બાબે ઇસારો કરવામાં આવે છે તે શું છે ? અને અસર કોણ છે ?

જ—ઇમામ જ્યારે મુશકેલીમાં હોય તે વીજેનોએ ઇસારો છે. સ—તે વખત કીયો ?

જ—જ્યારે ઇમામ પ્રગટ થાય ત્યારે.

સ—પ્રગટ થયલા ઇમામ કોઈ વાર મુશકેલીમાં આવી પડ્યા છે કે ?

જ—હા, ૧૧ માં ઇમામ ઇમામ મેહેદીરાજ્યની અને દાવતમાં શાગીરદોની સ્થિતિ બેચેન બને ત્યારે.

સ—તમે શું એમ કહેવા માગો છો કે કાંઈ જીવન ગુજરે છે ?

જ—હા, દાખલા તરીકે જ્યારે લે.કો પરજખરી શુજરવામાં આવતી હોય ત્યારે.

સ—તમે કહો છો કે “અહણ” શબ્દ છે તે ઇમામ મુશકેલીમાં આવ્યા હોય તેના વિશે ઇસારો કરે છે ?

જ—હા. તે લખાણનો અર્થ એવો થાય છે કે જ્યારે ઇનામ પ્રગટ થાય છે ત્યારે દાઢીએને તે જ્ઞાન પ્રુક્ત કરવાની મનાઈ છે.

સ—અસરની બંદગી શું છે ?

જ—જે બંદગી બપોર પછી પડવામાં આવે છે, તે દરરોજની બંદગી છે,

સ—ઇનામ પ્રગટ થાય ત્યારે દાઢીએ જ્ઞાન પ્રુક્ત કરીશકતા નથી એમ તમે કહો છો, તો તે જાહેર કે ગુપ્ત જ્ઞાન ?

જ—તે કાંઈ ખાસ જણાવવા માં આવતું નથી, પણ તે ગુપ્ત જ્ઞાનનાં કાપદા કાતુનેને અનુસરીને હશે

સ—શંખ જણાવે છે કે આ લખાણનો અર્થ એવો થાય છે કે દાવત કોઈ દીવસે નાખુદ થશે તે શું ખરું છે ?

જ—નહીં તે તદ્દત ખોટું છે.

અત્રે મીં બીનીં શેખની જગ્યાનીમાંની ચોકકસ માગ વાંચેલ હતો.

કાર્ટ—હું એમ ધારું છું કે શાક્ષીએ એમ કહ્યું હતું કે “નાખુદ થશે એવી આગાહી કરવામાં આવી છે.”

સ—શું એવા કાંઈ આગાહી જેવું છે કે એવો એક વખત આવી લાગશે કે જ્યારે કોઈ બી દાઢી રહેશે નહીં ?

જ—નહીં, એ કાંઈ આગાહી છેજ નહીં

સ—એ લખાણમાં છેલ્લા શબ્દો જુવો તેનો તરજુમો નીચે મુજબ છે જે કે દાવત નાખુદ થાય અને દીન અંધ પડે. તેનું કેમ ?

જ—લખાણને છેડે એ શબ્દ છે. એક “મારકુદા” છે અને તેનો તરજુમો ખોટી રીતે “નાખુદ” નો કર્યો છે. પણ તેનો અરથ “ચહડયો છે.” એવો થાય છે. તેનો અર્થ થાય છે કે દાવતની

સમા બંધ પડશે.

કોર્ટ—૪૫૨ ચહડાવતું એટલે ‘બંધ કહેવું’ નથી થતું.

સ—તેનો અર્થ શું તેનો થાય છે કે

જ—બેલેબોલ તરબુતો “ચહડાવતું થાય છે.

સ—દાવતની સ્થાતી ત્યારે શું નશે ?

જ—થોડોક વખત કામ ચલાકે દાવતનું જ્ઞાન ચહડાવવામાં આવશે કે જેથી કોઈના હાથમાં આવી શકશે નહીં

સ—એ ૧૧ માં ઇમામની બાબદમાં બન્યું હતું. કોઈ બીજા ઇમામ મુશકેલીમાં આવ્યા હતા કે ?

જ—હા ૧૮ માં અને ૧૬ માં ઇમામ

સ—તેમના વખતમાં મુશકેલી શું હતી

જ—મેં જણાવી તેવીજ મુશકેલી હતી

સ—આ ઇમામો નાબુદ થઈ ગયા છે

જ—તેઓ નાબુદ નથી થયા. ૧૧ માં ઇમામ પણ નાબુદ નથી થયા.

સ—તમે જ્યારે એમ કહો છો કે ૧૧ માં ૧૬ માં અને ૧૮ ઇમામના વખતમાં દાવત બંધ પડી હતી ત્યારે તેમ કહીને તમે તેનો શું અર્થ કરવા માગો છો ?

જ—એટલે કે તે વખતે દાવતોને ગુમ જ્ઞાન જાહેર ક્યું હતું નહીં.

કોર્ટ—તમે કહ્યું કે રાજ્યને કાષ્ઠ થયું પણ તે ક્યું રાજ્ય ? તે દુન્યવી સરકાર કે દાવત ?

સાક્ષી—બંનેના બાજમાં મુશકેલી હતી કોઈ વાર તેમ અને છે ખલીફાના વખતમાં તેમ બન્યું હતું તે વખતે દુન્યવી બાબદે બેચેન

હાલતમાં હતી. વળી કોઇવાર દાવતની આબદોમાં પણ બેચેની ઉભી થતી હતી.

મી० ખીનીંગ—તમે કહ્યું કે કોમ કાંધ

આહારના સમજથી બેચેન હતી. તે સમજ શું હતો ?

કોર્ટ—હું જાણવા માગું છું કે તેઓ રાજ્ય કરીને કેહે છે એટલે શું હિંદુસ્તાનની સરકાર જેવું રાજ્ય કહેવા માગે છે કે ? રાજ્ય એટલે તેઓ શું કહેવા માગે છે ?

મી० ખીનીંગ—તે વખતના લોકોની હાલત નાસતીકોને લોધે ધણી ખીતરી બની ગઇ હતી.

સાક્ષી—જેમકે આપણી સરકારને પ્રદેશની સરકાર સાથે. લડાઈમાં ઉતરવાથી આપણે મુશ્કેલીમાં આવી હતા અને અપણાને આપણાં સંઘર્ષો કામકાજ અંધ કરવાની શરૂ પડી હતી.

અત્ર સાક્ષીને એક ચે.પડી દેખાડવામાં આવી હતી.

સ—પાને ૨૬૩ ઉપર શું છે ?

જ—એમાં ઇમામના વખતના દાખલોએ ધર્મમાં કરેલા કાંઈ ફેરફારના સંબંધમાં ફર્યાદ કરવામાં આવી છે. તેની પાછળ જે લામન આવે છે તેપરથી માફે બોલવાનું ખુલ્લુ થાય છે.

કોર્ટ—ખીજ લામન શું છે ?

સીક્ષી—ઇમામોએ એવા દાખલો બાબે ફર્યાદ કરી છે.

સ—એવો વખત આવશે કે જે દરમ્યાન ઇમામ કે દાખ નહીં રહેશે તેવા વખત બાબે ઇસારો છે એશું ખરૂં છે ?

જ—તે ખરૂં નથી,

સ—એપોસ્ટલ કોણ છે ?

જ—અમારા પયગમબર મહમદ

ધી સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા લીમીટેડ.

(તા. ૨૧-૧૨-૧૯૨૧ ને દીને સ્થપાયલી.)

ઉધરાવેલી થાપણ...	...	...	રૂ. ૧,૦૦,૦૦,૦૦૦
પગાર થયેલી ...	...	...	રૂ. ૪૯,૯૯,૦૦૦
રીઝર્વ ફંડ ...	...	...	રૂ. ૨૦,૦૦,૦૦૦

વડી ઓફીસ—હૉરનબી રોડ, કેન્ટ મુંબઈ,

મુંબઈની શાખા ઓફીસો—(૧) માંડવી (૨) ઝવેરી બજાર (૩) દલાલ સ્ટ્રીટ, કેન્ટ,

બહાંગામના શાખાઓ—કલકત્તા, કરાંચી જારીઆ, લાહોર, શહેર તેમજ ગામની શાખા અમરીતસર અને લાયલપુર વેલાતના આ-ડયા લટન જોઈન્ટ સ્ટીટી અને મીડલેન્ડ બેંક લીમીટેડ.

આણુ ખાતાઓનું રોજની બાકી ઉપરનીએ મુજબ વ્યાજ આપવામાં આવે છે:—

જાનેવારીથી જુન ...	...	...	...	૩ ટકા
જુલાઈથી ડીસેમ્બર ...	...	...	...	૨૫ ટકા

બાંધી મુદતની બાર મસતી રૂ. ૫૦૦૦) અને તેથી વધુ રકમની ડીપોઝીટ ૬ ટકાને વ્યાજે લીધામાં આવે છે. ટુંકી મુદતની ડીપોઝીટના ભાવ અરજ કરવેથી બાધી શકાશે. દરેક રીતનું બેંકને લગતું કામકાજ કરવામાં આવે છે અને તે ઉપરાંત પત્ર વ્યવહાર શુજરાતીમાં પણ થઈ શકે છે.

બેંકને લગતા કાયદા વિગેરેની જોઈતી વિગતો માટે પુછો.

હૉરનબી રોડ, } સો. ન. પોંચખાનાવાલા.
કેન્ટ મુંબઈ. }

મેનેજીંગ ડીરેક્ટર.

સ—તમારી આગળ જે વાક્ય રજુ થયે છે તે શું પયગમ્બર મહમદે કહેલી વાતને ઉતારે છે ? જ—હા.

કોર્ટ—તેઓએ શું આગાહી કરી હતી કે સાક્ષી-હા.

સ—તે લખાણનો બેસેબોલ અર્થ દરે તમારા કહેતા મુજબ પયગમ્બર મહમદે એવીજ આગાહી કરી હતી કે ની એવો વખત આવશે કે ઇસ્લામમાંથી અથવા તો ધર્મમાંથી કાંઈક ચીજ રહેવા પામશે નહીં.

જ—તેનો અર્થ એમ થાય છે કે ઇસ્લામીઓ ઇસ્લામી મહજબ્બ ચીવતાઈથી પીગશે નહીં, તેમાં કાંઈ ચોક્કસ વખત બાબે ઇસાદે કરવામાં આવ્યો નથી.

—કોર્ટ—મારી મુશ્કેલી એ લખાણ સમજવાની છે, કારણ કે મને એમ લાગે છે કે પયગમ્બર મહમદ એમ બોલ્યા હતા કે એવો વખત આવશે કે ધર્મની કે બીજી કોઈ ચીજ રહેશે નહીં. હું તે ખરાબર સમજી નથી. શક ૧.

સાક્ષી—હું તે લખાણનો તરજુમો કરીને કહીશ. દુકામાં એવો વખત આવશે કે જગરે ઇસલામમાં. ઇસલામનાં નામ સીવાય કાંઈક રહેશે નહીં અને ધર્મની ખાત્રી નીશાની સીવાય બીજી કાંઈ રહેશે નહીં.

કોર્ટ—ઇસ્લામનો ખરેખરો અર્થ શું થાય છે.

સાક્ષી—ઇસ્લામનો ખરેખરો અર્થ દીલોબની બરી તાબેદારીને થાય છે.

કોર્ટ—તમે એમ કહેવા માગો છો કે ખુદ તરફથી તાબેદારી સાક્ષી-હા.

અત્રે શાક્ષીને “તાબીએ શીઅત” નામની કેતાબ દેખાડવામાં આવી હતી.

સ—એમાં એક જગ્યાએ એવો ઇસારો કરવામાં આવ્યો છે કે એક વખત એવો આવશે કે દાઢ નહીં રહેશે. એ શું ખરું છે ?

જ—નહીં, એ ખરું નથી.

સ—તારે ખરો અર્થ શું છે ?

સાક્ષી—તમે કીયા ભાગ બાળે ઇસારો કરો છો ?

મી० બીનીંગ—હું ‘એ, એસ, ક’ બાળે ઇસારો કરું છું તમેદ નામદાર પાસે તરજુમે છે. ‘તોફિતો કુલ’ નો તરજુમે ચાર વરસની વાત પર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેમાં બુદ્ધાણ સાહેબને ખુદાના દાઢ તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે.

સ—તમે તે લખાણ વાંચ્યું છે ? દાઢ નહીં થશે તે વખત વીશે કે તદન જુદા સંજોગો માટે ઇસારો કરવામાં આવ્યો હતો ?

જ—તે તદન જુદા સંજોગો વીશે ઇસારો કરે છે.

સ—જુદા સંજોગો શું ?

જ એક દાકદી વોલ્ડરો એવી જગ્યાએ હોય કે જ્યાંથી તે દાઢઓ પાસેથી જ્ઞાન મેળવી નહીં શકે તો તેના સંજોગો વચ્ચે તેણે તે જ્ઞાનકામાં રહેતા મોમીન મારફતે પોતાના શકોનું નીવારણ કરવું. પણ જો મોમીન નહીં હોય તો પાડોશમાં કોઈ મોમીનના શોધમાં જવું,

સ—તમે વળી તેજ ચોપડીની એક નકલ લેવો. અને તેના શરૂઆતમાં અહીંના જે શબ્દો નથી ની ?

જ—એમાં “મુઆલીમ” બોલ છે. જેને અર્થ જ્ઞાન થાય છે, જ્યારે બીજી નકલમાં “મદમ” બોલ છે જેનો અર્થ જ્ઞાન થાય છે.

મી० બીનીંગ—તમે નામદાર જોશો “મોઆલીમ” બોલ મારજીનમાં ખોટો છે મારી ચોપડીના પહેલાં વાક્ય હું ઘટ્ટો શબ્દ દેખ કરાવે રજુ કરીશ.

અત્રે શાક્ષીને ચોક્કસ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

સ—શેષ એમ બોલ્યા કે હકીમ થોડાવખતને માટે દુન્યવી અમત્ત કરનાર હતા જ્યારે હાલના અમલ કરનાર લીદી સરકાર અને મુ'મઇ સરકાર છે. અને મુક્ષાંશ સાકેમ નથી. એ શું ખરૂં છે ?
જ—એ ખરૂં નથી.

સ—તેટલા વખતના હકીથ કોણ કહેવાય

જ—તે વખતનાં ઇમામ અથવા દાઇ.

સ—તમે “ઇયુમ” શબ્દ જુવો છો. તેનો ખરે અર્થ શું ?
શેષે જણાવ્યું કે તેનો અર્થ મેનેજર કે ત્રસ્ટી થાય છે. તે શું ખરૂં છે, ?

જ—મેનેજર એ ખરો અર્થ છે, પણ ત્રસ્ટી નહોતો

સ—કોણનાં વખતમાં આ લખાણ કરવામાં આવ્યું હતું ?

જ—તે ૧૫ મા ઇમામના વખતમાં લખાવામાં આવી હતી.

કોર્ટ—તમે કહો છો કે મેનેજર એ ખરો જ્યારે ત્રસ્ટી નથી તો ત્રસ્ટી માટે શું શબ્દ છે ?

દુમાસ્થો—તેજ શબ્દ.

કોર્ટ—“ત્રસ્ટી”એ બોલ્યો તમે શું સમજો છો ?

શાક્ષી તેને મલતો શબ્દ “અમાન” છે, જેનો અર્થ ત્રસ્ટી છે.

સ—તમે આ લખાણ જુવો છો, તે ક્રીયા વખત વીશે ઇશારો કરે છે ?

જ—ઇમામ જ્યારે પ્રગટ થયા તે વખત વીશે ઇશારો કરે છે

સ—તે પ્રકરણ મોઝીસની તવારીખને લગતું છે ?

જ હા.

સ—એમા ક્રીયા વખત વિશે ઇશારો છે ?

જ—મોઝીસનાં વખત વિશે.

દેશનો ઉદયોગ.

વધારો અને ઉત્તેજન આપો.

અમારા તરફથી દરેક સાધજની કાચના કડકાની ચી-
મનીઓ તૈયાર કરવામાં આવે છે-ટકવામાં સારો અને
મજબુત સાથે રોશની આપવામાં ઉત્તમ છે.

દરેક સાધજની સ્વદેશી ચીમની.

૧૦—૦૮૨

૧૪—૦૧૧

૩૦—૧

૨૦—૦૧૧

૪૦—૧૧૧ દીવાલગીરી-૦૮૨

ભાવ મધ્યમ અને માલ સરસ.

દાઉદભાઈ આદમજી કુદરતી.

નસબજાર મટન સ્ટ્રીટને નાકે,

મુંબાઈ.

અને શાક્ષીને એકસ પુરાવો દેખાડવામાં આવ્યો હતો.

મીં બીનીંગ આ શાક્ષી તમયબાધાએ રજુ કરેલો પત્ર છે, અને તેની પ્રેમ કોપી તમે જોઈ છે કે ?

જ-મેં તે પત્ર જોયો નથી.

સ-તમે તમારા કાકા સમયદના બદરીન તરફથી એવા પત્ર ત્રીસે સાંબળ્યું છે ?

જ-નહીં.

સ-તમે એ પત્ર માટે શોધ કરી છે ?

જ-શોધ કરવામાં આવી હતી પણ કંઈ વળ્યું હતું નહીં.

સ-તમયબાધા ઇસાબાધ તરફનો તા. ૭ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૭ નાં દીનો પત્ર તમે રજુ કરો છો કે ?

જ-હા.

કોર્ટ—મુકદ્દમા લાવવામાં આવ્યો તે પછી કે ની ?

મીં બીનીંગ-તેઓએ કંઈ બી કાગલ લખવાનો ઇનકાર કર્યો હતો.

મીસ સ્ટ્રેંગ તે પત્ર પુરવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવે તે સામે મને વાંધો નથી પણ તે શું મતલબ સર દાખલ કરવામાં આવે છે ?

મીં બીનીંગ-સવાલ દાખ-ઉલ-મુતલકનો છે. અને તેનો ઇનકાર કરનાર આ એક સાક્ષી છે, અને આ પત્ર એવું દેખાડવા માટે છે ?

શાક્ષી-એ-દાખ-ઉલ-મુતલકને પત્ર લખ્યો હતો.

કોર્ટ—મીં બીનીંગ તમે શું કહેવા માગો છો ?

મીં બીનીંગ-હું ફક્ત તેમને માફી વિશે પૂછવા માંગુ છું.

મીં બીનીંગ (શાક્ષીને) તમે આ દસ્તાવેજ દીધો છે ? જ-હા.

કોઈ—તમે શું એમ કહેવા માંગો છો કે સભામાં તે પર સહી થઈ હતી ?

મી० બીનીંગ-હા.

સ—આ શું ખરી વાત છે કે શાક્ષીપ્રમાણલિખાણએ આ દસ્તાવેજમાં ફેરફાર કર્યા હતા ?

જ—એક જગ્યાએ તેમની સુચનાથી ૩ કે ૫ શબ્દો ઉમેરવામાં આવ્યા હતા. બસ એટલુંજ.

તે શબ્દો આ છે.

“ જો એવી ચીજ મારી તરફથી થઈ હતી તો ”. તે દસ્તાવેજની વચ્ચે છે એનો આગળ ખરડો હતો નહીં.

સ—શાક્ષીએ તે પર સહી કર્યા કરી હતી

જ—તેઓએ બધી મહાલમાં મારા ઓરડામાં સહી કરી હતી તે વેળાએ આસરે ૩૦૦ જણ હાજર હતા

સ—તમારા ઓરડામાં ફેટલાં લોક હતાં ?

જ—આશરે ૭૦ તે બીજા મજલાપર મોટો ઓરડો છે.

સ—તમે સહી કરવા માટે તેમનાપર કાંઈ દમાણુ ક્યું હતું કે ?

જ—નહીં.

સ—તમે જ્યાં સુધી જાણો છો ત્યાં સુધી બીજા કોઈ દમાણુ મેલ્યું હતું કે. જ—નહીં.

સ—પ્રસામાઈ તમારા સાગા થાય છે તે બાદ કરતાં તમારી કામમાં અગતના પુરૂષ છે કે

જ—નહીં. તેઓ કાંઈ અમારી કામમાં અગતના માણસ નથી.

સ—શાક્ષીએ જણાવ્યું કે દસ્તાવેજ પર એ નિશાન દેખાતી હતી. તે એ નિશાન શું છે ?

જ—તે શાકીના દાગા છે.

સ-દાબી બાબુએ અસલ લખાણ કોણે કર્યું છે ?

જ-તે ઇસામાઈએ લખ્યું હતું.

સ-તમે કદી શાક્ષીને છાકટો થવા મા રૂ.૫ નો દંડ કર્યો હતો.

કેઈ-તમેને કાઈ બાબે ગંધો છે એડવોકેટ જનરલ ?

મીં સ્ત્રેંગ મને કાંઈ વાંધો નથી.

મીં બીનીંગ-આ સવાલ મેં શાક્ષીપુછ્યો હતો પણ તેનો તેણે ઇનકાર કર્યો હતો અને તેથીજ હું તો મુશ્કેલી સાહેબને પુછું છું

કોર્ટ-કાઉન્સલને હજુર આ સાક્ષીને તપાસતાં કેટલો વાર લાગશે મીં બીનીંગ-હવે ૧૧ થી વધારે કલાંક લાગશ નહિ.

કોર્ટ-એડવોકેટ જનરલને ઉલટ પાલટ તપાસ કરતાં કેટલો વાર લાગશે ?

મીં સ્ત્રેંગ-મારે કુરાનમાંના જુદા જુદા લખાણો બાબે ઇસારો કરવો પડશે એ હું કેટલો વખત લખશ તે બાબે હું સદંત ચોક્કસ તો કહી શકુંજ નહીં.

તાં ૧૪ મી અક્ટોબર.

મીં બીનીંગ-માઈ કુલ બધાજ ઉતારાઓ દાખલ કરવા માંગતા નથી.

મીં સ્ત્રેંગ-મારે ચીડી દાખલ કરવાની છે. મેં ફોટોગ્રાફ મારા વીદવાની મીત્રને આપ્યો છે.

કોર્ટ-એ શું તમે પુરાવા તરીકે દાખલ કરવા માંગો છો ?

મીં સ્ત્રેંગ-હું ધારું છું કે હું તે અહીં દાખલ કરૂ તો બેડેતર, અત્ર ચીડી પુરાવા તરીકે દાખલ કરવામાં આવી હતી.

મીં સ્ત્રેંગ-હવે મને ચોપડીઓ તપાસવા બેઠાં છે.

મીં બીનીંગ-દાવતાનાં ચોપડાનીં તપાસ

જાત જાતની અને લહેજઝતદાર

મીઠાઇનું એક ગંજવર પ્રદર્શન.

ચોખ્ખું ધી અને ઉત્તમ મસાલો.

અહાકો ખુશી થઇ ખરીદે છે એજ અમારું સરટીફીકેટ છે.

જ્યારે પણ આપને ખુશાલીના પ્રસંગે મીઠાઇની

જરૂરત પડેતો આ ઠેકાણુ લખી રાખો.

માલ સરસ-અને-ભાવ-મધ્યમ

ઈબ્રાહીમભાઈ કાદીભાઈ મીઠાઈવાલા.

ખાસ તલાવરોડ કુલગલી,

મુંબઈ.

મીં સ્ત્રેંગ—મદરીમહાલનો ચોપડો આને સુરતના ચોપડાનાં બે સટ હું તપાસવામાં માંગું છું.

મી બીનીંગ—હું મારા વીદવાન મીત્ર તેમની તપાસ આપીશ

મીં સ્ત્રેંગ—પણ હું શાક્ષીની ઉલ્લટ પાલટ તપાસ કરું તે અગાડી મને તપાસવા જોઈએ છે,

મીં બીનીંગ—અમે આવતી કાલે તપાસ કરવાં દબથું.

મીં સ્ત્રેંગ—ગદલાના ફંડ બાબે સવાલો પુછવામાં આવ્યા છે અને ચોપડા તપાસવા માંગું છું.

મીં બીનીંગ—એનટી કાંઈખી નથી. હું તમારા વીદવાન મિત્રને આવતી કાલે સહવારે ચોપડા તપાસવાને આપીશ, અને તેઓ અહીં તે સહવારે ૧૦-૩૦ વાગતે માગે છે કે કેમ તે હું જાણતો નથી.

મીં સ્ત્રેંગ—નારીયેલવાડીનાં કબ્જરયાન વીશે મીં બીનીંગે બે પત્રો રજુ કર્યા હતાં. તેની આગમચનો પત્ર તહેવાર જઈએ છે. હું એમ નથી કહેતો કે તે આજેજ રજુ કરવાં. પણ જો આગમચનો કાંઈખી પત્ર વહેવાર હોય તો તે રજુ કરવો.

મીં બીનીંગ—અમારી પાસે પત્ર વહેવાર નથી, પણ તેઓ પાસે નકલો હોય તો તે રજુ કરવી.

મીં સ્ત્રેંગ દેખાઈતી રીતે સર આદમજી પીરભાઈનાં માણસોએ સોધ કરી હતી, પણ તેમને કાંઈખી મળતુ નથી, તેથીજ હું મારા મિત્રને કહું છું કે તેઓ પાસે કાંઈ આગલો પત્ર વહેવાર હોય તો તે રજુ કરવો.

કોટ—પણ કાઉનસલમાંના કાંઈખી પાસે તે નથી. એમ તેઓ કમુલ કરે છે

મીં સ્ત્રેંગ—કબરની તપાસના સંબંધમાં મારે કહેવું જોઈએ કે તે કબરની તપાસ એક દાંદદી વોહરો કરે તે બાબે મુશ્કેલી ઉભી થઈ છે, પણ હું જાણુવા માંગું છું કે કોઈ સુની ચાંદાભાઈની કબરની

તપાસ લીધે તે સમે તમેને કાંઈ વાંધો છે કે ?

મી० બીનીંગ-કદાચ શાક્ષીને એ વિષે પુછી શકાય.

કોર્ટ (શાક્ષીને)-પક્ષકારો થોડાક વખતની વાત પર એકમત થયા છે કે ચાંદાભાઈની કબરની તપાસ ન્યાત બાહર નહીં મેલાયલા એવા કોઈ દાઉદી વોલરોએ કરવી, પણ હવે એડવોકેટ જનરલ એમ કહે છે કે એ તપાસ માટે એવો કોઈ બી દાઉદી વોલરો મળવો મુશ્કેલ છે અને તેઓ એમ કહે છે જો તમેને વાંધો નહિ હોય તો કોઈ સુની મોલમેન તેની તપાસ લીધે.

મી० બીનીંગ-શેખ શમસુલા બાઈ તેની તપાસ લીધે તો અમેને વાંધો નથી. તેઓ દાઉદી વોલરો છે અને જો કુ તેઓ અમારી સાધકમાં નથી તોખી અમેને વાંધો નથી હું નથી ધાતો કે, નામદાર મુલ્લાજી સાહેબને તે બાબે વાંધો હોય. તેઓએ તો કબર વિશે જાણની આપી હતી.

મી० સ્વેંગ-પણ હું નહિ ધારતો કે તે બાબત મુશ્કેલી એજ છે.

મી० બીનીંગ-શેખને રક્ષણ મળવાની અમેજમીનગારી આપોશું

મી० સ્વેંગ-ધારે કે આપણે તેનને જવા દેવાને સમજવી શકી-એ તો પછી તેને મદદ કરવાને કોઈ વધારે જવાન માણસ જોઈએ.

મી० બીનીંગ-શીરાજુદીન કે પાઠરીયા માટે અમેને વાંધો નથી

મી० સ્વેંગ-પાઠરીયાને એ બાબેની કાંઈખી સમજ નથી, પણ શીરાજુદીનખી સમજે છે કે કેમ તે હું જાણતો નથી. સમજી શકે એવો કોઈ ખીજે માણસ જોઈએ.

મી० બીનીંગ-તમારી તરફના કોઈખી શાક્ષી જાય તે સામે અમેને વાંધો નથી. તમે જોઈએ તો તદયબલાઈને મોકલો. કે જે-ઓએ મુલ્લાજી સાહેબ તરફનો પત્ર રજુ કર્યો હતો તેઓ વળી અરે-ખીક ભાષા પણ જાણે છે.

કોર્ટ-હા, તેઓએ અરેખીકમાં કાગળ લખ્યો હતો.

મી० ખીનીંગ—તમે ક્યારે આવશો તે અમેને જણાવજો.

મી० સ્ત્રેંગ—તે હું નક્કી કરીને કહીશ.

મી० ખીનીંગ—તમેને સહવારે ૮ થી ૧૦ વાગતા સુધીમાં જે વખત અનુકુળ લાગે તે તે વખતે આવજો.

મી० સ્ત્રેંગ—પણ શેખ સહવારે ઘણાં સકાળેથી આવી શકે એ બનીજ નહીં શકે.

મી० ખીનીંગ—ત્યારે સાંજે ૫-૩૦ વાગતાપર રાખો.

મી० સ્ત્રેંગ—તે ઘણું મોડું કહેવાય ૨ ને ૪ ની વચ્ચે હશે તો ચાલશે.

મી० ખીનીંગ—તમે એમ તો નહીં કહેવા માંગતા હોવો કે કેસ જમારે ચાલતો હોય ત્યારે ?

કોર્ટ—તમે આવતી કાલે સાંજે ૫ વાગતે કાં નહીં તપાસ લેતા ?

મી० ખીનીંગ—તે અનુકુળ થઈ પડશે.

મી० સ્ત્રેંગ—૪-૩૦ અને ૬-૩૦ ની વચ્ચે રાખો..

મી० ખીનીંગ—તપાસ માટે તેમને એ કલાક શું કામ જોઈએ ?

કોર્ટ—૪-૩૦ થી ૬ સુધી રાખો.

મી० સ્ત્રેંગ—હા તેમ રાખો.

મી० ખીનીંગ—છ વાગતે અંધારું થાય એમ હું માનું છું.

મી० સ્ત્રેંગ—કબરપર એક નાનું લાંકણ છે, હું તેમની પાસે તે ઉંચકાવા માંગું છું.

મી० ખીનીંગ—અમેને તે સામે વાંધો નથી. મારા વીદવાન મીત્રે જે કાગળ રજુ કર્યો તે અહીં હું રજુ કરવા માંગું છું. એ સર આદળ પીરમાઈના છોટરાઓને મકાને ગયલું ડેપ્યુટેશન જે ચીફી સુક્રી આવ્યું હતું તે છે.

અત્રે તે ચીફી પુરાવા તનીકે દાખલ કરવામાં આવી હતી.

Telephone No. 1151.

**SHAMSOODIN BABOOJEE
& SON.**

Metals, Iron-mongers, Sundries Merchants,

Contractors and Suppliers, &c.

No. 141-151.

Nagdevi Street,

BOMBAY.

